

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

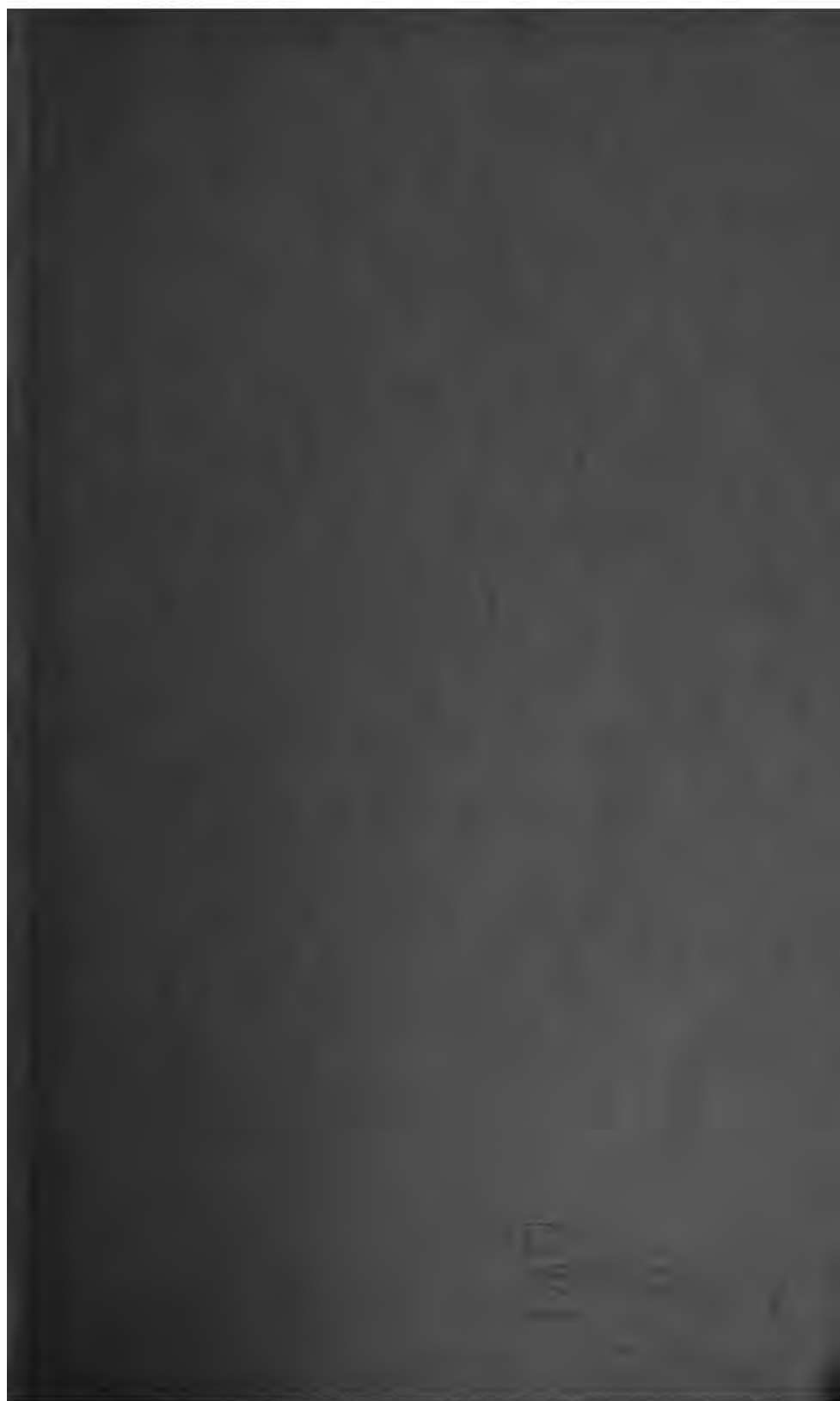
Vi ber dig även att:

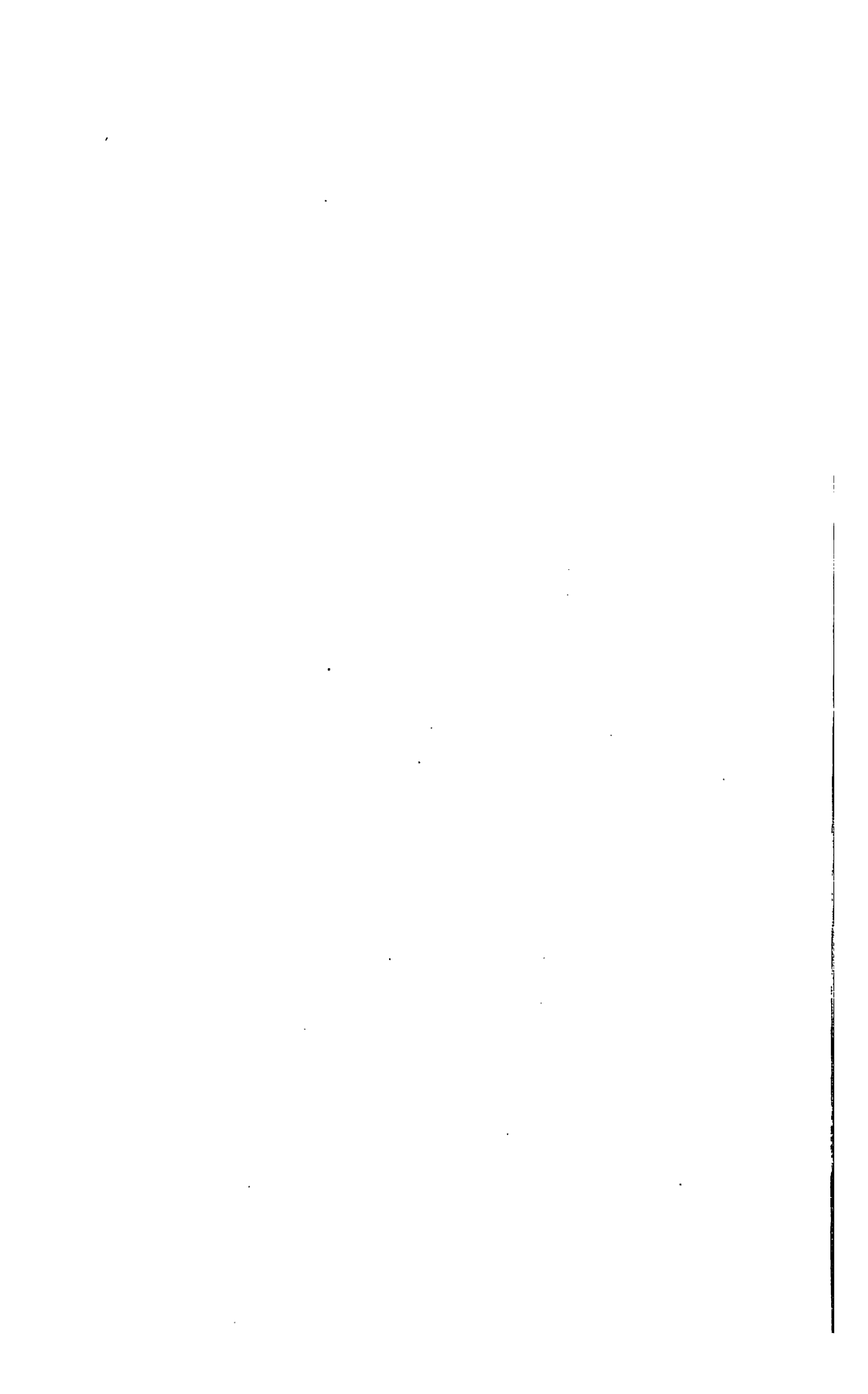
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

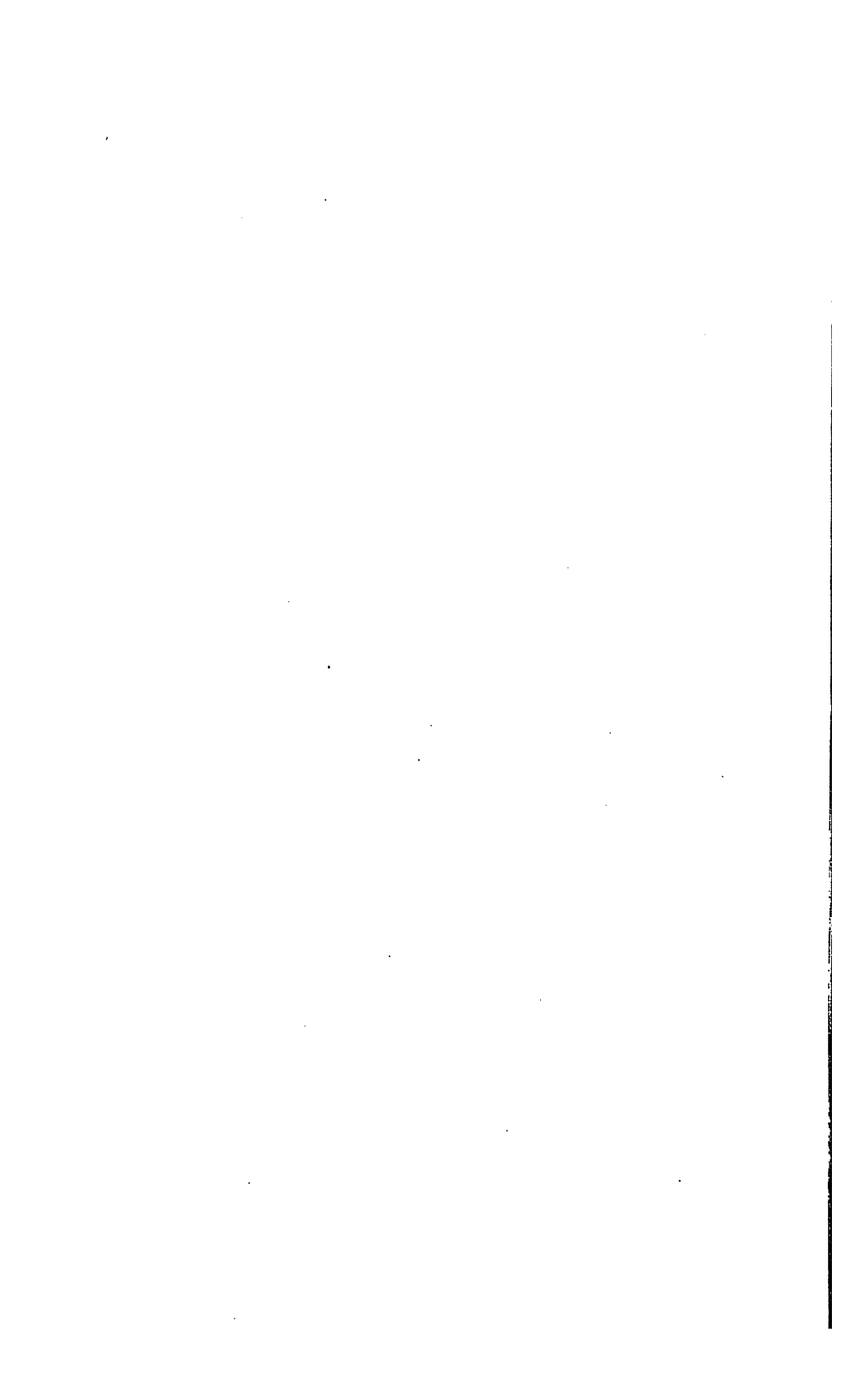
Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

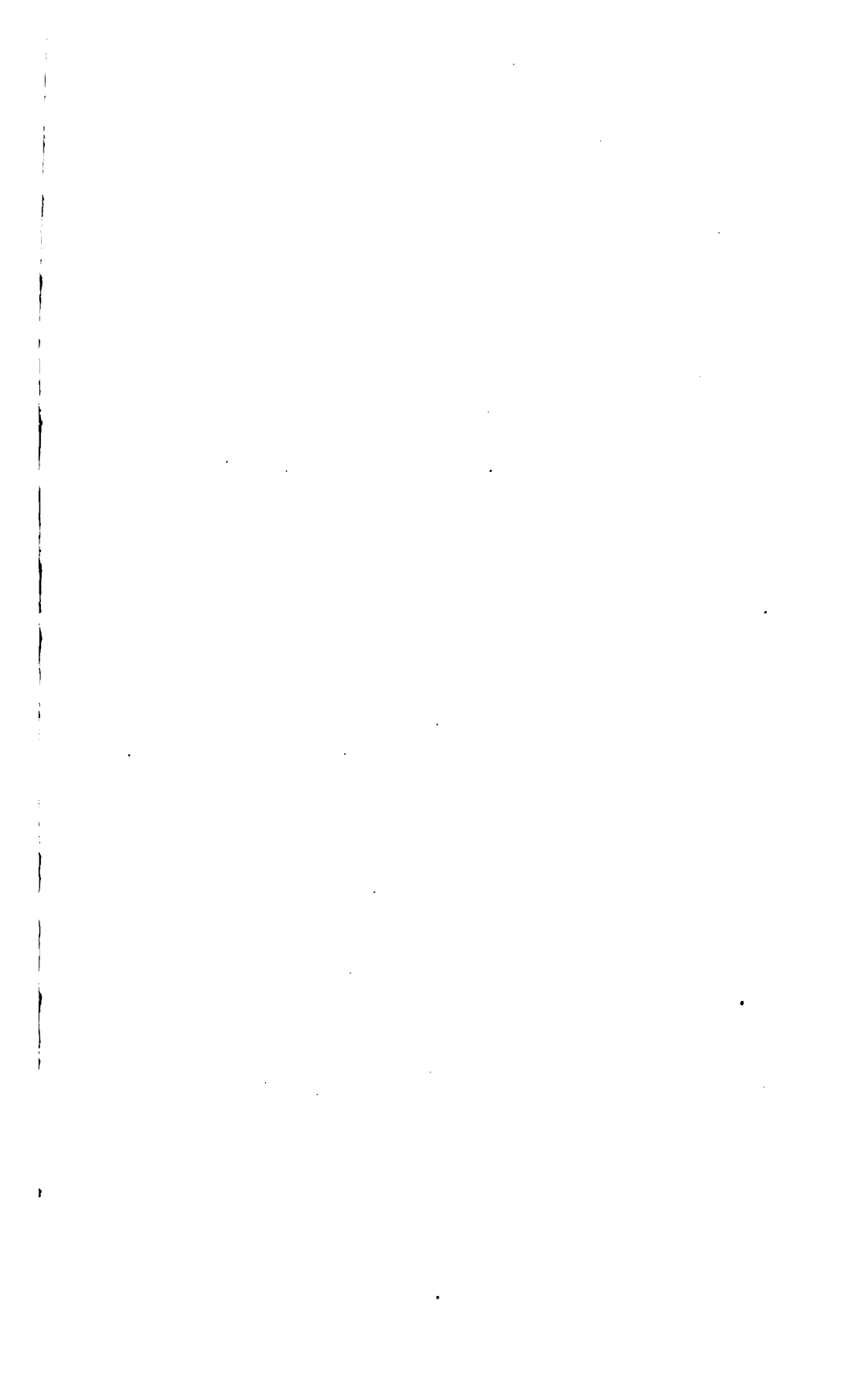

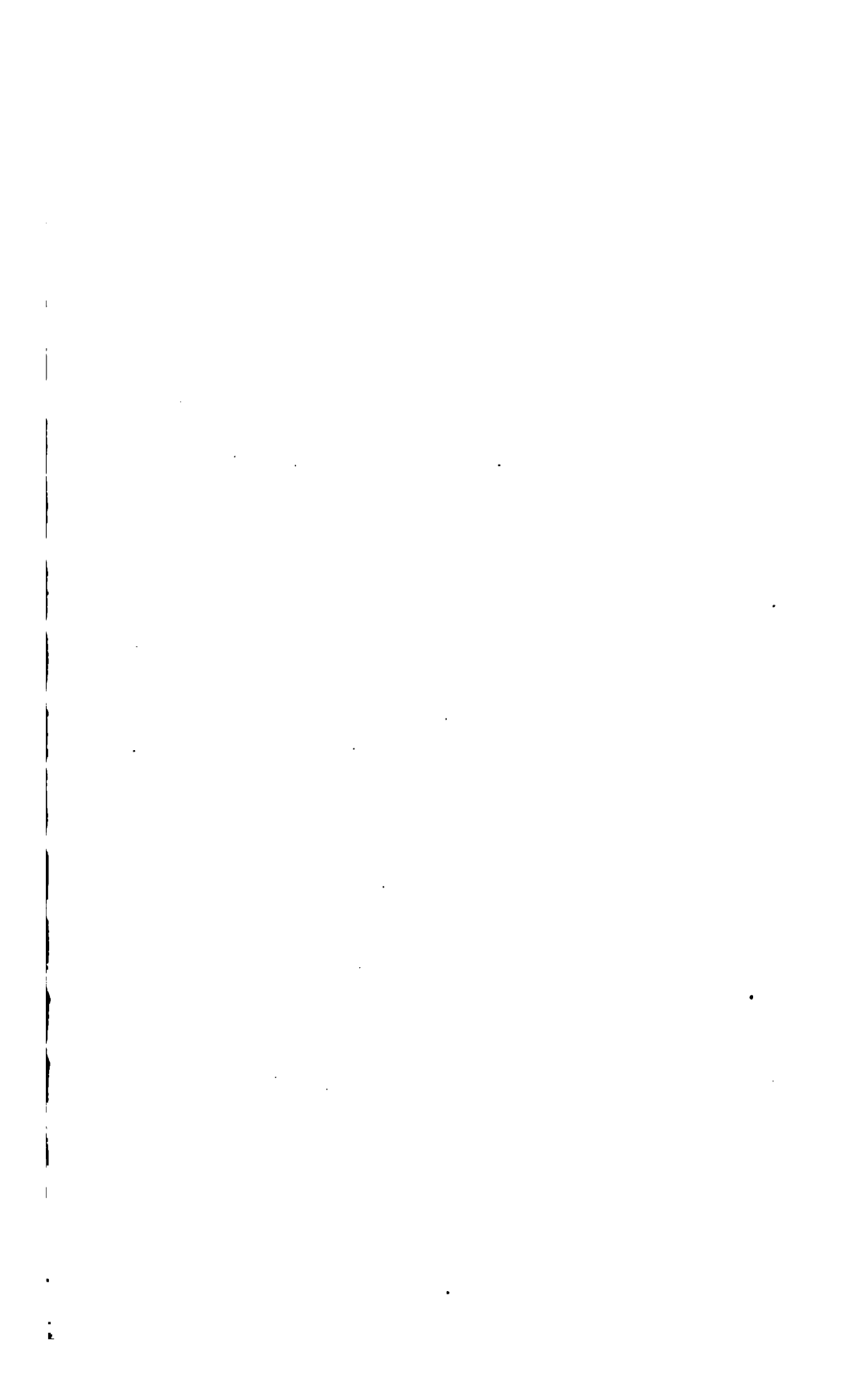

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

ENAR SAHLIN

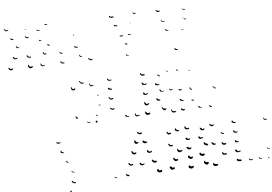
TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

1892.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

• ———— ✕ ————

UPSALA 1892
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen.

Svar på Herr Rollins uppsats i Ped. Tidskrift 1891: 10.

I oktoberhäftet af Pedagogisk Tidskrift år 1891 förekom en recension af min vid samma års början utgifna »Lärogång vid den grundläggande undervisningen i räkning jämte metodiska anvisningar». Jag kan då till en början förklara, att jag är hr Rollin mycket tacksam för hans artikel, dels emedan jag lika litet, som hr R. önskar reformer i räkneundervisningen utan grundlig pröfning, dels emedan artikeln gifvit mig anledning att för ytterligare klargörande taga till orda i denna sak, hvars stora betydelse för skolan man på många håll har en viss benägenhet att underskatta. Och då hr R. i flere viktiga punkter riktat anmärkningar mot mitt arbete, må det tillåtas mig, att, så fullständigt tidskriftens utrymme det medger, söka bemöta hans inkast. Jag vill då till en början upptaga hr R:s sista i bild framställda, så att säga »summeriska» anmärkning i slutet af uppsatsen öfver min s. k. metod öfverhufvud.

Man har ofta stor benägenhet att misstyda den gamla satsen »non scholæ, sed vitæ discimus». Ofta får man höra, att skolan är till *hufvudsakligen* för att *bibringa* lärjungen ett visst mått af kunskaper, som sedan i *livet* kunna komma honom till direkt nytta. Detta är delvis felaktigt. Skolan har främst en *uppfostrande* betydelse. Det gäller framför allt att »lära den unga örnen flyga», att lära lärjungen, att själf använda och vidare utveckla de gåfvor han fått; det gäller att göra ynglingen till en fri och sjelfständigt tänkande menniska, ej till en död maskin, som mekaniskt kan fullgöra ett visst mått af arbete. Jag tillåter mig hänvisa

till skollagens mycket viktiga 116:de paragraf: »Vid ledningen af lärjungens arbete vare lärarens förnämsta syfte att utveckla hans anlag och förmögenheter», och längre ned, »att öfva honom till sjelfverksamhet samt sålunda gifva hans insigter klarhet, säkerhet och mognad.» Främst må han då lära sig att — tänka. Jag tror, att hr R. och jag godt kunna komma öfverens om, att matematiken måhända är det läroämne, som rätt meddeladt, bäst lämpar sig för att lära ynglingen att tänka på egen hand. Och härvidlag behöfver visst ej matematikens rent praktiska syfte förbises. Tvärtom. När »skogen är väl undersökt», då är det lätt att »gå upp några stora vägar»; än mer, man kan, utan fara att komma vilse från de »stora vägarne» när som helst göra utflykter. Däremot visar erfarenheten, att den, som först och främst fått vandra fram och tillbaka på matematikens »stora vägar» känner sig ej ega förmåga att när som helst utan möda företa de där utflykterna. — En sanning, som icke nog kan framhållas är den: först när man en gång *grundligt* begripit en sak, först då kan man sedan efter behag använda den saken för olika syften; först när man riktigt begripit en matematisk sanning, kan den utan möda användas på olikartade uppgifter. Den lärjunge, som själf fått leta sig fram till en matematisk sanning, har mångfaldig och större *praktisk* nytta af den, än den som motagit den som en minneslexa.

Den första anmärkningen gäller mitt yrkande, att läran om de allmänna bråken bör föregå läran om decimalbråken. Sedan hr R. anført de af mig i »lärogången» anförda skälen, säger han, att *några* bland dem förefalla oväntade. Då hr R. ej uppgifvit, hvilka dessa äro, så behöfver jag ej nu vidröra dessa mina skäl, utan nämner blott, att jag står fast vid dem, till dess de blifvit vederlagda.

Såsom bekant är, har ordningsföljden mellan dessa delar af aritmetiken länge utgjort ett tvisteämne mellan lärarne i matematik. Vid icke mindre än tre läraremöten,

nämligen i Upsala, Gefle och Stockholm. har frågan diskuterats i den matematiska sektionen. Vid mötet i Upsala, vid hvilket jag ej var närvarande, lärar blott en lärare yrkat, att läran om de allmänna bråken borde komma först. Vid mötet i Gefle, der ingen omröstning verkställdes, uppträdde lika många för de olika åsigtarna. Vid mötet i Stockholm däremot skedde omröstning efter en liflig diskussion, och en ganska betydande pluralitet röstade för att läran om de allmänna bråken skulle föregå läran om decimalbråken. När man, utan att genom meddelande af undervisning hafva förvärfvat sig erfarenhet i saken, tager frågan i öfvervägande, så tyckes läran om decimalbråken vara en helt naturlig fortsättning af läran om de hela talen. Då jag år 1853 började min lärareverksamhet, var jag fullt och fast öfvertygad om riktigheten af denna ordningsföljd, hvarför jag omedelbart efter läran om de hela talen öfvergick till decimalbråken, oaktadt det var mig väl bekant, att stor okunnighet i denna del af aritmetiken rådde äfven bland studenterna. Min tro var nämligen, att felet berodde på en förvänd undervisning. Försöket aflopp högst olyckligt. Så länge lärjungarne fingo syssla med samma slag af uppgifter, gick det bra. Ifrån mekanismen i det första exemplet, som vanligen måste meddelas dem, ledde de sig till mekanismen i de följande — tack vare vårt ypperliga talbeteckningssystem — men något verkligt begripande var ej möjligt att meddela dem, särdeles då det blef fråga om lösning af s. k. multiplikations- och divisionsuppgifter. Detta framstod ännu klarare, då lärjungarne skulle tillämpa det inlärdas på praktiska uppgifters lösning. En sak lärde de sig däremot grundligt och det var — ovanan att gissa. Att lärare, som undervisa på skolans öfre stadier och ej sysslat med undervisning af 10- och 11-åringar hysa den åsigten, att läran om decimalbråken bör omedelbart följa efter läran om de hela talen, förvånar mig således ej, däremot förvånar det mig så mycket mer, att lärare, som hafva handlagt undervisningen med lärjungar af ofvannämnda ålder, kunna förorda denna ordningsföljd.

Många gånger har jag bedt dylika lärare att gifva mig anvisning på en enda bland deras lärjungar, som saknande insigter i de allmänna bråken befinnes ega verkliga kunskaper i läran om decimalbråken, men min bön har ej blifvit hörsammad.

Men hvad är då orsaken till att denna undervisning är så svår att bibringa barn? Jo! det att de ej kunna fatta begreppen en tiondedel, en hundraedel, en tusendedel o. s. v. Om någon skulle uppträda med yrkandet, att man vid inlärandet af de hela talen skulle börja med att först göra barnen förtrogna med decimalsystemets grundenheter ett, tio, hundra, tusen o. s. v. och därefter öfvergå till talen två, tre, fyra o. s. v., så skulle man le åt ett sådant förslag, — men man ler ej, utan tvärtom yrkar, att kunskap om bråken en tiondel, en hundradel, en tusendel o. s. v. skall meddelas före de lättfattliga bråken en half, en tredjedel, en fjärdedel o. s. v., och likväl äro de båda yrkandena lika stridande mot en af pedagogikens grundlagar, som bjuder, att man skall börja med det enkla och lättfattliga samt sedan öfvergå till det mer invecklade och svårfattliga. — Man tänker ej på barnen, som helt och hållet sakna de förutsättningar, som äro nödvändiga för att tillgodogöra sig en dylik abnorm undervisning. Ty huru kan man rimligtvis begära af barn, som äro okunniga om de enklaste bråken, att de skola begripa, t. ex. att produkten af 8 hundraden och 2 tusendelar är 16 tiondelar, att förhållandet mellan eller kvoten af 8 tiondelar och 2 tusendelar är 4 hundraden o. s. v. Redan bestämmandet af dylika enkla tals summor och skillnader möter stora svårigheter. Vid besök i skolor finner man, att vid division i decimalbråk barnen blifvit inlärd, att först förse dividend och divisor med lika många decimaler till höger om decimaltecknet och sedan utstryka decimaltecknet och dividera de då uppkommande hela talen. När t. ex. talet 2863 tusendelar skall delas i 7 lika delar, så dela de i stället det hela talet 2863 med 7000. Detta ytterst opraktiska sätt har läraren tydligen nödgats tillgripa för att af barnen

kunna erhålla ett rätt siffersvar. Hade läraren funnit, att barnen verkligen förmått uppfatta decimalbråken, så hade han omöjligen tillgripit ett dylikt avvigvänt förfaringssätt, som barnen sedan envist följa äfven sedan de kunna fatta decimalbråken. Det kostar sedan mycket arbete att afvänja lärjungarne därifrån. Flere tecken tyda på, att lärarne allt mer och mer börjat inse fåfängligheten af sina sträfvanden med inlärandet af decimalbråken omedelbart efter de hela talen. Sålunda öfverlåter det sista skollagsförslaget åt läraren själf att bestämma ordningsföljden. Vidare hafva ledamöterna i sista lärobokskommittén yrkat, att en inledningskurs i läran om de allmänna bråken bör föregå läran om decimalbråken. Min åsikt är, att en dylik kurs är alltför otillräcklig. Erfarenheten har tydligt gifvit vid handen, att säkra kunskaper i decimalbråk endast kunna förvärfvas af dem, som förut ega grundliga insigter i de allmänna bråken. Det händer ofta, att kursen i den allmänna bråkläran genomgås mycket snabbt och lättvindigt, i det att lärjungens räknearbete inskränkes till ett mekaniskt sysslande med siffror. Att en dylik lek med siffror är alltför otillräcklig att tjena som grundval för läran om decimalbråken är klart och tydligt.

Läsaren må nu hafva hvilka åsigter som helst i denna sak, dock tror jag, att alla skola hålla med mig däruti, att det skall vara betydligt lättare att meddela en säker kunskap i decimalbråk åt de lärjungar, som ega kunskap i de allmänna bråken, än åt dem, som sakna en dylik kunskap. Mången torde invända, att en lärjunge, som först sysslat med decimalbråk, bör sedan lättare fatta de allmänna bråken, än en annan lärjunge, som ej befattat sig med decimalbråk. Erfarenheten — den pålitligaste läromästaren — säger, att förhållandet är det motsatta. De, som saknat kunskap i decimalbråk, hafva i läran om de allmänna bråken gjort hastigare och säkrare framsteg än de, som förut sysslat med decimalbråk. Alla, som jag undervisat, och deras antal uppgår till flere hundraden, hafva utan undantag från det fruktlösa sysslandet med decimalbråken med-

fört ovanan att gissa, hvilket kostat mycket arbete att sedan utrota. I många fall har det ej lyckats. Af dessa skäl anser jag det vara ett *stort pedagogiskt missgrepp* att vid undervisningen låta läran om decimalbråken följa omedelbart efter läran om de hela talen.

Ännu en invändning, som man ofta får höra, bör bemötas. Man får höra följande: Emedan enheterna för mynt, mått, mål och vikt blifvit ordnade efter decimalsystemet, så är kunskap i decimalbråk nödvändig för lösningen af de räknefrågor, som förekomma i det dagliga affärlifvet. I mitt arbete har jag visat, att detta ej är förhållandet, ty dylika frågor, som kunna uträknas med decimalbråk, kunna på ett mycket lättfattligare och bekvämare sätt lösas med de hela talen. Det torde vara få räknare, som använda decimalbråk, då hela tal med större fördel kunna användas. Skola t. ex. summor af och skillnader mellan längder bestämmas, så är det lättare att räkna med deras millimeter-tal än med deras metertal. Skall storleken af en rektangel, hvars bas är t. ex. 7 m. 3 dm. och höjd är 6 m. 4 dm. 7 cm., bestämmas med enheterna kvm., kvdm. och kvcm., så är det tydligare och i följd deraf fördelaktigare att beräkna hans kvcm-tal än att beräkna hans kvmtal. Räkningen i det förra fallet är klar och tydlig, hvilket ej är fallet med den senare. Till och med vetenskapsmannen använder hela tal, då han kunde använda decimalbråk; sålunda användes alltid 753 mm. och ej 0,753 m. vid barometerhöjdens angifvande.

Att jag så omständligt berört detta ämne, beror derpå, att frågan har en så stor betydelse vid ordnandet af den matematiska undervisningen.

Hr R. har vidare anmärkt, att en klass af räkneuppgifter, som egentligen hör till bråkläran, finnes upptagen i läran om de hela talen. Såsom upplysande exempel har hr R. valt följande: 27 ark papper kosta 24 öre; hvad kosta 36 ark? Förmodligen har hr R. tänkt sig exemplet

uträknadt på följande sätt: 1 ark kostar 27-delen af 24 öre, som är $\frac{8}{9}$ öre, och således kosta 36 ark 36-falden af $\frac{8}{9}$ öre, som är 32 öre. Behandladt på detta sätt hör det naturligtvis till bråkläran. I stället för att först beräkna priset på 1 ark, beräknar man priset på 9 ark. Med ledning af mångfaldstabellen veta barnen, att 27 och 36, som bägge förekomma på 9-tabellen, äro mångfalder af 9. Beräkningen sker på följande sätt: 9 ark, som är 3-delen af 27 ark, kosta 3-delen af 24 öre, som är 8 öre, och således kosta 36 ark, som är 4-falden af 9 ark, 4-falden af 8 öre, som är 32 öre. Hade hr R. noggrannare genomläst arbetet, så hade han funnit dylika frågor vara fullständigt förberedda genom tvenne slag af uppgifter, som förmedla öfvergången till den klass, hvartill denna hör. Utrymmet medgifver ej att vidare orda i denna sak. Den läsare, som är intresserad i saken, kan genom mitt arbete öfvertyga sig, att jag ej gjort mig skyldig till ett så groft pedagogiskt fel. Genom andras och egen mångårig erfarenhet kan intygas, att dylika uppgifter ej möta några synnerliga svårigheter för barnen, och att de äro särdeles nyttiga för mångfaldstabellens inlärande och användande. Dylika uppgifter äro äfven synnerligen lämpliga såsom förberedelse till bråkbegreppets inlärande samt underlätta betydligt läran om bråks förenkling (förkortning). Af dessa skäl tror jag, att hr R. och öfrige lärare kunna våga försökets att använda dylika uppgifter vid sin undervisning, och det skall snart visa sig, att deras lärjungar därpå skola hafva verkligt gagn.

I det dagliga affärlifvet, i salubodar, på torgen, i hemmen o. s. v. förekommer en mängd räkneuppgifter, sådana som: 1 tjog ägg kostar 1 kr. 25 öre. Hvad kostar 17 st. ägg? — Ofta får man höra klagomål från föräldrar och målsmän, att barnen ej kunna lösa enkla räknefrågor, som förekomma dagligen i hemmen. Merendels äro de frågor, som föreläggas barnen af samma art som ofvanstående.

Man kan påstå, att bland 1000 räkneuppgifter, som förekomma i affärlifvet, höra 999 stycken till samma art som ofvanstående. Det är därför af synnerlig stor vikt, att lärjungarne snart blifva förtrogna med lösningen af dylika, som utom deras praktiska nytta göra lärjungarne förtrogna med enheterna för mynt, mått, mål och vikt och deras inbördes förhållande, på samma gång lärjungarne erhålla en välbehöflig öfning i mekanisk räkning. Dessa exempel för inöfvande af mekanisk räknefärdighet hafva många företräden framför de uppgifter, som finnas upptagna i exempelsamlingarna för nämnda ändamål. Likartade uppgifter med ofvanstående pläga upptagas såsom tillämpningar till bråkläran. För att kunna beräkna dylika uppgifter endast med kunskap i läran om de hela talen (de flesta barn i folkskolan medhinna ej mer än de hela talen) har jag föreslagit följande behandlingssätt af ofvanstående och likartade: När 1 tjug kostar 125 öre, så kosta 17 tjug 17-falden af 125 öre, som är 2125 öre, och således kosta 17 stycken 20-delen af 2125 öre, som är 106 öre. Vid dylika delningar tillsägas lärjungarne, att öka det erhållna öretalet med 1, när öfverskottet blir lika med eller större än halfva delningstalet. Innan dylika uppgifter föreläggas barnen, böra de genom förberedande åskådningsöfningar vara fullt förtrogna med att 17 stycken är 20-delen af 17 tjug, att 7 stycken är 12-delen af 7 dussin, att 763 meter är 100-falden af 763 cm. o. s. v. Därigenom att räkningen ordnas så, att delningen kommer efter mångfaldigandet, så kunna dylika viktiga räkneuppgifter öfverflyttas från läran om bråk till läran om de hela talen. Genom ett dylikt tillvägagående har jag äfven i mitt arbete visat, huru ganska invecklade ränteberäkningsuppgifter äfven kunna förläggas till läran om de hela talen.

Barnen äro mycket intresserade af dylika uppgifter och förstå mycket lätt beräkningssättet.

Rr R. tycker ej om beräkningssättet, utan säger, att jag kringgår saken genom en »artificiel» metod. Hvad hr R. här menar med ordet »artificiel» har jag ej kunnat fatta.

Om jag hade gifvit lärjungarne föreskrifter för ett förfarande, som de ej begripit, hvilket qvatuorspeciesläraren så ofta tvingas i sin nöd att tillgripa, då hade metoden med skäl kunnat kallas »artificiel».

Det är hr R. bekant, att, när man vill leda sig från priset på en storhet a till priset på en annan storhet b af samma slag, har man två utvägar: 1:o) att först beräkna priset på en jämn del af a och b (helst den största) och därefter beräkna priset på b. Detta sätt användes i ofvannämnda fall, då man af priset på 27 ark skulle beräkna priset på 36 ark. Största jämna delen till 27 ark och 36 ark är 9 ark. 2:o) Att först beräkna priset på en mångfald af a och b (helst den minsta) och därefter priset på b. Det är just detta sätt, som med stor fördel användes i förevarande fall. Minsta mångfalden till 1 tjog och 17 stycken är 17 tjog. Till ingen af dessa »metoder» kan med skäl fogas epitetet »artificiel».

(Forts. i nästa häfte.)

K. P. Nordlund.

Lärareexamen, seminarieår och profår i .Preussen.

Under afvaktan på den nya stadgan för lärareexamen torde det icke vara utan intresse att närmare taga kännedom om de i Preussen gällande bestämmelserna om de prof, genom hvilka lärarekandidater ega att styrka sin teoretiska kompetens till lärareplatser, och de anordningar, genom hvilka man söker praktiskt förbereda dem för deras blifvande kall.

Vi meddela därför här nedan ett utdrag ur »*Prüfungsordnung für Kandidaten des höheren Lehramts*» af den 5 Febr. 1887 och »*Ordnung der praktischen Ausbildung der Kandidaten für das Lehramt an höheren Schulen*» af den 15 Mars 1890.

A. Examensstadgan af den 5 Febr. 1887.

Rätt att undergå lärareexamen inför någon af de af kultusministern tillsatta examenskommissionerna eger hvar och en, som aflagt mogenhetsexamen vid något tyskt gymnasium eller, om han vill pröfvas i matematik, naturvetenskaper eller främmande lefvande språk såsom hufvudämne, vid ett tyskt gymnasium eller ett preussiskt realgymnasium samt som tillika studerat minst 3 år vid ett tyskt statsuniversitet.

I examensanmälan skall examinanden angifva, i hvilka hufvud- och biämnen han vill pröfvas och för hvilka studier inom skolan han vill förvärfva sig betyg om lärarekompetens.

Till examensanmälan skall äfven fogas bl. a. en af kandidaten sjelf författad »*Lebenslauf*», som, om han såsom hufvudämne upptager de klassiska språken, skall vara affattad på latin, och, om han såsom hufvudämne upptager främmande lefvande språk, på ett af dessa.

Genom pröfningen skall fastställas, för det första, om examinanden genom sitt studium af filosofi och pedagogik, i afseende på modersmålet och sitt fäderneslands litteratur och, såvida han tillhör en kristen kyrka, genom sin kändedom om sin konfessions religionslära motsvarar de fordringar, som i allmänhet måste ställas på lärare vid högre skolor¹⁾, för det andra hvilket mått af lärarekompetens bör

1) Genom dessa fordringar ersättes den fordran på »allmänbildning», som innehölls i motsvarande examensförordning af den 12 Dec. 1866. I sina anmärkningar till förordningen af den 5 Febr. 1887 motiverar kultusministern von Gossler dessa fordringar på följande sätt:

Dass zu diesen an alle Kandidaten zu stellenden Forderungen das Studium der Philosophie und der Pädagogik gehört, bedarf als selbstverständlich und allgemein anerkannt, keiner besonderen Begründung. Durch die dazu tretende Anordnung einer Prüfung in der christlichen Religionslehre und im Deutschen wird zu entscheidendem Ausdruck gebracht, dass zu diesen beiden Elementen der Jugendbildung die Gesamtheit der Lehrer in einem anderen Verhältnisse steht, als zu anderen Lehrgegenständen. Der Unterricht in der christlichen Religionslehre, ebenso der Unterricht im Deutschen, sind allerdings bestimmten Lehrern anzuvertrauen, welche ihre spezielle wissenschaftliche Vorbildung hierzu nachgewiesen haben: aber die hohe Aufgabe dieser Momente der Jugendbildung kann nur in dem Masse erfüllt werden, als dazu mitzuwirken die Gesamtheit der Lehrer, ohne Unterschied ihrer speziellen Unterrichtsfächer, sich durch ihren Lehrberuf selbst verpflichtet erachtet. Die aus diesem Gesichtspunkte allgemein angeordnete Prüfung in der christlichen Religionslehre braucht nicht und soll nicht eine Wiederholung der Reifeprüfung sein. Zu einer solchen kontrollierenden Wiederholung würde im allgemeinen um so weniger Anlass sein, als über die Höhe und den Umfang der in der Reifeprüfung über die Bestimmungen der Prüfungs-Ordnung hinaus erforderten und nachgewiesenen Kenntnisse in der christlichen Religionslehre mehrfach und nicht ohne Grund Bedenken erhoben worden sind. Es ist nicht die Absicht, diesen Umfang specieller Forderungen in der Lehramtsprüfung zu erneuern oder gar zu steigern, sondern es wird den jungen Männern, welche sich dem Lehrberufe bestimmen, Anlass gegeben zu zeigen, dass sie der Kenntniss und dem Verständnisse der Religionslehre ihrer christlichen Konfession ihr gereifteres Nachdenken zugewendet haben. — Auf die Beherrschung der deutschen Sprache für schriftlichen und mündlichen Gebrauch und auf Erweckung des Interesses für die Meisterwerke der deutschen Literatur und der Achtung vor ihnen hinzuwirken, ist an deutschen höheren Schulen Aufgabe nicht bloss der wenigen, diesem Unterrichtsgegenstande

tillerkännas honom i de läroämnena, som falla inom området af hans speciella studier.

Lärarekompetensen har tre grader, hvilka betecknas med 3, 2, 1, utmärkande kompetens för undervisning i de tre lägsta, de tre mellersta eller de tre högsta klasserna ¹⁾. För sådana ämnen som ej läsas i de tre lägsta klasserna finnas blott två grader, för filosofisk propedeutik blott en.

Totalbetyget för lärarekompetens har två grader, *öfverlärarebetyg* och *lärarebetyg* ²⁾. För öfverlärarebetyg fordras — utom de nyss nämnda allmänna fordringarne i af-

besonders zugewiesenen Lehrstunden, sondern ist nur durch das Zusammenwirken des gesamten Unterrichts zu erreichen. Die Erfüllung dieser Aufgabe zu unterstützen ist die in der vorliegenden Prüfungs-Ordnung bezüglich des Deutschen getroffene Einrichtung bestimmt. Durch den an alle Kandidaten gerichteten Anspruch wird nicht der Nachweis von Kenntnissen in der Litteraturgeschichte erfordert, — eine solche Forderung würde überdies unvermeidlich zu einer flüchtigen Einprägung gedächtnismässigen Stoffes führen — vielmehr ist der Kandidat veranlasst zu zeigen, dass er nicht ein Fremdling in den Schöpfungen der klassischen deutschen *Litteratur* ist. Die ausserdem allgemein gestellte Forderung, dass der Kandidat mit den Bedingungen des korrekten Gebrauches der deutschen Sprache sich vertraut gemacht habe (§ 12. 1), ist im wesentlichen durch die schriftliche Arbeit aus dem philosophischen oder pädagogischen Gebiete nach ihrer formalen Seite zu erfüllen. Nicht ausgeschlossen aber ist, dass etwaige, in der schriftlichen Arbeit bemerkbare Verstösse Anlass geben, Rechenschaft über die erforderliche Berichtigung und über ihre Gründe zu verlangen. Nach manchen Anzeichen wird es nicht als überflüssig zu betrachten sein, die zukünftigen Lehrer unserer höheren Schulen thatsächlich daran zu erinnern, welche Ansprüche sie als Lehrer an deutschen Schulen notwendig an ihre eigene Bildung im Deutschen zu stellen haben.

1) I fordringarne för lärarekompetens i något ämne för högre klasser ingår alltid, att examinand fullgjort allt hvad som fordras för lärarekompetens för lägre klasser. Inom hvarje ämne fordras af examinanden efter måttet af hans anspråk på vetenskaplig utbildning bekantskap med de viktiga litterära hjälpmidlen i ämnet.

2) I förordningen af den 12 Dec. 1866 upptogs tre grader. I sina anmärkningar betecknar *von Gossler* den tredje betygsgraden såsom föremål för allmänt missnöje och försvarar sig energiskt mot de lärare, som yrkat, att man borde taga bort all gradskillnad i fordringarne för lärarekompetens.

seende på filosofi, pedagogik, modersmål, fäderneslandets litteratur och religionslära — lärarekompetensen 1 i två hufvudämnen och antingen lärarekompetensen 2 i två biämnen eller lärarekompetensen 1 i ett biämne. För lärarebetyg fordras — utom de allmänna fordringarne -- lärarekompetensen 2 i två hufvudämnen och ett biämne och lärarekompetensen 3 i ett annat biämne. Det står dessutom examinand fritt att begära pröfning i hvilket ämne som helst inom ett högre läroverks läroplan.

Hufvudämnena äro inom det språkligt-historiska området följande sju: modersmålet, latin, grekiska, franska, engelska, historia, geografi; inom det matematiskt-naturvetenskapliga området följande fem: matematik, fysik, kemi och mineralogi, botanik och zoologi, geografi¹⁾. Examinand eger att sjelf välja två af dessa ämnen inom endera gruppen.

• *Biämnen* få fritt väljas med följande inskränkningar:

1) med lärarekompetensen 1 i det ena af de klassiska språken måste nödvändigt förbindas minst lärarekompetensen 2 i det andra; med lärarekompetensen 1 i matematik 2 i fysik; med hvarje grad af lärarekompetens i franska eller engelska 3 i latin; med hvarje grad af lärarekompetens i historia 3 i geografi;

2) det ena af biämnen måste tillhöra samma grupp som båda hufvudämnena (om det ena hufvudämnet är geografi, räknas det härvid såsom tillhörande samma grupp som det andra hufvudämnet).

För förvärfvande af lärarekompetens i *religionslära* gälla särskilda bestämmelser. *Hebreiska* kan vara hufvudämne endast i förbindelse med religionslära. Om *filosofi* och *hebreiska* såsom biämnen gäller, att lärarekompetensen 1 värderas såsom lärarekompetens 2 i andra ämnen. Om *polska* och *danska* gälla särskilda bestämmelser.

Lärarexamen är dels skriftlig dels muntlig.

1) Genom geografiens upptagande inom båda ämnesgrupperna vill man sörja för båda riktningarne inom geografiens utveckling.

För den *skriftliga* pröfningen har hvarje examinand att författa en uppsats i filosofi eller pedagogik, samt en uppsats i hvar och ett af sina hufvudämnen, eventuelt i det biämne i hvilket han eftersträfvat lararekompetensen i. Stå hufvudämnena till hvarandra i sådant förhållande, att examenskommissionen anser sig kunna pröfva examinandens grundlighet i deras studium genom en enda uppsats, eger den rätt att blott fordra en uppsats. Mer än tre uppsatser fordras af ingen. Uppsatser i klassisk filologi skrivas på latin, i främmande levande språk på ett af dessa. Ämnet för hvarje uppsats bestämmes af examenskommissionen. För hvarje uppsats författande beviljas en tid af 6 veckor, som dock af kommissionen kan förlängas med ytterligare högst 6 veckor. Önskas ännu längre tid, eger examinand att genom examenskommissionen göra ansökan derom hos ministern. Examinanden eger att fullständigt och noga angifva de hjälpmedel, han använt, och afgifva försäkran, att han författat uppsatserna sjelfständigt och utan främmande hjälp. Befinnes denna försäkran vara osann, gälla vissa straffbestämmelser, och sker upptäckten innan examen är afslutad, erhåller examinanden intet betyg.

Företer examinand en af trycket utgifven skrift, kan examenskommissionen låta denna gälla såsom ersättning för en af de fordrade uppsatserna. Företes en af en preussisk filosofisk fakultet godkänd doktorsdisputation, har kommissionen härvid endast att pröfva ämnet för denna afhandling.

Examenskommissionen eger vidare rätt att i alla fall, der den anser det lämpligt för pröfningen af en examinands kunskaper, låta honom författa klausurarbeten af måttlig tidsutdrägt. I fysik och kemi fordras experimenter eller kemisk analys, om icke officiela betyg öfver tillräcklig skicklighet häri företes.

Examinand som underkännes i den skriftliga pröfningen, eger ej tillträde till den muntliga.

Den *muntliga* pröfningen omfattar dels de ämnen, i hvilka fordringar ställas på *alla* examinander, dels de af hvarje examinand valda hufvud- och biämnena. Pröfningen

af de examinander, som eftersträfvat i latin lärarekompetensen 1, i engelska 1, i franska 2 eller 1, anställas så till vida på dessa språk, att derigenom examinandernas färdighet i muntlig användning af dessa språk uttrönes.

Efter examens afslutande, afgör kommissionen, om den examinerade skall erhålla ett öfverlärare- eller lärarebetyg. Har den examinerade bestått profvet i sina hufvudämnen men underkänts i sina biämnena eller i den för alla examinander lika pröfningen, erhåller han ett vilkorligt betyg, som likväl icke berättigar honom att genomgå seminarie- och profår, än mindre till anställning såsom lärare, innan han genom komplettering erhållit fullt betyg. Sådan komplettering skall ske inom tre år. För den, som underkäntes i en examen, utsätter kommissionen en bestämd tid — minst ett halft år — inom hvilken han icke får undergå förnyad pröfning.

Förnyad examen (Wiederholungsprüfung) för den, som en gång blifvit underkänd, medgifves endast en gång, och blott inför samma examenskommission, inför hvilken han förut pröfvats.

Kompletteringsexamen för erhållande af fullt betyg (Ergänzungsprüfung) och *kompletteringsexamen för erhållande af fler eller högre betyg* (Erweiterungsprüfung) kunna ega rum, den förra endast en gång, den senare ej mer än två gånger, båda endast inför samma examenskommission, inför hvilken den första examen egde rum, eller inför examenskommissionen i den provins, i hvilken den kompletterande är anstald vid något läroverk. Genom komplettering kan ett lärarebetyg höjas till ett öfverlärarebetyg.

Beträffande *fordringarne i de särskilda läroämnena*, hvilka i examensstadgan specificeras för de olika graderna af lärarekompetens i hvarje ämne, torde endas de fordringar förtjena framhållas, som ställas på hvarje examinand utan åtskillnad för olika studieområden.

I *filosofi och pedagogik* fordras: kännedom om de viktigaste logiska lagarne, hufvudfakta i den empiriska psykologien och de väsentligaste för dess filosofiska förklaring

inslagna riktningarna, bekantskap med de filosofiska grundvalarne för pedagogiken och didaktiken och med de viktigaste fakta i deras utveckling sedan det 16:de århundradet; vidare har hvarje examinand att ådagalägga, att han med förstånd läst en betydande filosofisk skrift; i filosofiens historia måste hvarje kandidat vara bestämdt orienterad i hufvudmomenterna. [För lärarekompetens i modersmålet fordras dessutom, att examinanden genom sin skriftliga uppsats i filosofi eller pedagogik och vid den muntliga pröfningen i filosofi visar sig kunna med ingående förstånd i klar framställning behandla allmänna vetenskapliga frågor. För lärarekompetens i klassiska språk fordras vid pröfningen i filosofi de för de klassiska arbetenas förklaring nödvändiga kunskaperna i den grekisk-romerska filosofiens historia. Kompetens att undervisa i filosofisk propedeutik tillerkännes endast den, som icke blott på fullt tillfredsställande sätt bestått den allmänna pröfningen i filosofi, utan tillika med intresse och förstånd studerat något af de mera betydande filosofiska systemen och i utvecklingen af filosofiska problem ådagalägger sådan klarhet och bestämdhet, att man på grund deraf kan vänta god framgång af en inledande filosofisk undervisning].

I *modersmålet* fordras af hvarje examinand, att han i det muntliga förhöret visar sig hafva med förstånd läst klassiska verk i fäderneslandets nyare litteratur och gjort sig förtrogen med vilkoren för en korrekt användning af modersmålet.

I *religionslära* fordras af alla examinander, som tillhöra någon af de kristna kyrkorna, bekantskap med innehållet och sammånhanget i den heliga skrift, en allmän öfversigt öfver den kristna kyrkans historia och kännedom om hufvudlärorna i deras egen bekännelse.

Lärarexamen utgör vilkoret för rätten att vid statens läroverk erhålla den praktiska utbildning, som fordras för fast anställning såsom lärare.

B. Stadgan om lärarekandidaternas praktiska utbildning af den 15 Mars 1890

Den praktiska utbildningstiden omfattar två år och består af ett seminarieår och ett derpå följande profår.

Seminarieåret är bestämdt att vid något af de 11 befintliga pedagogiska seminarierna eller vid något för seminarieårets syften lämpligt högre 9-klassigt läroverk (resp. dess förberedande skola) göra lärarekandidaterna bekanta med uppfostrings- och undervisningslärans uppgifter i deras tillämpning på högre läroverk och isynnerhet med de särskilda läroämnenas metodik, samt att genom förebildlig undervisning och genom ledning till egna undervisningsförsök göra dem skickliga till verksamhet såsom lärare.

Profåret tjänar företrädesvis till sjelfständig praktisk pröfning af den under seminarieåret förvärfvade undervisningsskickligheten och aflägges efter regeln vid sådana högre läroverk, som icke äro tagna i anspråk genom något seminarium. Härvid göres ingen skillnad mellan läroverk med 9 och med färre årsklasser, och profåret kan med ministerns samtycke genomgås äfven vid privat läroverk.

a. *Seminarieåret.*

Vederbörande provinsial-skolkollegium ordnar seminaristerna före hvarje termins början i grupper med hänsyn till deras hufvudbetyg i lärarexamen och med afseende på de för ledning i de särskilda ämnenas metodik särskildt lämpade lärarekrafterna och hänvisar dessa utan annan hänsyn än seminaristernas ändamålsenliga utbildning till bestämda läroverk, årligen sex seminarister på hvarje läroverk. De som inträda i seminarieåret vid olika terminers början, hänvisas till olika läroverk. Öfvergång från ett läroverk till ett annat under seminarieåret medgifves icke.

Rektor och de lärare, som af provinsial-skolkollegiet erhålla särskildt uppdrag, bära ansvaret för seminaristernas planmässiga undervisning och öfning enligt följande närmare bestämmelser:

a) Under hela läsåret anställas minst 2 timmar i veckan under ledning af rektor eller en af de lärare, som erhållit sådant uppdrag, planmässigt ordnade pedagogiska samtal med seminaristerna. Till dessa ega äfven öfriga lärare med rektors medgifvande tillträde. Vid dessa samtal behandlas framför allt:

1) uppfostrings- och undervisningslärans viktigaste grundsatser i deras tillämpning på det högre läroverkets uppgifter och särskildt på undervisningen i de af seminaristerna representerade hufvudämnena med historisk återblick på framstående representanter inom den nyare pedagogiken (från början af 16:de århundradet),

2) regler för förberedelsen till lärotimmar, bedömande af de af seminaristerna gifna lektionerna i personligt och sakligt hänseende, grundsatser för disciplinen så långt som möjligt i anslutning till förekommande individuella fall,

3) af seminaristerna gifna kortare referater af pedagogiskt och skoltekniskt innehåll (t. ex. öfver särskilda punkter i de allmänna undervisningsplanerna, i examensförordningarne, i de preussiska rektorsmötenas förhandlingar, i de officiellt bekantgjorda speciella undervisningsplanerna för högre läroverk o. s. v.),

4) en uppsats som hvarje seminarist eger att inlemna tre månader före slutet af seminarieåret öfver ett af rektor valdt konkret pedagogiskt eller didaktiskt ämne.

Bestämmandet af de närmare detaljerna och af formen för samtalen öfverlemnas åt föreståndaren.

b) I nära sammanhang med denna undervisning föreskrives dels auskultering vid rektors och de af honom bestämda lärarnes lektioner, dels egna undervisningsförsök efter särskild anvisning af rektor eller dertill förordnad lärare. Dessa börja i senare hälften af första terminen och omfatta till en början till omfång och tid mycket begränsade, sedan småningom utvidgade undervisningsuppgifter, för hvilka seminaristen enligt den ledande lärarens anvisning har att, så långt ämnet medger, skriftligen förbereda sig.

Alla seminarister ega att närvara vid dessa undervisningsförsök, såvida icke rektor bestämmer annorlunda. Hvarje seminarist undervisar två à tre timmar i veckan. Tillfälle beredes för seminaristerna att göra sig förtrogna med användningen af undervisningsmaterielen särskildt för naturvetenskaper och geografi. Seminaristerna böra äfven så mycket som möjligt taga del i ledningen vid arbets- och lektimmar och intresseras för gymnastikundervisningen och skolutflykter. Hospiterande vid folkskolor och folkskollärareseminarier rekommenderas.

Rektor och lärarne åläggas att upplysa de hos dem auskulterande seminaristerna om klassens ståndpunkt, de mål man föresatt sig i det hela och de läruppgifter, som föreligga i hvarje särskildt fall äfvensom om sättet för deras lösning. Tillika äro de skyldiga att dels omedelbart efter en lektion, dels under seminarietimmarne göra seminaristerna uppmärksamma på de fel, till hvilka dessa vid sin undervisning gjort sig skyldiga »bezüglich der Vorberitung des Unterrichtsverfahrens und der erziehlichen Behandlung der Schüler oder der eigenen Haltung vor der Klasse».

Lärare, som erhållit uppdrag att medverka vid seminaristernas ledning, förpliktas att vid slutet af hvarje månad meddela rektor sina särskilda iakttagelser och inhemta hans anvisningar. Dessa lärare och rektor erhålla i mån af behof någon minskning i sin egen undervisningsskyldighet.

Fyra veckor före seminarieårets slut åligger det rektor att på grund af egna iakttagelser och de vid seminarieledningen använda lärarnes omdömen till provinsialskollegium ingifva berättelse öfver seminariet och betyg öfver seminaristernas praktiska utbildning.

Provinsialskollegium har att råda sådana lärarekandidater, som det i öfverensstämmelse med rektors berättelse anser olämpliga för lärarekallet, att afstå från den började banan.

b. *Profåret.*

För fortsättning af sin praktiska utbildning hänvisas de lärarekandidater, som genomgått seminariet, af provinssiaskolkollegium till annat läroverk (till fullständigt läroverk högst tre, till lägre läroverk högst två).

Lärarekandidaterna betros här genast, under noggrann hänsyn till deras lärarekompetens, med större sammanhängande undervisningsuppgifter och hafva att utan ersättning undervisa 8 à 10 timmar i veckan. Ledningen åligger rektor, klasslärare och den lärare, hvilkens lektioner en lärarekandidat öfvertager. Härvid tillses, att lärarekandidaten får undervisa i flera ämnen och i mer än en klass och särskildt att kandidater, som hafva naturvetenskaper och geografi till hufvudämnen, för öfning i användandet af åskådningsmedel och de vanliga apparaterna för en längre tid hänvisas till någon lämplig lärare.

Den lärare, hvilkens undervisning en lärarekandidat för en tid öfvertager, har att ständigt vara närvarande vid lektionerna, så att det enda syftet med anordningen är att så mycket som möjligt främja kandidatens praktiska utbildning, icke att lätta arbetet för vederbörande lärare.

Rektor har att öfvervaka kandidaternas hållning och arbete, ofta besöka dem under deras lektioner och göra dem uppmärksamma på möjliga fel. De lärare, som fått sig anförtrord ledningen af lärarekandidater, äro förpliktade att under de första månaderna regelbundet besöka deras lektioner, ofta granska de af dem möjligen rättade temaböckerna och utom lektionstimmarne göra de anmärkningar, som synas nödiga. Vid slutet af hvarje månad meddela de rektor sina iakttagelser och afhandla med honom hvad som ytterligare är att göra.

Det åligger lärarekandidaterna att auskultera vid några af rektor särskildt anvisade lektioner.

Kandidaternas tjenstgöring kan vid trängande behof med provinssiaskolkollegiets medgifvande höjas till 20 timmar i veckan; de erhålla då lämplig ersättning och erhålla i kollegium full rösträtt i frågor som angå deras lärjungar.

Vid slutet af profåret ega kandidaterna att för att visa den grad af pedagogisk insigt, som de uppnått, till rektor ingifva en berättelse om sin egen undervisningsverksamhet. Rektor ingifver derefter till provinsialskollegium en liknande berättelse, som stadgas med afseende på seminariet.

Slutligen har provinsialskollegium att på grund af ingifna berättelser och de iakttagelser, som möjligen dess departementsråd gjort, bedöma förloppet och resultatet af hela den tvååriga praktiska utbildningen och till- eller frånkänna hvarje lärarekandidat kompetens till anställning såsom lärare. Betyg härom skall vidfogas hvarje ansökan om lärarebefattning.

Enar Sahlin.

Om den elementära framställningen af Grammes ring.

I novemberhäftet för förlidet år pag. 438 gör lektor E. Sundberg några anmärkningar mot rektor Floderus' och undertecknade förklaring af de elektriska strömmarnes uppkomst i Grammes ring. Med anledning häraf några ord!

Som bekant har man på kontinenten intill sista tiden vid förklaringen af de elektriska induktionsföreteelserna nästan uteslutande utgått från åskådningssättet om strömmars attraktion eller repulsion på afstånd. Endast inom den engelska skolan hade det magnetiska fältet och kraftlinierna redan tidigt så ingått i den allmänna föreställningen, att man äfven uti elementära arbeten sökt lägga dem till grund för framställningen. En glädjande företeelse är att en förändring härutinnan nu håller på att genomföras på alla håll. Det är här väsentligen från tekniskt håll, som impulserna kommit. Man kan ej få en klar föreställning om de invecklade induktionsapparater, som numera äro i allmänt bruk, utan att begagna sig af de magnetiska kraftlinierna.

Undertecknad var mycket tveksam, huruvida han skulle våga att vid författandet af sin lärobok 1883 bryta med det då gängse bruket och lägga kraftlinierna till grund för induktionselektricitetens förklaring. Jag har all anledning att ännu tro det flertalet lärare skulle ansett det för tidigt. Ja! jag är ej säker på att ej i denna stund, år 1892, många skulle anse det såsom en obehörlig nyhet, oaktat såväl teknikern som vetenskapsmannen numera ständigt använder detta åskådningssätt. Icke ens herr S. tyckes vilja yrka på en dylik förändring. Om han velat taga steget fullt ut och så gjort, skulle jag gärna givit honom rätt och endast sökt urskulda mitt tillvägagående med framhållande af svårigheten att bedöma, när rätta stunden vore inne att genomföra en så väsentlig förändring i en lärobok afsedd för det elementära stadiet.

Största olägenheten af undertecknads framställning af Grammes ring torde ligga däri, att den hästskoformiga magnetens inverkan vid strömmens alstring ej klart framträder, utan talet endast gäller järnringens betydelse, oaktat det är den hästskoformiga magneten som i själva verket är strömmens upphov. Mer än en ungefärlig föreställning om strömriktningen kan därför ej heller erhållas på den väg, rektor Floderus och undertecknad inslagit. För de allmänna lärovärken torde dock detta vara tillräckligt.

Bortser man från den nu nämnda ofullkomligheten — och denna är ej framhållen af herr S. — så har jag svårt att förstå, hvilken invändning man skulle kunna göra mot min framställning, ifall man ej vill tillgripa kraftlinierna.

Herr S. framhåller att rektor Floderus och undertecknad utgått från samma betraktelse över de ampèreska strömmarnes riktning, men därefter kommit till rakt motsatta resultat angående strömriktningen i Grammeska ringen, samt säger vidare: »vore ringen ekvivalent med ovan angivna system af ampèreska strömmar, så måste väl rektor Floderi resonnemang få anses som det rätta». Det är eget att herr S. ej märkt att olikheten helt enkelt beror på ett förbi-seende af rektor Floderus med afseende på strömriktningen,

hvilket lätt kunnat rättas och hvilket rektor Floderus skulle varit den siste att försvara, om fråga därom uppstått. Det borde vara herr S. bekant att författaren till flera större teknisktvetenskapliga arbeten begagnat precis samma schematiska sätt att framställa strömalstringen i Grammes ring som undertecknad. Så t. ex. Schellen i sin förtjänstfulla och ännu för några år sedan mycket använda handbok om dynamomaskinerna.

Herr S:s egen förklaring torde ej vara tillfredsställande utan åtskilliga tillägg. Hvarför är det endast fältet mellan »polmagneten» och ringen som är värksamt och ej även det inom ringen befintliga fältet? Hvarför uppväckas ej induktionselektromotoriska krafter även i de delar af tråd-hvarven, som falla inom ringen? Hvarför motväga ej dessa krafter dem, som uppväckas i tråd-hvarvens yttre hälfter? Allt frågor, som lätt besvaras, om kraftliniernas förlopp och särskilt järnringens inverkan på dessa äro kända, men som ingalunda låta afvisa sig så enkelt, som herr S. tyckes antaga.

Göteborg i januari 1892.

Aug. Wijkander.

Litteratur.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära jämte en Afhandling om Aksent.* Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1885. Pris 6,50 kronor.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Svenska språkets Beteckningslära i kortfattad framställning. I. Regler för ljudbeteckningen. Till undervisningens tjänst.* Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1885. Pris 25 öre.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Om grunderna för ändringar uti svenska språkets rättskrifning.* Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1886. Pris 25 öre.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Om teckensystem och ljudenlighet.* Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1886. Pris 50 öre.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Om samhörighet och dess förhållande till ljudenlighet i språkbeteckning*. Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1885. Pris 1 krona.

I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: *Svensk Uttals-Ordbok*. Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1889—1891. Pris 7 kronor 50 öre.

Den agitation för svenska rättstafningens ombildning i ljudenlig riktning, hvartill Nordiska Rättstafningsmötet år 1869 gaf uppslag, fortgick länge med en liflighet och en styrka, som vittnade om att den grundades på klar insikt af de öfverklagade missförhållandenas värlighet. På dess räkning måste väl också skrivas, att öfvertygelsen om en sådan reforms välbehöflighet spriddes inom vida kretsar, och att mången, uppskrämd af talet om det alltmer sig vidgande svalget mellan svenska språkets uttal och dess beteckning, välment och beredvilligt följde än det ena och än det andra nystafningsexemplet. Om, detta oakadt, ännu efter årtiondens förlopp hvad som i reformväg genomförts är litet mot hvad som fordrats och erfordrats för det afsedda målets uppnående, så att det mästa däraf står otilläpadt i de på skilda håll uppgjorda rättstafningsförslagen, och om än de nyssnämnda ansatserna till personlig medvärkan för reformens genomförande bidragit till stegrandet af oredan och brokigheten på det ortografiska området, så är detta naturligt nog för den uppmärksamare iakttagaren.

Stora och olikartade äro de hinder, som möta sträfvandena att, så vidt möjligt är, återupprätta den förlorade motsvarigheten mellan uttal och språkbeteckning genom förändringar i denna sistnämnda. Intet var naturligare än, att de skulle från etymologisk ståndpunkt ifrigt bekämpas af Rydqvist, hans efterföljare och hans eftersägare, äfvensom att härutinnan desse skulle finna goda bundsförvandter i konservatismens motståndskraft, i vanans seghet i synnerhet hos det äldre släktet och i sjelfva den nästan oöfvervinneliga *vis inertia*. Men öfverraskande var den starka splittringen inom reformatorernas eget läger, hvilken snart bildade en höger, en vänster och en center samt urartade till en kamp mellan dessa grupper, som blef ännu häftigare än den mot de konservativa motståndarne och till och med stundom satte personlig tillgifvenhet på hårda prof. Moderata förslag uppställdes och vidhöllos gentemot de radikala, men ingen eftergifvenhet visade sig, och sammanjämkning förekom omöjlig. Den rådvilla allmänheten visste ej om den skulle vända sig åt höger eller åt vänster och kom så att stanna där den alltjämt stått, till den etymologiska skolans stora belåtenhet.

Väl hoppades mängen en lösning af de invecklade stridsfrågorna, då den högt uppsatta myndighet, som har vården om det svenska språket sig anförtrodd, och som därför skulle stå öfver partierna, intervererade med en ny upplaga af sin Ordlista, hvilken skulle motsvara fonetikernas billiga kraf på ändringar i stafsättet. Men ehuru den på grund af sin akademiska auktoritet utöfvat ett visst inflytande på många författares och brefskrifvares stafning, och ehuru en nådig kungörelse bestämt, att dess skrifsätt skall följas vid statens skolor, torde kunna antagas, att detta är blott tillfälligt och öfvergående. Ty missbelåtenheten med knappheten, halfheten och inkonsekvenserna i eftergifterna för krafven på fonetisk stafning — med undantag af konsonantfördubblingen och *ä*-ljudets beteckning med *ä* — är alltför allmän, och de motsatta rättstafningsförslagen och bland dem främst den »Uttalsordbok», som vi här anmäla, ha för starkt stöd både hos allmänheten och hos den svenska språkforskningens målsmän och idkare, för att det monopol med afseende på statens skolundervisning i rättstafning, som tillerkänts Ordlistans sjätte upplaga, skulle kunna fortfara rätt länge. Att genom små eftergifter bryta udden af stora reformsträfvanden lyckas sällan.

Då emellertid detta är förhållandet, och ett stillestånd följt på kampen mellan de radikala och de moderata stafningsreformatorerna, torde tiden för utgifvandet af denna Uttalsordbok ha varit väl vald. På lugnt och oväldigt bedömande och tillgodogörande inom de af högsta vederbörande uppdragna gränserna kan man väl säkrast räkna för hvad som sålunda framträder »mellem Slagene». Författarfirman Lyttkens och Wulff har redan vunnit stort anseende genom sin noggranna, skarpsinniga och väl motiverade behandling af ljudlärans och rättstafningens olika sidor. Såsom fonetiker intaga desse forskare främsta rummet i vårt land till och med enligt deras radikala motståndares erkännande, och såsom sådana ha de uti flera af vår världsdels bildningscentra åtnjutit det mest obetingade och varma erkännande, hufvudsakligen väl på grund af iakttagelserna rörande de romaniska och de germaniska språkljuden, som gjort sig gällande i det 1889 utgifna »Un chapitre de Phonétique. Avec deux grands tableaux» och i »Compte-rendu sommaire d'une transcription phonétique».

Författarnes kompetens och moderation torde för öfrigt i ej oväsentlig mån grunda sig på den utveckling, som hos dem ägt rum under deras mångåriga studier af svenska språkets uttal, dess rättstafning och dess aksentförhållanden. Ätminstone var det rättstafningsförslag, hvarmed hr Wulff under märket »*Framfus*» uppträdde för tretton år sedan, mycket radikalt och

förekom ännu mera så i följd af då rådande skrifsätt och uppfattning af hvad som var önskvärdt och möjligt i detta hänseende. Men redan då författarne 1885 utgafvo sitt utomordentligt viktiga — ja, epokgörande arbete: »Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära jämte en Afhandling om Aksent», hade de kommit till insikt af att, ehuru rättstafningslärans högsta uppgift är »ett troget återgifvande af ordens rätta och rådande uttal», så borde på grund af de svårigheter, som skulle möta »en häftig förändring af alla det häfdvunna skrifsättets oegentligheter», förändringarna gå långsamt i den mån samtiden är mogen för dem, och icke vidare afseende fästas vid konsekvens, än att de företoges i ljudenlig riktning. De ändringsförslag, som inflöto i arbetet, betingades af dessa opportunistiska var-samhetsgrundsatser, som författarne alltjemt förblifvit trogna, under det att de — oftast just på grund af dessa — uppgifvit sina kraf på enskilda ords eller ordgruppers ändring. En oafbrutet framåtskridande reformering af stafsättet i nyssnämnda riktning är hvad de först och sist tillstyrka. I »Svenska språkets Ljudlära. Kortfattad framställning» ha författarne sökt vinna den stora allmänhetens uppmärksamhet för sina i det större arbetet framställda iakttagelser och åsikter.

Efter utgifvandet af sistnämnda bok tycktes utsikterna för denna reformering ganska ljusa. På grund af en inlaga från en kommitté, som granskat folkskolans läroböcker, uppdrogs åt författarne att inlämna ett förslag till ändringar i svenska rättskrifningen, hvilket skulle antagas vid statens skolor, om det godkändes af sakkunnige. Ett sådant, i någon mån afvikande från vissa i »Svenska språkets Ljudlära» framställda ändringsförslag, men i hufvudsak öfverensstämmande med densamma, kom till stånd och går igän uti den 1886 utgifna »Svenska språkets Beteckningslära. I. Regler för ljudbeteckningen. Till skolungdomens tjänst». Sin uppfattning af hvad som för stafningsreformen borde vara bestämmande klargjorde författarne dessutom i ett samma år offentliggjordt arbete, kalladt »Om grunderna för ändringar uti svenska språkets rättskrifning». Såsom dessa grunder betecknas skriftens begriplighet och tydlighet, bekvämlighet (utan »alltför småaktiga nyanser af ljudbeteckning»), stafningens förändrande efter uttalet »steg för steg» och på behöriga tider och så, att kontinuiteten bevaras till fromma för de yngre med afseende på »redan befintlig» litteratur och för de äldre i fråga om efter ändringarnas införande tillkommen, samt slutligen organiskheten d. v. s., att »förändringarna böra ske i närmaste anslutning till det bestående skrifsystemens grunder». Emellertid vanns icke dessa skrifers närmaste syftmål, utan höga vederbörandes skydd och

stöd voro förbehållna ett helt annat försök att lösa stafningsreformens brännande fråga.

I den äfven 1886 offentliggjorda, hufvudsakligen mot vissa yttranden i docenten J. A. Lundells »Tre föreläsningar« riktade skriften »Om teckensystem och ljudenlighet» häfda författarne sin redan i »Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära» framhållna åsikt om behovet af tre slags teckensystem för skilda ändamål, näml. dels den för vetenskapliga forskningar afsedda fonologiska språkljudsbeteckningen »med högsta möjliga grad af noggrannhet», dels den »läksikaliska uttalsbeteckningen», som upplysningsvis angifver ordens riktigaste uttal, vare sig, att det användes i uttalsordböcker, i uppteckningar af enskilda personers uttal eller i vetenskapliga arbeten, och slutligen dels den för vanligt bruk afsedda skriften eller språkbeteckningen.

Den senaste utvecklingen af Lyttkens' och Wulffs författarskap har naturligtvis i någon mån berott på de från så många håll gjorda och skriftligen framställda iakttagelserna rörande svenska språkets uttal; men hufvudsakligen har den bestämts af deras egna trägna, noggranna och vidsträckta undersökningar och studier af detsamma och af de ortografiska frågorna. Det är emellertid obestriddt, att *en* språkforskare utöfvat ett starkt och i de flesta fall lyckligt inflytande på den, näml. professor Esaias Tegnér, och det hufvudsakligen genom att uti »Natur och onatur i fråga om svensk rättstafning» namngifva och klart karakterisera den sedan gammalt kända och värksamma samhörighetslagen, enär detta föranledt deras själfständiga och för rättstafningsfrågan i hög grad betydelsefulla undersökningar af nämnda lags betydelse för särskilda rättstafningsfrågors afgörande. Dessa ha gjort sig gällande i det äfven 1886 utgifna förtjänstfulla arbetet: »Om samhörighet och dess förhållande till ljudenlighet i fråga om språkbeteckning», hvaruti denna lag först erhåller positiv formulering, och dess inflytande på och betydelse för enskilda tvistiga rättstafningsfrågor och särskildt för dem, som bero på biformens ljudförändring i förhållande till hufvudformen, undersökes och bestämmas med fästadt afseende på de af författarne aldrig förbisedda ljudenlighetskrafven. Såsom ett synnerligen godt resultat af författarnes genom professor Tegnér inledda förtroiligare bekantskap med samhörighetslagen må nämnas den ojämförligt större utsträckning konsonanternas dubbelteckning fått, alldenstund denna är så välbehöflig för kvantitetens angifvande. I flera hänseenden tycks professor Tegnér befinna sig på samma ståndpunkt som Lyttkens och Wulff, och den olikhet, som verkligt äger rum mellan desse och deras högt uppskattade bundsförvandt i andra fall, beror dels på, att

de äro vida längre framskridna i fråga om krafven på ljudenligt stafsätt än han, och dels på, att hos honom ofta den »ortografiska känslan» gör sig gällande, då de bestämmas af den fina och säkra iakttagelsen af uttalet.

Hvad här anförts om det Lyttkens—Wulffiska författarskapets fortgång och utveckling forde kunna gifva den därmed obekante någon föreställning om den ståndpunkt, hvarifrån den nu fullbordade Uttalsordboken har utarbetats. Den angifver sig såsom fortsättning af »Svenska språkets Ljudlära» med de olikheter, som betingats af nya forskningsresultat i vårt modersmåls ljudförhållanden. Uttalsbeteckningen har, såsom förordet framhåller, i flera fall gjorts noggrannare än förut, men i andra »mera generell».

I inledningen urskiljas med afseende på »den omvårdnad, som förefinnes i en persons tal», *högspråk*, *müllanspråk* och *lägspråk* med hvar sina underafdelningar samt därjämte *noggrannt tal* och *mindre noggrannt*, och detta allt illustreras genom i tabeller ordnade exempel. Dessa äro ganska lärorika och väckande till iakttagelser af både eget och andras tal, om än hvad som i en not yttras om »colloquial speech» i Sweets »Elementarbuch des gesprochenen Englisch», näml. att »det är en liten grad för lågt»; träffar in på några i »det finare umgängesspråkets» kolumn upptagna uttalsätten.

Med afseende på ljudskiftningarna inom riksspråket, hvilket författarne, utan att ens nämna »högsvenskan», beteckna såsom de bildades språk i hela landet, ha de för öfversiktighetens skull uppdelat Sverige i större språkområden, näml. Östra Svealand, Västra Svealand, Norra Götaland och Södra Götaland. Och för hvårt och ett af dessa ha de uppgifvit bestämda uttalsegenomligheter, hänvisande åt kommande forskare att urskilja de för Dalarnes och Norrlands samt för Gotlands bildade klasser karaktäristiska talformerna.

«Ords-katten» säges innehålla »det, som en bildad svensk i allmänhet använder eller åtminstone mästadels känner igen.» Den torde emellertid kunna anses såsom rikhaltigare och mera omfattande, än man är böjd att sluta af denna täml. sväfvande uppgift, som nästan tyder på en viss godtycklighet. Den begränsning, som i detta fall ägt rum, och det särskildt med afseende på afledningar och sammansättningar, torde nog ha varit befogad, helst detta är det första svenska arbete i sitt slag, och man därför ej vågat gifva det större omfång.

Uttalsbeteckningen öfverensstämmer med den i »Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära» använda med de i »Om teckensystem och ljudenlighet» förordade modifikationerna, för hvilka här särskildt redogöres. Såsom skäl till valet af detta

teckensystem anföras lättheten att trycka, att afläsa, att lära och att skriva — »i det att endast ett högst ringa antal tecken äro nya, och dessa användas för ovanliga ljud» — samt noggrannheten, då med undantag af de s. k. »lokalljuden» blott »sådana ljudnyanser sakna särskild beteckning, som vid afläsningen ändå framkomma på grund af sammanbindning med andra ljud», äfvensom det, att finare ljudskillnader kunna angifvas för den för dylikt intresserades räkning genom »stående stilar», utan att detta invärkar störande på en vanlig läsares uppfattning.

Dessa det ifrågavarande beteckningssystemets förtjänster äro obestriddliga, men vi våga dock rikta en anmärkning mot det samma, för så vidt det samvärkar med punkteringssystemet. Den gäller konsonantfördubblingens försvinnande ur uttalsbeteckningen, då i den för praktiskt bruk använda språkbeteckningen dubbelt medljud angifver kort själfjud. Naturligtvis beror detta på, att punkteringen har jämte andra uppgifter den att angifva kvantiteten; men då vanan är andra naturen, torde — ifall Uttalsordboken, såsom vi hoppas, finner vidsträckt spridning och användning — mången, som i dylika fall rådfrågar den, komma att afläsa uttalsbeteckningen oriktigt, ej uppfattande identiteten mellan *al:* och *all* och mellan *al'a'* och *alla*. Och äfven de, som gjort sig så förtrogna med punkteringssystemet, att intet misstag i detta hänseende kan äga rum, sakna i följd af konsonantfördubblingens uteblifvande ledning för de korta, obetecknade stafvelsernas uttalande. Det riktiga uttalet af förstafvelsen i *jättinna* i likhet med hufvudstafvelsen i *jätte* försvåras i någon mån, då man ej finner den andel af *t*-ljudet, som tillkommer den, angifven genom uttalsbeteckningen: *jätin'a'*. De här framhållna exemplen äro af författarne valda för att visa den roll, som punkteringssystemet spelar vid kvantitetens angifvande. Att detta system för öfrigt är både sinnrikt och ändamålsenligt, då det — såsom författarne anmärka — betecknar icke blott stafvelsernas, utan äfven ljudens längd och dessutom angifver både den dynamiska och den melodiska aksenten, sålunda utförande en tredubbel roll, är obestriddligt

Jämte de förut i »Svenska språkets Ljudlära» förordade ändringarna af stafsättet ha här tillämpats ett betydligt antal nya, af hvilka en del stödjer sig på samhörighetslagen och förbereds genom hvad i denna riktning undersökts och ådagalagts i det lilla, men viktiga arbetet: »Om samhörighet.» I allmänhet synas de väl befogade, såsom t. ex. utsträckningen af långt medljuds dubbelteckning; men mindre lyckliga eftergifter för denna lag eller för dess målsman förekomma äfven. En sådan se vi uti borttagandet af det *g*, som »Sv. Spr. Ljudlära» infört i främmande ord slutande på — *ans* och — *ons*, så att *äng*-ljudet

åter betecknas blott med *n*, och en annan uti ersättandet i detta slags ord af *cc* med *kc* i st. för med *ks*, hvilket förordades i nyssnämnda arbete, så att författarne numera skriva *akcent* i st. f. *aksent*. Det är emellertid svårt att inse, hvarföre det senare *c* skulle ha bättre rätt att kvarstå än det föregående, då en så fullgod ersättning kunde bjudas för det som vårt gamla svenska *s*, åt hvilket det väl är förbehållet att förr eller senare efterträda denna romaniska konsonant, hvars utrotande ur vårt modersmål blott torde vara en tidsfråga, enär det för vänner af ljudenlig stafning är ett önskningsmål, att ej olika tecken användas för samma ljud.

Ändringen af *dt* till *t* i detform af participium passivum kunna vi ej heller anse lämplig, trots den starka agitation, som både från lärdt och olärdt håll försiggått mot det här utmönstrade *d*. Männe det ej hade varit skäl att bevara ostympad en af de böjningsformer, som tidens tand och de skrivandes och talandes bekvämlighet eller vårdslöshet lämnat oss i behåll, äfven om det kan bevisas, att den ej i detta skick förekom regelbundet i medeltidens om stor oreda i ortografiskt hänseende vittnande handskrifter, och om den faller några med ortografiens svårigheter kämpande piltar besvärlig? Hvad detta sista vidkommer, så förefinnes nog ersättning i det stöd, som den längre fram lämnar vid studiet af formläran. Denna ändring är desto mera öfverraskande, som den står i uppenbar strid mot den af författarne äljes följda samhörighetslagen, och som deras högt aktade bundsförvändt i »Natur och onatur i svensk rättstavning» på sidd. 44—48 uppträdt med den kraftigaste och mäst öfvertygande bevisning till förmån för det så allvarsamt hotade *d* i det passiva participiets neutrum. Såsom enda förklaring finner man en nots upplysning om att, då »det försports», att Sv. Akademien beslutat tillämpa denna ändring i Ordlistans sjätte upplaga, »med Akademiens föredöme den antagligen snart komme att genomföras», d. v. s. att författarne i detta hänseende missledts af en oriktig uppgift, enär ifrågavarande *dt* bevarats i denna upplaga på i Ordlistans förord angifna grunder.

Fullt befogade förekomma oss. däremot ändrandet af *x* till *ks* och antagandet af *sch* såsom beteckning för *sch*-ljudet i stället för det af författarne i »Sv. spr. Ljudlära» förordade *sj*, och det på den goda grunden, att *sch* redan användes i ett ojämförligt större antal ord än *sj*. Att författarne genom stafningen af en del ord närmat sig det radikala »Rättstafnings-sällskapet», torde väsentligen ha berott på att, sedan åtskilliga ändringsförslag i ljudenlig riktning allmänt antagits och tillämpats, de ej längre befara, att det skall väcka anstöt eller medföra för stark brytning med det förfutna. Det antyder i själva värdet,

att det mindre varit uppfattningen af stafsättets reformerande än af rätta tiden för dess genomförande, som skilt de bägge parterna från hvarandra.

Då, såsom framhållits i det föregående, enligt en kongl. förordning, undervisningen i rättstafning vid de allmänna läroverken och vid folkskolorna måste följa den sjätte upplagan af Sv. Akademiens Ordlista, är språkbeteckningen eller stafsättet i denna Uttalsordbok ej af omedelbar betydelse för densamma. Men såsom bättre än någon hittills utgifven svensk ordbok eller ordlista motsvarande de billiga och moderata anspråken på ljudenlig stafningsreform torde den äfven i afseende på denna undervisning ha framtiden framför sig — och väl en icke mycket aflägsen framtid, om den lyckas ådraga sig såväl sakkunniges som den den stora allmänhetens uppmärksamhet och vinna de förres bifall och den senares förtroende. På dessa bero äfven i andra hänseenden ytterst om arbetet skall kunna fullgöra uppgiften att bidra till det svenska stafsättets större ljudenlighet, enhet och stadga och hindra ordformernas och själfva uttalets försämring och förfall.

Men arbetet har äfven en annan uppgift, näml. den, som betingar dess tittel. Man kan näppeligen i detta hänseende öfverskatta dess betydelse för den vetenskapliga forskningen i närvarande tid, liksom i kommande århundraden, för främlingars bemödanden att lära sig vårt sköna modersmål, för alla landets barn, som vinnlägga sig om att tala det så rent som möjligt, eller hvilka i skolan eller i hemmet tillhållas att göra detta, samt för ytterligare studier och forskningsresultat på det ortografiska området. Såsom det enda i sitt slag och på grund af, att det är författadt af Sverges erkändt främste och med riksspråkets uttal mest förtrogne fonetiker, är det själfskrifvet att anlitas i alla dylika fall. Särskildt må märkas, att denna Uttalsordbok innehåller stora ljudtabeller med säkra och ändamålsenliga anvisningar för ljudens igenkännande och inöfning. Då god undervisning i modersmålets uttal i våra dagar kräfves ganska allmänt af skolan, torde därför detta arbete blifva för henne af stor betydelse, ehuru det tills vidare ej får göra sig gällande med afseende på den, som meddelas i rättstafningen vid statens läroverk och folkskolor.

E. B.

Conrad Rethwisch: *Jahresberichte über das höhere Schulwesen.* V Jahrgang 1890. Berlin R. Gaertners Verlagshandlung 1891. Mit zwei Ergänzungsheften: Evangelische Religionslehre und Katolische Religionslehre.

Rethwischs Jahresberichte hafva redan, sedan den första år 1886 utkom, hunnit förvärfva sig ett så stort anseende, att en

särskild anmälan knappast torde vara nödvändig. Då det likväl ännu torde finnas åtskilliga skolbibliotek, som icke hafva förvärfvat sig dem, är det redaktionen ett nöje att fästa uppmärksamheten på den förträffliga publikationen.

Dr Rethwisch, Gymnasial-Oberlehrer i Berlin, har med sig förenat 15 lärde män, som hvar och en i sitt fack gifva en utförlig berättelse om hvad som under året utkommit i den tyska bokmarknaden. Man erhåller icke blott en samling referater af alla böcker, som för högre läroverk kunna vara af något intresse, utan man får dem också sammanställda på sådant sätt, att man kan följa utvecklingen af den pedagogiska diskussionen öfver hvarje särskild fråga. Rethwischs årsberättelser erhålla derigenom stort värde, dels såsom rådgifvare vid inköp af viktigare böcker, dels såsom ledare vid mera omfattande studier inom det pedagogiska området.

Vi meddela rubrikerna för de olika delarne af årsberättelsen: Schulgeschichte (Gymnasialrektor Bender), Schulverfassung (Oberlehrer Rethwisch), Deutsch und philosophische Propädeutik (Gymnasialdirektor Jonas), Latein (Oberlehrer Ziemer), Griechisch (Oberschulrat von Bamberg), Französisch (Oberlehrer Löschnhorn), Englisch (Oberlehrer Löschnhorn), Geschichte (Oberlehrer Schmiele), Geographie (Oberlehrer Bohn), Mathematik (Realschuldirektor Thaer), Naturwissenschaft (Professor Loew och Realschuldirektor Thaer), Zeichnen (Zeicheninspektor Flinzer), Gesang (Professor Bellermann), Turnen und Gesundheitspflege (Professor Euler), Evangelische Religionslehre (Dr theol. Witte), Katholische Religionslehre (Religionslehrer Brunner). Till sist följer en 63 sidor stark Schriftenverzeichnis, upptagande alla i årsberättelsen vidrörda skrifter, ordnade efter bokstafs följd inom de nämnda hufvudgrupperna. Af Rethwischs öfversiktliga uppsats »die Schulfrage in ihrer Wendung durch die Kaiserworte und die Dezemberkonferenz» föreligger ett särtryck (28 s. 8:0).

Den som vill följa med den nyare tyska litteraturen inom någon bransch af det pedagogiska området och ej har tillgång till Rethwischs Jahresberichte, han saknar ett synnerligen viktigt hjälpmedel.

Enar Sahlin.

Uppgifter för skriftlig afgangsexamen höstterminen 1891.

Ämnen för uppsats på modersmålet.

1. Tillkomsten af den evangeliskt-lutherska kyrkans symboliska böcker.
2. Cæsar och Napoleon I, historisk parallel.
3. Hvilka hafva varit de förnämsta orsakerna till påfvedömet's stora magt och anseende?
4. Karl X Gustafs utländska politik.
5. Redogörelse för Runebergs dikt »Kung Fjalar».
6. Om glaciärer.
7. Insekternas förhållande till växterna.
8. Den är man, som mans gerningar gör. (Ordspråk).

Latinskt öfversättningsprof.

Efter nederlaget vid Pharsalus återstod för Pompejus intet annat än att med några få tusen man, som han lyckats samla, segla till Egypten. Der hade han skäl att hoppas ett välvilligt emottagande, emedan han sju år förut hade utverkat, att den nuvarande konungens fader återinsattes i sitt rike. Egyptierna öfverlade nu, om de skulle vara honom fortfarande trogne eller öfvergå till hans af lyckan mera gynnade medtäflare, och med den trolöshet, som låg i deras karakter, voro de snart beslutne, hvilket parti de skulle välja: hvad kunde de hoppas af en man, som numera var en helt annan än fordom? De låtsade sig därför villige att emottaga honom såsom vän och utsände en båt för att föra honom i land. Trots varningar af någre bland sitt följe, hvilka fruktade möjligheten af ett försåt, steg Pompejus om bord, åtföljd af några soldater. Redan närmade sig båten stranden och Pompejus reste sig för att stiga ur, då Egyptierna passade på tillfället, angrepo honom bakifrån och genomborrade honom med sina svärd.

Tyskt öfversättningsprof.

a.

Saul, Israels konung, var sjuk. Ett djupt svårmod hade bemäktigat sig hans själ, han var ur stånd att företaga sig någonting; än gick han oroligt fram och tillbaka i sina gemak, än lade han sig på sin hvilobädd och blickade mörkt framför sig. Hans omgifning började frukta, att hans sjukdom kunde leda till, att han för alltid förlorade förståndets bruk. Då kom

en af hans tjenare, som var honom mycket tillgifven, på den tanken, att det möjligen kunde skingra hans svårmod, om han finge höra vackert strängospel. Han gick fram till konungen och sade: »Herre konung, får jag kalla hit David, den unge herdegossen, att han må spela för Er? Ingen har någonsin ur en harpa kunnat framlocka skönare toner än han». — »Må han komma», sade konungen dystert. — David kom, satte sig vid hans fötter och spelade så ljufvigt, att konungen smälte i tårar, och de mörka tankarne veko.

Tyskt öfversättningsprof.

b.

Vid dödsstraff var det kvinnor förbjudet att åse de olympiska spelen. Ville de med de sina göra den besvärliga resan dit för att förr få reda på utgången, så måste de dock dröja på den andra, södra stranden af Alpheios. Hvad som försiggick på täflingsplatsen, undandrogs deras blickar af vallen kring banan; blott ett förvirradt larm trängde öfver floden fram till de väntande. De visste icke, hvem det uppmuntrande tillropet, hvem bifallsjublet gälde.

Blott *en* har vågat trotsa förbudet. Hennes namn var Phenike, dotter till en berömd knytnäfskämpe från Rhodos, af en gammal berömd släkt, som ledde sitt ursprung tillbaka till Herakles. Förklädd till lärare i brottning, hade hon sjelf fört sin son till täflingsplatsen. Men då hennes älskling, en värdig arftagare af sina fäders ära, utgick som segrare ur den svåra kampen, glömde det jublande modershertat försigtighetens bud. Hon sprang öfver skrankorna och ilade mot sin son.

Domarnes hjertan voro dock mildare än lagens bokstaf, och man lät nåd gå för rätt. Men sedan den tiden måste äfven lärarne stå oklädda på de för dem bestämda platserna.

Franskt öfversättningsprof.

Abbé Maury, hvilken dog som kardinal år 1817, var ryktbar för sin värtalighet. Som medlem af nationalförsamlingen försvarade han ofta meningar, sum stredo mot pluralitetens. Under denna förfärliga tid hände det stundom, att man fick se det upprörda folket störta sig öfver personer, som det trodde vara dess fiender, och hänga dem vid lyktpålarne. Då Maury en dag gick på en aflägsen gata, blef han igenkänd af en person, som ropade: »Der går abbé Maury». Genast skockade sig omkring honom en uppretad folkhop, och man hörde det hemska ropet: »Fram till lyktan!» I detta afgörande ögonblick bevarade Maury hela sin kallblodighet och sade lugnt: »Om I också hängen mig vid lyktan, skolen I icke se bättre för det».

Dessa ord, som föreföllo skämtsamma men voro djupsinniga, afväpnade hopens raseri, och abbéen hade sitt mod att tacka för lifvet.

Engelskt öfversättningsrpf.

Käre vän! — Som jag förmodar, att Ni ännu ej lemnat London, sänder jag detta bref på Eder adress der. — Tror Ni, att det är möjligt att på en tid af fjorton dagar, högst tre veckor, se så mycket af England, att det lönar den långa resan ända från Luleå. Min far har lofvat mig att i sommar få göra en kort utländsk resa, om min examen går lyckligt, och det hoppas jag naturligtvis. Det är nu länge sedan jag läste Englands geografi, men om Ni råder mig att fara dit, så skall jag flitigt använda de första dagarne af minä ferier att studera Englands karta och särskildt de trakter, som Ni tycker, att jag bör besöka. Här vid hamnen träffar jag ofta engelska sjömän, och jag förstår dem ganska bra, så att jag hoppas reda mig någorlunda med språket. Jag ber Er svara mig snart.

Eder uppriktigt tillgifue N. N.

Luleå den 15 Maj 1891.

Geometriska uppgifter.

1. Bevisa, att midtpunkterna af alla de kordor i en cirkel, hvilkas förlängningar råkas i en och samma punkt, ligga på en cirkelbågel!

2. Att konstruera en parallelogram, då man känner skillnaden mellan två sidor, en diagonal, samt att denna skall bilda rät vinkel med en sida.

3. I en punkt P af en parabel äro dragna tangenten, normalen och en perpendikel mot axeln, hvilken träffas af dessa tre linier i B , M , N , respektive. Den nämnda tangenten rårar i A tangenten i vertex O . Bevisa, att $\triangle ABO : \triangle PMN = BO : 2MN$!

4. Inskrif i en gifven triangel en rektangel af uppgifven storlek!

5. Att konstruera en cirkel med gifven medelpunkt så, att den af två gifna parallela linier afskär kordor, hvilkas summa är uppgifven.

6. Rektangeln, som innehålles af diagonalerna i en i en cirkel inskrifven fyrhörning, är lika med de två rektanglar tillsammans, af hvilka hvardera innehålles af ett par motstående sidor.

7. Om man på diametern i en cirkel tager en punkt, genom denna punkt drager en korda och genom kordans ändpunkter drager tangenter till cirkeln, så skola dessa tangenter af den räta linie, som genom den tagna punkten drages vinkelrätt mot diametern, afskära lika stora stycken, ett på hvardera sidan om punkten.

Algebraiska uppgifter.

1. Logaritmen för ett tal i ett visst system förhåller sig till samma tals naturliga logaritm likasom $\sqrt[5]{6}$ till $\sqrt[6]{5}$. Huru stor är basen i det förra systemet?
2. Två platser A och B ligga på ett afstånd af 120 kilometer från hvarandra vid stranden af en kanal, längs hvilken är dragen en jernväg. Ett bantåg utgår från A i riktning mot B ; dess hastighet är 36 km. i timmen. Samtidigt utgå tvenne ångare från B åt motsatta håll, men båda med samma hastighet. Tåget möter den ena $2\frac{1}{2}$ timme förr, än det upphinner den andra. Huru stor är ångarnes hastighet?
3. Om i en rät kon med höjd $= h$ och bottenradie $= r$ inskrives en annan rät kon, som har sin spets i medelpunkten till den förres bas, och i den skärning, som går genom den gemensamma axeln, har sin sida vinkelrät mot den förres sida, huru stor blir då dess volym?
4. Beräkna x ur eqvationen

$$\sin [13x] + \sin [9x] = \cos [2x]!$$
5. Om man genom lika stora insättningar, som vid början af 21 på hvarandra följande år göras i en ränteanstalt, vill tillförsäkra en person en årlig inkomst af 600 kronor att utgå under 8 år från och med början af det 22:dra året, huru stora böra då insättningarna vara, om räntefoten är $4\frac{1}{3}\%$.
6. Från ett kärl, som är fylldt med 360 liter sprit, borttages en viss mängd, hvarefter det felande ersättes med vatten. Från den sålunda erhållna blandningen borttages åter samma kvantitet som förut och dessutom 84 liter, hvarefter kärlet ånyo fylles med vatten. Efter den andra blandningen innehåller kärlet lika mycket vatten som sprit; huru många liter borttogos första gången?
7. På en slätt ligger platsen A 2,000 meter rätt norr om platsen B . En sferisk luftballongs centrum observeras från A på 30° höjd öfver horisonten i ett vertikalplan, som gör en vinkel af 50° med meridianen från norr åt öster räknadt. Från B är sistnämnda vinkel blott 40° . Betäkna ballongens höjd öfver marken, samt dess afstånd från A och B !

Uppgifter af mekaniskt och fysikaliskt innehåll.

1. Den raka kanten af en vågrät bordskifva löper parallelt med en lodrät vägg på 18 cm:s afstånd från densamma. Ett homogent klot, hvars diameter är 26 cm., hvilat mot bordkanten, men har tillika stöd mot väggen. Huru stort är trycket mot bordkanten i förhållande till klotets vikt?

2. En kanonkula, som lemnar kanonens mynning med en hastighet af 440 m, bör ej någonstades i sin bana höja sig mer än 7 m. Öfver det genom kanonmynningen gående horisontalplanet. Huru skall kanonen riktas? Accelerationen vid fritt fall är 9,8 m.

3. En träcylinder simmar upprätt i olja, hvari den är nedsänkt till 0,95 af sin rymd. Öfvanpå oljan hälls så mycket sprit, att den nått och jämt når upp till cylinderns öfre kant. Huru stor del af cylindern är då nedsänkt i oljan? Oljans egentliga vikt är 0,92, spritens 0,85.

4. Ett med smal hals försedt glaskärl, fylldt med torr luft, har tillika med denna uppvärmts till en viss temperatur, under det kärlnynningen hållits öppen. Vid oförändradt barometerstånd nedföres mynningen under ytan af nollgradigt qvicksilfver, och kärlet jämte luften deri afkyles äfvenledes till 0° , hvarvid qvicksilfverytorna inuti och utanför kärlet skola hållas i jämnhöjd med hvarandra. Om mynningen tilltäppes och kärlet upplyftes, har man på detta sätt infört i detsamma en qvicksilfvermängd, som vid 0° upptager $\frac{1}{6}$ af dess inre rymd. Till hvilken temperatur var kärlet uppvärmdt? Glasets rymdutvidgningskoefficient är 0,000026, luftens 0,003667.

5. Två prismer, det ena af flintglas, det andra af kronglas, äro gifna. Det förras brytande vinkel är 27° , det senares 31° . Prismerna ställas invid hvarandra med de sidoytor, som de vända mot hvarandra, parallela och med de brytande kanttarna åt motsatta håll. En ljusstråle infaller vinkelrätt mot flintglasprismats utåt vända sidoyta och, sedan den genomgått båda prismerna, lemnar den kronglasprismat i en mot utgångsytan vinkelrät riktning. Beräkna flintglasets brytningsexponent, då man vet, att kronglasets är 1,5.

6. En inklinationsnål, som fritt får svänga i den magnetiska meridianen, gör 10 svängningar på 17 sekunder. Om den deremot får svänga i ett mot den magnetiska meridianen vinkelrätt vertikallplan, behöfver den 22 sekunder för att göra 10 svängningar. Beräkna häraf inklinationsvinkeln.

7. Vid en galvanisk stapel, der det inre motståndet är 5,6 ohm, äro polerna förenade medelst en 87,5 m. lång ledningstråd. Genom att förena dem medelst ytterligare en ledning, bestående af samma slags tråd, vill man minska strömstyrkan i den förstnämnda tråden till $\frac{1}{10}$ af den ursprungliga. Huru lång skall den nya ledningen tagas, då motståndet i 1 m. af den använda tråden är 0,04 ohm?

Kongl. beslut.

Arvoden, löneförbättring.

Kongl. Maj:t har den 27 Nov. anvisat extra arvoden för innevarande läsår åt vederbörande *gymnastiklärare* vid nedan nämnda läroverk med följande belopp: gymnastikläraren vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm 600 kr., högre allmänna läroverket å Södermalm derstädes 350, högre realläroverket derstädes 350, allmänna läroverket i Upsala 425, Gefle 250, Linköping 325, Norrköping 325, Skara 350, Örebro 400, Vexjö 275, Jönköping 400, Lund 500, Malmö 500, Kristianstad 250, Karlskrona 150, Helsingborg 300, högre latinläroverket i Göteborg 350, högre realläroverket derstädes 500, läroverket i Kalmar 300 och Karlstad 300 kr.

— Kongl. Maj:t har afslagit en af e. o. prof. *S. E. Bøethius* gjord ansökan om återbekommande af 500 kr. afträdda löneförbättringsmedel såsom lektor, hvilka användts till aflöning till vikarie för prof. B:s lektorstjänst under den tid prof. B. varit tjänstledig från lektorsbefattningen för att uppehålla e. o. professuren i historia.

— Kongl. Maj:t har i fråga om arvode för *uppehållande af en lektorsbefattning* vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm, hvilken innehafves af statsrådet *G. F. Gilljam* den 4 Dec. 1891 förordnat, att arvodet till vikarien vid i frågavarande lektorsbefattning skall utgå af den till befattningen hörande aflöning; att derest vikarien fullgjort villkoren för att kunna till lektor vid allmänt läroverk utnännas, hans arvode skall beräknas efter ett belopp af 2,500 kr. för år, men i annat fall efter 2,000 kr. årligen; samt att, i händelse till tjänstens bestående förordnas ordinarie lärare vid allmänt läroverk, denne skall af sin lön afstå ett belopp, beräknadt efter 1,500 kr. för år, till sin vikaries aflönande.

Undervisning i slöjd.

Kongl. Maj:t har den 17 Nov. medgifvit, att derest för lärjungarna vid allmänna läroverket i *Landskrona* varder anordnad undervisning i slöjd, från läroverkets bibliotek och materialkassan må för år 1892 tagas i anspråk ett belopp af 150 kr. för att bereda läroverkets medellösa eller mindre bemedlade lärjungar befrielse från eller lindring i kostnaden för deltagandet i denna undervisning.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Filosofie kandidaten *K. G. Rådström*, som genomgått föreskrifven profårskurs och omkring sju terminer tjenstgjort såsom extra lärare vid allmänna läroverk, har den 4 Dec. af Kongl. Maj:t förklarats behörig att, utan hinder deraf att han i fil. kandidatexamen icke undfått vitsord om godkända insigter i grekiska språket, söka och erhålla adjunkts- och kollegatjenster vid de allmänna läroverken.

Vägrad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Kongl. Maj:t har den 27 Nov. afslagit en af fil. kand. *C. S. Tideman* gjord ansökan om behörighet att söka och erhålla adjunkts- och kollegatjenster vid allmänt läroverk, utan hinder deraf att i hans kandidatexamen icke ingått ettdera af ämnena romanska språk eller grekiska.

Beviljad dispens vid universitetsexamen.

Hos Kongl. Maj:t har stud. vid universitetet i Lund *Johan August Persson* anhållit, att han, som i mogenhetsexamen icke undergått pröfning i latin, men vid universitetet aflagt godkänt latinskt stilprof för filosofiska graden, måtte uti fil. kandidatexamen, som berättigar till undergående af licentiatexamen inför den naturvetenskapliga sektionen, få åtnjuta befrielse från pröfning i latin, mot det att dispens från något annat tvångsämne icke ifrågasattes; och har Kongl. Maj:t den 27 Nov. härtill lemnat bifall.

Personalnotiser.

Döde: adjunkten i Ystad Oskar Vilhelm Lindberg den 18 Dec. 1891; t. f. rektorerna vid Åmåls allm. lvk Lars Johan Dalgren den 24 Dec. 1891; f. d. lektorn i Skara Ulrich Ferdinand Flach den 26 Dec. 1891; adjunkten i Upsala Johan Viktor Bodorff den 10 Jan. 1892.

Utnämnde: Venersborg: till lektorer i latin och grekiska fil. dr:na S. Tessing och J. Bergman.

Sökande: Vesterås: *adj.-bef. i matem., fysik och kemi* sökes af fil. dr:na A. W. Pettersson, A. O. Juhlin, V. H. Fröding och J. G. H. Ihrfelt, fil. lic:na A. E. Ringholm och C. F. Rydberg samt fil. kand:na J. A. Ryde, C. F. Lindvall, O. A. Almberger, E. F. Wiklund, H. G. Askland, A. E. Sandberg, G. G. Rose, N. Bengtsson, F. G. B. Rollin, J. A. Östlund, V. T. Landorf, C. F. Lindvall och C. O. A. Ehn; **Lund:** *lekt.-bef. i latin och grekiska* sökes af fil. dr:na T. J. Rönström, K. Wintzell, lektor Sven Tessing, e. o. lektorn fil. lic. A. J. Jacobsson, e. o. lektorn fil. lic. J. A. Thomson och fil. dr. N. M. Sjöstrand; **Borås:** *en koll.-bef.* sökes af fil. dr:na A. Lönnergren och J. Rödhe, teol. och fil. kand. G. Remmer, fil. kand:na O. Forsman, J. Asplund, P. Corvin, A. Söderlund, N. Sundelius,

G. Sandahl, N. Asker, J. Törnstrand, V. Sidner, A. Wetterling, J. A. Hoffman, v. adj. B. K. Engstrand, regementspastor K. B. Hennig och pastorsadjunkten A. G. Andersson; **Örebro**: *lekt.-bef. i matematik och fysik* sökes af docenterna A. J. Juhlin och O. Olsson, v. lektorerna O. H. Fröding och A. W. Petersson, fil. dr: A. Rosén, v. adj. C. F. Rydberg, v. koll. Th. Kahlmeter och extra l. A. G. Timberg; **Mariestad**: *koll.-bef. i kristendom, historia och geografi samt modersmålet* sökes af fil. dr:na A. Lönnergren och J. Rodhe, teol. och fil. kand. G. Remmer, v. adj. B. K. Engström, fil. kand:na J. Asplund, A. Forsman, J. P. Liljestrand, I. Törnstrand, A. Juringius, A. Söderlund och V. Sidner; **Norrköping**: *lekt.-bef. i matematik och fysik* sökes af: doc:na O. Olson och J. Juhlin samt fil. dr:na A. Lindhagen, A. Rosén, O. H. Fröding, G. Timberg, T. Kahlmeter och V. Petersson.

Besvär har fil. dr: N. F. Lilliestråle anmält sig vilja anföra öfver Vexjö domkapitels beslut den 25 nästl. november om fil. lic. E. A. Zetterqvists utnämning till lektor vid allm. lärov. i Vexjö; fil. kand. K. D. A. Fahlerantz öfver fil. kand. K. V. E. Jacobsons utnämning till adj. i Visby.

Fullmakter hafva utfärdats för adj. N. A. Mathesius att vara lektor i franska och engelska vid h. a. lvkt i Skara; för fil. dr: S. Tessing att vara lektor i latin och grekiska vid h. a. lvkt i Venersborg; för fil. dr: K. Svartling att vara adjunkt vid Strengnäs lvk.

Förordnade: **Ämål**: till rektor adj. i Karlstad dr: S. W. Tenow; **Stockholm**: till vikarie för statsrådet G. F. Gilljam på hans lektorsplats fil. kand. C. O. Lundgren; till biträdande tekningslärare vid Norrmalms latinläroverk artisten Otto Boström; till vikarie för lektor M. Höjer under den tid riksdagen varar fil. kand. G. Munthe; till vikarier för lektor S. von Friesen under samma tid fil. kand:na H. M. Dahlgren, K. Grevillius och F. M. Nilsson med fördelning mellan dessa af ifrågakvarande lektors tjensteäligganden; samt i öfrigt till extra och vikarierande lärare samma personer som under sistl. hösttermin; **Östersund**: till vik. lektor i historia och latin fil. dr: Hugo Larsson; **Uppsala**: till vik. adjunkter fil. lic. J. F. Palmgren med skyldighet att sköta den undervisning, som ålegat affidne adj. Hellstén och doc. E. Sahlin med skyldighet att sköta den undervisning, som ålegat affidne adj. Bodorff; **Norrtelje**: till vik. kollega fil. lic. K. O. Wessman; till vik. tekningslärare gymnastikläraren J. Lindqvist.

Profår: I anledning af inkomna ansökningar har chefen för eklestistikdepartementet hänvisat nedannämde lärarekandidater att från och med början af innevarande års vårtermin genomgå profårskurs på följande ställen, nämligen:

i **Uppsala** fil. lic:na C. F. E. Holmgren, A. M. Johansson och K. A. Loftman samt teol. kand. C. L. Laurenius;

i **Lund** fil. lic. G. S. Wallin samt fil. kand:na G. A. Holm, G. Wetterlundh och K. E. Wulff; samt

i **Stockholm** fil. lic:na C. G. Cassel, A. B. C. D. Holm, E. O. G. Lindqvist, A. E. Lindstedt och P. A. Montelius samt fil. kand:na P. A. Englund, A. Friberg och M. E. Nelson.

Lediga platser: **Uppsala**: *adj.-bef. i tyska, engelska och franska*: fat.-dag den 3 Febr; **Vadstena**: *gymnastiklärare*: fat.-dag den 16 Febr.; **Kristianstad**: *adj.-bef. i kristendom, modersmålet samt historia och geografi*: fat.-dag den 9 Mars; **Ystad**: *koll.-bef. i matematik, modersmålet och naturlära*: fat.-dag den 9 Mars.

Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen.

Svar på Herr Rollins uppsats i Ped. Tidskrift 1891: 10.

(Forts. fr. första häftet.)

Jag öfvergår nu till att svara på de invändningar mot mitt arbete, som blifvit gjorda på sid. 409 och 410. Uppriktigt erkännes, att jag ej fullt förmått fatta andemeningen i hr R:s anförande. Så mycket framgår dock däraf, att mitt förslag till räkneundervisningens ordnande skulle lida af motsägelser och inkonsekvenser, då ordnandet af räkningen efter »den traditionella skatten» skulle i vetenskapligt och pedagogiskt hänseende vara mönstergilt. Vi skola nu undersöka, huru det förhåller sig med denna sak. Då saken är utomordentligt viktig, tvingas jag att äfven nu vara mångordig.

Då det möjligen kan vara af ett visst intresse för läsaren att få veta, huru jag blef »irrlärig», så meddelas här några fakta från min lärareverksamhet.

När jag år 1853 började min lärarebana, var jag fullkomligt »renlärig». Jag följde troget »systemet» med alla dess olika räknestätt och latinska termer. Ganska snart fann jag i likhet med lärobokskommissionen af år 1869, »att den vanliga uppställningen af en mängd afdelningar för olika slag af räkneuppgifter med därtill hörande regler medför mer skada än gagn, emedan en lärjunge därigenom lätt förledes att eftersöka, till hvilket af dessa förmenta räknestätt en fråga hörer, i stället för att eftersinna genom hvilka kombinationer af de fyra räknestäten lösningen er-

hålles». Inom kort fann jag äfven, att samma anmärkning, som gällde de extra räkneseätten äfven gällde de ordinarie qvatuor species. Den artificiella indelningen i räkneseätt med åtföljande föreskrifter om uppställningar gör nämligen, att aldrig barnen få riktigt syn på ett problems verkliga innebörd. När en uppgift kräde en liten eftertanke, så kommo barnen fram och beklagade sig, att de ej visste, hvilket räkneseätt skulle användas, eller vanligare antogo deras bekymmer följande form: »jag vet ej, huru jag skall ställa upp». När jag sedan hörde efter, hade de under sitt jäktande efter räkneseättet ej gifvit sig ro med att begrunda uppgiftens innehåll. Därtill kom lärjungarnes oförmåga att begripa och rätt använda alla de från latinet hemtade uttrycken. När jag blef anställd som lärare här i Gefle, fick jag i uppdrag att äfven bestrida undervisningen i räkning vid stadens afton- och söndagsskola. Undervisningstiden var 7 timmar hvarje vecka. Undervisningen skötte jag under 23 år, som voro de lärarikaste af min lärareverksamhet. Lärjungarna voro till största delen arbetare, af hvilka ganska många aldrig förr sysslat med räkning. Under denna tid tvangs jag af omständigheternas makt att helt och hållet bryta med det gamla systemet. Den uppgift, som jag ställde upp för mig att lösa, var att göra räknningen så enkel och lättfattlig som möjligt, samt att tala ett språk, som lärjungarne kunde förstå. Jag har aldrig kunnat finna mig i att blott och bart gifva föreskrifter och artificiella regler om uppställning och uträkning utan några förklaringar. Detta slentrianmessiga sätt att sköta räkneundervisningen är särdeles bekvämt och vigt för läraren på samma gång som det är själsmördande, men lemnar ingen eller högst obetydlig behållning för lärjungarne. Det första arbete, som en lärare i räkning har sig ålagdt, är att göra lärjungarne förtrogna med talen och deras egenskaper. Efter ganska mycket sökande fann jag, att principen om *det hela, delarna* och *deras antal* var för detta ändamål synnerligen lämplig. För att tydliggöra dessa begrepp betjänar jag mig naturligtvis af konkreta föremål. Utgående

från denna princip kunde jag på ett enkelt och naturligt sätt lösa de vanligaste af de i det praktiska lifvet förekommande räkneuppgifterna. Den matematiska skriften kunde äfven lätt tydas och hvad som i synnerhet bidrog till undervisningens förenkling var, att de flesta bland de latinska räknetermerna kunde kastas öfver bord. I mitt arbete har jag särskildt framhållit *dels* behovet af att vid undervisningen tala till lärjungarne ett språk, som de begripa, *dels* uppgifvit en mängd vid undervisningen i räkning öfverflödiga och oriktiga uttryckssätt, som under tidernas lopp insmugit sig och hvilka alstrat falska begrepp hos lärjungarne. Hr R. borde i sin artikel hafva berört detta viktiga moment i undervisningen. Hade hr R. företagit sig detta, så hade han träffat »pudeln kärna» i den strid, som pågår. Af hr R:s artikel framgår nämligen, att han strängt håller på den lärda latinska apparaten. Det hade varit ett lämpligt tillfälle för hr R., att i sin artikel framlägga de vetenskapliga och pedagogiska skäl, som tala för behovet af dessa termer. Det, som jag benämner *det hela*, erhåller i räkneböckerna benämningarna: *summa*, *minuend*, *produkt* och *dividend*. *Delarna* benämnas: *addender*, *summander*, *termer*, *subtrahend*, *rest*, *multiplikand*, *faktor*, *divisor* och *kvot*. *Delarnas antal* benämnas: *multiplikator*, *faktor*, *divisor* och *kvot*. Hvarje lärare i räkning har sig väl bekant, huru omöjligt det är för lärjungarne att reda sig i denna labyrinth af namn. (Anmärkningsvärdt i vetenskapligt hänseende är, att *delarna* och *delarnas antal* delvis hafva samma namn).

Möjligen invänder hr R., att hvarje räknesätt bör hafva sina benämningar, men detta håller ej heller streck. En räkneuppgift kan hafva följande lydelse: »Produkten är 2491 och multiplikatorn är 47. Hvilken är multiplikanden?»

I uppgiften förekomma multiplikationstermer, men den hörer till räknesättet *division*. (Rösten är Jakobs, men händerna Esaus).

Vid grundläggningen af bråkläran kan äfven samma princip med fördel användas, hvilket jag visat i »läroängens».

Vid tydandet af produkter och förhållanden (kvoter) kan den däremot ej alltid användas.

Satsen 48 kr. : 12 kr. = 4 kan tydas sålunda: »När det hela är 48 kr. och hvarje del är 12 kr., så är delarnas antal 4». Ett analogt sätt att tyda satsen:

$$9 \text{ kr.} : 12 \text{ kr.} = \frac{3}{4} \text{ är ej möjligt.}$$

Däremot kunna bägge satserna återgifvas på följande likartade sätt:

Förhållandet mellan 48 kr. och 12 kr. är 4 och
förhållandet mellan 9 kr. och 12 kr. är $\frac{3}{4}$.

I läran om de hela talen hade jag kunnat upptaga begreppet *förhållande*, hvarigenom full öfverensstämmelse vunnits, men det var pedagogiska skäl, som höllo mig tillbaka, ty *delarnas antal* var för barnen mycket lättfattligare än *förhållande*. I bråkläran påvisas för lärjungarna denna öfverensstämmelse. Namnen *föregående* och *efterföljande*, som utbytts mot *det hela* och *hvarje del* äro hemtade från proportionsläran. Hr R. torde således finna, att ej någon motsägelse utan fullkomlig öfverensstämmelse eger rum. Vi skola nu se till, huru det förhåller sig med den »traditionella skatten» i detta hänseende.

Jag utgår från följande enkla sats, hvarur man kan bilda tvenne uppgifter: en multiplikations-, en delningsdivisions- och en innehållsdivisions-uppgift.

$$9 \text{ kr. är } \frac{3}{4} \text{ af } 12 \text{ kr.}$$

1) 9 kr. sökas.

När denna enkla uppgift skall lösas enligt »systemet», får lärjungen af läraren följande upplysningar:

1) att räknesättet heter multiplikation; 2) om uppställningen; 3) att 12 kr. benämnes multiplikand, $\frac{3}{4}$ multiplikator och den sökta penningsumman produkt; 4) att 12 skall förvandlas till *en*-delar; 5) att förkortning skall ske »korsvis»; 6) att täljarens kvarvarande faktorer skola multipliceras med hvarandra och det erhållna talet skall tagas till täljare etc.

Ändtligen får lärjungen svaret 9 kr. färdigt.

2) 12 kr. sökes.

Nu upplyses lärjungen, att räknesättet heter delningsdivision, att $\frac{1}{3}$, som nyss kallades multiplikator, nu heter divisor, att 9 kr. som nyss kallades produkt, nu heter dividend, att 12 kr., som nyss kallades multiplikand, nu heter kvot. Därefter komma föreskrifter om uppställning, förvandling till endelar, upp- och nedvändning och teckenombyte, korsvisförkortning o. s. v.

3) $\frac{1}{4}$ sökes.

Nu upplyses lärjungen, att räknesättet heter innehållsdivision, att 9 kr. äfven nu kallas dividend, men att 12 kr. åter ombyter namn och nu heter kvot, därefter följa föreskrifter likartade med de föregående i 2).

I läran om de hela talen hafva lärjungarne fått lära sig, att *multiplicera* betyder *mångfaldiga* och *dividera* betyder *dela*. Nu finna de däremot, att multiplicera stundom betyder mångfaldiga, stundom dela och stundom bäggedera i förening.

Att *dividera* betyder stundom dela, stundom mångfaldiga, stundom bäggedera i förening samt stundom något annat, för hvilket de ej känna något namn.

Detta påminner om den gamla leken: »När jag säger håll! så skall du släppa, och när jag säger släpp! så skall du hålla». Af dessa bägge lekar är afgjordt räkneleken den svåraste.

För att rädda systemet har man gjort många ansträngningar för att hitta på en definition, som för lärjungarna skulle klargöra de skiftande och hvarandra motsägande betydelseerna af orden multiplicera och dividera. Ansträngningarna hafva ej kunnat krönas med framgång, ty uppgiften är orimlig. Emellertid anser jag mig skyldig att här meddela frukterna af de sista ansträngningarna, som för ändamålet blifvit gjorda.

Att multiplicera är att söka antalet för multiplikatorn, när antalet för ett helt är känt.

Att dividera är 1) att söka antalet för ett helt, när antalet för divisorn är känt; 2) att undersöka huru många gånger ett tal innehålles i ett annat.

Författaren af dessa definitioner har i sin bok försäkrat, att dessa definitioner äro enkla och lättfattliga. Hvad säger läsaren?

Såsom bekant är, hafva flere före mig påpekat quatuorspecieslärans otillräcklighet att vetenskapligt förklara multiplikation och division i bråk såsom skilda räknestätt. Verkliga förhållandet är att de gå öfver i hvarandra. Se här tvenne exempel:

1) En rät linie $2\frac{2}{3}$ meter lång är delad i 5 lika delar. Hvilket är metertalet till hvarje del? Svar 1) $\frac{1}{5} \cdot 2\frac{2}{3}$; 2) $2\frac{2}{3} : 5$.

Uppgiften är således på samma gång en multiplikations- och en divisionsuppgift.

2) En cirkels omkrets är 88 dm. Hvilket är dmtalet till diametern? Uppgifver man förhållandet mellan omkretsen och diametern vara $\frac{22}{7}$, så anses den vara en divisionsuppgift; uppgifves åter förhållandet mellan diametern och omkretsen vara $\frac{7}{22}$, så anses den vara en multiplikationsuppgift, ehuru räkningen i bäggedera fallen verkställes på samma sätt.

Hvarför har man ej här tagit sin tillflykt till en af matematikens hörnstenar, nämligen begreppet *förhållande*, som förekommer snart sagdt vid hvarje steg man tager inom matematiken och dess tillämpningar. Upptager man här detta begrepp, så försvinna alla svårigheter och en mängd uppgifter, som för en quatuorspeciesräknare äro synnerligen svåra att lösa, blifva då lätta. Hur enkel blir ej saken, då man ej talar om något räknestätt, utan säger, att $\frac{3}{4} \cdot 12$ kr. betecknar en penningssumma, som är 3 fjärdedelar af 12 kr., att 9 kr. $: \frac{3}{4}$ betecknar en penningssumma hvaraf 9 kr. är 3 fjärdedelar samt att 9 kr. $: 12$ kr. betecknar ett tal, som anger förhållandet mellan 9 kr. och 12 kr.

Efter dessa upplysningar från lärarens sida kunna lärjungarne lätt reda sig själva. Men det enkla och naturliga skall göras svårt och obegripligt, ty i annat fall anses det ej vara lärdt. En bekant berättade en gång, att han åhört en examen i räkning, och att han funnit lärjungarne hafva varit utmärkt skickliga. Då jag bad honom omtala något från examen, förklarade han, att han ej begrep ett grand af deras räkning, och detta var för honom ett tydligt kännetecken, att lärjungarne voro utmärkt skickliga. —

I afseende på namngifvandet af räknesätt har man ej varit konsekvent. Sålunda finnas ej några namn för sätet att finna en vinkels sinus, cosinus, tangent, ett tals logaritm, motsvarande talet till en logaritm. Skälet därtill är lätt funnet; matematikern har ej behof af dylika namn. Kan man således godt reda sig utan namn i några fall, så måtte man väl kunna undvara dem i förevarande. Hvad särskildt angår benämningarna delningsdivision och innehållsdivision, så är det ofattligt, huru de kunnat få en så stor spridning. Delningsdivision (= delningsdelning) är den påtagligaste pleonasma. — När en storhet skall delas, så är det ju storhetens innehåll, som skall delas. Tillsatsen »innehålls» framför division är således meningslös. Kan man ej åstadkomma bättre namn än dessa, så är det bäst att kasta bort dem, ty de göra mera skada än gagn.

Nu öfverlåter jag åt hr R. och läsaren att afgöra, i hvilken af de bägge metoderna finnas motsägelser och in-konsekvenser,

I slutet af sid. 410 har hr R. oriktigt anfört mitt yttrande; det står nämligen, att af likheten

$$3 \text{ kilogram} = 7 \text{ skålpund}$$

framgår, att en tyngds kilogramtal är 3 sjundedelar af samma tyngds skålpundstal (3 är ju 3 sjundedelar af 7). En annan slutsats är äfven. dragen ur samma likhet, nämligen att

$$1 \text{ kilogram} = \frac{7}{3} \text{ skålpund.}$$

Nu påstår hr R., att jag härledt den förra ur den senare, hvilket jag ej gjort. Satsen framgår äfven ur denna, dock ej så klart. Hvad förstår hr R. med det »häfdvunna reduktionstalet mellan de ofvannämnda vikterna»? Är det $\frac{3}{7}$ eller $\frac{7}{3}$? Verkliga förhållandet är, att reduktionstalet är $\frac{3}{7}$, när skålpundstal skola utbytas mot kilogramtal, och $\frac{7}{3}$, när kilogramtal skola utbytas mot skålpundstal. Upplysningsvis får jag nämna, att man kan vända upp och ner på en siffra eller ett sifferuttryck men aldrig på ett *tal*. Omvändes siffran 6, så erhålles siffran 9 o. s. v.

Med min tydning af de s. k. operationstecknens betydelse är ej hr R. belåten. Emedan hr R. uteslutit den del af mitt anförande, som kraftigast talar mot hr R:s uppfattning, så nödgas jag fullständigt anföra stycket, hvori saken omnämnes. »Den vanliga definitionen på de s. k. operationstecknen är, att de utmärka, att en viss räkning med talen, som de förena, skall verkställas, håller ej streck, hvarken i läran om de bestämda talen eller i läran om de obestämda t. ex. $3:7$, $a + 7$ o. s. v. Man har försökt komma ifrån motsägelsen genom den intetsägande förklaringen, att $3:7$ är en tecknad division. Om $3:7$ kan man antingen säga, att det betecknar ett tal, hvaraf 3 är 7-falden, eller att det betecknar ett tal, som angifver förhållandet mellan talen 3 och 7. De s. k. operationstecknen äro tecken, som jämte siffror och bokstäfver användas, *dels* för att beteckna tal och verkliga storheter, *dels* för att uti satser i förening med likhetstecknet uttrycka det samband, som äger rum mellan tal eller mellan verkliga storheter».

Egendomligt nog har hr R. ej omnämnt den sista delen af detta stycke, hvaraf ännu tydligare framgår, att operationstecknen ej utmärka, att en viss räkning med talen, som de förena, skall verkställas. När man vill i matematisk skrift angifva t. ex. att 12 är 5 mer (plus) än 7, och

att 12 är 5 mindre (minus) än 17, så sker det på följande sätt:

$$12 = 7 + 5 \text{ och } 12 = 17 - 5.$$

Skulle nu tecknen + och - utmärka, att en räkning *skall* ske, så kommer man till den intetsägande satsen, att

$$12 = 12.$$

Som bekant är, kan hvarje tal betecknas på oändligt många sätt, sålunda kunna som tecken för talet *tolf* användas:

12, $8 + 4$, $14 - 2$, $3 \cdot 4$, $6 : \frac{1}{2}$, $\sqrt{144}$ o. s. v. i oändlighet. De hela talen kunna betecknas endast med siffror. För de öfriga talens betecknande däremot behöfvas dessutom

operationstecknen t. ex. $3 : 7$, $\sqrt[3]{7}$, $\log 17$, $\sin 2$, $\sqrt[2]{2} + \sqrt[3]{3}$ o. s. v.

Ofta händer det vid räkning, att verkställandet af den »operation», som genom tecknet påyrkas, skulle vara ytterst ofördelaktig och tidsödande, t. ex. om frågan gäller att bestämma sjuttondelen af 17.597. Här skulle det vara mycket oklokt att först taga 17-falden af 597, som genom tecknet påbjudes och sedan dela produkten i 17 lika delar.

Att tyda operationstecknen på det sedvanliga sättet har betydligt försvärat matematikens studium. Denna oriktiga tydning står i omedelbart sammanhang med dyrkan af quatuor species med deras latinska tillbehör. Lärjungarna hafva, i stället för att noga begrunda den matematiska skriftens inre mening och därigenom leda sig fram, sökt genom artificiella knep och gissning i förening lösa frågan. Genom det envisa fasthållandet af quatuor species-principen har äfven algebran fått en högst opedagogisk uppställning. Först skall naturligtvis quatuor species i hela tal och bråk genomtuggas på ett för de flesta lärjungar obegripligt sätt. Efter $1\frac{1}{8}$ à 2 års fruktlösa ansträngningar komma de fram till ekvationsläran, då det börjar ljusna något. De lärjungar och dessa är många, som nödgas sluta skolan, när de två åren gått till ända, hafva ej haft någon nytta af den meddelade undervisningen. I stäl-

let kan algebran anordnas efter naturliga grunder, då ekvationsläran tidigt inträder och lärjungarna kunna ifrån första början fullt tillegna sig undervisningen.

Sedan man tillskapat den ena svårigheten efter den andra, har man fått matematiken, som är den klaraste bland sina vetenskapliga syskon, till ett »mysterium» och pinoredskap för en stor mängd lärjungar, som ej lyckas komma öfver de uppstaplade hindren.

I slutet af det stycke, som handlar om operationstecknen förekomma följande tre satsar, som jag nu vill granska.

1) »Ilikaså fattar han (lärjungen) lätt, att 3 : 7 betyder, att 3 skall delas i 7 lika delar o. s. v. När behöfvat däraf gjort sig gällande, d. ä. då man börjar med algebran, möter ingen svårighet att modifiera och precisera beteckningarnas betydelse».

Behöfvat att dela 3 i 7 lika delar gör sig naturligtvis gällande genast, då 3 : 7 presenteras för lärjungen och bör ej uppskjutas till algebran, hvarmed de flesta ej få göra bekantskap. Hr R., som kan algebra, borde hafva visat, hur »operationen» tillgår, ty därom lefver jag och många med mig i fullkomlig okunnighet. I det sammanhang orden »modifiera och precisera» här förekomma, kunna de lämpligast återgifvas med »tala sanning».

2) »Ett uttryck som följande $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ (som utmärker en längd, hvaraf $\frac{3}{4}$ m. utgör 9 tiondelar) kan utbytas mot det enklare tecknet $\frac{5}{6}$ m. — innebär ett språk, som icke synes afpassadt för den ifrågavarande ståndpunkten».

Denna tydning medför inga svårigheter för lärjungarne. Man uppritar på svarta taflan en linie, som är $\frac{3}{4}$ m. och tillsäger lärjungen att upprita en linie, hvaraf den uppritade linien är 9 tiondelar, och detta möter inga stora svårigheter. Skulle han göra delningen på ett oriktigt sätt, hvilket händer, så kan han själf se, att linien ej är den rätta. På samma gång finner han äfven, huru han skall erhålla den rätta. Sedan han fått linien uppritad, är be-

räkningen af metertalet sedan lätt, ty inledningsöfningarna därtill förekomma i början af bråkläran. Hr R. kan ej neka till, att $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ har den ofvan angifna betydelsen. Nu vill hr R., att det dessutom skall beteckna en räkneoperation, som skall företagas med längden $\frac{3}{4}$ m. och talet $\frac{9}{10}$. Att i ett uttryck inlägga två så olika betydelser är en påtaglig orimlighet. Nu vill hr R., att man först för lärjungen skall nämna, hvad det icke betyder för att sedan längre fram få tillfälle att »modifiera» och precisera d. ä. omtala, hvad det verkligen betyder.

3) När för öfrigt författaren vill, att 15 böcker : 3¹⁾ skall betyda delarnes storlek och 15 böcker : 5 böcker delarnas antal, så synes han råka ut för just den oegentlighet, att *ett och samma* betecknar olika saker etc.

Kan det verkligen vara hr R:s fulla allvar, att dessa uttryck betyda det samma. Har hr R. ej märkt, att det förra är delningsdivision och det andra innehållsdivision? (jag talar nu ett språk, som hr R. tycker om).

·Kanhända att hr R. äfven anser uttrycken

12 meter : 4 och 12 meter : 4 decimeter

också betyda detsamma, oaktadt det förra betecknar längden 3 meter och det andra talet 30.

På sista sidan 412 förekommer följande sats: »I alla händelser förutsätter metoden en ovanlig lärareskicklighet och måhända äfven mera begåfvade lärjungar».

Mitt arbete har varit mycket välvilligt anmaldt i »Nyt tidskrift for Mathematik», som utgifves i Köpenhamn. Såsom motstycke till ofvanstående sats, vill jag meddela ett kort utdrag ur den långa anmälan.

»Jeg betvivler ikke, att de fleste, naar de have gennemset Bogen, ville sige: »Aa, er det ikke andet, det kunde vi virkelig sige oss selv» men det er net op et Fortrin ved Bogen; det viser, at den er naturlig og ligefrem og ikke indeholder noget kunstigt og oppstyltet. Og Bemerkningen »det kunde vi sige oss selv» är ju ikke ganske det

1) Bör enl. det följande vara 5.

samme som »det sige vi oss selv» eller »have vi sagt oss selv»; nej, det er net op det, att man bliver gjort oppmærksom derpaa, der tiltrænges». Så olika kunna omdömena om samma arbete utfalla.

Jag är rädd, att under hr R:s åsigt om min metod såsom kräfvande större lärareskicklighet ligger ett tyst — måhända omedvetet — erkännande af, att talläran, behandlad med den gamla metoden, måste bli mer eller mindre obegriplig för lärjungarne, och att därför räkneundervisningens ändamål måste bli att blott bibringa en nödtorftig *mekanisk* färdighet för hvilkens meddelande — det erkänner jag gerna — ej kräfves någon »ovanlig» lärareskicklighet, ty mekanisk färdighet kan hvar och en, som sjelf känner mekanismen, bibringa andra. Men för så vidt hr R. erkänner, att det vore godt och önskvärdt, att tallärans »mysterier» också blefve förståndskunskap och för så vidt hr R. öfverhufvud tillmäter vår lärarekår förmåga att lära barnen något tänkande — och det vore sorgligt, om en dylik förmåga ej funnes — så lär väl hr R. också få »modifera» sin märkliga åsigt, att talläran, behandlad på ett inveckladt sätt, skulle kräfva mindre lärareskicklighet för att få verkligt begripande till stånd, än samma lära, behandlad på ett enklare och naturligare sätt.

K. P. Nordlund.

Franskans formella bildningsvärde.

Undertecknad beder om plats i Pedagog. Tidskrift för följande föredrag om »franskans formella bildningsvärde», hållet »auf der 40 Philologen-Versammlung zu Görlitz 1890», af en erfaren tysk skolman och bekant läroboksförfattare *D:r Curt Schaefer*, Oberlehrer vid klosterscholan S:t Johannes i Hamburg¹⁾. Detta föredrag visar, huru stort värde man i Tyskland fortfarande tillerkänner franska språket, som i vår skollagstiftning, alltsedan konung Oscar 1:stes tid, blifvit så styfmoderligt behandlad²⁾. Författarens här uttalade ord i språkundervisningens brännande frågor, hans åsikter om denna undervisnings mål samt hans metodiska vinkar om undervisningen, särskildt i franska, torde derjemte förtjena uppmärksamhet. Att ins. erhållit bemyndigande att offentliggöra föredraget i Sverige, behöfver knappt nämnas. Föredraget följer här nästan in extenso.

A. M. Petersson.

Bland de otaliga, dels berättigade, dels mycket öfverdrifna klagomål, hvilka, särskildt på sista tiden, höjts mot latin-gymnasium, är väl det tyngst vägande det, att detta utsänder tre fjerdedelar af sina lärjungar med en oafslutad bildning, och framför allt att det stora antalet af dem, som lemna skolan med sitt »Einjäbrigenchein»³⁾ icke erhållit en afslutad bildning, vare sig i de gamla språken, ehuru nära hälften af samtliga under-

1) Författarens arbeten äro, så vidt ins. har sig bekant: Elementarbuch für den französischen Unterricht. Zweite neubearbeitete Auflage. Berlin 1891.

Französische Schulgrammatik für Unterstufe.

Französische Schulgrammatik für Oberstufe I, II.

Übungsbuch zum Übersetzen aus dem Deutschen I, II.

Die Vermittelnde Methode. Berlin 1885.

Der französische Unterricht in der Schule. Berlin 1888.

Not af ins.

2) Uti *Nr* 32 för 1883 af Stockholms Dagblads landsortsupplaga har insändaren visat, till hvilken grad franskans timmar blifvit kringskurna genom 1859 års stadga, 1865 och 1869 års förordningar, samt 1878 års stadga. Och i sista förslaget till skollag äro franskans timmar åter minskade för reallinien och B-linien, de linier som bäst kunde behöfva franskan.

Not af ins.

3) Den som erhållit fullt betyg från Obersecunda (hos oss VI: 2) i ett Gymnasium, behöfver blott göra ett års värnepligt.

Not af ins.

visningstimmarna användts på dessa språk, eller i öfriga ämnen, utan utträder i lifvet med en ofullständig bildning. Men här emot invänder man, att undervisningen i de gamla språken gifver lärjungarne en så förträfflig formel bildning, att denna håller dem skadeslösa för bristen på positiva kunskaper; och den stora allmänheten, liksom lärjungarne sjelfva, delar mestadels denna mening. Ty äfven allmänheten anser en från gymnasium utgången »Obersekundaner»¹⁾ ega en högre bildning än t. ex. en abiturient från einer Höheren Bürgerschule, (lika med vår Realinie). Och detta har, såsom redan blifvit sagdt, sin grund deri, att man tillerkänner de gamla språken, och särskildt latinets, en formelt bildande förmåga, hvilken kan godtgöra hvarje brist i positivt vetande. Men är detta höga uppskattande af latinets såsom formelt bildningsmedel berättigadt? och äro ej de moderna språken och specielt det franska, hvilket här ensamt kan komma i betraktande, i stånd att erbjuda en ersättning därför? Besvarandet af denna fråga under den nu pågående, häftigt lågande skolreformstriden synnerligen tidsenligt, och jag vill därför i det följande göra ett försök dermed.

På förhand måste emellertid medgifvas, att man med den gamla undervisningsmetoden i franska språket ej kan tillerkänna detta något högre formelt bildningsvärde; ännu mycket mindre kunde detta blifva fallet med den nya metod, hvilken eftersträfvats af de till ytterlighet gående reformifranne, hvilka beteckna den formella bildningen, såsom fullkomlig humbug. Men skulle ur jätteframstegen i den romanska vetenskapen icke något bättre resultat för skolundervisningen härflyta än den gamla Jacototska eller rättare Hamiltonska metoden, hvilken man på nytt uppvärmt och framdukar med några pikanta fraser? *Då vore ju den vetenskaplige läraren öfverhufvud öfverflödig, och kunde åtminstone på lägre stadiet likasåväl ersättas af fransyska bonner eller så kallade maitres de langue*²⁾.

Hvad bör man öfverhufvud förstå med formel bildning? Det är dock denna, som gifver skolundervisningen dess egentliga värde, som så att säga sätter kronan på verket, och som skiljer den från barnets blott mekaniska eller omedvetna inhemtande af kunskaper, nemligen den planmässiga öfningen och utvecklingen af de andliga anlagen och krafterna — och sålunda står den formella bildningen gent emot förvärfvandet af positiva kunskaper, hvilket man kallar materiel bildning. Naturligtvis kunna dessa båda arter blott teoretiskt skiljas, då i verkligheten form

1) Skulle motsvara en lärjunge från öfre Lat. 6 hos oss.

2) Kursiveradt af insändaren.

och innehåll ej låta sig åtskiljas. Efter detta positiva innehåll modifieras också den formella bildningen. Den t. ex., som studerar matematik, gör hos sig lefvande och klar åskådningen af rum- och talförhållanden och öfvas i användningen af en viss art af begrepp, omdömen och slutledningar, och hufvudföreträdet hos matematiken såsom formelt bildningsmedel är dess stränga logiska följdriktighet, under det att företrädet hos språkundervisningen ligger i mångsidigheten. Ty då hvarje meddelande menniskor emellan, alla vetenskaper och talande konster äro bundna vid och genom språket, så är den formella bildning, som vinnes genom språken och litteraturen synnerligen mångsidig.

Derför kan ju äfven språkundervisningen, allt efter metoden, lägga till grundval för den formella bildningen än de stilistiska eller retoriska lagarna, än de grammatiskt logiska kategorierna. Den senare, den grammatiskt logiska utbildningen, är det isynnerhet, som undervisningen i latinet gör till sin hufvuduppgift för att befördra lärjungens intellektuella utveckling, d. v. s. för att stärka och höja hans tanke- och omdömesförmåga.

Vår uppgift skulle alltså blifva att undersöka, om den franska, grammatiska undervisningen äfven kan vara duglig för den grammatiskt-logiska utbildning, hvilken hittills åsyftats med undervisningen i latin.

Dervid vill jag dock på förhand värja mig för den uppfattningen, att jag skulle anse denna grammatiska utbildning såsom det enda eller till och med endast såsom det hufvudsakliga målet för undervisningen i främmande språk. Jag anser det fast mer vara denna undervisnings *hufvuduppgift* att sätta lärjungarne i stånd att *kunna ordentligt läsa och förstå arbeten på främmande språk för att sålunda blifva förtrogna med det i språket nedlagda innehållet, med folkets ifråga historia, seder och skaplynne*¹⁾.

Men för att vinna denna förmåga anser jag alldeles nödvändigt att bibringa lärjungen gedigna grammatiska insigter, och detta bör ej ske på ett ytligt, mekaniskt sätt, utan genom grundlig grammatisk utbildning, hvilken tillika bör utbilda lärjungens tankeförmåga genom framställning af språkbyggnadens inre laglighet. Det rent minnesmässiga tillegnandet af det grammatiska stoffet skall sålunda, så vidt möjligt, förvandlas till en växande insigt om de formella och syntaktiska företeelsernas nödvändighet i det främmande språket.

Låt oss först jämföra den latinska och franska formläran med hvarandra! Man har städse i synnerhet prisat de gamla

1) Kursiveradt af författaren.

språkens formrikedom och satt denna i motsats mot de moderna språkens fattigdom. Rikedomen på grammatiska former är dock i sig själf ingen synnerlig fördel för den formella bildningen, om dessa icke täckas af logiska språkformer, som i och för sig angifva nya syntaktiska förhållanden. Ty att t. ex. genitiv singularis än har *ae.* än *i*, än *is*, än *us*, än *ei*, det fordrar af lärjungen intet logiskt omdöme, utan kräfver endast mekanisk öfning och ett godt minne. Mångfalden af grammatiska former och de många undantagen kunna ej heller förståndsmässigt begripas och fattas såsom nödvändiga yttringar af språkanden, utan alla de svåra deklinationsformerna måste man helt enkelt mekaniskt inpräglade i minnet.

Jämför man deremot i de båda språken de logiska formerna med hvarandra, d. v. s. *de* former, hvilkas användning kräfver särskilda syntaktiska insigter, så har visserligen latinet fyra deklinationsformer mer än franskan, nämligen vokativ och ablativ i singularis och pluralis, men deremot har verbet i franskan 45 konjugationsformer mera. Äfven i öfrigt förfogar franskan ofta öfver en större rikedom än latinet i de motsvarande formerna. Så t. ex. heter genetiven af relativpronomet, som i latinet har endast en form, i franskan *de qui*, *dont*, *duquel*, *de laquelle* och *d'où*, hvilka allt efter de syntaktiska förhållandena hafva hvar sin särskilda användning, hvarför åter fordras olika omdömen och slutledningar. Men oaktadt de rätt talrika formerna i franskan, oaktadt detta språk t. ex. såsom ofvan är sagdt, ensamt har 45 konjugationsformer mer än latinet, är dock deras inlärande utomordentligt lätt. Af de 184 formerna behöfva egentligen blott 34 inöfvas, emedan alla andra bildas genom sammansättning med *avoir* och *être*. I latinet eger just motsatsen rum: der äro endast 30 former sammansatta, och af de 139 konjugationsformerna måste således 109 olika böjningar inläras och dessutom i fyra olika konjugationer.

Man kunde härvid invända, att äfven franskan har fyra konjugationer, och att saken ställer sig ännu ogynnsammare beträffande det oregelbundna verket. Ty under det att i latinet endast de fyra stamformerna behöfva inläras, måste här samtliga presens- och perfektformer o. s. v. af hvarje verb hvar för sig inpräglas. Detta bör dock nu vara en öfvervunnen ståndpunkt, och just härutinnan skall jag genom exempel visa, huru den romanska språkvetenskapens framsteg kunna göras skolundervisningen till godo, huru man kan ersätta det mekaniska inlärandet genom det förståndsmässiga fattandet, genom ett konklusivt förstående.

Skall man t. ex. förklara konjugationsformerna af mourir, så behöfver lärjungen endast lära sig stamformerna, och blott trenne, nemligen mourir, mourus, mort; alla andra former kan han med lärarens hjälp sjelf finna och utveckla.

Först måste man t. ex. vid skillnaden mellan jouer och jeu, mellan prouver och preuve göra honom klart, att det ursprungliga ou i jeu och preuve har öfvergått till eu därför, att det här är betonadt. Skrifver man derefter på taflan presensstammens ändelser med deras betoning sålunda:

Ind. Pres.	'-s	Konj. Pres.	'-e	Ind. Impf.	-ais	Imper	'-s
»	»	'-s	»	»	'-es	»	'-ons
»	»	'-t	»	»	'-e	»	'-ez
»	»	'-ons	»	»	'-ions	»	Part. Pr. -ant
»	»	'-ez	»	»	'-iez	»	'-iez
»	»	'-ent	»	»	'-ent	»	'-aient

och säger lärjungen, att samma lag gäller för mourir, så behöfver han i de stambetonade formerna — och dessa äro ju vid alla verb städse de samma — blott insätta stammen meur i stället för mour. Känner han formen mourus, så kan han dermed bilda det historiska perfektum (äfvén kalladt défini) och imperf. konjunkt., och formen mort är nog för bildandet af alla sammansatta tempora¹⁾.

Samma ljudförvandling som vid mourir möter lärjungen vid mouvoir, pouvoir, vouloir; en hänvisning på den redan bekanta ljudlagen blifver nog för att genast låta honom angifva, i hvilka former endast eu i stället för ou kan förekomma. Känner lärjungen redan genom konjugationen af servir, att v alltid bortfaller före s och t, kan han utan vidare sjelf framställa konjugationsformerna af mouvoir, så oregelbundna de än synas.

Verben på oir lät man förr lärjungen lära sig såsom en särskild konjugation och angaf vanligen devoir såsom paradigm. Äfvén här är det nog att känna stamformerna och en ljudlag för att härleda formerna ur den regelbundna konjugationen.

Genom jämförelsen mellan espér|ance och espoir bör lärjungen kunna se, och genom de honom redan välbekanta formerna me, te, se, hvilka han känner såsom tonlösa personalpronomina, och genom moi, toi, soi, hvilka han känner såsom betonade former, bör han redan veta, att det obetonade e ofta öfvergår till oi²⁾.

1) De oregelbundna verben på ir förlora i futur sitt i, såsom je mourrai, acquerrai, hvarutaf det afvikande uttalet af rr förklaras.

Not af förf.

2) De lärjungar, som studera latin, kunna hänvisas derpå, att blott det långa e (såsom legem—loi) förvandlas till oi, att det korta e (såsom

Samma ljudförvandling äger också rum hos *devoir*: stammens *e* blir alltså i stambetonade former *oi*, och dessutom bortfaller, såsom redan är nämnt, *v* framför *s* och *t*. Alltså heter presens *doi(v)s*, *doi(v)s*, *doi(v)t*, *devons*, *devez*, *doivent* o. s. v. Och så behöfver lärjungen af *devoir* mekaniskt lära sig endast *dus*, *dû* för att kunna bilda alla former.

Att hos verb på *oir oi* bortfaller i futurum, kan äfvenledes härledas ur ofvannämnda ljudlagar. Infinitiven *devoir* har *oi* i stället för det ursprungliga *e*, blott därför att det är betonadt; infinitiven borde alltså heta *dever*. Af *devoir* skulle regelrätt bildas *devoirai* i futurum, men här är *ai* betonadt, och då det föregående *oi* åter blir obetonadt, inträder också åter det ursprungliga *e*, nemligen *deverai*, och *e* bortfaller. Men dermed har lärjungen tillika förklaringen på samma tillvägagående, när vid imperativen i stället för *donne-me* »gif mig» möter *donne-moi*, men deremot i stället för *donne-moi-en* »gif mig deraf» åter står *donne-m'en*. Ty i första fallet står *moi* i stället för *me*, emedan det är betonadt, i det andra inträder åter *me* för *moi*, emedan det blir obetonadt, när accenten hvilar på *en*. Må man därför sammanställa formerna

<i>donne-me</i> ,	som blir	<i>donne-moi</i>
<i>dever</i>	» »	<i>devoir</i> , och
<i>donne-moi-en</i>	» »	<i>donne-m'en</i>
<i>devoirai</i>	» »	<i>devrai</i> för att göra analogien klar.

I de flesta fall har man dock alls icke att göra med sådana svårigheter; mestadels är det nog att känna en enkel lag för att genast kunna bilda alla former hos ett oregelbundet verb. Så t. ex. behöfver man blott erinra derom, att *v* faller bort framför *s* och *t*, och man behöfver blott nämna stamformerna för att kunna konjugera *sivre* och *vivre*. Vid verb på *-indre* behöfver lärjungen blott veta, att stammens slutljud hos alla är *gn* (*craindre* alltså *craign*), hvilket framför konsonant förvandlas till *n*; vid alla verb på *-uire*, att *s* står i stammens slutljud, hvilket bortfaller framför konsonant. Lärjungen behöfver

pedem—pied) öfvergår till *ie*, hvilket ock är fallet vid *venir*, *tenir* och *acquérir*. Likaså kan beträffande *o* anmärkas, att blott det korta *o* öfvergår till *ou* resp. *eu* såsom *colo(rem)* till *couleur*, att deremot det långa *o*, t. ex. *mort(em)* = *mort*, blifver oförändradt, liksom också det af latinskt u uppkomna *ou*, till och med i stambetonade former, alltid förblifver ou t. ex. *courir*, *je cours*, hvilket följaktligen icke liksom *mourir* (*mōri*) *mouvoir* (*mō|vère*) kan hafva ljudvexlingen af *ou* och *eu*.

Not af förf.

sedan blott foga böjningsändelserna till stammen och dervid vara uppmärksam på ljudlagarna för att sjelf kunna bilda och utveckla verbformerna.

På detta sätt förmedlas nu hos lärjungen det rätta förståendet af dessa företeelser. Han blifver medveten om, att språket är ett homogent helt, en organism, att lagenlighet betingar till och med de skenbara oregelbundenheterna. Han återföres städse till bestämda lagar, och hela hans vetande grupperas kring bestämda kärnpunkter, och i stället för det mekaniska inpluggandet af verbformerna träder sålunda en förståndsmässig uppfattning deraf. Derigenom blir lärjungen på naturligt sätt hällen till sjelfverksamhet och tvungen till eftertanke; men just derigenom utbildas också hans själsförmögenheter, stärkes hans tanke- och omdömeskraft; och så kommer icke blott hans vetande (Wissen) och kunskap (Kennen) utan framför allt hans förmåga (Können) att växa; — och det är ju formel bildning.

Om vi nu jemföra de båda språkens syntax med hvarandra, så företer latinets äfven en mångfald af regler och undantag, hvilka man från lärjungens ståndpunkt kunde kalla en embarras de richesses. Visserligen är den latinska syntaxen ända in i de minsta detaljer utarbetad med en utomordentlig skärpa och finhet; men ingenstädes göres vid skolundervisningen ett försök att förklara de syntaktiska företeelserna ur en logisk princip och att föra lärjungen till allmänna synpunkter för att utgående från dessa kunna begripa och fatta likartade företeelser efter deras logiska nödvändighet. Lärjungen inöfvar regel efter regel, undantag efter undantag; men han erfar aldrig, hvarför denna regel lyder så eller så. Till motsats häremot vill jag genom några exempel, hvilka jag tager från syntaxens olika hufvudkapitel, visa, huru man i franskan äfven i syntaxen kan bringa lärjungen att fatta den logiska språkbyggnaden, språkets lagbundenhet, så att han från högre synpunkter lär sig att förstå och begripa de enstaka syntaktiska företeelserna såsom nödvändiga följder af språklagar.

Först ett exempel från verbens rektion! Som bekant gifves det med få undantag blott tvenne olika konstruktioner hos de verb, hvilka hafva tvenne objekt, hvilket man bäst kan klargöra genom det tyska verbet 'versichern'. I tyska språket heter det t. ex. 'ich versichere dich meiner Freundschaft' och 'ich versichere dir die Wahrheit', alltså

1. Ack. af personen med gen. af saken
2. Dat. » » Ack. » » 1).

1) Riktigare är att skilja mellan »inre» och »yttre» objekt; det sednare är mestadels personobjekt och det förra sakobjekt. Förf.

Blott få verb hafva båda konstruktionerna, såsom assurer, persuader, ceindre; mestadels är blott den ena konstruktionen användbar alltefter verbets betydelse. Vet man t. ex. att man säger demander qch 'bedja om något', rappeler qch 'erinra om något', envier qch 'afundas något', så måste personen stå i dativ, alltså demander, rappeler, envier qch à qn 'bedja, erinra, afundas någon'. Vet man, att man säger remercier de qch 'tacka för', aider, flatter de qch 'hjelpa, smickra', féliciter de qch 'lyckönska till', dissuader de qch 'afråda från', så måste personen stå i ackusativ, alltså måste man säga remercier, aider, flatter, féliciter, dissuader qn 'tacka, hjelpa någon' o. s. v.

Hänvisar man vidare derpå, att faire med infinitiv sammanmälter till ett verbbegrepp, så kommer lärjungen af sig sjelf att finna, att om man t. ex. säger faire écrire une lettre, personen då måste stå i dativ, att alltså t. ex. faire écrire une lettre aux élèves bör sättas i stället för vårt 'låta lärjungarne skriva ett bref'.

Af alldeles särskild vikt är kännedomen af dessa konstruktioner för de reflexiva verben. Har man t. ex. sådana verb som se repentir de qch, se moquer, se douter de qch, se souvenir de qch, så måste reflexivpronomet vara ackusativ och partic. perfekt böjes då; t. ex. elle s'est repentie de qch; vid se rappeler qch, se procurer qch, s'acheter qch måste se vara dativ, och partic. perfekt. måste då förblifva oböjdt, alltså måste man säga elle s'est rappelé qch. Sålunda är det nog att känna de båda konstruktionerna, hvilka man mycket lätt kan inlära genom det tyska verbet 'versichern', för att öfvervinna den största svårigheten vid verbens rektion och på det enklaste vis förklara afvikelserna från modersmålet (vom Deutschen).

För att ännu närmare inlåta mig på ett enda objekt vill jag vid genitivobjektet visa, huru man ur detta objekts natur kan förklara alla företeelser, så afvikande från modersmålet (vom Deutschen) de i början än kunna synas.

Genitivobjektet uttrycker, såsom dess namn antyder och användandet af *de* tillkännagifver, det (inre) objektet, hvilket tillika angifver ursprunget, verbets logiska subjekt. Äfven om vi i tyskan använda de mest olika prepositioner, om vi t. ex. säga: ich freue mich über den Erfolg, ich fülle mit Wein, ich bin stolz auf den Sieg, ich bin besorgt um seine Gesundheit, så hafva vi öfverallt objekt, hvilka tillika angifva utgåendet från (den Ausgang) d. v. s. verbets logiska subjekt; ty der Erfolg erfreut mich, der Wein füllt die Flasche, der Sieg macht mich stolz o. s. v.; därför säger man också se réjouir, remplier, être fier, être en peine de qch.

Till rent logiskt subjekt öfvergår komplementet med *de* vid intransitiva verb, såsom vid 'blinzeln mit den Augen, winken mit der Hand, hinken auf einem Bein, taub sein auf einem Ohr'. Äfven här sättes likaledes *de*, emedan i cligner des yeux, faire signe de la main, boiter d'un pied, être sourd d'une oreille — yeux, main, o. s. v. äro de logiska subjekten, d. v. s. die Augen blinzeln, die Hand giebt das Zeichen o. s. v. Äfven rent adverbiala bestämningar återgifvas likaledes med *de*, så ofta den föreställningen ligger till grund, att dessa bilda verbets (des Thätigkeitsbegriffes) omedelbara grundorsak, (Ausgang). Och så förklaras de fina skillnaderna t. ex. mellan écrire avec une plume — och de sa propre main; tuer avec une épée, avec un pistolet — och d'un coup d'épée, d'un coup de pistolet. För komplementen med *de* ligger den uppfattningen till grund: 'handen skriver; pistolskottet, resp. dolkstyngtet dödar', under det att man vid avec tänker på blotta medlet eller verktyget.

Synnerlig svårighet, för att nu taga ett exempel ur modusläran, uppstår för lärjungarne vid användandet af negationen ne vid konjunktiven. Efter några verb står blott ne, när de äro nekande, efter andra just när de icke äro nekande; i några fall öfversättes det ej, i andra sätta äfven vi 'icke'. Inöfvas dessa regler mekaniskt, så blifva de lätt sammanblandade, äfven om de ofta upprepas. Men om lärjungen får lära känna den lagen, att negationen ne vid konjunktiven gifver ett positivt innehåll, emedan det hos konjunktiven, såsom det icke verkligas modus, liggande negativa innehållet upphäfves genom ne, så skall han lätt kunna skilja de enstaka fallen från hvarandra.

Äfven här kan han sjelf finna lagen. Om man t. ex. förelägger honom satser sådana som il n'y a personne qui ne sache, il n'est pas si malade qu'il ne puisse sortir, och gör honom uppmärksam på innehållet, så upptäcker han utan svårighet, att båda satserna gifva en positiv mening, nemligen 'hvar och en vet, han kan gå ut'. Deraf kan han genom analogi sluta till, att i de fall, der ne i tyskan (svenskan) förblir öfversatt, också för fransmännen samma språkkänsla ligger till grund. Douter och nier och il s'en faut innesluta redan i sig sjelfva en negation; äro de åter negerade, så gifva de en positiv mening, t. ex. il ne nie pas qu'il ne soit coupable = 'han tillstår', je ne doute pas qu'il n'ait fait cela = 'jag är säker', il s'en fallut peu qu'il ne tombât = 'nära på'. Deraf följer, att efter ofvannämnda uttryck ne först då står vid konjunktiven, när de sjelfva äro negerade, emedan först då meningen är positiv.

Vid craindre deremot är meningen först då positiv, när det sjelft icke är negeradt; ty om man brukar craindre utan nega-

tion, om man t. ex. säger je crains qu'il ne vienne, så försvärfar den talande denna mening: 'han skall väl komma'; alldeles så som i satsen prenez garde qu'il ne vous renverse den uppfattningen ligger till grund 'han skall kullslå er'. Att vi i tyskan (svenskan) i senare fallet öfversätta ne med 'nicht' ('icke'), men i det förra lemna det oöfversatt, gör ingenting till saken. Lärjungen skall emellertid på detta sätt lätt kunna fasthålla, att endast ett negeradt douter eller nier och ett icke negeradt craindre gifva en positiv mening, och det är ju blott detta det gäller. Möter lärjungen samma företeelse efter konjunktioner, såsom i satserna je ne partirai pas, que tout ne soit prêt; je ne partirai pas, à moins que tu ne m'aies pardonné: så skall han lätt efter den här utvecklade språklagen upptäcka, att återigen här meningen är positiv, att dessa satser betyda: 'allt måste vara i ordning, du måste hafva förlåtit mig, innan jag afreser'. Men på detta sätt får han den rätta insigten i alla dessa företeelser; inlärandet af reglerna blir för honom derigenom ofantligt underlättadt, och ett säkert fasthållande af det inhemtade möjliggöres.

Såsom sista exempel vill jag anföra behandlingen af gerundium. Skillnaden mellan gerundium och particip hör till de svåraste kapitlen af fransk syntax, om man vill inhemta den efter de gamla reglerna; och dock är språklagen ofantligt lätt, ty redan den yttre formen hos gerundium hänvisar på dess grundbetydelse. T. ex. Varus se tua en se percant d'un coup d'épée betyder, att dödandet ligger i genomborrandet, hvaraf framgår, att gerundium betecknar den handling som omsluter (umschliesst) hufvudhandlingen. Man kan framställa de båda handlingarna såsom två koncentriska cirklar, af hvilka den större är den, hvars verb står i gerundium. Deraf följer, att gerundium endast då kan användas, när det hänsyftar på hufvudhandlingen, är liktidigt med denna och har samma subjekt eller, för att bibehålla vår bild, har samma centrum. Förelägger jag nu lärjungen sådana satser som: 'då Varus trodde, att allt var förloradt, dödade han sig; dragande sitt svärd, slog han sin motståndare till marken; skepp, hvilka medförde lifsmedel och krigsredskap, uppfyllde hamnen: — så skall lärjungen se, att i första satsen dödandet icke innehålles i troendet, utan att det senare såsom bevekelsegrund föregår dödandet såsom följd, och om regeln fattas i sin allmänna betydelse, så visar sig, att de bihandlingar, som angifva bevekelsegrunden, aldrig kunna öfversättas med gerundium. I andra exemplet går likaledes handlingen att draga svärdet före hufvudhandlingen; det vore här omöjligt att sätta gerundium. Men om man vänder satsen så: 'han sträckte sin

motståndare till marken, i det han högg sitt svärd i hufvudet på honom', så kan man säga il abattit son adversaire, en lui enfonçant son épée dans la tête, emedan abattre innehålles i enfoncer. I den tredje satsen äger intet förhållande rum mellan båda handlingarna; ty att skeppen medföra lifsmedel och krigsredskap har intet att göra med handlingen att uppfylla. Säger jag deremot 'skepp, hvilka medförde lifsmedel och krigsredskap, räddade hären från undergång', så kan man mycket väl öfversätta des navires en apportant des vivres sauvèrent l'armée, om man vill uttrycka att räddandet består just deri, att skeppen medförde lifsmedel. Och så kunna alla fall återföras till denna enkla fråga: 'innehålles hufvudhandlingen i bihandlingen eller icke? — Har lärjungen en gång fattat grundbetydelsen hos gerundium, så behöfver han alls icke först lära sig de många reglerna, hvilka ofta äro af rätt yttre natur och som dessutom mestadels ej uttömma ämnet; han kan då helt enkelt derur härleda alla enstaka företeelser; och de regler han finner i grammatiken skola synas honom själfklara. Det skall t. ex. synas honom själfklart, att vid angifvande af bevekelsegrunden gerundium icke kan stå vid sammansatta tempora, emedan vi då hafva handlingar följande efter hvarandra, och att likaledes en attributiv relativsats bör återgifvas genom particip, emedan alls intet förhållande eger rum med hufvudhandlingen o. s. v.

Dessa exempel skola, tänker jag, vara nog för att visa, att den franska grammatiska undervisningen, om den bedrifves på detta sätt, är synnerligen lämplig såsom formelt bildningsmedel och förvisso jämbördig med den latinska grammatiska undervisningen. Ty den utomordentligt klara, logiska språkbyggnad, som kännetecknar franskan, möjliggör, att man i formlära och syntax kan åskådliggöra språkbyggnadens lagbundenhet, och att lärjungen själf, under lärarens ledning, förmår finna de ljud- och språklagar, hvilka ligga till grund för de enskilda företeelserna, och sedan åter själf kan från dessa härleda och förklara de särskilda formerna och reglerna. Derigenom inskränkes ock på samma gång det mekaniska inlärandet af regler och former till möjligast minsta mått, och hvad som är ännu viktigare, minnets osäkerhet förebygges. Ty om lärjungen, för att vidblifva våra exempel, aldrig så grundligt inpluggat hela detta virrvarr af regler om negationen ne vid konjunktiven, om skillnaden mellan particip och gerundium, så förvexlar eller glömmar han dock lätt de särskilda reglerna, om han någon tid ej repeterat eller använt dem. Har han deremot själf kunnat utveckla dem, har han förstått den logiska språklag, som ligger till grund för dem, då kan han vid gifna fall af sig själf rekonstruera den regel,

som fallit honom ur minnet. Och detta är den praktiska fördelen af den sålunda bedrifna grammatiska undervisningen.

Men medgifver man, att franskan såsom formelt bildningsmedel är till och med blott jämbördig med latinet, så måste man gifva franskan försteget. Ty flera viktiga skäl tala för franskans prioritet vid undervisningen i främmande språk.

För det första — ännu alltjämt betraktad såsom formelt bildningsmedel — har franskan det stora företrädet, att hon står vårt modersmål tillräckligt nära för att öfverallt möjliggöra jämförelser och framkalla analogier med detsamma. Ty vi måste ju oupphörligt göra anknytningar till det bekanta och bygga vidare deruppå, om vi vilja uppnå någon säkerhet, och lärjungen, som endast eger kännedom om modersmålet, förstår först då grundligt främmande språkföreteelser, då dessa kunna jämföras med motsvarande eller liknande i modersmålet. Och just häruti intager franskan den gyllene medelställningen; hon står i sin grammatiska byggnad hvarken för nära tyskan (modersmålet), *såsom fallet är med engelskan*¹⁾, eller för långt derifrån såsom latinet.

Ett annat skäl, som talar för att börja med franskan, är att det, likasom tyskan (svenskan), är ett analytiskt språk och därför mycket lättare än latinet. I följd häraf kan också nybörjaren ännu föga öfvade tankeförmåga så hastigt arbeta sig in deri, att han redan efter få veckor kan läsa och öfversätta större sammanhängande läsestycken.

Ett ytterligare företräde, hvilket först i senare tid blifvit fullt erkänt och uppskattadt, är språkets fonetiska sida. Som bekant uttalar hvarje nation latinet på sitt sätt, eller på ren svenska, hvar fågel sjunger efter sin näbb; och i Tyskland uttalas det till och med olika allt efter dialekterna. Det är en förtjenst hos fonetici att hafva påvisat ljudlärans vigt och att hos de lefvande språken hafva åvägabragt ett uppskattande af språkets fonetiska sida. Men härvid är det isynnerhet viktigt, att

1) Kursiv. af ins. Gäller nu detta omdöme om engelskans förhållande till tyskan, så gäller det tydligen äfven om engelskans förhållande till svenskan, och i ännu högre grad om tyskans förhållande till svenskan. Ej sällan höres också från kompetenta personer den klagan, att bildningsnivån hos de »mogna» förklarade lärjungarne på senare tiden sjunkit, att deras skicklighet eller förmåga minskats. Om denna klagan är grundad, så synes förnämsta orsaken till det öfverklagade förhållandet ej vara svår att finna. Och när nu franskan är ett så förträffligt formelt bildningsmedel, hvarföre får hon ej då på reallinien intaga åtminstone samma ställning som latinet har på latinlinien, d. v. s. inträda i realliniens 4:de klass före och i stället för engelskan, såsom 1884 års läroverkskomité i sitt betänkande sid. 206 föreslår?
Ins. anm.

lärjungen tidigt, medan ännu hans organ är smidigt, blir fonetiskt skolad, och att vid den första undervisningen stor vikt lägges vid möjligast oklanderliga uttal. Om man från början med all stränghet håller på ett korrekt uttal, skall snart en gynnsam återverkan på modersmålet göra sig gällande, emedan derigenom lärjungens organ blir smidigt och hans öra skärpes, så att han äfven i modersmålet kan urskilja och bortlägga dialektiska egendomligheter.

Tager man i öfvervägande alla dessa skäl, hvilka tala för franskans prioritet; besinnar man vidare, att i så fall det stora antalet af dem, som utträda i lifvet mit dem Einjährigenschein, skulle kunna ernå en afslutad bildning; så synes det i hvarje afseende vara den naturliga vägen att gå från det lättare till det svårare, och att alltså börja språkundervisningen med franskan; och jag tror, att en reform i denna riktning skall af sig sjelf frambringas och bryta sig väg trots alla traditioner och fördomar.

Dermed vare ingalunda sagdt, att latinet nu borde elimineras, att moren nu gjort sin skyldighet och kan gå, emedan vi hafva upptagit alla latinets bildningselement i vår kultur. Nej, latinet och i ännu högre grad grekiskan skola för den ungdom, som egnar sig åt den lärda banan, ännu alltjämt förblifva oundgängligt nödvändiga för förståendet af vår vetenskap och kultur. Men om man afbördade latinet uppgiften att vara ett formelt bildningsmedel, om man studerade de gamla språken för deras egen skull, för deras betydelse för litteratur och kultur: då skulle dessa verka framgångsrikare än de nu göra.

Men om franskan skall efterträda latinet i den formella bildningens tjänst, då måste också läro- och öfningsböcker metodiskt utarbetas derefter; då måste det framför allt blifva den grammatiska undervisningens uppgift att göra brukbara för skolan den romanska språketenskapens vunna resultat; d. v. s. att i skolundervisningen införa allt det, hvarigenom uppfattningen af det främmande språkets kynne underlättas och lärjungens insigt i de särskilda språkföreteelserna befordras och göres allt grundligare.

Växjö-adjunkternas cirkulär till adjunkterna¹⁾ vid de allmänna läroverken.

Vid genomläsning af den digra volym, som innehåller »Utlåtanden och yttranden öfver utsedde kommitterades den 13 januari 1891 daterade förslag till stadga för rikets allmänna läroverk» finner man lätt, att vederbörande gjort sig skyldiga till onödigt slöseri med papper och trycksvärta, och att volymen utan att det ringaste förlora i inre värde skulle kunnat minskas i tjocklek. Åtskilliga läroverkskollegiers uttalanden beträffande §§ 4, 14, 15, 76, 77, 85, 144 i det ifrågakvarande skollagsförslaget visa nämligen en öfverraskande likhet i formellt afseende, utan att detta antydes genom citationstecken. Denna likhet gäller icke blott de framställda förslagen och en eller annan fras i motiveringen, utan hela sidor förete en så ordagrann öfverensstämmelse, att det varit nog med att aftrycka motiveringen på ett ställe och sedan hänvisa dit, hvarigenom dessutom den stora fördelen vunnits, att man sluppit att gång på gång läsa om samma sak.

Endast några få exempel må vara nog! För att visa, att vid tillsättning af lektorat större afseende bör fästas vid tjänstår, anföra 3 adjunkter i Strängnäs i en reservation »ett par» exempel (A. och B., C. och D., fil. d:r E. och fil. d:r F.), hvilka fall särskildt belysas (sid. 140—143). Detsamma återfinnes ordad sid. 212—214, 278—280, 338—340, 357—359. — Hvad som anföres å sid. 136—138 rörande adjunktstiteln återfinnes också ordagrann i protokollsutdrag å sid. 153—155, 205—208, 272—274, 332—335, 357—359. — Likaledes är det, som å sid. 155—157 säges rörande lärarnes olika tjänstgöringsskyldighet ord för ord återgifvet å sid. 208—210, 234—236, 274—276, 335—337. Dessutom träffas på en mängd ställen längre eller kortare utdrag ur eller aftryck af dessa 3 anförda ställen.

Uppenbart är, att dessa kollegiers eller reservanters uttalanden beträffande de ifrågakvarande §§ » varit i säck, innan de kommo i påse». Det framgår också af flere utlåtanden, att adjunkter i Växjö kringsändt till adjunkter vid andra läroverk

1) För korthetens skull hafva vi i denna uppsats tagit *adjunkt* i samma betydelse som i senaste skollagsförslaget.

ett tryckt cirkulär, innehållande åtskilliga anmärkningar mot §§ i fråga samt förslag till uttalanden beträffande dem och att mer eller mindre fullständiga utdrag ur denna tryckta skrift (utan citationstecken!) inryckts i åtskilliga kollegiers utlåtanden eller i adjunkternas därvid fogade reservationer¹⁾. Dessa kollegier och reservanter hafva således icke gjort sig besvär med att utarbete en egen motivering, utan nöjt sig med att »jurare in verba magistri». På ett ställe (Oskarshamn) har man icke ens funnit skäl att göra ett efter omständigheterna lämpadt utdrag ur de småländska adjunkternas upprop, utan bifogadt till kollegiets protokoll uppropet i dess helhet! För att icke göra Oskarshamnsläroarna orätt vilja vi dock anmärka, att en af dem fått i protokollet infördt ett anförande, som icke behandlar adjunkternas speciella intressen och som icke kan nog rekommenderas till genomläsning (sid. 370 - 372).

Den af de själfvalda småländska härförarne utsända generalordern synes af adjunkterna hafva blifvit betraktad med en pietet, som icke tillät ändring af verba formalia. Detta kan visserligen på sätt och vis vara glädjande för högkvarteret i Växjö, men icke vittnar det om något synnerligt intresse för saken hos gemene man, här representerade af väldisciplinerade adjunkter. Allt emellanåt få läroverksadjunkterna uppbära förebräelser för improduktivitet såsom författare. På ett mera eklatant sätt har dock deras motvilja mot författarskap hittills aldrig framträdt, och man har verkligen svårt att tro, att de hyst något intresse för skolorganisationsfrågan, då de nöjt sig med att uppträda såsom stumma statister åt de agerande Växjö-adjunkterna.

Att adjunkterna vilja förbättra sin ställning, är icke att undra på, men att de söka vinna sitt mål *på lektorernas bekostnad* och att de anse, »att undervisningstiden bör något höjas för lektorerna, för att derigenom möjlighet må uppstå att bereda adjunkterna någon lättnad» (s. 353), är ett bedräfligt förhållande, som icke vittnar om god esprit de corps. Växjö-adjunkterna, som tagit initiativet och utsatt frön till splittring och strid inom en kår, hvars medlemmar för närvarande mer än andra borde hålla tillsammans för att befordra sina gemensamma intressen, hafva ådragit sig ett drygt ansvar. Att många skulle nappa på den utkastade kroken var lätt att förutse, i synnerhet som man tvärt emot skollagens tydliga föreskrifter på en del ställen låtit extralärare deltaga icke blott i öfverläggningarna utan ock i beslutet. Som lektorerna inom kollegierna äro till antalet under-

1) Äfven i den periodiska pressen finner man alltemellanåt i insända uppsatser utdrag ur Växjö-adjunkternas cirkulär.

lägsna adjunkterna, kunna dessa senare lätt göra sin mening gällande gent emot de förra, äfven om de till stöd för sin åsikt icke kunna anföra några egna ord.

Bland de tryckta utlåtandena och yttrandena finnes emellertid ingen utförligare kritik af Växjö-adjunkternas cirkulär. Lektorerna hafva uppenbarligen ansett saken vara af mindre vikt och icke velat belasta utlåtanden om ett skollagsförslag med tvister om titlar o. d. Vi tro dock, att en närmare belysning af åtminstone några af de frågor, som behandlas i ifrågavarande cirkulär, är väl på sin plats i denna tidskrift.

1. Kompetensvilkoren för olika lärareplatser.

En bland de allra viktigaste skolfrågorna är obestridligen frågan om kompetensvilkoren för de olika lärareplatserna, ty att lärarne måste vara väl utbildade för sitt kall är en själfklar sak. Som bekant, fordras nu för lektorat¹⁾ fil. kand.- och fil. lic.-examen jämte afhandling, försvarad inför fakultet eller domkapitel, och för adjunktur endast fil. kand.-examen.

Det är visserligen nödvändigt att betydligt höja fordringarna för adjunktur, men det skulle vara olämpligt att fordra alldeles samma examen af lärarne på det lägre och högre stadiet. Sannt är, att genom olika examina göres gränsen mellan adjunktur och lektorat större än önskvärdt, i det att en lärare, som aflagt den lägre examen icke kan befordras till högre grad utan ny examen, men detta vet han dock på förhand och får finna sig i följderna däraf, lika väl som t. ex. en officer icke kan blifva generalstabsofficer utan att hafva genomgått krigshögskolan. Fordrades som kompetens för lektorat och adjunktur en och samma examen, så skulle fordringarna i denna examen, äfven om de till en början vore tillräckligt höga, med tiden dock så småningom sjunka, hvilket skulle vara undervisningen på det högre stadiet till stor skada.

I Växjö-cirkuläret förordas emellertid införandet af fil. kand. examen enligt 1853 års stadga såsom kompetensvilkor för såväl adjunktur som lektorat. Vi våga påstå, att detta förslag innebär ett ytterst farligt steg tillbaka. Skulle den s. k. gamla graden återinföras, så blefve följden naturligtvis, att med hänsyn till den stora mängden adjunktaspiranter fordringarna komme att sänkas och den vetenskapliga grundligheten att uppoffras, och däraf skulle icke blott skolundervisningen, utan den högre bildningen i vårt land taga obotlig skada.

1) Vi fästa oss här icke vid lektoraten i kristendom, för hvilka särskilda kompetensvilkor fordras.

Genom återinförande af fil. kand. examen enligt 1853 års stadga skulle betygsenheternas antal utsträckas till 12, hvaraf följden naturligtvis blefve, att approbaturfordringarna i fil. kand.-examen fortfarande blefve oskäligt låga.

För adjunkterna synes hufvudsaken vara att utjämna skillnaden i kompetensvilkoren, på det att gränsen mellan adjunktur och lektorat så bekvämt och lättvindigt som möjligt må kunna öfverhoppas; men de synas förbise, att skolundervisningen är till sin art mycket olika på läroverkets olika stadier. Den undervisning, som 9-åringen i första klassen kommer i åtnjutande af, är närmast jämförlig med folkskoleundervisningen och skulle också kunna lika bra skötas af folkskolelärare (om man fränser tyskan)¹⁾. Vidt skild därifrån är den undervisning, som meddelas »studentkandidaterna» i öfversta klassen och som är närmast jämförlig med de förberedande universitetskursernas. På detta stadium måste läraren bland annat söka utveckla lärjungarnes förmåga af självverksamhet, och detta arbete vill man anförtro åt lärare, som hysa en sådan motvilja mot självverksamhet, att de icke draga i betänkande att anlita sina skrifkunniga kamrater i Småland, då de skola yttra sig i frågor, som de anse vara af den allra största vikt.

Med allt skäl kräfvades af lektorerna ett större kunskapsmått än som är erforderligt för tjenstgöring på det lägre stadiet. Om kompetensfordringarna för alla lärare vid de allmänna läroverken vore desamma, så skulle man fordra antingen *för mycket* af lärarne på det lägre stadiet eller *för litet* af lärarne på det högre.

Någon olikhet i kompetensen för lektorat och adjunktur har man velat åstadkomma genom att fordra en afhandling för vinnande af lektorskompetens, men dermed vore icke mycket vunnit. Om nämligen fil. kand.-examen efter 1853 års stadga återinföres, så kommer, såsom nämndt, kunskapsnivån otvifvelaktigt att betydligt sänkas, och det blir icke möjligt att upprätthålla de höga, men icke öfverdrifvet höga fordringar, som f. n. ställas på fil. doktorsafhandlingarna, utan vi få återse såsom gångångare de gamla admittitur-afhandlingarna, sorgliga i åminnelse.

1) »Som bevis för huru föga konstigt det i grunden är att meddela undervisning på nederstadiet inom den s. k. lärda skolan, tillåter jag (lektor Lundberg i »Utifrån och yttr.» p. 524) mig att erinra om Tyskland, hvars läroverk dock stå vida högre än våra. Det är där öfverallt vanligt att i gymnasiernas lägre klasser anställa s. k. Elementarlehrer, d. v. s. lärare utan akademiska studier med endast seminariebildning. Kanske skulle det ej vara ur vägen att äfven i Sverige vidtaga en dylik anordning.»

Finnes verkligen någon som helst anledning att göra ändringar i afseende på kompetensvilkoren för lektorat?¹⁾

Allmänt erkännes ju, att införandet af fil. lic.-examen utöfvat ett mycket hälsosamt inflytande på studierna för fil. doktorsgrad, i det att de numera bedrifvas med större vetenskaplig grundlighet, och det kan icke vara annat än en stor fördel för läroverken att bland sina lärare räkna personer, som äro grundligt bevandrade i de stycken, hvori de hafva att undervisa, och som äga ett verkligt vetenskapligt intresse samt dessutom lust och förmåga att, så mycket man af en elementarlärare kan begära, följa vetenskapen i dess rastlösa utveckling. Fil. lic.-examen i förening med inför fil. fakulteten aflagd disputation prof äger i detta afseende ett afgjordt företräde framför den s. k. gamla graden, hvilket framgår bland annat däraf, att de allra flesta fil. doktorer, som aflagt fil. lic.-examen, hafva — trots de höga fordringarna på fil. doktorsafhandlingarna — erhållit mer än approbatur på sina gradualdisputationer, under det att, medan 1853 års stadga gällde, ett stort antal promoverades efter att för afhandlingen hafva erhållit admittitur eller facillime admittitur.

Olikheten i kompetensvilkoren för högre och lägre lärarebefattningar är icke något för vårt land säreget, utan såvidt vi kunnat finna, äro kompetensfordringarna olika i *alla* de länder, där lärarne äro indelade i klasser, och en sådan indelning i lärare för högre och lärare för lägre stadiet finnes i åtminstone de allra flesta europeiska länder.

Genom *M. Dalsjös skrift »Lärarebildningen vid tyska universitet»* (Stockh. 1888) kunna vi lätt vinna detaljerade upplysningar om Tyskland, särskildt i Preussen. Där fordras visserligen en och samma examen (lärareexamen), men för hvarje särskildt ämne angifves lärarebehörigheten genom grader, betecknade med 1 för de öfre och med 2 för de nedre klasserna (d. v. s. från och med den klass, som motsvarar VI:1 hos oss). (Förut funnos 3 grader: för de öfre, de mellersta och de nedre klasserna²⁾). Fordringarne för den högre graden äro *högst betydligt större* än fordringarna för den lägre graden, och vilkoren för erhållandet *öfverlärarebetyg* (»betyg af första graden») mycket strängare

1) Vi fästa oss här icke vid den oegentligheten i vår nuvarande skollag, att ingen föreskrift finnes därom, att sökande till lektorsbefattning bör i fil. lic.-examen hafva erhållit minst betyget godkänd i de ämnen, hvori platsen anslagits ledig. Denna oegentlighet betyder likväl icke mycket, ty det torde väl aldrig hafva händt, att någon licentiat *erhållit* lektorat, utan att han i lic.-examen fått vidsord om minst godkända insikter i åtminstone ett af de ämnen, hvori platsen anslagits ledig. Samma oegentlighet gäller föröfrigt f. n. beträffande adjunkturer.

2) Jfr Ped. Tidskr. 1892: sid 12.

än vilkoren för erhållande af *lärarebetyg* (»betyg af andra graden»). Se sid. 80—113 i Dalsjös anförda arbete.

Hvarföre skulle man hos oss sänka kompetensvilkoren för lektorat? Jo, endast och allenast i den beprisade jämnlighetens intresse. Adjunkterna kunna ej med jämnmod fördraga, att lektorerna äro dem öfverlägsna och vilja därför draga ned lektorsgraden.

2. Befordringsgrunder.

I stället för för mom. 3 och 4 under § 68 i senaste skollagsförslaget, lydande så:

»3. Vid lektors utnämning fästes synnerlig vikt vid sökandens lärdomsförtjänster; dock så, att dessa ej gifva företrädesrätt, med mindre de äro åtföljda af alla öfriga för lärarekallets rätta utöfning erforderliga egenskaper.

4. I den händelse att andra befordringsskäl äro i det närmaste lika, må företräde lämnas den lärare, som längsta tiden med goda vitsord tjänstgjort; börande likväl skälligt afseende fästas vid behovet af yngre och friskare krafter till sysslans bestridande.»

förordas i Växjöcirkuläret ett mom. 3 af följande lydelse:

»Vid lektors utnämning fästes behörig vikt vid sökandens lärdomsförtjänster; dock bör vid alla tjänstegraders tillsättning äfven fästas tillbörligt afseende vid föregående, väl vitsordad tjänstgöring, särskildt om denna varit likartad med den, hvilken kommer att älliga innehafvaren af den sökta befattningen.»

Detta sista förslag har naturligtvis mottagits med stort jubel af adjunkterna vid många läroverk, och hela motiveringen (till och med de anförda exemplen: A. och B., C. och D. samt fil. d:r E. och fil. d:r F.) har, såsom nämnt utan citationstecken, fått inflyta i flere läroverkskollegiers protokoll.

Det föreslagna mom. är till sin ordalydelse visserligen tämligen sväfvande (»behörig vikt», »tillbörligt afseende») och lämnas därigenom rum för godtycke, men meningen med detsamma är genom motiveringen tillräckligt tydlig. Det afser helt enkelt att tillförsäkra flertalet pensionsmässiga adjunkter lektors grad och pension vid afskedstagandet.

Befordran till lektorat bör enligt adjunkternas åsikt grunda sig så godt som uteslutande på tjänstår. Den vetenskapliga skickligheten däremot anse de som en bisak. Är det i *läroverkens intresse*, som adjunkterna vilja tillmäta tjänståren en så afgörande betydelse vid tillsättning af lektorat?

I fråga härom yttrar riksarkiv. Odhner (sid. 509): »Och att detta (själfständigt vetenskapligt arbete) bör fordras af den, som skall vara hufvudlärare i ett ämne vid ett högre läroverk, det måste jag strängt hålla på. Det är af vikt äfven för skolan,

att hufvudläraren i ett ämne i vetenskapligt afseende står på själfständig grund, äger förutsättningar för att kunna på egen hand arbeta vidare inom vetenskapen samt väcka och underhålla det vetenskapliga intresset hos de mest begåfvade lärjungarne, dem som skola i framtiden föra vetenskapen framåt. Ett högre läroverk utgör i vårt land vanligen det andliga centrum för en hel landsort; det är då af vikt att där för hvarje hufvudämne finnes åtminstone *en* representant, som behärskar sitt ämne och därom kan lämna fullt besked, med ett ord, som är en verklig vetenskapsman.

Härmed är visst icke sagdt, att icke äfven inom adjunktsgarden finnas personer med verkligt vetenskaplig bildning och sannt vetenskapligt intresse. *Dessa* böra därför också hafva goda utsikter att erhålla lektorat, men ingen adjunkt bör befordras till lektor endast eller ens hufvudsakligen på grund af sin ålder. Utsikten att på grund af själfständigt vetenskapligt arbete och andra lärdomsmeriter erhålla befordran är också en sporre till fortsatta studier, och en sådan sporre behöver väl en lärare. Hans kall blir nämligen med tiden onekligen enformigt, och han försjunker lätt i ett slags andlig dvala, så vida han icke har ett ganska stort intresse för studier och själfständig forskning. Läraren har i detta afseende en svårare ställning än många andra akademiskt bildade. Så t. ex. tvingas läkaren i följd af konkurrensen att åtminstone taga någon kannedom om nya behandlingsmetoder och läkemedel. Äfven juristen har en vida mer omväxlande sysselsättning och är dessutom nödsakad att taga reda på prejudikat, nya förordningar o. d.

Äfven för skolan är lärarens stillastående i andlig utveckling till stor skada, ty hans undervisning lider otvivelaktigt i hög grad däraf. Den, som själf icke besjålas af verkligt intresse för den eller de vetenskaper, hvori han undervisar, kan icke väcka någon annans intresse därför, och väckandet af lärjungarnes intresse för de särskilda läroämnena, är dock ett ytterst viktigt moment i undervisningen.

Vi öfvergå nu till de anförda exemplen och börja med A. och B., hvilka hafva fått lika betyg i akademiska examina och för profårskursen. B., som erhållit ett halft betyg mer å undervisningsprovet, måste — efter adjunkternas uppgift — enligt nu gällande skollag utnännas, äfven om A. tjänstgjort bortåt ett decennium längre än A.

Detta exempel är icke lyckligt valdt, ty redan nu fästes vid tjänstgöringstidens längd ett alldeles tillräckligt stort afseende. Fall skulle kunna anföras, då Kgl. Maj:ts stadfäst domkapitels utnämning af A. på grund af något längre tjänstgöring trots B:s

högre betyg såväl i akademiska examina som för undervisningsproftet.

Det anförda exemplet ger oss en osökt anledning att framhålla, huru litet afseende i allmänhet bör fästas vid *tjänstgöringsbetygen*. De utfärdas, som bekant, af rektor, men huru skall rektor kunna bedöma undervisningen i andra ämnen än i sina hufvudämnen? Med den utveckling, som vetenskaperna nu för tiden hafva erhållit, är det för en person omöjligt att fullt beherska mer än ett eller par ämnen, och utan att vara väl bevandrad i ett ämne kan ingen rektor utan fara att misstaga sig bedöma undervisningens beskaffenhet och lärarens undervisningsskicklighet. Rektor kan lämna intyg om lärarens lefverne, disciplinära förmåga och möjligen hans nit, men om hans undervisningsskicklighet kan han endast i undantagsfall afgifva ett tillförlitligt intyg, och intyg, om hvilkas tillförlitlighet man icke kan vara viss, borde ej få tagas i betraktande vid befordringsfrågor, allra minst böra de få en afgörande betydelse. Rektors tjänstgöringsbetyg skulle dock i afseende på lärarnes undervisningsskicklighet kunna blifva mer tillförlitliga, om, innan sådant betyg utfärdades, hufvudlärarnes i de särskilda ämnena yttranden infordrades, och om hufvudlärarne ålades att hvarje termin afhöra de biträdande lärarnes (adjunkternas) undervisning och för kontrollens skull till rektor vid hvarje termins slut lämna uppgift på, huru många timmar de afhört de biträdande lärarnes lektioner.

Vi öfvergå till ex. C. och D. Båda hafva erhållit samma betyg i aflagda examina, för profårskurs och undervisningsprov (en märkvärdig likhet i flit och begåfning!), men för disputationsproftet har C. erhållit »något högre betyg» än D., som är adjunkt och tjänstgjort 15—20 år, och får på den grund det sökta lektoratet framför D.

Om D. »för sin långa tjänstgöringstid (!) erhållit vitsord om berömligt nit och berömlig skicklighet», men *detta oaktadt* icke kan erhålla högre betyg i det praktiska undervisningsproftet än C., »som endast under profåret tjänstgjort (!) vid läroverk», så måste man väl antaga antingen att D:s tjänstgöringsbetyg är för högt eller att D. är betydligt underlägsen C. i pedagogiskt afseende och därför bör få stå tillbaka för sin medtäflare, som redan vid början af sin tjänstgöring är honom trots hans 15—20 tjänstår fullt vuxen. »Den erfarenhet, hvilken icke minst för en uppfostrare måste anses nödvändig för en fruktbringande verksamhet, synes D. hafva i ganska ringa mått förvärfvat under sina många tjänstår, och i afseende på anlag och fallenhet för lärarekallet förefaller han vara C. mycket underlägsen.

Vi tillåta oss emellertid på grund af erfarenhetens lärdomar betvifla, att, om förhållandena vore sådana, som adjunkterna i detta exempel antagit, något domkapitel skulle utnämna C., ty domkapitlen visa redan nu trots skollagens bestämmelser tendens att fästa alldeles för stor vikt vid tjänstår och de ofta otillförlitliga tjänstgöringsbetygen, och man behöfver sannerligen icke genom skärpta bestämmelser tvinga dem längre in på den redan beträdda afvägen¹⁾.

Lämnande C. och D. öfvergå vi nu till fil d:r E. och fil. d:r F., som »samtidigt fullgjort alla kompetensvilkoren för sökande af lektorat och med väsentligen lika betyg för såväl teoretiska som praktiska prof». Fil. d:r E ger sig ut i skolans tjänst, och fil. d:r F. stannar kvar vid universitetet. Efter några år har den senare »åstadkommit en eller ett par uppsatser eller afhandlingar, behandlande för skolan främmande vetenskapliga specialfrågor och tillhörande det ordinära slaget af afhandlingar d. v. s. dem, som efter den en gång för alla (!) företagna »ventileringen» ostördt dväljas bland hyllornas dam i våra större bibliotek». Båda söka nu lektorat, och F. får på grund af sina »märkliga idrotter» företräde framför E.

Hvad är det, som hindrar E. att också »åstadkomma en eller ett par uppsatser eller afhandlingar»? Han har god tid, ty han är ledig 4 månader om året, och under de 8 månader, som han tjänstgör, uppbär han 1,500 (numera 1,800) kr., under det att F. måste göra ekonomiska uppoffringar hvarje år, som han kvarligger vid universitetet för att meritera sig på det vetenskapliga området. Och som E. »från sin tidigaste ungdom känt håg och lust för lärarekallet», borde han för omväxlings skull välja ämnen, som icke äro »för skolan främmande vetenskapliga specialfrågor». Hans arbeten skulle då helt visst icke komma att tillhöra »det ordinära slaget af afhandlingar» och kanske lika litet som de småländske adjunkternas cirkulär till deras »tjänande bröder» komma att »ostördt dväljas bland hyllornas dam».

Men hvad är det då, som hindrar E. att genom utgifna skrifter meritera sig? Jo, låt oss säga rent ut, E. är lat och ointresserad, men på samma gång också anspråksfull, ty han vill blifva befördrad utan särskild ansträngning.

1) Vi vänta den invändningen, att det är hårdt att »utestänga» adjunkterna från utsikten att erhålla befordran till lektorer. Detta vittnar om missuppfattning. Vi önska visst icke, att adjunkterna skola utestängas från utsikten till befordran. utan endast att de skola befordras på grund af lärdomsmeriter, icke på grund af tjänstår. För öfrigt visar erfarenheten, att adjunkter ganska ofta befordras till lektorer. (Jämför utdraget ur prof. Hildebrandssons skrift sid. 84).

Om E. efter 5 års tjänstgöring skulle erhålla adjunktur och F. samtidigt lektorat, vore då den senares ställning så afundsvärd i jämförelse med den förres? E. har som extra lärare eller vikarierande adjunkt under 5 år förtjänat 7,500 kr. (efter nu varande löneförhållanden 9,000 kr.), medan lektorsaspiranten under författandet af sina »ordinära» uppsatser och afhandlingar fått vidkännas ökade utgifter för sin utbildning. E. får åtnjuta lönetursberäkning, om han haft förstånd att i tid aflägga undervisningsprof, och kommer således vid tillträdet till sin adjunktur upp i andra lönegraden (2,500 kr.). Efter 10 års tjänstgöring har han således uppburit en inkomst af tillsammans 20,000 (eller 21,500) kr. Vid samma tid har F. uppburit endast 15,000 kr. (eller möjligen något mer, om han nämligen blifvit utnämnd till docent och om han kunnat uppfylla de många och svåra villkoren för lönetursberäkning efter inträde i läroverkens tjänst). Efter 15 års tjänstgöring har E. uppburit 35,000 (36,500) kr., under det att F., som dock kvarstannat längre vid universitetet för att meritera sig genom vetenskapligt författareskap, uppburit endast 32,500 kr. eller möjligen något mera.

Det visar sig nu, hvem som »bättre studerat skollagen» och hvem som blifvit mest tillbakasatt. Och ändock vill man tillmätta tjänståren en *ännu större* betydelse och därigenom säkrare utestänga från skolans tjänst personer, som med allvar och håg egnat sig åt vetenskaplig forskning i afsikt att därigenom vinna en lektors anspråkslösa utkomst.

Lektor har visserligen 1,000 kr. mer än adjunkt i motsvarande lönegrad, men om nu adjunkterna, som icke vilja veta af befordran, vunnit genom ådagalagda lärdomsmeriter, hufvudsakligen på grund af tjänstår skulle befordras till lektorer, så skulle de väl icke kunna räkna på att hinna upp i lektorsgraden förrän efter allra minst 10 års tjänstgöring. Deras lönevillkor skulle således genom deras befordran till lektor icke alls förbättras. Icke heller skulle deras tjänstgöringsskyldighet enligt deras eget förslag minskas. Hvarför äro de detta oaktadt så angelägna om att bereda sig ökade utsikter att utan särskildt besvär komma upp i lektorsgraden? Är det för pensionens och den i de högsta lönegraderna högre lönen skull? Eller är det möjligen för att från läroverken utestänga personer, som i lärdomsmeriter äro dem öfverlägsna?

Icke utan skäl har man framhållit (t. ex. i Ny Eckl. Tidn. 1891 n:o 46) adjunkternas underlägsenhet under lektorerna i fråga om författarskap. »Där (= i S. G. Dahls läroverksmatriklar) äro lektorerna och adjunkterna sammanförda under en och samma rubrik, men det är lätt att se, hvar lektorsklassen slutar och

adjunktsklassen börjar: det första namn, under hvilket 'skrifter' saknas, inleder i allmänhet adjunktsgraden». Visserligen ligger i detta påstående någon öfverdrift, men däri finnes också mycken sanning. Undantag finnas bland adjunkterna men de äro få och upphäfvu icke regeln. Man kunde dock med skäl vänta, att adjunkterna i sin mån skulle söka att draga ett strå till stacken och genom författarskap styrka sin egenskap af vårdare af vår högre odling, och utsikten till befordran borde för dem utgå ett särskildt skäl härtill.

Förklaringsgrunden till adjunkternas improduktivitet kunde i samband härmed vara af intresse att lära känna, och den torde icke heller vara svår att finna. I Hildebrandssons skrift »Filosofie-kandidatexamen förr och nu» finnes (p. 23) en tabell, som är ganska upplysande i detta afseende. Af den synes, hvad de 155 personer, som tagit fil. kand.-examen vårterm. 1861—vårterm. 1866, innehade för platser 1876 samt huru många laudatur de erhållit i sin examen. Bland dessa voro 37 lektorer (rektorer) och 48 läroverksadjunkter.

Af lektorerna (rektorer) hade 18 erhållit 2 eller flera laudatur, 9 ett enda laudatur och 3 laudatur endast i orientaliska språk (hvilka laudatur, som bekant, på den tiden knappt ansågos motsvara cum laude i andra ämnen) och 7 hade erhållit intet laudatur.

Af adjunkterna hade 5 erhållit 2 eller flere laudatur, 12 ett laudatur, 8 laudatur endast i orientaliska språk och 23 intet laudatur.

Af lektorerna hade således 48,6 % erhållit 2 eller flere laudatur, meda 47,9 % af adjunkterna icke erhållit något laudatur alls. Så stor var skillnaden i studiernas grundlighet på den tiden, och sedan har den betydligt ökat, i det man, som bekant, höjt fordringarne för vinnande af lektorskompetens, men i väsentlig mån minskat fordringarna för erhållande af adjunkt-kompetens.

Med kändedom härom kan man lätt förstå, hvarför adjunkterna så ifrigt yrka på, att vid tillsättning af lektorat utgifna skrifter, examensbetyg och andra lärdomsmeriter skola betyda så litet i jämförelse med tjänstår.

3. Titelfrågan.

Hela denna fråga kunde saklöst lämnas å sido, men läroverkskollegierna hafva i allmänhet allt för mycket sysselsatt sig därmed, för att vi skulle kunna helt och hållet förbigå den samma.

Bland lärarne i alla andra eller åtminstone de allra flesta europeiska länder förefinnes samma gradskilnad som hos oss. Vi skola anföra endast några få exempel.

I Norge indelas lärarne i öfverlärare, *adjunkter* och klasslärare (= extra lärare).

I Danmark återfinna vi samma indelning: öfverlärare, *adjunkter* och konstituerade lärare.

I Finland utgöras lärarne af öfverlärare eller lektorer, *kolleger* och lärare (innefattande äfven öfningslärare).

Särskildt må här betonas, att vi således i *alla* de skandinaviska länderna återfinna samma gradskilnad inom lärarekåren som hos oss och att vi i tvänne af dem återfinna t. o. m. adjunkttiteln, som dock skulle vara så olämplig.

Om adjunkttiteln i vårt land har gifvit anledning till »stora missförhållanden inom läroverken sjelfva (!), ej minst i disciplinärt hänseende» så hafva väl icke heller i Norge och Danmark dessa ur adjunkttiteln härflytande »stora missförhållanden» kunnat uteblifva, men därom har, så vidt vi veta, intet försports, och vi hafva icke den aflägsnaste aning om, hvilka »stora missförhållanden» adjunkterna åsyfta. Hade titeln visat sig olämplig, så hade den utan tvifvel blifvit för länge sedan afskaffad i åtminstone något af de skandinaviska länderna, men då så icke skett, tillåta vi oss redan på denna grund betvifla, att adjunkttiteln är orsaken till vare sig disciplinära eller andra missförhållanden, utan torde anledningen till sådana — de må nu vara af disciplinär eller annan natur — böra sökas på helt annat håll.

Adjunkterna granska betydelsen af sin titel och söka däri ett skäl mot användningen af densamma. En dylik granskning af sin betydelse tåla många titlar ej. Så t. ex. torde väl titeln *minister* anses sämre än *magister*, och innebär *adjunkt* något osjälfständigt, så gör väl *assessor* det också, men att sysselsätta sig med dylika småsaker synes icke falla någon annan än skoladjunkter in.

Enligt läroverksstadgan äro adjunkterna för öfrigt biträdande lärare i förhållande till hufvudlärarne i de olika ämnena, och om enhet i undervisningen i de särskilda ämnena skall kunna genomföras på läroverkets olika stadier, så måste en lärare vara *hufvudlärare* med skyldighet att öfvervaka det sätt, hvarpå de öfriga lärarne i hans ämne sköta undervisningen. Att hufvudlärare tagas ur lektorernas krets väl icke vara egnadt att väcka missnöje, då lektorskompetensen är så betydligt högre än adjunktskompetensen, men naturligt är, att i sådana fall, då lektor i ett ämne icke finnes, en adjunkt är hufvudlärare i detta ämne. Om adjunkterna finge ett ord med i laget vid utseende

af hufvulärare, så skulle de, som alltid bilda majoritet inom kollegierna och som på vissa håll nu för tiden synas mindre tänka på läroverkets bästa, än på sina egna intressen, antagligen mången gång därtill förorda personer ur sin egen klass utan den ringaste hänsyn till deras lämplighet. Visserligen är § 120 i nu gällande skollag (om hufvudlärare) i vissa fall ofullständig, men några i de minsta detaljer ingående bestämmelser hafva lika litet i detta som i så många andra fall visat sig vara af behovet påkallade.

Adjunkterna invända vidare, att adjunkttiteln icke fått någon allmännare användning. Till en viss grad är detta sant, men hvarför har adjunkttiteln icke kommit mer i bruk? Endast därför, att de ograduerade adjunkterna icke genera sig för att usurpera doktorstiteln, liksom de förut, medan ännu magistersgrad utdelades vid universiteten, läto kalla sig och kallade hvarandra fil. magistrar. Att dessa *titulärdoktorer* icke äro promoverade, att många af dem slutat sin karriär på den lärda banan med maturitetsexamen och att de således icke äga rätt att bära doktorstitel, det är allmänt bekant, men då de låta sina lärjungar kalla sig doktorer och då de själva om hvarje nykommen extralärare eller vikarierande adjunkt, som kanske icke ens aflagt fil. kand.-examen, använda doktorstiteln, anser allmänheten häri ligga en fingervisning, att de i sin tur vilja tilltalas med denna titel.

Det vore en mycket enkel sak att lära pojkarne använda riktig titel, om de promoverade adjunkterna ville det och icke med god smak låte sig kallas doktorer. I stället påstå de, att »allmänheten icke kan förmås att använda adjunkttiteln!» Om så skulle vara fallet, beror detta helt enkelt på deras egen titelsjuka och äflan att tillägga sig en titel, som de icke äga ringaste rätt att bära. Med skäl skulle det väcka missnöje, om personer, som icke aflagt maturitetsexamen, bure studentmössa, och ingen skulle väl anse det honnett att bära Vasa- eller Nordstjäneorden utan att vara riddare af någon af dessa ordnar. Men fil. doktorstiteln anse de icke promoverade adjunkterna vara ett commune bonum, som de utan betänkande kunna orättfärdigt tillägna sig.

Det är för öfrigt icke sant, att adjunkttiteln aldrig användes, ty den är på vissa ställen i bruk bland *bildade* personer, som icke vilja chikanera de promoverade adjunkterna genom att vid tilltal ofrivilligt erinra dem om, att de ännu hafva några steg kvar till parnassen.

Det är icke så ovanligt att få höra sådana spefulla frågor som t. ex. Har »doktor» A. ännu aflagt sin kand.-examen? Genom detta missbruk af doktorstiteln komma de promoverade

adjunkterna i en obehaglig ställning, men de hafva härför uteslutande att tacka sitt tilltag att usurpera en titel, som de icke äga rätt att bära.

Den föreslagna nya titeln *förste lektor* är också mer långrandig och otymplig än *adjunkt*. Tilltalstiteln skulle naturligtvis blifva densamma för adjunkter och n. v. lektorer. Ja, lektorn och den nyblifne extraläraren — han må nu hafva tagit fil. kand.-examen eller stannat med maturitetsexamen — skulle komma att tilltalas med samma titel. Skulle detta komma att bidraga till förbättring af hela lärarekårens ställning i socialt hänseende?

4. Tjänstgöringsskyldighet.

Som bekant, är enligt nu gällande skollag lektor, som icke är domkapitelsledamot, skyldig att undervisa 20—22 och adjunkt 24—28 timmar i veckan. Af den senaste skolkommittén har någon ändring härutinnan icke föreslagits, men Växjö-adjunkterna och deras eftersägare äro icke belåtna därmed, utan vilja (i skolans eller eget intresse?) öka lektorernas tjänstgöring och minska sin egen. Tjänstgöringsskyldigheten skulle för de lektorer, som icke äro domkapitelsledamöter, enligt deras förslag blifva 22—24 timmar i veckan, under det att adjunkternas tjänstgöringsskyldighet skulle utgöra endast 22—26 timmar.

Till stöd för detta yrkande anföres bland annat, att lektorerna uppbära »en så betydligt högre lön, att den i första lönegraden förhåller sig till adjunkternas som 5 : 3. Första lönegraden för lektor är visserligen 2,500 kr. och samma lönegrad för adjunkt 1,500 kr., men adjunkterna veta mycket väl, att från och med 1883 har såväl lektorernas som adjunkternas lön i de första lönegraderna ökats med 500 kr. och att under de sista åren icke ens varit ifrågasatt att sänka, men väl att höja detta tillägg. Lektorernas lön förhåller sig således till adjunkterna icke såsom 5 : 3 utan såsom 3 : 2.

Är lektorernas ställning i ekonomiskt hänseende f. n. verkligt bättre än adjunkternas? Först och främst märkes att för vinnande af lektorskompetens kräves mer än dubbelt så lång tid som kräves för vinnande af adjunktkompetens. Men tid är *penningar*, och för vinnande af lektorskompetens fordras ett för en medellös student icke obetydligt kapital. Vi tillåta oss ur N. Eckl. Tidn. n:o 45 för förra året anföra ett belysande exempel. »A. och B. aflägga samtidigt studentexamen och därefter också fil. kandidatexamen samtidigt. Båda genomgå sedan profår. A. erhåller omedelbart därpå vikariat eller extralärarebefattning,

skyndar att aflägga adjunktspof och får därefter räkna tjänstår för uppflyttning i högre lönegrad. B. fortsätter sina studier, promoveras efter, låtom oss antaga, blott 4 år och är nu kompetent att söka lektorat. Under dessa 4 år har han fått på sin studiekurs uppföra efter 1,500 kr. per år inalles 6,000 kr. A. har däremot under samma tid förtjänat samma summa och dessutom skaffat sig flere tjänstår. Antag, att B. efter att hafva tjänstgjort som extralärare endast ett år blir lektor och A. samtidigt adjunkt. A. uppflyttas då genast i andra lönegraden och får 2,500 kr. i lön, B. får 3,000 kr. Icke har väl A. skäl att beklaga sig öfver denna skillnad? Färdig att uppflyttas i tredje lönegraden, har han såsom lärare förtjänat 20,000 kr. (såsom extralärare 5 år 7,500 kr. och såsom adjunkt i andra lönegraden 12,500 kr.). B. har vid samma tid förtjänat såsom lärare endast 16,500 kr. (såsom extralärare 1 år 1,500 kr. och såsom lektor i första lönegraden 15,000 kr.). Då A. uppflyttas i 4:de lönegraden, har han förtjänat 35,000 kr. och B. endast 34,000 kr. Vid sin uppflyttning i femte lönegraden har A. förtjänat 52,000 kr., under det att B., hvars studiekurs kostat minst 6,000 kr. mer än A:s kurs, uppburit 54,000 kr.¹⁾ Icke ens efter ytterligare 5 år har B. förtjänat så mycket mer än A., att han fått igen det större kapital, han nedlagt på sina studier.»

Allt tal om lektorernas »betydligt högre lön» är således nonsen, ty man måste erkänna, att deras lön är i förhållande till adjunkternas alldeles för liten, om man fäster något afseende vid den betydligt längre tid, som lektorsaspiranten måste för sina studier vistas vid unversitetet, den kostsammare kurs, han genomgått, och det större mått af håg och lust för studier, som vinnandet af fil. lic. och doktorsgrad förutsätter. Också var förhållandet mellan lektorernas och adjunkternas löner förut helt annorlunda. Då lärarnes löner reglerades vid 1858 års riksdag, bestämdes nämligen lektorernas första lönegrad till 2,000 kr. och adjunkternas till 1,000 kr. Och dock fordrades från och med 1859 för vinnande af adjunktskompetens *samma examen* som för lektorskompetens. Men på samma gång som man höjt lektorskompetensen, så att för dess vinnande nu fordras mer än dubbelt så lång tid, som kräves för vinnande af adjunktskompetens, har man mer och mer utjämnat skillnaden mellan lektorernas och adjunkternas löneförmåner. Också börjar tillgången på sådana lektorsaspiranter, som icke endast söka lektorsbefattningar utan också aflägga prof därför och fullfölja sina ansök-

1) Tager man i betraktande, att extralärarnes arvode numera utgör 1,800 kr., så blifva de resp. beloppen 54,000 och 54,300 kr.

ningar, minskas. och detta är också helt naturligt, då löneförmanerna äro så små i förhållande till den långa och dyrbara studiekursen.

Såsom skäl, hvarför adjunkternas tjänstgöring bör minskas på lektorernas bekostnad, anföra adjunkterna vidare, att de lägre klasserna i allmänhet äro större och innehålla betydligt flere för studier obekväma lärjungar samt »att undervisningen därstädes är mera tålmodspröfvande och nervslitande och betydligt mera tager lärarens rent pedagogiska förmåga i anspråk, ity att det alltid är svårare att sänka sig till barnets utvecklingsståndpunkt än den redan vuxne ynglingens.»

Beträffande klassernas storlek är det nog sannt, att de i allmänhet äro större på det nedre stadiet än på det öfre, men klasserna äro där också delade i parallelafdelningar, och för öfrigt äro äfven de nedre klasserna (särskildt de vid lägre läroverken) ofta ganska små, under det att de öfre klassernas olika afdelningar vid många läroverk äro ganska stora.

Samma argumentation, som adjunkterna använda mot lektorerna beträffande svårigheten att »sänka sig» kunna folkskolelärarne och småskolelärarinnorna använda mot dem själfva. Den nyblifne kandidaten, som efter genomgången profår (d. v. s. 3—3^{1/2} år efter aflagd maturitetsexamen) kommer ut som lärare, är sannerligen mer än lofligt inbilsk, om »svårigheten att sänka sig» hos honom väcker oro, ty denna oro visar, att han ännu icke hunnit ens så långt på kunskapens väg, att han inser, att hans kunskapsförråd är ganska litet. De svaga examensbetyg, som flertalet adjunktaspiranter nu för tiden prestera, vittna ingalunda om någon så hög ståndpunkt i vetenskapligt afseende, att »svårigheten att sänka sig» är egnad att väcka synnerliga bekymmer och att tanken på att »höja sig» bör vara alldeles utesluten.

Men adjunkterna lägga i dagen en märkvärdig oförmåga att rätt uppskatta lektorernas arbete, på samma gång som de öfverskatta sitt eget. Tålmodspröfvande och nervslitande är undervisningen på alla stadier, och för studier obekväma lärjungar träffas äfven i de öfre klasserna, emedan lärarne i de nedre klasserna ofta äro för släpphändta. Det må vara sannt, att undervisningen på det nedre stadiet är *mera* tålmodspröfvande än på det öfre, men säkert är, att vida större fordringar ställas på lärarne i de öfre klasserna. De kurser, som genomgås på det öfre stadiet, äro naturligtvis långt drygare, och ingen må tro, att läraren på skolans öfre stadium ej behöfver förbereda sig för lektionerna, äfven om han är aldrig så hemma i sina stycken, ty »i samma mån som läraren för sig genomarbetar ett

pensum och öfver detsamma vinner full klarhet, i samma mån blir också hans undervisning för ungdomen lärorik och intresseväckande.» (Adn i Ped. Tidskr. 1878 s. 122). Men att tillfredsställa den till mera mogen ålder komna ungdomens anspråk kräfver naturligtvis mera arbete och ställer på läraren långt större kraf. Underkastar sig läraren icke detta dryga förberedelsearbete, så blir hans undervisning förr eller senare slentrianmässig, och resultatet blir också därefter.

Dessutom förbise adjunkterna det betydligt ökade arbete, som rättandent af skripta i de öfre klasserna kräfver. Utan risk att göra sig skyldig till något större misstag kan man påstå, att den tid, som lärjungen använder på utarbetandet af ett skriptum, i allmänhet är proportionell mot den tid, som läraren använder på samma skriptums utskrifning och korrigering, och att utarbetandet af skripta i de öfre klasserna tager betydligt längre tid i anspråk än i de nedre, är allmänt bekant.

Därjämte må med eftertryck framhållas, att lärarne i de öfre klasserna icke *kunna* utan anmärkning åsidosätta sina plikter och negligera sin undervisning, emedan de äro underkastade en mycket effektiv kontroll genom censorsinstitutionen, och brista de i nit, så försumma censorerna icke att hänvisa till de dåliga resultaten, som dock mången gång kanske bero på den grund, som blifvit lagd i de nedre klasserna. Lärarne på det lägre stadiet däremot äro helt och hållet undandragna all sådan kontroll, och då fråga väcktes om att i femte klassen införa ett slags censorsinstitution, så möttes detta förslag från adjunkternas sida med starka protester. Är det i skolans eller i eget intresse, som de vilja undandraga sig den föreslagna kontrollen?

Vid de flesta högre läroverk skötes undervisningen på det öfversta stadiet delvis af adjunkter, emedan lektorerna äro för få. Vore det verkligen så fördelaktigt och så bekvämt att undervisa på det öfversta stadiet, så borde väl dessa adjunkter vara nöjda med denna förmån och icke därjämte yrka på nedläggning i timantalet. Men hvarje lärare, som skött undervisningen i VII:1 och VII:2, vet mycket väl, att undervisningen där är mycket mer ansträngande; och därför plägar man också vid skemats uppgörande låta de adjunkter, som undervisa i dessa klasser, få färre veckotimmar än öfriga adjunkter. Äfven i detta afseende hafva adjunkterna således icke någon anledning till klagan, men det vore måhända riktigast att införa i skollagen den bestämmelsen, att de adjunkter, som examinera i maturitets-examen och hafva sin hufvudsakliga undervisning i VII:1 och VII:2, icke behöfva undervisa mer än 22 timmar i veckan.

Vid granskning af årsredogörelserna visar det sig, att de ordinarie adjunkterna vid de högre läroverken endast undantagsvis undervisa det maximum af timmar, som de enligt skollagen kunna åläggas tjänstgöra, under det att de ordinarie lektorerna mycket ofta undervisa det största antal timmar, som de äro förpliktade att tjänstgöra. För att få kännedom om adjunkternas och lektorernas verkliga tjänstgöring hafva vi med ledning af senast utkomna årsredogörelser antecknat de ordinarie adjunkternas och lektorernas undervisningstimmar vid 12 läroverk, där lektorerna icke äro domkapitelsledamöter (Falun till och med Nyköping) och funnit, att de ordinarie adjunkterna tjänstgöra i medeltal 24,36 timmar i veckan och de ordinarie lektorerna 20,3 timmar. Skillnaden mellan lektorernas och adjunkternas tjänstgöring är således icke så stor, som den kunde antagas vara.

Vidare uppgifva adjunkterna, att lektorernas undervisningstid minskas genom loftimmar, under det att adjunkterna »icke erhålla det ringaste sådant afdrag». Äfven detta är icke sannt. Många adjunkter undervisa ju på det öfre stadiet, och de hafva lika mycken extra ledighet som lektorerna. Dessutom börja månadslofven redan i VI:1, där undervisningen vanligtvis till största delen skötes af adjunkter. Vidare förekomma äfven i de nedre klasserna ganska ofta loflagar eller loftimmar t. ex. marknadslof, »skurlof», skridskolof, »mårtenslof», majlof och botaniska exkursioner.

Slutligen kommer härtill en annan omständighet, som adjunkterna helt och hållet förbise, men som bör särskildt framhållas. Inom alla eller åtminstone de allra flesta tjänstemannakårer finnas olika grader: förmånligare och mindre förmånliga platser. De förra äro förenade icke blott med bättre lönevillkor utan också med *lindrigare tjänstgöring* och andra förmåner. En sådan indelning i olika tjänstegrader medför också flere afsevärda fördelar. Utsikten att vinna befordran utgör för dem, som innehafva den lägre graden, en sporre till ökadt arbete och fortsatta studier, och för dem, som tjänstgöra endast 8 månader af året, saknas icke tid för egna studier, om blott håg och lust därför finnes. Genom de förmånligare platserna göres också lärarebanan mera lockande, och säkert är, att ett sådant lockmedel väl kan behövas, då det gäller en tjänstemannaklass, som i fråga om löneförmåner blifvit så illa behandlad som lärarekåren. Lektorerna äro visserligen högre aflönade än adjunkterna, men så länge skillnaden i lön utgör endast 1,000 kr., blifva deras aflöningsförmåner, såsom ofvan är visadt, genom den mer än dubbelt så långa förberedelsetiden och den dyrbara studie-

kursen sämre än adjunkternas, och om deras tjänstgöring också skulle vara något lindrigare än adjunkternas, så bör detta icke ge anledning till klagan och yttringar af afundsjuke. Men adjunkterna gå till och med så långt i obillighet och oblyghet, att de föreslå, att lektorernas tjänstgöringstid ökas till 24 timmar, under det att de själva skulle kunna slippa undan med 22 timmar. Framställes detta förslag *i skolans intresse*, så måtte det grunda sig därpå, att adjunkterna underkänna värdet af sin egen undervisning.

Olika tjänstegrader förekomma inom verk, där kompetensen för de olika tjänsterna är *densamma*. Är en sådan gradskillnad där på sin plats, så bör den vara det så mycket mer här, då för vinnande af lektorskompetens fordras mer än dubbelt så lång tid som för vinnande af adjunktskompetens.

Man har i samband härmed framhållit, att en del adjunker hafva genom aflagda examina och disputationer uppfyllt de vilkor, som jämte undervisningsprof fordras för utnämning till lektor. Detta är sant, men dessa adjunker, som äro ganska få, skulle också med lätthet kunna befordras till lektorer, *om de ökade sina lärdomsmeriter*. Men det är just detta, som adjunkterna i allmänhet ej bry sig om, ehuru de hafva god tid därtill. De låta i stället öfverflygla sig af unga personer, som blifvit dem öfverlägsna i lärdomsmeriter.

Man hör stundom adjunker säga: »det lönar sig icke att söka lektorat; docenter få ändock företräde». Det skulle med anledning häraf vara af intresse att veta, huru många af våra nu varande lektorer äro f. d. docenter eller f. d. adjunker. I Hildebrandssons 1879 utgifna broschyr »Fil. kand.-examen förr och nu» finnes en uppgift härom, som visserligen är något gammal, men som bör anföras, emedan befordringsgrunderna sedan icke ändrats i fråga om lektorat. »Från 24 af statens allmänna läroverk hafva vi på enskild väg förskaffat oss underrättelse om lektorernas antecedentia, och af de 162 lektorer, som nu vid dessa läroverk tjänstgöra, hafva förut varit:

Kolleger, skol- eller gymnasieadjunker	64
Docenter vid universiteten	50 ¹⁾
Filosofie doktorer utan ordinarie anställning	29
.

S:a 162.»

1) Af dessa hafva 5 någon tid tjänstgjort såsom skoladjunker, men äro icke inbegripna i de föregående 64.

Under de senare åren hafva adjunkterna börjat mer och mer sällan söka lektorat, men så mycket ifrigare yrka de på att såsom adjunker komma i åtnjutande af de verkliga eller förmenta förmåner, som åtfölja lektorsplatserna.

Vi hafva här upptagit till granskning några af de frågor, som behandlas i det famösa Växjöcirkuläret. Åtskilligt kunde nog vara att tillägga, men ämnet är oss allt för motbjudande. Det kan nämligen icke annat än väcka leda att läsa adjunkternas af den krassaste egoism dikterade framställningar och förslag. De hafva tryckt på de utgifna «Utlåtandena och yttrandena» en oväntad egennyttans prägel, ty hvad de mest uppehålla sig vid, är titelförbättring o. d., och med samma ifver, som deras lärjungar bedja om lof, yrka de på minskad tjänstgörings-skyldighet. De mera viktiga frågorna däremot intressera dem mindre.

Säkerligen har aldrig en regering fått mottaga sämre »utlåtanden och yttranden» öfver ett kommittéförlag än dem, som regeringen i våras mottog från kollegierna, där adjunkterna utgöra majoriteten, och det är att hoppas, att, då ett förslag till läroverksstadga *kunnat* blifva föremål för en så ensidig och så af egennyttan förestafvad behandling, regeringen i dylika fall hädanefter icke infordrar yttranden från korporationer, inom hvilka själfviska intressen kunna spela en så bedräglig och så skamlig rol.

Xy.

Litteratur.

C. M. Zander: *Latinsk språklära i sammandrag för de allmänna läroverken.* Lund 1891. Philip Lindstedts förlag.

Om det i allmänhet ibland bildadt folk erkännes såsom sant, att ju mer man lärt, dess mera synes återstå att lära, så torde väl knappast bland de profana ämnena finnas något, där denna sanning visat sig så påtaglig som just i fråga om det latinska språket. Ända ifrån de lärda skolornas uppkomst här i Sverge har detta ämne inom dessa intagit en särdeles framskjuten ställning. En betydlig del af våra mest framstående skolmän har egnat sig och egnar sig ännu däråt. Gång efter annan hafva

de utgifvit läroböcker i ämnet, af hvilka hvarje föregående i regeln öfverträffats af den efterföljande. Det ena felet efter det andra har rättats. Och dock äro de båda latinska språkläror, som nu användas vid rikets allmänna läroverk, med alla sina förtjänster ingalunda felfria. Af de många faktiska fel, som finnas i Ellendt-Seyfferts latinska språklära, har jag i en liten afhandling (*Loci nonnulli grammaticæ Latinæ examinati*, Lundæ 1891) uppvisat en del och är beredvillig att uppvisa ännu flere, om så skulle påfordras. I korrekthet har Törnebladh-Lindroths språklära ett afgjordt företräde framför den förra, ehuru äfven hon, t. o. m. i sin tredje upplaga, i detta afseende torde tåla vid åtskilliga ändringar.

Under sådana förhållanden måste hvarje ny latinsk språklära för de allmänna läroverken vara en intressant nyhet, som genom sin blotta tillvaro påkallar latinlärares uppmärksamhet. Är det tillika en förträfflig lärobok, såsom fallet är med den, som jag nu går att anmäla, så att hon i väsentlig mån öfverträffar de förut befintliga, måste den vara jämväl en kär nyhet.

En genomgående förtjenst hos Zanders lärobok är, att *hennes uppgifter äro sanna*.

Härvid torde någon med rätta invända: det är väl också det minsta, man kan fordra af en språklära för de allmänna läroverken! Javäl, det medgifves gärna; men hvilken latinsk språklära här i Sverige har väl hittills presterat detta?

Förr i världen kunde hvarje bildad man läsa och tala latin; men hurudant latinet var, därmed var man just icke så noga. Visserligen ansågs Cicero redan tidigt för den förnämste stilisten bland Roms prosatörer och studerades flitigt i skolorna; men det gälde då mera att kunna lätt röra sig med fraserna än att studera och urskilja de särskilde författarnes stil. Grammatiken skrefs efter gehör och inlärdes med tvång. Grunden till läroböckernas uppgifter var icke den eller den latinske författaren, utan den eller den grammatikförfattarens tillfälliga minne. Godtycket spelade naturligen därvid en stor roll.

Sedermåra lades visserligen vissa »bättre» författare till grund för grammatiken; men då dessa författares språkbruk icke var undersökt, togos exemplen ur minnet, hvarvid olyckan gjorde, att man tog ytterligt ovanliga konstruktioner (det ovanligaste mins man ju bäst) till grund för regler, som många generationer igenom gått för oomkullastliga och ännu lefva kvar i t. ex. Ellendt-Seyfferts m. fl. språkläror, under det att en motsatt konstruktion i trots af sin, naturligtvis förbisedda, allmänhet måste stämpas såsom undantag (»lärjungen akte sig») eller t. o. m. alldeles förtigas. Så t. ex. får ynglingen i E.-S:s grammatik inlära åtskilliga

regler, hvika man har svårt för att belägga med exempel från den latinska litteraturen (ibland är det alldeles omöjligt, såsom t. ex. vid regeln om »*futurum fuerit ut*»); han förmanas också att akta sig för sådana konstruktioner, som äfven hos de bästa latinska författare äro ganska allmänna.

I Zanders språklära har jag icke kunnat finna sådana regler, som ej hålla streck vid granskningen. Kännedomen om språkbruket har här skapat regeln. Detta har gjort, att regelns definition är adekvat och regeln själf således oanfäktelig. Exempel på detta mitt omdöme skall första bästa regeln gifva.

Denna förtjänst hos Zanders lärobok är så mycket större, som äfven Törnebladh-Lindroths goda språklära icke ens i sin tredje upplaga kan göra anspråk på samma vitsord. Jag nämner detta icke af klandersjuka, utan för att visa svårigheten af att uppsätta oanfäktliga regler.

Så t. ex. lär T.-L:s grammatik i § 173: »Med genitiv konstrueras ock *verbaladjektiv* på — *ax*» och ett exempel från Livius lämnas på regeln. Således är ju regeln sann? Ja, delvis. Ty om en annan grammatik lärde: »*verbaladjektiv* på — *ax* konstrueras *icke* med genitiv», så vore denna regeln fullt lika sann. Cicero kunde släppa till åtskilliga exempel till den senare regeln, men intet till den förra. Men en regel, hvars kontradiktoriska motsats är fullt lika sann som regeln själf, förefaller ju ganska märkvärdig.

För att vara oanfäktelig skulle regeln i fråga ha följande lydelse: »*verbaladjektiv* på *-ax* konstrueras *hos skalderna* och *de efterklassiske prosaförfattarne*, men *icke* i *den klassiska prosan*, med genitiv». Cicero skrifver t. ex. »*ad facinus audacior*», »*in argumentis iudicandis loquax*», »*procax in lacessendo*», »*sagacissimus ad suspicandum*» o. s. v. De författare, som begagna genitiv, äro icke bundna vid denna konstruktion. Plinius skrifver »*Bætis multorum fluminum capax*», men »*calix capax ad tres sextarios*» och »*uilla capax usibus*», Ovidius likaså »*circus capax populi*», men »*aminus ad præcepta capax*» o. s. v. Som nu emellertid skolynglingen först och främst torde böra få en aning om språkbruket i *den klassiska prosan*, vore det allt skäl i att stryka denna regel.

I denna regel var definitionen *för vid*. Jag skall anföra ett exempel, där definitionen är *för trång*.

I § 267 B. af T.-L:s lärobok heter det: »Jämför» (med verben *docere*, *cogere*, *prohibere*) »*hos senare författare concedere* med *dativ* åtföljdt af *infinitiv*: *Seruis quoque pueros uerberrare concedimus*. Curt». Detta är ju rätt. Men hvarför jämföra just *concedere* och icke *permittere*, som i samma betydelse

och med samma konstruktion hos de *senare* författarne är *nära fem gånger vanligare*? Olyckan vill just, att det anförda exemplet är *det enda* hos Curtius (VIII. 8, 3), under det samme författare har *tretton* exempel, där *permittere* på samma sätt begagnas.

Regeln är olycklig äfven i ett annat afseende. Saken är nämligen den, att denna konstruktion af *concedere* är icke något egendomligt för de *senare* författarne; ty *Cicero*, som omöjligen kan räknas till dessa, har *elfva* exempel härpå (under det ingen af de *senare* författarne med undantag af Quintilianus kan uppvisa mer än *sex*), och konstruktionen finnes redan före *Cicero* hos *Cornificius* och förekommer sedan, ehuru icke allmänt, litteraturen igenom. *Permittere* däremot förekommer, på några få exempel när, *endast* hos de *senare* författarne, men hos dem synnerligen ymnigt.

Statistiken förbjuder mig utrymmet att här meddela. Jag skall därför lämna endast *totalsumman*. Ifrån äldsta tider t. o. m. *Florus* förekommer denna konstruktion vid *concedere* på 75 ställen, vid *permittere* på 266 eller 267 ställen. Ett ställe hos *Ovidius* är nämligen osäkert. Ännu bättre exempel än båda dessa hade verbet *dare* varit, hvilket i denna betydelse och med denna konstruktion är ytterst allmänt hos skalderna och de *senare* författarne.

Jag nämnde, att det *icke var för att klaudra*, som jag anförde detta exempel. Jag bör också sanningsenligt nämna, att det *icke* är under erkännande deraf, att alla de öfriga reglerna i T.-L:s lärobok voro oanfäktliga, som jag anført *endast* dessa båda exempel. Jag har endast velat visa, huru en regels *faktiska sanning* kan och bör pröfvas, innan den godkännes.

Förr än jag lämnar frågan om *korrekthet*, skall jag i sammanhang därmed påpeka en omtalad sak, nämligen huru regler *gå igen*. Jämför t. ex. E.-S. § 150 och T.-L. § 175. Med rörande enighet framställa båda läroböckerna den olyckliga regeln om »*genitivus memoriae*». Man får lära sig »*recordor alicuius, alicuius rei*», »*admoneo, commoneo, commonefacio aliquem alicuius, alicuius rei*». Det klassiska, goda och vanliga uttrycksättet omnämnes liksom på nåd i en anmärkning med fin stil. Vore det icke skäl att i denna äflan efter det ovanliga lära gossarne t. ex. »*parvissima res*», »*iubeo tibi ut venias*», »*timeo ne hostes uenturi sint*» m. m. dylikt, som är *fullt lika väl bestrykt latin* som det förra?

Jämför vidare E.-S. § 154 och T.-L. § 178, där *interest* och *refert* jämnställas. Om en skolyngling skriver: »*adolecentis refert diligentem esse*», så är han i sin fulla rätt, ty han har

då följt läroboken. Borde han icke också få skriva exempelvis: »*amo amicis, odi hostibus*»? Det ena är nämligen lika exempelöst som det andra.

Zanders språklära är fri från dylika »egendomligheter», så enstämmiga än de förra läroböckerna äro.

För att icke nu förfölja flera af dessa *gengångare* (goda och bepröfvade regler ser man gärna såsom gengångare i läroböcker), vill jag blott tillägga, att den, som vill lära sig sådant latin, som de mönstergilla romerske författarne begagnade, kan trygt hänvända sig till Zanders latinska språklära, därest han ej har tid eller lust att gå till dessa författare själfva.

En annan genomgående förtjänst hos professor Zanders språklära är den, att hon framställer sakerna i deras *vetenskapliga sammanhang*.

Det är en gammal svårutrotlig fördom, att vetenskaplighet och lättfattlighet vore alldeles oförenliga begrepp. Som emellertid lättfattlighet alltid erkänts såsom något synnerligen eftersträfvansvärdt i en lärobok, har man sökt ernå denna förtjänst, ofta på det vetenskapliga sammanhangets bekostnad. Resultatet har, tyvärr, i allmänhet blifvit det, att man förlorat båda förtjänsterna på en gång. De särskilda reglerna hafva lösryckts ur sitt naturliga sammanhang och sammanhållits endast af den tillfälliga ordning, som paragrafernas nummer bestämt.

I Zanders språklära hafva reglerna fått sin naturliga ordning i ett systematiskt fullföljdt sammanhang. Detta är också det enda rätta, hälst som i vetenskapligt afseende alla länkarne i kedjan äro af jämförelsevis lika vikt. Men då i pedagogiskt hänseende några äro viktigare än de andra, hafva med berömvärd åskådlighet de viktigare sakerna, äfven i typografiskt afseende, framhållits så, att de vid första ögonkastet träda i förgrunden.

En genomgående förtjänst hos Zanders lärobok är den lyckliga medelväg, författaren lyckats gå emellan E.-S:s metod att oftast lämna de latinska exemplen, hvilka ofta kunna vara för nybörjaren ganska svårtydda, utan översättning och T.-L:s ängsliga noggrannhet att tolka hvarje, äfven det lättaste, exempel. Denna senare metod kan för ett sådant språk som latinet icke vara att förorda, såvida man icke vill förorda med mellanradig översättning försedda upplagor af de latinska författarne. Det vore ungefär detsamma som att förbjuda ynglingen all själfständig tankeverksamhet och afklippa för honom möjligheten att på egen hand försöka sina krafter, liksom också att beröfva möjligheten för läraren att vid preparationen uppöfva ynglingens förmåga i denna väg. Den rätta metoden är naturligtvis att tvinga

unglingen att lita på egen kraft, att hjälpa honom öfver de största svårigheterna och, sedan dessa öfvervunnits, allvarligt förehålla honom: »iam sine cortice nabis».

En af de allra största förtjänsterna hos denna lärobok är hennes *korthet* och *bestämmdhet*. Så t. ex., ehuru hon innehåller vida mer än E.-S. och många gånger mer än T.-L., upptager hon blott 194 sidor, under det T.-L. har i större format 246 och E.-S. 299 sidor, då man från alla frånräknar registret. Detta är så mycket mera anmärkningsvärdt, som läran om *tempora*, bokens allra mest förtjänstfulla parti, upptager 15 sidor, under det att T.-L. häråt egnar endast $4\frac{1}{2}$ sidor.

Bokens utstyrelse är god, bättre än t. o. m. T.-L:s. Korrekturet är väl läst, och några meningsstörande tryckfel finnas näppeligen utom på sid. 191, där det står: »begynnelsebokstaf» i st. f. »begynnelsevokab».

På grund af det anförda synes det mig vara allt skäl att lyckönska de svenska läroverken till den ytterst värdefulla gåfva, som prof. Zander skänkte dem, just då han lämnade läroverkens tjänst. Den är nämligen en frukt af mångårig och rik pedagogisk erfarenhet i ämnet i förening med en vetenskaplighet, som man kunnat vänta af vår nu levande störste latinske filolog. Det bör därför vara både för lärare och lärjungar kärt att använda en bok, som man kan *lita på*. Anmälaren är också för sin del öfvertygad därom, att denna lärobok, lika visst som hon förtjänar det, snart nog skall af vederbörande målsmän för ämnet anbefallas till införande vid våra läroverk.

Nils Sjöstrand.

Kongl. beslut.

Pension.

Kongl. Maj:t har den 11 Dec. 1891 förklarad gymnastikläraren vid allmänna läroverket i Vesterås, kaptenen i armén, R. S. O., *Rudolf Bolling* berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked varder honom beviljad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära pension till belopp af 1,500 kr. årligen.

Dimissionsrätt och lönetursberäkning vid enskildt läroverk.

I en till Kongl. Maj:t ingifven ansökning har styrelsen för *Motala privata läroverk* för gossar anhållit, dels att läroanstalten,

hvars föreståndare vore fil. kand. *A. E. Sandberg*, måtte fortfarande intill den 1 Juni 1893, för hvilken tid Motala stad anslagit bidrag till läroverket, på förut stadgade vilkor få åtnjuta den genom nådig resolution den 6 Maj 1886 för tiden till och med vårterminen 1891 medgifna dimissionsrätt, dels ock att de vid läroverket anställde lärarne måtte under samma tid fortfarande få bibehålla den genom ofvanberörda nådiga resolution dem tillerkända lönetursberäkning.

Kongl. Maj:t har den 18 Dec. 1891 i anledning af berörda ansökning medgifvit: att den sökta dimissionsrätten må tillkomma Motala enskilda läroverk t. o. m. vårterminen 1893, derest Sandberg under denna tid fortfar att vara läroverkets föreståndare, äfvensom att de vid läroverket anställda lärare må tills vidare under samma tid tillgodonjuta sådan lönetursberäkning, som i kungörelsen den 29 Maj 1874 omförmäles, under de i samma kungörelse stadgade vilkor, sådana de genom kungörelsen den 29 Juni 1883 blifvit bestämda.

Beviljad understöd för utgifvande af tidskrift.

Kongl. Maj:t har den 18 Dec. 1891 tilldelat docenten vid universitetet i Upsala *Enar Sahlin* ett understöd af 2,000 kr. för utgifvande under år 1892 af »*Pedagogisk tidskrift*».

Dispenser vid sökande af lärarebefattning.

Hos Kongl. Maj:t har lektorn vid allmänna läroverket i Umeå fil. doktor *Carl Niklas Pahl* anhållit, att han, som tillförene inför domkapitlet i Linköping aflagt disputationprof för en lektorsbefattning i kemi och fysik och som genom nådiga resolutioner erhållit befrielse dels från prof i nämnda ämnen för den af honom nu innehafda lektorsbefattning, dels från föreskrivet disputationprof vid sökandet af en vid högre realläroverket i Stockholm ledig lektorstjenst i samma ämnen, måtte såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Skara ledig lektorsbefattning i fysik och kemi, i nåder befrias från disputationprof samt berättigas att, derest han aflade undervisningsprof för den af honom sökta lektorsbefattning vid högre realläroverket i Stockholm före den tid, som blefve bestämd för sådant prof i Skara, räkna sig till godo de i Stockholm erhållna betygen såsom afgifna af domkapitlet i Skara.

Kongl. Maj:t har den 31 Dec. 1891 ansökningen i så måtto bifallit, att sökanden må vara befriad från disputationprof för lektorsbefattningen vid läroverket i Skara, samt att han må, derest han före honom till undervisningsprof i Skara föresatt tid under-

går dylikt prof inför direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, kunna utan nytt profs afläggande i de ämnen, uti hvilka han dervid blifvit godkänd, ifrågakomma vid tillsättning af nyssnämnda lektorsbefattning.

— Hos Kongl. Maj:t har teol. kand. *Johan Gustaf Remmer* anhållit, att han, som genomgått föreskrifven profårskurs, men icke aflagt det för teologie kandidats behörighet till lektorstjänster stadgade disputationsprof, måtte erhålla tillstånd att kunna utnännas till och innehafva sådana adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, i hvilka kristendom ingår såsom undervisningsämne, och har Kongl. Maj:t den 31 Dec. 1891 till berörda ansökning lemnat bifall.

— Hos Kongl. Maj:t har lektorn vid allmänna läroverket i Umeå, fil. d:r *Carl Niklas Pahl* anhållit, att han, som tillförene inför domkapitlet Linköping aflagt disputationsprof för en lektorsbefattning i kemi och fysik, och som genom nådiga resolutioner erhållit befrielse dels från prof i nämnda ämnen för den af honom nu innehafda lektorsbefattning, dels från föreskrifvet disputationsprof vid sökandet af en vid högre realläroverket i Stockholm ledig lektorstjänst i samma ämne, måtte såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Skara ledig lektorsbefattning i fysik och kemi i nåder befrias från disputationsprof, samt berättigas att, derest han aflade undervisningsprof för den af honom sökta lektorsbefattning vid högre realläroverket i Stockholm före den tid, som blefve bestämd för sådant prof i Skara, räkna sig till godo de i Stockholm erhållna betygen såsom afgifna af domkapitlet i Skara.

Kongl. Maj:t har ansökningen i så måtto bifallit, att sökanden må vara befriad från disputationsprof för lektorsbefattningen vid läroverket i Skara, samt att han må, derest han före honom till undervisningsprofs afläggande i Skara föresatt tid undergår dylikt prof inför dir. öfver Stockholms stads undervisningsverk, kunna utan nytt profs afläggande i de ämnen, i hvilka han dervid blifvit godkänd, ifrågakomma vid tillsättning af nyssnämnda lektorsbefattning.

— Kongl. Maj:t har den 22 Jan. 1892 medgifvit, att lektorn vid allmänna läroverket i Venersborg *E. Wermcrantz*, som tillförene inför domkapitlet i Vesterås aflagt disputationsprof för en lektorsbefattning i ämnena kristendom, hebreiska och filosofi, och som genom nådig resolution den 1 Febr. 1889 erhållit befrielse från prof för sin nu innehafvande lektorsbefattning i kristendom och modersmålet, må såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Skara ledig lektorsbefattning i kristendom och hebreiska språket varda befriad från afläggande af disputationsprof.

Arvoden åt profårskursernas föreståndare och lärare.

Kongl. Maj:t har den 22 Jan. 1892 anvisat till arvoden åt föreståndare och lärare vid profårskurserna för sistlidna års hösttermin: vid läroverken i *Stockholm* tillsammans 5,985 kr., vid läroverket i *Uppsala* 2,120 kr. och vid läroverket i *Lund* 2,200 kr. eller tillhopa 10,305 kr.

Afslagen ansökan om gymnastiklokals användning för en idrottsskola.

Kongl. Maj:t har den 22 Jan. 1892 afslagit en af instruktören vid Kalmar idrottsskola *Gustaf Th. Ek* gjord ansökning, att för nämnda skola måtte till begagnande upplåtas någon af de i Kalmar befintliga offentliga gymnastiklokaler.

Dispenser vid akademiska examina.

Hos Kongl. Maj:t har fil. kand. *J. F. V. Nordholm* anhållit, att han, som i fil. kand. examen icke undergått profning i alla de ämnen, som ingå i teologisk-filosofisk examen, måtte få åtnjuta den rättighet, som förut, innan kongl. kungörelsen den 17 April 1891 angående ändring af vissa paragrafer af universitetsstatuterna trädte i gällande kraft, tillkom filosofie kandidat att inskrifvas i teologisk fakultet och derstädes aflägga examina för vinnande af teologie doktorsgrad.

Vid föredragning af detta ärende den 18 Dec. 1891 har Kongl. Maj:t, då *Nordholm* på grund af kongl. brefvet den 26 Jan. 1877 är berättigad att inskrifvas i teologisk fakultet och der aflägga den för inträde i prestembetet föreskrifna dimissions-examen, funnit ifrågavarande ansökning, så vidt den afser sådan inskrifning, icke till vidare yttrande föranleda; och har Kongl. Maj:t icke funnit skäl bifalla samma ansökning i hvad den åsyftar befrielse från nu stadgade bestämmelser för rätt att aflägga teologie kandidatexamen.

— Hos Kongl. Maj:t hafva fil. kandidaterna *A. K. L. Fägerskiöld* och *K. H. A. Fries* anhållit om tillstånd att redan före den tid, då nådiga stadgan den 17 April 1891 angående filosofie kandidat- och licentiatexamina träder i tillämpning, få vid universitetet i *Uppsala* aflägga fil. lic. examen i enlighet med de i nämnda stadga gifna bestämmelser. öfver hvilka ansökningar kanslern för nämnda universitet afgifvit utlåtanden och dervid tillstyrkt, att ansökningarna måtte på det sätt bifallas, att sökandena finge, efter det nödiga föreskrifter och anordningar för fil. lic. examen enligt ofvannämnda stadga blifvit af vederbörande

myndigheter föreslagna och stadfästade, i behörig ordning anmäla sig till berörda examen och i enlighet med stadgans föreskrifter densamma undergå i de af sökandena uppgifna ämnen, Jägerskiöld i ämnena zoologi samt mineralogi och geologi och Fries i ämnena semitiska och germanska språk; och har Kongl. Maj:t den 11 Dec. 1891 bifallit berörda ansökningar på det sätt kanslern tillstyrkt.

Anslag till lärda verks utgifning.

Af 1892 års anslag till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande har Kongl. Maj:t beslutat tilldelas:

1,000 kr. åt f. d. professorn vid universitetet i Lund *A. Nyblæus* för fortsatt utgifvande af arbetet: »Den filosofiska forskningen i Sverige»;

1,200 kr. åt e. o. prof. vid samma universitet *K. F. Södervall* såsom understöd för fortsatt utgifvande af en utaf honom utarbetad »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket»;

500 kr. åt prof. vid högskolan i Göteborg *A. Kock* såsom bidrag till utgifvande af »Arkiv för nordisk filologi»;

1,200 kr. åt rektorn vid Karolinska institutet prof. *A. Key* för fortsatt utgifvande under år 1892 af »Nordiskt medicinskt arkiv»; samt

500 kr. åt docenten vid Upsala universitet *S. K. A. Wide* såsom understöd för utgifvande af en afhandling: »Lakonische Kulte».

1,000 kr. åt kanslirådet *N. F. Sander* såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för utgifvande af en ny öfversättning af den poetiska Eddan;

1,000 kr. åt rektorn vid nya elementarskolan i Stockholm *C. H. Herlund* såsom understöd för avslutande af ett under utgifning varande arbete: »Bidrag till den svenska skollagsstiftningens historia under partidehvarvet 1718—1809»;

500 kr. åt adjunkten vid allmänna läroverket i Jönköping, utn. lektorn *G. E. Axelsson* såsom understöd för utgifvande af ett arbete om svenska folkets sedliga tillstånd på Carl XII:s tid;

1,000 kr. åt bokhandlaren *A. G. S. Josephson* i Upsala såsom understöd för utgifvande af en förteckning öfver afhandlingar och program, som utkommit vid svenska och finska akademier och skolor under åren 1855—1890;

500 kr. åt professorn *O. F. B. Byström* mot skyldighet att till ecklesiastikdepartementet aflemna 100 ex. af arbetet: »Den svenska psalmsångens vid offentlig gudstjenst mest begagnade melodier.»

Af samma anslag har Kongl. Maj:t derjemte anvisat 1,500 kr. till fortsatt utgifvande af universitetets i *Lund* årskrift under år 1892 samt likaledes 1,500 kr. till fortsatt utgifvande af *Upsala* universitets årskrift under år 1892.

Personalnotiser.

Döde: adjunkten i Lund Olof Lorens Hylander den 2 Jan., 43 år gammal; adjunkten i Gefle Frans August Zedren den 3 Jan., 50 år gammal; kollegan i Karlshamn d:r Johan Alexander Brunnström den 12 Jan., 56 år gammal; adjunkten i Kalmar d:r Johan Gustaf Melén den 14 Jan., 60 år gammal; musikläraren i Skara H. Lindstén den 25 Jan.; f. d. rektorn. R. N. O., d:r Ivar Ulrik Sörensson den 28 Jan., 70 år gammal; f. d. lektorn i Strängnäs, f. d. expeditionsskreteraren, R. N. O., R. S:t O. O., d:r A. L. Nordvall den 31 Jan., 67 år gammal; f. gymnastikläraren i Linköping kapten J. P. Bagge den 4 Febr., nära 86 år gammal.

Afsked har beviljats gymn.-läraren kapten R. Bolling i Vesterås; adj. J. H. Erdtman i Linköping.

Tjenstledige: **Umeå;** adj. G. Norlander under vårterminen; **Skara:** adj. G. Österdahl under vårterminen för tjänstgöring i Jönköping, adj. A. Nilsson under vårterminen på grund af sjukdom; **Lidköping:** koll. F. R. von Krämer tillsvicare på grund af sjukdom; **Malmö:** adj. O. Nilsson under vårterminen på grund af sjukdom; **Kristianstad:** lektor L. J. Wahlstedt under 14 dagar från terminens början på grund af sjukdom.

Besvär komma enligt anmälan att anföras af fil. dr:na K. Siljestränd och N. F. Lilliestråle öfver d:r N. P. Åkésous utnämning till lektor i *Helsingborg*; af d:r K. Siljestränd öfver adj. G. E. Axelsons utnämning till lektor i *Karlskrona*; af kand:na O. Ericsoon och S. Alenius öfver kand. H. P. Holmgrens utnämning till adj. i *Malmö*.

Fullmakter hafva utfärdats för d:r K. Svartling att vara adjunkt vid lykt i *Strängnäs*; för d:r E. V. Runnqvist att vara adjunkt i *Vestervik*; för docenten N. Lindskog att vara lektor i *Kristianstad*.

Inspektorat: Landskrona: till inspektor efter afl. kontraktsprosten C. Kleberg har förordnats rådmannen och riksdagsmannen G. Thestrup.

Förordnade: Linköping: till vik. lektor K. K-son Siljestränd, till vik. adjunker kand:na A. Rydberg och A. V. Kristoffersson, till extral. kand. A. Juringius, till vik. teckn.-l. herr Ph. Löfgren; **Vestervik:** till vik. rektor under riksdagen lektor J. D. Smitt, till vik. lektor adj. N. O. Assarsson, till vik. adjunker kand:na J. Svensson och fröken Helga Linder, till extral. kand. H. B. Petersson, till vik. teckn.-l. fröken A. V. E. Holmberg; **Vadstena:** till vik. kollega lic. K. A. P. Vahrberg, till gymn.-l. löjtn. N. B. Mannerhjerta, till vik. teckn.-l. målaremästaren J. H. Nehrman; **Söderköping:** till extral. kand. E. K. Kastensson, till vik. musikh. t. f. rektor P. E. Lagerberg, till gymn.-l. herr C. Vallberg; **Oskarshamn:** till vik. rektor kollegan d:r J. G. W. Palmberg, till vik. kollega komministern N. J. Andersson; **Gefle:** till vik. adj. kand. S. V. Timelius; **Örnköldsvik:** till vik. kollega och vik. teckn.-l. kand. B. N. K. Willén, till extral. kand. W. Lindberg, till vik. sångl. organisten E. Hesselgren, till vik. gymn.-l. löjtn. A. Pettersson; **Umeå:** till vik. adj. kand. G. W. Bergendahl, till extral. kand. K. Hjort; **Östersund:** till vik. lektor d:r Hugo Larsson; **Sundsvall:** till vik. adjunkt kand. J. Svedberg, till extral. lic. K. A. Linder

och kand:na N. L. Andersson och G. Rose, till vik. gymn.-l. und.-löjtn. G. Hellgren; **Piteå**: till vik. teckn.-l. fröken Emma Kristina Erikson, till vik. musikl. fröken Anna Häggbom; **Haparanda**: till vik. lärare i teckn. och välskr. koll. E. Hammarén; **Falun**: till vik. adjunkter kand:na V. Hammarstrand och A. Rylander, till vik. teckn.-l. löjtn. J. G. Palmgren; **Arboga**: till vik. rektor kollegan G. H. von Stapelmohr, till vik. kolleger kand:na L. Bredman, J. G. Johansson och K. J. Björkegren, till vik. teckn.-l. fröken M. Åhring, till vik. musikl. organisten G. M. Celander; **Köping**: till vik. kollega kand. O. L. Starnberg, till vik. gymn.-l. kapten C. Wollert, till vik. teckn.-l. fotografen C. Billberg, till vik. musikl. organisten A. Olsson-Assar; **Nora**: till vik. koll. stud. P. E. Eriksson, till vik. gymn.-l. kapt. K. V. Falk, till vik. sångl. organisten A. Hamræus; **Hedemora**: till vik. gymn.-l. kollegan J. E. Wahlman; **Lund**: till vik. adjunkt d:r A. Rosén; **Ronneby**: till vik. gymn.-l. kollegan d:r C. A. Westerlund, till vik. teckn.-l. folkskolläraren N. M. Sällström; **Karlskrona**: till vikarier d:r C. Wibling samt kand:na S. H. W. Uggla och K. F. Hj. Thedenius; **Sölvesborg**: till vik. gymn.-l. t. f. rektorn G. Leche, till vik. kollega och vik. teckn.-l. kand. P. Ramhult; **Ystad**: till vik. kollega kand. F. W. Holm; **Karlshamn**: till vik. kollega f d. vik. adj. G. W. Fougstedt; **Malmö**: till vikarier kand:na O. Berg, G. F. Steiner, N. Asker och C. Lundberg, till vik. gymn.-l. löjtn. F. Berling; **Kristianstad**: till vik. lektor kand. A. Friberg, till vik. adjunkt kand. C. A. Lindahl; **Arvika**: till vik. gymn.-l. postexpeditören V. Ohlsson; **Karlstad**: till vik. lektor adj. J. E. Adler, till vik. adjunkter d:r C. A. Fristedt och kand. J. L. Norinder; **Visby**: till vik. adjunkter kand:na A. M. Hoffman och K. A. Waldén samt intill den 21 Febr. domkyrkovicekomm. Ronqvist, derefter kand. Fjellander.

Sökande: Norrtelje: koll.-bef. i tyska, modersm. och kristendom sökes af reg.pastor K. B. Hennig, fil. lic:na F. Rodenstam och K. O. Wessman, fil. kand:na L. Carlbom, J. A. Thorsén. B. K. Engström, J. E. Måhlén, J. Asplund, A. Söderlund, J. P. Liljestrand, A. Juringius, D. Högbom och J. Törnstrand; **Vexjö**: adj.-bef. i franska, tyska och engelska sökes af adj. I. Asklöf, fil. dr:na J. P. Nordenson och C. A. Windahl, fil. lic:na C. A. Ljunggren, L. I. Norström och E. G. Zander samt fil. kand:na A. O. Borg, P. Corvin, B. A. Finell, A. Fägerstén, J. E. G. Hvasser, K. E. Leufvén, S. G. Lönnqvist, G. E. Rodhe och J. A. Schlytern; **Uppsala**: adj.-bef. i tyska, engelska och franska sökes af fil. dr:na J. Nordenson, C. A. Ringenson och A. Svensson, fil. lic:na G. E. Rodhe, S. F. Eurén, L. I. Norström, J. F. Palmgren, K. A. Linder och A. Bergström samt fil. kand:na J. E. G. Hvasser, A. V. Ruuth och A. F. Vinell.

Lediga platser: Gefle: adj.-bef. i latin, modersm. och tyska, fat-dag den 5 April; **Kristianstad**: adj.-bef. i kristendom, modersm. samt historia och geografi, fat-dag den 9 Mars; **Ystad**: koll.-bef. i matematik, modersm. och naturlära, fat-dag den 9 Mars; **Lund**: adj.-bef. i matem. fysik och kemi, fat-dag den 28 Mars; **Skara**: adj.-bef. i tyska, engelska och modersm., fat-dag den 4 April, musikl.-bef., fat-dag den 28 Mars; **Vesterås**: gymn.-l.-bef., fat-dag den 14 Mars; **Arboga**: musikl.-bef. fat-dag den 14 Mars; **Uppsala**: adj.-bef. i engelska, tyska och modersmålet, fat-dag d. 13 April.

Tryckfel.

I förra häftet sid. 17 rad 2 uppiifrån står 1891 läs 1890.

För ett af lektor E. Sundberg insändt genmäle till Prof. Aug. Wikjander om den elementära framställningen af Grammes ring har Red. icke kunnat bereda plats i detta nummer.

Till Redaktionen insända skrifter:

G. Eneström: Förteckning öfver de arbeten, som varit begagnade för undervisningen i läseämnen, välskrifning och öfningsämnen vid de svenska allmänna läroverken och pedagogierna under läsåret 1889—1890, jämte uppgift om de läroverk, där hvarje arbete användts. (Aftryck ur "berättelse om statens allmänna läroverk för gossar läsåret 1889—1890"). 104 s. 4:o.

C. D. B. von Schulzenheim: Författningar rörande folkskolelärare-seminarier och folkskolor m. m. Sjunde omarbetade och tillökta upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. XI + 346 s. 8:o. Pris 2,50.

O. C. Sylwan: Elementerna af aritmetiken. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 154 s. 8:o. Pris h. 1 kr., kart. 1,25.

V. Sjögren: Lärokurs i modersmålet för folkskolan. Första häftet: *rättskrifning*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 36 s. 8:o. Pris 0,20.

Moderna engelska författare för h. a. läroverk, under medverkan af C. G. Morén utgifna af lärare i engelska. *Andra häftet: Lady Brassey, a voyage in the "Sunbeam" af Henning Wendell*. Norrköping, M. W. Wallberg. 106 s. 8:o. Pris 1,25.

English reading for schools med ord- och sakförklaringar af Hilda Casselli och J. Persson. *II: Schreds and Patches* or passages from the lives of the Molyneuxes by *E. N. Leigh Fry*; med förklaringar af J. Persson. Första häftet. Stockholm, C. E. Fritze. 108 + 43 s. 8:o. Pris h 1,25, kart 1,50.

Lars Phragmén: Plan trigonometri. Sjette upplagan. Stockholm, E. Giron. 103 s. 8:o. Pris 1,50.

Sammlung Göschel; Pris för hvarje del i klotband 80 Pf.

X: W. Golther: *Nibelungen und Kudrun; mit mittelhochd. Grammatik u. Wörterbuch*. **XI:** A. Möbius: *Astronomie*. **XII:** W. Rein: *Pädagogik*. **XIII:** E. Fraas: *Geologie*. **XIV:** Th. Elsenhans: *Psychologie und Logik*. **XV:** F. Kauffmann: *deutsche Mythologie*. **XVI:** R. Maisch: *griechische Altertumskunde*. **XVII:** L. W. Straub: *Aufsatz-Entwürfe*. **XVIII:** E. Rebmann: *Anthropologie*. **XIX:** H. Bender: *römische Geschichte*. **XX:** O. Lyon: *deutsche Grammatik und kurze Geschichte der deutschen Sprache*. **XXI:** O. Güntter: *Lessings Philotas*. **XXVI:** S. Günther: *physikalische Geographie*.

A. J. Josephson: Avhandlingar och program utjivna vid Svenska och Finska akademier och skolor under åren 1855—1890. Första häftet. Pris 1,25.

Svensk Tidskrift: 1891: 19 och 20 (G. Juhlin-Dannfelt: något om fastningar; F. y. Schéele: det förflutnas och framtidens betydelse för nutiden; L. H. Å.: om människans ställning i naturen; D. H.: kristendom och kultur; H. O. Müller: predikanter i New-York (öfvers.); E. G.: teaterrevy; litt. notiser; efterskrift af Red.; titel och innehållsfört.)

— 1892: 1 (Orvar Svenske: unionsfrågan från svensk synpunkt; S.—e: samundervisningen och de allmänna läroverken; E. Alkman: Viktor Rydbergs nya arbeten; H. Nyblom: "Gösta Berlings saga" af Selma Lagerlöf; Sigrid Leijonhufvud: tvänne dikter; litt. notiser).

Finsk Tidskrift, jan. 1892, (M. V. af Schultén: om den moderna hjärnkirurgien; M. G. Schybergson: ur ärkeb. Jakob Tengströms svenska korrespondens; E. Westermarck: prof. Reins kritik af den monistiska själsteorien; P. Nordmann: akademiska studier; M. Lybeck: "min egen"; K. A. Hagberg: dikter af François Coppée (öfvers.); litt.-anm.)

Nordisk Tidskrift, 1891: 8 (H. Nyblom: Samsö, ett barndomsminne; G. L. Grove: Træk af Peter den Stores liv; A. N. Klær: Trælasthandelens omfang og hovedretninger med særligt hensyn til den maritime transport, II; litt.-anm.; gemmål af K. U. Nylander och svar af K. Piehl).

— 1892: 1 (L. Dietrichson: en norsk bondemaler i det 18:de århundrede; Cecilia Wærn: sommarkappløpingen i Siena; F. Meldal: Jardins projekt til Marmorkirken i København og dets forhold til Europas kuppelkirker; H. Schück: Shaksperes skaldeindividualitet; litt.-anm.)

Verdandi, 1891: 5 o. 6 (H. Sohlberg: i samskolefrågan; N. G. W. Lagerstedt: om undersökning af lefvande växter i skolan; S. Nilsson: hvad kan och bör göras för varnartade barns uppfostran? K. L. Olsson: språkstudier i Tyskland; J. L. Bang: utbildning af dugliga husmödrar för arbetarfamiljerna: huru åstadkomma själfstudium i skolorna? Quousque Tandem Revy N:o 12—13; bokanm. m. m.)

Tidskrift utg. af Pedagogiska Föreningen i Finland, 1891: 6 (N. R. Ursin: perfektreduplikationer i den grekiska skolgrammatiken; Z. Schalin: seminariet i Weissenfels; litt.-anm. m. m.)

Das humanistische Gymnasium, 1891: 3 o. 4 (G. U.: die Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau, Forts.; P. Östbye: Bericht der norwegischen Unterrichtskommission; G. U.: Madvigs Urteil über den Wert des altklassischen Unterrichts; S. Nicolajeff: die neuesten Änderungen im russischen Gymnasial-Lehrplan; T. W. Dunn: die griechische Frage in England; Litt.-Anz. etc.)

Central-Organ für die Interessen des Realschulwesens 1892: 1 (E. Niemeyer: die Weimarer Schulreden Herders; Litt.-Anz.)

— 1892: 2 (Dr. Adrian: harmonische Geistesbildung; Litt.-Anz.)
Südwestdeutsche Schulblätter: 1892: 1 o. 2.

Post-Adress:

BREFKORT.

Frimärke.

(DENNA SIDA ANVÄNDES ENDAST FÖR ADRESSERINGEN.)

Till **Firma: Laura Dreverhoff**Lehrmittel-Anstalt für den weiblichen Handarbeits-Unterricht
der Mädchenschulen*(Postad,*
om den kan uppgifvas: *)***Zwickau (Sachsen)***(Adressort:)***Deutschland.**En gros. **Undervisningsmateriel.** En détail.**Sy-, Stopp-, Tapisseri- och Strumpstoppnings-Bågar**
med flyttbart skrufställ.**Åskådningsmedel**

I kartong med 6 taflor, innehållande:

Första tafian: **Profslapp och Normal-**
strumpa.Andra » **Märkning.**Tredje » **Profslappar (s. k. syöf-**
ningsduk).Fjärde tafian: **Förkläde såsom syöf-**
ningsduk.Femte » **Normalskjorta.**Sjette » **Lappningsduk.**

Dessa 6 tafior tillsammans 15 Mark netto.

1 Kartong med 25 blad för märkning (Märkduk) 2,50 Mark netto.

Bada utgifna af Erna Dreverhoff, examinerad handarbetslärarinna i Annaberg, Sachsen.

Handarbetade modeller för examensprof i sömnad, lappning, stoppning och märkning
finnas till salu.**Materialier för undervisningen**Tyg för sömnad, stoppning och märkning, Tillklippningsmönster af papp
och tyg liksom ock alla öfriga symaterialier och utensilier
af prima kvalitet och i rikaste urval.**Prospekt, Prislistor, Mönsterhäften gratis.****Tryckta bilagor med förklaringar på svenska, engelska och franska**
till åskådningsmedlen erhållas vid köp af undervisningsmateriel för hela distrikter —
Frågor rörande handarbetsundervisningen besvaras med omgående och gerna.

Nordisk Tidskrift, 1891: 8 (H. Nyblom: Samsö, ett barndomsminne; G. L. Grove: Træk af Peter den Stores liv; A. N. Klær: Trælsthandelens omfang og hovedretninger med særligt hensyn til den maritime transport, II; litt.-anm.; gemåle af K. U. Nylander och svar af K. Piehl).

— 1892: 1 (L. Dietrichson: en norsk bondemaler i det 18:de århundrede; Cecilia Wærn: sommarkapplöpingen i Siena; F. Meldal: Jardins projekt til Marmorkirken i Köbenhavn og dets forhold til Europas kuppelkirker; H. Schück: Shaksperes skaldeindividualitet; litt.-anm.)

Verdandi, 1891: 5 o. 6 (H. Sohlberg: i samskolefrågan; N. G. W. Lagerstedt: om undersökning af lefvande växter i skolan; S. Nilsson: hvad kan och bör göras för varnartade barns uppfostran? K. L. Olsson: språkstudier i Tyskland; J. L. Bang: utbildning af dugliga husmödrar för arbetarfamiljerna: huru åstadkomma själfstudium i skolorna? Quousque Tandem Revy N:o 12—13; bokanm. m. m.)

Tidskrift utg. af Pedagogiska Föreningen i Finland, 1891: 6 (N. R. Ursin: perfektreduplikationer i den grekiska skolgrammatiken; Z. Schalin: seminariet i Weissenfels; litt.-anm. m. m.)

Das humanistische Gymnasium, 1891: 3 o. 4 (G. U.: die Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau, Forts.; P. Östbye: Bericht der norwegischen Unterrichtskommission; G. U.: Madvigs Urteil über den Wert des altklassischen Unterrichts; S. Nicolajeff: die neuesten Änderungen im russischen Gymnasial-Lehrplan; T. W. Dunn: die griechische Frage in England; Litt.-Anz. etc.)

Central-Organ für die Interessen des Realschulwesens 1892: 1 (E. Niemeyer: die Weimarer Schulreden Herders; Litt.-Anz.)

— 1892: 2 (Dr. Adrian: harmonische Geistesbildung; Litt.-Anz.)

Südwestdeutsche Schulblätter: 1892: 1 o. 2.

Post-Adress:

BREFKORT.

Frinärke.

(DENNA SIDA ANVÄNDES ENDAST FÖR ADRESSERINGEN.)

Till **Firma: Laura Dreverhoff**Lehrmittel-Anstalt für den weiblichen Handarbeits-Unterricht
der Mädchenschulen*(Postad,*
om den kan uppgifvas: *)***Zwickau (Sachsen)***(Adressort:)***Deutschland.**En gros. **Undervisningsmateriel.** En détail.**Sy-, Stopp-, Tapisseri- och Strumpstoppnings-Bågar**
med flyttbart skrufställ.**Åskådningsmedel**

1 kartong med 6 taflor, innehållande:

Första tafian: **Profklapp och Normalstrumpa.**Andra » **Märkning.**Tredje » **Profsommar (s. k. syöfningsduk).**Fjärde tafian: **Förkläde såsom syöfningsduk.**Femte » **Normalskjorta.**Sjette » **Lappningsduk.**

Dessa 6 taflor tillsammans 15 Mark netto.

1 Kartong med 25 blad för märkning (Märkduk) 2,50 Mark netto.Båda utgifna af **Erna Dreverhoff**, examinerad handarbetslärarinna i Annaberg, Sachsen.Handarbetade modeller för examensprof i sömnad, lappning, stoppning och märkning
finnas till salu.**Materialier för undervisningen**Tyg för sömnad, stoppning och märkning, Tillklippningsmönster af papp
och tyg liksom och alla öfriga symaterialier och utensilier
af prima kvalitet och i rikaste urval.**Prospekt, Prislister, Mönsterhäften gratis.****Tryckta bilagor med förklaringar på svenska, engelska och franska**
till åskådningsmedlen erhållas vid köp af undervisningsmateriel för hela distrikter —
Frågor rörande handarbetsundervisningen besvaras med omgående och gerna.

Nu utkommet:

Avhandlingar och Program 1855—1890.
Bibliografi av *Aksel G. S. Josephson*.

Första häftet. Pris 1 kr. 25 öre.

Subskriptionspriset — 5 kr. för hela arbetet
om cirka 20 ark stor 8:o — gäller fortfarande,
om likvid insändes före den 1 April.

Josephsons Antikvariat Uppsala.

Oumbärliga för hvarje skolbibliotek!
Denkmäler deutscher Erziehung und deutschen Unterrichts.

Hittills har utkommit:

- Braunschweigische Schulordnungen** von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1828. Mit Einleitung. Anmerkungen, Glossar und Register herausgegeben von Prof. D. Dr. Friedrich Koldewey, Direktor des Herzoglichen Realgymnasiums in Braunschweig. 2 Bände je im Umfange von über 100 Bogen. Preis für jeden Band 24 Mark.
- Ratio studiorum et Institutiones scholasticae Societatis Jesu** per Germaniam olim vigentes Collectae, concinnatae, dilucidatae a G. M. Pachtler S. J. 3 Bände für je 15 Mark. Der letzte Band (4) erscheint 1892.
- Geschichte des mathematischen Unterrichts im deutschen Mittelalter (bis 1525)** von Prof. Dr. S. Günther in München. 26 Bogen stark. Preis 12 M.
- Die deutschen Katechismen der böhmischen Brüder.** Kritische Textausgabe mit kirchen- und dogmengeschichtlichen Untersuchungen und einer Abhandlung über das Schulwesen der böhmischen Brüder von Josef Müller. Diakonus in Herrnhut. 28 Bogen. Preis 12 M.
- Die siebenbürgisch-sächsischen Schulordnungen** von Prof. Dr. Fr. Teutsch in Hermannstadt. Band 1. 35 Bogen. Preis 15 M. Der 2. und letzte Band erscheint 1892.
- Philipp Melancthon als Praeceptor Germaniae** von Prof. Dr. Karl Hartfelder in Heidelberg. 45 Bogen. Preis 20 M.
- Geschichte des Militär-Erziehungs- und Bildungswesens in den Landen deutscher Zunge** von B. Poten, Oberst z. D. 2 Bände von je 23 Bogen. Preis je 14 M. Band 3 erscheint 1892.
- Quellschriften zur Geschichte des Unterrichts und der Erziehung bei den deutschen Juden** (von den ältesten Zeiten bis auf Mendelssohn) von Dr. N. Gudemann, Rabbiner in Wien. 23 Bogen gr. 8° mit Einleitung und Register. Preis 12 Mark.
- För skolbibliotek särskild prisnedsättning efter öfverenskommelse.**
Verlag von **A. Hofmann & Co** in **Berlin W.**, Leipzigerstr. 135.
-

Bör uppfattningen af ämnet "Historia" vid våra högre bildningsanstalter reformeras?

Den äldsta historieskrifningen var, som bekant, *annalistisk*. Men redan under antiken höjde sig många författare öfver denna ståndpunkt; de började behandla händelserna mera i deras sammanhang och att späcka sin berättelse med allahanda upplysningar, som rörde folkets religiösa och etiska föreställningar, dess seder, bruk och selsättningar. Bland de äldre författare, hvilka sålunda tycktes inse kulturhistoriens värde, voro Tacitus och, senare, Jordanes, hvilkas skildringar särskildt för kändedomen om våra germanska förfäder i detta afseende äro af stort intresse. Hvad våra egna första historieskrifvare beträffar, så voro visserligen äfven de blott och bart krönikeskribenter d. v. s. annalister, ehuru man i deras framställning då och då kan finna en uppgift, som gifver en inblick i den andliga och materiella odlingens beskaffenhet. Emellertid svälde krönikorna så småningom ut till mera fylliga, ja digra berättelser; och redan hos Johannes Magnus finner man det kulturhistoriska momentet, medvetet eller omedvetet, intaga en framskjuten plats. Hos Storhetstidens författare, i synnerhet den märkligaste, Rudbeck, är detta också ofta förhållandet; här äro dock de mytologiska, arkeologiska, etnografiska, genealogiska, politiskt-historiska och språkvetenskapliga synpunkterna ingalunda sammansmälta till ett enhetligt helt, utan på ett förvirradt sätt sammanblandade. Och hvad som just fattades hos denna skola, var sofring och *kritik*. Först under 1700-talet insåg man dennas berättigande; och man gjorde vackra försök att få vår äldre historia framsteld i en renad, kritisk dager. Men då man bort-

tog icke blott de oriktiga uppgifterna, utan ock den smyckande, om än sagolika omklädnaden, kom man lätt åter tillbaka till annalistens ståndpunkt; många af dessa historieskrifvare, isynnerhet läroboksförfattarne, blefvo derfor blott annalister, ehuru visserligen, efter sin förmåga, kritiska annalister. Har denna ståndpunkt i våra dagar förändrats? Ja; i kritiskt afseende hafva vi kommit så långt och, särskildt i senaste tider, lyckats få blick för så många hjälpmedel, att den äldre »kritiska skolan» från Dalins dagar derom icke kunnat drömma. Och i annalistiskt afseende? Ja; hos våra författare finner man en i sann mening pragmatisk framställning: med mästarehand låter oss en Geijer, en Carlsson se de inre orsakerna till de stora verkningarna, låter oss se, huru händelsernas kedja knyter sig tillsammans. De allmänna kulturströmningarna och folkets sedliga tillstånd lemna de heller icke ur sigte; så finner man ock t. ex. hos Fryxell, i skildringen af senare perioderna, den svenska litteraturens utvecklingsgång, om än blott framställd i spridda taflor, vara föremål för en berättigad uppmärksamhet. Och likväl: en djupare, allsidig skildring af vår odling söker man merendels förgäfvets. Beträffande vissa områden, särskildt de äldsta, har man också ända till våra dagar saknat de väsentligaste förutsättningarna; men den egentliga orsaken till det nämnda förhållandet tveka vi dock icke att sätta i den hittills rådande *riktningen* inom historieskrifningen. Det är den *politiska* och speciellt den *diplomatiska* historien, som är denna riktnings högst älskade skötebarn och på hvilken den använder all skarpsinnighet och all kritik — en kritik, som på vissa punkter tyckes betraktas såsom det egentliga målet i stället för ett, visserligen nödvändigt, medel.

Att insigt i den politiska historien och kunskap om de viktigaste s. k. historiska fakta för allmänbildningen är oumbärlig, skall undertecknad vara den förste att erkänna; men hvad som bör framhållas är, att man vid framställning af »historien», den allmänna som den svenska, allt för mycket lagt an på behandlandet af de *politiska* händelserna: krigen, de diplomatiska förbindelserna, de olika partiernas intriger,

riksdagarnes förhandlingar o. a. dyl., men allt för litet på folkets inre lif, dess seder och vanor, estetiska och materiella sysselsättningar, på industriens, handelns och näringarnas utveckling m. m. Studiet af detta senare är äfvenledes af stor vigt och bildningsvärde samt tilläfventyrs vida mera uppfostrande än kännedomen om de yttre politiska konturerna.

Det är, som bekant, med få undantag ovanligt framstående forskare, som under de senaste årtiondena beklädt de historiska lärostolarna vid våra högskolor. Men hvad som derifrån läres, är företrädesvis den politiska, ja diplomatiska historien; »professor i historia» betyder då ungefär det samma som »professor i politisk historia», och i traditionen har man ju stöd för denna uppfattning. Betecknande är också, att nästan alla akademiska afhandlingar, som i »historia» försvaras, röra politiskt historiska ämnen af ofvan antydda innehåll. Ja, det gifves öfver hufvud taget högst få skriftställare, som lemnat bidrag till den egentliga civilisationshistorien; hrr Strindberg, Anton Nyström o. a. hafva visserligen framträdt med anspråk härpå, men *deras* försök torde icke locka till efterföljd. Emellertid ega vi, genom de sista årtiondenas specialforskningar, ett ganska rikt material, särskildt till *vårt* folks kulturhistoria. På *arkeologiens* område hafva högst lyckliga resultat uppnåtts; och genom dennas framsteg har intresset ock riktats på vår äldre *konsts* historia, hvaröfver det visserligen ännu icke föreligger mycket i tryck, men hvartill samlingar äro gjorda. I *etnografi* ega vi några goda arbeten rörande förhållandena i enskilda landskap eller samhällslager; särskildt har i samband med vår *språkforskning* många nya källor härför blifvit öppnade (jfr t. ex. landsmålsföreningarnas verksamhet). Vår *litteraturhistoria*, sådan den nu behandlas, är en af de allra förnämsta faktorerna för kännedomen om vår odling¹⁾. I *per-*

1) I forna dagar, då utgifvandet af böcker var mera sparsamt, omfattade »historia litteraria» alla litteraturens grenar, således äfven arbeten i de särskilda vetenskaperna, konsten o. s. v. Alltmera afskilde sig dock dessa särskilda litteraturgrenars historia från den egentliga vitterhetens. I viss

sonalhistoria hafva många utmärkta verk tillkommit, och biografiske samlare och forskare finnas icke få. Och slutligen hafva, hvad vår så att säga offentliga historia beträffar, flera arbeten gjorts öfver den *juridiska* och *statsrättsliga* utvecklingen, liksom öfver våra *geografiska* och *statistiska* förhållanden; hvarjemte, såsom ofvan erkänts, studiet af vår allmänna *politiska* historia, hvilken alltid kommer att utgöra den fasta stommen till kulturhistorien, nu med all makt bedrifves, och ega vi redan rörande dess flesta områden goda, till en del mönstergilla arbeten ¹⁾. Såsom påpekats, är det dock nästan endast denna sistnämnda *del* af historien, af civilisationens historia i vidsträckt bemärkelse, som anses af vigt för det unga släktet att studera. Att få de öfriga i kulturhistorien ingående ämnena — t. ex. etnografi och arkeologi — erkända, är t. o. m. vid våra högskolor icke så lätt. Ett försök att i Stockholm inrätta en lärareplats i »kulturhistoria» var icke af lång varaktighet, och i Göteborg har man ännu icke vågat sig på några från slentrianen afvikande nyheter. I Lund har visserligen en docent i »nordisk språk- och fornforskning» utnämnts, men i Upsala hafva de unga arkeologerna endast fått segla in under språkvetenskapens flagg; och, för öfrigt, en lönlös docent kan med bästa vilja föga uträtta, så länge den vetenskap, åt hvilken han egentligen egnar sig, icke är såsom examens-

mån och särskildt för äldre tider måste dock denna senare alltid taga hänsyn till den förra eller litteraturen i sin helhet. I den till vetenskapen, konsten, handeln o. a. praktiska områden hörande litteraturen återstår ännu mycket för samlaren och historikern att uträtta.

1, Vi hafva här icke upptagit den *religiösa* utvecklingen och litteraturen derom, hvilken redan är ganska rikhaltig, af det skäl, att den vanligen plägar vara föremål för ett från de öfriga områdena skildt studium och äfven genom egna lärostolar och »ämnen» komma till erkännande. Vi anse likväl icke, att denna pedagogiska behandling af det religiösa lifvet och den religiösa litteraturen är den allra bästa; tvifvelsutan hafva både kyrkohistorien och de öfriga kulturområdenas historia förlorat på ett sådant särskiljande. En ändring häruti är nog svår att under närvarande förhållanden åvägbringa; dock skola vi längre ned påpeka ett åt detta håll syftande förslag.

ämne officiellt erkänd eller genom ordinarie plats företrädd. Hvad *forskningen* i de nämnda historiska grenarne beträffar, så ega vi lyckligtvis en annan statsinstitution, som med framgång häfdar dess rätt och för den samma framåt, nemligen Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien och vid sidan derom Statens Historiska Museum med riksantikvarien i spetsen; hvarjemte i åtskilliga samhällen »kultur-historiska museer» eller »fornsalar» med nitiske ledare sträfva att lifva intresset för vårt fosterlands arkeologiska och etnografiska förhållanden; men den viktiga kunskapen om folkets inre tillstånd under olika tidsskiften stannar likväl vanligen innanför en krets af bildade eller speciellt intresserade.

Med litteraturhistorien eger ett särskildt förhållande rum. Gynsam kan man icke säga dess ställning vara. Den eger väl icke mindre än tre lärostolar vid högskolorna i vårt land; men innehafvarne af dem få icke odeladt egna sig åt arbetet dermed, ty först och främst skola de vara målsmän för »Estetiken», en egentligen filosofisk vetenskap, som förhåller sig till den sköna konsten och dess historia såsom statsfilosofien till den positiva och historiska statsrätten, och vidare skola de äfven befatta sig med det mycket vidsträckta ämnet »Konsthistoria». Att alla dessa discipliner: estetik, konsthistoria, allmän och svensk litteraturhistoria, med lika nit och skicklighet af en person kunna upprätthållas, är en ren omöjlighet; en af dem föredrages vanligen, de öfriga måste mer eller mindre försummas. Det senare gäller naturligtvis mest konsthistorien, som hittills legat mera aflägsen från våra förhållanden och därför ännu icke arbetat sig in såsom en faktor i allmänbildningen. Denna omständighet är emellertid mycket att beklaga, och en ändring deri högeligen att önska¹⁾. — Emellertid torde, så-

1) Visserligen är numera »Konsthistoria» upptagen på Stockholms Högskolas program, men inflytandet af undervisningen derifrån sträcker sig tyvärr blott till ett helt ringa antal studerande. — Hvad den allmänna litteraturhistorien beträffar, eger vid statsuniversiteten det egendomliga förhållandet ännu delvis rum, att då dess särskilda grenar ingå i de språkvetenskapliga

som riktigt är, i detta »ämne» hufvudvigten i allmänhet läggas på den svenska litteraturens historia; och med en driftig lärare, som förstär att draga de ungas intresse till ämnet, kan denna för hvarje svensk så högst viktiga kunskap spridas i allt vidare kretsar. Men de blifvande skollärarne *behöfva icke* för någon som helst ämnesgrupp hafva »Estetik, Litteratur- och Konsthistoria» med; och i ett för några år sedan af en universitets-kommitté utarbetadt förslag — som man dock hoppas aldrig mera skall framläggas — var detta ämne *uteslutet* från de akademiska discipliner, som i den s. k. lärareexamen skulle få medräknas i den fördrade betygssumman. Ville någon dessutom taga ett öfverlopps-betyg i litteraturhistoria, stode det honom fritt; men huru många skulle i våra oroligt brådsakande tider besvara sig dermed? Det kan icke visa annat än en sorglig brist på insigt i hvad ungdomens uppfostran och hela vårt folks bildning kräfvat, att så alldeles åsidosätta ett ämne, hvilket från en viss synpunkt — från synpunkten af våra dyrbaraste minnesmärken — gifver en inblick i hela vår kulturs utveckling. Minst lika viktigt som ämnet »Nordiska Språk», af hvilket det aldrig kan ersättas, bör därför ämnet »Svensk Litteraturhistoria» vara för elementarlärarens utbildning¹⁾,

lärostolarnes område, så att t. ex. för högre betyg i romanska språk fordras en rätt omfattande insigt i den romanska litteraturen och för högre betyg i germanska en sådan i den germanska litteraturen, en person med båda dessa ämnen på köpet har färdig en öfverkurs i ämnet »Estetik, Litteratur- och Konsthistoria». Svårt torde nog vara att få detta missförhållande rättadt, men professor i det sistnämnda ämnet borde åtminstone ega befogenhet att i liknande fall fordra en annan kurs än den af examinanden för helt andra ämnen inlärd. I ämnet »Nordiska Språk» läses ock (i Lund) svensk litteraturhistoria, så att det äfven här skulle kunna inträffa, att en person i skänfningarna för fil.-kand.-examen i två ämnen får behandla samma sak.

1) För den viktigaste uppgiften, som f. n. sättes på en lärare i »Mödersmålet», nemligen korrigering af svenska uppsatser, är det ena ämnet lika litet eller lika mycket instruktivt som det andra, såsom förhållandena hittills varit. Denna som så många andra viktiga frågor rörande lärarebildningen synes bäst kunna lösas genom inrättande af ett vid universitetet

och rättmätigt vore om det för gruppen »Modersmålet — Historia» vore obligatoriskt.

Ser man på de öfriga i den s. k. allmänbildningen, till hvilken våra elementarläroverk ju skulle lägga grunden, ingående faktorerna, så finnas en mängd andra dithörande historiska element — än politiska namn och data —, hvilka likväl icke genom den vanliga skol- eller ens akademiundervisningen inhemtas. Huru mycket vidröres icke i dagligt tal den grekisk-romerska och nordiska mytologien, hvilken äfven är en förutsättning för förståendet af fornminnena, konsten och litteraturen! Och huru få bland den uppväxande ungdomen äro icke de, som hafva kännedom derom! Statskunskapen, kunskapen om våra grundlagar och vår administrations hufvudgrenar — huru mycket vet en nyblifven student derom? C. G. Malmströms »Sammandrag» uppgifver man väl i kursen, men boken torde sällan vara inlärd, om ens läst. Och huru är förhållandet med geografin? I skolans lägre klasser har lärjungen inhemtat något deruti; vid mogenhets-examen är t. o. m. denna lilla kunskap bortblåst ¹⁾. — Hvilka historiska insigter har då den yngling, som vid ett elementarläroverk förklarats »mogen»? Utom ett litet compendium i *allmän* kyrkohistoria och en liten kurs i svensk litteraturhistoria, hvilken senare han dock till examen icke behöfver inlära, har han läst några läroböcker i allmän och svensk »historia», i hvilka hufvudsakligen de rent politiska händelserna, krigen, arfstvisterna, de diplomatiska förhandlingarna o. d. meddelas. En liten kulturhistorisk »återblick» plägar — med finare stil — bifogas i slutet af hvarje period i den svenska historien; men inläres den verkligen? I de flesta fall lär så icke vara förhållandet. Och hvad blir då behållningen? En mängd po-

fästadt praktiskt seminarium (hvertill man också nu på vissa håll synes vilja göra en början genom ett s. k. proseminarium).

1) Äfven geografin är styfmoderligt behandlad vid universiteten, der detta för allmänbildningen nödvändiga ämne ännu icke är genom någon ordinarie lärare företrädt.

litiska namn och data, hvilka, så nakna som de äro, i sig icke ega mycket värde och dessutom, likt annan blott minneskunskap, snart af de flesta bortglömmas. — Kan detta missförhållande då genom läroböcker ändras? Till en del skulle detta kunna ske, om nemligen i dem finge inflyta litet mindre diplomat-historia och litet mer allmänna skildringar af kulturtillståndet under olika perioder, hvilket skulle vida mera fångsla de ungas uppmärksamhet och äfven — liksom de i våra äldre historiska läroböcker inströdda episoderna och anekdoterna — sätta deras fantasi i rörelse. Så torrt som det historiska studiet vid våra skolor nu för det mesta bedrifves, är det — ur psykologisk synpunkt — föga mera upplifvande än det så förkättrade katekes-läsandet. Genom användandet af goda läseböcker, i hvilka, särskildt för den äldre tiden, våra minnesmärken beskrifvas och tolkas, och, för senare tider, äfven kulturhistoriskt exemplifierande biografier meddelas, kan också det antydda missförhållandet till en del undanrödjas; men dylika läseböcker, äfven om de finnas att tillgå, användas ingalunda allmänt, och så länge för studentexamen *endast* de omtalade läroböckerna i politisk historia *fordras*, kan man icke vänta någon varaktigare eller allännare förbättring. Det blefve visserligen ingen lätt uppgift att i läroboksform göra en allmän teckning af kulturens gång, med bibehållande af de viktigaste politiska data såsom ram, men för öfrigt med framhållande af arkeologiens resultat rörande förfädrens seder och sysselsättningar, af etnografiens (och äfven språkvetenskapens) för skildring af de olika folkens lynnen och uttrycken deraf, vidare af mytologiens och religionshistoriens viktigaste företeelser, af den allmänna litteraturens och konstens riktningar för bedömande af folkens andliga tillstånd och slutligen af industriens, handels och näringarnas utveckling för teckningen af förändringarna i det materiella läget. Ehuru nog månet försök till en sådan verkligt och allsidigt *historisk* framställning skall misslyckas, äro vi dock fast öfvertygade om att den allmänna kulturhistoriska uppfattningen slutligen skall komma till sin rätt. Den *måste* fram!

Bäst skulle naturligtvis kunskapen om de många sidorna i civilisationens historia tillgodogöras, om den, såsom med andra vetenskaper så småningom skett, fördelades på flera ämnen. Detta kommer också sannolikt att med tiden till en del förverkligas, åtminstone vid universiteten. Hvad elementarundervisningen angår, torde man likväl icke ännu kunna fordra detta för att icke öka »mångläseriet» — äfven om man för egen del är öfvertygad om att flera af dessa kulturhistoriska kunskaper, utom fosterlandets litteraturhistoria och statskunskap jemte geografi, äro mera värdefulla för allmänbildningen än andra på skolornas (och universitetens) program upptagna ämnen eller delar af ämnen. Lemnande detta åt framtiden hafva vi här hufvudsakligen velat påpeka, hurusom man, äfven med bibehållande af den nuvarande ämnesfördelningen, kan nå ett bättre resultat. — Men man bör komma ihåg, att allt icke uträttas blott genom läroböcker; lärarens personlighet, hans undervisningsförmåga och *kunskaper* göra det mesta. Huru likväl begära att dessa senare skola vara tillräckliga att leda ynglingarna till en uppfattning af kulturlivet, när lärarne sjelfve icke inhemtat annat än de yttre konturerna deraf? Såsom bekant, sker lärarebildningen i de civilisationshistoriska vetenskaperna vid universitetens s. k. humanistiska afdelning (sektion); och jag har ofvan visat, att den handledning, som der meddelas, icke kan sägas vara och kanske ännu icke kan vara allsidig eller, hvad de allmänna kulturhistoriska insigterna beträffar, tillfredsställande¹). Jag har här endast

1) Ett ytterligare missförhållande i den högre lärarebildningen kunna vi här ej underlåta att påpeka. Såsom kompetensvilkor för lektorsbeställning fordras, såsom bekant, att inför filosofisk fakultet försvara en afhandling. På denna afhandling, som numera vanligen rör någon begränsad specialfråga, nedlägges i våra dagar mycken möda; ofta åtgår till dess författande ett par år. Är nu dermed verkligen något för *lärare*-kompetensen vunnet? Vi tveka icke att svara: högst obetydligt. För andra ändamål är det nog godt och väl att genom ett dylikt arbete sätta sig in i den vetenskapliga metoden och, i bästa fall, på några punkter rikta den vetenskapliga fackkunskapen; men vanligen förvärfvas genom detta studium i och denna behandling af ett inskränkt litet (här: politiskt-historiskt) område icke

att tillägga, att jag anser, det ämnet »historia», helst taget i ofvan antydda mera omfattande bemärkelse, obligatoriskt bör ingå i alla den humanistiska sektionens examina.

Lifligt öfvertygade om historiens betydelse för den menskliga odlingen, tro vi emellertid, att äfven i de andra vetenskaperna och fakulteterna den historiska synpunkten eller kännedomen om den föregående forskningen mera än hittills borde uppmärksammas. Vid de juridiska examina t. ex. behöfver examinanden icke ega godkända kunskaper i rättshistoria. Framför allt tyckes det som historiska kunskaper vore nödvändiga för *prestbildningen*, liksom för det teologiska studiet i allmänhet, och detta icke blott kunskaper i den allmänna kyrkohistorien och — mera än som nu är fallet — i den svenska, utan kännedom om hela civilisationsarbetets utvecklingsgång; utan denna kännedom blir kunskapen om kyrkans utveckling ensidig, och här, kanske mera än annars, borde ett allmänt kulturhistoriskt studium föredragas och de politiskt-diplomatiska data blifva underordnade. Af huru mycken nytta skulle det icke vara, om i prestbildningen inginge någon insigt t. ex. i den kyrkliga konsten; huru många minnesmärken skulle då ej räddas och komma till sin rätta användning, och huru stor nytta och nöje skulle det icke kunna bereda församlingsherden sjelf! På samma sätt litteraturen, hvilken, såsom en vida större kulturfaktor särskildt hos oss, också är af större vikt; i synnerhet borde en nödtorftig kännedom om vår religiösa litteratur ingå såsom en integrerande del i de förberedande teologiska studierna.

Svårt är icke att uppgöra nya förslag, som kullkasta »det bestående», — torde man här som annorstädes invända. Ofvan hafva vi dock i allmänhet inskränkt oss att förorda sådana ändringar i den historiska undervisningen vid våra

mycket flera för den högre lärareplatsen lämpliga kunskaper. Man må till försvar för detta slags vetenskapliga eller qvasi-vetenskapliga skriftställer säga hvad man behagar, nog skulle den tid, som härför anslås, af en blifvande elementarlärare vida bättre användas genom mera omfattande *studier* i det ifrågavarande ämnets (här: civilisationshistoriens) olika områden.

akademier och skolor, som äfven med nuvarande organisation utan större olägenhet torde kunna genomföras. Hvarest den egentliga svårigheten kommer att möta, blir måhända — hos våra historiker sjelfve, hvilka merendels tyckas låta begreppet »historia» endast omfatta politiken och de diplomatiska acta. Men äfven desse torde vid samvetsgrann pröfning gifva de *många* rätt, som i likhet med undertecknad anse, att den politiska historien ännu alltför ensidigt betonas och att allt för litet rum lemnas åt framställningen af kulturens allmänna, andliga som materiella, drag samt åt en af dess för oss alla viktigaste faktorer: den svenska litteraturens utveckling.

E. Wrangel.

Ett svårtolkadt ställe hos Horatius.

Det bekanta uttrycket *relicta non bene parmula* i Od. 2, 7, 10 öfversattes vanligen: då jag tyvärr (l. i en olycklig stund) kastade bort min sköld. Emellertid har man riktigt nog ansett sköldens bortkastande för ett drag af feghet och sökt att förklara saken på olika sätt. Skalden hade ryckts med i flykten och då hade ett vidrigt öde beröfvat honom skölden; eller han förlorade aldrig sin sköld, utan skildringen är endast en meningslös reminiscens från Alcæus och Archilochus, hvilka berätta något dylikt om sig sjelfva. Man måste medge, att detta är en klassisk tanke.

Jag tillåter mig att föreslå en annan tolkning, men vill endast hafva den ansedd för hvad den är, nämligen en konjektur. Till att börja med måste jag opponera mig mot Frigells påstående att en *tribunus militum* icke bar någon sköld. Äfven öfverbefälhavaren hade sköld, och Cæsar omnämner såsom en ovanlig tilldragelse att han i striden med nervierna (B. G. 2, 25, 1), icke hade hunnit att taga med sig skölden. Man får alltså taga för afgjort att Horatius i slaget vid Philippi hade en sköld och att han alltså

äfven kunde förlora den. Men frågan är, *om* han förlorade den.

I *Ov. Met.* 12, 616 läses: *nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam*, hvilket betyder: en obetydlighet, som icke fullständigt uppfyller en grafurna. Och i berättelsen om Phaëton heter det hos samme förf.: *vix bene desierat: currus rogat ille paternos*, han hade knappast riktigt (d. v. s. nätt och jämnt) slutat att tala. Med anslutning till dessa uttryck skulle jag vilja öfversätta det horatianska stället på följande sätt: Med dig fick jag pröfva på Philippi och den vilda flykten, då jag visserligen icke (= icke riktigt) kastade bort min sköld, men vårt mannamod försvann och de stolta kämparne föllo hufvudstupa ned i det sölande stoftet. Men under dessa förskräckelsens stunder förde mig den snabbe Mercurius bort genom fiendernas hopar i ett tätt moln; men dig fattade vägen på nytt med sitt brusande svall och förde dig åter ut i kriget.

Öfversätter man stället på detta sätt, kan det gärna få gälla som en reminiscens från grekiskan; d. v. s. den grekiske skalden, men icke den romerske, kastade bort sin sköld.

P. G. Lyth.

Den elementära framställningen af *Grammes* ring enligt rektor Floderus' och professor Wijkanders läroböcker.

I Januarihäftet af *Ped. Tidskr.* för detta år bemöter professor Wijkander min förra uppsats i ämnet med en artikel, som jag anser mig ej böra lämna obesvarad.

Då rektor Floderus och professor Wijkander i sina läroböcker göra induktionen i den Grammeska ringens lindningar beroende af ett visst system elektriska strömmar, angifva de visserligen dessa strömmars riktning men underlåta att nämna något angående deras *inbördes styrka*, hvil-

ken dock är lika nödvändig att känna som strömriktningen, då induktionsströmmens uppkomst och riktning skall förklaras. Jag vet lika litet angående induktionsströmmen i en lindning, som öfverfar ett system ampèreska strömmar, bestämda endast till sin riktning, som jag vet angående induktionen i en lindning, hvilken rör sig *helt och hållet inpå* en bobin, om hvilken jag ej känner, huru antalet amperehvarf varierar längs densamma. Nu skulle emellertid det ifrågavarande strömsystemet orsakas af magnetismen i fältmagneten; och gjorde jag därför det, såsom mig synes, i detta sammanhang ganska naturliga antagandet, att de nämnda läroboksförfattarne tänkte sig strömmarna starkast i närheten af denna magnets poler och ej längst bort från desamma. Det var under denna förutsättning jag uttalade den förmodan, att »rektor Floderus' resonnemang väl måste få anses som det rätta». *Det vore säkerligen af intresse för flera än undertecknad att veta, huru rektor F. rättar sitt »förbiseende», och huru prof. W. fyller den nyss påpekade luckan i sin förklaring.* Ty — jag framhåller det än en gång — det kan ej vara nog med att påpeka, att lindningen förflyttar sig *från* vissa och *till* andra strömmar utan att nämna något angående de öfverfarna strömmarnas styrka och *inverkan*.

Men jag har förmodligen missuppfattat de ifrågavarande läroböckerna. Det är kanske meningen, att de ampèreska strömmarna öfver allt skola vara af samma styrka, såsom man föreställer sig i en vanlig magnet. Fråga blir då, hur man skall förklara induktionsströmmen i en lindning, som rör sig öfver en magnet från dess midt mot dess ena pol. För min del skulle jag säga, att inverkan af strömmarna mellan lindningen och polen upphäfves af strömmarna på en lika lång sträcka på andra sidan lindningen. I denna måste därför samma induktion uppstå, som om den *aflägsnade* sig från den ifrågavarande polen *utom* magneten. Under det att lindningen från magnetens midt *närmar* sig dess ena pol, uppkommer således i densamma en ständigt växande induktionsström af samma riktning, som om lind-

ningen *aflägsnade* sig från samma pol *utom* magneten. Denna slutsats bör dessutom lämpligen verifieras genom ett särskildt försök.

Helt annorlunda lyda hrr F:s och W:s förklaringar. Emedan lindningen *aflägsnar* sig från den ena *polen* och *närmar* sig den andra, så måste enligt rektor Floderus induktionsströmmen att börja med gå i *samma* riktning som den förra polens strömmar samt sedan i *motsatt* riktning mot den senare polens (beroende på dess olika afstånd från polerna). Professor Wijkander åter tänker sig lindningen gå *från induktionens ena nollpunkt* öfver de hopställda hästskomagneternas ena dubbelpol och *till den andra nollpunkten för induktionen*. Härvid »måste uppkomma strömmar», som äro likriktade med strömmarna vid den förra nollpunkten och motsatta till de vid den senare. *Ja! Men hvarför?* Om en lindning aflägsnar sig från vissa och närmar sig till andra strömmar, lärer väl ej däraf följa, att en induktionsström uppstår, i samma riktning som de förra och i motsatt mot de senare. Och lika litet är det nödvändigt, att denna ström härvid skall gå från noll genom sitt maximum till noll igen, hvarom det i prof. W:s lärobok utan vidare heter, att detta »lätt inses». Det är lika eget att höra, att någon invändning svårligen kan göras mot ett dylikt framställningssätt, som att få veta, att olikheten mellan de bägge läroböckerna »helt enkelt beror på ett förbiseende af rektor Floderus med afseende på strömriktningen». Bägge förklaringarna äro nästan ord för ord lika; skillnaden består helt enkelt däri, att rektor F. låter lindningen börja sin rörelse vid ena polen men prof. W. 90° därifrån. Denna rektor F:s underlåtenhet att rycka upp 90° på ringen skulle alltså vara det »förbiseende med afseende på strömriktningen, hvilket lätt kunnat rättas, och hvilket rektor F. skulle varit den siste att försvara, om fråga därom uppstått». — Bägge resonemangen äro oriktiga — rektor F:s har åtminstone den förtjänsten, att det också för till ett oriktigt resultat.

Af det ofvanstående synes, att jag visserligen icke är i förlägenhet för en korrekt och elementär förklaring af induktionen i en lindning, som förflyttar sig öfver en magnet, och att jag således i *det* hänseendet icke behöfver hysa betänkligheter mot det framställningssätt, som låter induktionen bero på järnringen. Men äfven prof. W. betecknar detta som en »ofullkomlighet» i sin förklaring, hvilken dock icke skulle framhållits i min förra uppsats. Den torde dock tillräckligt påpekats, då jag efter att hafva redogjort för herrar F:s och W:s på järnringen grundade framställning i motsats till denna med kursiv stil framhåller, att induktionsströmmens riktning bestämmes af fältet mellan fältmagneten¹⁾ och ringen.

Om det är den hästskoformiga magneten, som är strömmens upphof, borde väl en läroboksförfattare påpeka detta, äfven om han af pedagogiska skäl anser sig böra lägga en annan orsak till grund för förklaringen. Af rektor F. får man dock veta, att strömmen uppstår »så väl genom inverkan af ringen som äfven *ehuru i mindre grad*²⁾ genom inverkan af hästskomagnetens poler». — Jag är fortfarande lika öfvertygad om olämpligheten af hela detta framställningssätt som före prof. W:s upplysning, att »författaren till flera större teknisktvetenskapliga arbeten begagnat precis samma skematiska sätt att framställa strömalstringen i Grammes ring». Detta »borde vara mig bekant» men är så icke. Ingen af de lätt räknade författare jag känner på detta område begagnar sig af samma framställningssätt som prof. W. Det är visst sant, att prof. Dahlander låter induktionen bero på järnringen, men härvid stannar likheten. Dels tänker sig denne (såsom rektor F.) lindningen förflytta sig från pol till pol, dels *beskrifver* han, hvad en galvanometer i förbindelse med lindningen visar vid denna rörelse, men *deducerar* ej strömriktningen. Det synes således, att prof. D. lägger det ofvan anförda försöket till grund för fram-

1) I min förra uppsats kom att stå »polmagneten».

2) Kursiv. af undertecknad.

ställningen, och denna egenskap hos hans framställning upphäfvades ej af hans följande påstående, att man medelst de ampèreska solenoiderna finner det ifrågavarande fenomenet förklaradt (huru, visar han ej), så mycket mindre, som han omedelbart därpå hänvisar till *Gaugains* experiment i saken. (Dahlander: Elektriciteten, pag. 71).

Det vill emellertid synas, som ansåge prof. W. det omöjligt förklara induktionen på grund af fältmagnetens inverkan utan kraftliniernas hjälp. Åtminstone skulle min förklaring — d. v. s. *Famins* — tariffva åtskilliga tillägg. Prof. W. frågar, hvarför det endast är fältet mellan hästskomagneteten och ringen, som är verksamt oeh ej äfven fältet inom ringen; hvarför ej induktion uppstår äfven i lindningen inom ringen, och hvarför ej de elektromotoriska krafterna i den yttre och den inre delen af tråden upphäfva hvarandra. *Famin*, till hvilken jag hänvisade i min förra uppsats, besvarar dessa frågor — efter mitt omdöme fullt korrekt — då han säger, att den magnetiska kraften är mycket stark mellan fältmagneteten och ringen men så godt som noll inom ringen. Och så bör bli förhållandet, säger han, emedan den pol, som uppstår i ringen midt emot fältmagnetens, förstärker dennes inverkan utom men försvagar densamma inom järningen. Att den magnetiska kraften fördelar sig på detta sätt, bör naturligen uppvisas vid undervisningen antingen genom ett för ändamålet iordningställdt fält med järnfilspån eller ock genom förevisning af en god teckning öfver ett dylikt.

Efter mitt förmenande har *Famin* således förklarat ström-alstringen i den Grammeska ringen korrekt, lättfattligt och utan hjälp af kraftlinierna — på ett sätt alltså, som synnerligen väl lämpar sig för skolorna. Denna framställning har ytterligare den fördelen, att den passar lika väl för truminduktorer som för ringankare, hvilket kommer väl till pass vid de läroverk, hvilka skaffat sig maskiner med den förstnämnda sortens ankaren.

Men antaget att prof. W:s tre frågor ej vore fullt nöjaktigt besvarade, så lära väl med fog minst lika många och

lika viktiga kunna framställas med anledning af herrar W:s och F:s förklaringar. Hur vet man, att järningen och fältmagneten samverka? Hur kan man således veta, att strömriktningen blir rätt bestämd genom att blott betrakta järningens inverkan? Huru vet man, att ringen verkligen är ekvivalent med tvenne motställda hästskomagneter? Huru skall man med tillhjälp af de ampèreska strömmarna förklara induktionsströmmen i en lindning, som rör sig helt och hållet inpå en magnet, samt variationen i denna ströms styrka? Allt frågor, på hvilka rektor F:s och professor W:s läroböcker icke lämna något svar.

Falun i Januari 1892.

Ernst Sundberg.

Latinet i framtidens skola.

På själfva latinfrågans kärnpunkt, latinets vara eller icke vara i våra skolor vill jag här icke ingå, ej därför att jag icke har en bestämd åsikt i den frågan, utan därför att frågan om latinstudiernas ordnande under de nu gifna och ännu mer under snart inträdande nya faktiska förhållanden synes mig för närvarande mer än den förstnämnda frågan egnad att vinna på en möjligen uppstående diskussion mellan sakkunnige.

Som bekant, har från den högsta öfver skolväsendet styrande myndigheten ett förslag framställt till partiell inskränkning i latinundervisningen, så tillvida att det s. k. latinska temat i afgångsexamen utbyttes mot en svensk uppsats, som skulle visa abiturientens förmåga att tolka en latinsk text.

I sammanhang därmed har debatterats ett förslag att framflytta latinets inträde i skolskemat från fjärde till nedre sjette klassen.

Ingen, äfven den mest hängifne latinvän, torde kunna undgå att inse att utvecklingen går i riktning af latinets undanskjutande ur allmänbildningen. Utan allt tvifvel skall det en gång öfver alla andra ämnen dominerande språket förr eller senare intaga samma snart sagdt till blott potentialitet hopkrympa ställning som t. ex. hebräiskan sedan några årtionden intager.

Om fördelen eller skadan af denna utvecklingsgång är, som sagdt, ej min uppgift att här orda.

Jag vet att man mot mitt ofvan anförda framtidsperspektiv skall uppställa ett annat: framtidens skola delad i tvänne skarpt skilda grupper, latinläroverk och realläroverk och måhända latinstudiet åter upphöjdt till grundläggande och dominerande språk i de förra.

Låt vara att denna plan vore utförbar, att ej såväl lokala som pedagogiska intressen uppreste sig däremot, nästa utvecklingskede blir dock inskränkningen till ett fåtal af latinläroverk (till en början genom deras uppblandande med realklasser)¹⁾.

Och så fortgår utvecklingen återigen sin obevekliga gång.

Att tidens praktiska kraf komma att för utrymmes vinnande åt sådana ämnen som t. ex. hälsolära, medborgerliga kunskaper, kroppsarbete m. m. inskränka latintimmarnes antal, anser jag tämligen djärft att våga förneka.

Jag vill nu antaga, att latinet skulle inträda i sjätte klassen och till sitt förfogande ha t. ex. 4 timmar i veckan, d. v. s. intaga en plats ungefär liknande den som den valfria grekiskan för närvarande intager.

Skall latinläraren då med slö resignation anse antikens akropolis uppgifven? Skall han m. a. o. lemna sina lärjungar vid studentexamen med kunskaper som motsvara nuvarande kursen vid femte klassens avslutning? Skall han icke snarare som de gamle gråhårsmän, hvilka man vid forntida belägringar lät bevaka borgarna, tappert värna om de konstverk och skatter som man samlat upp i borgens säkra förvar, i den lugnande förvisningen, att om ock utanverken och medborgarnes små oansenliga hus brännas i tusental, så skola dock gudarnes gylene boningar, skattkammaren och, med ett ord, statens regenerationsmäktiga kärna i olympisk ro ofvanpå den branta klippan trotsa vanmäktiga fienders angrepp. Jag medgifver, att våra dagars mäktigare förstörelsemedel skulle kunna vara i stånd att grusa äfven Partenons helgedom. Men äfven om man om det värkliga Partenon med tämlig sannolikhet kan antaga att antingen jordbävningar eller ålderns sig ökande bräckligheter skola en dag jämna det härliga minnet med jorden, hindrar ej detta att man pietetsfullt vårdar Pallas Atenas helgedom. Utan bilder uttryckt: Låt gärna latinlärdomens ofruktbara delar falla. Koncentrera undervisningen på det väsentliga, förbättra metoderna, och latinet skall icke förlora på ett inskränkt timantal och ett framskjutande till en högre klass.

1) Jag vet icke, hvilka orsaker som ha förmått ett af hufvudstadens läroverk, som väl om något kunde karakteriseras som ett latinläroverk, att skjuta fram latinet till förmån för tyskan.

Huru är detta möjligt? spørjer man nu måhända. Huru kan den undervisning, som meddelas på t. ex. 4 år med 4 t:r i veckan lemna ett väsentligen likgodt resultat som den som till sitt förfogande har 6 år med 7 à 8 t:r i veckan?

Jag har redan antydt svaret: *Koncentrera undervisningen och förbättra metoderna*. Jag vill för att åskådliggöra meningen i ett afseende anföra ett konkret exempel ur egen erfarenhet.

Jag mottog vid höstterminens början en klass vid ett enskildt läroverk¹⁾, i allmänhet motsvarande femte vid de allm. läroverken. I latin, hvori ungefär halfva klassen anmälde skola deltaga, saknade dock de flesta alla förkunskaper, endast en innehade fjärde klassens kunskapsmått. Antingen skulle nu särskild undervisning beredas denne ende, eller ock skulle han nödgas än en gång genomgå fjärde klassens pensum, eller, slutligen, skulle ett sätt uppfinnas, som på samma gång meddelade honom ökade kunskaper (naturligen jämte en nyttig repetition), och meddelade de öfriga eleverna de för dem ökända elementen. Jag valde den sist nämnda vägen. Då läroverket öfvervägande är en realskola hade jag till på köpet ej tillfälle att åt latinundervisningen egna mer än tre, säger tre, timmar i veckan. Problemet tillspetsade sig alltså på följande sätt: Medhinn under ett läsår med tre timmar i veckan detsamma som vanligen utgör pensum för två läsår med 6 à 8 timmar i veckan.

Jag vet, att de flesta skola anse detta problem svårlöstare än vinkelns tredelning, och jag vill ej äfventyra min trovärdighet med att påstå mig ha lyckats lösa det. Det är för tidigt att än döma därom, enär knapt mer än en termins erfarenhet ännu står mig till buds. Låt oss tills vidare höra hvad höstterminens erfarenhet gifver vid handen.

Till en början vill jag förklara, att jag med uttrycket »samma pensum» icke förstår bokstafligen samma öfversättningstext och samma sidantal i en uppgifven grammatisk lärobok. Jag menar dermed endast *samma kunskapsmått*.

Vid höstterminens början företogo vi oss att med förbigående af den traditionella elementarboken genast gripa oss an med Cornelius Nepos (Caesar skulle jag visserligen anse lämpligare, men med hänsyn till möjligheten att någon ville öfvergå till ett statens läroverk med nästa läsårs början, ansåg jag det förmånligare att så noga som möjligt följa femte klassens öfversättningspensum).

Vi hafva under terminen läst *Conon* och en del af *Iphicrates*, med repetition och innan läsåret slutat, hinna vi med

1) Djursholms nyligen grundade, för närvarande femklassiga läroverk.

full säkerhet genomgå 5 à 6 icke nödvändigt bland de allra kortaste valda fältherrar i Cornelius Nepos — hvilket är mer än hvad man, enligt skolredogörelserna, hinner vid åtskilliga statsläroverk.

Man skall nu invända mot min framställning, att kvantiteten af det lästa icke kan uppvägas af en motsvarande kvalitet, att väl öfversättning kan medhinnas, men icke nöjaktig resolvering och grammatikalisk underbyggnad, Jag vågar tryggt i dessa afseenden försvara mig. Ett besök i den ifrågavarande klassen torde kunna öfvertyga den intresserade läraren.

Ännu en egendomlighet för min metod har jag att nämna, sannolikt efter min nyss gjorda förklaring till mångens öfverraskning. Vi använde nämligen ingen grammatisk lärobok¹⁾. Hvar och en af eleverna fick sjelf utarbета sin grammatik på följande sätt:

Under de första veckorna sysselsatte vi oss i grammatiskt afseende hufvudsakligen med *substantiven*, äfven prepositioner, enklare pronomina och annat, hvartill reflexionsförmågan ej behöfde ansträngas allt för mycket. Andra uttryck, verb och verbalkonstruktioner inlärdes dock till betydelsen utan resolvering. Hvad substantiven beträffar, fingo eleverna i st. f. att läsa grammatiska paradig, själfva uppställa sådana i en särskild anteckningsbok successivt i den mån formerna påträffades. Det dröjde på detta sätt icke länge förr än första, andra och tredje deklinationens paradig presenterade sig fullständigt, därpå kom snart den femte (genom det ofta förekommande *res*) och sist fjärde. Sedan en deklination blifvit komplett, fingo de i hemuppgift att lära sig den, sedan de redan förut successivt fått lära sig hvarje forms betydelse. Denna paradigmläsning blef nu en lätt repetition. Sedan de tre första deklinationerna inlärts, blef *adjektivernas* böjning naturligtvis ett korollarium.

Sedan äfven femte deklinationen var färdig, skreds till *verberna*. Första lexan här bestod i att skriva af ur den successivt uppgjorda ordlistan alla verbformer (med betydelse), därvid de som slutade på samma ljud skrefvos under hvarandra. Af denna öfning framgingo med lätthet de vanliga personaländelserna *-o*, (*mi*), *-s*, *-t*, *-mus*, *-tis*, *-nt*. Däreft följde fästas uppmärksamheten på de stambildande suffixena såsom *-ba-* i imperfektum *-bi-* i futurum, *ui* i perfektum m. m. hvarefter slutligen bekantskap fick göras med bindevokaler och accentlagar.

1) Under nu pågående vårtermin användes dock Törnebladh-Lindroths språklära för repetitoriska öfversikter.

Detta sätt att genom självverksamhet utarbeta sin grammatik har ingalunda förefallit eleverna (däribland flera kvinnliga) betungande, utan tvärtom roande och angenämt. Det har därjämte lemnat ett osökt tillfälle att låta eleverna få en inblick i den filologiska vetenskapens och den komparativa forskningens egen metod.

Det har slutligen visat sig innebära möjligheten att göra genomgången af det gamla bekanta för den lärjunge som kände det från grammatiska läroboken förut, till något nytt.

Metoden är, som bekant, ingen uppfinning för terminen, det är den redan några år med fördel använda metod, efter hvilken de modärna språken enligt Quousque Tandems principer skola inläras.

Det enda nya vid den samma är, så vidt jag vet, att den icke förr än nu i vårt land applicerats på de klassiska språken (äfven i grekiska använder jag f. n. samma metod vid enskild undervisning).

Som nämndt är, har under terminen medhunnits nära hälften af den kurs i öfversättning som är föreskrifven för femte klassen. Och det kan med säkerhet påstås, att hela denna kurs under vårterminen medhinnes, då möjligen en timme i veckan tillkommer, och då terminen är en månad längre. I afseende på formläran vågar jag också vara fullt öfvertygad att resultatet skall bli det samma. Hvad syntaxen beträffar är jag f. n. ej i stånd att meddela något därom, då denna kunskapsgren hittills naturligtvis måst skjutas åt sidan för de centraläre. Men jag vet från föregående försök af samma art (vid enskild undervisning) att ingen fara föreligger.

Af dessa meddelanden synes mig emellertid framgå, att den af mig följda metoden medgifver en fördubbling af kunskapsresultatet i jämförelse med den vanliga. Därtill kommer, att den för eleverna är mindre enformig, och att den vänjer dem vid något, som blott alltför litet uppöfvas i skolan, vid självverksamhet.

Det var emellertid närmast med hänsyn till tidsbesparingen, som metoden fördes på tal.

Detta — accepterandet af Q. T.-metoden äfven för latinet — är alltså ett af medlen till den koncentrerung af latinstudiet som med en blifvande inskränkning den för detta studium anslagna tiden blir nödvändig.

Vidare än en sak. Då det latinska temat, som jag antager, förr eller senare försvinner och öfversättningsöfningarna från latin till svenska svårligen kunna taga en sådan omfattning, som det nuvarande temat, så blir en naturlig följd därpå, att extemporalie-

och skriföfningar af därmed jämförlig art inskränkas till ett minimum. I stället bör literaturläsningen utsträckas och göras mera omväxlande. I detta afseende är jag, sedan denna uppsatts först utkastades, förekommen genom bl. a. en i sommar synlig uppsats i Pedagog. tidskr. af hrr Paulson och Wintzell. hvad beträffar den poetiska läsningen. I likhet med dem anser jag ett urval ur den poetiska literaturen böra användas i st. f. de nu lästa förf., ja. likheten sträcker sig t. o. m. så långt att äfven jag samtidigt med dem var sysselsatt med utarbetande af en Horatiusedition i för skolan lämpadt urval¹). Det synes, att reformtankarne ligga i luften.

Men icke blott på den poetiska textens område, äfven på prosans bör samma system apteras.

Cornelius Nepos kan visserligen tyckas genom sina korta biografier vara egnad till skolläsning, men den förutsätter, för att fullt förstås, en vida grundligare insikt i Greklands historia än t. o. m. den som åtminstone numera inhämtas i skolans högsta klasser.

Caesar är i språkligt afseende fullt lika lättläst som Cornelius och innehållet i hans äfventyrsrika skildring af galliska kriget är både enklare och mera underhållande än de concentrerade och med fakta späckade biografierna hos Nepos. Jag skulle därför vilja föreslå *Caesars* »de bello gallico» som lämplig text att börja latinstudierna med. Såsom Caesar nu läses, erbjuder den emellertid ur innehållets synpunkt ej hela det intresse, som kan afvinnas denne forntidens kanske populäraste häfdattecknare. Ett lämpligt sammandrag af *Caesars* bok skulle kunna ge en intressant öfverblick öfver galliska kriget och utgöra en lämplig ungdomsläsning.

I stället för Livius' enligt allmän mening tämligen torra, om ock för ett framskridet universitetsstadium intressanta historia. tvekar jag så mycket mindre att rekommendera *Sallustius*, som denne författare redan nu vid många läroverk läses, åtminstone delvis på bekostnad af någon bok i Livius. Äfven *Sallustius* kan lämpligen läsas i urval och med en klok läsning vågar jag tro att tillräcklig tid blir öfver icke blott för *Tacitus*' för nordisk ungdom alltid intressanta *Germania* (och hvarför icke äfven den som karaktäristikmönster äfven ur ännu en synpunkt lämpliga *Agricola*), utan äfven för en blomsterplockning ur retorikerna *Cicero* och *Seneca* (kanske hälst i form af en aforism-samling).

Då vår tid ju endast undantagsvis har och ännu mindre får behof för stilistisk latinkunskap, kan olikheten i literärhisto-

1) Den utkommer på A. V. Carlsons förlag inom några veckor.

risk period och egendomlig stil mellan de lästa författarne ej spela någon afsevärd rol.

Hvad som bör ersätta de tidsödande stilistiska anvisningar och syntaktiska specialstudier, som nu måste upptaga en icke oväsentlig del af tiden, synes mig böra blifva en konkret och så intresseväckande som möjligt hållen öfversikt af den latinska literaturen — lika mycket en romersk kultur- som en literaturhistoria.

Djursholm i Februari 1892.

Johan Bergman.

Efterskrift.

Inom språkundervisningens område börjar man alltmera anställa försök med den s. k. induktiva metoden. Det ofvan framställda försöket är, såvidt redaktionen känner, det första försöket i Sverige att i en fullständig klass tillämpa metoden på de klassiska språken.

Sådana försök måste följas med intresse af dem, som intressera sig för undervisningen, äfven om man ej tror, att latinets i framtidens skola lämpligen bör läras på det sätt, som D:r Bergman förordar.

D:r Bergman har ännu ej hunnit synnerligen länge tillämpa den af honom upptagna metoden. Det torde också dröja rätt länge, innan man kan af erfarenheten bilda sig någon mening om metodens lämplighet. Äfven om det första försöket skulle gifva uppmuntrande resultat, måste man dock vid dettas värderande erinra sig, att både lärare och lärjungar torde intressera sig mera för det första försöket än man, om metoden vore den vanliga, skulle kunna påräkna. Det återstår också alltid att se, om en mindre skicklig lärare skulle kunna med denna metod åstadkomma tillnärmelsevis så goda resultat, som med den »gamla metoden».

Trots alla betänkligheter, är redaktionen likväl D:r Bergman mycket förbunden för att han beredt henne tillfälle att låta tidskriftens läsare få kännedom om det pågående försöket.

Redaktionen.

Till frågan om befordringar till lektors- befattningar.

Sid. 84 i närmast föregående häfte af Pedagogisk Tid-
skrift lemnades ur Prof. Hildebrandssons år 1879 utgifna
broschyr »Fil. kand.-examen förr och nu» en uppgift för ut-
redning af frågan, huru många af dåvarande lektorer förut
varit docenter, och huru många af dem förut varit läroverks-
adjunkter. Det är redaktionen ett nöje att kunna komplet-
tera denna uppgift med följande ur officiella källor hemtade
uppgifter, som benäget stälts till redaktionens förfogande.

*Anteckningar ur Ecklesiastikdepartementets Berättelser om
statens allmänna läroverk för gossar.*

I dessa berättelser har städse redogjorts för antalen befor-
dringar till befattningar vid dithörande läroverk. I berättelsen
för läseåret 1885 - 86 (sid. 15 och följande) finnes äfven en tio-
års-öfversigt. Om der lemnade uppgifter sammanställas med mot-
svarande i de 2 följande berättelserna samt i den under tryck-
ning varande för läseåret 1888—89, så erhåller man följande
resultat med afseende på *befordringarna till lektorsbefattningar
under perioden 1 Maj 1878—30 April 1889*, således under en
tid af 13 år.

Hela antalet sådana befordringar uppgår under denna tid
till 151. Materialet är således ganska betydligt, enär hela anta-
let lektorater enligt den år 1889 för lvkn gällande stat är 202.

Af ofvanstående antal befordringar hafva

- A) 62 befordrats från annan ordinarie befattning vid dithörande
lvk, medan
- B) 89 tillhöra kategorien »Öfrige».

S:a 151

Bland de under A innefattade hafva

- 4 utnämnts till lektorer vid upphörandet af deras förut inne-
hafda förordnanden såsom rektorer vid de resp. lvkn
(3 st.) eller till lektorsbefattning befordrats från rektors-
befordrats från rektorsbefattning vid ett f. d. femklassigt
lvk (1 likväl redan tillförordnad rektor vid det nya lvkt),

- 31 befordrats från lektorsbefattningar vid andra lvk (bland dem likväl 5 redan förut rektorer vid de nya lvkn),
 27 befordrats från adjunktsbefattningar (bland dem likväl 1 redan förut rektor vid lvkt).

62.

Bland »Öfrige» voro

Fil. doktorer 79; bland dessa hade 40 varit eller voro docenter.

Fil. licentiatier 5

Teologie kandidater 5

Så 89

Antalet adjunkter således 27,

» docenter » 40.

Om dessa tal förvandlas till $\frac{1}{100}$ af hela antalet 151, får man respektive 17,9 och 26,5. Om man först frånräknar de 31 förflyttade lektorerna och förvandlar de två talen 27 och 40 till procent af resten (120), får man respektive 22,5 och 33,3.

Litteratur.

Gleerupska Univ.-Bokhandelns Vägglanscher för åskådningsundervisning. IV. Jordytans hufvudformer.

Under ofvanstående titel har Gleerupska Univ.-Bokhandeln i Lund företagit sig att utgifva med svensk text en serie tyska kolorerade vägglanscher för åskådningsundervisning i skilda ämnen. Så framställer afdelningen I (4 planscher) människokroppens byggnad, afd. II (2 planscher) en mängd typiska djurformer, afd. III »de fem människoraserna» och IV »jordytans hufvudformer», den sistnämnda ur den bekante Ferdinand Hirts förlag i Breslau.

Den sistnämnda af dessa planscher synes anmälaren vara en, af hvilken äfven allmänna läroverken med stor fördel kunna begagna sig vid den geografiska undervisningen på lägsta stadiet d. v. s. i första klassen. I så att säga samlad vy erbjudes å en plansch af ungefär en meter i kvadrat snart sagdt alla upp-tänkliga fall af jordytans former, hvilka på detta område kunna komma på tal. Betydelsen af *hög-* och *lågland*, det förra med *glacierer*, *platåer*, *åsar*, *bergpass* m. m., det senare med *delta-*

bildningar, *landtungor*, *flodmynningar* v. s. v., olika kustbildningar såsom *udde*, *näs*, *halfö*, *ö*, *skärgård*, *sund* o. s. v., allt är på denna plansch framställt högst åskådligt.

Vi följa *floden* från dess upprinnelse i en *fjällsjö* eller på bergsslutningen, under dess slingrande lopp genom dalgångarne; vi se dess *bifloder* och tillflöden ända till dess utlopp. Där susar ett järnvägståg fram ur en *tunnel* här öfver en *bro* öfver floden. Ett *fyr torn* leder ångbåtar och segelfartyg att finna inloppet till den välbyggda *hamnen* o. s. v.

Med ett ord: det är en mycket innehållsrik landskapstafla, som bland småttingarna i första klassen skall vara af stort gagn vid inplantandet af åtskilliga geografiska grundbegrepp och termer och som äfven på hemmets vägg skulle vara till prydnad och nytta. Dess pris är 6,25 kronor.

C. Sp.

Kongl. beslut.

Uppflyttning i högre lönegrad, gratifikation.

K. M:t har förklarad följande lärare berättigade att från början af år 1892 åtnjuta lön i de lönegrader och med de belopp, som här nedan angifvas, nämligen:

Stockholms stad: Högre latinläroverket på Norrmalm: adj:n A. H. Setterberg i femte lönegraden med 3,500 kr.; Högre allm. läroverket på Södermalm: rektorn C. S. v. Friesen i egenskap af lektor (5) 4,500; lektorn A. J. Berglund (3) 3,500; lektorn C. J. S. Lundman (2) 3,000; adj:n A. W. Göthe (4) 3,000; Högre realläroverket: rektorn S. O. I. Almquist i egenskap af lektor (4) 4,000; adj:n C. J. Lalin (5) 3,500; musikläraren C. J. Berg (2) 1,000; Jakobs läroverk: kollegan C. T. Falk (4) 3,000; Östermalms läroverk: koll. N. G. W. Lagerstedt (5) 3,500; koll. E. F. Frodin (4) 3,000; koll. K. A. Osenius (4) 3,000; Nya elementarskolan: lektorn J. F. Johansson (5) 4,500; lektorn M. F. Lundgren (3) 3,500; adj:n J. E. M. Leander (5) 3,500; adj:n J. Berggren (4) 3,000.

Upsala stift: Läroverket i Upsala: lektorn P. F. L. Bagge (4) 4,000; adj:n A. W. Lundberg (4) 3,000; adj:n H. J. G. Siljeström (3) 2,500; läroverket i Gefle: adj:n A. G. Brattström (3) 2,500; adj:n J. F. Westerlund (3) 2,500; musikläraren W.

Björkgren (3) 1,250; läroverket i Enköping: kollegan F. W. Ånark (5) 3,500; läroverket i Söderhamn: koll. C. R. Grandien (4) 3,000; koll. A. A. Magnusson (3) 2,500.

Linköpings stift: läroverket i Linköping: adj:n M. Walinder (5) 3,500; adj:n A. R. Allvin (4) 3,000; adj:n G. Björklund (4) 3,000; adj:n G. S. Sjöstrand (3) 2,500; adj:n A. Sterner (3) 2,500; läroverket i Norrköping: lektorn L. A. Eklund (5) 4,500; lektorn A. Neander (2) 3,000; adj:n J. Hulting (5) 3,500; adj:n C. L. H. Mohlin (4) 3,000; adj:n N. M. Börjesson (4) 3,000; läroverket i Vestervik: adj:n N. Assarsson (3) 2,500; läroverket i Vadstena: koll. G. W. Karlsson (4) 3,000; koll. W. A. Engholm (4) 3,000; koll. E. J. Sellin (2) 2,000; läroverket i Eksjö: kollegan J. A. Hedberg (3) 2,500; koll. J. L. Hellerström (4) 3,000.

Skara stift: Läroverket i Skara: rektorn J. F. Ödberg i egenskap af lektor (4) 4,000; lektorn J. U. G. Stenqvist (5) 4,500; adj:n J. E. T. Björnberg (3) 2,500; läroverket i Venersborg: lektorn O. G. Örtenblad (2) 3,000; lektorn S. Tessing (2) 3,000; adj:n P. G. Bergin (4) 3,000; gymnastikläraren A. T. Warodell (2) 1,250; läroverket i Falköping: rektorn K. W. Hagberg (2) 3,500; koll. C. E. Petersson (3) 2,500.

Strengnäs stift: Läroverket i Strengnäs: adj:n F. Lundberg (4) 3,000; adj:n E. W. Nordgren (4) 3,000; adj:n K. Svartling (4) 3,000; läroverket i Nyköping: lektorn P. E. Kullander (3) 3,500; läroverket i Örebro: lektorn K. G. A. Grandinson (2) 3,000; adj:n B. G. F. Helleday (5) 3,500; adj:n K. A. Hedenkog (5) 3,500; adj:n A. M. Wallström (4) 3,000; adj:n Chr. F. M. Lindman (2) 2,000; läroverket i Eskilstuna: koll. K. A. H. Kernell (2) 2,000.

Vesterås stift: Läroverket i Vesterås: lektorn J. A. Kempe (2) 3,000; lektorn Fr. Arvedson (2) 3,000; läroverket i Falun: lektorn L. Grundström (4) 4,000; adj:n L. Wirén (4) 3,000.

Vexjö stift: Läroverket i Vexjö: lektorn A. H. Andersson (3) 3,500; adj:n C. O. U. Montelin (5) 3,500; adjunkten P. J. A. Welander (3) 2,500.

Lunds stift: läroverket i Lund: lektorn S. Wägner (3) 3,500; läroverket i Malmö: lektorn E. W. Lindahl (5) 4,500; lektorn C. G. Lindbom (4) 4,000; adjunkten C. O. T. Flensburg (6) 3,500; adjunkten J. Hellsten (3) 2,500; adjunkten O. A. Bunth (3) 2,500; läroverket i Helsingborg: lektorn S. J. Ljungdahl (5) 4,500; adjunkten G. Löfgren (3) 2,500; läroverket i Karlskrona: lektorn K. Wallin (2) 3,000; adjunkten P. A. Romberg (4) 3,000; läroverket i Landskrona: kollegan O. Olsson (2) 2,000.

Göteborgs stift: Högre latinläroverket i Göteborg: adjunkten G. L. Hörberg (2) 2,000; adjunkten E. Z. Bökman (2) 2,000; musikläraren E. R. Lindholm (3) 1,250; högre realläroverket i Göteborg: lektorn C. A. Mebius (2) 3,000; läroverket i Halmstad: adjunkten C. A. Colliander (5) 3,500; läroverket i Varberg: kollegan J. Claesson (5) 3,500.

Kalmar stift: Läroverket i Kalmar: rektorn M. Rosberg i egenskap af lektor (4) 4,000; lektorn G. M. Gullberg (4) 4,000; adjunkten J. N. Nyblén (3) 2,500; läroverket i Oskarshamn: kollegan Th. Uddenberg (2) 2,000.

Karlstads stift: läroverket i Karlstad: lektorn A. E. Dahlman (2) 3,000; adjunkten E. M. Ydén (5) 3,500; adjunkten S. W. Tenow (4) 3,000.

Hernösands stift: Läroverket i Hernösand: lektorn H. R. Wählander (5) 4,500; adjunkten L. M. Hedrén (4) 3,000; läroverket i Östersund: lektorn C. J. M. Fant (2) 3,000; läroverket i Umeå: adjunkten K. J. Ruuth (5) 3,500; läroverket i Luleå: rektorn K. A. Fredholm i egenskap af lektor (4) 4,000; adjunkten K. M. Hj. A. Helleday (5) 3,500; läroverket i Sundsvall: adjunkten O. F. Hedström (4) 3,000; teckningsläraren C. E. Tullberg (2) 1,250; läroverket i Piteå: kollegan K. O. Bäckström (4) 3,000; läroverket i Haparanda: kollegan T. Grape (5) 3,500; läroverket i Skellefteå: kollegan S. J. Gunterberg (5) 3,500; läroverket i Örnsköldsvik: kollegan N. A. G. Hertzman (3) 2,500.

Visby stift: Läroverket i Visby: lektorn M. V. Klintberg (2) 3,000; adjunkten L. Kolmodin (5) 3,500; adjunkten J. O. Klintberg (4) 3,000; adjunkten S. P. Hjertstrand (3) 2,500; adjunkten C. A. E. Lenström (3) 2,500.

Härjämte har K. M:t dels, enär lektorn vid realläroverket i Göteborg C. A. Mebius redan vid 1891 års början varit berättigad till uppflyttning i högre lönegrad, derest han då haft anställning såsom ordinarie lärare, medgifvit, att Mebius må från och med den 1 Augusti nämnda år, då han tillträdde lektorsbefattning, åtnjuta löneförhöjning efter 500 kr. för år, dels ock, med hänsyn till de särskilda förhållanden, som förekommit beträffande lektorn vid allmänna läroverket i Luleå J. A. Lagermark, hvilken oakadt långvarig tjänstgöring icke kunnat vinna uppflyttning i högre lönegrad, tilldelat Lagermark en gratifikation af 500 kr.

— Enär fil. kand. *B. N. K. Willén*, som tjänstgjort vid Örnsköldsviks allmänna läroverk sedan höstterminen 1887 såsom vikarierande kollega och sedan höstterminen 1889 derjämte såsom vikarierande teckningslärare, under hösten 1890 måste på grund af en inom hans familj utbruten smittosam sjukdom under en

tid af fyra veckor afhålla sig från den honom i och för nämnda befattningar åliggande tjenstgöring och derunder afstå från honom tillkommande löneförmåner, har K. M:t den 29 Januari 1892 såsom godtgörelse för den förlust W. härigenom lidit tilldelat denne en gratifikation af 200 kr.

Ogilladt besvär rörande ansökning till en lektorsbefattning.

Vid granskning af inkomna ansökningshandlingar till en vid allmänna läroverket i Skara ledig lektorsbefattning i fysik och kemi, till hvilken bland andre extra läraren vid Östermalms allmänna läroverk fil. doktor *G. Timberg* anmält sig såsom sökande, hade domkapitlet i Skara genom beslut den 18 November 1891, enär T. icke vid sin ansökning fogat vare sig betyg från universitetet öfver flit och uppförande eller vederbörligt tjenstgöringsbetyg, med åberopande af § 54 i stadgan för rikets allmänna läroverk förklarad T. obehörig att till den sökta tjensten ifrågakomma.

T. besvärade sig häröfver hos K. M:t under anhållan tillika, att, derest domkapitlets öfverklagade beslut funnes lagligen grundadt, K. M:t dock täcktes, enär på sätt i afskrift bifogade betyg utvisade, T:s tjenstgöring varit af godkänd beskaffenhet, af nåd medgifva, att *Timberg* finge anses såsom behörig sökande till ifrågavarande lektorsbefattning; men K. M:t har den 29 Januari 1892 icke funnit skäl att å besvärerna fästa afseende samt ej heller att bifalla klagandens anhållan att af nåd varda förklarad behörig att till den sökta tjensten ifrågakomma.

Afslagen ansökan om uppskof med tillsättande af en adjunksbefattning.

Domkapitlet i Strengnäs hade hos K. M:t hemställt, att, då stadsfullmäktige i Strengnäs hos K. M:t gjort framställning om införande af samundervisning för gossar och flickor vid *Strengnäs* allmänna läroverk med återbesättande af den vid nämnde läroverk efter adjunkten *L. H. Lahng* lediga adjunksbefattningen måtte få anstå, till dess stadsfullmäktiges berörda framställning blifvit af K. M:t pröfvad; men K. M:t har den 29 Januari 1892 icke funnit skäl till domkapitlets hemställan lemna bifall.

Behörighet till adjunks- och kollegatjenster.

Hos K. M:t hade fil. kand. *F. W. Åkermark* anhållit, att han, som genomgått föreskrifven profårskurs och sedan början af 1891 års hösttermin tjenstgjort såsom extra lärare vid högre

realläroverket i Göteborg, måtte förklaras behörig att, utan hinder deraf att hans fil. kand.-examen icke omfattat ämnet grekiska språket, anmäla sig såsom sökande till adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk.

Då sökandens kand.-examen omfattat *germanska* och *romanska* språk, samt vitsord i grekiska språket sålunda ej är för den sökta behörigheten erforderligt, men sökanden, hvilken, såvidt handlingarna utvisa, icke undergått examen i teoretisk filosofi, icke gjort någon framställning derom, att den ifrågavarande behörigheten måtte utan hinder af sistberörda omständighet honom medgifvas, fann K. M:t den 29 Januari 1892 ansökningen icke till någon K. M:ts åtgärd föranleda.

Beviljade dispenser vid sökande af lärarebefattningar.

T. f. rektorn vid allmänna läroverket i Söderköping fil. lic. *P. E. Lagerberg* har den 29 Januari 1892 af K. M:t förklarats behörig att söka och ifrågakomma vid tillsättning af adjunks- och kollegatjänster vid de allmänna läroverken, utan hinder deraf att han i fil. kand.-examen icke erhållit betyg om godkända insigter i alla de ämnen, som äro föreskrifna för behörighet till dylika tjänster.

— K. M:t har den 22 Januari 1892 medgifvit, att teologie kand. *Adolf Gustaf Hauffman*, som genomgått föreskrifven profårskurs, må, utan hinder deraf att han icke fullgjort det i läroverksstadgans § 55 föreskrifna disputationprof, anses behörig att söka och erhålla sådana adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, i hvilka kristendom ingår såsom undervisningsämne.

— K. M:t har den 4 Februari 1892 medgifvit, att fil. dr *A. Rosén* må, för stärkande af sin kompetens till af honom sökta lektorsbefattningar vid allmänna läroverk, vid universitetet i Lund på svenska språket offentligent försvara en på franska författad afhandling, hvars svenska titel vore »Bidrag till de elektriska svängningarnes teori.»

— K. M:t har den 12 Februari 1892 medgifvit, att adjunkten vid allmänna läroverket i Karlskrona, fil. doktor *Isaac Asklöf*, som anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Wexiö ledig adjunksbefattning i franska, tyska och engelska språken och som tillförene inför domkapitlen i Strengnäs, Linköping och Upsala aflagt undervisningsprof för adjunks- och kollegabefattningar i nämnda ämnen, må, med befrielse från afläggande af prof för den nu sökta tjänsten, räkna sig till godo

de betyg, han erhållit vid det inför domkapitlet i Upsala aflagda undervisningsprofvet.

— K. M:t har den 12 Februari 1892 medgifvit, att fil. doktor *Olof Herman Fröding*, som anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Vesterås ledig adjunktsbefattning i matematik, fysik och kemi och som tillförene inför domkapitlet i Vesterås aflagt undervisningsprof för lektorsbefattning i sagda ämnen, må för den nu sökta tjänsten räkna sig till godo de betyg han för nämnda prof erhållit.

— Hos K. M:t har föreståndaren för Motala enskilda läroverk, fil. kand. *Anders Edvard Sandberg*, med förmålan att han anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Vesterås ledig adjunktsbefattning i matematik, fysik och kemi, anhållit att han, som tillförene aflagt undervisningsprof dels inför domkapitlet i Vesterås uti ämnena matematik, fysik, modersmålet och historia, dels ock vid två tillfällen inför domkapitlet i Strengnäs, ena gången uti ämnena matematik, fysik och modersmålet samt andra gången uti ämnena fysik och kemi, måtte för den nu sökta tjänsten erhålla befrielse från undervisningsprofs afläggande i kemi, med rätt att vid tjänstene tillsättande räkna sig till godo de betyg, han i de till tjänsten hörande tre ämnen erhållit vid prof inför domkapitlet i Strengnäs; och har K. M:t den 12 Februari 1892 medgifvit, att S. må utan afläggande af prof i kemi kunna ifrågakomma vid utnämning till den af honom nu sökta tjänsten.

— Hos K. M:t har fil. doktor *Gustaf Adolf Karlsson* anhållit, att han, som inför domkapitlen i Göteborg, Linköping, Lund, Wexiö, Skara och Kalmar aflagt undervisningsprof för adjunkts- och kollegabefattningar samt inför domkapitlen i Kalmar och Wexiö jemväl för lektorsbefattningar, måtte vid ansökningar till lektors-, adjunkts- och kollegabefattningar inom dessa stift utan förnyade undervisningsprof i de ämnen, som berörda prof omfattat, få räkna sig till godo de vid nämnda prof erhållna högsta betygen eller, om detta ej kunde medgifvas, de af samtliga dessa prof härflytande medelbetyg, dock med honom förbehållen rätt att genom förnyade prof visa den högre kompetens, han sedermera kunde hafva förvärfvat; och har K. M:t den 19 Februari 1892 ifrågavarande ansökning i så måtto bifallit, att K. må vid tillsättning af sådana af honom sökta adjunkts- och kollegabefattningar vid allmänt läroverk inom Linköpings, Skara, Wexiö, Lunds, Göteborgs och Kalmar stift, hvilka omfatta ett eller flera af de läroämnena, i hvilka han redan aflagt godkända undervisningsprof, kunna utan afläggande af nytt prof i samma ämnen till utnämning ifrågakomma.

— Hos K. M:t har extra läraren vid allmänna läroverket i Helsingborg fil. kand. *Sven Assarsson* anhållit att han, som genomgått profårskurs och under femton terminer tjenstgjort såsom extra lärare vid allmänt läroverk, måtte, utan hinder deraf att hans fil. kand.-examen icke omfattar alla de ämnen, som äro föreskrifna för ansökningsrätt till lärareysslor vid rikets allmänna läroverk, förklaras behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid dylika läroverk, äfvensom att han, derest ofvannämnda förmån honom beviljades, måtte förklaras berättigad att från och med början af innevarande vårtermin för tjenstgöring såsom e. o. lärare uppbära arvode efter 1,800 kr.; och har den 19 Februari 1892 k. m:t, som funnit den underdåniga ansökningen icke föranleda nådigt beslut utom i hvad angår den sökta behörigheten till lärarebefattningar, i sådant hänseende medgifvit, att A. må, utan hinder af ofvanberörda omständighet, varit behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk.

— Regementspastorn och predikanten vid länsfängelset i Gefle *K. B. Hennig*, som den 22 Februari 1889 erhållit nådigt tillstånd att, ehuru han icke aflagt fil. kand.-examen eller genomgått profårskurs, söka sådana adjunkts- och kollegatjenster vid rikets allmänna läroverk, i hvilka kristendom inginge såsom undervisningsämne, hade hos K. M:t anhållit, att den honom tillerkända behörigheten måtte så till vida utsträckas, att han finge vid de allmänna läroverken inom Upsala stift söka och innehafva adjunkts- och kollegabefattningar, äfven om kristendom icke inginge bland undervisningsämnena, till stöd för hvilken anhållan sökanden bland annat åberopat, att han, efter det ofvanberörda medgifvande honom lemnades, 6 terminer haft anställning såsom e. o. lärare vid allmänna läroverket i Gefle, der han tjenstgjort tillsammans 13 lästerminer, att han under sin tjenstgöring vid nämnda läroverk meddelat undervisning i kristendom, hebreiska, historia och geografi samt modersmålet äfvensom under 11 lästerminer i naturlära, vid hvilken tjenstgöring han enligt vederbörande rektors intyg ådagalagt berömvärdt nit och berömvärd skicklighet, samt att han aflagt väl vitsordade undervisningsprof inför domkapitlen i Upsala och Strengnäs samt direkt. öfver Stockholms stads undervisningsverk uti ämnena kristendom, historia och geografi, modersmålet, engelska och tyska; och har K. M:t den 19 Februari till berörda ansökning lemnat bifall.

Beviljad dispens i mogenhetsexamen.

Hos K. M:t hade *Hugo Wikner* anhållit, att han, som ämnade under innevarande vårtermin vid allm. läroverket i Upsala aflägga mogenhetsexamen å latinlinien, måtte få samtidigt

dermed vid nämnda läroverk undergå kompletteringspröfning i matematik å reallinien och dervid vara befriad från den del af det skriftliga provet, som utgöres af behandling af en uppgift med mekaniskt eller fysikaliskt innehåll.

Till ifrågavarande ansökan har K. M:t funnit godt lemna bifall, dock att kompletteringspröfningen skall gälla endast för inträde i krigsskolan, derom anteckning skall ske å betyget öfver nämnda pröfning.

Beviljade dispenser vid universitetsexamina.

Hos K. M:t har fil. kand. *Hans Abraham Johanson Tiselius* anhållit om tillstånd att före den tid, då nödiga stadgan den 17 April 1891 angående filosofie kandidat- och licentiat-examina träder i tillämpning, få vid universitetet i Upsala aflägga fil. licentiatexamen i enlighet med de i nämnda stadga gifna bestämmelser; och hade kanslern för nämnda universitet i afgifvet utlåtande tillstyrkt, att ansökningen måtte på det sätt bifallas, att sökanden finge, efter det nödiga föreskrifter och anordningar för fil. licentiatexamen enligt ofvannämnda stadga blifvit af vederbörande myndigheter föreslagna och stadfästa, i behörig ordning anmäla sig till berörda examen och densamma undergå i de af honom uppgifna två ämnena matematik och mekanik i enlighet med stadgans föreskrifter.

K. M:t har den 4 Februari 1892 bifallit denna ansökning på det sätt kanslern tillstyrkt.

— K. M:t har den 12 Februari berättigat e. o. hofrättsnotarien *K. F. Stenström*, som aflagt juridisk preliminärexamen äfvensom examen till rättegångsverken, att aflägga juris utriusque kand.-examen efter pröfning i endast de för juridisk filosofisk examen föreskrifna ämnen, hvilka icke ingå i den förberedande pröfningen för examen till rättegångsverken.

Personalnotiser.

Döde: f. d. rektorn vid Nya elementarskolan d:r P. A. Siljeström den 19 Febr., 76 år gammal; f. d. kollegan vid Katarina lvk d:r J. E. Wahlström, nära 71 år gammal; f. d. läroverksadjunkten i Vesterås fil. d:r C. A. Hvasser den 21 Febr., 70 år gammal; kollegan i Ärvika fil. d:r C. H. Bågenholm den 29 Febr., 64 år gammal; adjunkten vid Norra Latinläroverket i Stockholm fil. d:r A. H. Setterberg, 49 år gammal; adjunkten och konsistorieamanuensen i Visby K. J. Berglund den 7 Mars, 58 år gammal.

mal: vik. adjunkten vid Karlstads läroverk fil. kand. J. L. Norinder den 14 Mars. 30 år gammal.

Utnämnde: Stockholm: till *gymnastiklärare*: vid Norra latinlykt kapten C. Ch. A. Silow, vid Södermalms h. a. lyk löjtn. V. Åsman, vid Östermalms lyk löjtn. P. A. E. Mohlin.

Tjänstledige: Helsingborg: rektor P. Hj. Söderbaum på grund af sjukdom; **Kristianstad:** lektor N. Lindskog till v.-t:s slut för enskilda angelägenheter; adj. C. T. Fagerlund under v.-t.; **Malmö:** adj. E. C. Hollelius under år 1892 på grund af sjukdom; **Karlskrona:** lektor C. G. Råff tills vidare på grund af sjukdom; **Uddevalle:** musikal. A. L. Lugner under v.-t., koll. A. W. Uhrberg tills vidare på grund af sjukdom; **Skara:** adj. B. M. Häggander under v.-t. på grund af sjukdom, adj. A. J. Särnblad under år 1892 för att vara folkskoleinspektör, adj. E. G. Källgren tills vidare på grund af sjukdom; **Venersborg:** adj. na A. Sahlén och S. Tengblad under v.-t. på grund af sjukdom; musikal. C. O. E. Hjort under v.-t. för ensk. angelägenheter; **Borås:** koll. J. Nyberg under v.-t. för helsans vårdande; **Eskilstuna:** koll. K. Svartling tills vidare; **Norrtegel:** gymn.-l. J. Lindqvist till v.-t:s slut för ensk. angelägenheter; **Jönköping:** adj. G. Sæve 15 Febr.—16 Mars för helsans vårdande; **Göteborg:** musikal. E. R. Lindholm tills vidare på grund af sjukdom.

Förordnade: Göteborgs h. latinlyk: till vik. lektor s. m. adj. A. H. N. Lindegren, till vik. adj. dr. E. Münchmeyer, till vik. teckn.-l. artisten J. A. Holmqvist, till extral. skolföreståndaren C. J. Carlstedt, fil. kand. na H. Nilsson, A. Kronbäck och H. Klefbeck; **Göteborgs h. reallik:** till e. o. lektor teol. kand. J. A. Eklund, till vik. lektor dr. A. Hjelmérus, till extral. utn. adj. C. Granqvist, dokt. na O. Ö. Olán, G. Ihrfelt, C. A. Windahl, fil. lic. S. A. Brandel, fil. kand. na G. Lundberg, C. A. Olsson, T. Edbom, L. Carlbom, A. P. Skoglar, J. W. Åkermark; till biträd. teckningsl. seminarier. A. F. Freeman; **Göteborgs femkl. lyk:** till v. rektor under riksdagsperioden koll. J. Norberg; till v. kolleger fil. kand. A. Fridell, fil. lic. T. J. E. Rosell och fil. kand. I. Törnstrand (tills vidare); till extral. fil. kand. na J. A. Drysen, A. Fägersten, O. A. Perman och J. Valdenborg; **Halmstad:** till extral. fil. kand. na F. Bäckman, O. Hedlund och K. M. Kullberg; till v. gymn.-l. och biträd. teckn.-l. löjtn. C. N. Österlund; **Uddevalle:** till v. kolleger fil. kand. na D. Högbom och K. Lidberg (tills vidare); till v. musikal. koll. J. A. Lundell; **Varberg:** till v. koll. kand. R. H. Stilberg; till v. musikal. organistkand. A. Ehn; till extral. fil. kand. S. Pettersson; **Märstrand:** till v. koll. s. m. kand. G. Åhl; till v. musikal. koll. L. E. Tellgren; till v. teckningsl. folkskolel. G. O. Gabrielsson; **Strömstad:** till v. rektor koll. K. F. Cederskog; till v. koll. stud. A. S. L. Hjulström och fil. kand. N. Lönnerblad, till v. musikal. organisten A. Wiklund; till v. gymnastikal. v. koll. A. S. L. Hjulström; till v. teckningsl. koll. K. F. Cederskog; **Kongälf:** till v. koll. stud. J. H. Theorell; till v. musik- och gymnastikal. folkskolel. och organisten C. G. Gustafsson; **Skara:** till vik. lektor dr. A. W. Petersson, till vik. adjunkter fil. lic. na J. T. E. Carlsson, A. W. Hallstedt, fil. kand. na C. Forsman, E. V. Sidner, A. Persson, A. Pauls och G. Norén, till vik. musikal. fil. kand. E. V. Sidner; **Venersborg:** till vik. lektor fil. lic. J. Åzelius, till vik. adjunkter fil. dr. J. Rodhe, fil. kand. O. F. Jonsson, till vik. musikal. L. Hjort; **Mariestad:** till vik. rektor koll. L. R. Lundén, till vik. kolleger fil. kand. na G. A. Bohlin och L. Asplund; **Lidköping:** till vik. rektor koll. E. G. Brand, till vik. kolleger fil. kand. na J. A. Norner, F. B. Drakenberg och J. A. Sterner, till vik. musikal. folkskolel. J. G. Söderberg; **Sköfde:** till vik. gymn.-l. löjtn. R. Gyllenram; **Borås:** till vik. kolleger teol. kand. G. Remmer och fil. kand.

S. N. C. Sundelius, till vik. gymn.-l. löjtn. Kl. Ehrengranat; **Falköping**: till extral. fil. kand. K. F. S. Damgren, till vik. teckn.-l. stationsskrif. Cl. Andersson, till vik. gymn.-l. löjtn. F. Forssman; **Alingsås**: till vik. kolleger fil. kand. O. Blohm och stud. Th. Nattséa, till extral. fil. kand. Ch. Norelius, till vik. teckn.-l. fröken W. Sjöstedt, till vik. musickl. organisten A. P. Loocrantz; **Hjo**: till vik. koll. fil. kand. J. T. Nyman, till vik. gymn.-l. löjtn. A. D. Graaf, till vik. musickl. fröken H. Graaf; **Örebro**: till vik. lektor fil. kand:na C. R. Lindstam och K. I. Ågren, till vik. adjunkter d:r A. V. Brissman och fil. kand. O. S. G. Norlander; **Nyköping**: till extral. fil. kand. A. J. Sterner, till vik. adjunkter fil. lic. K. F. Rydberg, fil. kand:na K. G. Lundin och T. K. Fahlström, stud. S. Karlstrand, till vik. teckn.-l. fröken A. Bergstedt; **Eskilstuna**: till vik. kolleger d:r Th. Petersohn, fil. kand:na J. A. Hoffman och A. F. Bersell, till vik. teckn.-l. fröken H. Solenius; **Åskersund**: till vik. koll. fil. kand. na J. Wiberg, till vik. gymn.- och teckn.-l. löjtn. D. S. Lilliehöök, till vik. musickl. folkskolel. N. G. Kjellander; **Södertelge**: till extral. stud. M. V. Wahlgren, till vik. sångl. folkskolel. P. Sorlin, till vik. gymn.-l. kapten E. Seybold, till vik. teckn.-l. fanj. C. A. Nybleus; **Norrtelege**: till vik. gymn.-l. e. o. hofrättsnot. C. G. E. Leijonhufvud, till vik. teckn.-l. ingenjör C. Norrman; **Jönköping**: till vik. adjunkter fil. kand. A. Ehn och fil. stud. G. Olsson; **Arvika**: till vik. adj. stud. H. Westergren; **Visby**: till vik. adj. kand. K. A. Valdén; **Helsingborg**: till vik. rektor d:r S. Ljungdahl, till vik. lektor pastor H. Leth; **Landskrona**: till vik. koll. fil. kand. K. E. Johansson; **Kristianstad**: till vik. lektor fil. lic. E. Bergenström; **Karlskrona**: till vik. lektor adj. C. E. Schöldström, till vik. adj. pastor J. A. Jakobszon.

Sökande: Vadstena: gymn.-l.-bef. sökes af löjtn:na N. B. Mannerhjerta och B. T. G. V. H. O. Mellerborg samt gymn.-dir. W. Borg; **Kristianstad: adj.-bef. i kristendom, modersmålet samt historia och geografi** sökes af fil. dr:na C. Wibling, K. O. Enghoff, A. Åkerblom och J. Rodhe samt fil. kand:na G. Schröder, A. Hederström, O. Ericsson, N. Asker, S. Assarsson, G. Bliðberg, P. Corvin, J. P. Liljestrand och G. A. A. Mollstadius; **Ystad: koll.-bef. i matematik, modersmålet och naturlära** sökes af fil. dr:na A. Nilsson, G. A. Karlsson och G. Ihrfelt, fil. lic. T. Petersohn samt fil. kand:na F. V. Bökman, C. F. Lundvall, J. A. Ryde, A. P. Mohlin, A. P. Skoglar, O. Wijkström, H. Klefbeck, G. J. Sandström, E. A. Sjögren, J. Vanberg, R. L. Rönqvist, S. Pettersson, O. Berg, A. Hall, C. A. Ljåhdahl, O. Ericsson, J. E. V. Wetterhall, A. Ehr och J. E. Stigler samt vik. koll. G. W. Fougstedt; **Vesterås: gymn.-l.-bef.** sökes af löjtn:na B. T. G. V. H. O. Mellerborg, P. A. Stenberg, L. A. Nauckhoff och E. R. A. Osbeck, und.-löjtn:na C. G. Helligren och C. H. A. Blüm samt gymn.-dir. W. Borg; **Arboga: musickl.-bef.** sökes af organisten och folkskolel. G. M. Celander.

Lediga platser: Gefle: adj.-bef. i latin, modersmålet och tyska, fat.-dag d. 5 April; **Upsala: adj.-bef. i engelska, tyska och modersmålet**, fat.-dag den 13 April; **Skara: adj.-bef. i tyska, engelska och modersmålet**, fat.-dag d. 4 April; **musickl.-bef.**, fat.-dag d. 28 Mars; **Strengnäs: adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik**, fat.-dag d. 25 April; **Lund: adj.-bef. i matematik, fysik och kemi**, fat.-dag d. 28 Mars; **Stockholms folkskollärarinneseminarium: adj.-bef. i kristendomsstudier, modersmålet, pedagogik och metodik**, fat.-dag den 16 April; **Kalmar: adj.-bef. i modersmålet, historia och geografi**, fat.-dag den 21 Maj.

För ett gemmäle af Hr B. Rollin angående ifrågasatta reformer vid räknundervisningen har Red. icke kunnat bereda plats i detta nummer.

Till Redaktionen insända skrifter:

Nya Testamentet och Psaltaren i fullständig öfverensstämmelse med de af bibelkom. 1883 och 1888 utgifna normalupplagorna. Stafningen öfverensstämmande med "Läsebok för folkskolan", 9:de uppl. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris i klotband 1,25, i skiuband 1,75.

A. E. Friedlander: Tröslärans hufvudsanningar; till skolans och hemnets tjänst. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 56 s. 8:o. Pris h. 0,60, b. 0,85

Erik Lindgren: Engelsk-svensk Ordbok, skolupplaga, utarbetad på grundvalen af Venström-Lindgrens större engelsk-svenska ordbok, jämte register öfver egennamn. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 673 + 50 s. 8:o. Pris b 9 kr.

P. A. Norstedt & Söners Skolbibliotek, III: Engelska författare: 2 *S. R. Gardiner: historical biographies* med anmärkingar af *V. Sturzen-Becker*. 164 s. 8:o. Pris b. 1,25.

Aus der neueren deutschen Litteratur, III: *O. W. Müller: Zwei Erzählungen*. Mit Anmerkungen von *Hj. Hjorth und Anna Lindhagen*. 134 s. 8:o. Pris h. 1 kr., b. 1,20. IV; *H. Arnold: Fritz auf dem Lande*, eine lustige Geschichte. Mit Anmerkungen von denselben. 47 s. 8:o. Pris h. 0,45, b. 0,65.

Fransk vitterhet för skolan och hemmet, utgifven af *J. Müller och O. Wigert*; III: *André Theuriet: la Saint-Nicolas; Emile Richebourg: le bouquet de roses; Jules Verne: Gibraltar; Chambol: la serviette* Stockholm, C. E. Fritze. 110 s. 8:o. Pris h. 1 kr.

Rolf Schenström: Strödda tankar i några af tidens viktigare frågor tillägnade Sveriges uppfostrare och uppfostrarinnor. Stockholm, Samson & Wallin. 50 s. 8:o. Pris 0,65

Ioannes Bergman: Aurelii Prudentii Clementis hymnos duo suethicis verbis express. 33 s. 8:o.

—, Aurelii Prudentii Clementis hymnum omnis horæ suethicis verbis express. 28 s. 8:o.

I. Olsson: de epodis Horati adnotationes variæ. 59 s. 4:o.

J. Ekström: Färgläggning & Ritöfningar. 8 s. 8:o. Pris 40 öre.

G. Cederschöld: Svensk läsebok för klasserna IV—VI vid de allmänna läroverken och klasserna IV—VII vid de högre flickskolorna. Tredje uppl. Första kursen för kl IV. Göteborg, Torsten Hedlund. 179 s. 8:o. Pris b. 1,25.

Smaastykker ved udvalget for Folkeoplysnings Fremme. XVII: 1. 88 s. 8:o. Pris 0,55

S. B. Thrige: Frederik VI:s Historie. Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme 190 s. 8:o. Pris kart. 1,20.

Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland 1892: I (H. A.: Aristoteles' skrift om atenarnes statsförfattning; Carl K—n: Några ord om folkskoleförhållandena i Sverige; A Ramsay: skolärendena vid landtdagen 1891; litt.-anm.; notiser)

Vor Ungdom 1892: 1 (V. Voss: Vintersport og vinterferier; C. C. Clausen: Stenografiens indførelse som undervisningsgenstand i de højere skoler; G. Norrie: Lodret eller skraa Skrift; P. Jacobsen: en lille Reform i Tyskundervisningen; P. Christensen: Vinterlærere; Th. Langs om Frankrigs højere Pigeskoler; H. Jæger: Læsekunsten; Litt.-Anm.)

Om åskådlighet vid undervisningen i historia.

För ett tiotal år sedan utkom en liten, synnerligen väl skriven bok af UFFE om »Realism i undervisningen», hvori historien såsom humanistiskt och formellt bildningsmedel med hela öfvertygelsens värme framhålles. Tvifvelsutän äger mycket af hvad förf. där yttrat sin fulla riktighet — något, hvarom man genom egen erfarenhet vid undervisningen i detta ämne tämligen snart kan öfvertyga sig. Af läraren fordras där »*muntlig framställning, åskådlighet och utförlighet*». På dessa fordringar torde man icke heller, teoretiskt och ideellt sedt, våga mycket pruta, om den verkliga nyttan med undervisningen i detta ämne skall vinnas. Skola emellertid dessa fordringar rätt uppfyllas, torde detta ämne blifva ett bland de svårare att behandla i skolan. Ty att muntligt framställa en historisk tilldragelse på ett åskådligt sätt och med passande utförlighet, det är icke allom gifvet. Därtill fordras alldeles särskilda anlag, hvilka, vi tro det, äro tämligen sällsynta. Väl kan trägen öfning och troget aktgifvande på sig själf göra mycket, men hvar och en skall dock vid en närmare pröfning af sitt eget verk finna mycket, som han velat men ej kunnat göra bättre¹⁾.

1) Vi kunna ej neka oss nöjet att här anföra tvenne tyska pedagogers stora kraf på läraren i historia: »Die Schwierigkeit des historischen Unterrichts liegt im Erzählen des Lehrers; denn Erzählen ist nicht Jedermanns Ding. Der Geschichtserzähler hat sich ebensowohl vor Trockenheit als vor Schwulst zu hüten» (Kahle). »Eigentlich sollte kein Schullehrer angestellt werden, der nicht mit Gewandtheit, Leichtigkeit und Annehmlichkeit erzählen kann» (Dinter).

Läroboken får i ofvannämnda skrift en hård dom, då den kallas »detta abstraktionens vidunder». Äfven om vi nu icke i allo vilja instämma i denna dom och därjämte erkänna, att aktningvärdas bemödanden sedan dess blifvit gjorda att förenkla det abstrakta, måste vi dock hålla fast vid att gängse läroböcker ännu lämna åtskilligt öfrigt att önska, och att den tid ej nu är för handen, då »historien», enligt Tegnér's ord, »är fattlig för barnet blott såsom saga», om den någonsin varit det.

Emellertid vilja vi denna gång icke inlåta oss på någon kritik af gängse läroböcker utan taga dessa, sådana de äro med deras förtjänster och fel, helst som en god lärobok i en svag lärares hand ej fullt förmår ersätta hans svaghet, och en god lärare äfven med en svag lärobok kan komma ganska långt. Men skall så ske, då måste han göra allvar af ett annat yttrande af Tegnér: »Läraren måste *utstaka* och *jämna* vägen, men lärjungen måste *gå* den, ingalunda *bäras* som en ofärdig».

Detta *utstakande*, och *jämmande* af vägen har, hvad historien angår, förr tagits ganska lätt och kanske tages det ännu så af en eller annan lärare. Ofta har det bestått däri, att läraren vid förhörets eller, som varit detsamma, vid timmens slut sagt: »Till nästa gång taga vi därifrån -- dit», utan att lärjungen haft en aning om hvad den nya uppgiften innehållit.

Klart är emellertid, att läroboken vid återgifvande af historiska fakta *måste* använda *tekniska termer*, som antingen af författare blifvit vedertagna eller med hvilka samtida benämnt händelsen, benämna föremål och verk, som antingen på grund därpå, att de ej vidare förekomma eller på grund af lärjungens utveckling och lifserfarenhet, äro honom fullkomligt obekanta, nämna orter, som han ej känner, eller sammanfatta en vidlyftig utveckling eller verksamhet med några få eller ett enda ord. Visserligen kan lärjungen inlära detta, om vi bortse från en och annan löjlig accentuering eller sorglustig uppfattning; men frågar man, hvad han *förnummit*, hvilka föreställningar och tankar, som

hos honom genom den eller den historiska uppgiften kommit till stånd, så blir upptäckten i många fall sorglig. Man märker då, att ganska många börja med att inlära hemlighetsfulla, historiska, gåtor och termer i folkskolan, fortsätta vid läroverket och avsluta vid akademien. Ja, slutligen blir mängden så van därvid, att han ej bryr sig om, vare sig han förstår och klart uppfattar, eller icke förstår, hvad han läser. Han märker ej heller, hvad som kan vara eller icke vara begripligt för andra, just därför att han ej någonsin själf *tänkt* därpå. Utom af egen erfarenhet har den, som skrifer detta, funnit, att det så förhåller sig, dels hos barn, dels hos lärjungar öfver 16 år, som inhämtat folkskolans pensum, dels ock hos vid universitetet bildade män, som skolat »utstaka och jämna» vägen i detta läroämne för andra.

Denna fatala olägenhet afhjälpes likväl hvarken genom »*muntlig framställning*» eller genom »*utförlighet*». Ty vid den förra vill man vanligen plöja med andras kalfvar, hvilka måhända ej gjort saken klarare, vid den senare urartar framställningen ofta till ett ännu större hopande på hvartannat af historiska detaljer och obegripliga talesätt, hvarigenom det gifves lärj. i förväg, som han antingen först på ett högre stadium borde erhålla, eller sådant, som han på sin nuvarande utvecklingsgrad ej kan fatta eller åtminstone ej behålla. Detta kan leda till en minnets öfveransträngning och på samma gång till en förståndets förslappning af betänklig art, men medför i verkligheten hvarken den humanistiska eller formella bildning, som med läroämnet afses.

Nyss antydda olägenhet kunde dock, såsom vi tro, rätt väsentligt afhjälpas, om hvarje lärare, när han, sin plikt likmätigt, skall för lärjungen utstaka och jämna vägen, på allvar vinnlade sig om *åskådlighet* vid undervisningen. Närmare försök i denna riktning visa dock, att knappt något ämne, om vi undantaga naturkunnigheten, behöfver så många hjälpmedel för att kunna åskådligt framställas som just historien. Detta beror därpå, att mänskliga slakten där träda oss tillmötes i så många växlande gestalter, under så skiftande temporella och lokala förhållanden, i så många

olika relationer till andra individer i krig och fred, i stat och kyrka etc. Här behöfves i sanning både ord, bild och konkreta föremål, om nöjaktig klarhet skall vinnas. — Huru hafva vi då att vid historieundervisningen tänka oss denna

åskådlighet i ord?

1. Allraförst så, att *ord af främmande ursprung öfversättas och förklaras*. I historien förekomma ofta sådana ord. De kunna ej därifrån aflägsnas, emedan de blifvit bestående uttryck för en viss sak. Oss vill det ock synas, som behöfde de icke heller aflägsnas, ty det kan höra med till lärjungens formella bildning att känna dem. Sådana ord äro t. ex. union, reduktion, recess, ordinantia, kollegium, kansli, kanslipresident, edikt, magna charta, test-akten, habeas-corporusakten, pragmatisk sanction, konvention, apostel, tyrann, liturgi, arkebusering¹⁾ m. fl. Huru skall lärj. om han ej läst de språk, hvarifrån dessa ord äro hämtade, kunna genom dem få någon ringaste föreställning om den sak de beteckna, ifall de ej öfversättas? Man invänder, att saken efteråt i boken vanligen förklaras så tydligt, att han på ett ungefär kan förstå ordets innebörd. Men lärj. reflekterar ty värr sällan på detta sammanhang, och om han det gör, så är det i verkligheten ej alltid så lätt att af läroboken förstå, hvilket ord som skall utgöra öfversättning af det främmande ordet.

Somliga af dessa äro visserligen lätta att med ett motsvarande ord återgifva på svenska, till andra åter gifves knappt någon svensk öfversättning. Men bättre är då att gifva en, om också blott approximativ öfversättning eller ock en saklig förklaring af det omhandlade ordet än alls ingen.

1) De läroböcker af mera grundläggande natur, hvarur vi hämtat ex. för denna uppsats, äro C. T. Odhners Lärobok i fäderneslandets historia för folkskolan (13:e uppl.) och samma förf:s Lärobok för skolans lägre klasser; M. Höjer, Lärobok i Svis hist. för skolans lägre kl.; C. A. Zachrisson, Lärobok i Sv:s hist. för högre flickskolor; J. R. Pallin, Lärobok i Allm. hist. för skolans mellankl. Då vi emellertid ej velat granska någon viss lärobok, vilja vi ej anföra, *hvar* citatet står, utan blott konstatera, att de i dessa böcker återfinnas.

2. *Svenska, ehuru på lärjungens utvecklingsgrad främmande ord och uttryck böra förklaras.* För oss synas uttryck, sådana som: »Fienden äntrade ormen länge». »Magnus Erikson förbättrade rättskipningen». »Svenskarne församlade sig bakom bråtar och förhuggningar på Tiveden». m. m. vara ganska enkla uttryck. Men faller det oss in att fråga, huru det gick till att äntra ett fartyg, tillverka en för krigsbruk lämplig bråte och förhuggning eller hvad rättskipning kan vara till skillnad från lagstiftning, så torde vi i de flesta fall finna, huru få de äro, som ha en riktig uppfattning af dessa i vårt tycke enkla, men för en elementär historisk bildning icke oväsentliga ting. Sådana ord som »odalbonde», »stormän», »hufvudbanér», parti o. s. v. synas ock vara bekanta. Men frågar man efter skillnaden mellan odalmän och andra personer, efter hur ett hufvudbanér såg ut, och hur detta skilde sig ifrån en fana, hvilka som kallades stormän under medeltiden, hvad som utgör det utmärkande draget hos ett parti eller hur ett parti uppkommer, märker man snart, att lärjungens föreställningar om hvad som ingår i dessa ord äro betänkligt dunkla.

3. *Ord och uttryck, som utgöra en sammanfattande beteckning för en fortgående utveckling eller utgöra namn på uppkommande inrättningar, böra ej lämnas opåaktade.*

Såsom exempel härpå kunna vi anföra följande mening: »Nu erhöil adeln genom frälseköpen — till hvilka nödvändigheten att anskaffa penningar tvungit förmyndarne — liksom vid förpantningar och förläningar ej blott kronans gods utan äfven hennes räntor af skattebönderna». Här förekomma tydligen många ord, som beteckna en fortgående utveckling för den tiden, men som för vår tids barn och ungdom äro obekanta. Försök har blifvit gjordt att på enklare sätt omskrifva saken sålunda: »Adeln erhöil dels genom köp, dels genom gåfva och förläning tusentals af kronans jordagods». Denna förenkling blir dock dels ofullständig dels otydlig; ty lärjungen måste ha klart för sig: 1:o hvarigenom ett kronogods skiljer sig från andra gods, 2:o hvad kronan förlorade på köpet, på gåfvan, på för-

länningen, på frälseköpet och förpantningen, 3:o huru en förpantning af kronogods och ett frälseköp i verkligheten går till, i fall han skall kunna bilda sig någon föreställning om den företeelse, som här antydes. — På ett annat ställe säges i läroboken: »I följd af de ständiga krigen måste konungen . . . utskrifva landets ungdom till krigstjänst» eller »Kriget medförde ständiga utskrifningar af soldater». — Utskrifva ungdom eller soldater till krigstjänst, det är ju ett uttryck, som är för den unge en fullständig gåta, om det ej förklaras, och dock är det beteckning för en ganska vidlyftig historisk utveckling af allvarlig och genomgripande art. — »Gustaf Vasa upprättade en stående *krigshär* på 15,000 man». Hvilken lärj. kommer här att tänka på den förändring i krigsväsendet, som med dessa ord antydes, om det ej för honom påpekas? Han tänker på 15,000 man och sedan på det kursiverade ordet krigshär; men därvid blir han med sina tankar stående. — »Dock grundades den första växel- och lånebank i Sverige samt Eskilstuna manufakturverk», heter det på ett annat ställe. Detta uttryck blir af föga betydelse, om ej lärj. nödgas att göra klart för sig, hvad som förhafves i inrättningar med dylika konstiga namn.

4. *Vid meningar, som blott antyda en vidlyftig verksamhet, bör man förmå lärjungen att närmare tänka sig in i denna.* »Under medeltiden», heter det, »hade köpmännen i Lübeck och andra hansestäder slagit under sig nästan all handel och sjöfart i Sverige samt skaffat sig stora rättigheter, som voro till men för de svenska köpmännen». Här bör lärjungen, om han skall ha rätt nytta af att inlära denna mening, nödgas att för sig klargöra: 1:o hvilka dessa stora rättigheter voro, 2:o hvad intresse Lübeckarne m. fl. kunde ha af att »slå under sig handel och sjöfart», 3:o huru de tillgodogjorde sig sina rättigheter, 4:o huru svenske köpmän kunde ha men däraf, att andre införde och utförde deras varor, då det ju annars är en fördel att ha handelsboden nära. — Om Gustaf II Adolf säges: »Därpå gick han med sitt folk ombord på flottan» (I Maj 1630). Men förvisso

var det denna gång icke blott konungen, som med sitt folk steg ombord, utan äfven mycket annat, som gick och fördes ombord, nämligen allt, som behöfdes för en lång sjöresa och ett krig i främmande land. Tillfället är här särdeles gynsamtt att en gång för alla riktigt förmå lärjungen att tänka sig in i hvad allt som kräfves för att kunna föra krig. — På tal om mösspartiet efter 1765 säges: »Därigenom uppkom en allmän penningebrist, ingen ville köpa» o. s. v. Huru kunde detta bli följden af hvad förut är sagdt, nämligen att de indrogo understöden och stängde banken för lån? De pengar, som voro ute i rörelsen, förblefvo ju i alla fall där, äfven om inga nya statsanslag och lån beviljades. Den frågan kan ej lärjungen besvara utan hjälp, men utan denna hjälp blir också saken för honom alldeles icke möjlig att vid öfverläsningen fatta.

5. *Dunkla uttryck böra förtydligas, onödiga strykas och missvisande rättas.* I läroboken läses t. ex. »Nu stodo hattarne på höjden af makt». Detta uttryck är mycket dunkelt; ty »makt», ja all makt hade ju hattarne, så snart de hade en enda rösts öfvervikt. Men uttrycket innebär dock en bestämd historisk upplysning, ehuru lärj. behöfver tänka därpå, innan han råkar på gåtan. — »På stortorget var spetsgården uppställd, och dit fördes slaktoffren, omgifna af knektar». Många barn, ja många skollärare finna detta uttryck obegripligt, emedan de 1:o ej veta, hvad »spetsgård» är, 2:o ej veta skilja mellan den spetsgård, som var uppställd, och de knektar, som omgäfvos slaktoffren. Denna sak behöfver genom teckning å svarta tafian förtydligas. — Om Erik Jedwardsson säges: »Efter den tidens sed bar han en tagelskjorta» o. s. v. eller: »Enligt tidens sed spåkte han sin lekamen». Liknande säges äfven om Birgitta. Såvidt man nu ej på andra ställen vill skriva t. ex. »Efter den tidens sed företog Styrbjörn starke ett vikingatåg; efter den tidens sed framledde Blotsven en häst till offer, efter den tidens sed bar Gustaf Vasa den spanska dräkten» o. s. v. genom hela historien, synes oss denna ingress äfven på dessa ställen böra utan barmhertigt-

het strykas såsom alldeles *onödig*, för att ej tala om det *demoraliserande* uti att med sådana ord liksom afspisa detta sätt att öfva *själfukt*, användt af personer, hvilka dock allmänt räknas bland stjärnorna i medeltidens mörka natt. För öfrigt kan det svårligen bevisas, att tagelskjortan var ett vanligt klädesplagg och sträng fasta ett vanligt lefnads-sätt på den tiden. — En annan mening, som i växlande former upprepas, lyder: »Man dyrkade ej den treenige Guden allena, utan äfven och kanske ännu mer jungfru Maria samt helgonen». Detta är missvisande, ty man *dyrkade* Gud (*adoratio*); men *bad* om Marias och helgonens *förböner* (*invocatio*). »Härre miskunna tigh offuer mich, Christe forbarma tigh offuer oss»; men »Sancta Maria bid for oss» . . . »Sancte Erik bid for oss» o. s. v. Så lyda orden i medeltidslitanian, och skillnaden är lätt att inse. — Ordet liturgi öfversattes med »messordning», »kyrkoandbok», gudstjänstordning». Första ordet är för svårfattligt och obestämdt för barn; de andra äro missvisande; ty liturgien var »en ordning för gudstjänstens och nattvardens firande». Den motsvarar därför näppeligen något af ofvannämnda ord i den mening vi äro vane att fatta dem. — Af denna art äro och uttryck sådana som: »Prästerne fingo till sitt underhåll en tiondel af jordens afkastning». En väldig lön!! »Häri genom var kyrkoförbättringen grundlagd — och *prästerne!* öfvermakt bruten». »Karl XII dog ogift och barnlös» m. fl. d.

6. *Forntida, i läroboken omnämnda men för lärj. möjligen okända seder, bruk och föremål måste genom något utförligare beskrifning åskådliggöras.* Så kan det t. ex. vara nödigt att skildra, hvad som förekom och hur det tillgick vid ett fornnordiskt ting, lifvet i ett kloster, en dubbning, ett tornäspels, en konungabegravning, en kröning, en belägring, en stormning o. s. v. Visserligen behöfver sådant blott på ett ställe och blott en gång förekomma men då icke i dunkla och ofullständiga antydningar utan, såvidt det kan ske, i detalj. Att få detaljerna härvid klara är icke alltid så lätt, men med ihärdigt arbete är det ofta icke omöjligt, och detta är af stort värde för lärjungens allmän-

bildning. — När det t. ex. säges: »Gustaf Vasa iklädde sig dalkarlsdräkt och rundklippte sitt hår», är nog detta kanske tydligt för en dalkarl, men för andra är det vanligen ej klart, huru en sådan dräkt såg ut eller hvad som menas med rundklippt hår. — Att nämna, huru herrarne på Gustaf Vasas tid klädde sig i den spanska dräkten, är af föga värde, om ej en beskrifning på denna dräkt samtidigt lämnas. Så förhåller det sig ock med föremål, sådana som båge, armborst, sågkvarn, musköt, carduansläder, varmlufts-maskin, monitor o. s. v.

7. *Mått- och taluppgifter åskådliggöras.* Af intresse kan det vara att höra, huru »jutehataren flög i luften med 1,200 man»; men hemsk blir händelsen, om man genom en lämplig bild förmår eleven att tänka sig en sådan mängd människor, som i ett ögonblick förlorade lifvet. Lärjungarne inlära ock med samma lätthet, att Napoleon med öfver en half million krigare tågade öfver Niemen in i Ryssland. Att få någon föreställning om en sådan här låter sig likväl ej lätt göra. Men låt dem en gång fördela denna här i t. ex. hälften fotfolk och hälften hästfolk, uppställa dem i led på 10 man, med t. ex. 5 fot mellan hvarje led fotfolk och 20 fot mellan hvarje hästled, skall man få se, hvar ungefär de första komma att vattna sina hästar, innan ännu de sista lämnat t. ex. Uppsala. Först då framträder en sådan armé i dess häpnadsväckande dimensioner. Först då kunna vi ock i någon mån tänka oss känslorna hos en vid Niemen boende person, som kanske öfver en vecka såg dessa truppmassor oupphörligen skrida förbi. — Vid sådan åskådningsundervisning må man dock vakta sig för att jämföra saken med sådant, som för lärj. är ännu mera obekant, såsom när det säges, att adeln erhöll »besittningar, som liknade furstendömen», eller med något, som är dem lika obekant, t. ex. »Rikskanslär var ungefär detsamma som utrikesminister».

Stundom är också en sådan upplysning alldeles nödvändig, så vidt ej hvarje försök till uppfattning skall vara

och förblifva omöjlig. Om Karl Knutsson säges t. ex. »En tid var han så fattig, att han ej kunde betala en skuld på femtio mark». Såsom vi finna, är här hvarje föreställning om hans förmögenhetsvillkor omöjlig, så länge man ej vet, huru mycket ungefär en mark motsvarar i vårt mynt. — Ännu värre gestaltar sig saken, när i läroboken läses: »Oaktadt landet hemsöktes af hungersnöd och dyr tid, for konungen fram med så stort följe, att fem läster korn hvarje natt åtingo för hans hästar». Om man nu antager en utfordringsranson af 3 kannor korn per natt för hvarje häst, kunde man ju lätt bilda sig en föreställning om följet's ungefärliga storlek, om man blott visste huru mycket en »läst» är. Slår man nu upp ordet »läst» i Linders konversationslexikon, står där: »Ett redan i Sveriges medeltid användt mått, innehållande ett på skilda tider och orter samt för olika varuslag olika antal tunnor». Om åter läst vore = kolläst = 75,6 kbft = 19,8 hktl. då kunde exemplet lösas; men i annat fall blir det en omöjlighet att få något ljus genom denna historiska notis.

8. *Ett direkt anförande af personers ord gör understundom god nytta.* Vi erinra här exempelvis om Karl XII:s beskrifning på en bra karl, om hans yttrande till Arvid Horn efter hemkomsten från Turkiet, om Fredrik I:s yttrande, då han i råds-kammaren hörde uppläsas berättelsen om allt, som regeringen sedan sista riksmötet utträttat: »Potz Tausend! haben wir das alles gethan?», om kosackernas retsamma hån vid Sikajoki: »Skynden er undan, om I ej viljen ha stryk» och om Adlercreutz högsinnade ord: »Mine herrar, ögonblicket är inne; jag tror mig med Guds hjälp kunna spränga fiendens center» m. fl. d.

En och annan historisk tilldragelse torde därjämte med stor fördel kunna belysas med tillhjälp af poetisk skildring¹⁾. Fänrik Ståhls sägner, Svenska bilder af Carl Snoilsky, Ur Sven-

1) Immer bleibt die Hilfe der Poesie nötig, um die entfernten historischen Objekte näher zu rücken, um sie gleichsam zu erklären (Herbart).

ska folkets häfder, fosterländska sånger af Paul Josef Rosenius, torde härvid göra god tjänst.

9. *Det historiska materialet bör så grupperas, att åskådningen underlättas.* Under läsningen af t. ex. Sveriges historia under forntiden påträffar man ett stycke, som har till öfverskrift: »Våra föfäders sinnelag och lefnadssätt». Härom säges många goda ting, men lärjungen har alltid svårt att minnas, sammanhålla och framställa hvad här förekommer, om ordningen i bokens framställning skall fasthållas. Om jag däremot med ledning af boken låter honom skildra en nordisk hednings hela lif från vaggan till grafven i t. ex. följande ordning: födelse — uppfostran — ungdomsår — giftermål — mannaåldern med dess sysselsättningar — ålderdom — dödssätt — blodshämnd — så får jag reda på lefnadssättet och på samma gång får jag reda på sinnelag och seder liksom på köpet. Med en liten sifferbeteckning för den ordning, i hvilken de böra inlära bokens ord, går detta lätt. Så förhåller det sig och vid framställningen af t. ex. Gustaf Vasas, Gustaf II Adolfs inre styrelse m. fl.

Om dessa ting på allvar iakttagas, tro vi, att åskådlighet kan vinnas, äfven om muntlig framställning af hela uppgiften ej sker. En sådan hör väl på första stadiet af historiens läsning till det ideala; men på ett högre torde den ej alltid vara nödvändig, enär lärjungen själf kan läsa, hvad som står i boken, och tiden i så fall skulle blifva otillräcklig. I hvarje fall blir dock muntlig framställning nödig; när läraren vill utförligare skildra något, som ej finnes eller blott antydes i läroboken.

»Gif föreställning, tanke, sak först, sedan namn och sammanfattning!» Detta vare den sammanfattning och gyllene hufvudregel, som vi äfven vid undervisningen i detta ämne må fasthålla. Däraf följer ock i stort taget, att denna åskådlighet måste iakttagas, innan lärjungen ännu haft uppgiften i läxa. Därmed vinnes nämligen i:o att lärjungen får inlära den riktiga uppfattningen på samma gång han inlärläxan, ånyo får han höra detta vid förhöret och för tredje gången, ifall såsom stundom brukligt är, vid repetitio-

nen af läxan¹⁾, 2:o han får redan från början vänja sig att iske läsa utan att förstå, 3:o härigenom vidgas hans föreställnings- och tankesfer, och han förberedes att själfständigt uppfatta och skriftligt framställa ett historiskt ämne.

Denna åskådlighet i ord bör dock, om resultatet skall bli godt, beledsagas och understödjas af

Åskådlighet i bild.

1. Därför har man ock länge ansett ett flitigt bruk af *kartan* vid en historisk lektion såsom en förtjänst. Läget af historiska orter, växlande utvidgning och förminskning af de särskilda rikenas områden samt vidlyftiga krigs- och folkrörelser låta sig ju på detta sätt tämligen lätt åskådliggöras, isynnerhet sedan man fått så goda kartor som t. ex. Wandkarta von Deutschland von Leeder och Roths karta öfver Norden m. fl. På den sistnämnda medför det dock en viss svårighet för en hel klass att kunna fixera de mindre orterna, emedan de väl mycket bortskymmas af den något bjärta, ehuru för den geografiska undervisningen förträffliga beteckningen af landets naturliga beskaffenhet. Emellertid har man en god hjälp häremot i våra stora och goda landskapskartor.

2. Vill man emellertid åskådligt framställa sammanhängande krigsrörelser, som försiggå inom ett mindre område, är stundom af stort gagn, att läraren på svarta taflan *tecknar en tillfällig karta*, som endast upptager dessa rörelser jämte hufvudorterna för dem samt ett och annat, som kan tjäna till stödjepunkt för uppfattningen. På detta sätt blir det tämligen lätt att klargöra gången af t. ex. kriget i södra Sverige 1673—1679 samt finska kriget 1808—1809. En sådan öfversikt kan lätt göras till lärjens varaktiga egenom, i fall han t. ex. vid förhöret får med tillhjälp af väggkartan teckna krigsrörelserna på svarta taflan.

3. Ett annat åskådningsmaterial äga vi i *porträtter* af historiska personer, som finnas tillgängliga. Hit räkna vi

1) Stundom kan det ock vara af intresse att låta lärj. själf under öfverläsningen fundera ut en historisk fråga, som man framställt.

isynnerhet porträtterna af svenska konungar, kulturhistoriska vägghafvor af lektor Carlsson och teckningsl. Balzar samt porträtter i läroböcker och historiska verk. De båda förstnämnda hafva den stora förtjänsten, att de kunna af en hel klass på en gång ses och betraktas. Värdet af dessa porträtt torde dock ej böra för högt uppskattas, såvida planschen blott utgör ett porträtt. Svårligen kan nämligen en lärare blott förmedelst påpekande af hvad som synes af ett porträtt, äfven om detta skulle vara tillförligt, något, som ej alltid är händelsen, framställa en karakteristik af personen. Ett och annat karakteristiskt drag kan synas; men i många fall skulle det blott bli hugskott, om han tilläte sig att låta porträttet bevisa för mycket. Dess värde synes ligga däri, att det åt lärjungen ger en lifvande och framställningen bekräftande *totalbild* af den omhandlade personen. En sådan bild bör därför alltid *särskildt* visas efter behandlingen och då såsom belöning för flit och uppmärksamhet. Dock bör det ej framställas till lärjungarnas eget betraktande¹⁾ utan af läraren ordentligen behandlas, på det intrycket däraf må bli varaktigt.

4. Ännu större värde äga *teckningar af kulturhistoriska föremål*. Såsom exempel härpå må nämnas de stora taflorna öfver pyramiderna och sfinxen, grekisk mans- och kvinnodräkt, Karl d. stores kröningsskrud, riddarrustning, Kolumbi fartyg, kyrassierer och musketerare, byggnader m. m. i Carlssons och Balzers samling. Blifva dessa bilder ordentligt behandlade, sprida de en klarhet öfver det kulturhistoriska föremålet, som ej genom ord kan vinnas. Därför kan det ock vara till stort gagn, om läraren själf efter bästa förmåga genom teckningar å svarta taflan söker göra tydligt t. ex. yttre anordningar vid ett tornérspele, planen af ett kloster, hur en gillotine såg ut m. m. d.

5. Ej ringa svårighet förorsakar skildringen af större fältslag, såvida denna skall blifva åskådlig. Olika författare använda här olika sätt att ge konkrescens åt framställnin-

1) »Ein blosses Begaffen dient zu nichts». (Kahle).

gen. Somliga hålla noga reda på flyglarnes och centerns rörelser. För lärjungen är emellertid detta rätt krångligt och kan svårligen bevaras i minnet. Andra binda åskådningen vid framstående personer, som kommenderat den ena eller den andra afdelningen af hären. Andra åter söka genom angifvande af dag, årstid och väderlek ge lif och färg åt det hela, något, som visserligen kan vara ganska godt. Emellertid har både Fryxell, Gustaf Björlin m. fl. i sina utförligare skildringar användt äfven ett annat medel att göra saken åskådlig. De hafva bifogat *plankarta* öfver slagfältet och sålunda genom teckningar åskådliggjort krigsrörelserna. Är nu detta nödigt för äldre, som vilja ta kännedom om stridens gång, synes det vara ännu nödigare för ungdomen. Sällan torde dock detta sätt användas i skolan. Intresset för stridens gång och lättheten att tillägna sig beskrifningen ökas dock i märkbar grad, om läraren, sedan han själf studerat plankartan, låter en sådan förmedelst krita uppstå på svarta taflan, i samman mån som han skildrar slaget. Få sedan lärj. vid förhöret återgifva teckningen, glömmes det ej lätt. Förf. har därjämte låtit elever, som varit intresserade för saken och skicklige i teckning, förstora mindre teckningar till ordentliga väggtäflor, som kunnat tjäna som vägledning vid beskrifning och teckning af slaget. Och skall någon klart fattlig bild af en stor strid t. ex. slaget på Brunkeberg, vid Breitenfeld, Lund, Narva, Poltava, Oravais o. s. v. vinnas, synes mig planteckningen ej blott nyttig utan rent af nödvändig; ty af en skildring i ord, vore den än så glänsande, har lärj. föga behållning, därom torde mångas erfarenhet vittna.

De vuer öfver fältslag, som pläga införas i illustrerade läroböcker, kunde därför till mera gagn utbytas mot plankteckningar.

Härtill bör ändtligen sluta sig, såvidt sig göra låter, *en åskådlighet med tillhjälp af arkeologiska och historiska föremål.*

Klart är, att den undervisning, som kan grunda sig härpå, blir mest åskådlig och bäst bibehålles; ty åsynen

af föremålet själfv ersätter här alla bokliga eller muntliga beskrifningar. Ganska vanligt är det dock, att lärjungar äfven vid äldre år aldrig i verkligheten sett t. ex. ett verktyg från sten- och bronsåldern, en båge, ett armborst, en riddarrustning, en lans o. s. v. Naturligt är att, så länge man ej i verkligheten sett dylika föremål, också föreställningarna om dem äro mer eller mindre dunkla och oriktiga, därom torde vi alla från vår ungdom ha erfarenhet. Så vidt därför ett *historiskt museum* finnes att tillgå, borde läraren aldrig försumma att begagna sig däraf för sin undervisning. Skada blott, att så få samlingar hos oss finnas att tillgå och därjämte så litet afsedda för kulturhistoriskt studium. Blefve emellertid intresset för denna sak starkare än hvad det nu är, skulle de typiska föremål, som finnas antingen här eller i utlandet kunna genom afgjutningar och efterbildningar så mångfaldigas, att hvarje statens läroverk finge sin egen lilla historiska typsamling, såsom det skett för naturkunnigheten.

Äfven *myntsamlingar* kunna här göra god nytta. Det är ej lätt att i ord gifva ett rätt begrepp om t. ex. nödmyntens förhållande till koppardalern. Men kan man lägga dessa båda mynt fram för lärj. bredvid hvarandra, faller skillnaden lätt i ögonen. Så förhåller sig ock med myntregleringen 1777, 1803 och 1830. Genom sådant åskådningsmaterial blefve saken klart insedd och fäste sig otvifaktigt bättre i lärjungarnes sinne och minne för lifvet. Någon större kostnad torde det ej heller medföra att antingen i original eller i afbildningar anskaffa en dylik liten samling.

Utom nu nämnda föremål, som vi ansett mest betydande, bör läraren äfven påminna om minnesmärken och bildstoder samt använda tillgängliga vapen, namnteckningar eller fac-simile af historiska personer, hvarjämte han äfven kan begagna sig af det intresse, som fordorm fanns och kanske ännu finns hos lärjungarne, nämligen intresset att samla framstående personers sigillaftryck.

Vi hafva varit vidlyftiga, ehuru vi i många fall gjort blotta antydningar. De anförda exemplen skulle kunna mångfaldigas. Det anförda torde dock väcka uppmärksamheten på att *åskådlighet behöfves*, på det klara bilder af historiska personer, historiska föremål och tilldragelser skola uppkomma hos lärjungen. Visserligen är detta blott en del af det, som vid historieundervisningen bör iakttagas, ifall det mål skall nås och det ansvar undvikas, som en pedagog så angifver: »*Die Geschichte soll die Lehrerin der Menschheit sein, und wenn sie es nicht wird, so tragen die Jugendlehrer der Geschichte einen grossen Teil der Schuld*» (Herbart); men det är dock ett hufvudstycke. Ty endast om vägen blir så »utstakad och jämnad», kan man påräkna, att lärjungen med intresse skall vandra den och härigenom skaffa sig en *formellt och humanistiskt öbildande kunskap*, som å ena sidan kan bilda grundvalen för kommande högre studier, å andra sidan verka förädlande på hans eget lif.

J. Gerdin.

Ett inlägg i religionsundervisningsfrågan med anledning af Pastor Primarius Dr Fehrs föredrag vid invigingen af Södermalms högre allmänna läroverks nya byggnad.

Man har på sista tiden åter sysselsatt sig med frågan om skolans religionsundervisning. Märkligt skulle också i sanning vara, om den stora rörligheten på alla områden för den mänskliga andens arbete skulle kunna tillåta lugn och ro på ett för släktets framtid så viktigt fält som religionsundervisningens. Eftersom undertecknad förut mer än en gång har deltagit i det offentliga meningsutbytet beträffande kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken, torde det icke anses opåkalladt att ytterligare göra ett litet inlägg med alldeles särskild hänsyn till den vändning, frågan på sista tiden tagit.

Har då verkligen religionsundervisningsfrågan på sista tiden inträdt i ett nytt skede, och hafva nya synpunkter för frågans bedömande framhållits, egnade att mana till en ytterligare pröfning? Oss synes alldeles uppenbart så vara förhållandet. Vi påminna först om det förslag till förändrade kristendomskurser vid Stockholms folkskolor, hvilket för ej länge sedan hos Kungl. Maj:t öfverklagades och, såsom helt naturligt var, upphäfdes. Ehuru förslaget i flere hänseenden hvilade på riktiga pedagogiska grundsatsar, var det dock i en och annan punkt så svagt, att vi för vår del icke kunde frigöra oss från den tanken, att man i och med förslaget sökte bana en väg icke blott för en sundare pedagogik, utan jämsides dermed för ett förändradt religiöst åskådningssätt. Det vill säga: den pedagogiska frågan tenderade till att varda en religiös. Och innebörden af den religiösa riktning, vi antogo, att man önskade främja, trodde vi oss kunna uttrycka så: den kyrkligt bibliska åskådningens öfverförande i en humanistisk-rationalistisk. Emellertid var denna farhåga då blott och bart en privat uppfattning hos oss och många andra. Nu har situationen blifvit klarare. Och situationen är den, att det tydligt lagts i dagen, att på visst håll reformarbetet på religionsundervisningens område icke längre ledes blott och bart af pedagogiskt intresse, utan derjemte af dogmatiskt-religiöst.

Sådan är ställningen, och detta höfves det oss att vidgå. Saken är allvarsam.

Hvad berättigar oss då till det framkastade påståendet? Helt enkelt faktiska förhållanden. Främste mannen, kan man väl säga, som ville stå för det omnämnda förslaget till kursindelning för folkskolorna, har sedan uttalat sig i frågan på ett sätt, som i tydlighet icke lemnar mycket öfrigt att önska. Vid invigningen af Södermalms högre allmänna läroverks nya byggnad den 7 September 1891 har detta läroverks n. v. inspektor, Herr Pastor Primarius *Fr. Fehr*, framställt: »*Några tankar om kristendomsundervisningen i våra skolor.*» Och detta sitt redan i och för sig märkliga tal har han sedan låtit trycka i en samling märkliga skrifter, hvilka utgifvas under den gemensamma titeln: »*I religiösa och kyrkliga frågor.*» Vi anse honom härmed hafva för egen del klargjort sin ståndpunkt.

Vi skola nu icke fästa oss vid det förvånansvärda uti att inför en samling af skolgossar vid invigningen af ett läroverks hus uttala klandrande omdömen om ett läroämnes behandling inom skolorna. Det sättet att strida för sina meningar må stå för talarens egen räkning. Vi hafva endast hört ett enstämmigt ogillande af den saken. Men härom intet vidare, utan öfvergå vi till talets innehåll.

Herr Doktor Fehr börjar med att framhålla, att religionsundervisningen ej kan sägas vara för närvarande anordnad på ett tillfredsställande sätt, och att man egentligen i undervisningens brister bör söka förklaringen till det faktum, att sagda undervisnings resultat blifva så oansenliga i lifvet. Hvad författaren härom yttrat är sant och väl sagdt, och med ord, uppburna af känbart intresse för saken, har han talat om människohjertats djupa sanningstörst samt om den gudomliga sanningstillegnens i flere afseenden genomgripande betydelse för ett folk. Men redan här i början förnimmes likväl något af den ande, som beherskar författarens framställning i det hela. Hade författaren haft rillräckligt allvarlig syn på huru djupt Gudsbegäret i allmänhet ligger begravet under den naturliga ondskan, hade han väl ej kunnat underlåta att omnämna detta förhållande såsom en *alltid* ingående faktor i det svaga resultatet af den kristna sanningens förkunnelse. Dock — religionslärares kan icke gifva sig själf och sin undervisning för mycken del af skulden.

»Hvad är det då», frågar författaren, »som med fog kan läggas den nu rådande kristendomsundervisningen till last?» Är felet att söka i den omständigheten, att ämnet på läsordningen erhållit för få lärotimmar? Nej, häruti kan författaren ingalunda finna felet. Han frågar då, om kanske icke kristendomslära-

sjelfva äro vuxne sitt kall. Vid denna i sanning ömtåliga frågas besvarande synes oss författaren hafva varit särdeles hänsynsfull, ja, enligt vår uppfattning, alldeles för mild. Han säger sig icke kunna bestrida sanningen af de från en tysk skolman anförda orden, att »två tredjedelar af religionsundervisningen utgöres af religionsläraren sjelf». Men på anförda skäl »älskar han att tro», att endast i enstaka fall det må hänföras till brister hos lärarne att kristendomsundervisningen ej uträttar hvad den borde. Jag å min sida måste öppet bekänna, att jag lägger den allra största och öfvervägande skulden på oss, kristendoms-lärare, och på de anordningar, som stå i samband med kristendoms-lärares antagande vid våra skolor. I detta fall står jag vid och betonar ytterligare hvad jag en gång uttalat i denna tidskrifts första häfte för 1891. Vore kristendoms-lärarne i allmänhet personligen rätt djupt rotade i lefvande hjertetro på Jesus Kristus, mötte de lärjungarne med något af helig andeeld och med smörjelse från ofvan, då skulle sannerligen inga felaktiga metoder eller falska system i världen kunna förhindra en *verkan* af deras undervisning. Makten af deras ord skulle genombryta allt. Derfor är det min öfvertygelse, att när vi tala om religionsundervisningens brister, då måste vi framförallt hafva ögonen öppna för våra egna brister som lärare, och om vi vilja börja reformera religionsundervisningen, så gäller det i första hand, att vi gripa oss an med reformarbetet på vår egen inre hjerteverld.

Hvar vill deremot den ärade författaren »söka det grundlyte, som enligt hans uppfattning vidlåder den närvarande kristendomsundervisningen i våra skolor och företrädesvis förlamar dess kraft»? Jo, i undervisningens *dogmatiska karakter*.

Ja, den, som nedskrifver dessa rader, har sjelf både offentligt och enskildt uttaladt sig mot »den dogmatiska bundenheten» vid religionsundervisningen, och han vågar påstå, att han i sin lärareverksamhet ärligt försökt att praktiskt gifva ett uttryck för den ståndpunkt, han i teorien intagit och fortfarande alldeles afgjort intager. Och för ett dogmatiserande i religionsundervisningen af så intensiv och extensiv beskaffenhet, som den af D:r Fehr målas sidd. 10 och 11 i hans tryckta tal, kan jag icke finna ord nog starka för att uttrycka min ovilja. Men komma vi icke här tillbaka till det spörsmålet: manne ej felet dock i grunden ligger hos läraren? Eller kan man väl rimligtvis påstå, att undervisning med dogmatisk halt af den beskaffenhet, D:r Fehr å anförda sidor så drastiskt skildrar, är en *nödvändig* konsekvens af det rådande systemet? Nej. Det är fasthellre alldeles uppenbart, att den ärade författaren egentligen och huf-

vudsakligast velat vända sig emot det dogmatiska systemet i och för sig, mot det gifna läroinnehållet. De *pedagogiska* reformer på hvilkas genomförande han yrkar, deras nödvändighet torde väl allt mer och mer af hvarje fördomsfri lärare erkännas. Så kriticerar författaren med rätta åtskilligt, som mer eller mindre nära hänger samman med den dogmatiska bundenheten. Han klandrar religionsundervisningens brist på enkelhet och omedelbar praktisk tillämplighet (sid. 12—15), och han gör detta på ett hjertevarmt sätt. Hvem vill icke här följa honom och uppriktigt erkänna, att han pekat rätt åt det håll, hvarthän religionsundervisningen bör syfta? Han vänder sig derjemte mot utläsningsmetoden (sid. 16—18), och äfven dervidlag skriva vi för vår del under hvad han sagt. Vi hafva sjelfve mer än en gång framställt likartade yrkanden. Och när författaren slutligen gifver en antydning om »grundlinierna af den reform af kristendomsundervisningen, som på grund af det ofvan anförda synes honom af behovet påkallad» (sid. 19—23), så säger han *beträffande sjelfva läroplanen* (han talar äfven om annat, till hvilket vi skola återkomma) *väsentligen* blott hvad vi och andra med oss sagt.

Det är således *icke* mot Herr Doktor Fehrs reformplaner i *pedagogiskt* afseende vi hafva något skäl att uppträda. Men genom det sätt, hvarpå han angripit den dogmatiska bundenheten vid religionsundervisningen, har frågan om denna undervisning bragts derhän, att den icke längre är af blott pedagogiskt intresse. Detta måste vi ärligt och uppriktigt vidgå. Intresset är vordet af ännu djupare art. Det knyter sig numera vid striden mellan olika religiösa åskådningar. Att den lilla i flere afseenden värdefulla skrift, hvilken vi här företagit oss att granska, vill vara ett uttryck för en viss religiös åskådnings kamp att äfven bland oss vinna terräng särskildt i dess tillämpning på skolornas kristendomsundervisning, det är derpå vi vilja fästa den allmänna uppmärksamheten, och det är mot faror i det antydda afseendet vi med ett ärligt menadt ord önska varna.

Och frågar man, hvilken den åskådning är, som sålunda vill bana sig en väg särskildt till vår ungdom, så är svaret ganska lätt att hemta ur D:r Fehrs ifrågavarande tal. Vi vilja då först se till, hvad det är af religiös åskådning, hvaremot han vänder sig, för att sedan undersöka, hvad han vill sätta i stället.

D:r Fehr vänder sig i allmänhet emot hela den gängse lärouppfattningen. Huru långt i förnekandet af dennas värde han vill gå, är väl icke alltid så lätt att utgrunda; men af åtskilliga yttranden kan man förstå, att han vill gå ganska långt. Först och främst vänder han sig emot »det dogmatiska systemet, så-

dant det till sina hufvuddrag blifvit formuleradt af det 17:de århundradets Lutherske teologer». Att Dr Fehr i detta system måste finna äfven saker af beståndande värde, det anse vi nästan vara sjelfklart. Men att han till detsamma innebörd intager en mycket kristisk ställning, är nog äfven uppenbart. Dock icke blott till det rådande dogmatiska systemet. I form af not (sid. 21) uttalar han sig om de Apostoliska och Nicænska trosbekännelserna på ett sätt, som visserligen icke fullt klart angifver hans ståndpunkt till desamma, men som dock måste förefalla synnerligen öfverraskande. Ja gent emot sjelfva skriftordet synes hans ställning vara en helt annan än den, man har rätt att vänta af en man på hans post inom kyrkan. Eller hvad kan Herr Pastor Primarius mena med talet om »den minst sagdt vanskliga dogmen om bibelns inspiration» (sid. 10)? För öfrigt måste vi anse hans ställning till bibelordet såsom ett Guds ord hafva funnit ett särdeles klandervärdt uttryck i hans s. k. Familjebibel, om hvilken vi icke skulle ordnat, hade han icke i sitt tal sökt tillfälle att rekommendera den sjelf.¹⁾ Talets författare måste i allmänhet sägas lägga i dagen brist på förmåga att känna igen och gifva erkännande åt det, som är buret af den äkta kristliga anden. *Ett* bevis för riktigheten af detta vårt påstående hafva vi i författarens skrift sid. 23, första stycket med tillhörande not, hvarest författaren på ett mindre värdigt sätt angriper ett arbete, som bär tillräckligt mycket af kristlig sanningsprägel för att göra anspråk på ett aktningfullt bemötande äfven från deras sida som intaga en annan ståndpunkt.

Det är således mot mycket af det, vi hittills lärt oss akta som uttryck för kristlig sanning, skoltalets författare vänder sig. Hvad vill han nu sätta i stället för det, han önskar taga bort?

Afgjordt och direkt har han icke utsagt det; talet bär en mycket negativ prägel. *Såsom dogm* vill han naturligtvis ej erkänna sig önska någonting som helst annat i stället för det gamla. Tvärtom hänvisar han sidd. 23 och 24 på någonting

1) Beträffande författarens tal om sin kära »Familjebibel», vilja vi här yttra ett par ord särskildt. Mot hela företaget att utgifva den »bibeln» har för länge sedan kraftigt protesterats, och vi hafva all anledning att vara på det bestämdaste förvissade derom, att ingen enda af dem, som vid »bibelns» första framträdande höjde sin röst deremot, på något sätt modifierat sin mening angående det oberättigade i saken. Vi kunna här ej närmare ingå på frågan, utan anmärka blott, att det är en bestämd skilnad emellan att lemna anvisningar till bibelläsning i urval eller t. o. m. att utgifva valda delar af Skriften utan annat syfte än att gifva ett fullkomligt texttroget *urval* — och att göra ett slags *utgällring* och dervid ej anse det otillåtet att göra en och annan liten förändring af texten. Det är *sättet*, hvarpå företaget utförts, som med tungt vägande skäl måste anses förkastligt.

mycket renare och bättre. Men att författaren dock icke kunnat tänka sig en skolundervisning i den kristna religionen utan *allt slags* dogmatik, det erkänner han själf, då han sid. 21 rekommenderar »en sammanfattande öfversigt af både tros- och sedeläran». Hvilka begrepp få då i en sådan troslära finnas kvar och erkännas som uttryck för kristlig sanning? Det är just den ömtåliga frågan. Den ståndpunkt, författaren intagit såväl gent emot skriften som emot symbola, låter oss ej ana ett tillfredsställande svar.

En och annan ledning har författaren lemnat oss för bedömandet af den rigtning, i hvilken svaret måste komma att gå. Sidd. 18 och 19 tillegnar sig författaren några ord af framlidne professor Albrecht Ritschl, hvilken han kallar »vårt århundrades näst Schleiermacher störste dogmatiker», och så anför han »den store teologens votum». För öfrigt är det en känd sak, att Ritschls teologi i D:r Fehr har en af sina mest hängifna anhängare. För hvar och en, som något känner till Ritschls åskådning, ligger det också i öppen dag, att den går igen i D:r Fehrs bekanta skolsal. Dertill kommer, att talet blifvit tryckt såsom ett häfte inom en följd af skrifter under den gemensamma titeln: »I religiösa och kyrkliga frågor». Anmälan af denna D:r Fehrs publikation angifver tydligt dess syfte att bana väg för den i Tyskland pågående starka rörelsen på det teologiska området, hvilken, såsom vi veta, till en väsentlig del är påverkad af Ritschls ande. Denna rörelse påstås i sagda anmälan skola gå ut på »att i anknytning till reformationens banbrytande grundsatser¹⁾ frigöra Guds i historien gifna uppenbarelse i Kristus från den mängd främmande tillsatser, som under tidernas lopp ingått med den kristna trosläran en skenbart oupplöslig förening». Men det är just om den saken meningarna äro delade. För oss och för många andra framstår Ritschls ståndpunkt såsom uttryck för ett affall från Jesu Kristi sanna evangelium. Och det är därför mot afsigten och uppsåtet att bland vår uppväxande ungdom bereda mark för Ritschls idéer vi härmed vilja i denna ungdoms eget intresse aflägga den allvarligaste och mest energiska protest. Har D:r Fehr gjort sitt anlopp mot det gängse dogmatiska systemet för att i dess ställe sätta Ritschls system, då anhålla vi att mot honom själf få — mutatis mutandis — vända de i och för sig mindre väl valda ord, hvarmed han, som vi ofvan anmärkt, ansett sig böra affärda J. Ternstedts tros-

1) Samlingen börjar med Luthers skrift »*Om en kristen människas frihet*». Att Luther sålunda skjutits framför dessa olutherska publikationer, det förvillar icke omdömet hos den, som känner Luthers ande.

lära: intet tvivel kan råda derom, att i jemförelse med arbeten af Ritschls kaliber äro gamle Norbeck et consortes ljufliga att skåda och ovärderliga att ega.

Det får väl således anses stå fast, att D:r Fehrs uppträdande i religionsundervisningsfrågan förvandlat denna fråga från en rent pedagogisk till en religiös. En själfklar följd härutaf är, att mången, som beträffande den pedagogiska sidan af saken kan tänka ungefär lika med honom, till följd af den förändrade situationen måste blifva motståndare. Ty jag för min del föredrager sannerligen en mindre väl planlagd undervisning, som dock meddelar kunskap på vår evangeliska bekännelses äkta grund, framför en pedagogiskt riktigare, hvilken lemnar spelrum för inplantandet i en bildningssökande ungdom af i kristligt afseende omogna eller rent af vilseledande åskådningar. Och såsom i kristligt afseende underhållig måste från ståndpunkten af Jesu Kristi tro den åsyftade från Tyskland inkomna teologiska riktningen stämplas. Derför skall — det må än en gång betonas — mot D:r Fehrs reformatoriska planer med afseende på kristendomsundervisningen inläggas den kraftigaste gensaga.

Beträffande de många ädla tankar och riktiga grundsatser rörande religionsundervisningen, hvilka i D:r Fehrs skrift finnas uttalade, betyga vi honom vårt uppriktiga erkännande. Men vi tillbakavisa på det eftertryckligaste hvarje föreställning om att i och för sig pedagogiskt riktig och kristligt liffull undervisning icke skulle kunna meddelas utan reformation af det kyrkligt-teologiska systemet. Läraren är härvid nära nog allt. Den af Kristi ande behärskade läraren rör sig personligt fritt och ingripande verksamt inom de helsosamt tuktande gränser, som Skrift och kyrklig bekännelse uppdragit. Beträffande den i grunden ej vid Jesus Kristus personligt bundne läraren deremot är det för ungdomens skuld desto nödvändigare, att han åtminstone på ett yttre sätt bindes till underdånighet för den kyrkliga anden, som i alla händelser antagligen torde vara renare än hans egen ande. Men hvarje reformation, som på Skriftens och bekännelsens grund vill bana väg för en sundare pedagogik vid religionsundervisningen, skola vi förvisso helsa med glädje.

Vi hade af flera skäl helst sett, att någon annan *skolman* tagit till ordet i den föreliggande frågan. Men vi hafva derpå väntat förgäfvets. Att vi omsider brutit tystnade har sin grund i öfvertygelsen om att från skolans sida någon röst *borde* höjas till protest. Situationen kan snart blifva allvarsam. Hittills har den Ritschlska åskådningens talan visserligen förts på ett sätt, som icke varit egnadt att ingifva förtroende för saken hos per-

soner med något grundligare andlig urskilningsförmåga. Men ingen vet, hvilket utsäde just den andliga omogenheten kan mågta göra i den stora mängdens af grundlig pröfning obesvärade sinnen. Må därför ögonen hållas öppna öfver hvad som utsås bland vårt folk, och framför allt öfver hvad som sås bland vår ungdom. Vid ungdomen fäster man helt naturligt från olika håll sina förhoppningar; densamma söker ett hvar parti vinna för att så bereda marken för framtida skördar. Må då hvar och en, som på något sätt blifvit satt till väktare öfver de ungas välfärd, med öppen blick skåda tidens skiftande företeelser och redligt söka afvärja allt, som syftar att försvaga den kristna trons utsäde ibland dem. Och må man härvid komma ihog, att de värsta fienderna sällan äro de mest uppenbara. Icke allt är af äkta halt därför, att det kläder sig i manteln af Kristi evangelium.

Th. Mazer.

Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen.

*Anmärkingar och betraktelser i anledning af Lektor
K. P. Nordlunds svar.*

Till följd af några anmärkingar, som jag funnit mig föranledd att göra rörande hr Nordlunds metod för undervisningen i räkning, för så vidt den framgår af hans arbete: »Lärogång vid den grundläggande undervisningen i räkning», har hr N. ingått i ett utförligt svaromål, hvilket jag ber att få bemöta i ett par punkter. Dessförinnan vill jag blott i förbigående, med anledning af hr N:s allmänna uttalanden, påpeka, att ett fortsatt meningsutbyte beträffande det af mig framhållna behovet hos lärjungen af allmänna schemata eller, såsom hr N. uttrycker det att »vandra fram och tillbaka på matematikens stora vägar» skulle föra öfver på ett allmänt pedagogiskt och psykologiskt område; äfvensom att jag för min del ej fattar det berättigade i att mot hvarandra sätta å ena sidan begripandet å den andra minneslexan.

Ordningsföljden mellan läran om decimaler och allmänna bråk.

Att hr N. förklarar sig stå fast vid sin uppfattning, att de allmänna bråken i undervisningen böra föregå läran om decimaler, samt vid de motiv han därför anfört, innehåller ju intet öf-

verraskande. Mina anspråkslösa uttalanden i frågan voro icke egnade att vederlägga en på mångårig erfarenhet fotad åskådning, om än de ville söka påpeka, att en motsägelse eger rum mellan denna åskådning och den faktiska verklighet, som trän-ger sig på en från alla sidor i och med decimalsystemen i mått och mynt. Hr N. må förklara aldrig så bestämdt, att »antalet af de uppgifter, som förekomma i det dagliga lifvet och kräfva kunskap om de allmänna bråken, är betydligt större än de uppgifter, som förutsätta kunskap om decimalbråken»;¹⁾ fak-tum står dock där, att man öfverallt i det dagliga lifvet och ganska tidigt möter uppgifter, som framhäfva behovet af att kunna räkna med decimaler. Om hr N:s sätt att kringgå detta behof mera nedan.

Men nu säger man: barnen kunna ej fatta begreppen en tiondedel, en hundradedel, en tusendedel. Och dock synes det naturligt, att när lärjungen får veta, att ett hundra innehåller 10 tior, han också får lära sig, att ett hundra kan delas i 10 tior, att när han får veta, att 1 km är 1000 m., han ock lär sig fatta betydelsen af att metern är tusendedelen af kilometern. Men det vore, menar hr N., att sätta det svårfattliga före det enkla, om man började med bråken en tiondedel, en hundradedel före de lättfattliga en half, en tredjedel o. s. v. Nu är det emel-lertid alldeles icke härpå, som saken hänger. Föreställningen om tredjedelen och fjärdedelen o. s. v. är färdig hos lärjungen, så snart han en gång dividerat ett tal med 3 och 4, och infö-res sålunda, långt innan man sysslar med vare sig decimaler eller bråk. Enkelheten och svårigheten ligger däremot i delar-nes beteckning på det ena eller andra sättet. För den, som är förtrogen med de olika enheternas förhållande i talet 452 cm, synes det icke böra utgöra någon svårighet att fatta betydelsen af talet 4,52 m., där man nu blott har att gå ut från fyrans enhet, något hvartill man äfven var beredd i det föregående ta-let. Men att den komplicerade bråkbeteckningen medelst tvänne tal nog utgör en svårighet för nyböraren, därom vittnar den oklarhet i uppfattningen af täljarens och nämnarens betydelse, som ofta vidlåder äfven den, hvilken länge sysslat med bråk. Och hela denna apparat med förlängning, förkortning, liknämninggö-relse o. s. v. skulle verkligen vara nödvändig, för att lärjungen måtte få införas i decimalernas enkla system? Ty märk väl: hr N:s åsikt är, »att säkra kunskaper i decimalbråk endast kunna

1) K. P. Nordlund: Lärogång vid den grundläggande undervisningen i räkning, sid. IV.

förvärfvas af dem, som förut ega grundliga insikter i de allmänna bråken.¹⁾

Men kunna nu barnen få någon redig uppfattning af *räkningarna* med decimaltal? Att additionen och subtraktionen skulle medföra några nämnvärda svårigheter utöfver dem, som besegrats vid de hela talen, torde icke kunna medgifvas. Men, huru skall man kunna begära, säger hr N., att barnen skola begripa, att produkten af 8 hundraenden och 2 tusendedelar är 16 tiondedelar. Nu är dock svårigheten ungefär lika stor, om man på de hela talens område begär, att lärjungen skall förstå, att produkten af 8 hundraenden och 2 tior är 16 tusenden. Jag för min del går också gärna in på, att den rena positionsmetoden må hända lemna åtskilligt öfrigt att önska med afseende på klarhet. Men om man förutsätter, att en lärare låtit lärjungen utföra multiplikationen 453×7568 kg. så, att han först fått taga multiplikanden 3 gånger, så dess tiofald 5 gånger och dess hundrafald 4 gånger samt addera dessa delprodukter; så synes det icke vara någon uppgift, som öfverstiger lärjungens krafter, att förstå och utföra multiplikationen $4,53 \times 75,68$ kg. så, att multiplikanden först tages 4 gånger, dess tiondedel 5 gånger och dess hundradedel 3 gånger, hvarvid den modifierade uppfattningen af multiplikationen till all lycka ger sig själf ur den konkreta fråga, som gifvit anledning till räkningen. — Att man fått se t. ex. talet 2,863 deladt i 7 delar på det sättet, att kommat i dividenden utstruktits och 3 nollor tillsatts i divisorn, kan här icke utgöra något argument, då delningen lättfattligt låter sig göra så, att man först delar 28 tiondedelar och sedan 63 tusendedelar i 7 delar. — Om hr N. anser sig böra affärda en på nu antydda sätt anordnad decimalräkning med vitsordet »abnorm undervisning», så vet jag icke annat, än att det omdömet må stå för hans räkning.²⁾

I min föregående uppsats har jag, för att visa, huru hr N. kringgår decimalräkningen, anfört ett exempel ur hr N:s »Lärogång»: Hvad kosta 7 kg. 8 hg. socker, när 1 kg. kostar 85 öre? — I detta val tror jag mig icke hafva gjort hr N. någon

1) Ped. Tidskr. Januarihäftet sid. 5.

2) I sammanhang med detta hårda omdöme vill jag i förbigående fästa mig vid den förebråelsen, att jag icke noggrant skulle hafva genomläst hr N:s bok, framkastad i anledning af en af mig gjord anmärkning. Det synes mig icke, som hade jag uttryckt mig så otydligt, att man vid noggrant genomläsande af min anmärkning icke kunde hafva funnit, att den just är riktad mot det tillvägagångssätt, som hr N. i sin svarsartikel (sid. 7) gör sig mödan att utreda. Att barn, som nyss gjort bekantskap med talen till 100, skulle få sig förelagda komplicerade räkneuppgifter, är just det, som förefaller mig orimligt.

orätt, då om detta exempel med större skäl kan sägas, »att bland 1000 räkneuppgifter, som förekomma i affärlifvet, höra 999 stycken till samma art, som ofvanstående», än om det synbarligen konstruerade exempel, han i sin svarsartikel anför: 1 tjug ägg kostar 1 kr. 25 öre, hvad kostar 17 st. ägg? — Hans metod är emellertid, såsom jag då påvisade, den, att man först beräknar priset på 78 kg. och derpå tager tiondedelen däraf. Att jag kallat denna metod artificiell, ogillar hr N. och påpekar, att hans förfaringssätt stöder sig på matematiska lagar. Hade så icke varit händelsen, så skulle hans metod varit oriktig, hvilket jag ej velat påstå. Liksom ingenjören vid en kanalbyggnad leder vattnet i en artificiell strömfåra, som icke följer markens naturliga lutningsförhållanden, hvarvid han nog lär vara tvungen att iakttaga gällande naturlagar, om ej hans verk skall sprängas sönder, så leder hr N. barnets tankar på en väg, dit icke de föreliggande naturliga uppgifterna vilja leda dem. Har lärjungen lärt att beräkna priset på 3 kg. å 85 öre medelst multiplikation 3×85 öre och nu den uppgiften möter honom att beräkna priset på 7 kg. 8 hg. eller 7,8 kg., så fordrar han så godt som med nödvändighet att äfven här finna en multiplikation. Lär man honom nu, att han har rätt att här söka en multiplikation, huru en sådan multiplikation bör fattas och slutligen huru den bör utföras, så menar jag, att man gått den raka och naturliga vägen, som visserligen kan förete sina svårigheter, hvilka dock må uppvägas af systemets enkelhet och reda, som ge stöd åt minnet och underlätta begripandet.

De likbenämnda räknesättens enhet.

Hr N. säger sig ej hafva förmått fatta »andemeningen» i mina anmärkingar rörande hans ställning till denna fråga. Detta är uppenbarligen alltför sant, så mycket mer som hr N. icke ens fattat den bokstafliga meningen af mina uttalanden.¹⁾ Men

1) Jag är tyvärr nödsakad att framhålla ett exempel på hr N:s sätt att läsa mina ord. Hr N. hade i sitt arbete påstått, att det låge en motsägelse i att låta $3 : 7$ beteckna en räkning, som skall utföras. Häremot invände jag: »Det är för nybörjaren det naturliga, att i $5 + 7$ fästa uppmärksamheten på de båda talen och hvad med dem skall göras, hvarvid han då frågar sig, hvad det kan bli för resultat däraf; men vida afågsnare är för honom att tänka sig $5 + 7$ betecknande detta resultat. Likaså fattar han lätt, att $3 : 7$ betyder, att 3 skall delas i 7 lika delar o. s. v. När behöfvat däraf har gjort sig gällande, d. ä. då man börjar med algebran, möter ingen svårighet att modifiera och precisera beteckningarnes betydelse». Jag kunde aldrig föreställa mig, att det i detta sammanhang skulle vara för någon otydligt, att »behöfvat däraf» just syftar på behöfvat att modifiera och precisera beteckningarna. Men hr N. låter uttrycket syfta på behöfvat att dela 3 i 7 lika delar och fröjdar sig innerligen vid tanken på, huru jag med algebran skulle visa, på hvad sätt den »operationen» tillgår.

med önskvärd tydlighet lägger han i dagen sitt eget åskådningssätt.

Sedan hr N. förklarar sig dela lärobokskommissionens mening angående olämpligheten af att för olika slag af räkneuppgifter införa en mängd afdelningar med därtill hörande regler, uttalar han den åsikten, att samma anmärkning äfven träffar quatuor species. Aritmetikens indelning efter de 4 räknesätten addition, subtraktion, multiplikation och division, hvilken indelning han betecknar som artificiell, skulle således enligt hans mening medföra mera skada en gagn, emedan en lärjunge däri- genom förledes att eftersöka, genom hvilket af dessa räknesätt en föreliggande fråga bör lösas (så lyder nämligen kommissionens anmärkning mot de s. k. tillämpningsräknesätten). Principen för aritmetikens behandling har han funnit i begreppen om det hela, delarne och deras antal. Men han nödgas snart nog medgifva, att den ej alltid kan användas vid tydandet af produkter och förhållanden (kvoter) på bråklärens område. Han uttrycker sin förvåning öfver att man vid bråkräkning icke upptagit begreppet *förhållande*, hvarigenom alla svårigheter skulle vara undanröjda. — Hvad väsentligt skulle vara vunnet med upptagande af detta *namn*, må lämnas därhän, ty *saken* är, såsom jag förut erinrat, redan tillstädes och definierad i och med kvoten vid innehållsdivision. — Huru omöjlig den gamla terminologien är, finner han framgå t. ex. däraf, att delarnes antal benämnes än multiplikator, än faktor, än divisor, än kvot. I följande räkneuppgift: Produkten är 2493 och multiplikatorn är 47. Hvilken är multiplikanden? förekomma, säger han, multiplikations- termer, och dock hör den till räknesättet division.¹⁾ I läran om de hela talen hafva lärjungarna fått lära sig, att multiplicera betyder mångfaldiga och dividera betyder dela. Nu finna de däremot, menar han, att multiplicera stundom betyder mångfaldiga, stundom dela och stundom bäggedera i förening, och han gör sig lustig öfver detta förhållande. Bort därför med hela den lärda apparaten, som gör det enkla och naturliga svårt och obegripligt. »För att rädda systemet», så yttrar han till slut, »har man gjort många ansträngningar för att hitta på en definition, som för lärjungarna skulle klargöra de skiftande och hvarandra motsägande betydelseerna af orden multiplicera och dividera. Ansträngningarna hafva ej kunnat krönas med framgång, ty *uppgiften är orimlig*». Derpå framdrager han ett försök i den vägen till skärskådande.

1) Att någon kan vara far i en familj och son i en annan, bör då ock vara ett mycket inveckladt och svårfattligt förhållande.

När nu läsaren ser dessa åsikter framställda, så väntar han blott, att konsekvensen skall dragas och att hr N. äfven skall yrka på de gamla räknetecknens afskaffande. Hvad skall man göra med gemensamma tecken för räkningar eller resultaten af operationer, hvilka omöjligen kunna sammanfattas i en rimlig definition? Men nej, här stannar hr N:s reformifver, ty ett steg till, och rimlighetens gräns vore öferskriden. Saken och tecknet måste finnas kvar, men namnet får ej användas. När läraren inför lärjungen i algebrans elementer, så torde det väl vara nödigt att göra honom bekant med produkten a.b, {och att detta uttryck behåller sin karaktär, vare sig a betyder 7 eller $\frac{1}{7}$ eller $\frac{5}{7}$. Det är nog detta förhållande, som nödvändiggör för hr N. bibehållandet af multiplikationstecknet. Vill han åter *namngifva* det tecknade uttrycket, så måste det ske genom ett definierande af produkten i det enskilda fallet. För mig faller det sig klart, att de abstrakta begreppen, som införas på algebrans område, böra så småningom beredas och utvecklas på den konkreta aritmetikens ståndpunkt.

Af det nu sagda framgår orsaken till att hr N. måste så ifrigt yrka på att redan i den första aritmetiska undervisningen de s. k. operationstecknen skola tillsammans med taltecknen angifva de tal, som utgöra resultatet af förevarande räkning. Får han icke nämna de åsyftade talen med namn, så är han tydligen nödsakad att åtminstone hafva ett skriftligt tecken för dem. Men jag tror mig kunna förutsäga, att det skall vara förgäfvets man vill lära de små nybörjarne, att $7+5$ är det tal, som är 5 mer än 7 (summan af 5 och 7 får man för all del ej säga — summa är latin); ty antingen veta de, huru stort talet är, och då kunna de ej förstå, hvarför man ej kan skriva 12, eller ock veta de det icke, och då skall man väl kunna nämna det sökta talet för dem med ett namn, men man skall ej kunna förmå dem att i kombinationen af 7 och 5 läsa detta tal. För deras konkreta åskådningssätt är $7+5$ något, som skall utföras med de båda talen 7 och 5. Att nu behofvet att ersätta namnen på de sökta talen med ett upprepadt definierande skall leda till sådana uttryckssätt som de af mig ur hr N:s arbete anförda $\frac{3}{4}$ m: $\frac{9}{10}$ utmärker en längd, hvaraf $\frac{3}{4}$ m: utgör $\frac{9}{10}$ och $\frac{3}{4}$ m: $\frac{9}{10}$ kan man utbyta mot det enklare tecknet $\frac{5}{6}$ m, är naturligt, men deras lämplighet för ståndpunkten torde väl fortfarande få höra till det omtvistade. När jag nu vänder hr N:s egna anmärkningar angående de gamla räknetermerna mot honom själf och påpekar, hurusom hans divisionstecken får angifva 2 så skilda saker som delarnes storlek och deras antal, så läser han mina ord på ett mycket underligt sätt och förhåller

mig, att jag icke fattar skillnaden mellan delningsdivision och innehållsdivision. Nog möter vid bråkräkningen så småningom behöfvat att låta den tecknade räkningen angifva det sökta talet eller att utföra flere räkningar på en gång; men därmed beredes lärjungen för att, när han kommer in på algebrans område och de tecknade räkningarna icke kunna utföras, innan man bestämt de använda taltecknens talvärde, låta själfva räkneuttrycket beteckna det tal som, med den ifrågavarande operationen skulle vinnas. Detta är för mig en naturlig utveckling; för hr N. är det svek och bedrägeri, ehuru det icke är lätt att förstå, hvarför man icke skulle få tillägga en beteckning den betydelse, hvarom man vill komma öfverens.

Skulle jag nu försöka utreda, i hvad mån hr N:s ifrande mot hvad han kallar quatuorspeciesräkningen och den sedvanliga terminologien utgör uttrycket för något berättigadt, så kanske jag på samma gång skulle kunna tillmötesgå hr N:s uttalade önskan att påpeka den nämnda terminologiens betydelse och vikt. Det synes mig då naturligt, att nybörjaren före studiet af de 4 räknesätten och i sammanhang med inlärandet af tabellerna bör göras bekant med arten af de uppgifter, som möta inom aritmetiken, och att detta bör ske under form af en hufvudräkning som fortgår från de enklaste frågor, hvilka då nog komma att röra sig omkring de af hr N. upptagna grundföreställningarna det hela, delarnes storlek och deras antal. Att en lärare ej bör börja en sådan undervisning med att fråga efter summan af 5 och 3 eller kvoten af 8 och 4, torde nog vara säkert. Dessa termer äro ej hemma på det området. Men på detta stadium utvecklas föreställningarne om de olika räknesätten, man må nämna dem med deras namn eller icke, och grunden därtill är, att uppgifterna just äro sådana, att dessa föreställningar framkallas. I det man fortskrider till att röra sig med större tal, blir det en nödvändighet att inlära de formela räknesätten, hvarvid man, på »quatuorspeciesräkningens» sida, helt säkert fordrar begripande och riktig uppfattning af förfaringssättet, om man än icke föraktar regler och minneskunskap. Men innan en räkneuppgift löses, måste dess innebörd utredas. Vid denna analys komma återigen grundföreställningarna det hela, delarnes storlek och antal till heders. Först när denna analys af uppgiften skett, kan man förstå och bestämma sig för hvilket räknesätt skall användas. Det är nu dessa båda saker, uppgiftens utredning och räkningens utförande, som hr N. alltjämt sammanblandar. Det är ett stort misstag, att man kallar delarne antal för multiplikator eller divisor eller qvot. Delarnes antal kallas för delarnes antal helt enkelt. Men när man så uttrönt uppgif-

tens art, så inser man, hvilket räknesätt som leder till dess lösning, och då händer, att det tal, som anger delarnes antal, ena gången blir multiplikator, andra gången divisor, helt enkelt därför att uppgiften i det ena fallet var en helt annan än i det andra. För den som finner, att uppgiftens utredning är ett, dess lösning medelst uträkning ett annat, förefaller det ingalunda oväntadt, att de tal, som förekomma i räkningen, såväl som räkningen själf, behöfva betecknas med sina särskilda namn. Att benämningar ej äro behöfliga för sätten att finna sinus, cosinus, tangent och logaritm, kan så mycket mindre för förevarande fråga hafva någon betydelse, som vi i allmänhet icke beräkna dessa tal, utan, begagnande oss af lärde mäns mödor, söka dem direkte ur deras tabeller. Hvad namnen delningsdivision och innehållsdivision beträffar, så har hr N. liksom många före honom gjort anmärkning mot deras form, och man kan måhända fråga sig, om icke läroboksförfattarne kunde hafva infört några lämpligare; — tyskarne säga Theilen och Messen. Men att de, oakadt så talrika invändningar, dock trängt sig fram, bevisar blott, att de äro outhärliga, något som jag i min föregående uppsats velat påpeka.

När ändtligen lärjungen fortskridit så långt i sin räkning, att han kan röra sig med bråk, så äro de uppgifter, som nu möta honom af samma art som förut, blott att deras form har undergått den förändring, som de nya talens natur medför. Lärjungen har förut, i full öfverensstämmelse med heltalsräkningen fått lära sig att uträkna t. ex. vikten af 17 l. kvicksilfver, då han vet att 1 l. väger $13\frac{3}{5}$ kg., genom multiplikationen $17 \times 13\frac{3}{5}$ kg., hvarvid man måhända påpekat för honom, hurusom det är fråga om att bestämma värdet, i vikt räknadt, af 17 l., när värdet af hvarje liter (enhet) är känt, och att man måste förfara med detta enhetsvärde just så, som man förfarit med enheten själf för att få 17 l. Då det nu blir en uppgift att beräkna vikten af $\frac{7}{8}$ l., så inser lärjungen, att man måste dela literns värde ($13\frac{3}{5}$ kg.) i 8 delar och taga sådana eller förfara därmed alldeles så, som man förfar med litern själf för att få $\frac{7}{8}$ l. Det förefaller honom därför naturligt och väntadt, att denna operation betecknas såsom en multiplikation: $\frac{7}{8} \times 13\frac{3}{5}$ kg. Lika väntadt torde det vara, att vikten af $6\frac{7}{8}$ l. skall blifva $6\frac{7}{8} \times 13\frac{3}{5}$ kg. Att divisionens förklaring hänger på multiplikationens är tydligt. Mot dessa enkla förhållanden, som jag i min föregående uppsats i samklang med lärobokskommissionens åsikter trott mig kunna framhålla såsom något, hvilket ingår i det åkådningssätt, som arbetar sig fram på detta område, ställer nu hr N. sitt märkliga uttalande, att

det vore en orimlig uppgift att genom en definition klargöra betydelsen af orden multiplicera och dividera.

Mitt syfte har, nu som förut, blott varit att konstatera denna differens. Den intresserade läsaren skall nog fälla sitt utslag för eller emot. När därför hr N. förebrår mig, att jag icke framhållit det ena eller andra i hans bok, så förbiser han helt och hållet, att jag tydligen förklarar mig ej ämna eller behöfva ingå i någon fullständig granskning af hans arbete, då jag ansett de goda sidorna i hans metod båda kända och erkända, och att således hans handbok i alla händelser skulle bana sig väg till det lärarepublikum, för hvilket den var ämnad. Att jag förmenat metodens användning förutsätta stor lärareskicklighet, innebär blott det medgifvandet, att den i upphofsmannens egen talangfulla hand kan medföra resultat, som under andra omständigheter i visa afseenden måhända skulle uteblifva; men det förefaller mig gåtfullt, huru någon ur min framställning kan finna anledning till den tanken, att jag skulle föra talan för en räkneundervisning, som afsåge »att blott bibringa en nödortrig mekanisk färdighet». När till slut hr N. söker betäckning bakom en välvillig anmälan i *Nyt Tidskrift for Mathematik*, så hade han kanske kunnat tänka sig möjligheten, att den danske anmälares uppfattning icke så mycket skiljer sig från min, om han äfven gifvit akt på dennes uttalande, att han »ikke paa alle Punkter samstemmer med Forf.».

Då jag nu nedlägger pennan, fruktande att redan för mycket hafva tagit tidskriftens utrymme i anspråk för mina tankar i detta elementära ämne kan jag dock icke underlåta att uttrycka den meningen, att det vore fördelaktigt för räkneundervisningen, om man finge se åsikter uttalade äfven från andra håll beträffande nu berörda frågor.

Birger Rollin.

Behöfves närmare bestämmelser ang. extra och vikarierande lärares tjänstgöringsbetyg?

Bland de många förbättringar i nu gällande läroverksstadga, som innehållas i kommitterades förslag till läroverksstadga af den 13 jan. 1891, föreslås äfven, att innehållet i de betyg öfver lärares tjänstgöring, som rektor eger att utfärda, skulle genom lag bestämmas.

I nu gällande skollag stadgas § 54, att sökande till lärare-syssla på allmänt läroverks stat skall vid ansökning bifoga bl.

a.: »betyg från universitetet öfver flit och uppförande, om han efter derstädes avslutade studier icke varit i tjänst anställd, men om han varit anställd i tjänst under annan myndighet än den, som eger den sökta sysslan tillsätta, vederbörligt tjänstgöringsbetyg».

Genom *Kongl. cirkulär af den 1 oktober 1875* förordnas »uppå gjord underdånig framställning angående behovet af närmare och delvis förändrade bestämmelser om hvad som bör iakttagas vid de underdåniga framställningar rörande rektorers och lärares vid elementarläroverk och pedagogier *uppflyttning i högre lönegrad*, hvilka enligt nådiga cirkulärbrefven den 28 oktober 1856 och 11 December 1863 årligen skola till Oss ingifvas», bl. a.

»att det af rektor utfärdade tjänstgöringsbetyg skall innehålla vitsord om det nit och den skicklighet vederbörande lärare ådagalagt under den tid, som förflutit efter hans tillträdande till tjänsten eller hans senaste uppflyttning, äfvensom intyg öfver riktheten af sökandens uppgifter rörande tiden för tillträde af tjänst samt angående åtnjuten tjänstledighet, hartill rektor för öfrigt eger lägga de upplysningar, hvilka han kan finna skäl att meddela; skolande vid läroverk, der af eforus förordnad inspektor finnes, det af rektor utfärdade tjänstgöringsbetyget påtecknas af inspektor, som dervid å detsamma må göra det tillägg eller den anmärkning, hvartill han kan anse sig hafva anledning.»

Någon annan föreskrift om tjänstgöringsbetyg synes icke finnas, och då denna föreskrift gäller det tjänstgöringsbetyg, som skall bifogas ansökning om löneförhöjning, synes intet finnas bestämt om innehållet i det tjänstgöringsbetyg, som skall bifogas ansökning till lärareplats.

Med anledning deraf föreslås i kommitterades förslag till läroverksstadga dels i § 125 det tillägg till nu gällande § 102, att rektor åligger att åt lärare, som det åstundar utfärda tjänstgöringsbetyg, dels en ny paragraf af följande lydelse:

§ 126. »Tjänstgöringsbetyg, som af rektor för lärare utfärdas, skall innehålla dels uppgift på tjänstgöringens art och tjänstgöringstiden samt de ämnen och klasser, i hvilka läraren meddelat undervisning, dels vitsord öfver hans därvid ådagalagda nit och skicklighet, hans sätt att behandla lärjungarne och förmåga att bland dem upprätthålla ordning samt hans vandel; rektor obetaget att göra de tillägg, till hvilka särskilda omständigheter kunna föranleda.»

Och i »grunder för särskilda paragrafer i kommitterades förslag» säges ang. § 126:

»Enär i tjänstgöringsbetyg, som utfärdas för lärare, icke sällan saknas en eller annan uppgift, som kan vara af vikt

vid bedömande af hans duglighet och lämplighet för sitt kall, har det ansetts, att i läroverksstadgan bör införas bestämmelse om hvad sådant tjänstgöringsbetyg skall innehålla.

Behovvet af ett fixerande genom lag af hvad tjänstgöringsbetygen skall innehålla synes tydligt framgå af följande sakförhållande.

Såsom sökande till en ledig förklarad lektorstjänst i fysik och kemi vid Skara h. a. läroverk hade inom ansökningstidens utgång den 9 november 1891 anmält sig bl. a. extraläraren vid — — allmänna läroverk Fil. D:r Gustaf Timberg. Till ansökningen fans vidfogad följande intyg:

»På begäran får jag härmed intyga, att Filosofie Doktor Gustaf Timberg är sedan innevarande hösttermins början anställd såsom extralärare vid — — allmänna läroverk med undervisningsskyldighet i *matematik* i afdelningarne R. 4 a, R. 4 b och 3 c och i *Tyska* i afdelningarne R. 4 a, R. 4 b.

— — allm. lärov. den 19 Sept. 1891.

Domkapitlet i Skara förklarade den 18 i samma månad D:r Timberg obehörig att ifrågakomma, på den grund han icke till ansökningen fogad vare sig »betyg från universitetet öfver flit och uppförande» eller »vederbörligt tjänstgöringsbetyg».

D:r Timberg anförde öfver denna domkapitlets åtgärd underdåniga besvär hos K. M:t och anförde dervid:

»Som jag efter vid universitetet i maj detta år afslutade studier blifvit anställd som extralärare vid — — allmänna läroverk — — skulle alltså enligt § 54 mom. 5 i gällande läroverksstadga icke »betyg från universitetet öfver flit och uppförande» utan »vederbörligt tjänstgöringsbetyg» bifogas. Då tiden för min tjänstgöring vid i fråga varande läroverk var så kort, att beskaffenheten af densamma tillförlitligare borde kunna bedömas mot slutet af terminen och undervisningsprofven enligt § 56 nämnda stadga ej kunde ifrågakomma förr än under nästkommande år, afgaf rektor vid — — allmänna läroverk den 19 september ett tjänstgöringsbetyg, hvaraf afskrift här bifogas, och förklarade han sig villig att senare utfärda intyg öfver beskaffenheten af min tjänstgöring, hvilket intyg jag afsåg, då jag i ansökningen — med stöd af läroverksstadgans § 54 sista delen — anhöll att få före profvets afläggande inkomma med sådana handlingar, som kunde ådagalägga min före eller efter ansökningstidens utgång förvärfvade förtjänst eller skicklighet. Då i läroverksstadgan inga bestämmelser finnas om, hvad ett »vederbörligt tjänstgöringsbetyg» skall innehålla, än mindre

om några erforderliga betygsgrader, har jag ej kunnat tolka detta annorlunda, än att ett tjänstgöringsbetyg skall vara utfärdadt af vederbörlig myndighet, och det lärer väl i detta fall vara rektor vid det läroverk, der jag tjänstgör.

På grund af det ofvan anförda anhåller jag i underdånighet, att Eders Kongl. Majestät behagade med upphäfvande af domkapitlets beslut förklara mig behörig att till den sökta platsen ifrågakomma, eller, därest detta icke kan beviljas, att Eders Kongl. Majestät täcktes af nåd låta denna förmån komma mig till godo, då jag nu, efter en längre tids tjänstgöring, meddelst i afskrift bifogade, af rektor den 5 dennes utfärdade intyg kan visa, att min tjänstgöring är af godkänd beskaffenhet.»

Det till handlingarne bifogade tjänstgöringsbetyget hade följande lydelse:

Filosofie Doktorn Gusaf Timberg, hvilken från och med innevarande hösttermins början varit anställd som extralärare vid — allmänna läroverk härstädes och meddelat undervisning i Tyska i kl. R. 4 a och R. 4 b och i Matematik i kl. R. 4 a, R. 4 b samt 3 c, har dervid ådagalagt utmärkt nit och berömvärd skicklighet, sina pligter i öfrigt med största noggrannhet fullgjort och i allmänna lefvernet sig hedrande och efterdömligt förhållit; hvilket härmed intygas af,

— — den 5 December 1891.

— —
t. f. Rektor.

Kongl. M:ts afslag på D:r Timbergs underdåniga besvär och anhållan meddelades i tidskriftens föregående nummer.

* * *

Det synes af det föreliggande fallet uppenbart framgå, att en föreskrift om hvad ett vederbörligt tjänstgöringsbetyg skall innehålla är nödvändig. Man torde kunna antaga, att såväl sökanden som rektor ansett det den 19 september 1891 utfärdade intyget vara i formelt hänseende tillräckligt. När intet föreskrives om innehållet i ett betyg, skulle man kunna förledas att tro, att ordet betyg här skulle kunna fattas ungefär i samma betydelse som i ordet åldersbetyg — ett intyg att vederbörande varit anställd såsom lärare vid ett visst läroverk med undervisningsskyldighet i vissa ämnen och i vissa klasser. En sådan tolkning kan synas härdragen men något sådant synes dock här hafva förelegat.

Alldeles själfklart torde det icke heller vara, att vitsord om lärarskicklighet skall fordras, då ju denna vid ett kommande prof inför domkapitlet skall ådagaläggas och då något motsva-

rande intyg naturligtvis ej fordras af den som t. ex. varit anställd såsom lärare i ett privat läroverk. Icke heller synes man vid affattande af bestämmelserna angående ansökning till lärareplats hafva lagt stor vikt vid vitsord om vandel och lefverne. Ty då hade man väl sett till, att alla sökande skulle vidfoga sådant vitsord framför allt för den sist förflutna tiden. Men om nu någon sökande efter att hafva lemnat universitetet icke på något sätt varit anställd vid något statens läroverk, så har denne tydligen endast att till ansökningen foga ett betyg från universitetet öfver flit och uppförande, hur långt tillbaka hans universitetstid än må ligga. Värdet af detta betyg minskas naturligtvis mer ju längre tid förflutit, sedan sökanden lemnat universitetet. Ett sådant »testimonium academicum» utfärdas af universitetets rektor på grund af ett nationsbetyg. Det skulle kunna inträffa, att hvarken studenter eller inspektor i den nation han tillhört, eller rektor vid universitetet funnits vid detta universitet under den tid som betyget afser.

Slutligen kan man fråga: skulle det tjänstgöringsbetyg anses såsom vederbörligt, som endast innehölle vitsord om lärareskicklighet, men ej om hedrande vandel?

Enar Sahlin.

Litteratur.

Johannes Paulson och Knut Wintzell: *Latinska skalder i urval till skolans tjänst utgifna. I. Phædri Augusti Liberti Fabulæ Aesopiæ Selectæ af Johannes Paulson.* Lund. Gleeska Universitetsbokhandeln (Hjalmar Möller).

För de motiv, som ledt utgifvarne till detta urval af latinska skalder till skolans tjänst, har af dem redogjorts i sjetta häftet af denna tidskrifts förra årgång. Man kan ej underlåta att med glädje helsa detta försök att öka det hittills väl knappa förrådet af brukbara editioner af latinske författare och därmed för läraren göra det möjligt att begagna sig af den i skolstadgan medgifna friheten i valet af latinsk poetisk litteratur på skolans olika stadier. Utan tvifvel är den framställda motiveringen för valet af Phædrus såsom införande i romersk poesi fullt oantastlig. Det lättfattliga innehållet, språkets enkelhet och oftast strängt klassiska hållning, den lättbegripliga och dock instruktiva metriken, allt gör denna författare lämplig för ett tidigare stadium af latinundervisningen. Sjelfva litteraturarten, fabeldiktningen, är nå-

got, som i och för sig slår an på det unga sinnet; det mins nog en hvar från sin tidigaste läsning af tyska och franska krestomatier, der de naturligt och med humor berättade fablerna stodo som små oaser i öknen af långrandiga biografier, tal och historiska berättelser. Det är den halft fantastiska formen med sin kärna af verklighet, som slår an, den enkla hvardagstanken i poetisk dräkt. — Också är i Tyskland Phædrus kvartanernas pensum i latinsk poesi, och i ett i fjor utgifvet program af Karl Maurer har utförligt redogjorts för lämpligheten af detta val; med författaren instämmer till fullo hans recensent i Berlin Phil. Wochenschrift, Draheim. — För en allmän omgestaltning hvad beträffar latinsk litteraturläsning i skolorna, visserligen icke med speciell apologi för Phædrus, tages till orda i en uppsats med titel: Kan något göras för att lifva och befrämja studiet af grekiskan och latinnet vid våra läroverk? i Tidskrift utgifven af Pedagog. i Finland årg. 1891, h. II.

Föreliggande urval af fabelsamlingen upptager 55 fabler, på ett synnerligen förtjenstfullt sätt efter svårheten anordnade, försedda med mera eller mindre ledning i rytmiskt afseende, jemte en inledande betraktelse öfver Phædrus lif och diktning, en kort öfversikt af versmåttet samt efter texten förklarande anmärkningar. Hvad dessa senare beträffar, har utg. af skäl, som han i sitt företal framställt, ej citerat någon särskild grammatika, utan sjelf, då så varit nödigt, formulerat regeln, och detta i allmänhet på ett lyckligt sätt. Öfver hufvud har utg. lyckats synnerligen väl med den svåra sak, som kallas att skriva kommentar, och lyckligt följt den gamla goda regeln, som säger: ita properandum, ut necessaria non prætereantur, ita commorandum, ut nihil nisi necessarium exerceatur. Tydligen inseende, att en författare icke endast eller ens i främsta rummet är en exempel-samling för grammatikans regler, har han blott meddelat upplysningar vid mera afvikande och påfallande företelser eller vid upplösningen af mera invecklade konstruktioner. Genom hänvisningar till och jmförelse med antike och moderne författare har utg. ock på åtskilliga ställen gifvit läraren anledning att utvidga lärjungarnes ofta ytterst torftiga litteraturkännedom. Att ynglingen får sig något meddeladt om t. ex. Ennius, Tacitus, Suetonius o. a. kan ingalunda anses öfverflödigt, tvärtom. Vid återgifvande af egendomligheter i det latinska uttryckssättet har här och der hjälp lemnats och detta som det synes efter en regel, som borde gälla för all dylik öfversättning: så ordagrant som möjligt, så fritt som nödigt.

Då det hela är utfördt med stor omsorg, är mot enskildheterna så godt som intet att anmärka.

Utg. har på flera ställen anfört olika läsarter, något som t. o. m. i en skoledition i ngalunda kan anses olämpligt. Dock är väl *latrans* (XXIII, 7) en numera fullständigt utdömd läsart, då ju sjelfva ordet, som uttycker ett visst trots, ej passar till de följande om undergifvenhet vittnande orden. XX, 2 bibehåller utg. abl. *sera poenitentia*. Dock stödes läsarten *seræ poenitentia* af häskr., och en gen. explic. tyckes passa bättre än en abl. Vid XLII, 10 synes det mig för meningens skull vara bäst att, såsom Hartman föreslår, sätta punkt efter versen och låta ut-satsen höra till det följande. I st. f. *Pytho* (LI, 6) skrifver utg. med Polle *Pythia*, hvilket är metriskt omöjligt och svåriligen ursäktas genom den metriska frihet, som ej sällan herskar i nomina propria.

Några mindre vanliga svenska ordvändningar torde kanske stöta, exempelvis p. 44 r. 4 infr. *var högre än att*, p. 51 r. 9 infr. *innehålla betalningen*, p. 59 r. 14 infr. *mätta farten*, p. 67 r. 15 supr. jordbarnens *bud* till gudarne, p. 69 r. 14 supr. menniskosläktet omkommit genom *flod*.

Korrekturläsningen har varit omsorgsfull, tryckfeLEN äro obetydliga, hufvudsakligen rörande sig om accentbeteckningen. För mycket har kommit på *namque* (VI, 4), *infestis* (XXXVII, 7), *ferre* (XXXVII, 12), *speciem* (XXXIX, 9), *cives* (XLVI, 30); accent fattas VII, 7 *pótuit*, VIII, 3 *sé*, XXXIII, 10 *dixistí*, XXXIII, 13 *íta*, XXXV, 6 *exciperet*. Sid. 4 r. 1 står *quedam* för *quædam*, 61 r. 4 *pres.* för *præs.*, 66 r. 3 *ock* för *och*, hvilket allt ju är af ringa betydelse.

Då vid skildringen af Phædri lif sid. 2 hans födelseort nämnes såsom bestyrkt af ett ställe hos honom sjelf, hade det kanske såsom ett bevis på den ytterst knapphändigå kunskap, vi ega om honom, varit lämpligt att omnämna, att ej ens denna notis är oomtvistad, då man ju t. o. m. velat förneka Phædri grekiska börd med stöd af samma styckes v. 54: Ego literatæ qui sum propior Græciæ, ett ställe, som åtminstone lemnar något rum för tvifvel.

Syftet med dessa rader har främst varit att erinra om den värdefulla bokens existens. Det är att hoppas, att den skall väcka skolmännens uppmärksamhet, samt att de följande afdelningarne i serien snart nog måtte framträda och vinna erkännande såsom befrämjande ett behjertansvärdt mål.

Lund i Mars 1892.

Karl Wahlstein.

W. A. Detto: *Horas und seine Zeit, ein Beitrag zur Belebung und Ergänzung der altklassischen Studien auf höheren Lehranstalten; mit Abbildungen.* 2:te verb. Auflage. Berlin, R. Gærtner 1892. 186 s. 8:o. Pris b. 3,50 Mark.

W. Gemoll: *Die Realien bei Horaz, Heft I.* Berlin, R. Gærtner 1892.

G. Leuchtenberger: *Die Oden des Horaz für den Schulgebrauch disponiert.* Berlin R. Gærtner 1889. 50 s. 8:o. Pris kart. 1 M.

Dispositive Inhaltsübersicht ausgewählter Satiren des Horaz. Ansbach, Brügel u. Sohn 1890. 20 s. 8:o.

Det var mig alltid ett mörkt tal när jag i skolan hörde talas om att Horatius var en framstående skald. Jag skall icke säga i skolan, utan under min skolålder, ty i sjelfva skolan hörde jag aldrig något sådant. Vi gnoddes med mötande oregelbundenheter i formläran, vi höllos till att räkna huru många gånger Horatius låtit en infinitiv styras af ett adjektiv och huru många gånger andra syntaktiska egendömligheter förekommo; att det fans ett tankeinnehåll bakom alla dessa ordformer och ordsammanställningar — det hörde vi aldrig talas om på annat sätt än att vi skulle kunna utantill den lilla innehållsöfversikten, som står att läsa före hvarje ode i Fahlcrantz' kommentar. Vi fingo surra fram texten med ängsligt iakttagande af rytm och leta efter »meterfel», men att man kunde läsa upp ett ode så att det låg stämning deri, derom hade vi ingen aning.

Är det icke ett helgerån, att Horatius läses så? Det slog mig först när jag började undervisa sjelf, ty vid universitetet var det brådtom och jag läste der på samma sätt som man lärt mig i skolan. Nu står det klart för mig att man måste läsa Horatius såsom man läser en modern skald. Hvarför jaga från perm till perm, hvarför icke välja ut de mest tilltalande styckena och ordna dem så, som det ur olika synpunkter med afseende på innehållet synes lämpligt? Ingen människa läser Rydbergs eller Virséns dikter i samma ordning, i hvilken de stå tryckta. Och hvem skulle fördraga äfven det bästa, som de skrifvit, om man tvunges att blott nagelfara formen, hvem skulle kunna njuta af deras poesi om man mekaniskt hackade sönder stroferna i rytmiska småbitar?

Jag tror icke att jag står ensam om min uppfattning af Horatiuslektyren i skolan. Men möjligen fins det någon yngre

lärare, som af vanans makt och emedan han saknar nödig ledning till att bedrifva saken på annat sätt bringas att säga:

video meliora proboque, deteriora sequor.

Det är till ledning för sådana yngre kamrater jag vill fästa uppmärksamheten vid ofvanstående arbeten.

»Horaz und seine Zeit» är väl egnad att föra läsaren in i Horatii skrifter och gifva en totalbild af hans person och skaldskap. Den är populärt och angenämt skrifven och skulle förträffligt lämpa sig till premium i de högsta klasserna. Mer vetenskaplig är Gemolls »die Realien des Horaz». Endast första häftet synes ännu föreligga. Det innehåller: djur och växter, dräkt och bostad i Horatii dikter. Leuchtenbergers dispositioner gifva just hvad man behöfver för att fatta det inre sammanhanget inom hvarje ode. Man ger lärjungen en bättre uppfattning af t. ex. Od. I: 7, om man med Leuchtenberger meddelar honom följande grundtankar: med rätt lifsmod kan man vara lycklig öfverallt: I. väl föredraga menniskor en ort framför en annan 1) många föredraga den ena eller andra berömda trakten i fjärran länder, 2) jag deremot mitt idylliska Tibur; II. men lyckan beror ej af orten der man bor: 1) öfverallt följer solsken på regn, 2) öfverallt kan man taga Teucer till förebild — än om man med Fahlcrantz hufvudsakligen anför en politisk hypotes.

R. L.

Kongl. beslut.

Pension, löneförhöjning, arvode.

Pension å allmänna indragningsstaten har K. M:t tilldelat adjunkten vid Södermalms högre allmänna läroverk i Stockholm *C. A. I. H. Smedberg* och adjunkten vid realläroverket därstädes *J. E. Lundgren*, hvardera 3,000 kronor, samt gymnastikläraren vid läroverket i Borås *F. Zachrisson* 600 kr.

— K. M:t har medgifvit, att läraren i musik vid folkskolelärareseminarium i Linköping *C. A. Nylén* och läraren i gymnastik vid samma seminarium *C. F. Cleve* må såsom extra löneförbättring erhålla hvardera 100 kr.

— Adjunkterna vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm *A. G. Anderson* och *Th. A. Maxter*, hvilka den 15 december 1891 blifvit utnämnda till adjunkter vid nämnda läroverk och den 1 februari innevarande år tillträdt sina befattningar, hafva den 26 februari 1892 af K. M:t förklarats berättigade att hvar för sig från och med den 1 sistnämnda månad åtnjuta lön i tredje lönegraden med 2,500 kr. årligen.

— K. M:t har den 4 mars 1892 medgifvit, att det till bibliotekarien vid läroverket i *Karlskrona* utgående arvode, nu 175 kr., må från och med år 1893 höjas med 75 kr., så att det samma kommer att uppgå till 250 kr. för år.

K. M:t har tilldelat adjunkten vid Nya elementarskolan i Stockholm *M. Roth* en gratifikation af 500 kr. för det arbete han nedlagt på utgifvandet af fjerde och femte upplagorna af en utaf honom utarbetad geografisk atlas.

Afslagen ansökan om extra tjänstårsberäkning.

Pastorsadjunkten *C. A. Fuhlin*, som den 26 juni 1883 invigts till prestembetet inom skandinaviska evangelisk-lutherska augustanasynoden i Nordamerikas förenta stater samt den 22 maj 1891 erhållit nådigt tillstånd att inträda såsom prest i svenska kyrkans tjänst med tjänstgöringsskyldighet inom *Karlstads* stift, hade hos K. M:t anhållit att få räkna sig till godo såsom presterliga tjänstår den tid, under hvilken han tjänstgjort såsom prest inom augustanasynoden; men K. M:t har den 17 mars icke funnit skäl denna ansökning bifalla.

Resersättning åt en vikarierande lektor.

Fil. doktorn *Hugo Larsson*, hviken förordnats att under innevarande vårtermin uppehålla en lektorsbefattning vid allmänna läroverket i Östersund och som för detta ändamål måst resa till nämnda stad från södra Halland, har den 26 februari 1892 af K. M:t tilldelats ersättning för de med denna resa förenade kostnader med 73 kronor.

Förflyttning till tjänstgöring vid annat läroverk.

K. M:t har den 10 sistlidne mars, med afseende på det ringa lärjungeantalet vid tvåklassiga pedagogien i *Grenna*, förordnat, att rektorn vid nämnda pedagogi *A. M. Culin*, hvilken jemlikt nådigt bref den 21 november 1879 är skyldig att underkasta sig förflyttning till annat läroverk, skall från och med nästa läsårs början tills vidare tjänstgöra vid allmänna läroverket i *Lund* och derstädes uppehålla en af de adjunktsbefattningar, hvilkas innehafvare blifvit förordnade till rektorer vid lägre allmänna läroverk; egande C. att i Lund uppbära den honom såsom rektor vid pedagogien i *Grenna* tillkommande lön jemte ålderstillägg.

Gillade besvär öfver adjunksutnämning.

Hos K. M:t hade fil. dr *J. P. D. Nordenson* anført besvär öfver domkapitlets i Vesterås den 11 nov. 1891 meddelade beslut, hvarigenom domkapitlet till innehafvare af en vid allmänna

läroverket i *Vesterås* ledig adjunktsbefattning i tyska, engelska och franska språken, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, utnämnt fil. lic. *J. F. Palmgren*.

K. M:t har den 10 sistl. mars låtit handlingarne i detta mål sig föredragas och deraf inhemtat bland annat:

att P., som är född 1855, aflagt fil. lic. examen 1881 och fil. lic. examen 1890; genomgått profårskurs 1890—1891; tjenstgjort vid en högre flickskola i *Upsala* 3½ år och vid *Göteborgs handelsinstitut* nära 1 år; vid undervisningsprovet för nu ifrågasvarande tjänst erhållit betygen »med utmärkt beröm godkänd» i tyska samt »berömlig» i engelska och franska språken; vistats för språkstudier i Frankrike 5 månader och i Tyskland 1 månad; af trycket utgifvit några uppsatser af pedagogiskt innehåll;

att N., som är född 1839, aflagt teologisk dimissionsexamen 1860, fil. kandidatexamen efter 1853 års stadga 1867 och disputationprof för doktorsgrad 1868; genomgått profårskurs 1877—1878; tjenstgjort såsom extra ordinarie lärare vid allmänna läroverk 15 år och dessutom vid ett enskildt läroverk i *Sundsvall* 4 år; vid undervisningsprovet för nu ifrågasvarande tjänst erhållit betyget »med beröm godkänd» i alla tre ämnena; vistats för språkstudier i Frankrike, England och Tyskland dels ett helt år dels några somrar;

äfvensom att vid ärendets afgörande domkapitlet med de flesta rösterna utnämnt P. på grund af hans öfverlägsenhet i kunskaper och undervisningsskicklighet, under det att tre ledamöter röstat på klaganden.

Detta med hvad mera handlingarna innehålla har K. M:t tagit i öfvervägande; och ehuru P. i sina akademiska examina erhållit högsta betyget i de till den sökta tjensten hörande ämnen samt såväl för genomgången profårskurs som för det för befattningen aflagda undervisningsprovet tillerkänts högre vitsord än klaganden; likväl och enär klaganden styrkt sig hafva genom studier och långvarigt vistande utomlands förvärfvat synnerligen goda insigter i ofvan berörda ämnen samt genom aflagd teologisk examen och vunnit filosofisk doktorsgrad visat sig ega omfattande kunskaper på flera områden äfvensom nöjaktigt genomgått profårskurs och för flera aflagda undervisningsprof. erhållit goda vitsord, har K. M:t vid det förhållande att klaganden med berömvärdt nit och berömvärd skicklighet tjenstgjort vid allmänt läroverk 30 terminer, under det P. endast en jembörelsevis kort tid undervisat vid enskilda läroverk, pröfvat skäligen att, med upphäfvande af domkapitlets öfverklagade beslut, föreskrifva, att fullmakt å ifrågasvarande adjunktsbefattning vid allmänna läroverket i *Vesterås* skall för klaganden utfärdas.

Ogillade besvär öfver utnämningar.

K. M:t har ogillat de besvär, som fil. kand. *C. D. A. Fahlecrantz* anført öfver domkapitlets i Visby beslut, hvarigenom fil. kand. *C. V. E. Jacobson* blifvit utnämnd till adjunkt vid allmänna läroverket i *Visby*.

— K. M:t har afslagit de besvär fil. dokt. *N. F. Lilliestråle* anført öfver det af domkapitlet i Vesterås den 25 nov. 1891 meddelade beslut, hvarigenom kollegan vid allmänna läroverket i Oskarshamn fil. lic. *E. A. Zetterqvist* blifvit utnämnd till lektor i historia och geografi samt modersmålet vid läroverket i *Vexjö*.

— Likaledes har K. M:t ogillat anförda besvär öfver lektor *O. Klockhoffs* utnämning till lektor i modersmålet och filosofisk propedeutik vid Linköpings allmänna läroverk.

— K. M:t har ogillat de besvär fil. kand. *S. Alenius* anført öfver domkapitlets i Lund den 9 dec. 1891 meddelade beslut, hvarigenom fil. kand. *H. P. Holmgren* utnämns till adjunkt vid allmänna läroverket i *Malmö*.

Afslagen ansökan om befrielse från ledamotskap i domkapitel.

Hos K. M:t har lektorn i matematik och fysik vid allm. lvt i Strengräs *K. A. Sohlberg*, som blifvit utnämnd till sin befattning på sätt och under vilkor som bestämmes i nådiga cirkuläret af den 12 sept. 1890 angående tillsättande af läraretjenst, hvars innehafvare blifvit till rektor vid allmänt läroverk förordnad, anhållit dels om förklaring, huruvida han vore skyldig att för sin sålunda innehafvande lektorsbefattning tjenstgöra såsom ledamot af domkapitlet, dels ock, derest så vore förhållandet, om befrielse från detta åliggande, dock med skyldighet att åtaga sig den ökning i tjenstgöring vid läroverket, som gällande läroverksstadga för sådant fall bestämde.

Vid föredragning af detta ärende har K. M:t den 10 mars 1892 med förklarande att *Sohlberg* i egenskap af ordinarie lektor i omförmälda ämnen är skyldig att att vara ledamot i domkapitlet, funnit *Sohlbergs* ansökning om befrielse från nämnda skyldighet ej kunna bifallas.

Afslagen ansökan om ersättning åt lektorer för tjenstgöring i domkapitel såsom ledamöter.

Hos K. M:t hade lektorerna vid allmänna läroverket i *Hernösand* *J. Vidén*, *W. M. Carlgren*, *H. R. Wähländer*, *P. Rödström* och *J. V. Lindgren* — under framhållande att den minskning i undervisningsskyldighet de lektorer vid allmänna läroverken, hvilka tillika vore ledamöter i domkapitel, egde åt-

njuta, ingalunda motsvarade den tid, som af dem måste användas för deltagande i domkapitelsärendenas handläggning, hvartill komme att de i sin berörda egenskap vore ansvariga för förvaltningen af betydliga penningemedel — anhållit, att, då sökandena såsom ledamöter af domkapitlet i Hernösand vore i särskildt hög grad betungade genom ofvan anmärkta missförhållanden, K. M:t täcktes antingen bereda en hvar af sökandena skälig ersättning för honom åliggande tjänstgöring såsom ledamot i domkapitlet eller ock medgifva minskning i den sökandena åliggande undervisningsskyldighet till 12 eller 14 timmar i veckan; men K. M:t har den 17 mars 1892 icke funnit skäl förevarande ansökning bifalla.

Resestipendier och reseunderstöd.

K. M:t har tilldelat resestipendier för lärare i främmande lefvande språk vid de allmänna läroverken med 750 kronor hvardera åt följande lärare, nemligen:

lektorn vid läroverket i Kristianstad J. Young, adjunkten vid läroverket i Norrköping E. Lalin.- adjunkten vid läroverket i Örebro C. F. Elmquist, adjunkten vid läroverket i Jönköping J. Karlgren, adjunkten vid läroverket i Östersund M. Holmbäck, kollegan vid Jakobs läroverk i Stockholm C. O. Dufvenberg, vikarierande adjunkten vid läroverket i Vesterås J. E. G. Hwasser, samt extra läraren vid högre realläroverket i Göteborg C. A. Windahl.

Derjemte har K. M:t anvisat stipendier åt följande lärare vid allmänna läroverk:

e. o. lektorn vid högre realläroverket i Stockholm K. T. Moll 750 kronor för att vid läroanstalter i Tyskland studera metoder och läroplaner för undervisning i fysik och kemi samt vid dylik undervisning använd materiel; adjunkten vid samma läroverk C. I. Lalin 750 kronor för att företrädesvis i Hannover studera det högtyska uttalet samt söka vinna färdighet i språkets talande; adjunkten vid allmänna läroverket i Upsala P. S. Bolin likaledes 750 kronor för att vid läroverk i Danmark och Tyskland taga kännedom om undervisningen i matematik och fysik; lektorn vid läroverket i Jönköping A. E. Friedlander 500 kr. för att vid läroverk i Tyskland studera religionsundervisningen m. m.; adjunkten vid läroverket i Lund M. Börning 500 kr. för att genom besök vid läroverk i Danmark och Norge studera latinundervisningen m. m.; samt rektorn vid läroverket i Östersund C. A. Hägglund 350 kr. för att taga kännedom om de norska allmänna läroverken och särskildt undervisningen i kristendom derstädes.

— K. M:t har tilldelat föreståndaren för praktiska arbets-skolan i Stockholm *K. E. Palmgren* ett belopp af 750 kr. såsom understöd till företagande under instundande sommar af en resa till Tyskland i ändamål att vid dervarande skolor taga kännedom om nyare metoder för undervisningen i lefvande språk.

Censorer vid mogenhetsexamina.

K. M:t har förordnat professorerna vid universitetet i Upsala C. G. Lundquist, O. J. Alin, K. R. Geijer och P. A. Geijer, extra ordinarie professorerna derstädes H. H. Hildebrandsson och J. M. Sundén, rektorn vid universitetet i Lund professorn D. M. A. Möller, professorerna vid samma universitet C. F. E. Björ-ling, K. A. V. Holmgren, V. E. Lidforss, P. G. Eklund och A. M. Alexandersson, adjunkten derstädes E. V. E. von Zeipel, domprosten i Kalmar D. R. Warholm samt professorn G. O. A. Montelius att i egenskap af censorer öfvervaka mogenhets-examina innevarande år.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

K. M:t har den 26 februari 1892 förklarar fil. kand. *K. A. D. Heuman* behörig att, utan hinder deraf att grekiska språket icke ingår uti hans kandidatexamen, anmäla sig såsom sökande till adjunks- och kollegatjänster vid rikets allmänna läroverk, och har K. M:t jemväl medgifvet, att fil. lic. *C. A. Zamore* må, utan hinder deraf att hans fil. kandidatexamen icke omfattar alla för behörighet till adjunks- och kollegabefattningar vid dessa läroverk föreskrifna ämnen, söka och erhålla dylika befattningar.

— Fil. lic. *S. A. F:sön Brandel*, som genomgått föreskrifven profärskurs, har den 4 mars 1892 af K. M:t förklarats behörig att söka och erhålla adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk, utan hinder deraf att hans fil. kand. examen icke omfattar alla de för dylik behörighet föreskrifna ämnen.

— Fil. kand. *A. Fridell*, som alltsedan höstterminen 1887 tjenstgjort såsom vikarierande lärare vid allmänt läroverk, har den 4 mars 1892 af K. M:t förklarats behörig att, utan hinder deraf att han icke genomgått föreskrifven profärskurs, söka och erhålla adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk, äfvensom berättigats att för tjenstgöring såsom e. o. lärare från och med innevarande läsår åtnjuta arvode efter 1,500 kr. för år räknadt.

Universitetsexamina.

Studeranden vid universitetet i Upsala *Sofia Rudbeck*, som i mogenhetsexamen undfått vitsordet godkänd i såväl den skriftliga som den muntliga pröfningen i latinska språket, har den i dennes af K. M:t erhållit tillstånd att i fil. kand.-examen, som berättigar till afläggande af fil. lic.-examen inför den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, utbyta ämnet latin mot geologi och mineralogi.

— Fil. lic. *Helge von Koch* har af K. M:t erhållit tillstånd att för vinnande af filosofie doktorsgrad utgifva en på franska språket författad afhandling i matematik, men försvara densamma på svenska språket.

— Hos K. M:t hade fil. kand. *P. E. Liljeqvist* anhållit att redan under vårterminen detta år få vid universitetet i Upsala aflägga fil. lic.-examen i enlighet med bestämmelserna i k. stadgan den 17 april 1891 angående fil. kand.- och licentiat-examina; och har K. M:t ansökningen på det sätt bifallit, att L. må, efter det nödiga föreskrifter och anordningar för fil. lic.-examen enligt ofvannämnda stadga blifvit af vederbörande myndigheter fastställda, i behörig ordning anmäla sig till berörda examen och densamma undergå i de af honom uppgifna två ämnena teoretisk och praktisk filosofi i enlighet med stadgans föreskrifter.

— Hos K. M:t hafva fil. lic. *J. T. Hedlund* och fil. kand. *G. O. Andersson Malme* anhållit om tillstånd att för vinnande af filosofisk doktorsgrad använda, H. en på tyska språket författad afhandling med titel »Kritische Bemerkungen über einige Arten der Flechtengattung Lecanora, Lecidea und Micarea» samt M. en på samma språk författad afhandling med titel »Studien über das Gehirn der Knochenfische», äfvensom att få försvara dessa afhandlingar på svenska språket; och har K. M:t medgifvit, att bemälde sökande, H., derest han aflagt licentiat-examen med betyg i botanik, och Malme, derest han aflägger sådan examen med betyg i zoologi, må såsom disputation för filosofie doktorsgrad använda ofvanberörda afhandlingar samt försvara desamma på svenska språket.

Personalnotiser.

Döde: Adj. vid Nya elementarskolan i Stockholm fil. d:r J. E. M. Leander d. 30 Mars, 47 år gammal; lektorn i Örebro fil. d:r G. L. Frunck d. 28 Mars, 38 år gammal; adjunkten i Kalmar P. A. Albin d. 1 April, 41 år gammal.

Afsked: har beviljats adj. vid Södermalms h. a. lvk d:r C. A. I. H. Smedberg.

Förordnade: Arvika: till v. koll. fil. kand. S. Alenius; Vadstena: till v. koll. fil. kand. J. V. E. Holmertz; Karlstad: till v. adj. fil. kand. J. E. Örtqvist; Stookholm N.: till v. adj. fil. kand. F. Lundgren; Stockholm Ö.: till v. koll. fil. kand. K. Ewerth; Norrköping: till v. lektor fil. kand. B. Ringström; Linköping: till v. adj. domkyrkosyssloman O Nordsjö; Vestervik: till v. adj.e. o. postexpeditören C. G. Hallqvist; Kristianstad: till v. adj. utn. kyrkoh. O. H. Borgström.

Utnämnd: Stockholm: till lektor i fysik och kemi vid h. reallvkt v. lektorn fil. d:r K. T. Moll; Jönköping: till lektor i latin och grekiska fil. d:r I. Olsson; Gefle: till adj. i engelska, tyska och franska fil. lic. L. Norström.

Tjänstledige: Vadstena: kollegan d:r E. Sellin på grund af sjuklighet till v-t:s slut; Stockholm Ö.: koll. L. Ribbing för sjukdom till 1 Maj; Linköping: adj. C. A. Lindgren (partiellt) på grund af sjukdom tills vidare; Norrköping: lektor C. H. B. Bergstedt 12 mars—13 april på grund af sjukdom; Vestervik: adj. B. J. F. Åbom på grund af sjukdom.

Sökande: Skara: *musikl.-bef.* sökes af organisterna A. T. Grevelius, J. F. Jansson, A. O:son Assar samt musiklärarne Gust. Carlsson, P. Englund och L. Hjort; Lund: *adj.-bef. i matematik, fysik och kemi* sökes af fil. d:rna A. Nilsson, G. Ihrfelt, V. Petersson, P. J. Wilmers och G. A. Karlsson, fil. lic. C. F. Rydberg samt fil. kand:na A. P. Mohlin, R. Rönnqvist, J. Lagerstedt, J. A. Ryde, C. F. Lundvall, A. P. Skoglar, O. Berg och G. J. Sandström; Gefle: *adj.-bef. i latin, modersmålet och tyska*, sökes af reg. pastor K. B. Hennig, fil. lic:na F. J. A. Rodenstam, K. J. Sveners och A. Lönnergren samt fil. kand:na J. W. Asplund, H. A. Westring, O. J. Olsson, C. A. R. Ljungdahl, A. Söderlund, C. G. Lundin, L. Norin, K. Göransson, F. O. Andersson, D. Högbom, V. Timelius, G. Rådström och J. A. Thorsén; Skara: *adj.-bef. i tyska, engelska och modersmålet* sökes af läroverksadj. fil. d:r O. F. Hedström, fil. lic:na L. Norström och A. Hallstedt, fil. kand:na J. A. Drysen, J. A. Schlytern, A. Fågerstén, Chr. Fahlcrantz, S. G. Lönnqvist, J. E. G. Hansson, Joh. Brandt, P. Corvin, Cl. Esén, Edv. Leufvén, O. Perman, Hj. Kylén, S. N. C. Sundelius, Arv. Borg, O. F. Winell, B. Stiberg och B. A. Finell (den sistnämde endast per telegraf); Upsala: *adj.-bef. i engelska, tyska och modersmålet* sökes af reg. pastorn K. B. Hennig, fil. d:r E. Hellqvist, fil. lic:na L. J. Norström, S. F. Eurén, K. O. Wessman, F. Palmgren, A. Hallstedt och A. E. Westholm samt fil. kand:na K. A. D. Heuman, F. O. Andersson, J. A. Thorsén, J. E. G. Hvasser, C. D. Fahlcrantz och A. F. Winell;

Lediga platser: Linköping: *adj.-bef. i kristendom, historia och modersmålet*, fat.-dag den 10 Maj; Strengnäs: *adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik*, fat.-dag d. 25 April; Örebro: *lektorsbef. i modersmålet och filosofisk propedeutik*, fat.-dag d. 13 Juni; Karlshamn: *koll.-bef. i matematik, tyska och modersmålet*, fat.-dag d. 16 Maj; Kalmar: *adj.-bef. i modersmålet, historia och geografi samt tyska*, fat.-dag den 21 Maj. Visby: *adj.-bef. i kristendom, historia och geografi samt tyska*, fat.-dag d. 21 Maj.

Byrå för förmedlande af extra ordinarie lärares anställning vid de allmänna läroverken.

Svenska Läraresällskapets styrelse har inrättat en byrå, der å ena sidan de, som önska anställning såsom extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, kunna afgiftsfritt anmäla sig och å andra sidan läroverkens rektorer kunna, då en lärarebefattning är ledig — likaledes afgiftsfritt — skyndsamt erhålla af vederbörliga betyg åtföljd uppgift å de personer, som anmält sig till lärarebefattning af det slag som för tillfället är i fråga. — Anmälningar, hvilka skola innehålla uppgift å adress äfvensom å de ämnen och klasser, i hvilka den sökande vill åtaga sig undervisning, skola vara åtföljda af behörigen styrkta afskrifter af prest-, examens-, profärs- och tjenstgöringsbetyg, vid aflagda lärareprof erhållna betyg samt meritförteckning — tjenstgöringsbetyg och meritförteckning i fem exemplar. — Rektorer böra vid sina requisitioner, utom sysslans art (lektors-, adjunktsvikariat o. s. v.), alltid, såvida det är möjligt, uppgifva, i hvilka ämnen och klasser samt för huru lång tid lärare önskas.

Till undvikande af kollisioner samt för att styrelsen vid hvarje tillfälle må kunna veta, hvilka bland sökandena som äro upptagna och hvilka icke, är det nödvändigt, ej mindre att rektor, så fort han bestämt sig, underrättar byrån om hvilken han tänker förorda, än att platssökande genast efter erhållet löfte om anställning för byrån tillkännagifver detta, hvarvid ock bör omnämnas, vid hvilket läroverk han väntar att få förordnande.

Meddelanden adresseras till Svenska Läraresällskapets styrelse, Norra Latinläroverket, Stockholm.

Stockholm i April 1892.

P. F. Wallqvist.

Svenska Läraresällskapets sekreterare.

På C. E. FRITZE's K. Hofbokhandels i Stockholm förlag finnas hos alla bokhandlare följande böcker, af hvilka många vid flera allmänna läroverk användas som **premier**:

Bergstöm, B., Svenska bilder. 3,50.

Blänkfyrar. Citat ur verldslitteraturen af K. Åberg och M. Henschen. Innehåller 4,700 citat ur omkring 1,000 författare från alla länder. Inb. 7 kr.

Bucher, Slöjden som konst. Med ett förord af G. Upmark, intendent vid Nationalmuseum. Inb. 3 kr.

Centervall, J., Julianus Affällingen. 3,50.

Djurklou, G., Sagor. Illustr. Inb. 2,25.

Ekmark, J. O., Läsebok till C. T. Odhnors Svenska historia för skolans lägre klasser. Förre delen inb. 2,75. Senare delen, 2 vol. inb. i 2 band à 2,50.

—, Svensk läsebok för allmänna läroverkens tre lägsta klasser, **Andra upplagan**, inb. I 1,25, II 1,90, III 2,15.

— „ —, Läsebok till Allmänna historien: *Gamla tiden*, inb med skinnrygg 2,50. *Medeltiden*, inb. 3,50. *Nyare tiden* under tryckning.

Fortmann, Verldshistoriskt galleri. 6 delar, inb. 20,50 (lösa del. säljas).

—, Bilder ur kyrkans historia. 2 delar. Inb. 7,50.

Fornforskarens Sagor och berättelser ur vårt lands historia af förf. till Fänrik Flinks minnen. 2 delar tills. 2 kr., inb. i 2 band 3 kr., eleg. inb. 5 kr.

Fritze's Parlörlexika I. Svenskt-franskt af d:r A. Vallström. Inb. 3 kr. II. Svenskt-tyskt af d:r A. Bodstedt. Inb. 3 kr. III. Svenskt-engelskt af C. G. Moréa. Inb. 3 kr.

Grundtvig, Sv., Danska folksagor. Öfvers. af G. af Geijerstam. Med förord af frih. G. Djurklou. Inb. 2 kr.

Guldberg, Från foglarnes verld. Med 8 färgtryckta plancher. 2,25.

Hulzinga, Vandringar i naturens rike. Öfvers. från holländskan af Rektor G. Elmqvist. Illustrerad. 2 kr.

Illustrerad bibliotek för idrott, red. af Kapten Viktor Balck. 1. *Båtsegling, Kanotsegling, Simning* af Carl Smijth, med 111 teckningar 2,75. — 2. *Bollspel* af Viktor Balck, med 89 teckningar. 2,50. — 3. *Hästsport* af G. A. Nyblæus, med 73 teckningar. 2,50. — 4. *Gymnastik* af Viktor Balck och O. Scherstén, med 295 teckningar. 4 kr. — 5. *Värj-fäktning* af Viktor Balck, med 96 teckningar. 3,75. — 6. *Jagt* af O. B. Rydholm, med 33 teckningar. 2 kr. — 7. *Om skjutvapen och skjutkonsten* af C. Lemchen, med 114 teckningar. 2,25. — 8. *Fiske med*

- metspö* af Rudolf Lundberg, med 256 teckningar. 2 kr. — 9. *Vinteridrott*: Skidlöpning af E. Collinder. Skridskoåkning af J. E. Cederblom. Skridskosegling af E. Scholander. Isjaktsegling af Carl Smith. Kalkåkning, Snöskosport och andra vinterlekar af Viktor Balck, med 127 teckningar. 2,25. — 10. *Rodd* af Viktor Balck, T. Blanche, Alex. Lindman, Hans T. Næss och Gotth. Wirström, med 58 teckningar. 2 kr. — 11. *Hjulsport* af Adolf Östberg, med 126 teckningar. *Turistsport* af L. Améen, med 20 teckningar. 2 kr. — 12. *Idrottstäfvingar och lekar* af Viktor Balck, med 103 teckningar. 2,50.
- Kronström, H.**, D:r, Undrens värld. Illustrerad framställning af underbara företeelser och förhållanden i naturen och människoverlden. Med öfver 200 illustr. Inb. 4 kr.
- Ur djurens lif**, Handbok för den första undervisningen i naturkunnet af And. Lindén. 1 kr.
- Lodbrok**, Nils Dacke. 1,50. Inb. 2 kr.
- J. Müller och O. Wigert: **Fransk vitterhet för skolan och hemmet**. 3 häften à 1 kr. (säljas hvar för sig.)
- Mästerskapssystemet**. Inb. (Tyska 2,75, Engelska 3 kr., Franska 3,75, Italienska 4 kr., Spanska 3 kr.) En ny metod att lära sig tala, läsa och skriva ett språk. Med D:r Rosenthals tillstånd på svenska af A. Svensson, v. lektor i Stockholm.
- Smiles**, Sparsamhet. 3,50.
- Sohlberg**, Astronomi. Illustr. Kart. 1,50
- , **Materien och naturkrafterna**. Illustr. Inb. 2,25.
- Stoll**, Fornromerska bilder. Inb. 2 kr., eleg. inb. 2,50.
- Sundström, C. E.**, D:r, För landtbruket, skogshushållningen och trädgårdsskötseln **nyttiga svenska foglar**. En stor färgtryckt plansch, upptagande 74 foglar, alla i half naturlig storlek och tryck i 16 färger. Format 72 x 89 cm. 4 kr.
- , **Sveriges nyttigare fiskar**. Plansch i samma storlek som ofvanstående, upptagande 62 fiskar, tryckta i guld-, silver- och metallfärger. 5 kr.
- Wallis, A. S. C.**, Furstegunst. Historisk roman från Erik d. XIV:s tid. Inb. 2 kr.
- Vetenskapliga och ovetenskapliga förströelser**, af Kapten Carl Smitt Med 277 illustr. Inb. 2,50.
- Yonge**, Stordåd och ädla handlingar. Kart. 1,75.
- Åskådningmetoden**. Praktiska läroböcker i engelska, tyska och franska språken efter Berlitz' metod. För svenska skolor bearb. af Em. Rodhe. 2 delar 1,25 och 1,75.
- Öman, V. E.**, Den klassiska litteraturen, en folkets bok. Pris 1 kr.

Prisbelönt med silvermedalj på Allmänna Svenska Landbruksmötet i Stockholm 1896.

På W. Schultz' i Upsala förlag har utkommit:

- Lindeberg, K. M.**, Lärobok i fysik. *Fjärde uppl. Inb. 2: 50.*
Denna upplaga, hvaruti stafningen ändrats i öfverensstämmelse med Svenska akademimens ordlista samt tillökts med spektralafsa, utlemnas i bokhandeln under inst. Maj månad.
- Malmström, C. G.**, Sveriges Statskunskap i kort sammandrag. *Nionde upplagan. Öfversedd af J. Fr. Nyström. Inb. 1 kr. (1892).*
Nionde upplagan är tillökad med en öfversikt af *Svenska Statskicket*s historia, hvilken i korta drag lämnar en skildring af den svenska författningens och förvaltningens utveckling från äldsta tider till våra dagar.
- Landtmanson, C.**, Öfningsbok för den första undervisningen i Svenska språkets rättstafning och i Satslära. Andra upplagan. Inb. 75 öre (1890).
- , Bidrag till läran om den svenska prosastilen. Korta anvisningar för de allmänna läroverken utarbetade. *Fjärde upplagan. Inb. 75 öre (1889).*
- Lundberg, A. V.**, Staflista öfver svenska språket. Inb. 1 kr. (1890).
- Schiller, Wilhelm Tell**, Ein Schauspiel. Med kommentar och karta utgifven af *K. A. Hellstén*. Inb. 1: 25.
- Voltaire, Histoire de Charles XII.** Andra upplagan. Utgifven med förklaringar af *A. Lundberg*. Inb. 1: 50.
- Laurell, Fr.**, Förteckning öfver viktigare i Sverige på fritt land odlade träd och buskar med svenska namn enligt den binära nomenklaturen. Inb. 80 öre (1891).
- Elowson, G.**, Lärobok i Aritmetik. Andra omarbetade och tillökta upplagan. Med figurer. Inb. 1: 75 (1890).
- Lindeberg, K. M.**, Öfningsuppgifter till begagnande vid undervisningen i fysik vid de allmänna läroverken. Andra upplagan. Inb. 2 kr.

Passande för skolpremier:

- Rudin, W.**, Bibelns enhet. 1: 50, inb. 2 kr.
- Svedelius, W. E.**, Afsked från studenterna. Tredje upplagan m. portr. 1: 25, inb. 2 kr.
- och **J. F. Nyström**, Handbok i Sveriges, Norges och Danmarks Statskunskap. Andra upplagan omarbetad. *Med sakregister. 3 kr., inb. 4 kr.*
- —, Nordamerikas Förenta Stater. 2: 75.

Försök till frukt-kapitlets behandling vid den botaniska undervisningen å de allmänna läroverkens högre stadium.

Undervisningen i botanik vid våra allmänna läroverk har under de sista decennierna antagit en väsentligen annan karakter än förr. Då gick den hufvudsakligen ut på att söka bibringa lärjungarne kännedom om namnen på så många olika växtarter som möjligt och dessas särskiljande. Det var i det stora hela blott ett inproppande, ett magasinering i lärjungens minne af en massa namn och konst-termer. Att en dylik undervisning, anlagd som den var nästan endast på uppöfvandet af lärjungens minne och utan förmåga att tilltala vare sig förstånd eller känsla, skulle blifva intresselös och dödande samt utan någon varaktig behållning för lärjungen, låg i sakens natur. En reaktion häremot kunde ej uteblifva och den kom också, kom under trycket af den omgestaltning och det riktande med nya, stora, befruktande tankar och vyer, som de biologiska vetenskaperna under de sista 20 å 30 åren undergått. Det inträdde så en pånyttfödelse äfven af undervisningen i dessa ämnen vid våra läroverk: den gjorde sig mer och mer och med den gamla tunga barlasten af onödiga och ofta vilseledande namn och konstord och lade i stället an på sak, gifvande derigenom åt ämnet djup och innehåll. Och äfven metoden blef en annan. Undervisningen kom ej längre att börja med ett inpluggande af termer och dessas definitioner, utan man utgick från åskådningen, låtande lärjungen genom undersökning och analys af lefvande växter steg för steg tillägna sig och förstå de viktigare morfolo-

giska begreppen — gifvande honom på sådant sätt en föreställning om växtens allmänna organisation. Jemsides härmed behöll man ock i sigte att framhålla för honom organens biologiska betydelse. Eller för att fatta mig kort: tyngdpunkten i undervisningen blef allt mer och mer växtens gestaltungs- och lifsförhållanden: morfologien och biologien. Och att undervisningen vunnit härpå, såväl med hänsyn till den dess uppgift att hos lärjungen väcka lust och intresse för ämnet, som den att utbilda hans förstånd och hans iakttagelseförmåga, torde ligga i öppen dag och af ingen numera bestrides.

Ett af de svårare kapitlen inom växtmorfologien, särskildt från pedagogisk synpunkt sedd, torde fruktläran af gammalt befunnits vara, och detta, såsom synes mig, af väsentligen tvegegghanda anledning: dels fruktens brist på äskådlighet, dels dess brist på enkelhet i former. I det förra afseendet är tillräckligt att nämna, hurusom det vid frukten ej, såsom i de flesta andra fall, är fråga endast om en växtdeles yttre, dess konfiguration, utan ock om dess inre byggnad. Här behöfves derföre ett blottläggande af de inre delarne genom ett eller flera genomsnitt i olika riktningar för att en klar uppfattning skall kunna erhållas. Då frukten emellertid ofta, och vi kunna väl säga i allmänhet, är uppbyggd af flera enkla elementer, som kunna sinsemellan såväl beträffande ställnings- som sammanväxningsförhållande förete väsentliga olikheter, så uppkomma härigenom en mängd komplikationer och en mångfald af former. Men ej nog härmed, saken kompliceras derigenom att, oafsedt inträdande nybildningar (ex. af sekundära skiljeväggar) m. m. inom frukten själf, andra växtdelar, som ej tillhöra den egentliga frukten, under dennes mognad kunna utväxa och, oftast tillika på ett eller annat sätt metamorfoserade, förena sig med den ursprungliga frukten till ett helt, som både får utseendet af och i växtens lif, ofta i förökad grad, uppgiften af en verklig frukt. För att under sådana förhållanden erhålla en klar och bestämd uppfattning af frukten och dess vexlande former är, i motsats

till de flesta andra växtdelar, kännedom om dess uppkomst-sätt och utveckling nödvändig.

De vanskligheter, som frukten alltså erbjuder i jem-förelse med de flesta andra morfologiska begrepp, trädde än mer i dagen i äldre tider — och vi behöfva ej gå syn-nerligen långt tillbaka — såsom en blick i då använda läroböcker genast ger vid handen. För att taga fram några exempel, hvilka svårigheter förelågo ej att med den tidens vetenskapliga uppfattning såsom bakgrund förklara och åskåd-liggöra skiljeväggarnes bildning och uppkomst, särskildt i den undersittande frukten, fröfästenas bildningssätt o. s. v.! Med det uppsving, som morfologien under de allra sista åren tagit, och den utredning och klarläggning af många förut dunkla frågor specielt på fruktlärans område, som häraf blifvit en följd, föreligger numera en möjlighet att framställa hithörande förhållanden med ej så obetydligt större enkelhet och åskådlighet.

Det är väsentligen den ändrade uppfattningen af det undersittande fruktämnets morfologiska natur, som betin-gar en dylik förenkling af många punkter inom fruktläran. Under det nemligen »germen inferum» förr betraktades så-som uppkommet genom en urhålkning af blombotten eller stampartiet under blommans öfriga delar och endast stift och märke bildade af bladorgan, börjar numera den åsigten allt bestämdare vindiceras, att i det undersittande frukt-ämnet alltid ingå både bladelement och stamdel, mellan hvilka en kongenital sammanväxning egt rum, så att det förra bekläder det senares hela insida ända till urhålkningens botten, men ingen bestämd gräns mellan båda kan uppdragas. Häraf följer nu 1:o) att i st. f. den gamla konstlade och just derföre svårfattiga förklaringen eller rättare förklaringarne — ty flera sådana påträffas i äldre läroböcker — af skiljeväggarnes och i sammanhang dermed af fröfästenas bildning i de flerrummiga, och i tillämpliga delar äfven beträffande de enrummiga, frukterna, nu kan fastslås en för alla slags fruktämnen gemensam och på samma gång mycket påtaglig och enkel tydning af nämnda

bildningars uppkomst — hvarom mer speciellt i det följande; 2:o) behöfver ingen bestämd skilnad mellan äkta frukter och hvad som blifvit kalladt falska frukter längre hållas upprätt.

Detta begrepp »falsk frukt», äfven benämndt »skenfrukt» (fructus spurius), är en enligt min mening ganska olycklig kvarlefva från äldre läroböcker med deras vurmande för namn och termer, men går igen i läroböcker än i dag. Att detsamma är en af de svagare punkterna i hela frukt-läran, torde knappt kunna förnekas. Detta framgår redan af de varierande definitionerna på i fråga varande begrepp hos de olika läroboksförfattarne. Så t. ex. fattar J. E. Areschoug i sin »Lärobok i botanik» i allm. det liktydigt med hvad jag längre ned i min framställning kallat ett synkarpium, och han nämner såsom exempel: frukten hos *Ranunculus*, hallonet, »det s. k. bäret hos *Fragaria*», »det s. k. nyponet hos *Rosa*», äpplet m. fl. S. Almqvist i sin »Lärobok i botanik» anser »skenfrukt» vara en sådan bildning, som uppkommit derigenom, att »med den verkliga frukten andra växtdelar förenat sig till ett helt, som liknar en frukt och tjenar som frukt», och anför såsom exempel nyponet, smultronen, fikonet, mulbäret o. a. Och i den nyaste af de för våra allm. läroverk afsedda botan. läroböckerna, den år 1890 utgifna »Lärobok i botanik» af K. B. J. Forssell, definieras »falsk frukt» såsom »den 'frukt', i hvars bildning ingå äfven andra delar än fruktblad», och anföras såsom exempel: nypon, smultron, mulbär m. fl. Han gör dock en ganska väsentlig restriktion härutinnan, neml. beträffande de undersittande frukterna, fogande sig efter det gängse bruket att ej betrakta dessa såsom falska »i de fall, då blomaxeln och fruktväggen¹⁾ äro lika till sin konsistens och då 'fruktväggens' beskaffenhet således icke undergått någon väsentlig förändring derigenom, att blomaxeln sammanväxt med fruktbladen».

1) Fruktväggen = fruktbladen enligt Forssells uppfattning.

Af dessa åsigter om »fructi spurii» och försöken att fortfarande häfda detta begrepp synes mig särskildt den Forssell'ska temligen konstlad. Mot hans uppfattning torde neml. först den anmärkningen kunna framställas, att i en undersittande frukt ingen som helst gräns kan utpekas mellan hvad som är fruktblad och hvad stamparti, och följaktligen ej heller afgöras, huruvida båda äro lika till sin konsistens eller icke. Och vidare, om så ock vore möjligt, hvarföre bör t. ex. den undersittande stenfrukten hos Sambucus, Juglans m. fl., der en olika konsistens ju kan sägas förefinnas mellan blomaxel och fruktblad, då icke inrange-ras bland »falska frukter»? — Nej, vi böra icke för mycket schematisera naturen, utgifvande det för något falskt eller oäkta, som ej passar in i vårt uppgjorda schema. Naturen förklarar alltid bäst sig sjelf, så äfven här. Och då vi finna, hurusom ingen verklig olikhet i byggnad och i biologiskt hänseende förefinnes mellan den undersittande nöten hos t. ex. Synanthereerna och den öfversittande hos Gräsen, eller mellan den undersittande kapseln hos Amaryllideerna och den öfversittande hos Liliaceerna, eller mellan det undersittande bäret hos Vaccinium och det öfversittande hos Vinrankan, o. s. v. — det har väl heller aldrig fallit någon in att betrakta den undersittande frukten hos nämnda växter såsom »falsk» — så synes mig, som om redan blotta likformigheten fordrade, att *alla* undersittande frukter blefve att uppfatta såsom äkta, så mycket mer som saken härigenom skulle vinna såväl i vetenskaplig sanning som i enkelhet och åskådlighet. Frukten hos Pyrus, Cucurbitaceerna o. s. v. bör derföre betraktas såsom lika så äkta som någonsin ett blåbär eller Berberis-bär. — Hvad sådana s. k. falska frukter som nypon, smultron eller mullbär, fikon m. fl. beträffar, så blir förhållandet enklast, om dylika bildningar få gälla för hvad de i sjelfva verket äro, och hänvisar jag med afseende på dem till min följande uppställning af fruktformerna. Lämpligast vore väl att från den elementära undervisningen helt och hållet bann-

lysa mera nämnda termer, såsom varande alldeles öfverflödiga och ganska säkert endast tjenande till att vilseleda och förvirra begreppen för lärjungen. De äro ju dessutom redan från logisk synpunkt förkastliga, alldenstund i begreppet »falsk frukt» alltid ingår begreppet frukt (äkta frukt).—

Efter dessa mer allmänna anmärkningar öfvergår jag till en speciel framställning af frukten och dess viktigare typer, lämpad efter fordringarne på läroverkens högre stadium. Den gång som undervisningen å detta stadium bör följa till komplettering och utvidgning af det allmännaste förut om frukten inhemtade, torde lämpligast vara den genetiska. Har undervisningen i de lägre klasserna hufvudsakligen haft till syfte att uppöfva lärjungens öga till ett säkert särskiljande af de fyra à fem hufvudtyperna, i hvilka frukten indelats med afseende på sin yttre beskaffenhet, så bör nu ett närmare ingående på fruktens bildningslagar: fruktbladens sammanväxningsförhållanden, fröfastenas olikhet o. s. v., allt med hänsyn till dessa förhållandens fundamentala betydelse i det naturliga växtsystemet, blifva tyngdpunkten i undervisningen.

Frukten — rent morfologiskt uppfattad — är det efter och i följd af befruktningen utvecklade fruktämnet. Dess morfologiska grundelement är omvandlade bladorgan, hvilka på sin yta, i allm. i kanterna, alstra knoppar, fröknopparne eller fröämnen. När dessa blad icke slutit sig samman till pistillbildning, utan förblifva öppna, så att fröämnen sitta obetäckta, saknas frukt i egentlig mening. Så är fallet hos Gymnospermerna, hos hvilka derföre fruktbladens bladnatur särskildt visar sig mycket påtaglig (jfr nedan förhållandet hos *Caltha* och *Reseda*). Först då en dylik sammanväxning på ett eller annat sätt kommer till stånd, så att en fröämnen inneslutande hålighet bildas, föreligger ämnet till en frukt.

Allteftersom nu i en sådan bildnings sammansättning ingår ett eller flera fruktblad, få vi en skilnad mellan:

1) *enbladiga* eller *monomera* fruktämnena: sådana som uppkommit af ett enda fruktblad, hvars kanter vikit sig

samman och hopväxt med hvarandra. Inre håligheten måste här tydligen (normalt) bli en enda, eller: fruktämnet blir 1-rummigt. Efter denna typ konstruerad är frukten hos t. ex. Ärtväxterna, der i hvarje blomma finnes en enda pistill, vidare hos *Caltha*. — hvilket slägte äfven är lärorikt derigenom, att här fruktens morfologiska natur af ett blad kan tydligt skönjas — *Anemone* m. fl. *Ranunculaceer*, hos hvilka hvarje blomma innehåller många spiralställda och inbördes fria fruktämnen.

2) *flerbladiga* eller *polymera* fruktämnen: i hvilkas bildning kontribuera flera i krans ställda och med hvarandra sinsemellan hopväxta fruktblad. Här af kunna tverne huvudtyper urskiljas:

a) fruktbladen ha med sina kanter vikit sig in emot fruktämnets midt och sammanvuxit med hvarandra i samtliga beröringspunkterna till ett helt. Kanterna af de enskilda fruktbladen mötas sålunda i fruktämnets midt, och detta får derigenom (normalt) lika många rum, som det fins fruktblad. Skiljeväggarne mellan de särskilda rummen äro följaktligen bildade af de invikna fruktbladens sidodelar. Efter denna typ äro de allra flesta fruktämnen byggda.

b) fruktbladen sammanväxa blott medelst sina yttersta kanter, utan att, eller åtminstone endast obetydligt, förut ha vikit sig in; fruktämnet blir här 1-rummigt. På detta sätt är frukten bildad hos t. ex. *Viola* och *Reseda*. Detta senare slägte är genom sin upptill ej slutna frukthålighet särdeles instruktivt och tjenligt att belysa såväl det ifrågavarande bildningssättet för 1-rummiga polymera fruktämnen som ock fruktbladens bladnatur.

Antalet af fruktblad, som sammansätta ett polymert fruktämne angifves säkrast af *fröfastenas* antal. Dessa sista spela en stor betydelse i systematiken. De bildas alltid af fruktbladen, mestadels dessas mer eller mindre uppsvällda kanter, och deras plats i fruktämnen sammanhänger följaktligen nära med sättet för dessa senares bildning. Tre olika slag af fröfasten kunna urskiljas:

1) *väggställda* eller *parietala*: fröna sitta då fästa å väggen uteder den s6m, der fruktbladet eller fruktbladen hopvuxit. De f6rekomma endast i (typiskt) 1-rummiga frukt-
ammen, s \ddot{a} v \ddot{a} l i monomera som polymera.

2) *axill \ddot{a} ra*: fr6na sitta i frukt \ddot{a} mnetts midt i vinkeln mellan de invikna och sammanv \ddot{a} xta fruktbladen. F6rekomma endast i flerrummiga frukt \ddot{a} mnen.

3) *fritt midtst \ddot{a} lda* eller *centrala*: d \ddot{a} fr6na sitta \ddot{a} ett i frukt \ddot{a} mnet mer eller mindre uppskjutande, fritt fr6faste. Frukten \ddot{a} r i detta fall 1-rummig, men uppkommen af en flerrummig derigenom, att fruktbladens invikna delar, hvilka skulle ha bildat skiljev \ddot{a} ggar, felslagit under utvecklingen s \ddot{a} n \ddot{a} r som p \ddot{a} kanternas nedre partier, hvilka qvarst \ddot{a} , bildande det frist \ddot{a} ende fr6f \ddot{a} stet.

Under frukt \ddot{a} mnetts utveckling till frukt utbildas dess v \ddot{a} gg till *fruktv \ddot{a} gg* och fr6 \ddot{a} mnen \ddot{a} blifva fr6n. En frukts best \ddot{a} ndsdelar \ddot{a} ro allts \ddot{a} : a) fruktv \ddot{a} gg eller fr6g6mme, och b) ett eller flera fr6n. Att m \ddot{a} rka h \ddot{a} rvid \ddot{a} r emellertid, att fruktv \ddot{a} ggens sammans \ddot{a} ttning kommer att gestalta sig olika hos 6fversittande och hos undersittande frukter. Under det den n \ddot{e} mli \ddot{g} en hos de f6rra best \ddot{a} r endast af karpellblad, ing \ddot{a} hos de senare i dess bildning b \ddot{a} de blad- och stamparti d. v. s. fruktblad och den med dessa innerligt och utan n \ddot{a} gon best \ddot{a} mbar gr \ddot{a} ns sammansm \ddot{a} lta urh \ddot{a} lkade blombotten. Fruktv \ddot{a} ggens uppgift \ddot{a} r i allm. en tv \ddot{a} faldig: dels att skydda fr6na, dels att underl \ddot{a} tt \ddot{a} deras spridning.

Samtliga fruktbildningar kunna *indelas* p \ddot{a} f6ljande s \ddot{a} tt:

- I. S \ddot{a} dana som framg \ddot{a} tt ur en enda blomma; dessa \ddot{a} ro af tv \ddot{a} slag:
 - A. *Enkla frukter*: som bildats af ett enda frukt \ddot{a} mne.
 - B. *Sammansatta frukter* eller *Synkarpier*: de som bildats utaf flera frukt \ddot{a} mnen.
- II. S \ddot{a} dana som framg \ddot{a} tt ur flera s \ddot{a} rskilda blommor: *Inflorescensfrukter*.

Enkla frukter.

Dessa äro de som man i allm. vant sig att förstå under begreppet frukt. Den från pedagogisk synpunkt lämpligaste indelningen af de samma synes mig erhållas genom att lägga fruktväggens beskaffenhet till indelningsgrund. Uppställningen af dem skulle få följande utseende:

A) *Torra frukter*: fruktväggen (i allm.) torr, saftlös och oansenligt färgad; dessa indelas i

1) Sådana som *öppna sig* vid mognaden i ändamål att utsläppa de vanligen talrika fröna: *Kapselartade frukter*. De kunna öppna sig på många olika sätt. Såsom viktigare hufvudformer kunna på grund häraf särskiljas:

a) *Balja*: 1-rummig, monomer, öppnande sig genom tvenne längdspringor i två valvler; den är karakteristisk för Leguminoserna.

β) *Skida*: är bildad af 2:ne fruktblad och ursprungligen 1-rummig, men blir under utvecklingen genom uppträdandet af en sekundär, hinnaktig skiljevägg 2-rummig; öppnar sig med tvenne valvler, kvarlemnande skiljeväggen såsom en fröbärande ram; är egendomlig för Cruciferæ.

γ) *Fröhus* eller *Kapsel* i inskränkt bemärkelse: polymer; enrummig eller flerrummig, öppnande sig än genom *tänder* i spetsen såsom hos Primula, Cerastium m. fl., än genom *valvler*, då längdspringorna i väggen gå från den ena ändan fram till den andra t. ex. hos Epilobium, Datura och många andra, än medelst *hål* eller *porer* såsom hos Papaver, Campanula, än åter genom afskiljande på tvären af en öfre del, som afkastas i form af ett *lock* såsom hos Plantago, Hyoscyamus, Anagallis o. s. v.

2) *Slutna* d. v. s. sådana som ej öppna sig, utan omsluta fröet ända till groningen; dessa äro:

a) *Nöttika frukter*: 1-fröiga och 1-rummiga. Såsom särskilda slag af sådana har man urskilt:

α) *Hinnfrukt*: fröet är med hela sin yta fast sammanväxt med den tunna fruktväggen; förekommer hos Gräsen.

β) *Egentlig nöt*: fröet ligger fritt inom den tjocka fruktväggen, ex. *Corylus*.

b) *Klyfffrukt*: 2- eller flerrummig, polymer, klyfvande sig vid mognaden uti lika många 1-fröiga stycken eller *delfrukt*, som den innehåller rum. Hvar sådan delfrukt blir sluten ända till groningen. Klyfningen försiggår i allm. på längden, dervid oftast en smalare eller tjockare midtpelare blir kvarstående, såsom hos *Umbellaterna* och *Galium*, hvarest den resulterar i två delfrukt, eller i 4 delfrukt hos *Boragineerna* och *Labiaterna*, hos hvilka hvart af de 2:ne ursprungliga rummen genom sekundär skiljevägg blifvit deladt i två, eller i många delfrukt, såsom hos *Malva*.

Anm. Såväl nöten som klyffrukten kan, derigenom att fruktväggen blir vingad, gifva upphof till den fruktform, som fått namn af *Vingfrukt* t. ex. *Betula*, *Fraxinus*, *Ulmus*, hos hvilka vingfrukten är en nöt, och *Acer*, der den är en klyfffrukt.

B) *Köttiga frukter*: dessa hafva fruktväggen helt och hållet eller delvis mjuk och saftig samt vanligen af en i ögonen fallande färg. De blifva härigenom eftersökta af djur och kunna på denna väg spridas. Här af tvenne typer:

1) *Bär*: fruktväggen alltigenom mjuk och köttig och vanligen inneslutande många frön. Det kan vara än 1-rummigt såsom hos *Ribes*, *Cucurbitaceerna* m. fl., än flerrummigt t. ex. hos *Vaccinium*, monomert eller polymert. Till bärfrukten äro att hänföra utom redan nämnda ex. päron, *Vitis*-frukten, apelsin m. fl., likaväl som krusbär, blåbär o. s. v.

2) *Stensfrukt*: skiljer sig i anseende till fruktväggen från bäret endast derigenom, att ett inre lager är mer eller mindre förhårdadt, bildande den s. k. *stenen* eller, såsom hos flertalet *Pomaceer*, det s. k. *kärnhuset*. Oftast innehåller den en enda »sten», som då normalt omsluter

blott i frö d. v. s. den är 1-rummig och 1-fröig. Exempel härpå lemnar flertalet Drupaceer såsom plommon, körsbär, mandel, vidare »valnöten», »kokosnöten» m. fl. Stundom kan stenfrukten vara flerrummig och, då hvart rum är omgifvet af sitt särskilda förhårdnade lager, kommer den att innesluta flera »stenar»; ex. härpå äro Sambucus, Kaffebusken, Pyrus malus m. fl.

Sammansatt frukt eller Synkarpium.

Dermed är att förstå en fruktbildning, som uppstått genom sammanslutning af frukterna i en och samma blomma till ett helt, som representerar sig liksom en enhet af högre ordning. Det är i första hand blomaxelns ovanligare utveckling, såsom än mer eller mindre förlängd, konisk, än starkt urhålkad och flaskformig, hvarigenom i båda fallen utrymme kan beredas åt ett större antal frukter, som betingar en dylik bildning. Men härtill kommer ofta, att under fruktens mognad antingen fruktämnena sjelfva eller blomaxeln lider förändringar (blir köttig, färgad m. m.), som medför en ännu närmare sammanslutning af det hela. De särskilda fruktelemt, »småfrukter» kallade, som ingå i ett synkarpium, äro alltid monomera och än kapslar, än nötter och än stenfrukter. Till denna typ af fruktbildningar böra enligt min mening hänföras icke blott de hos Ranunculus, Caltha, Myosurus, Rubus, Cotoneaster m. fl., utan ock motsvarande hos Fragaria, Rosa o. a.

Inflorescensfrukt.

En sådan kommer till stånd derigenom, att frukterna från flera särskilda blommor närmare sluta sig samman till ett helt. De enskilda frukternas ömsesidiga ställning i en sådan komplex betingas väsentligen af den relativa inbördes ställningen af blommorna. I allmänhet karakteriseras emellertid i fråga varande fruktbildning derigenom, att under mognaden olika främmande delar, än högblad, än hylleblad, än stamdel, än flera af dem i förening, utvuxit och metamorfoserats samt trädt i ett intimt förhållande till en samling af fruktämnen, hopslutande det hela liksom till en

högre enhet, hvilken ock affaller vid mognaden såsom en sådan. De mest eklatanta exempel på hit hörande bildningar lemna oss *Castanea* och *Fagus*, men äfven *Blitum*, *Humulus*, mullbäret, fikonet och flera andra. —

Om än af det ofvan gifna försöket till framställning af fruktläran, vid en jemförelse med den sammans behandling i ännu allmänt använda botan. läroböcker, torde framgå, att den numera i flera viktiga punkter kan göras ej obetydligt enklare och lättfattligare, så äro likvisst de svårigheter den vid undervisningen erbjuder, ännu både många och påtagliga. Detta gäller särskildt för det högre stadiet af undervisningen. Å det lägre inskränker sig ju det hela till ett bibringande af en nöjaktig uppfattning af de stora hufvudtyperna af enkla frukter: kapsel frukt, nöt, klyff frukt, bär och sten frukt, grundade på karakterer hemtade endast från dessas yttre beskaffenhet, såsom fruktväggens konsistens och förhållandet, huruvida de vid mognaden öppna sig eller förblifva slutna. I de högre klasserna deremot, hvarest det naturliga systemet kommer till användning, har man att gå »från skalet till kärnan» d. v. s. blottlägga fruktens inre och analysera hvad som der möter ögat: fröfästernas olika läge och deras bildningsätt, skiljeväggarnes uppkomst o. s. v.

Den frågan framställer sig härvid nu sjelfmant: huru skola samtliga dessa förhållanden lämpligast åskådliggöras för lärjungen? Skall en kunskap om dem bibringas genom omedelbar åskådning af naturföremålen eller genom schemata? Detta spörsmål mynnar i sjelfva verket ut i en fråga, som är af kardinal betydelse för undervisningen i de naturhistoriska ämnena. Jag skulle vilja, kort uttryckt, besvara den samma så, att man alltid bör såsom grundsats hålla fast att låta lärjungen få se och komma i beröring med så mycket af lefvande verklighet som möjligt. Ty det är dock naturen, den lefvande, formskiftande, intresseväckande naturen, som här är undervisningens föremål. Detta får läraren aldrig lemna ur sigte. Emellertid är härmed icke uteslutet, att äfven schematiseringens metod kan

få användning, när den nemligen kan förhjelpa till ett bättre förstående af naturen. Schemats värde torde alltså kunna sägas bestå deri, att det kan varda ett medel att bättre åskådliggöra förhållandena, och stannar man ej vid schemat, utan låter detta endast vägleda en fram till naturen sjelf, så torde det samma blifva ett ofta ovärderligt hjälpmedel vid undervisningen. Så ock, tror jag, i fråga om flera punkter i fruktens byggnad. Särskildt torde fruktväggens olika sammansättning i öfersittande och undersittande frukter, de olika slagen af fröfasten och dessas bildning m. m. knappt kunna åskådliggöras bättre än genom några enkla schematiska figurer på svarta tafvan¹⁾. — Afbildningar i gips eller papier mâché af fruktformer, utförda i större skala, hvilka t. ex. i Tyskland kommit i bruk, torde kunna lämpligen förmedla öfvergången från schematiseringen till åskådningen.

Dylika schematiska figurer må sålunda föregå naturstudiet, hvilket emellertid ej heller här får åsidosättas, ty dels bibehålles ej i minnet ett abstrakt schema så, som ett naturföremål, och detta särskildt på grund af de manipulationer som med ett sådant måste företagas, det småningom skeende blottandet af de olika fruktdelarne o. s. v. — allt undersökningar som äro förenade med upptäckstens nöje och öfverraskning och derigenom göra ett lifligt d. v. s. varaktigt intryck — dels ock skall lärjungen vara alldeles oförmögen att blott med tillhjälp af schematiska figurer reda sig vid undersökning af naturföremål på egen hand.

Har lärjungen klart fattat schemat, så bör han alltså sedan få lära sig tillämpa och så att säga inöfva det samma på lämpliga frukter ur naturen. En synnerligen god och ändamålsenlig metod både till intressets väckande och skär-

¹⁾ Som jag icke blifvit satt i tillfälle att åskådliggöra min framställning genom bifogade träsnitt, får jag i detta sammanhang hänvisa till de schematiska figurer öfver ofvan berörda förhållanden, som finnas t. ex. i Lärobok i Botanik af E. Warming o. a.

pande af hans iakttagelseförmåga torde härvid vara, att låta honom göra ritningar af fruktgenomskärningar dels å svarta taflan dels i särskilda anteckningsböcker. Genom att man på detta sätt bibringar lärjungen kännedom om fruktens inre byggnad, skall han, tror jag, både erhålla en klar och säker inblick i detta i systematiskt hänseende så viktiga kapitel och ej heller stå handfallen, när han kommer ut i naturen och söker reda sig på egen hand. Men utan användning af schematiseringens metod i detta fall, skulle alltsamman troligen blifva för honom endast ett kaotiskt virrvarr.

Beträffande åter de olika sätten, på hvilka frukterna öppna sig och utsläppa fröna, inhemtas detta sannolikt både med ojämförligt större intresse och större behållning för lärjungen å naturföremål än på planscher, hvilka dock ofta för detta ändamål pläga tagas i bruk.

Att fruktlärens behandling vid undervisningen lämpligast bör förläggas till höstterminens början, torde till slut knappt behöfva tilläggas.

Lund i April 1892.

Simon Bengtsson.

Om bruket af konjunktiv i indirekt tal i tyskan.

Bruket af konjunktiv i det indirekta talet i tyskan utgör, såsom bekant är, en af de största svårigheterna inom den tyska syntaxen. Och ehuru den framställning af detta ämne, som förekommer i Calwagens tyska grammatik, är ganska förtjänstfull och i hufvudsak riktig, föreställa vi oss, att många lärare kunna vara tjänta med en något utförligare, systematisk sådan. Åtminstone är det en förhoppning om att kunna vara lärare och undervisningen i ämnet till gagn, som föranledt utarbetandet af följande redogörelse.

1. I det indirekta talet stå alla bisatsers predikatsverb i konjunktiv, så vidt nämligen, såsom vanligt är, den talande blott återgifver talets innehåll (men i indikativ, om den talande återgifver sin egen uppfattning och denna uttalas såsom med verkligheten öfverensstämmande; jfr 5, anm.) t. ex. Er sagte, dass ich wieder in mein Vaterland kommen *könne* mit dem Dampfschiffe, das in wenigen Tagen dorthin *abgehe* (kunde komma — afginge). Sie glauben, der Herzog *sei* entsetzt — der Herzog ist nicht entsetzt. Ich habe gehört, dass Herr X. zum Hauptmann befördert sei (= Herr X. *soll*, wie ich höre, zum H. befördert sein). Jfr Ich habe gehört, dass Herr X. zum H. befördert *ist* (= Herr X. *ist*, wie ich höre, zum H. befördert).

Anm. Konjunktionen *dass* utelämnas ofta i objektssatser (men sällan i subjekts eller attributssatser) utom efter de verb, som nämnas 6, c). Likaledes bortfaller ofta ett modalhjälpverb, t. ex. Erlaubst du, dass er komme? (= dass er kommen dürfe?). Er fürchtete, er vergässe (= möchte (würde) vergessen).

2. Predikatsformen i det indirekta talet beror egentligen på predikatsformen i det *direkta* med dess olika *betydelse*: rent påstående, uppmaning, möjlig önskan, blygsamt påstående, tvivel, blott antaget villkor och dess blott antagna följd o. s. v. Här af följer:

a) att, oberoende af den styrande satsens predikat (= anföringsordet), predikaten i det *direkta* talets villkorliga jemfö-

relsesatser, konditionala, dubitativa och potentiala samt optativa satser (med verbet i imperf. eller plqpf.) måste bibehållas *oförändrade* i det *indirekta* talet: i motsatt fall skulle nämligen betydelsen af det utsagda blifva en annan;

b) att, emedan hos *imperf. konjunktiv* den temporala betydelsen öfverväges af den *modala* (= imperf. konj. uttrycker tvifvel, blygsamt påstående, överklighet), så kan tidsförhållandet (*förfluten* tid) i rena påstående satser ej klart betecknas genom imperf. konjunkt., hvarför *perf. konj.* i st. måste användas, så att t. ex. det direkta: Er lag krank, als der Befehl kam, blir indirekt: Er sagte, er habe krank gelegen (låg), als der Befehl gekommen sei (kom) — om hithörande *pluralis*, se 3! Formerna *käme* — *läge* skulle innebära det modala begreppet af tvifvel, överklighet o. s. v. — Deremot kan sägas t. ex. Es hat mir jüngst geträumt, ich *läge* auf steiler Höh', emedan det är blott i drömmen, ej i verkligheten, som jag *låg* på branten.

3. Schema för förvandling af direkt tal till indirekt.

a. Direkt tal.		b. Indirekt tal.
Presens indik.	blir	Presens konjunkt. i sing., men imperfekt. konj. i <i>plur.</i>
Imperf., perfekt och plqpf. indik.	blifva	Perfekt konjunkt. i sing., men plqpf. konj. i <i>plur.</i>
Futurum och fut. exakt indik.	blifva	Futurum och fut. exakt konj. i sing., men 1 och 2 kondit. i <i>plur.</i>
Imperativ.	omskrifves i allm. med pres. eller imperf. konj. af <i>sollen</i> och <i>mögen</i> , uttryckes genom pres. konj. <i>ensam</i> eller genom omskrifning med <i>wollen</i> och <i>mögen</i> .	

Imperf. och plusquamperf. konjunktiv samt bägge konditionalis förblifva oförändrade enligt 2, a. *Personerna* ändras såsom i svenskan. Om ändringen af *tempus* i pluralis, se vidare 4.

Således, t. ex.

Singularis.

Direkt: Gossen sjunger, har sjungit, skall sjunga.

Indirekt: Han sade, att gossen sjöng(e), hade sjungit, skulle sjunga.

Er sagte, dass der Knabe *singe*, gesungen *habe*, singen *werde*.

Men pluralis:

Direkt: Gossarne sjunga, hafva sjungit, skola sjunga.

Indirekt: Han sade, att gossarne sjöngo, hade sjungit, skulle sjunga.

Er sagte, dass die Knaben *sängen*, gesungen *hätten*, *singen würden*. Men bemärkas bör, att pluralis till, t. ex. er sagte, dass der Knabe krank *sei* (gestorben *sei*), är: dass die Knaben krank *seien* (gestorben *seien*) ej *wären*. Märk dessutom: Er bat (wünschte), dass du zu ihm kommen möchtest (= kämest) — se 6 vid slutet. Pluralis till bisatserna i exemplet: Er sagte, er habe krank gelegen, als der Befehl gekommen sei (2, b)) blir sålunda: *sie hätten*, krank gelegen, als die Befehle gekommen *seien*.

4. I öfverensstämmelse med schemat inträder nämligen i regeln — utom då predikatet är verbet *sein* eller ett med *sein* böjdt verb — vid *predikatsform i pluralis* (och äfven i 1 pers. *sing.*, se längre ned) inom det indirekta talet den i svenskan i både *sing.* och *plur.* brukliga *tempusändringen*, så att imperfekt begagnas i st. f. *presens*, *plqpf.* i st. f. *perfekt* samt 1 och 2 konditionalis i st. f. *futurum* och *fut. exakt*. Denna tempusändring har uppkommit för att tydligt utmärka konjunktiven. Konjunktivens former äro nämligen i *pluralis* och i *första pers. sing.* af *presens*, *perfekt*, (utom vid *sein*) *fut.* *exakt* lika med de motsvarande i *indikativ*; för att tydligt utmärka *modus* ersättas dessa med *indikativ* lika konjunktivformer med konjunktivformerna af *imperf.*, *plqpf.* och af bägge konditionalis, hvilka samtliga former härvid *förlora sin modala betydelse* (2, b)).

Anm. *Fut. preteriti* och *fut. exakt. preter.* i indirekt tal uttryckas antingen med 1 och 2 konditionalis (*sing.* och *plur.*) eller ock med omskrifningarna im Begriff sein eller wollen i konjunktiv. Vid 1 personen *sing.* tillämpas tempusändringen äfven vid de *modala hjälpverb*, som hafva *olika* former i *pres. ind.* och *konjunkt.*, t. ex. mögen och sollen.

5. Det nu sagda gäller företrädesvis efter ett anföringsord i imperfekt. Står anföringsordet däremot i *presens*, brukas i det indirekta talet konjunktiv af en absolut tidsform (*sing.* och *plur.*), t. ex. Er versichert mir, dass er die Bemerkung, die er neulich gemacht *habe*, immer mehr bestätigt *finde*. Es ist billig (erforderlich, wünschenswert, Zeit), dass er *spreche*. Er fordert, dass ihm du Chatel ausgeliefert *werde*, den er den Mörder seines Vaters nennt.

Anm. *Indikativen nennt* är nödvändig, emedan *relativsatsen* blott är en omskrifning af en apposition (= du Ch., der Mörder meines Vaters, soll ausgeliefert werden). *Indikativ* är äfven nödvändig efter anföringsord i *presens*, då intet tvifvel är möjligt angående den talaendes öfvertygelse om verkligheten af det utsagda, t. ex. Ich versichere (behaupte, bestehe darauf, glaube,

soner, som därpå användt från 9,92 till 13,96 år, räknadt från maturalitetsexamen. eller i medeltal 12,23 år. För hela perioden 1877—1884 angifver denna statistik medeltalet inom den humanistiska sektionen till 9,07 år, inom den naturvetenskapliga till 7,75 år.

Jag antager således att Herr Xy på denna examen användt inemot 10 år — ty han är naturligtvis humanist; tonen i hans uppsats lämnar i detta fall intet rum för tvifvel. Har han sedan användt några år på en doktors-afhandling, en docent-afhandling samt för att genomgå profår, så kan han efter alla mänskliga beräkningar icke ha synnerligen långt igen till det tal, som vanligen betecknar en mansålder, 33 år. Hvad han offrat på sin utbildning representerar efter våra förhållanden en liten förmögenhet, som kanske nu i form af passiva unnar honom hvarken rast eller ro för att icke tala om alla de förödmjukelser, han måst utstå. Men en tröst i allt detta elände är att han nu ändtligen anser sig stå vid målet; hans docent-specimen skall i öfverensstämmelse med lag och vedertagen praxis förskaffa honom första lediga lektorat och i och med detsamma en visserligen anspråkslös men dock sorgfri tillvaro för de år, Försynen ännu kan unna honom.

Då visar sig plötsligt inom skolvärlden ett sträfvande att förändra denna lag, att förändra denna praxis, en rörelse, som går ut på att beröfva docenten hans ställning såsom predestinerad till lektoratet. Ty att lektoraten under en följd af år varit så godt som reserverade för universitetets docenter till förfång för verkets egna lägre tjänstemän, adjunkterna, lär icke kunna förnekas, liksom att det torde ytterst sällan, om ens någonsin, ha inträffat att en docent fått vika för en adjunkt, om jag undantager ett par fall, som blifvit afgjorda hos Kongl. Maj:t, *sedan* adjunkterna började sitt fälttåg mot den bestående befordringslagen — något som tyckes bebåda ett omslag å högsta ort. Redan den statistik, Hr Xy framdrager, visar att icke 40⁰/₁₀ af lektoraten voro besatta med forna adjunkter, och denna statistik omfattar dock en period, som ligger långt före införandet af nya kandidatexamen, hvarmed först docent-fabrikationen började bedrivas i större skala. Jag vill i förbigående nämna, att af de 23, som under åren 1877—1884 aflade filosofie licentiatexamen inom naturvetenskapliga sektionen i Lund, blefvo 14 docenter. En statistik för de senaste 10 åren skulle sannolikt lägga i dagen att lektoraten till mycket hög procent blifvit besatta med docenter. Men en sådan statistik står mig tyvärr icke till buds. Den skulle kräfva för mycket tid. Det enda jag i den vägen

kan bjuda på är en efter Dahls matrikel uppgjord förteckning på de lektorer, som blifvit utnämnde under åren 1880—1885.

De låta fördela sig på följande sätt:

Teol. kandidater	3.
Adjunkter eller kolleger	9.
Utan föregående ordinarie anställning	16.
Docenter	22.

50.

Alltså 18 0/0 adjunkter mot 44 0/0 docenter!

Efter dessa anydningar om det bestående systemet kan det ej förvåna någon att Herr Xy utstöter ett skri af ovilja och raseri, då man hotar att rycka honom ur munnen den brödbit, om hvilken han trodde sig så säker. Hvarje rättänkande människa måste för honom hysa ett djupt deltagande! Men saken har äfven en annan sida, om vi näml. betrakta den från skolans synpunkt. Det kan nämligen sättas i fråga hvad betydelse denna lärdom, som gifvit sig uttryck i vetenskapliga afhandlingar, äger för skolan. Det gafs en tid, då världens vise tillika gjorde anspråk på att ensamma vara de bäste statsmännen, lagstiftarne, talarne, uppfostrarne, läkarne, skalderna o. s. v., eller som Horatius uttrycker sig: »Den vise är rik och en utmärkt skomakare och ensam skön och konung». Denna filosofi är i teorien för längesedan utdömd och på de flesta områden äfven i praktiken. Så ha vi oss t. ex. icke bekant att skomakarne besvärats af någon konkurrens från de lärdes sida åtminstone sedan näringsfrihetens dagar, och man har äfven öfvergifvit den ur Stoas visdom deducerade satsen: en gammal major är den bäste postmästaren. Men ännu i våra dagar heter det: den lärdeste mannen är tillika den bäste kyrkoherden, den bäste skolmannen. Att vara en god predikant och en god själasörjare eller en duglig pedagog betyder intet i jembörelse med en bundt afhandlingar, då det gäller ett fett pastorat eller en högre lärarebefattning. Jag vill ingalunda förringa det vetenskapliga skriftställets stora betydelse och värde, men jag hyser för detsamma ej den vidskepliga vördnad, som hindrar så många att tillerkänna andra områden af mänsklig verksamhet den ära och de förtjenster, dem tillkomma. Dylikt skriftställer och pedagogisk duglighet höra ej samman med mera nödvändighet än boktryckeri och skaldekonst; erfarenheten gifver vid handen att de i sin högsta potens snarare stå till hvarandra i omvänd än direkt proportion. Den väsentligaste innebörden af adjunkternas reformförslag är en anhållan att man måtte låta »detta vara detta», en sträfvan att häfda och värna om sin verksamhets rättmätiga ära.

Jag vill framdraga ett par exempel ur verkligheten. Under de 15 år, jag varit anställd vid olika läroverk, har jag sett trenne docenter, som efter några år kallats till universitets-professorer, utnämnas till lektorer med förbigående af förtjänste skolmän, som fullgjort kompetensfordringarna och under åtskilliga år läst parallelt med lektorn men naturligtvis voro i lärdomsmeriter afgjort underlägsna. Den ene af dessa docenter brast måhända ej i nit, men han brukade någon gång diktera sina stilar på det främmande språket och vållade genom andra distraktioner åtskilliga trakasserier. Den andre aktade ej för rof att oförbehållsamt uttala sin brist på allt intresse för sin skollärareverksamhet och att den tredje i detta afseende stod på ungefär samma ståndpunkt visar bäst följande lilla drag. Då han i ett kollegium anmodades vakta några timmar i en studentskrifning, invände han: »Nej, inte på en fredag, det är min arbetsdag». Den dagen brukade han odeladt disponera för sin vetenskapliga författareverksamhet; de öfriga dagarna skötte han vid sidan sitt ämbete. Jag vågar alltså betvifla att dessa tre män med all sin lärdom gjort skolan mer än ganska medelmåttiga tjänster. Å andra sidan gifves det män, hvilka den dag som i dag är skattas högt af tusenden och hvilka bland sina tacksammaste lärjungar räkna många, som inom vetenskapen nått tinnarna; jag vill blott nämna F. E. Borg, C. Rääf och G. M. Sommelius. Hur mången har gjort klart för sig att det ingalunda är lärdt skriftställeri, som för alla tider intristat dessa mäns namn i den svenska skolans annaler, utan att de äro bärare af ett jämförelsevis nytt begrepp; nytt åtminstone i fråga om erkännande. ett begrepp, som heter pedagogik, en väsentligen praktisk förmåga, som väl bör upp-bäras af gedigna kunskaper, men som har intet att skaffa med vetenskaplig författareverksamhet.

Nu vill naturligtvis Herr Xy förkrossa mig med Herr Riksarkivarien Odhners citerade yttrande. Herr O. i all ära — men skolman har han aldrig varit och på detta område får han ej göra anspråk på att anses som auktoritet, äfven om han varit censor aldrig så många år. Mig förvånar det icke att Herr O. såsom gammal professor i första hand vill värna om vetenskapens intressen och hans tanke att dela upp vårt land i lagom stora kretsar, hvar och en försedd med små orakel, som på vetandets olika områden kunde tillhandagå allmänheten med upplysningar, är ju mycket vacker, men skulle kanhända lika bra och betydligt billigare kunna realiseras genom att förse sockenbiblioteken med ett godt urval af vår tids förträffliga ordböcker, konversationslexika, encyclopedier o. d. Den uppfattning, som dikterat Herr O:s utlåtande. är för honom icke ny. En ung

man, som i filosofie licentiatexamen önskade laudatur, erhöll af dåvarande Professor O. väsentligen till uppgift att t. ex. studera franska Revolutionen så fullständigt som möjligt. Jag vågar tro att Herr O. skulle danat en bättre skolman, om han fordrat till och med betydligt mindre men någorlunda jämt fördeladt på antiken, medel- och nyare tiden i st. f. att skapa en lärd specialist på 20 år af världshistorien. Må ingen tro att jag härmed velat på något sätt nedsätta Herr O:s verksamhet som professor. Hans uppfattning delades af flertalet, om icke af alla, bland hans dåvarande ämbetsbröder och är kanske ännu i dag herskande.

Lika klen rustad för skolans behof är den språkkarl, som koncentrerat sitt intresse på gammal-franska, anglosachsiska eller gotiska, och den naturvetenskapsman, som offrat årtal på att undersöka Agnostus-arterna i de kambriska aflagringsarna vid Andrarum. De må ha på det mest förtjenstfulla sätt utgifvit högar af fornfranska texter, behandlat genitivsuffixet sja i de germanska språken eller artikelns bruk hos Sofokles, gjort undersökningar öfver barkens inre byggnad hos Coniferernas stam eller öfver bast och sklerenchym hos dicotyla stammar och lämnat de värdefullaste bidrag till kännedomen om Skånes basalter eller under svafvelrylighetens organiska derivater — för skolan saknar allt detta egentlig betydelse. — Vål bör en skolman vara rustad med alla förutsättningar för att kunna följa med sin vetenskaps utveckling men att bita sig fast på en eller annan punkt för att där bringa vetenskapen ett tuppfjät framåt, det tillhör ej skolmannen och skall för honom till och med vara skadligt i samma mån, som det beröfvar honom intresset för den på en solid bakgrund stödda öfversikten öfver vetenskapens elementer, hvilken utgör egentliga området för hans verksamhet. Den som någon tid tillhört en profärsinstitution, han vet alltför väl hur klen de lärde herrarne ofta reda sig på skolmannens område, enär denna verksamhet äfven af dem kräfver nytt arbete. Det är på denna uppfattning och på denna erfarenhet, som adjunkterna grundat sin opposition mot ett system, som vid tillsättandet af de högre lärareplatserna inom skolan skänker afjordt företräde åt den lärdom, som dokumenterat sig genom vetenskaplig författareverksamhet. Naturligtvis skall Herr Xy invända att alla måste underkasta sig ett pedagogiskt prof, men hvar människa vet, att dessa prof äro pedagogiska endast till namnet; i själfva verket äro de lärdomsprof, så mycket löjligare som ofta flertalet af domarne sakna förutsättningar för att bedöma dem. Jag vill i sammanhang härmed söka bemöta Herr Xy:s utfall mot rektors tjänstgöringsbetyg. Det förefaller mig,

som om ett intyg af rektor, hvilken haft icke blott tillfälle utan äfven skyldighet att taga kännedom om en lärares verksamhet och under årtal kunnat följa densammnas resultat, borde kunna tillerkännas större betydelse än ett omdöme, grundadt på ett par timmars prof af det ofvannämnda s. k. pedagogiska slaget. Dock skulle jag ingalunda vilja förorda att en lärares öde uteslutande lades i rektors hand, men vi kunna ju tänka oss att här som t. ex. i Baden regeringen utsände kompetente inspektörer, som i förening med rektor bedömde en lärares skicklighet och användbarhet. Mot en sådan kontroll skulle adjunkterna säkerligen ej ha något att invända.

Hittills ha adjunkternas önsknings icke berört de nuvarande lektorernas intressen utan möjligen så tillvida att den föreslagna reformen skulle ge denna ämbetsmannaklass mera prägel af hvad de äro nämligen pedagoger, än hvad de måhända hellre vilja synas vara näml. vetenskapsmän. Men om någon lektor af detta skäl skulle sätta sig emot reformen, skulle det vittna om en barnslig fåfånga, som vi väl kunna lämna alldeles ur räkningen. Att denna reform skulle icke mindre befördra läroverkens än adjunkternas bästa tror jag mig hafva tillräckligt ådagalagt. Icke heller är detta förslag förestafvadt af någon afundsjuke mot herrar docenter. Må de gerna bli professorer allesamman men befria adjunkterna från en konkurrens, som icke ens för skolan är obestriddligen fördelaktig. Jag undrar hvad herrar jurister skulle säga, om man vid tillsättandet af ett hofrättsrådsämbete ville förbigå en förtjänt assessor till förmån för en docent på grund af den senares vetenskapliga afhandlingar, eller herrar läkare, om man sökte tillämpa samma grundsatser vid tillsättandet af en regementsläkaretjänst?

Vi komma nu till den andra punkten. Vid en hel del högre läroverk finns det icke hälften så många lektorer, som behöfves för undervisningen på det högre stadiet, och denna brist ökas ytterligare däriigenom att rektor befrias från en del af sin undervisningsskyldighet. Bristen fylles af adjunkter och extraordinarier. Vid ett af våra läroverk bestrides för närvarande undervisningen på gymnasialstadiet (6:e och 7:e klasserna) af lektorer 95 timmar, adjunkter 113 timmar och af extraordinarie 93 timmar, allt pr vecka; alltså af lektorer icke ens till en tredjedel. Hvad extralärarne beträffar, samla de härigenom åtminstone meriter till en adjunktur, men adjunkten vinner härpå ingenting, ty hvad han behöfver för sin befördran är icke tjänstgöringsmeriter, utan lärdomsmeriter. Det synes mig inkonsekvent att, då adjunkten aflägger sitt prof inom 5:e klassens kurs och således af staten betraktas och aflönas som barnalärare, hans

kunskaper och hela verksamhet i öfrigt, ofta under ett helt lif, utan särskild ersättning tages i anspråk på ett område, där åt de lärare (lektorerna), för hvilka det egentligen är afsedt, staten ansett billigt förutna betydligt högre lön och mindre tjänstgöring. Att en adjunkt, som sköter lektorstjänst, blefve med afseende på tjänstgöringstid likställd med ordinarie lektor kan under sådana förhållanden icke anses annat än som en ganska blygsam begäran. Hade adjunkterna varit blott hälften så oblyga, som Herr Xy utmålade dem, skulle de äfven begärt någon ekonomisk godtgörelse; ty efter alla moderna principer betalas allt arbete efter hvad det är värdt i och för sig själf; i annat fall borde ett statsråd, som varit professor eller general, aflönas högre än det, som blott varit lektor eller öfverste.

Men det system, som följes inom skolan, är för staten billigare såsom synes af följande beräkning. De ofvannämnde ordinarie adjunkternas 113 timmars tjänstgöring skulle egentligen kräfva 6 lektorer. Då skillnaden mellan en lektors och en adjunkts lön är 1,000 kr., förtjänar således statsverket på de ordinarie adjunkternas bekostnad vid detta läroverk 6,000 kr. årligen. Under förutsättning af liknande förhållanden vid endast halft antalet af statens 36 högre läroverk inbesparas alltså $18 \times 6,000 = 108,000$ om året. Tager man så extra ordinarierna med i räkningen skulle denna summa höjas betydligt. Ett onekligen billigt system! Men på hvems bekostnad? Vi lämna nu den andra punkten, som på intet sätt berör lektorerna.

Så är däremot icke förhållandet med den tredje. Adjunkterna ha yrkat att tjänstgöringen skulle något jämnare fördelas mellan de båda slagen af ordinarie lärare. Herr Xy förvånar sig icke öfver att adjunkterna »vilja förbättra sin ställning», han medgifver således att deras arbete är väl drygt; men hvad som harmar honom är att det skulle ske på »lektorernas bekostnad». Gärna vill jag medgifva att adjunkterna i denna punkt begått ett politiskt misstag, äfven om deras framställning icke saknar all rättsgrund såsom t. ex. gent emot lektorerna i naturvetenskap, hvilka ej ha några scripta att rätta och ha nästan hela sin undervisning inom 5:e och 6:e klasserna. Men Herr Xy har ju själf anfört ett plausibelt skäl, då han antyder, att »adjunkterna underskatta värdet af sin egen undervisning». För öfrigt vill jag endast påpeka att om de föreslagna reformerna blefve en verklighet, skulle denna ökning i lektorernas arbete äfven en gång kunna komma att drabba adjunkterna själfva. Det är således ej den allra »krassaste egoism», som dikterat detta förslag.

Söka vi nu framställa den uppfattning, som legat till grund för adjunkternas reformförslag, torde den kunna formuleras ungefär så här: för lärare vid statens allmänna läroverk inrättas en gemensam examen, som mera speciellt motsvarar skolans kraf; de ordinarie lärarne indelas i tvenne grupper med olika lönevillkor men med utsikter att öfvergå från den lägre till den högre väsentligen på grund af förtjänster inom verket; härigenom skulle bättre än genom något annat medel befordras den unge lärarens nit och interesse för sin verksamhet, då det däremot under nuvarande förhållanden icke är underligt, om detta interesse dödas genom de ringa utsikterna till befordran med ökad lön och något minskad tjänstgöring.

Så ter sig saken objektivt sedt, och att en sådan organisation skulle befordra läroverkens bästa låter icke förneka sig, liksom att det var adjunkternas obestriddliga rättighet att uttala dessa önsknningar, då de af regeringen uppmanades att yttra sig öfver ett nytt förslag till skollag.

Sedan ofvanstående nedskrifvits, har jag haft den glädjen att se enahanda åsikter uttalas af en yngre akademisk lärare. I Mars-häftet af denna Tidskrift förekommer en uppsats af Docenten D:r E. Wrangel, hvarur jag ber att få citera följande: »Ett ytterligare missförhållande i den högre lärarebildningen kunna vi här ej underlåta att påpeka. Såsom kompetensvillkor för lektorsbeställningar fordras, såsom bekant, att inför filosofisk fakultet försvara en afhandling. På denna afhandling, som numera vanligen rör någon begränsad specialfråga, nedläggas i våra dagar mycken möda; ofta åtgår till dess författande ett par år. Är nu dermed verkligen något för *lärare*-kompetensen vunnet? Vi tveka icke att svara: högst obetydligt. För andra ändamål är det nog godt och väl att genom ett dylikt arbete sätta sig in i den vetenskapliga metoden och, i bästa fall, på några punkter rikta den vetenskapliga fackkunskapen; men vanligen förvärfvas genom detta studium i och denna behandling af ett inkränkt litet område icke mycket flera för den högre lärareplatsen lämpliga kunskaper. Man må till försvar för detta slags vetenskapliga eller qvasivetenskapliga skriftställerier säga hvad man behagar, nog skulle den tid, som härför anslås, af en blifvande elementarlärare vida bättre användas genom mera omfattande *studier* i det ifrågavarande ämnets olika områden».

Vi komma nu till den punkt, som gjort allra mest väsen af sig — titelfrågan. De reservationer från lektorernas sida och de otaliga tidningsartiklar, som däraf framkallats, börja vanligen med ett uttryck af författarens bättre känslor: »hela denna fråga kunde saklöst lämnas åsido» eller »detta är egentligen en eti-

ketts- eller smakfråga» o. s. v. — ett slags ursäkt, som röjer ett aktningssvärdt försök att beherska den sårade fåfänga och det lärdomshögmod, hvaråt författarne sedan gifva ohejdadt lopp. För min del finner jag saken tillräckligt motiverad och vill endast tillägga att denna motivering fått ett concist uttryck i en reservation, der det heter: »Titelfrågan står i organiskt sammanhang med den föreslagna omdaningen af adjunktsinstitutionen». Hr Xy är emellertid mäktigt förgrymmad däröfver att adjunkter, som icke blifvit promoverade, af allmänheten tituleras för doktorer. Men bästa beviset för att de icke »äflas af usurperare» denna titel är väl deras sträfvan att få införd en annan ämbets-titel, som skulle befria dem från doktorstiteln. Trots aktningssvärda försök har det icke lyckats att utrota denna benägenhet hos allmänheten och på grund deraf anser Herr Xy adjunkterna icke stort bättre än tjufvar eller åtminstone narrar, som skulle vilja låna en vasa-trissa och hänga på sig. Jag undrar om Hr Xy är lika sträng mot läkare? Om han brukar kalla icke promoverade läkare för »Herr Licentiat», och om han dömer dem ärelösa, när de låta kalla sig Herr Doctor? Sådant är ju pedanteri! Bland bildadt folk fäster man sig ej vid dylika småsaker.

Den anekdot, Herr Xy omtalar, är i sin ursprungliga form väsentligen fräck och i den form, Herr Xy använder densamma, därjämte mycket »ovanlig» åtminstone bland städadt folk; troligen har den aldrig blifvit tillämpad på skollärare, såvida icke Herr Ny själf gjort det; det är näml. en mycket gammal »Filare»-historia: när skall doctorn taga sin kandidat-examen?

Dessutom är Herr Xy högligen förtonad däröfver att adjunkterna i allmänhet accepterat det från Växiö utgångna circula-ret utan att omformulera detsamma. Mig synes det vittna fördelaktigt om adjunkternas anspråkslöshet, att icke hvar och en satt sig att mästra detta förslag, som på det hela taget var väl framställt och väl motiveradt; men för Herr Xy är det naturligtvis en styggelse, när ett par tusen människor underteckna en petition; i hans tycke vore det gentilare att komma med 2000 olika petitioner — Denna förtrytelse öfver adjunkternas bristande skrifklåda har äfven tagit form i åtskilliga glåpord, såsom »stumma statister», som anlita »skrifkunniga kamrater» etc. och kulminerar i den satsen: »allt emellanåt få adjunkterna uppbära förebräelser för sin improduktivitet såsom författare». Jag antager att Herr Xy härmed afser de vetenskapliga afhandlingarna. Förut har jag sökt visa hvad betydelse och befogenhet detta skriftställereri äger för skolan, men äfven bortsedt därifrån visar en blick i Dahls matrikel att, om jag undantager några docen-

ter, som speciminerat för universitetsposter, så torde allt hvad Sveriges nuvarande lektorer åstadkommit i den vägen, *sedan* de blefvo lektorer, ej vara någonting att skräfla om. Tänka vi åter på det författareskap, som egentligen tillkommer skolmannen, näml. utgifvandet af läroböcker, så torde det finnas åtskilliga adjunkter, hvilkas namn har lika god klang som någon lektors, oaktadt deras trägnare arbete och mindre lön, som tvingar flertalet att genom enskild undervisning förvandla sina från tjänsten lediga stunder i pengar.

Hvarken tid eller utrymme medgifver mig att ingå på alla de mer eller mindre medvetna misstag, Hr Xy gjort sig skyldig till, Så räsinnerar han på ett ställe (sid 83) som om marknadslof, skurlof, skridskolof, mårtenslof o. s. v. skulle komma adjunkterna till godo mer än lektorerna. För såvidt jag vet, omfattar ett sådant lof hela skolan. Dessutom söker Herr Xy blanda bort att det i detta sammanhang icke är fråga om de adjunkter, som sköta lektorstjänst, utan om de öfriga, som utgöra flertalet och som icke komma i åtnjutande af de ordinarie månadslofven för att icke tala om de s. k. exercislofven för 6:e och 7:e klasserna på hösten och på våren eller den ledighet från tjänstgöring, inom högsta klassen, som brukar inträda i samband med maturitetsexamen.

Ett dylikt falsarium är också Herr Xy:s exempel med officeren. Inom det militära motsvarar naturligtvis generalstaben universitetet och regementet skolan — och äfven på detta område hör man någon gång klagan öfver de »presenter», som regementet (skolan) erhåller från generalstaben (universitetet). Den hypotesen, att en vanlig officer utan att genomgå krigshögskolan skulle antagas vid generalstaben, skulle alltså, öfverförd på det andra området, betyda att en adjunkt skulle utan vidare prof anställas vid universitetet; men någonting sådant har väl aldrig runnit upp utom i Herr Xy's upphettade hjärna.

Dessa oblyga försök att vilseleda den mindre sakkunniga allmänheten framträda måhända mest ohöjdt (sid. 74) i Herr Xy's jämförelse mellan fil. d:r E. och fil. d:r F., som samtidigt och med lika utmärkelse fullgjort alla kompetensvilkor för lektorat, hvarefter E. ger sig ut i skolans tjänst, då däremot F. kvarstannar vid universitetet, där han utarbetar afhandlingar, med hvilka han efter några år eröfrar ett lektorat, som båda täflar om. Nu frågar Herr Xy: »hvad är det, som hindrar E. att också åstadkomma några afhandlingar?» Det behöfs ej mycket skarpsinne för att besvara den frågan bättre, än Herr Xy gjort. Det är naturligtvis hans *ansträngande och nervslitande* tjänst, hvilken i lyckligaste fall låter honom använda sin ledighet till

välbehöflig hvila och till förberedelser för sin verksamhet, då däremot F. har ingenting annat att göra än åstadkomma dessa afhandlingar, som utgöra hans *raison d'être*; och är han docent, har han ej sällan, just för att skriva dessa afhandlingar, i form af ett docent-stipendium samma inkomst från staten, som extraläraren samtidigt hade, hvarjämte docenten under tiden räknar tjänstår vid skolan för en verksamhet, som han aldrig utöfvat. — Jag behöfver ej tillägga att skolläraren i de flesta fall saknar tillgång till bibliotekens och arkivens oumbärliga hjälpkällor. Det absurda i Herr Xy's fråga ligger i öppen dag.

En gång tyckes Herr Xy haft en dunkel förnimmelse af att hans bevisföring icke är så alldeles logisk, nämligen då det heter: »visserligen ligger i detta påstående någon öfverdrift men också mycken sanning». Sanningen i Herr Xy's påståenden har jag visat några prof på; öfverdrifterna äro jämförelsevis lättare att påvisa. Mest påtagligt framtråda de, när Herr Xy kommer in på de exakta vetenskapernas område. Han adderar t. ex. (sid. 84): $64 + 50 + 29 = 162$ (!). På ett annat ställe (sid. 75) heter det: »deras (adjunkternas) lönevilkor skulle således genom deras befordran till lektor *alls icke* förbättras. Icke håller skulle deras tjänstgöring enligt deras eget förslag minskas». Skillnaden mellan en lektors och en adjunkts lön, 1000 kronor, är således för Herr Xy = alls ingenting. Afundsvärdt! Hvad tjänstgöringen beträffar, är det föreslagna maximum för lektor 20 eller 24 timmar, allteftersom han är domkapitelsledamot eller icke, och för adjunkt 26 timmar pr vecka. I Herr Xy's räknelära äro alltså respektive 20 och $24 = 26$.

Som en öfverdrift får jag väl också räkna antagandet, att adjunkterna för sin akademiska utbildning äfvensom för profårets genomgående skulle i medeltal användt $3 - 3\frac{1}{2}$ år. Om något sådant fall verkligen existerar, torde det få betraktas som undantag men ej lämpligen kunna upphöjas till regel. Den statistik, jag omnämnt, för åren 1877—1884 visar att inom humanistiska sektionen i medeltal användts på kandidatexamen 4,18 år, inom den naturvetenskapliga 3,48 år, och då detta är ofullständig kandidatexamen, som icke medför kompetens till adjunktur, torde vi för kompletteringen och för profåret böra tillägga $1\frac{1}{2}$ à 2 år. Resultatet blir i så fall icke långt ifrån dubbelt mot hvad Herr Xy antagit som det normala.

Jag tror mig ha tillräckligt ådagalagt att Herr Xy's åsikter icke tåla att skärskådas från synpunkten af skolans bästa. De äro dikterade af självviska intressen och kunna under den förutsättning, jag gjort i början af min uppsats, förklaras och i någon mån ursäktas ehuru ingalunda försvaras, enär det allmänna

måste gå framför det enskilda. — Skulle Herr Xy däremot vara en lektor, hvilket man kunde frestas att misstänka, när han t. ex. talar om esprit de corps, då är han icke värd något deltagande. Ty om vi bortse från den vetenskapliga gloria, som adjunkternas förslag möjligen skulle i någon mån beröfva lektors-kasten, är det blott en punkt, som dessa förslag beröra de nuvarande lektorernas intressen, näml. en tillökning af 2 timmars tjänstgöring i veckan för de lektorer, som icke äro domkapitelsledamöter. — Och det skulle icke kunna ursäktas, om en sådan framställning kommit en lektor att, såsom Herr Xy gjort, med skamliga insinuationer och glåpord angripa en hel klass af tjänstemän, som hittills trott sig kunna göra anspråk på att räknas lika aktningvärd som någon annan.

Till slut en fråga! Hvarför har icke Herr Xy med sitt antagligen inom hela den bildade världen kända namn förlänat pondus åt sin artikel? Mitt obetydliga namn betyder här naturligtvis ingenting, men jag skulle i så fall icke tvekat att visa hvem som står bakom ordet. Alltså — skall detta meningsutbyte fortsättas, må det helst ske med öppet visir. Men i hvilket fall som helst — skulle Herr Xy åter framträda med någonting, som anständigheten tillåter att besvara, tror jag mig kunna svara för att han icke skall behöfva beklaga sig öfver adjunkternas improduktivitet som författare.

H.

Johann Amos Comenius.

Föredrag

vid Göteborgs Folkskollärarekårs minnesfest d. 28 Mars 1892¹⁾.

Det är ett trehundraårsminne, kring hvilket vi här i kväll församlat oss. Den 28 Mars 1592 föddes af föräldrar²⁾, som hörde till de böhmiska och mähriska brödernas församling, Johann Amos Comenius³⁾.

Det är med människosläktet, som det är med den libyske resen i den grekiska sagan. Bland allt hvad myten hade att förtälja om Herkules och hans storvärk, förekom äfven berättelsen om hans seger öfver den libyske jätten Antæus, hvilken tvang alla, som kommo i hans väg, till tvekamp och besegrade alla. Herkules själf kunde vinna öfver honom först då han, genom att lyfta sin motståndare i höjden, hindrade honom att vidröra jorden. Ty henligheten uti denne jättes makt hade bestått däri, att från hans moder, jorden, ständigt ny kraft tillströmmade honom.

Tillämpningen af denna myt på människosläktet i dess kulturarbete ligger klar för oss alla. Vår odling har sina rötter i det förflytna. Genom att åter och åter eftersinnande söka tillbaka till gångna tider, hemta vi ur dem lärdomar, som gifva riktningelinie och styrka och kraft åt vårt eget arbete i kulturens tjänst, liksom trädet med sina rötter ur den närande jorden suger den saft, som låter stammen och kronan i frodig grönska höja sig mot himlen.

1) I enstaka punkter framträder föredraget här i en mera utförd form än vid dess hållande. I noter har jag tillagt en del anmärkningar, för hvilka föredraget själf ej syntes mig gifva ett lämpligt rum, men som torde kunna vara af intresse för den lärare, som ej särskildt känner Comenii biografi.

2) Man känner intet om hans föräldrars vilkor. Att de lämnade någon förmögenhet efter sig åt sonen, då de dogo från honom i hans späda år, framgår ur berättelsen, att flere förmyndare tillsattes för dess vård.

3) Comenii släktnamn känner man icke. Det är utträngdt af icke mindre än trenne ortnamn. Själf kallade han sig vanligen *Hunnobrodensis Moravus*. efter Ungarisch-Brod, därför, antager man, att han var född i dess närhet, Niwnic. Efter Niwnic lät han nämligen i Herborn immatriculera sig som *Jan Amos Niwnicensis*, i Heidelberg som *Joannes Amos Nivanus*. Namnet *Comenius* (Komensky) åter anses beteckna honom såsom tillhörande en från Komna (nära Brünn) stammande släkt. Det är dock möjligt, att man af *Niwnicensis-Nivanus* endast har rätt att sluta, att han vid tiden för sina studier i Herborn och Heidelberg betraktade Niwnic som sin hemort.

måste gå framför det enskilda. — Skulle Herr Xy däremot vara en lektor, hvilket man kunde frestas att misstänka, när han t. ex. talar om esprit de corps, då är han icke värd något deltagande. Ty om vi bortse från den vetenskapliga gloria, som adjunkternas förslag möjligen skulle i någon mån beröfva lektors-kasten, är det blott en punkt, som dessa förslag beröra de nuvarande lektorernas intressen, näml. en tillökning af 2 timmars tjänstgöring i veckan för de lektorer, som icke äro domkapitelsledamöter. — Och det skulle icke kunna ursäktas, om en sådan framställning kommit en lektor att, såsom Herr Xy gjort, med skamliga insinuationer och glåpor angripa en hel klass af tjänstemän, som hittills trott sig kunna göra anspråk på att räknas lika aktningsvärd som någon annan.

Till slut en fråga! Hvarför har icke Herr Xy med sitt antagligen inom hela den bildade världen kända namn förlänat pondus åt sin artikel? Mitt obetydliga namn betyder här naturligtvis ingenting, men jag skulle i så fall icke tvekat att visa hvem som står bakom ordet. Alltså — skall detta meningsutbyte fortsättas, må det helst ske med öppet visir. Men i hvilket fall som helst — skulle Herr Xy åter framträda med någonting, som anständigheten tillåter att besvara, tror jag mig kunna svara för att han icke skall behöfva beklaga sig öfver adjunkternas improduktivitet som författare.

H.

Johann Amos Comenius.

Föredrag

vid Göteborgs Folkskollärarekårs minnesfest d. 28 Mars 1892¹⁾.

Det är ett trehundraårsminne, kring hvilket vi här i kväll församlat oss. Den 28 Mars 1592 föddes af föräldrar²⁾, som hörde till de böhmiska och mähriska brödernas församling, Johann Amos Comenius³⁾.

Det är med människosläktet, som det är med den libyske resen i den grekiska sagan. Bland allt hvad myten hade att förtälja om Herkules och hans stovvärk, förekom äfven berättelsen om hans seger öfver den libyske jätten Antæus, hvilken tvang alla, som kommo i hans väg, till tvekamp och besegrade alla. Herkules själf kunde vinna öfver honom först då han, genom att lyfta sin motståndare i höjden, hindrade honom att vidröra jorden. Ty hemligheten uti denne jättes makt hade bestått däri, att från hans moder, jorden, ständigt ny kraft tillströmmade honom.

Tillämpningen af denna myt på människosläktet i dess kulturarbete ligger klar för oss alla. Vår odling har sina rötter i det förflutna. Genom att åter och åter eftersinnande söka tillbaka till gångna tider, hemta vi ur dem lärdomar, som gifva riktningelinie och styrka och kraft åt vårt eget arbete i kulturens tjänst, liksom trädet med sina rötter ur den närande jorden suger den saft, som låter stammen och kronan i frodig grönska höja sig mot himlen.

1) I enstaka punkter framträder föredraget här i en mera utförd form än vid dess hållande. I noter har jag tillagt en del anmärkningar, för hvilka föredraget själf ej syntes mig gifva ett lämpligt rum, men som torde kunna vara af intresse för den lärare, som ej särskildt känner Comenii biografi.

2) Man känner intet om hans föräldrars vilkor. Att de lämnade någon förmögenhet efter sig åt sonen, då de dogo från honom i hans späda år, framgår ur berättelsen, att flere förmyndare tillsattes för dess vård.

3) Comenii släktnamn känner man icke. Det är utträngdt af icke mindre än trenne ortnamn. Själf kallade han sig vanligen *Hunnobrodensis Moravus*. efter Ungarisch-Brod, därför, antager man, att han var född i dess närhet, Niwnic. Efter Niwnic lät han nämligen i Herborn immatriculera sig som *Jan Amos Niwnicensis*, i Heidelberg som *Joannes Amos Nivanus*. Namnet *Comenius* (Komensky) åter anses beteckna honom såsom tillhörande en från Komna (nära Brünn) stammande släkt. Det är dock möjligt, att man af *Niwnicensis-Nivanus* endast har rätt att sluta, att han vid tiden för sina studier i Herborn och Heidelberg betraktade Niwnic som sin hemort.

Vi hafva mycket att lära af Comenii minne.

Comenius hörde icke till denna världens mäktige. Var han också bland sitt folk i viss mening en högt uppsatt man, stod han dock hela sitt långa lif igenom i beroende af andra. Lärjungarne i våra elementarskolor eller folkskolor möta icke i sina läroböcker hans namn bland deras, hvilka som statsmän eller fältherrar omgestaltat de yttre förhållandena för folkens lif, ej heller bland deras, hvilka som stora religiösa personligheter bragt människorna klarhet öfver deras egnaste andliga innehåll, eller som skalder och siare visat folkens aning vägen till nya och rika löftets länder. Kanske hafva vi dock rätt att räkna Comenius till siarne — icke på grund af hans profetior om det tusenåriga rikets snara inträdande — utan på grund af hans intuitiva syn på uppfostrans stora problem; ty därutinnan stod han så långt före sin samtid, att han med rätta bär namnet: »siaren bland pedagogerna». Och känna våra lärjungar också icke Comenii namn, hafva de dock i honom en välgörare: de erfara dagligen och stundligen de lyckliga följderna af hans lifsgärning; ty tillbaka till Comenius gå i mångt och mycket de framsteg både i undervisningens metod och dess innehåll, genom hvilka våra dagars pedagogiska arbete höjer sig öfver flydda tidens.

Comenii yttre lif afspeglar troget alla de slitningar, som tillhörde hans tid. Reformationstidehvarfvets religiösa motsatser kämpade då till slut sin sista stora strid — för så vidt sådana motsatser kunna afgöra sitt mellanvarande med lansar och kanoner eller med diplomatiska noter. Så djupt grep den striden in, att det inom kretsen af de folk, som voro invecklade i den, torde hafva gifvits endast få enskilde, hvilka undgingo att röna de handgripligaste olägenheter af den samma. I Comenii lif ingrep den striden på många punkter.

Han hade just sin ynglingaålder bakom sig¹⁾ och hade först i Herborn²⁾, sedan i Heidelberg och äfven genom en resa till

1) Det berättas, att hans förmyndare försummade hans uppfostran och att han först år 1608 kom att börja läsningen af det latinska språket. Sin sorg öfver att så många viktiga läroår gått förlorade uttryckte han ofta med Vergilii ord:

O mihi prateritos referat si Juppiter annos.

Men det var måhända just emedan han så sent och följaktligen med jämförelsevis mognadt omdöme kom att deltaga i latinundervisningen, som hans blick för dess brister skärptes och hos honom väcktes tanken på en språkundervisningens omdaning.

2) Bland lärarne i Herborn hade särskildt Johann Heinrich Alstedt (1588—1638) ett väckande inflytande på Comenii pedagogiska intressen. Det var äfven han, som hos Comenius nedlade frön till kiliastiska funderingar.

till Holland och måhända också till England utbildat sig för sin blifvande värksamhet, samt i sitt fädernesland vunnit anställning först som skolföreståndare i Prerau, sedan som predikant och uppsyningsman öfver skolväsendet i Fulneck¹⁾, efter 1480 de böhmiska brödernas centralort, då de händelser timade, hvilka inledde det s. k. trettioåriga kriget. Påfvestolen bekläddes denna tid af den energiske Paul V Borghese. Den framgång, den katolska reaktionen under påfvedömets ledning hade haft, och det anseende, till hvilket särskildt den statskloke Sixtus V åter bragt påfvemakten, hade stigit Kristi ståthållare åt hufvudet. Sixtus V hade icke tvekat att låta förnimma ett eko från påfvedömets maktdagar; det är Hildebrands anda, som talar ur hans stolta ord, då han förkunnar sig skola »upprätta påfvens makt, hvilken står öfver alla konungar och hvilken är insatt i världen för att störta alla otrogna furstar från deras troner samt stöta dem samt med satans redskap neder i afgrunden». Det var icke i öfverensstämmelse med Paul V:s vilja, som detta program ej kunde helt genomföras. Han använde åtminstone samvetsgrannt de makter, som stodo honom till buds: den habsburgska furstemakten och jesuiterna. Det blef Böhmarne och Moraverna, den mot Donau-länderna framskjutna protestantiska förposten, som först sökte slita sönder det nät, hvilket de bägge makterna i broderlig förening kastat kring den protestantiska världen, för att åt den romerska kyrkan inbringa en rik fångst: protestantismen återförd i kyrkans sköte. Vi veta alla, huru det gick. Efter de evangeliskes nederlag på »Hvita berget» bryter förföljelsen ut, och sedan Comenius, då en spansk hjälphär 1621 sköflade Fulneck, förlorat sin egendom och — hvad som smärtade honom mest — sina handskrifter, tillbragte han med andra af sina trosbröder de närmast följande åren på Karl von Zarotins, en brödräfsamlingen tillhörande ädlings gods²⁾. Redan 1624 tvangs emellertid Zarotin af ett kejserligt påbud att rensa

1) Comenius öfvertog vid sin återkomst till fäderneslandet (1614) ledningen af skolan i Prerau, emedan han ännu var för ung (22 år) att ordinerats till prest. Ordinationen mottog han 1616 och värkade antagligen som prest i Prerau till 1618, då han förflyttades till Fulneck. Redan i Prerau började Comenii pedagogiska författarvärksamhet med ett ursprungligen sannolikt på czechiskt språk affattadt arbete, hvilket anföres under den latinska titeln *Grammaticae facilitatis praecepta*.

2) I närheten af Brandeis an der Adler, i Böhmens östligaste hörn. Brandeis hade tidigt blifvit en hufvudort för de böhmiska bröderna. I början af sin vistelse där förlorade Comenius efter ett blott fyra-årigt äktenskap sin hustru och sin äldste son. I den tryckta stämning, hvilken denna och andra sorger alstrade, författade han flera religiösa trösteskrifter. 1624 ingick han nytt äktenskap med en dotter till brödräfsamlingens senior Cyrillus.

sina gods från alla brödräfsamlingen tillhörande andlige. Under de närmaste åren lefde de förföljde som biltoge i sitt eget fädernesland, sökande sitt tillhåll i skogar och bergsskrefvor. Comenius underhöll dock under denna tid en hemlig förbindelse med brödräfsamlingen¹⁾. En gång gick han i dess tjänst till Polen, troligen för att söka bereda de förföljde en tillflykt där. Vid sin återkomst fann han någon tids skydd på Sodowsky till Sloupna's vidsträckta besittningar i Riesengebirge²⁾ — då 1628 ett nytt kejslerligt bud bjöd alla evangeliske att lemna fäderneslandet. Äfven Zarotin och Sodowsky måste gå i landsflykt³⁾. Det berättas, att de landsflyktige, då de på sin väg norrut kommo till den punkt i bergstrakten, där de uppfattade den sista skymten af det kära fosterlandet, föllo på sina knän och bådö, att Gud måtte skydda det landet, och att han måtte i dess jordmån ännu bevara gröningskraftiga frön af sitt ord.

Comenius måste hädanefter lefva i främmande land. I Lissa i det nuvarande Posen slogo emigranterna sig ned i stor mängd och Comenius med dem. Det heter, att de voro så talrika, att denna lilla stad genom dem hastigt blef en stor stad. I Lissa ägnade sig Comenius åter åt undervisning och fick snart brödräfsamlingens skolväsen helt och hållet om hand.

Comenius hade redan gjort sig känd icke blott genom sin praktiska värksamhet som uppfostrare och lärare, utan äfven genom sitt pedagogiska författarskap. Under hans första tid i Lissa utkom hans *Didactica magna*, utförande i enskildheter hela hans pedagogiska system⁴⁾, hans *Schola materni gremii*, »skolan på modersknät», hvilken undervisar om barnets fysiska, intellektuella och moraliska uppfostran under dess sex första år, samt hans *Schola vernacula*, »folkskola», hvilken innehåller hans tankar om en för alla barn gemensam undervisning för deras 7—12 lefnadsår. Icke mindre bidrog till hans ryktbarhet ett annat af hans hufvudarbeten som utkom vid denna tid (1631), hans *Fanua linguarum reserata*, eller »Tungomålens upplättna

1) Äfven under denna betryckets tid författade Comenius för sin församlings behof religiösa trösteskrifter.

2) Under vistelsen hos Sodowsky skref Comenius för Stadianus, som var lärare för Sodowsky's barn, en metodologi, som är en förelöpare till hans *Didactica magna*.

3) Inalles skola 30,000 familjer, bland dem 500 adlige, vid denna tid hafva tvungits att lämna Böhmen.

4) Raumer kallar denna bok hans djupsinnigaste pedagogiska arbete »en den rikaste skattkammare af skarpsinniga och djupa pedagogiska tankar». Om dess innehåll, jämför nedan.

dörr¹⁾. Enligt hans egen uppgift öfversattes detta arbete på tolf europeiska språk samt därutöfver på arabiska, persiska, turkiska och »mongoliska», till hvilket senare språk han fogar det egendomliga tillägget: »hvilket hela Indien förstår». Han förer numera den vidlyftigaste brevväxling i pedagogiska ämnen²⁾ och han söker intressera en polsk ädling — förmodligen Grefve Bohuslav till Lissa — för sina omfattande planer. Antagligen lyckades han icke för förvärligandet af sina systemål vinna det ekonomiska understöd, han beräknat. Genom Samuel Hartlieb erhöi han uppmaningar från England att efter mönstret af *Fanua linguarum* äfven skriva en »dörr» till kännedomen om den reala världen, och några tankar, som Comenius af sådan anledning nedskrifvit och sändt Hartlieb, publicerades af denne³⁾. En inbjudning att komma till Sverige, hvilken förmyndareregierung och ständer ställde till honom, afslog han, med anförande af det skälet, att han ej trodde sig vuxen den uppgift, man ville anförtro honom: uppgiften att omorganisera skolväsendet. Någon tid senare är han emellertid villig att mottaga en inbjudning till England. Det var hans redan nämnde vän och medarbetare i det stora »pansophiska» värket, Samuel Hartlieb, som särskildt invärkade på hans beslut i detta fall. Hartlieb hade fattat den planen att öfverlämna utarbetandet af detta värk åt ett collegium af lärde under Comenii egen ledning, och man hade lyckats intressera parlamentet för denna plan. Det gällde följaktligen icke i England, som i Sverige, närmast en omorganisation af skolväsendet alltifrån grunden. Till England anlände Comenius 1641 i Sept. Det var emellertid en orolig tid i det brittiska riket: på Irland öppet uppror och ett doft, jäsande missnöje i själfva England. Parlamentet hade redan börjat sysselsätta sig med Comenii reformatoriska planer, då händelser inträffade, hvilka helt och hållet togo dess uppmärksamhet i anspråk. Då han därför ej längre kunde i England värka för sina syften, var han villigare att lyssna till en ny inbjudning från Sverige. Denna gång ställdes den till honom af Louis de Geer, egentligen en inflyttad holländare, men det första stora namnet i den svenska industrien och stamfader för en ätt, hvilken ej

1) En spansk jesuit af irländsk börd. Bateus, hade någon tid förut utgifvit en *Fanua linguarum* i syfte liknande det, Comenius afsåg. Comenius sökte emellertid undvika en del brister, hvilka han trodde sig finna i Batei arbete.

2) Längre fram måste han, för att mera ostörd få fortsätta sina pedagogiska arbeten, underrätta sina korrespondenter, att all korrespondang å hans sida för viss tid inställdes.

3) Oxford 1637 under titel: *Conatuum Comenianorum praeludia*; London 1639 under titeln: *Pansophiae prodromus*.

lätit sig vara utan vittnesbörd i Sveriges historia. Redan 1642 kom Comenius till Sverige och åtnjöt efter den tiden ett i det hela rikligt understöd från De Geer — han kallade honom också »Europas storallmosegifvare» — om han också stundom, särskildt med hänsyn till den stab af medhjälpare¹⁾, han behöfde för de nya läroböckernas utarbetande, önskade, att det varit ännu rikare, liksom De Geer å sin sida någon gång knorrade öfver att arbetet ej fortskred nog raskt. Comenius hade emellertid af sina svenska vänner lätit förmå sig att lägga till sides sina pansophiska arbeten, för att i stället först sörja för skolans behof af läroböcker för latinundervisningen och utarbete sitt didaktiska system²⁾. Däremot kunde han ej förmås att bosätta sig i det egentliga Sverige — efter hvad det berättas, emedan hans kiliastiska funderingar där uppväckte vedersakare mot honom. Man föreslog honom då en medelväg: att han skulle slå sig ner i Elbing, där han också under de närmast följande åren ständigt vistades, endast med korta afbrott af resor, såsom till Sverige 1646, vid hvilket tillfälle han åt de Geer öfverlemnade en del pedagogiska arbeten i utfördt skick³⁾. 1648 kallade emel-

1) De Geer synes hafva gjort anmärkningar mot att Comenius som medhjälpare använde en Fundanius, hvars religiösa åsikter föreföllo »egendomliga». Men Comenius anmärker att, framhärdade han i dem, skedde detta blott till hans egen skada; ändrade han dem, såsom vore att hoppas, lände det honom till nytta. »Oss och vårt arbete skola de ej skada». Af samma skäl gjordes anmärkningar mot andra af hans medarbetare, såsom Joachim Hübner och mot Dr Kosak i Bremen.

2) Då hans engelska vänner voro missnöjda med att han för tillfället öfvergaf sin pansofi, sökte han tillfredsställa dem med *Pansophiae diatyposis* (Danzig 1643).

3) Comenii i Elbing fullförda arbeten (hvilka publicerades först i Lissa) voro följande:

Methodus linguarum novissima (»Den nyaste metoden för språkundervisningen»)

Vestibulum latinae linguae (»Iörgård till det latinska språket»).

Janua linguarum (i omarbetadt skick; jfr ofvan sid. 222).

Lexicon januale latino-germanicum (»Latinsk-tysk ordbok för begynnare»).

Grammatica latino-vernacula (»Latinsk-tysk grammatik»).

Atrium linguae latinae. rerum et linguarum ornamenta exhibens.

Efter genomgången af dessa propedeutiska arbeten skulle lärjungen vara mogen att inträda i de latinske författarnes *palatia*.

Under sin vistelse i Elbing hade Comenius till medarbetare Paulus Cyrillus, Petrus Figulus, Daniel Petreus och Daniel Nigrinus, hvilka alla betecknas som män af underordnad vetenskaplig betydelse. Nigrinus, från hvilken han snart måste skilja sig ersattes af Melchior Zamorski. 1644 antog han till medarbetare Ravius och Ritschel, hvilken senare icke synes hafva motsvarat Comenii förväntningar. 1645 omnämner han en medarbetare, som han satte högt pris på, Dr Kinner. Dessutom hade han medarbetare spridda på olika punkter i Europa.

lertid hans trosförvandter honom till en för den förskingrade brödraförsamlingen viktig post: brödraförsamlingens biskop, Laurentius Justinus, hade dött, och till hans efterträdare valdes Comenius¹); han blef på samma gång brödraförsamlingens sista biskop²). Denna kallelse medförde hans återflyttande till Lissa.

Vid denna tid drabbades han och hans folk af en bitter sorg. De evangeliska bröderna hade satt sitt hopp till Sverige. De väntade, att den stund, de längtat efter, allt sedan de som landsflyktige från gränsbergen hade uppfångat den sista skymten af sitt fosterland, nu vore kommen och att de skulle få återvända hem. Men i makternas rådslag räknade man icke med en faktor, som syntes så ringa, som den förskingrade brödraförsamlingens intressen, och så kom det sig, att Vestfaliska freden intet innehöll om de ur Böhmen och Mähren förviste evangeliskes rätt att åter taga sitt gamla land i besittning³). I ett bref till Axel Oxenstjerna klagar Comenius bittert däröfver. Men han tycktes snart komma till insikt om, att det väl ej kunnat gå annorlunda.

Men pröfningarne voro ej slut därmed. En ny hemsökelse, liknande den, som öfvergått honom i hans unga dagar, då spaniorerna intogo och sköflade Fulneck, vardt åter hans lott. Det ser ut, som om Polackarne hade misstänkt de evangeliske i Lissa för att stå i hemlig förbindelse med svenskarne under Karl X:s polska krig. Det är icke bevisligt, att Comenius trädte i förbindelse med det polska rikets fiender, men polackarne synas icke desto mindre hafva tagit en sådan till förevändning för stadens fullständiga förstörande⁴). Nu stod Comenius åter blott och bar: hem, böcker, sina flesta manuskript, »resultatet af ett nära fyrtyoårigt arbete», -- allt hade han förlorat. Redan

1) Redan 1632 hade han kallats till församlingens äldste (*senior*). Den församlingsvård, hvilken ålåg honom i denna hans egenskap, framkallade från hans sida ett forsatt, rätt omfattande praktiskt-religiöst skriftställarskap.

2) I viss mån kan man säga, att episkopatet öfver den böhmiska brödrauniteten fortsattes inom den herrnhutiska församlingen. Comenius lät nämligen öfverföra biskopsvärdigheten på sin måg, Petrus Figulus-Jablonsky, hvilken i sin ordning lät den gå öfver till sin son, Daniel Ernst Jablonsky, den berömda predikanten vid den förste preussiske konungens hof. Denne Jablonsky invigde de herrnhutiske brödernas tvänne första biskopar. Nitschmann (1735) och Zinzendorf (1737).

3) Samtiden påstod, att Sverige för 600,000 thaler låtit förmå sig att låta frågan om de böhmiska och mähriska brödernas återvändande falla. Det sanna förhållandet var väl det, att fredsunderhandlingarne icke vidrörde förhållandena i de kejsrerliga arfländerna.

4) Comenius har beskrifvit denna tilldragelse i sin bok, *Excidium Lesnæ*. (1656).

vid midten af sitt sjunde årtionde måste han åter gripa till vandringsstafven. Lorenz de Geer, en son till den förut nämnde Louis de Geer, kallade honom till Amsterdam, och det tycktes som om mannen, hvilken, såsom det heter om Odysseéns hjälte:

såg mångtaliga människors hem och lynnen försorde,
utstod många bekymmer jämväl i sitt sinne . . .

kämpande så för eget bestånd som kamraternas hemkomst — det tycktes, som finge han där ändtligen ro. Han samlade där alla sina skrifter; de hade bland annat ökats med ett af hans hufvudarbeten: *Orbis pictus*, »världen i bilder»¹⁾, hvilket han skrifvit under någon tids vistelse i Saros-Patak (1650—1654)²⁾. Dessa hans *Didactica omnia* utgäfvos på Lorenz de Geers bekostnad i Amsterdam, sedan senaten därsammastädes ställt till honom den hedrande uppmaningen att samla och offentliggöra alla sina arbeten, eftersom de ej längre där voro åtkomliga.

Mycket pröfvad i lifvet hade Comenius blifvit allt mer inåtvänd. Han spejade fortfarande efter hvarje skynt af hopp för den evangeliska sakens framgång, och i denna törst efter visshet om en ljusare framtid för sina betryckta bröder lät han förleda sig att som hoppets vägledande stjernor följa det medvetna eller omedvetna bedrägeriets irrbloss. Han samlade profetior af en Kotter³⁾, en Drabich⁴⁾, en Antoinette Bourignon⁵⁾ en Juliana Poniatowia⁶⁾ — profetior, hvilka alla ställde i utsikt det habsburgska husets och påfvedömetts störtande. I vissa fall lärde han måhända känna dessa profetiors bedräglighet. Säkert är, att sin sista kraft samlade han till en liten skrift om

1) Till texten skiljer sig detta arbete föga från hans *Janua linguarum*.

2) Han hade kallats dit af Siebenbürgens unge furste, Sigunund Rakoczy och dennes moder Susanna Lorandfi för att organisera skolväsendet. Furst Sigmund dog emellertid redan 1652, hvarefter hela företaget så småningom afstannade.

3) Kotter (1585—1647) förvistes för sina mot kejsaren riktade visioner ur Schlesien 1627 och lefde sin återstående tid i Lausitz. Kotters profetior börja med året 1619.

4) Drabich, morav, liksom Comenius och fem år äldre än denne, blef i sin ungdom prest, men sedan han under den allmänna utvisningen af de evangeliske utvandrat till Ungarn, dref han där i staden Lednitz en klädeshandel. Han hängaf sig för öfrigt åt ett ganska oregelbundet lif och synes icke hafva varit någon synnerligen aktningvärd människa. Han blef afträttad i Pressburg år 1671. Hans profetior börja 1638 och sträcka sig till 1666.

5) 1616—1680. Af italiensk börd. Torde väl först i Amsterdam 1667 hafva kommit i personlig beröring med Comenius.

6) Poniatowia lefde i Lissa i Comenii hus. Dog 1644.

»det enda nödvändiga» (*Unum necessarium*). Han dog 1670 (d. 15 Nov.?)¹⁾, tvänne år före det, då enligt hans egen beräkning det tusenåriga riket skulle begynna. Naarden, den lilla holländska staden på Zuidersjöns sydstrand, gömmer hans stoft.

Comenius har nedlagt sina pedagogiska teorier i en stor mängd skrifter²⁾ Hufvudcodex för kännedomen om hans pedagogiska system är hans redan nämnda *Didactica magna* eller »Stora undervisningslära». Sedan uti trenne företal — af hvilka det tredje är af Johann Valentin Andreæ — allmänna anmärkningar gjorts angående den vikt, man af ålder tilldelat uppfostran, huru i den ett medel är gifvet till upprättelse ur det fördärf, hvilket genom syndafallet kommit i världen, samt huru icke blott det jordiska samhället, utan himmelen själf har intresse i en sund och väckande uppfostringsmetod, fortgår utvecklingen af det pedagogiska systemet i 33 kapitel, hvilkas innehåll summariskt torde kunna återgifvas så:

Uppfostraren måste först och främst hos sina lärjungar inpräga den sanningen, att Gud meddelat dem något af sitt eget väsen, hvaraf följer, att människans mål icke kan vara satt i tiden, som fastmera endast är en skola för evigheten. För att nå sitt i evigheten satta mål måste människan här vinnlägga sig om trenne ting: vetande, dygd och fromhet, till hvilka den gudomliga försynen själf uti människonaturen nedlagt frön. Uppfostraren skall icke misströsta om möjligheten att bereda de betingelser, som erfordras för dessa fröns groning; ty den nye Adam är mäktigare än den gamle Adam. Ingen blir fullt och helt en »människa», förrän hans af naturen gifna anlag danats efter sin bestämmelse. Enligt naturens anvisning bör människans andliga utbildning gå jämsides med den kroppsliga tillväxten, och den kroppsligen utbildade hafva tillegnat sig de andliga förutsättningar, som krävas för människans handlande i lifvet. Uppfostran måste därför, att ingen tid må försummas, börja redan med den späda varelsen. Barnets första uppfostran måste ligga i föräldrarnes hand; att den under sin fortgång anförtras åt särskilda skolor är på många grunder nödvändigt och sker icke utan naturens eget föredöme: bland andra analogier anför Comenius den, att frukträd icke växa i vilda skogen, utan pläga

1) Att 1671 varit hans dödsår har visat sig vara ett felaktigt antagande. — Comenius hade blifvit enkling andra gången i Aug. 1648, men ingick äktenskap för tredje gången i Maj 1649. Hans tredje hustru öfverlefde honom.

2) Hans skrifter angifvas uppgå till ett antal af 146.

hållas i särskilda frukträdgårdar. Då nu alla människor hafva samma slutliga mål, följer däraf äfven att alla måste, utan hänsyn till kön eller samhällelig och ekonomisk ställning få sig meddelad den undervisning, som först lär dem att gifva sina önsningar och handlingar det rätta måttet, få den uppfostran, som bidrager till att i dem återställa Guds beläte. Skolan har dittills, jämte den bristen att vara en skola blott för de högre ställde, äfven försummat vården om sedlighet och gudsfruktan och på ett ensidigt sätt jagat efter kunskapsmeddelande; hon har icke, i enlighet med sin uppgift, så långt möjligt är, gifvit sina lärjungar en allsidig förmåga att bedöma mötande företeelser. Därför måste hon omdanas på grundvalen af en i skolans hela värksamhet genomförd ordning och på sträfvan det att undanröjda de hinder, hvilka ställa sig i vägen för en värksam undervisning. Det skulle gifvas mindre skäl till klagan öfver att lifvet är så kort, under det att hvad människan har att lära är så oändligt mycket, om tiden i allt väl användes, och om icke ett oförnuftigt lefnadssätt ofta förkortade lifslängden. — Allt, som bibringas barnet, måste både till frågan hvad? och till frågan huru? afpassas efter dess fattningsförmåga. Det formella skall meddelas endast i sammanhang med det reala (innehållet). Lärjungen skall icke, fullproppad med ett dödt vetande, lämna skolan, innan ännu hans vettgirighet hunnit väckas; han skall där beredas till ett verkligt intresserad studium, och skolan har fyllt sin uppgift med honom, först när han danat honom till en kunnig, sedlig och religiös människa. Undervisningsämnen böra icke, i synnerhet om de fordra större ansträngning, läras samtidigt, utan successive, och i första rummet måste undervisningen afse att lärjungen fattar det meddelade; först i andra rummet kommer dess bevarande i minnet. Undervisningen måste fortskrida så, att allt nytt, som kommer till, förnimmes organiskt ansluta sig till det förut inlärdas, och därigenom underlättar dettas bevarande i minnet och rätta förstående. Den bör följa en noga fastslagen plan, så att hvarje år, hvarje månad, ja, om möjligt, hvarje dag och timme får sig anvisadt meddelandet af ett bestämdt kunskapsmått. Stridsfrågor, som kunna väcka ett otidigt tvifvel, böra hållas fjärran från lärjungen: hvarje bok, som sättes i hans hand, bör vara sådan, att den är honom en ledare till vishet, sedlighet och gudsfruktan. — Till dessa allmänna grundsatser sluta sig andra, som särskildt afse att lärjungen må »lära med lust». Comenius förbiser icke betydelsen af ljusa, behagliga skollokaler; han betonar att lärarne måste förstå att vinna sina lärjungars tillgifvenhet, att undervisningen icke utan att afbrytas af fristunder får fortgå så länge, att lär-

jungarne tröttna. Lärjungarnes intresse vinnes, om läraren för dem påpekar kunskapens nytta för lifvet; lärjungen bevarar lättast hvad som är honom nyttigt i det praktiska lifvet eller af vikt för hans eviga salighet. Hvad han själf omedelbart iakttaga fäster sig säkrare i hans minne än hvad som meddelas honom genom mellanhänder: därför måste det synbara visas honom för ögonen, det hörbara göras förnimbart för hörseln, det kännbara för känseln o. s. v. Man öfve först hos lärjungen iakttagelseförmågan, sedan minnet, derpå förståndet och sist omdömesförmågan. Slutligen måste lärjungen för sig själf reproducera sitt vetande för att blifva fullt klar öfver det, och läraren får icke förgäta att tillräckligt ofta och väl med honom repetera det genomgångna. För att i möjligaste måtto spara tid, måste läraren alltid rikta sin undervisning till klassen i dess helhet; klassen kan utan olägenhet räkna ett hundratal lärjungar. Undervisningens metod bör vara den samma i alla skolans ämnen, och endast en lärare bör undervisa i hvarje klass. Hvad färdigheter beträffar, såsom t. ex. färdigheten att skriva, måste sådana läras praktiskt och icke genom teoretiska föreskrifter, liksom icke heller en konst kan inläras blott genom teori. — Hvad språkundervisningen beträffar gaf Comenius i sin *Janua linguarum* — närmast att karakterisera som en latinsk parlör *de omni scibili* — en lärobok, som svarade mot hans egna pedagogiska idéer: lärjungen skall icke inlära de främmande orden annat än i sammanhang med kännedom om det *reale*, som ligger under dem, de syntaktiska reglerna endast ur tillegnad språkligt material¹⁾. För öfrigt lagstiftar Comenius för, hvilka språk böra läras, i hvilken ordning och huru lång tid bör ägnas åt hvarje särskildt språk. Modersmålet bör vara det grundläggande språket, därefter bör ett grannfolks språk läras, så latinet o. s. v. Men allt hvad hittills meddelats är endast bisaker: hufvudsaken är att hos lärjungarne inplantas sedlighet och gudsfruktan. Det är ett något långt gånget regelgifvande, då Comenius anför 16 regler, som röra konsten att bibringa lärjungen sedlighet, och 21, enligt hvilka läraren kan i honom ingjuta gudsfruktan. Men för att nu icke detta uppfostrans mål må blifva svårare att hinna än det i sig själf är, måste alla hedniska böcker antingen helt och hållet aflägnas ur skolan eller åtminstone blott i omsorgsfullt urval användas. Hos profeten heter det: »I skolen icke lära hedningarnes sätt» (Jerem. X, 2); fastmera måste bibeln vara det centrala i undervisningen. Man

1) Jfr Ratich: »Den latinska grammatiken skall icke läras före läsningen af författare, utan i och genom läsningen».

har visserligen högt prisat den vishet, som finnes hos hedniska skalder, filosofer och talare; men denna vishet förhåller sig till Guds ords vishet, som gryningen till den klara dagen. Heter det icke: »Guds, den allrahögstes, ord är vishetens brunn, och det eviga budet är hennes källa?» (Syr. I, 5). Det är icke möjligt annat än att alla hedniska författare äro fulla med förvillelser¹⁾; de, med hvilka detta minst är fallet, äro Seneca, Epiktet och Plato. Comenius går därpå öfver till frågan om disciplinen i skolan. Han erinrar om ett czechiskt ordspråk: »en skola utan tukt är en kvarn utan vatten»; han skiljer på den disciplin, som är riktad mot sedliga fel, hvilken bör vara sträng, och den som kan behöfva öfvas för lärjungarnes studier: af hugg och slag lära de ej att hålla studierna kära.

Sedermera behandlas de för olika åldersstadier olika skolorna. Comenius anser att utbildningen icke kan vara fullt afslutad förr än omkring individens 24:de år. Dessa första 24 år delar han i fyra lika delar, af hvilka hvardera motsvaras af en särskild skola: de sex första åren är hemmet barnets skola (jfr oöfvan) *schola materua* el. *materni gremii*, »skolan på modersknä»; de sex följande åren öfverlemnas barnet åt den skola, hvilken Comenius tänkte sig som en folkskola och hvars hufvudämne är modersmålet: *schola vernacula*²⁾; de därpå följande sex åren egnas åt gymnasiet eller den latinska skolan, *schola latina*, där latinet är centralämne; det 19—24:de året afslutas utbildningen genom universitetsstudier³⁾ och resor. De bägge första skolorna måste alla barn på lika sätt begagna; och likasom hemmet lika behandlar gossar och flickor, så undervisas

1) Mildare dömer Comenius om de latinska auktorerna i sin *Methodus novissima*. I sin *Ventilabrum sapientiae* («Vishetens kastoskåffel») åter dömer han ännu hårdare om den klassiska litteraturen: det är den som förlöder konungar och drottningar (han syftar väl här på drottning Kristina) att försmå evangelium. »Kunde man undersöka lärde, som Lipsius och andra, skulle man säkerligen icke hos dem finna någon davidisk fröjd åt Guds lag».

2) Comenius ansåg att modersmålet noggranna inlärande måste vara en förutsättning för öfriga språkstudier. »Att vilja lära ett främmande språk, innan man är mäktig sitt eget, är som om du ville lära din son att rida innan han kan gå». Det s. k. »Fruchtbringende Gesellschaft» (bland hvars medlemmar längre fram äfven var Karl X Gustaf) hade i den punkten banat väg för Comenius.

3) Det var blott för systemets skull han upptog äfven universitetet i sin undervisningsplan. Han ansåg det äljes ligga utom hans egentliga uppgift. Det förtjenar anmärkas att han på tal om universitetet i anslutning till Bacon framkastar tanken på en förening af lärde till vetenskapligt arbete — en tanke, som först tog gestalt i Royal Society i England 1654. (Snarlika institutioner funnos dock redan ett par hundra år förut i Italien för att icke nämna *Museum* i Alexandria från 3:dje årh. f. Kr.).

dessas gemensamt i den andra skolan; från gymnasiet utestänges visserligen icke det kvinliga könet principiellt, men Comenius anmärker, att gymnasiet dock hufvudsakligen afser ynglingar. Ånskönt latinet må anses som ett för gymnasium karakteristiskt ämne, skall det dock vid sin sida tåla icke blott andra humanistiska discipliner, utan äfven reala sådana. Akademien, som afser verkligt djupgående och omfattande studier, bör besökas endast af eliten bland dem, som genomgått gymnasium, och hvilka ämna värka som präster, lärare o. s. v. Undervisningen i alla dessa fyra skolor är för så vida enhetlig, som den endast meddelar det, som är egnadt att göra människan till människa.

Som en slags flygelbyggnad till detta symmetriskt uppfödda pedagogiska palats bör man betrakta hans realskola (*schola pansophica*). Under vistelsen i Saros-Patak drog han nämligen upp grundlinierna till en sådan; den likställdes i viss mån med gymnasiet, men skulle icke hafva sin fortsättning i något universitet. Som bevis på att det för Comenius verkligt var allvar med de reala studierna förtjenar anföras, att han för den nya skolan i Patak äfven fordrade inrättandet af ett naturvetenskapligt och tekniskt kabinett -- en den tiden ohörd fordran för ett gymnasium.

Jag har redan nämnt, att Comenius för undervisningen i latin författade efter hans pedagogiska teorier lämpade läroböcker, och att det ingick i hans plan¹⁾ att sörja för sådana äfven inom öfriga ämnen, i hvilka skolan, enligt hans mening, borde meddela undervisning. Hans plan var nämligen att åstadkomma en *pansophie* eller en samling läroböcker, hvilka skulle innehålla allt i den reala världen, som vore värdt att veta, men så, att det fördes tillbaka till och härleddes ur de tre principerna, *Gud, Värld och Förnuft*; och på samma sätt en *panhistoria*, som i sex afdelningar skulle innefatta »det märkvärdigaste från alla tider», hvad den tiden kunde sammanföra under begreppet *historia*: den bibliska historien, naturhistorien, uppfinningarnes historia, exempel af utmärkt dygd, en religionsbrukens historia, och en världshistoria. Till sist kräfde hans system äfven en *pandogmatik*, hvilken skulle framställa alla de olika meningar, som den mänskliga fantasien dittills upptäckt; därmed ville han särskildt förhindra ett »återfall i tomma drömmier och farliga villfarelser».

3) Han, framställde denna plan i en skrifvelse af år 1640 till en *Primas in Regno Poloniae* -- förmodligen den ofvan nämnde Grefve Bohuslav till Lissa.

Om jag med den korthet, stunden kräver, skall döma öfver Comenii pedagogiska system, vill jag som hans första förtjänst framhålla betonandet af att skolans undervisning skall som ett organiskt led inordnas i individens uppfostran. Han uppträdde i skarp opposition mot den dittills rådande döda undervisningen, som intet intresse hade i lärjungarnes etiska och religiösa utbildning.

För det andra vill jag betona, att han gör allvar af det krafvet, att undervisningen bör ingå som ett element i *allas* uppfostran, icke blott i de högre ståndens. Han frigör skolan från att enbart vara en leverantrice af ämbetsmän åt stat eller kyrka; och det är hos honom idéen om nationalskola med relativt själfständigt mål första gången framträder fullt klar.

Som hans tredje förtjänst torde böra framhållas hans ofärliga sträfvan att söka lyssna ur naturen, hvad hon kan hafva att lära oss. Människan är för honom en *mikrokosmos*, »en värld i smått», som i sin utvecklingshistoria inom vissa gränser efterbildar naturens utveckling. Det var hans trägena aktgifvande på »naturen», som ledde honom till insikt om den vikt, åskådningen äger för undervisningen, och det var samma grund, som gaf växt åt hans reformatoriska tanke att, vid sidan om de språkliga plats måste beredas äfven åt de reala ämnena, hvilka borde läsas, icke ur Aristoteles, utan ur naturens egen bok. Comenius upptog här tankar, som förut uttalats af bl. a. Vives och Campanella. Men framför allt var det Bacon, som i denna punkt öfvat inflytande på hans åskådning¹). Hans blick för naturen ledde honom äfven till att kräfvat en sund fysisk uppfostran i enlighet med satsen: *mens sana in corpore sano*. Äfven i den punkten hade han ilat före sin tid.

Men äfven ofullkomligheter kunna påvisas i Comenii pedagogiska system. Det är sannt, att han vill, att skolan skall arbeta i uppfostrans tjänst. Men med det klara fasthållandet af det krafvet är det anmärkningsvärdt, att han kan underlåta att betona den betydelse, lärarens personlighet äger: ty den är för oss, huru mycket pedagogisk teori än må drifvas, pedagogikens egentliga kärna. Comenius vill i sin mån sätta läroboken i lärarens ställe. Med denna brist sammanhänger äfven ett förbi-seende af, hvad lärjungarnes individualitet kräver. Lärjungeindividualitet existerar icke för honom. En i Comenii anda genomförd undervisning skulle värka i hög grad nivellerande på all

1) Att han, som ofvan nämnts, föredrog en kallelse till England framför kallelsen till Sverige berodde väl äfven därpå, att han i England på grund af den Baconska realismens efterverkningar väntade sig en gynnsammare jordmån för sina pedagogiska idéer.

egenart i begåfning: hon skulle af de original, som födas till världen, göra kopior¹⁾ —, kopior efter ett teoretiskt-pedagogiskt system. Comenius ägde på många punkter den frommes naiva intuition, och därför står han också i så mycket långt före sin samtid. Men på samma gång behärskades han af ett formligt raseri att systematisera. Man skulle af Comenius såsom tillhörande den böhmiska brödräfsamlingen just vänta ett häfdande af individualitetens betydelse; men för systemets skull offerar han individen. Hans pedagogiska byggnad visar oss en fasad med den yppigaste ornamentala rikedom i den mest genomförda symmetri. Men det är icke facaden, som är den egentliga proban på en arkitekts snille: det är fastmera hans förmåga att på ändamålsenligaste sätt begagna det rum, som ligger bakom. Och trots allt hvad eftervärlden med rätt kan räkna Comenius till förtjänst angående de reala ämnenas upptagande på skolans schema och en induktiv methods användande på språkundervisningen, måste det dock framhållas, att hans princip att »allt skall läras i allt» för så vida värkade hindrande på dessa nya tankars utveckling kom att lida under tvånget att på samma gång utgöra ett vehikel för meddelande af reala insikter, under det å andra sidan de reala ämnena i allt för hög grad kommo att behandlas som substrat för språkliga öfningar. Redan samtiden var icke i allo nöjd med Comenii pedagogiska planer. Han nämner själf en man, som underkastade hans pedagogiska teorier den skarpaste pröfning, de någonsin varit utsatta för. Hvem var då denne pedagog, som kunde ställa sig så kritisk emot mästaren bland pedagoger? Ack, som pedagog känner eftervärlden honom icke; hans namn tillhör visserligen historien, men icke särskildt pedagogikens historia: det var »den nordiske örnens», den svenske rikskansleren Axel Oxenstjerna. Den klartseende statsmannen, hvars sinne var riktadt på realiteter, kunde icke synnerligen högt värdera systematiska spetsfundigheter och torde framför allt hafva velat förhindra att Comenii planer sväf-vade ut i den omfattning, att deras genomförbarhet skulle lida därå²⁾.

Comenii pedagogiska system är eklektiskt. Det har icke företrädet af att hafva vuxit organiskt fram ur en enhetlig princip. Han stöder det också med skäl hämtade från hela det område, han med sin beläsenhet behärskade. Särskildt är han

1) »Människorna födas som original och dö som kopior». E. G. Geijer.

2) Det var på Oxenstjernas och Skyttes råd, som Comenius, enligt hvad ofvan är nämnt, lade sina pansofiska arbeten å sido för en tid, för att uteslutande egna sig åt arbeten rörande undervisningen i latin.

ymnig i citat ur bibeln, hvilka citat ofta genom den mest hårdagna tolkning måste göras tjänliga för den afsedda bevisföringen. Kyrkofädernas och de stora medeltida kyrkolärnarnes skrifter anföras flitigt, och — skulle man tro det? — äfven de henniska skriftställarnes vishet måste tjäna hans syften. I största skuld står han dock till reformatörerna och en del pedagogiska reformvänner under reformationens första århundrade; särskildt torde, utöfver hvad i det föregående blifvit antydt, Ratic¹⁾, »korförelaren bland de nyare pedagogerna», och Johan Valentin Andree böra nämnas. Det är nämligen en förvillelse att tro Comenius sakna föregångare. Fastmer består hans förtjänst väsentligen däri, att han, ofta omdanande, upptog idéer, som uttalats af andra. Själf hade han alldeles inga anspråk på att vara originell i sin pedagogiska uppfattning. Bland förutsättningarna för hans pedagogiska idéer torde man för öfrigt böra nämna ännu en: den att han tillhörde de böhmiska brödernas krets. Dessa böhmiska och mähriska bröder hade fått mycket lida af jesuiterna. Jag tror mig ha rätt att fatta Comenii betonande af undervisningens ändamål att bibringa människorna förmågan att rätt döma öfver hvad som möter dem i världen så, att han därunder äfven och särskildt inbegriper deras förmåga att komma till insikt om jesuiternas falska läror.

Saknade Comenius å ena sidan icke föregångare, så har han å andra sidan både medelbart och omedelbart öfvat det största inflytande på uppfostringskonstens utveckling efter hans egen tid. De böhmiska bröderna, hvilka kommo att skingras öfver hela den protestantiska världen och företrädesvis värkade som undervisare, hade mottagit djupa intryck af Comenii idéer. De blefvo dessa idéers apostlar. Där evangeliska kristna funnos, dit sökte sig också de böhmiska bröderna för att så ett utsäde, om hvilket vi måste bekänna att det mångfaldigt burit frukt i en förnyelse af de religiösa och pedagogiska intressena²⁾.

1) Ratichs (1571—1634) skrift *De studiorum rectificanda methodo consilium* hade Comenius lärt känna redan under sina studieår i Herborn. Många af de satsar, som här ofvan anförts ur Comenii *Didactica magna* kunna med nästan samma ord hämtas ur Ratichs skrifter. Raticch uppträdde för öfrigt marktschreieraktigt med »hemligheter» rörande undervisningskonsten. Axel Oxenstjerna dömde om honom som pedagog så, att han var lycklig i att upptäcka det härskande skolväsendets brister, men mindre lycklig i sitt sökande efter botemedlen.

2) I England visades stort deltagande för de böhmiska bröderna. Vid Oxforder-universitetet stiftades en del stipendier särskildt för studerande tillhörande deras krets. Detta engelsmannens intresse för de böhmiske bröderna förstås rätt, först om det fattas i sammanhang med den *realismus*, som i England var en följd af Bacons värksamhet, och hvilken Comenius i anslutning till denne tilldelade så stort utrymme i sina pedagogiska teorier.

Redan Comenii samtid såg i de åtgärder, hvilka härtig Ernst den fromme i Gotha vidtog för undervisningen inom sitt härtigdöme, ett försök att realisera Comeniska tankar. Äfven om August Herrmann Francke icke direkt rönt något intryck af Comenius, tyder dock hela hans riktning på inflytelser från brödräfsamlingens anda. Hans häfdande af individualiteten står i bättre öfverensstämmelse med Comenii egen innersta mening än det individualitetens prisgifvande för systemets skull, hvilket vi förebrått Comenius. Basedows pedagogiska värksamhet var i mycket en repetition af Comenii eget, äfven — och nästan framför allt — i dess ensidigheter. Pestalozzi erkänner sig själf hafva stått under omedelbart inflytande af Comenii skriftställarskap. Och där finnes väl äfven vägar, som föra från Comenii realism till Rousseaus naturalism. Ur Comenii skrifter skulle kunna anföras mången sats, som gäller som nyhet inom dagens pedagogiska tvistefrågor. Det är »Quousque tandem», som i våra dagar är arftagare till Comenii idéer om språkundervisningen. Ett uttalande, som äger anknytningspunkter i de modernaste kraven på skolan, är hans fordran, att i *schola pansophica* skulle för lärjungarne föreläsas tidningar, t. ex. Mercurius Gallo-Belgicus, för att de skulle lära känna sin samtids politiska förhållanden.

Comenius vittnade själf så om den drifvande kraften i sin lifsgärning: »Jag har af kärlek öfvertagit alla mina arbeten, för Herrens och hans lärjungars skull». Och hans trohet i arbetet under mycken lekamlig nöd intygar, att hans vittnesbörd är sannt. Han trodde på uppfostrans makt att göra människorna lyckligare än de dittills varit. Då det trettioåriga kriget upphörde, skref han till furstarne: »I hafven mycket förstört, I mäktige! Uppbyggen nu åter mycket! Efterliknen härutinnan honom, som satt Eder uti sitt ställe till förvaltare af de mänskliga angelägenhetera: Han förstör för att åter bygga upp; han röder för att åter plantera». Mot bakgrunden af en af politiska och religösa strider fylld tid aftecknar sig Comenii fridsgestalt. Det låg i det hela fjärran från hans ireniska natur att deltaga i de teologiska tvistefrågor, som då voro uppe. Han trodde fastmera på möjligheten af en de olika kyrkornas förening i det gemensamma af deras bekännelse¹⁾. »Kristus känner inga sekter — I arf åt de sina gaf han fred och inbördes kärlek». Hans samtid såg i sådana

1) I dessa fridssträfvanden möttes han af en ryktbar svensk kyrkolärare, Johannes Matthiæ. I en denne tillsänd liten skrift, *Hypomnemata*, behandlas just försoningen kyrkorna emellan. Comenius trodde tiden vara inne att taga ett första steg i den riktningen, då de olika makternas ombud sammanträdde till fredsunderhandlingarne i Osnabrück Comenius hade deltagit i församlingar, hvilka ville bereda väg för en sådan förso-

åsikter ljumhet i religiösa ting, och den gjorde honom en förebråelse af att han endast i en liten skrift bekämpade protestantismens fiender¹⁾. Vi vilja icke göra vare sig honom eller hans samtida förebråelser för hvad de i teologisk polemik gjort eller underlåtit att göra. I fall, där eftervärlden måhända tror sig finna vare sig grälsjuka eller en otidig eftergifvenhet mot afvikande meningar, kunna de hafva fyllt en bjudande plikt. Comenii sista redan nämnda lilla skrift om »det enda nödvändiga» visar oss honom som en i barnafrom tro sin Herres vilja undergifven tjänare.

En af kyrkans store fäder, Gregorius af Nazianz kallar uppfostringskonsten den största bland konster. Och det är äfven ett sannt ord af Spener, att »på uppfostran hvilar allt hopp för den koimmande tiden; ty världen blir sådan, som vi uppfostra ungdomen till att blifva». Ingen kan förvägra Comenius ett af de främsta rummen bland idkarne af uppfostrans svåra konst. Och hafva vi icke lärt oss det förut, kan hans lif lära oss att älska den konsten och att tänka högt om den — den konst, hvars stora mål är att förhjälpa människorna till att blifva sådana, det var Guds egen tanke med dem att de skulle blifva.

Johannes Paulson.

ning, i Orla i Litthauen 1644 och i Thorn 1645 Det var äfven en fridsgörning, när han till ledamöterna i kongressen i Breda 1667 sände sin *Angelus pacis*.

1) Det var Samuel Maresius (Des-Marets: 1599—1673; professor i Gröningen efter 1642), som gjorde honom denna förebråelse. Att denne man ej var en objektiv domare öfver Comenii lifsgörning synes mig framgå däraf, att han ansåg sig kunna känneteckna Comenius med det bekanta:

Con l'arte e l'inganno
io vivo mezzo l'anno:
con l'inganno e l'arte
io vivo l'altra parte.

Litteratur.

Johan Vising: *Fransk Språklära*. II. Formlära. III. Syntax. Lund, C. W. K. Gleerups förlag.

Den franska språkundervisningen är verkligen lyckligt lottad, då man till sitt förfogande eger två så goda språkläraror som Widholms (sista upplagan nämligen) och Visings. Ja, äfven de, som en gång för alla förälskat sig i den oförgätlige Oldes af ålder nyttjade bok, hafva fått löfte att före läsårets slut få fullständig den förnygrade och förbättrade gestalt däraf, som redan så lyckligt påbörjats af hrr Gullberg och Edström. Att välja mellan dessa tre torde ej bli så lätt; men i hvilket fall som helst skall man säkert hafva den trösten, att man gjort ett godt val.

Redan för öfver ett år sedan hade jag nöjet att meddela en liten granskning af första delen af Visings franska språklära — Ljud- och Skriflära; jag är öfvertygad, att mången sedan dess haft tillfälle att konstatera de förträffliga egenskaper jag då uppvisade hos denna lilla lärobok. Formläran blef snart synlig, men tredje delen, syntaxen, lät vänta på sig ända tills för några veckor sedan. Hvarje ny bok, som utkommer, har, som naturligt är, först att bestå en jämförelse med sin närmaste företrädare, d. v. s. den, som senast utgifvits med ungefärligen samma omfång och samma uppgift. Om jag nu påstår, att jag finner Visings lärobok på det hela taget bättre än Widholms, så har jag därmed ej uttalat något som helst klander af den senare, lika litet som detta påstående innebär något beröm för den förra: att den nya boken skall vara bättre än den äldre, är helt enkelt det minsta man kan begära; i annat fall hade den ju intet som helst *raison d'être*. Widholms grammatika har sin stora förtjenst däri, att den eftersträfvat fullständighet; Visings förtjenar beröm, emedan den sträfvat efter korthet. Man skall säkert finna, att detta icke är någon paradox. Och bådas fel synas mig härflyta därifrån, att båda dessa tendenser drivits något för långt, hvar åt sitt håll. Allt för många »undantagsfall» och »anmärkingar» i oändlighet underminera den fasta plats en språkregel bör ega i minnet, hvarförutom försöket att gifva regler i de allra minsta detaljer ganska lätt förleder till bristande exakthet. Å andra sidan kan ett alltför starkt begär efter korthet så försvaga den riktiga känslan för hvad som är nödvändigt, att — luckor uppstå. Jag kan icke dela Visings åsikt, att rektionsläran i en lärobok är öfverflödig. Visserligen är det obehöfligt och

föga praktiskt att — såsom bl. a. Widholm — låta syntaxen innehålla ett stort stycke konstruktionslexikon; men jag tror och har funnit, att det är behöfligt och särdeles nyttigt att *låta de ytterst vanliga verb, hvilkas konstruktion alldeles afviket från det svenska språkbruket, äfven i grammatikan få sig ett blad anvisadt*. Att dessa verbs rektion, såsom Vising i sitt företal påpekar, ju återfinnes i ordböckerna, bör man tacksamt erkänna; men skulle vi ur grammatikan utmönstra hvad som icke *kan* inhentas ur t. ex. Schulthess' ordböcker, skulle den franska språkläran sammansmälta till några blad. I slutet af Visings syntax, på tal om prepositioner, omnämnes visserligen — med fin stil — en del af dessa vanliga verb (*prendre, demander* o. d.), men en stor del, som jämte de förra varit förtjenta af ett litet extra kapitel, vidröras ej alls. — Att konjunktioner och interjektioner ej ens omnämnas i formläran, är visserligen högst ovanligt, men innebär just ingen känbar förlust. Konjunktionerna kunna gifvetvis aldrig i syntaxen förbigås; men det synes mig ha varit lämpligt att där äfven egna t. ex. en half sida åt det för franskan rätt egendomliga bruket af imperativformer såsom interjektioner (*allons, tiens, allez* etc.). På åtskilliga andra områden tycker jag mig ha funnit, att förf. endast så att säga snuddat vid vissa språkföreteelser, som förtjenat en grundligare behandling. Och om det också kan antagas, att boken är kvantitativt tillräcklig för skolans bruk, tror jag dock att »de studenter, som fortsätta skolkursen» mera sällan skola hafva något gagn af den samma.

Vända vi oss nu ifrån hvad som *icke* står att läsa i Visings bok, och tillse hvad där verkligen finnes, så skall man snart blifva varse, att den i många afseenden är ett mästerverk. Korta, klara, rediga framstå reglerna; här och hvar belysta genom små, fina och träffande förklaringar. Allt återfinnes på sin pedagogiskt riktiga plats; så äro exempelvis de s. k. pronomina adverbens syntaktiskt behandlade tillsammans med respektive pronomina. En hel del på föräldrads språkbruk baserade, men af den modernare litteraturen ständigt jäfvade språkregler, som i många andra språkläror ännu prunka med kategorisk visshet, hafva behörigen modifierats eller fått en annan, tidsenligare form. Att denna sträfvan att ständigt taga hänsyn till det sig städse utvecklande språket nödgat förf. att späcka sina regler med de för visso pedagogiskt något förgärliga orden »vanligen», »ofta», »oftast», o. d., är naturligt. De flesta lärare ha säkert haft erfarenhet af skolynglingars förkärlek att — särskildt i skrift — prestera hvad som *kan* sägas och skrivas i st. f. hvad som är vanligast och regelrättast, och mången skall därför säkert anse, att det varit bättre,

om förf. — ad usum delphini — uteslutit dessa små förargelseord. Utan att tilltro mig att afgöra hvad som härvidlag varit i pedagogiskt afseende riktigast, vill jag blott uttala den uppfattningen, att förf. synes mig ha gjort rätt: vid undervisningen i skolan blir dock hvarje lärobok i sista hand — hvad läraren gör den till.

Slutligen eger Visings syntax en alldeles speciel förtjenst, som är större än alla andra, och denna består i de synnerligen väl valda exemplen. De utgöras ofta af samtal och lämpa sig särdeles väl för utanläsning, så mycket mer som — såsom förf. själf säger — »de valts så, att de kunna intressera och redan genom sitt innehåll lätt fästa sig i minnet.» Dessa utmärkta exempelsamlingar representera ett drygt arbete, hvars värde ingalunda förringas, då man får veta, att förf. haft verksam hjälp af högt bildade fransmän. Den svenska öfversättningen af exemplen är i allmänhet mycket ledig och väl gjord.

Efter denna allmänna öfverblick af arbetet i dess helhet vill jag framställa några smärre detaljanmärkningar. Till en början följande åtta, hvilka torde hafva den förtjensten att ega objektiv giltighet. Förutom de af förf. själf anmärkta tryckfelen har man nämligen att märka ytterligare:

s. 172 r.	3	uppifr.	står	<i>pleurant</i>	läs	<i>pleurante</i>
s. » r.	4	»	»	<i>vu</i>	»	<i>vue</i>
s. 187 r.	2—5	nedifr.	exemplet	saknar	öfversättning	
s. 188 r.	14	»	står	<i>d'Italie</i>	läs	<i>de l'Italie</i>
s. 199 r.	15	»	»	<i>rue Rivoli</i>	»	<i>rue de Rivoli</i>
s. 222 r.	9	uppifr.	»	snusdosa och	»	näsdruk, sin snusdosa och
s. 245 r.	1	(öfverskrift)	»	Artiklarne	»	Pronomen

Dessutom har — genom ett litet spratt af »språkets makt öfver tanken» — det 2:dra exemplet nedifr. å s. 237 (*Quand on ne se plaît plus, personne ne vous plaît*) blifvit öfversatt med »Då man ej längre är nöjd med sig själf, är ingen annan nöjd med en», i st. för — »är ingen annan en till nöjes» eller något dylikt.

Formläran är kort och ej uppblandad med onödiga syntaktiska notiser. Med afseende på temporas benämningar anser jag det varit önskligt, om de franska tempusnamnen *passé défini* och *passé antérieur* städs blifvit använda; dessa tempora äro ju specielt franska, och som de därför i alla händelser för nybörjaren innebära två nyheter, äro de ingalunda bekvämare att handskas med, om de skola inläras och fästas i minnet under namn af »enkelt perfekt» och »2:dra plusqvamperfekt», än under sina rätta benämningar.

Syntaxens första kapitel, som behandlar ordföljden, är utan tvifvel arbetets minst förtjenstfulla del. Frågan om subjektets plats är helt säkert en bland de svåraste, icke minst därför att det för utländningen hardt när oåtkomliga »franska välljudet» spelar en så framstående rol. Författaren har dock, med för öfrigt erkännansvärd känsla för detta välljud, behandlat denna fråga väl mycket, om jag så får säga, ur estetisk synpunkt. Han säger t. ex., att det och det ordet är för »obetydligt att stå sist», för »obetydligt att stå efter» ett annat ord o. s. v. Förf. hade bort, äfven med risk att få kapitlet en sida längre — lemna några bestämda antydningar om, *när* ett subjekt är nog »betydligt» för att komma efter verbet. Hela framställningen af subjektets plats hade vunnit i fullständighet, reda och öfverskådlig-het, om förf. till indelningsgrund för uppställningen från början valt subjektets beskaffenhet (I. Om subj. är ett förenadt personligt pronomen, *on* eller *ce*; II. Om subj. är ett annat ord). Denna anordning hade dessutom onödiggjort en del små anmärkningar; särskildt hade man sluppit se den, som förekommer vid § 189: »*ej l'attribue-t-on*, emedan *on* såsom obetonadt *ej* får stå sist», hvilken anmärkning förefaller mig — sauf respect — en liten smula klumpig. Exempelen äro som vanligt utmärkt väl valda. Dock skulle man under § 188 vilja önska äfven ett exempel enligt den egendomliga, men *ej* ovanliga, formeln: »*Oui aurait répondu mon père*, så mycket mer som svenskan här har en annan ordföljd.

Vid § 192 2) borde ha tillagts, att icke heller *plus* och *moins* draga till sig predikativet, så mycket mer som detta förhållande icke påpekas vid § 261, som behandlar uttrycken »*ju*» och »*desto*».

I § 201 5) säges beträffande villkorsbisatser, inledda af *si* och *comme si*: »dock kan konjunktivens pluskvamperfekt där förekomma». Denna tillsats torde väl böra gälla alla de angifna fallen för indikativens bruk.

I § 219 3) saknas, vid uppräknigen af de ord, som inleda medgifvande satser, det adjektiviska *quelque que*. Detta ord förekommer för öfrigt, så vidt jag funnit, icke alls i hela Visings bok. Det påträffas *ju* dock, om ock *ej* så ofta, i litteraturen och borde väl ha omnämnts äfven i § 292 4) anm. 1) vid sidan af den vanligare, omskrifvande vändningen *quel(le) que soit... qui (que)*. Däremot talas tre gånger om det adverbiala *quelque que* (§ 219 3), § 307 3) anm. 1), § 313 anm. 3).

I § 247 3) anm. 1) heter det: »bestämda artikeln användes vid appositioner, som bestämmas af superlativer», o. s. v. Denna regel är väl *ej* alldeles undantagslös. Så såg jag nyligen i en

fransk bok följande uttryck: *Il demeure à N. village le plus voisin.*

I §§ 253—257 har frågan angående adjektivets plats blifvit underkastad en utförlig och intressant behandling på nära sex sidor, hvilken emellertid synes mig mycket för lång, t. ex i jämförelse med den, som kommit subjektets plats till del.

I § 258 1) borde ha redogjorts för det neutrala adjektivets behandling, då det *ej* har *allmän* betydelse och sålunda betingar en omskrifvande relativsats. Denna företeelse hade då blifvit lättare att förstå, när sedermera i § 262 anm. 2) — på tal om artikelns utelemnande framför superlativen — exempel därpå anföras.

I § 269 2) b) heter det, att *il est* användes »framför adjektiviskt predikativ (utom adjektiv äfven några substantiviska konstruktioner med *à*)». Bland exemplen förekomma *il est temps*, *il est besoin* och *il est à caindre*. Parentesen borde därför, synes det mig, lyda så: (utom adjektiv äfven några substantiviska uttryck samt infinitiv med *à*).

I § 282 3) säges helt kort: »*celui-là* användes determinativt, då relativitet ej följer omedelbart». Ett enda exempel härpå anföres: *Ceux-là même(s) qui* etc. Här bör nödvändigt ett »ofta» insättas eller ock en specifikation göras. *Celui* kvarstår ju nämligen ej sällan i stället för *celui-là*, speciellt som bekant framför en genetiv (*Ceux même qui lui avaient répondu*, etc. J. Michaud; *Il a récompensé ceux de ses domestiques qui l'avaient mérité*, Ac.).

I § 284 anm. 1) måste naturligtvis tilläggas: framför substantiviskt predikativ. Eljes utsätter man sig lätt för att få höra och läsa »*c'est là beau*» o. d. vackra saker.

§ 292 4), som behandlar de s. k. allmänna relativpronomina, är alldeles för knapphändig. Så t. ex. omnämnes *ej*, att den omskrifvande formen *qui que ce soit qui (que)* i vissa fall är nödvändig o. d.

§§ 293—300 skulle ha vunnit i klarhet och öfverskådlighet, om förf. bifogat ett schema, där de relativa pronomina anordnats och uppstälts efter olika kasus.

I § 303, som handlar om »hvarandra», bör framför *se* tilläggas *nous, vous*.

I § 307 1) borde upplysas, att för svenska pluralisformen »hela» *ej* bör användas *tous*, utan *entiers*.

I § 309 saknas den i alla läroböcker visserligen något stereotypa, men tyvärr alltför nödvändiga påminnelsen om skillnaden mellan *plusieurs* och *plus (de)*.

I § 318 1) saknas bland uppräknade negationsfyllnader det om ock ej vanliga, dock förekommande *qui que ce soit*.

I § 318 2) finner jag det första exemplet ej riktigt på sin plats. Det borde naturligen stå vid »Märk», där *savoir* i betydelsen »kunna» behandlas, och på sin nuvarande plats ersättas af ett annat, där *savoir* verkligen betyder »veta» (den betydelse, som i hufvudregeln angifves).

I § 327, där prepositionen *de* behandlas, borde väl åtminstone ha omnämnts några flere af de många och vanliga verb, som fordra denna preposition (exempelvis vanliga reflexiva verb, *priver* o. d.

I § 330 2) öfversättes *en* i uttrycket *vivre en homme de bien* med »som (= i egenskap af)»; riktigare vore väl att återgifva *en* med »såsom det egnar och anstår», då ju »i egenskap af» vanligast heter *comme, en qualité de*.

Förmodligen har väl ännu ingen bok utkommit, som i alla afseenden tillfredsställt alla, och det var väl ej att hoppas, att Visings språklära vid sitt första framträdande skulle komma att intaga en sådan idealställning. Emellertid tror jag, att den redan i denna sin första upplaga är berättigad att ställas mycket högt, ja måhända högst bland våra i Sverige utgifna franska språkläror. Vi hafva anledning att vara professor Vising tacksamma, att han ännu, vid sidan af sin verksamhet som universitetslärare, arbetar för skolan och elementarundervisningen.

Olof Örtenblad.

Carl Stegmann: Latinsk Grammatik, bearbetad af *D:r Emil Peterson*, Docent vid Universitetet i Lund, Lund 1891. Pris 3 kronor. Distribution: Gleerupska Universitetsbokhandeln (Hjalmar Möller) Lund.

En märklig och i hög grad beaktansvärd företeelse inom den latinska lärobokslitteraturen är utan tvifvel den svenska bearbetningen af *D:r Carl Stegmanns Lateinische Grammatik*. — Stegmanns bok har, såsom bearbetaren Doc. Peterson i förordet anmärker, rönt en nästan oerhörd framgång vid de Tyska läroverken samt i hela den rika tidsskriftslitteraturen fått det mest odelade erkännande för sin enkelhet i uppställningen samt sina klara och lättfattliga regler. För att visa det berättigade i denna framgång, hänvisa vi till indelningen af tidssatser samt till läran om oratio obliqua. I formläran förtjenar särskildt framhållas den, ty värr, allt för ofta försummade ordbildningsläran, äfvensom uppställningen af verbalformerna, hvilkas bildning genom sjelfva anordningen skarpt framträder för ögat.

För de afvikelser från originalet, bearbetaren tillåtit sig, har han redogjort i företalet. Hans utelemnande af åtminstone det mesta af det, som ligger inom den allmänna grammatikens område, synes oss, då latinundervisningen vid våra läroverk först i 4:de klassen inträder, fullkomligt riktigt; likaså rättfärdigas den hänsyn, som tagits till Livius' och skaldernas språkbruk, af de kurser, som i litteraturen hos oss gemenligen genomgås. Möjligen skulle man kunna anse de upprepningar af regler för tempusföljden, som förekomma vid de konjunktiva bisatserna, öfverflödig; men den som sjelf sysselsatt sig med latinundervisning och således vet, huru lärjungen just på denna punkt som oftast vid stilskrifning finner sig osäker och för att hjälpa sig skaffar sig en mängd special-af handlingar och anvisningar, skall utan tvifvel blifva bearbetaren tacksam för denna vidlyftighet. Det samma gäller om de anmärkningar, som vidfogats för att göra lärjungen uppmärksam på skillnaden mellan relativsatser och indirekta frågesatser samt mellan de senare och vilkorssatser (sidd. 199—200), svenskt »att» uttryckt med *ut*, *quod* och *ack. m. inf.* (s. . . . 214 . .). Särdeles lycklig och öfverskådlig förekommer oss bearbetarens uppställning och indelning af läran om *genitiven*.

I val och öfversättning af belysande exempel tyckes bearbetaren i allmänhet ha funnit en lycklig medelväg, och vi instämma gerna i hvad han därom yttrar i förordet.

Såsom bihang har bearbetaren bifogat Stegmanns grammatiskt-stilistiska anmärkningar, betydligt utvidgade. Det är visserligen sannt, att tiden knappast torde räcka till för dessa anmärkningars fullständiga inlärande och det kunde således se ut som om bokens sidoantal härigenom onödigtvis ökats. Då emellertid, såsom hvar och en vet, de flesta lärjungar vid stilskrifning pläga förse sig med de mest skiftande stilistiska läroböcker, kan det ej vara annat än önskvärdt, att det nödvändigaste af stilistiken finnes intaget i den grammatiska läroboken. Likaledes kan den korta öfversigten af troper och figurer, med dess rika exempelsamling, endast bidra att öka bokens värde. Slutligen må anmärkas, att en rätt fullständig index underlättar dess användande.

Bland enskildheter anmärka vi, att s. 14 r. 5 bland de feminina ändelserna *aus* helst bort utelemnas, enär denna ändelse, oafsedt att den blott finnes i de två orden *fraus* och *laus*, rättast hänföres till formen *-us*, *-ūdis*, att s. 147 r. 11 uppifr. *luno* uteglömts, att s. 156 r. 4 nedifr. bort anmärkas, att äfven ett betonadt *han* kan återgifvas med *is*, samt att i § 172 bort framhållas det fall, då svenskt »densamme» icke får åter-

gifvas med *idem*. I regeln för tempusföljden i konsekutiva adverbialsatser (§ 228 a) hade för tydlighetens skull efter »i svenskan» bort inskjutas »efter historiskt tempus».

Korrekturet är i allmänhet väl läst; dock förekomma, utom de i slutet af boken upptagna, här och hvar tryckfel, hvilka dock i de flesta fall äro obetydliga och lätta att rätta. För att ej tala om sådana som s. 127 r. 14 nedifr. *personliga* i st. f. *opersonliga*, böra såsom mera stötande anmärkas följande: s. 28 r. 12 nedifr. har *octingentesimo* i årtalet 1891 utfallit, s. 187 r. 17 uppifr. står *fecerunt* i st. f. *fecerant*, s. 235 r. 22 uppifr. *itaque* i st. f. *atque*. Likaså finnas här och där i registret tryckfel i de tal, som angifva paragraferna.

Dessa i själfva verket obetydliga anmärkningar, hvilka i en blifvande ny upplaga lätt kunna afhjälpas, hindra oss emellertid ej att med synnerligt nöje rekommendera i fråga varande bearbetning af Stegmanns Latinska Språklära hos lärare i facket, öfvertygade som vi äro, att de skola finna en betydlig fördel af dess användande vid undervisningen. Den skenbart stora volymen gör i själfva verket intet intrång på bokens öfversiktlighet; utstyrsel och tryck lemna intet öfrigt att önska; priset är i förhållande till den typografiska utstyrseln synnerligt billigt.

Lund i April 1892.

C.

E. Yell. Svenskt-Engelskt Parlör-Lexikon för skolbruk och resor. Uttalsbeteckningen enligt Svensk stafning. Stockholm P. A. Huldbergs Bokförlags-Aktiebolag.

Das Bibliographische Institut i Leipzig, en af Tysklands större förläggarförmor, gaf såsom bekant för ett tiotal år sedan genom sina »Sprachführer för de engelska, franska, italienska, turkiska och arabiska språken uppslaget till de så kallade parlörlexika. Afsedda att begagnas som språkliga hjälpredor under resor i främmande land, lämna dessa parlörlexika genom sin praktiska anordning af en fullständig ordbok med talrika fraser, samtal och upplysningar, genom sin lätthandterlighet och genom sin tydlighet den resande den snabbaste ledning och det bekvämaste tillfälle att utan tidspilla vid förefallande behof sätta sig in i det gängse talspråket.

Att dessa arbeten, hvilka till plan och uppställning, buro en så afgjord praktisk prägel och i så många viktiga hänseenden fördelaktigt skilde sig från de sedvanliga för resande opraktiskt uppställda parlörerna, skulle inom kort komma att införlifvas med vår litteratur och uttränga dessa, var själfklart. Så skedde

ock. Fritzes parlörlexika ha numera, då detta skrives, vunnit en så vidsträckt spridning hos den resande och studerande allmänheten och så allmänt erkännande af pressen, att något vidare ordande om de samma här är öfverflödigt. Nog af de föreligga redan i sin andra upplaga.

Det torde icke vara ur vägen att här erinra om några af de lexikaliska och fonetiska arbeten, som den nya språkvetenskapliga litteraturen i så rikt mått ställer till en författares eller bearbetares förfogande och utan hvilkas ledning hvarje försök att åstadkomma ett riktigt och säkert angifvande af engelskt uttal måste stranda. Af nyaste engelska lexika nämna vi de tre förnämsta: *Murray's* (hittills utgifna 8 delar), *Hunter's Encyclopædic Dictionary* (14 delar) och *Anndale's Imperial Dictionary* (4 delar). Af de amerikanska framhålla vi likaledes de tre förnämsta och nyaste: *The Century Dictionary* (24 delar), *Webster's International Dictionary* och *Funk och Wagnall's Standard Dictionary*. Af nyaste engelska arbeten i fonetik påpeka vi *Sweet's Primer of Phonetics* och *Laura Saumes's Introduction to the Study of Phonetics*. Af tyska arbeten i engelsk fonetik påpeka vi likaledes *Vietors Elemente der Phonetik* och *Westerns Englische Lautlehre*. Bland svenska arbeten om uttal, hvilka vi anse vara alldeles outhärliga och som vi på det högsta förorda, nämna vi *Lyttkens och Wulffs Metodiska Ljudöfningar* (Jfr Ped. Tidskrift h. 1 för i år) samt *Smäskrifter om språkundervisning af Föreningen Quousque Tandem* (4 & 5).

Det ofvan nämnda, till granskning föreliggande arbetet, Svenskt-Engelskt Parlörlexikon, är författadt af Miss E. Yell, infödd engelska. Det vill i främsta rummet vara en uppslagsbok för skolgångdom.

Då uttalet och dess beteckning i arbeten af denna art spela hufvudrollen, vilja vi hufvudsakligen ur dessa synpunkter företaga vår granskning. I fråga om uttal har Miss Yell valt det sydengelska och ej det nordengelska eller amerikanska. De beteckningar för uttal, som kunna ifrågakomma, äro, såsom bekant, endast tre, nämligen den fonetiska transskriptionen (efter Murray, Sweet, Soames, Passy eller Lyttkens och Wulff), sifferbeteckningen eller öck ordens omskrifning i svensk form. Af dessa beteckningsätt återger endast det första, som har särskilda bokstäfver eller tecken för hvarje ljud, språkljudens karakteristiska nyanser, under det att det sista utan tillhjälp af fullständiga, noggranna och tydliga förklaringar jämte nödiga hjälptecken omöjliggör hvarje försök att åskådliggöra de talrika ljudskiftningarne. Af dessa beteckningsätt för uttalet har Miss

Yell valt det sist nämnda. Under förutsättning att Miss Yell äger en bildad svensk infödings insikt i svenska språkets skriftliga behandling och uttal, om vidare Miss Yell i allt väsentligt tillgodogjort sig resultaten af de nya forskningarna på språkvetenskapens område i: ofvan berörda riktning och om slutligen Miss Yell besitter den mångåriga vana, som är ett oefftergiftigt villkor för att på ett fullt nöjaktigt sätt korrekturläsa ett för skolbruk afsedt arbete, så kan man vänta sig af hennes hand ett verk, som uppfyller de stegrade anspråk, som numera ställas på uppslagsböcker beräknade för skolor.

I fråga om den skriftliga behandlingen af svenska språket tyckes emellertid Miss Yell stå på ett ganska elementärt stadium, att döma efter följande sid. 406 förekommande sats: »Där uttalet står efter två former af hvilka en är märkt R, så fastän stafvade olika dock uttalas de lika». Af följande granskning framgår ock, att Miss Yell i fråga om svenska språkets uttal och dess tillämpning på engelskt uttal äger så outvecklade begrepp, att hennes okunnighet härutinnan endast kan jämföras med hennes ytterst ringa bekantskap med svenska språkets behandling i skrift. Själfklart är alltså, att ej någon hänsyn tagits af Miss Yell till de af oss berörda lexikaliska och fonetiska hjälpredorna¹⁾.

De engelska vokal- och konsonantljuden förklaras genom följande under linien på hvarje sida tryckta rad: *fet, fāt, årlig, vin, haj, köl, ko, sjö, s̄ lent s*. Härtill komma följande tillägg i förordet: »O framför två lika konsonanter uttalas som o i bodde, bott; j i början på ord återgifves med dj; g och l uttalas alltid hårdt; r uttalas aldrig så hårdt som i svenskan; ° framför vokal betecknar ett snabbt uttalande af det svenska korta o; * ett otydligt ö-ljud; ^ . . . att tonvikten ligger på den omedelbart föregående stafvelsen».

Det faller af sig själf, att denna lilla »tabell» på en rad genom sin fattigdom på tecken och dessa förklarande tillägg genom sin ofullständighet och bristande noggrannhet skall ge anledning till alla möjliga missgrepp, fel och olater i ljudens uttal.

I enlighet med Miss Yells beteckning (*fate, fēt*) uttalas *fate* som svenska ordet fet, late som let o. s. v. Ordet *law* betecknas med det å-ljud, som återfinnes i svenska ordet årlig etc. *Fir* (för) uttalas enligt Miss Yell som svenska prepositio-

1) Jfr de nyligen i England af H. Swan utgifna handböcker för »*Travellers and Students*», med ampla loford anmälda i »*The Academy*» (May 30, 1891), hvilka, utarbetade efter de af oss framhållna grundsatser, framställa »an exact pronunciation represented on a new system based upon a scientific analysis of foreign sounds».

nen för, etc. Att beteckningen *ljot* för *lute* är motbjudande är känt, men hvad säges om *bush* (= *bosj*, *o* = *o* i *ko*) och *rjömör* (sid. 110) för *rumour* o. s. v. Slutljuden ha likaledes genom sin beteckning fått ett för engelskan främmande uttal. Så t. ex. är det ett missgrepp att beteckna *'ate* i adj., subst. (där det är kort) och verb (där det är långt) med *ē*, d. v. s. alltid som i svenska ordet *fet* (*intimate*, *inn'timēt*; *curate*, *kjår'ēt*; *perpetuate*, *pörpätt'joēt*). *Manage* tecknas *mann'ēds'j*; *palace* *pall'ēs*; *package*, *pack'ēdsj*; *breakfast*, *bräck'fäst* (sid. 48), etc., således med långt i st. f. kort ljud.

Af alla konsonanter är det inga ljud, som uppvisa en större växling och fallenhet för ljudbyte än r-ljuden. Intet ljud bidrager i så hög grad att för utländingar försvåra uppfattningen af den talade engelskan som r. Detta r åskådliggöres af Miss Yell endast med den förklaring, att det aldrig är så hårdt som i svenskan.

I stället för att såsom nyare författare antingen med mycken liten stil antyda det stumma r efter vokal eller alldeles utelämnat det, låter Miss Yell det framträda i beteckningen i all dess tydlighet, ja hon insätter det rent af på alldeles obehöriga ställen. Så tecknas *former*, *fårn'·r*, etc. och *abroad*, *abrård*, etc. Det lena (d. v. s. klingande) *s* är ock rådråkad. Sid. 33 tecknas *handcuffs* och *books* med lent (klingande) *s* (*s'*) o. s. v.

G tecknas i *agent*, etc. *ēds'j'nt*, hvilket ju är i strid med det verkliga uttalet. *Ch* tecknas med *tsj* efter *n* i st. för *sj*, (*bench*, *bäntsjsj*) etc.

Betoningen af vissa ord tyckes Miss Yell ej känna till, t. ex. af orden *architect'ure*, *incompar'able*, etc.

I fråga om det rent grammatiska kan man ifrågasätta lämpligheten af tillägget pl. efter *measles* (mässling), då engelska läkarelexika behandla det som singular (jfr Quain, Dictionary of Medicine, artikeln Measles).

Översättningen af de svenska orden är ej heller alltid gjord med tillbörlig omsorg. Så återges disponent med *agent*, som motsvarar vårt ombud. Gran och tall återgifvas med *fir* och *pine*. Arbetare i fabriker återges med *hands*. Hvad säges då om *deck hands* och *farm hands*? Decennium återges med det föråldrade *decennary* i st. för *decade*, etc.

Då det gäller korrekturläsningen, synes Miss Yell ej vara mera hemmastadd i rättskrifningen af sitt eget hemlands språk än i Svenska. *Goodbye* skrifs ju alltid *good-bye*. *Recognizable* förekommer sid. 134 mot *unrecognisable* sid. 224; *great coat* och *greatcoat*; *shunn* i st. f. *shun*; *superintendance* i st. för

superintendence; imbibe i st. för *imbibe; anxiety*; får ej afstafvas *an-xiety*, etc. etc.¹⁾.

I förordet säger Miss Yell, att Svenska Akademiens senaste ordlista blifvit följd. Detta öfverensstämmer dock ej riktigt med verkliga förhållandet. Jfr orden arfvode, basar (sid. 21) etc.

I likhet med flertalet författare af böcker för skolungdom hade Miss Yell äfven bort följa det mest ljudenliga af Akademiens stafningssätt, i stället för att såsom nu skett stafva både med och mot densamma. Hjälp och hjälp, egare och ägare, ansikte och ansigte, metal och metall, manchett och manschett, Schweitz, etc.

På senare tider har så mycket gjorts genom föreningar, tidskrifter, ordboksförfattare, fonetiker och enskilda språkmän så väl i England och Tyskland som i Sverige för att bland lärare i allmänhet och författare af språkliga arbeten i synnerhet sprida kännedom af det engelska språkets uttal både i vetenskaplig och populär form, att det måste göra ett oroväckande intryck och alstra allmänt och berättigadt missnöje bland alla dessa att se så berättigade sträfvanden i ofvan antydd riktning på sätt som nu skett motarbetas eller åtminstone lämnas obeaktade i det nya parlörlexikonet.

C. G. Morén.

Kongl. beslut.

Pension.

Lektorn vid nya elementarskolan i Stockholm *S. G. Löwenhielm* har af K. M:t förklarats berättigad att efter erhållet afsked från lektorstjenst under sin återstående lifstid åtnjuta årlig pension af 3,600 kr.

Rätt för lärares sterblhus att utbekomma ålderstillägg m.m.

Sedan domkapitlet i Upsala i skrifvelse den 25 nov. 1891 till uppflyttning i högre lönegrad från och med innev. år föreslagit bland andra lärare adjunkten vid allmänna läroverket i *Upsala* *Ź. V. Bodorff*, så och efter det Bodorff den 10 sisl. jan., innan frågan om hans uppflyttning blifvit af K. M:t pröfvad, med döden afgått, har Bodorffs efterlemnade enka Hildur

1) På tal om rättskrifning begagna vi oss här af tillfället att varmt förorda ett i dagarne utkommet arbete »Rättskrifningens grunder» af Professor Adolf Noreen.

Bodorff uti en till K. M:t ingifven skrift anhållit, att det ålders-tillägg, som mannen under den föregående tiden intjent och som från den 1 jan. torde hafva kommit honom till del, om K. M:t före nämnda dag fattat beslut angående hans uppflyttning, måtte få af sökanden och hennes barn åtnjutas under den del af innevarande år, hvarunder sterbhuset enligt gällande bestämmelser skulle uppbära lönen och bestrida kostnaden för tjenstens uppehållande, äfvensom att sterbhuset icke måtte kännas skyldigt att till vikarien utbetala arvode till högre belopp än efter 1,500 kr. för år räknadt, ehuru vissa vikarier och extra lärare enligt nåd. cirk. den 5 juni 1891 egde rätt att uppbära arvode efter 1,800 kr. för år.

Vid förredragning af detta ärende den 29 april 1892 har K. M:t, som funnit Bodorff hafva varit berättigad att från och med innevarande år uppflyttas i tredje lönegraden för adjunkter vid allmänna läroverk, förklarar, att Bodorffs sterbhus eger att till den 1 instundande maj uppbära den lön, som sålunda skolat Bodorff tillkomma; hvaremot K. M:t funnit ansökningen, i hvad den angår arvodet åt vikarie för tjenstens uppehållande under tjensteåret, icke kunna bifallas.

— Sedan domkapitlet i Lund uti skrifvelse den 2 dec. 1891 till uppflyttning i högre lönegrad från och med innevarande år föreslagit, bland andra lärare, kollegan vid allmänna läroverket i *Ystad O. V. Lindberg*, så och efter det Lindberg den 18 i samma månad, innan frågan om hans uppflyttning blifvit af K. M:t pröfvad, med döden afgått, har Lindbergs efterlemnade enka Alma Lindberg uti en till K. M:t ingifven skrift anhållit, att det ålderstillägg, som mannen under den föregående tiden intjent och som från den 1 jan. detta år torde hafva kommit honom och efter honom hans sterbhus till del, om han vid nämnda tid lefvat och K. M:t dessförinnan fattat beslut angående hans uppflyttning, måtte få af sökanden och hennes barn åtnjutas under den del af innevarande år, hvarunder sterbhuset enligt gällande bestämmelser skulle uppbära lönen och bestrida kostnaden för tjenstens uppehållande.

K. M:t har den 29 april 1892 funnit ofvanberörda ansökning icke kunna bifallas.

Högre arvode för tjenstgöring vid allmänt läroverk.

Hos K. M:t har konsistoriiamanuensen *J. G. M. Holmström* anhållit, att han, som efter aflagd mogenhetsexamen och studier vid universitetet tjenstgjort såsom vikarierande adjunkt vid *Kalmar* högre allmänna läroverk dels under 26 hela läse-terminer, hvaribland äfven nästlidet års hösttermin, dels och

gång efter annan vid tillfälliga förfall för ordinarie lärare, och som äfven under innevarande vårtermin uppehölle en dylik befattning vid läroverket, måtte dels för sin tjänstgöring under höstterminen 1891 tillerkännas ett fyllnadsarvode svarande mot skilnaden mellan då gällande högsta och lägsta vikariatsarvode, dels förklaras berättigad att för innevarande vårtermin samt för tjänstgöring framdeles, om och när hans biträde vid undervisningens uppehållande påkallades, uppbära arvode enligt bestämmelserna i nåd. cirkuläret d 5 juni 1891, eller, derest denna hans begäran ej kunde vinna nådigt bifall efter 1,500 kr. för år.

K. M:t har den 29 april 1892 ansökingen i så måtto bifallit, att Holmström må från och med början af innevarande vårtermin för extra ordinarie tjänstgöring vid rikets allmänna läroverk åtnjuta det genom nåd. cirk. d. 30 dec. 1876 stadgade högre arvode af 1,500 kr. för år räknadt.

Tillstånd att uppskjuta en stipendiäresa.

Adjunkten vid allmänna läroverket i *Fönköping*, *J. Karlgren*, som af de för innevarande år till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk anslagna medel fått sig tilldeladt ett belopp af 750 kr., har, när han enligt läkarebetyg vore i behof att under instundande sommar för sin helsas vårdande genomgå en kallvattenkur, af K. M:t den 29 sisl. april erhållit tillstånd att till sommaren nästkommande år uppskjuta ifrågavärande resa.

Ändring af kungörelsen angående profår.

K. M:t har, med upphäfvande af den i nådiga kungörelsen den 30 december 1880 gifna bestämmelsen, att filosofie kandidat må vara berättigad att genomgå profår, äfven om den af honom undergångna examen endast i förening med ännu icke aflagda ytterligare kunskapsprof medför behörighet till lärartjänst vid allmänt läroverk, förordnat om härmed öfverensstämmande ändring af kungörelsen den 16 juni 1875 angående anordningen af det i läroverksstadgan föreskrifna profår.

Ogillade besvär.

K. M:t har fastställt läroverksadjunkten d:r *G. E. Axels* öfverklagade utnämning till lektor i historia, geografi och modersmålet vid *Karlskrona* allmänna läroverk.

— K. M:t har ogillat de öfver d:r *N. Åkessons* utnämning till lektor i Helsingborg anförda besvär.

Anordnande af prof för ett lektorat.

Hos K. M:t hade domkapitlet i *Hernösand* anmält, att vid allmänna läroverket i *Sundsvall* skall tillsättas en lektorsbefatt-

ning, för hvilken prof af sökande skulle den 13 och 14 sisl. maj anställas, och enär undervisning i förstnämnda läroämne numera icke förekommer vid läroverket i Hernösand, hade domkapitlet hemställt, att K. M:t måtte, i öfverensstämmelse med hvad i liknande fall förut egt rum, tillåta, att för undervisningsproffen i kemi tre lärjungar vid Sundsvalls läroverk, hvilkas målsmän det medgifva, måtte få sändas till Hernösand och der vistas under nämnda dagar. Denna framställning har K. M:t den 29 sisl. april bifallit.

Dispens vid sökande af lärarebefattningar.

På gjord ansökning har K. M:t medgifvit, att fil. kand. *K. A. Valdén*, som aflagt dimissionsexamen och genomgått profårskurs, må, utan hinder deraf att hans fil. kandidatexamen icke omfattar alla de för behörighet till adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk föreskrifna ämnen, berättigas att söka och innehafva sådana adjunks- och kollegabefattningar vid allmänt läroverk, i hvilka kristendom ingår såsom undervisningsämne, hvaremot K. M:t funnit V:s ansökning om behörighet till dylika lärarebefattningar vid folkskolelärareseminarier, då fil. kand.-examen, oberoende af de ämnen som deri ingå, medför behörighet till dessa befattningar, icke böra till något yttrande föranleda.

— Lektorn vid allmänna läroverket i *Gefle Jacob Spångberg*, som anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i Sundsvall ledig lektorsbefattning i kemi och naturalhistoria, har den 29 sisl. april af K. M:t förklarats behörig att komma i åtanke vid tillsättandet af denna befattning utan afläggande af disputationprof eller undervisningsprof.

Understöd för utgifvande af »Tidning för idrott».

Öfverläraren vid Gymnastiska centralinstitutet, kaptenen *V. G. Balck*, har af K. M:t tilldelats ett understöd af 500 kr. för fortsatt utgifvande under innevarande år af »Tidning för idrott».

Dispens från maturitetsexamen.

K. M:t har tillåtit att *K. F. S. Gilck*, hvilken, bördig från Borås, vid realgymnasiet i Berlin aflagt mogenhetsexamen och varit såsom student inskrifven vid Friedrich-Wilhelm-universitetet i nämnda stad samt i början af innevarande år inskrifvits såsom student vid universitetet i Upsala, må, utan hinder deraf att han icke aflagt mogenhetsexamen vid något af rikets allmänna läroverk, kunna antagas till tandläkarelev.

Meddelande från Svenska Läraresällskapet.

Svenska Läraresällskapets nuvarande styrelse:

Rektor *G. Sjöberg*, ordförande, adjunkten *O. A. Stridsberg*, v. ordförande och skattmästare, kollega *N. G. W. Lagerstedt*, alla boende i Stockholm, lektor *M. Dalsjö*, Kristianstad, rektor *L. F. Phragmén*, Örebro, rektor *H. F. Hult*, Halmstad, och rektor *J. Johansson*, Umeå; suppleanter: lektor *F. Anderson*, Halmstad, och rektor *C. F. Winkrans*, Göteborg.

Sekreterare v. adjunkten *P. J. Wallqvist*, Stockholm.

Förteckning öfver sällskapets medlemmar under arbetsåret 1891—1892.

Stockholm.

a) *Norra latinläroverket:*

Lundberg, C. A., rektor, ordf.,
Rogberg, C. J. E., lektor,
Gilljam, G. F., lektor, statsråd,
Boije af Gennäs, S. J. A., e o.
lektor,
Stridsberg, O. A., adjunkt,
Ling, G. A., d:o,
Wallqvist, P. J., v. adjunkt.

b) *Högre allm. läroverket å Söder:*

von Friesen, C., rektor,
Törnebladh, H. R., lektor,
Aulin, F. R., adjunkt.

c) *Högre realläroverket:*

Almqvist, S. O. I., rektor,
von Friesen, S. G., lektor,
Sturzen-Becker, V. T. P., d:o,
Lalin, C. I., adjunkt,
Klint, A. H. d:o,
Löfgren, T. F. d:o,
Ekström, J. P., teckningslärare.

d) *Katarina läroverk:*

Björling, C., rektor,
Hallström, P., kollega.

e) *Östermalms läroverk:*

Lagerstedt, N. G. W., kollega,
Ekmark, J. O., d:o.

f) *Nya elementarskolan:*

Pallin, J. R., lektor,
Johansson, J. F., d:o,
von Friesen, J. O., adjunkt,
Lönnerberg, R. V., d:o,
Roth, M., d:o.

g) *f. d. Beskowska skolan:*

Lindroth, L., rektor,
Lindgren, J. E., lärare.

h) *Lyceum för flickor:*

Sjöberg, G., rektor,

i) *Högre lärarinneseminariet:*

Humble, J. L., lektor,

Kastman, C. V., kansliråd,
Nilsson, C. H., f. d. kollega.

Söderhamn.

Lindborg, C. L., kollega,
Grandien, C. R., d:o,
Magnusson, A. A., d:o, ordf.,
Nylund, C. G. A., d:o,

Linköping.

a) *Allmänna läroverket:*

Romdahl, P. A. C., rektor, ordf.,
v. Engeström, C. A. A., lektor,
Siljestränd, K. K:son, v. lektor,
Malmstedt, A. M., adjunkt,
Wallinder, M., d:o,
Alvin, A. R., d:o,
Hagson, K. A., d:o,
Sjöstrand, G. S., d:o,
Vänerman, O. H., d:o,
Sternner, A., d:o,
Björklund, L. A., d:o,
Rydberg, A., extra lärare,

b) *Folkskollärareseminariet:*

Anjou, C. L., rektor,
Cronvall, A. J. A., adjunkt,
Westling, B. G. V., d:o,
Kylander, T. F., d:o,
Lundqvist, S. F. G., d:o,
Löfgren, F., teckningslärare.

Norrköping.

Engholm, E. V., rektor, ordf.,
Nyberg, Y., lektor,
Bergstedt, C. H. B., lektor,
Neander, A., d:o,
Olsson, P., adjunkt,
Rydhammar, A. E., adjunkt,
Gyllenhaal, F. R., d:o.

Vestervik.

Kajerdt, R., rektor, ordf.
Wickberg, R. M., lektor, v. ordf.,
Samuelsson, A. J., adjunkt,
Lund, A. A. V., d:o,
Åbom, B. F. J., d:o,
Berggren, B. T., d:o.

Eksjö.

Schultz, V. E., rektor, ordf.,
Wahlström, A. F. V., kollega,
Lundborg, J. A., d:o,
Hedberg, J. A., d:o,
Johansson, K. E., d:o.

Venersborg.

Rådberg, K. F., lektor, ordf.,
Örtenblad, O. G., d:o,
Wermcrantz, E., d:o,
Lindblad, A. J. K., adjunkt,
Kjellberg, K. F., d:o,
v. Sydow, K. A., d:o,
Bergman, A. G. d:o,

Falköping.

Hagberg, C. V., rektor, ordf.,
Pettersson, C. E., kollega,
Tidström, J. E., d:o,
Ericsson, E. F., skollärare.

Örebro.

Phragmén, L. J., rektor, ordf.,
Adlerz, E., lektor,
Borg, H. H., d:o,
Grandinson, K. G. A., lektor,
Frunck, G. L. D., d:o,
Hassler, Å., d:o,
Ågren, K. I., v. lektor,
Lindstam, G. R., d:o,
Elmqvist, C. F., adjunkt,
Sundblad, G. A., d:o,
Linder, H. F., d:o,
Lindman, C. F. M., d:o,

Norlander, O. S. G., v. adjunkt,
 Almberger, O. A., d:o,
 Brissman, A. V., d:o,
 Lind, E. G., musiklärare.

Askersund.

Spangenberg, J. G., t. f. rektor,
 ordf.
 Helén, L. G., kollega,
 Svartling, K., d:o,

Jönköping.

Lagergren, J. P., rektor,
 Berlin, M., lektor,
 Krok, J. M., d:o,
 Nyqvist, J. I., d:o, ordf.,
 Arnell, H. V., d:o,
 Friedlander, A. E., lektor,
 Rignell, H. A., adjunkt,
 Säve, G. A., d:o,
 von Porat, C. O., d:o,
 Karlgren, J., d:o,
 Winbladh, C. G., d:o,
 Backlund, G. V., d:o,
 Nordenstam, R., d:o,
 Österdahl, G., extra lärare,
 Schlytern, A., d:o,
 Lindvall, C. F., d:o,
 Segerstedt, A. M., d:o,

Lund.

a) *Allmänna läroverket:*

Sprinchorn, C. K. S., rektor, ordf.,
 Petersson, G. F., lektor,
 Törnqvist, S. L., d:o,
 Zander, C. M., d:o,
 Bergqvist, B. J., d:o,
 Lenander, J. H. R., v. lektor,
 Jernell, A. M., adjunkt,
 Neander, N. E., d:o,
 Börning, M., d:o,
 Borg, A., d:o,
 Bern, O., d:o,

b) *Universitetet:*

Wulff, F. A., professor,
 Petersson, E., docent.

Malmö.

Wählin, C. L., rektor,
 Darin, E. R. L., lektor, ordf.,
 Lindbom, C. G., d:o
 Jung, V. P., d:o v. ordf.,
 Lindahl, E. V. d:o
 Pålsson, A., adjunkt,
 Lilja, A. H. V. d:o
 Hellsten, J., d:o

Kristianstad.

Ehrnberg, N., rektor,
 Wahlstedt, L. J., lektor,
 Ahlén, A., d:o,
 Dalsjö, M., d:o,
 Young, J., d:o, ordf.,
 Nordenstam, G. H. E. v. lektor.
 Bergenström, K. E., d:o,
 Wenster, C. F. J., adjunkt,
 Svensson, S. H. B., d:o,
 Malmberg, H., d:o,
 Olofsson, N., d:o,
 Rosenqvist, M. J., d:o,
 Fagerlin, P. L., d:o,
 Lindahl, K. A., v. adjunkt,
 Ericsson, O., extra lärare,
 Lundberg, O., teckningslärare,
 Genberg, A. G., gymnastiklärare,
 Falck, T., skolläkare,

Engelholm.

Oseén, A. T., t. f. rektor, ordf.,
 Lundgren, A., kollega,
 Sjögren, E. A., d:o,

Göteborg.

a) *Latinläroverket:*

Heurlin, A. O., rektor,
 Sundström, C. J. lektor,

Bellinder, A., lektor, ordf.,
 Österberg, J., d:o,
 Widholm, A. E., d:o,
 Winge, A., d:o,
 Laurin, P. G., d:o,
 Lindegren, A., v. lektor,
 Hedelius, V. E., adjunkt.
 Nilsson, S. J., d:o,
 Hörberg, G. L., d:o,
 Münchmeyer, E., v. adjunkt.

b) *Realläroverket:*

Johanson, N. A., rektor,
 Cedervall, E. V., lektor,
 Börjesson, A., adjunkt, v. ordf.,
 Nord, J., d:o,
 Skoglar, A., extra lärare,
 Brandel, S. A., d:o,
 Olsson, S. A., d:o,

c) *Femklassiga läroverket:*

Winkrans, C. F., rektor,
 Person, M., kollega,
 Norberg, J., d:o,
 Carlberg, A. E., d:o,
 Törnstrand, I., v. kollega,
 Rosell, T., d:o,
 Perman, O. A., extra lärare.

Halmstad.

Hult, H. F., rektor,
 Thudén, C. J. A., lektor,
 Anderson, F., d:o, ordf.,
 Wetterberg, A. L., d:o,
 Lidbeck, J. M., adjunkt.

Kalmar.

Rosberg, M., rektor, ordf.,
 Gullberg, G. M., lektor,
 Hallmer, L. M., d:o,
 Bæhrendtz, F. J., d:o,
 Melander, K. V., d:o,
 Dusén, K. F., d:o,

Lindvall, P. I., lektor,
 Petersson, A., adjunkt.
 Melén, M. R., d:o,
 Engström, B. A., d:o,
 Areskog, A. V. T., d:o,
 Melander, L. O., d:o,
 Wahlström, P. A., d:o,
 Albihn, P. A., d:o,
 Holm, A. T. O., d:o,
 Arnström, E. G., d:o,

Oskarshamn.

Sandberg, J. A., rektor, ordf.,
 Beronius, V. H., kollega,
 Palmberg, J. G. V., d:o, v. ordf.,
 Velinder, P., d:o,
 Zetterqvist, E. A., d:o.

Karlstad.

a) *Allmänna läroverket:*

Säve, T. A., rektor, ordf.,
 Elowson, G., lektor,
 Hallström, R. S. A., d:o,
 Svensson, J. V., d:o,
 Forssell, K. B. J., d:o,
 Dahlman, A. E., d:o,
 Börjeson, J. B., d:o,
 Åström, P., d:o,
 Schenson, C. O., adjunkt,
 Roth, O. H., d:o,
 Ydén, G. B., d:o,
 Kjellman, A. F., d:o,
 Asplund, K. W. G., d:o,
 Adler, J. E., d:o,
 Lönnergren, A., extra lärare,
 Modén, M., d:o,
 Wendel, A. V., d:o,

b) *Folkskollärarseminariet:*

Bergendahl, J. H., rektor,
 Törneblad, O., adjunkt.

Hernösand.a) *Allmänna läroverket:*

Jacobsson, K. H., rektor, ordf.,
 Carlgren, V. M., lektor,
 Wähländer, H. R., d:o,
 Malmberg, A. T., d:o,
 Rödström, P., d:o,
 Lindgren, J. V., d:o,
 Oseen, D. O. F., v. lektor,
 Hedrén, L. M., adjunkt,
 Finell, B. A., v. adjunkt,
 Mankell, E. T., teckningslärare.

b) *Folkskollärareseminariet:*

Bucht, G. V., rektor,
 Bäckman, J., adjunkt,
 Julin, J. A., d:o,
 Björnståhl, J. F., d:o,
 Hellenius, F. A. d:o,
 Linderoth, P. H., lärare i träd-
 gårdsskötsel.

Östersund.

Hägglund, C. A., rektor,
 Kardell, S. J., lektor, ordf.,
 Fant, C. J. M., d:o, v. ordf.,
 Rosengren, E., d:o,
 Lindström, O. E., adjunkt,
 Gillberg, A. E., d:o.

Umeå.a) *Allmänna läroverket:*

Johansson, J., rektor, ordf.,

Högstadius, J. O., lektor,
 Pahl, C. N., d:o,
 Collin, C. R., d:o,
 Törnvall, G. F. T.; d:o,
 Thorbjörnsson, T., d:o,
 Waldenström, E. M., adjunkt.
 Lindahl, E. G., d:o,
 Ruth, K. J., d:o,
 Edin, A., d:o,
 Glas, K. E., d:o,
 Lundqvist, O. F., d:o,
 Stenudd, E., extra lärare,
 Lagerqvist, C. O., musiklärare,
 Nyström, G., v. gymnastiklärare.

b) *Lärarynnesseminariet:*

Thiclors, N., rektor,
 Sjöberg, O., adjunkt,
 Hasselberg, T., d:o,

Haparanda.

Adrian, L. P. S., t. f. rektor,
 ordf.,
 Grape, T., kollega,
 Hammarén, E., d:o,
 Dahlgren, C. J. F., d:o,
 Näsman, J. P., d:o.

Skellefteå.

Gunterberg, S. J., v. rektor, ordf.,
 Sandahl, G., v. kollega,
 Fahlander, V. H., extra lärare,
 Tillander, G. A., d:o.

Personalnotiser.

Döde: f. d. lektorn vid sjökrigsskolan fil. d:r A. F. Lagerberg d. 11 Maj, 83 år gammal; lektorn i matematik och fysik vid Venersborgs h. a. läroverk C. F. Rådberg d. 5 Maj, 62 år gammal; f. d. lärov.-adjunkten fil. d:r J. M. Larsson den 17 Maj, 76 år gammal.

Tjänstledige: **Karlskrona:** adj. A. P. Kjällén d. 1 Maj till v.-ts slut för tjänstgöring vid Helsingborgs lvk; **Visby:** adj. L. Kolmodin.

Förordnade: **Göteborg:** lektor N. A. Johansson att ytterligare 5 år bestrida rektorsbefattningen vid h. reallvkt; **Vexlö:** adj. J. H. Th. Rosengren att vikariera för tillträdande lektor E. A. Zetterqvist; **Karlskrona:** fil. kand. K. F. Hj. Thedenius att från d. 1 Maj till v.-ts slut uppehålla en adj.-bef.; **Visby:** fil. kand. A. M. Hoffman att sköta adj. Kolmodins tjänst.

Utänkande: **Vesterås:** till adj. i matem., fysik och kemi fil. kand. T. G. B. Rollin; till gymn.-l. löjtnanten frih. L. A. Nauckhoff; **Lund:** till adj. fil. kand. C. O. Andersson; till lektor i franska och engelska adj. J. H. R. Lenander; **Mariestad:** till kollega i kristendom, modersm. samt historia och geografi fil. kand. O. Forsman; **Borås:** till kollega i kristendom, modersmålet samt historia och geografi fil. d:r A. Lönnergren; **Skara:** till musikal. andre läraren och organisten J. F. Janson; **Malmö:** till lektor i matematik och fysik fil. d:r A. Rosén; **Stockholm:** till adj. i modersmålet, latin och tyska fil. lic. S. Boije af Gennäs; **Norrtegel:** till kollega i tyska, modersmålet och kristendom fil. kand. J. E. Måhlén; **Vadstena:** till gymn.-l. löjtn. N. B. Mannerhjerta; **Örebro:** till lektor i matematik och fysik doc. O. Olsson; **Norrköping:** till lektor i matematik och fysik e. o. lektorn A. Lindhagen; **Skara:** till lektor i matematik, fysik och kemi doc. J. Juhlin; **Göteborg:** till kollega vid 5-kl. lvkt adj. d:r A. F. Kjellman; **Sundsvall:** till lektor i kemi och naturalhistoria fil. d:r G. A. Adlerz.

Sökande: **Strengnäs:** *adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik* sökes af fil. dr:na A. V. Brissman o. J. Rodhe samt fil. kand:na F. O. Andersson, J. W. Asplund, J. A. Drysen, A. Fridell, D. V. Högbom, C. F. Lundvall, J. E. Måhlén, L. Norin, V. Samuelson, A. E. Sandberg, J. A. Schlytern, A. P. Skoglar, O. L. Starnberg o. O. Wijkström; **Linköping:** *adj.-bef. i kristendom, historia och modersmålet* sökes af fil. d:r K. Enghoff, fil. lic:na P. E. Lagerberg, K. A. P. Wahrberg samt fil. kand:na A. Juringius, A. Söderlund, J. P. Siljestränd, O. A. Perman, L. Norén, J. A. Hoffman, S. Assarson, K. A. Waldén o. I. Törnstrand; **Stockholm:** *lärarebef. i kristendom vid k. sjökrigsskolan* sökes af teol. kand:na C. Åhfeldt och A. G. Hauffman; **Karlshamn:** *kollegabef. i matematik, tyska och modersmålet* sökes af fil. lic. E. Bergenström samt fil. kand:na C. F. Lundvall, J. A. Ryde, N. Persson-Asker, P. Andersson, B. K. Engström, O. Eriksson, D. Högbom, E. Vetterhall, O. Wijkström, A. F. Bersell, C. A. Lindahl, J. A. Drysen, O. Berg, O. Ehn, J. Vahnberg, J. Vide, R. L. Rönnqvist och G. W. Fougstedt; **Kalmar:** *adj.-bef. i modersmålet, historia och geografi samt tyska* sökes af sem.-adj. P. J. M. Svensson, fil. d:r K. Enghoff, fil. lic:na A. Rydfors, A. Hoffman och K. A. P. Wahrberg samt fil. kand:na J. A. Drysen, P. Andersson, H. Nilsson, A. V. Vendel, K. Göransson, F. O. Andersson, I. Törnstrand, D. Högbom, K. J. Westman, A. Fägersten, D. G. Thörning, J. V. Asplund, A. Kronbäck, P. Corvin, S. Assarson, C. J. Björkegren, C. G. Lundin, A. Rydberg, Chr. Fahlcrantz, H. Holmström och C. A. Olsson; **Visby:** *adj.-bef. i kristendom, tyska och modersmålet* sökes af teol. o. fil. kand:na J. P. G. Remner och O. Perman samt fil. kand:na O. A. Liljestränd, I. Törnstrand, J. V. Asplund, G. Sandahl, K. A. Waldén, G. Blidberg och A. Juringius.

Lediga tjänster: **Stockholm:** *adj.-bef. i kemi, matematik och fysik vid Södermalms h. a. lvk*, fat.-dag d. 11 Juli; *adj.-bef. i latin, franska och engelska vid Nya elementarskolan*, fat.-dag d. 22 Juni; *gymn.-l.-bef. vid högre realläroverket*, fat.-dag d. 27 Juni; **Venersborg:** *lekt.-bef. i matematik och fysik*, fat.-dag d. 18 Juli; **Sundsvall:** *lekt.-bef. i modersmålet, historia och geografi*, fat.-dag d. 11 Juli; **Umeå:** *musikal.-bef.*, fat.-dag d. 18 Juli.

Till Redaktionen insända skrifter:

Otto Salomon: Föreläsningar öfver Jean Jaques Rousseau med hänsyn till hans uppfostringsgrundsatser. I. Göteborg, Wettergren & Kerber. 118 s. 8:o. Pris 1,25.

Julius Petersen: Lærebog i Magnetisme og Electricitet. Köpenhamn, Lehmann & Stage. 140 s. 8:o

Fridtjuf Berg: Lærobok i Sveriges historia för barndomsskolor med särskild hänsyn till samhällsutvecklingen. Andra omarb. uppl. Stockholm, C. E. Fritze. 132 s. 8:o. Pris inb. 0,50.

Hj. Hjorth och A. Lindhagen: Den imitativa metoden; kort lærobok i tyska språket för yngre nybörjare. Stockholm, W. Bille. 57 s. 8:o. Jämte tillägghäfte. Pris kart. 0,75 + 0,25.

A. Stuxberg: Djurskisser, några blad ur våra dagars forskning. Göteborg, Wettergren & Kerber. Första häftet. Pris 0,90.

J. Nicolaisen: Fortællinger for Begynderundervisningen. Kristiania, J. W. Cappelen. 160 s. 8:o.

A. Neander: Handledning vid läsningen af den Heliga Skrift I: Lukas' Evangelium synoptiskt sammanställt med de tre andra Evangelierna. Norrköping, M. W. Wallberg. 141 s. 8:o. Pris 1,50.

E. Edström: Le voyage de M. Perrichon par E. Labiche; skolupplaga med anmärkingar [Moderna franska författare för goss- och flickskolornas högsta klasser, Band II] Jämte ordlista. Stockholm, W. Bille. 147 + 28 s. 8:o.

K. E. Broman: Plangeometri: II: proportionsläran och dess tillämpning på den rena plana geometrien. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 84 s. 8:o.

Tjugufemårsminnen och framtidstankar af Onämnd; hvad vi gjort för att utbilda medborgare för vårt nya statskick under dess första tjugufemårsperiod. Stockholm, Samson & Vallin. 19 s. 8:o. Pris 0,30.

Universitets- och Skole-Annaler, 1891. Kristiania, Brøgger.

Tidskrift utgifven af Pedagogiska Föreningen i Finland 1892: 2 (E. Lagerblad: J. A. Comenius; Pedagogiska Föreningens förhandlingar, centralafd. 9/11 1891; litteraturanm. m. m.).

Central-Organ für die Interessen des Realschulwesens 1892: 5 (L. Rudolph: Wie haben wir unser deutsches G und wie unser Sp und St auszusprechen; Litt.-Anz.)

Das humanistische Gymnasium 1892: 1 (die neuen Lehrpläne der Gymnasien in Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg; Standesangelegenheiten; Studienreise badischer Philologen nach Griechenland; G. Uhlig: die jüngsten Verhandlungen über die Einheitsschule im preussischen Abgeordnetenhaus und die Frankfurter Lehrpläne; Litt.-Anz. m. m.)

Arkiv för nordisk filologi 1892: 4.

Svensk Tidskrift 1892: 4 (N. Söderblom: kristendomen och den moderna tidsandan, I; H. Nyblom: musiken och dess mästare, anm. af A. Rubinsteius arbete; B. Risberg: några ord om språkriktighet i poesien med anknytning till O. Levertins dikter; Eva Fryxell: minnen från Värmland, kommentarier till Gösta Berlings saga.

—, 5 och 6 Bredo Morgenstjerne: Unionsspørmaalet fra Norsk Synpunkt; C. O. Nordensvan: mobilisering; N. Söderblom: kristendomen och den moderna tidsandan II; A. Noréou: fornordisk religion, mytologi och teologi; F. Wetterlund: från V. Rydbergs ungdomsperiod; litt. notiser).

Anteckningar vid läsningen af de första sångerna af Odysseen.

I hundra år har den homeriska frågan stått på dagordningen i den lärda världen. Sedan man först bevisat, att Homeros icke är den verkliga författaren till de dikter, som kommit till oss under hans namn, har man gått vidare i sitt tvifvel, och nu är frågan så intrasslad, att nästan ingen kan ge besked om hvad man skall tro. Men under de lärda diskussionerna, som haft ett underbart släktycke med arbetet på en anatomisal, har lifvet försvunnit ur de homeriska dikterna. De hafva förvändlats till en förstenad värld, lockande för antikvitetsamlaren, men död och kall för den, som vill inandas poesiens blomsterdoft. En tysk författare har uttalat den åsikten, att Odysseen i själfva verket är en ganska medelmåttig dikt, och efter hvad det berättas i tidningarna, har en engelsk lärd nyligen kommit till det resultat, att ingen man kunnat författa en dikt, som vimlar af så många misstag som Odysseen. Därför måste dess författare hafva varit en kvinna.

Gent emot denna moderna uppfattning står dock en aktningvärd skara af forntida tänkare och snillen, hvilka enstämmigt förklarar, att Homeros i sin art af skaldskap är oöfverträfflig, ja oupphinnelig. Men vi äro vana vid fotografiskt trogna skildringar af lifvet och söka konstvärdet företrädesvis i det antikvariskt korrekta. Detta har förslöat vår blick för det stora i konsten, för det evighetsborna, som utmärker hvarje konstverk af högsta rang och ger det ett innehåll, som trotsar tidens förstörande kraft.

Om någon i våra dagar är så djärf, att han tror, att antikens stora skaldeverk, t. ex. Odysseen och Eneiden,

äro taflo, diktade af stora andar, som sett klarare och känt djupare och älskat kraftigare än andra människor, och att det i deras sånger finnes ett oändligt djup af oförvanskliga idéer, som tagit bildens åskådliga form, då kan han vara säker om att blifva föremål för mera upplysta människors beklagande och medlidande. Hur skulle en verklig skald kunna ha några djupa tankar? Han är tvärtom ett tanklöst barn, som afsiktslöst berättar sagor och tilldragelser ur lifvet och gör det naturtroget och med vackra fraser och klingande ord och korrekta konstruktioner — oafsedt en och annan *licentia poetica*. Hans uppgift är endast att roa och att skänka ett uttröttadt sinne ett ögonblicks *dolce far niente*. Skulle däremot en skald röja betänkliga anlag för tankedjup, då är han ingen verklig skald; han är på sin höjd en idkare af reflexionspoesi, ett snille på villovägar, såsom t. ex. Schiller och Tegnér och Viktor Rydberg.

Men trots vår tids afgjorda motvilja mot att se något annat än syntaktiska konstruktioner, metriskas finesser och nyupptäckta interpolationer i ett klassiskt skaldeverk, skall jag våga försöket att i korthet framställa eller åtminstone antyda en åsikt om Odysseen, som afviker från den vanliga uppfattningen. Inledningsvis må nämnas, att jag anser det för en afgjord sak, att detta epos, i den form det nu har, är en harmoniskt fulländad dikt med slutet fullständighet och att *eu* mästare står bakom verket. Men det är hufvudsakligen om innehållet, d. v. s. om skaldens lifsuppfattning och världsåskådning jag ämnar yttra mig.

Vore Odysseen endast en skildring af huru Odyssevs for från Troja och sedan efter tio års irrfärder kom hem till Itaka och dödade friarne och fick träffa sin trogna maka, och finge läsaren endast detta intryck af de 24 sångerna, så kunde Odysseen icke göra skäl för det stora rykte, som den haft i alla tider och särskildt under det gamla Greklands blomstringsdagar. Det måste vara något mera, som ligger i dikten; men detta »något» skall med lätthet skimra igenom den poetiska formen och med makt tränga sig på

hvar och en, som läser Odysseen med öppna ögon och känsligt sinne. En jämförelse med ett särskildt slag af poesi skall möjligen bidraga att göra min mening tydligare. Hvarför beundra vi grekernas djurfabler? Icke är det väl endast därför, att vi höra djur tala, utan det är därför, att vi höra dem tala med människostämma. De allra finaste observationer ur människolifvet hafva fått ett klart och äskådligt uttryck i fabeln. Fabelns djur är så att säga djur och människa i en person. På samma sätt är det med människan i den stora konstens skapelser. Vi se en varelse i tidens och rummets värld, men bilden är tillika en spegelbild af oändligheten.

Man har företagit sig att indela innehållet i Odysseen efter det antal dagar, under hvilka händelsen försiggår. En olycklig tanke enligt min mening. Konsten har till uppgift att upphäfva tid och rum eller åtminstone att reducera dem till ett minimum, liksom ångan och elektriciteten göra det i verklighetens värld. Konsten vill hjälpa oss att transcendera verkligheten, och både Homeros och Virgilius, Lionardo och Michel Agnolo hafva, när så varit nödändigt, låtit tidens och rummets lagar vika för högre ändamål. Det är det inre sammanhanhanget och den stora blicken öfver lifvet som i hufvudsak varit bestämmande för deras kompositioner.

Kompositionen i Odysseen tänker jag mig på följande sätt. Efter en inledning om två sånger följa fyra hufvudafdelningar, hvar och en om fem sånger, och till sist afslutningen, äfven den i två sånger, d. v. s.

$$2 + (5 + 5 + 5 + 5) + 2.$$

Inledningen skildrar tillståndet på det herrelösa Itaka, Telemakos' och Penelopes modlöshet, ungdomens fräckhet, den fullständiga upplösningen af alla samhällsband, frånvaron af känsla för rätt och plikt. När tiden för en förändring är kommen, infinner sig Atene och ingjuter mod i Telemakos' bröst och sänder ut honom för att söka sin fader, icke för att han skall finna honom på denna resa, men han skall uppfostras och utvecklas, så att han jämte

sin fader kan deltaga i den slutliga kampen mot samhällsfördärfvet. Han kallas i dikten *πεινημένος*, hvilket väl knappast kan betyda den förståndige. Fastmer är det den, i hvilken en ande är inblåst, en *begåfvad*, en snillrik yngling, som icke ännu känner sin rika begåfvning; men när stunden är kommen, utvecklar han sig med en utomordentlig hastighet. Inga hinder kunna hålla Telemakos kvar. Han stiger om bord på kvällen och han har sin skyddsgudinna med i skeppet, och det går för friska vindar, under hela natten och vid morgonrodnadens uppgång, fram mot målet.

Den *första* delen, sångerna 3—7, skildrar Telemakos' besök i Pylos och Lakedaimon (3—4), Odyssevs på Ogygia, hans afresa och ankomst till Scheria (5) samt huru han föres till staden och kommer in i Alkinoos' palats (6—7). Af denna del får man veta, att den aldrig rådlöse Odyssevs under hemresan från Troja syndat mot Atene; hans synd är orsaken till hans kvarhållande på Ogygia. När det är slut på den förut bestämda tiden för det straff, som han skall lida, får han under faror och mödor söka sig väg hem så godt han kan öfver det oändliga hafvet, och Atene, som under strafftiden på Ogygia icke visat sig för honom, uppenbarar sig nu åter. Genom denna afdelning af dikten klingar en ton, som påminner om det bibliska uttrycket: Jag tackar dig, Herre, att du hafver vred varit på mig; din vrede hafver sig vändt och du tröstar mig.

Andra delen, sångerna 8—12, skildrar Odyssevs på fest hos Alkinoos, för hvilken han i sammanhang berättar om sina irrfärder ända till ankomsten till Ogygia, först om äfventyret med Polyfem, hvarigenom han äfven ådrog sig Poseidons vrede (8—9), vidare om besöket hos Aiolos och Kirke, som förgäfves sökte att hjälpa den under gudarnes förbannelse hemfallne mannen och hans förblindade följeslagare (10), och sedan om hans färd till underjorden, nya äfventyr och slutligen om hans kamraters brott, då de åto upp »den i höjden vandrande» solens oxar. Till straff härför miste de lifvet. Endast Odyssevs räddade sig till

Ogygia (11—12). I denna afdelning framställes alltså en följd af öfverträdelse, genom hvilka Odyssevs och hans följeslagare, sedan de förtörnat Atene, ytterligare ådrogo sig gudarnes vrede.

Tredje delen, sångerna 13—17, skildrar Odyssevs' återkomst till Itaka och hans sammanträffande med Evmaios (13—14), Telemakos' återkomst till Itaka (15), huru han där träffar sin fader, och huru först sonen och sedan fadern kommer till staden och in i det af friare uppfyllda palatset (16—17).

Fjärde delen, sångerna 18—22, skildrar, huru Odyssevs dagen före friaremorden kämpar med Iros och på kvällen samtalar med Penelope (18—19), huru man följande dag rustar sig till en Apollofest (20), huru bågen därpå framlägges och friarne mördas (21—22). — Liksom de två första afdelningarna skildra, huru Odyssevs och hans följeslagare syndat och därför blifvit straffade af gudarne, så visa de två sista afdelningarna, huru friarne i Odyssevs' hus genom sina missgärningar draga öfver sig hämnden och straffet. Odyssevs' tjuguariga frånvaro är en pröfningstid för folket på Itaka, liksom äfven för hans hustru och hans växande son. Endast få bestodo profvet och förblefvo den frånvarande konungen trogne. De andre hade antingen, såsom friarne, gjort sig skyldiga till svåra öfverträdelse eller, såsom deras föräldrar och det öfriga folket, icke sökt att afstyra deras våldgästning. Friarne fingo plikta med lifvet; friarnes föräldrar straffades med förlusten af sina vanartiga söner — på en gång ett straff och en lycka. Samhället blef befriadt från sitt afskum, och en ny lycklig tid kunde åter börja.

Afslutningen, sångerna 23—24, skildrar, huru Odyssevs uppenbarar sig för den tviflande Penelope och huru slutligen försoning åvägbringas på ön.

På detta sätt sönderfaller, synes det mig, dikten i fyra fullständigt slutna delar, som sinsemellan hafva ett inre nödvändigt sammanhang. Hvar och en af de fyra hufvudafdelningarna är så anordnad, att två och två sånger grup-

pera sig kring den mellersta, som utgör den axel, kring hvilken de andra hvälfva sig; alltså

$$2 + 1 + 2.$$

(Jämför många af Tegnér's och Runebergs och Franzén's dikter och framför allt Horatius' oden.) Men vid betraktandet af en dikt är det icke nog att se delarna, af hvilka det hela består. Ännu viktigare är det att lära känna den tråd, som sammanbinder det hela, men som vanligen är omsorgsfullt dold under blomsterkransens skiftande blad.

Evighetens cirkel sitter
bland rosor gömd uti hans hår,
sjunger Tegnér om sångens genius.

Hvad är det då för en *hufvudidé*, som genomgår Odysseen?

På många vägar kan man leta sig till ett svar på denna fråga. En väg är att lyssna till Zevs' ord i diktens prolog. »Det är förunderligt, säger han, hvad människorna ändå kunna skylla på gudarne! De säga ju, att det onda kommer från oss, men genom sina egna förvillelser ådraga de sig också lidanden utöfver det mått, som för dem blifvit bestämdt. Så har ju nu Aigistos, tvärt emot hvad som var bestämdt för honom, gift sig med Atrevssonens maka och dödat honom, då han kom tillbaka till sitt hem, ehuru han visste om det afgrunds djupa fördärfvet, ty vi hade sändt den vidt skådande, klart skinande (*ἀγγελιφόνην*) Hermes och på förhand låtit säga honom, att han icke skulle döda mannen och icke begära hans maka; ty brottet mot Atrevs' son skall blifva hämnadt genom Orestes, när han vuxit upp till man och längtar efter sitt land. Så sade Hermes; men ehuru han ville hans väl, kunde han icke öfvertyga hans hjärta, och nu har mannen blifvit straffad för alla sina fel tillsammanlagda».

Vidare sammanställer Atene Aigistos och Odyssevs. Aigistos är en förhärdad varelse, som under jordelifvets kval ingenting lärt och ingenting glömt; Odyssevs däremot är *δαίφρων*; han har ett »läraktigt sinne». Han lider nu kval

på en kringfluten, otillgänglig ö, som ligger midt i det oändliga hafvet. Ön är trädbevuxen och utan spår till högre civilisation, och där härskar den bland gudinnor strålande Kalypso, dotter till Atlas (»den hårdhjärtade»), titanen med det »syndiga hjärtat» (*ὀλοόφρων*), han som har en omätlig kunskap, men på sina skuldror själf fasthåller de höga pelare, som hålla hans himmel skild från jorden. Denna sinnligt sköna Kalypso håller den klagande mannen fången och söker allt jämt att dåra honom med sina ljufliga och förföriska ord, så att han skall glömma Itaka. Men Odyssevs, som längtar efter att få se, huru i hans fädernesland röken stiger upp från den heliga härden, åstundar att dö. »Och dock», säger gudinnan, »röres ej ens ditt hjärta, du Olympiske? Hade du då icke ett godt behag till Odyssevs, då han offrade vid argeiernas skepp i det vida Troja? Hvarför har du då blifvit så obevekligt vred på honom, o Zevs?»

Zeus svarar, att han glömt allt, blott icke Odyssevs' fromma sinnelag och hans offer. Men Poseidon vredgas ännu. Men äfven han skall till slut upphöra med sin vrede.

Detta är ett sammandrag af *Odysseens teologi* och äfven grundtonen i dikten. Odyssevs är *πολύτροπος*, den »världskringfarande» mannen, som för sina synders skull får fara världen omkring och utstå svåra lidanden, men på samma gång får han se människors städer och lära känna mångas tänkesätt, får erfarenhet och bildning och framför allt förtänksamhet och fruktan för straffande gudar; tillika får han vara ledare och beskyddare för män, som äro honom underlägsna i förmåga och som räkna honom för höfding. Han får lida för deras skull, men följderna af hans fel drabba äfven dem. När slutligen en del af den långa irrfärden är slut, inspärras han på Ogygia, en härlig ö, så att till och med en odödlig såsom Hermes njuter af att se på dess sköna natur. Och i början njöt också Odyssevs; men slutligen vaknade hos honom längtan efter hemmet. Den bland gudinnor strålande Kalypso kunde icke, trots fagra löften om evig ungdom och odödlighet, fångsla hans

sinne i längden; hans håg stod till Penelope, kvinnan »med det rika och varma hjertat» (περίφρων); och om dagarna satt han och grät på stranden, och hans lifskraft tärdes bort under tårar och suckan och kval, och han blickade ut öfver det ständigt böljande hafvet, då han göt sina tårar. Men om nätterna var han tvungen att ligga inne i den öfvertäckta grottan hos henne, som älskade honom trots hans kallsinnighet. På detta sätt hade den sköna ön för honom blifvit ett olidligt fängelse, och den skönhetsstrålande, förföriska, af sinnliga känslor uppfyllda Kalypso var hans plågoande.

* * *

Efter slutadt gudaråd stiger Atene ned från Olympen, blixklik i sin gång, och nu stod hon på Itakas jord framför Odyssevs' portlider, väntande att blifva mottagen som gäst, och i sin hand höll hon sin stridslans, med hvilken hon kufvar dem, på hvilka hon vredgas. Men den i hjertat bedröfvade och efter sin fader längtande Telemakos gick fram till henne och tog af henne hämndens och vredens lans och bjöd henne välkommen i sitt hus och undfagnade henne. Han talade om för henne sin sorg. Han har förlorat sin far, och sedan har det händt något, som är ännu värre; ty objudna gäster, friare till hans moder, hålla på att äta upp allt hvad han äger och här; snart komma de väl också att slita sönder honom. Atene ger honom goda råd och derpå steg hon upp och försvann likt en mot höjden stigande örn. Men i hans själ ingöt hon mod och tillförsikt och kom honom att tänka på sin fader mera än förr. Och nya tankar föddes i hans själ, och hans hjärta började klappa af fröjd, ty han anade, att det var en gud. Och med ens hade den gudasköne, försagde gossen blifvit en gudalikhande man, och han gick fram till friarne och sade dem, att de måste lämna hans hus. Men friarne beto sig i läppen och undrade öfver Telemakos, som talade i en helt annan ton än förr. Men Antinoos, deras förnämste man, räddade situationen och sade: »Nu är det då säkert en riktig gud, som lärt dig att vara storordig och tala i en

dristig ton. Hu då! Gudarne måtte väl aldrig göra dig till kung på det hafsomflutna Itaka, som genom din börd tillhör dig som fädernearf!»

* * *

Följande dag samlades befolkningen på tinget. Skildringen af hvad som då tilldrog sig är af stor vikt för kännedomen om förhållandena på Itaka; särskildt intresse ådrager sig teckningen af de unga, som icke akta gudar eller lagar eller föräldrar.

Telemakos omtalar friarnes våldgästning och säger till de församlade männen: »Besinnen, att detta är orätt, och blygens för våra grannar, som bo rundt omkring oss, och frukten för gudarnes hämnd, att de icke vända sig ifrån eder af harm öfver edra onda gärningar! Jag beder eder både vid Zevs och vid Temis, hållen edra söner hemma hos er (σχεῖθε), mina vänner, och låten mig vara ensam, då jag täres af min tunga sorg, om icke möjligen min fader, den ädle Odyssevs, med berädt mod gjort de i benharnesk klädda akaierna något ondt, som I nu viljen veder-gälla genom att sända dessa till mig, för att på detta sätt göra mig ondt med vett och vilja.»

Antinoos yttrade i början af sitt svar: »Stortalige Telemakos, som icke kan behärska din vrede! Hvad har du sagt för ärekränkande ord om oss? Jag tror, du vill ut-sätta oss för en stor skam.»

Haliterses sade därpå, att en stor olycka drog sig tillsammans öfver friarne och äfven öfver många andra af Itakas bebyggare. »Därför, sade han, må vi i god tid tänka på huru vi skola lägga band på dem. Men de må också lägga band på sig själfva, och detta är ju tydligen det bästa för dem.»

Dessa ord uppkallade Eurymakos. »Hör du, gubbe, sade han, gå du hem och spå för dina barn, så att de icke lida något ondt i framtiden! Men de här sakerna förstår jag mycket bättre än du att förutsäga. Och det säger jag dig på fullt allvar, och det ordet skall också bli verklighet: om du, som har en hop gammaldags kunskap, med dina ord inverkar på en yngre man och förmår honom att mor-

ska sig, så skall det först och främst för honom, som du vill hjälpa, blifva mera bekymmersamt än det hittills varit, och ändock skall han icke kunna uträtta något med hjälp af dessa gamla. Men ägodelarna skola uppätas utan förskoning, och ersättning skall icke blifva lämnad.»

När sedan äfven den gamle Mentor talat ett varningens ord, sade Leiokritos: »Du tjockskalliga, förryckta varelse! Hvad har du pratat för dumheter! Vill du uppmana folket att taga bukt på oss? Men det är en svår sak att kämpa om maten med män, isynnerhet om de äro flera.»

Friarnes ord efter slutadt ting visa i ännu högre grad deras förakt för allt hvad lag och rätt heter. De unga härska, som vore de kungar, på öarna, på Dulikion och på det skogbevuxna Zakyntos, och de spela herrar på det bergiga Itaka.

* * *

I Pylos och Lakedaimon får Telemakos underrättelse om de flesta hjältarnes hemfärd. De, som genom en eller annan synd ådragit sig gudarnes vrede, drabbas under resan af deras hämnande straff. Agamemnon hade förtörnat Atene omedelbart före afresan från Troja. Hvari hans synd bestått, nämnes icke i tredje sången, men andra ställen i dikten omnämna hans förhållande till Kassandra. Kanske dock att det någonstädes gömmer sig en antydning om något annat felsteg. Emellertid sökte han före sin afresa att med offer blidka Atenes fruktansvärda vrede. Men han visste ej, den oförståndige, att »eviga gudars beslut ändras icke hastigt.» Straffets och vedergällningens bägare skall tömma ända till sista droppen, förrän syndaren kan få nåd och förlåtelse. Agamemnon själf fick vid hemkomsten sitt straff. Han dödades af Aigistos och Klytaimnestra, liksom en ox slaktas vid sin krubba, och i dödsstunden hörde han de döende Kassandras hjärtskärande jämmer (λ 421). Allt som följt honom under resan från Troja, fingo sin del skulden och straffet. En bland dem var Odyssevs.

Aias hade blifvit räddad af Poseidon, och han skul hafva undgått döden, huru hatad han än var af Atene, c

han icke yttrat ett öfvermodigt ord och syndat i sin stora förblindelse. Han sade, att han utan gudarnes hjälp lyckligt kommit öfver hafvets stora djup; och då straffades han med döden af Poseidon.

Då Menelaos var af motvind sättrad i Egypten, kom Eidotea till honom och sade: »Är du, främling, alldeles för mycket förblindad och tanklös eller är du med lit försumlig och njuter du af att lida olyckor, eftersom du redan länge blifvit kvarhållen på ön och du icke kan finna någon hjälp och dina väns mod försvinner? Proteus gaf honom slutligen följande upplysning: »Der du sitter på den stora öns sjö, hade du framför alla bort öfver öfver som en behagliga för Zeus och de andra gudarna, om du ber om en bedt, att du så fort som möjligt måtte komma till ditt hemland under seglingen på det stora hafvet. Ty det är ditt öde, att du icke skall få se dina väns och i samma hem till ditt vännemannas hus och till ditt vännemannas an du får tillhålla till det för hemmet och till vännemannas egyptiska flodens vatten och öfver öfver öfver som en de odödliga gudarna, om du ber om en bedt, att du så fort som möjligt måtte komma till ditt hemland under seglingen på det stora hafvet. Ty det är ditt öde, att du icke skall få se dina väns och i samma hem till ditt vännemannas hus och till ditt vännemannas an du får tillhålla till det för hemmet och till vännemannas egyptiska flodens vatten och öfver öfver öfver som en

En bland dessa ständiga ...
satt i Argos ...
I början avresade ...
strålande Kyzanessa ...
så fanns det ...
man, hvilken ...
allvarligen ...
Men då ändlingen ...
stelsen ...
sig besegrat ...
lämnade honom ...
fåglar ...
han med sig till ...
gudarnes icke ...
både väfnade ...
förskräckliga ...

sa
de
nm
and
sac

ska sig, så skall det först och främst för honom, som du vill hjälpa, blifva mera bekymmersamt än det hittills varit, och ändock skall han icke kunna uträtta något med hjälp af dessa gamla. Men ägodelarna skola uppätas utan förskoning, och ersättning skall icke blifva lämnad.»

När sedan äfven den gamle Mentor talat ett varningens ord, sade Leiokritos: »Du tjockskalliga, förryckta varelse! Hvad har du pratat för dumheter! Vill du uppmana folket att taga bukt på oss? Men det är en svår sak att kämpa om maten med män, isynnerhet om de äro flera.»

Friarnes ord efter slutadt ting visa i ännu högre grad deras förakt för allt hvad lag och rätt heter. De unga härska, som vore de kungar, på öarna, på Dulikion och på det skogbevuxna Zakyntos, och de spela herrar på det bergiga Itaka.

* * *

I Pylos och Lakedaimon får Telemakos underrättelse om de flesta hjältarnes hemfärd. De, som genom en eller annan synd ådragit sig gudarnes vrede, drabbas under resan af deras hämnande straff. Agamemnon hade förtörnat Atene omedelbart före afresan från Troja. Hvari hans synd bestått, nämnes icke i tredje sången, men andra ställen i dikten omnämna hans förhållande till Kassandra. Kanske dock att det någonstädes gömmer sig en antydan om något annat felsteg. Emellertid sökte han före sin afresa att med offer blidka Atenes fruktansvärda vrede. Men han visste ej, den oförståndige, att »eviga gudars beslut ändras icke hastigt.» Straffets och vedergällningens bågare skall tömmas ända till sista droppen, förrän syndaren kan få nåd och förlåtelse. Agamemnon själf fick vid hemkomsten sitt straff. Han dödades af Aigistos och Klytaimnestra, liksom en ox slaktas vid sin krubba, och i dödsstunden hörde han den döende Kassandras hjärtskärande jämmer (*l* 421). Alla, som följt honom under resan från Troja, fingo sin del i skulden och straffet. En bland dem var Odyssevs.

Aias hade blifvit räddad af Poseidon, och han skulle hafva undgått döden, huru hatad han än var af Atene, om

han icke yttrat ett öfvermodigt ord och syndat i sin stora förblindelse. Han sade, att han utan gudarnes hjälp lyckligt kommit öfver hafvets stora djup; och då straffades han med döden af Poseidon.

Då Menelaos var af motvind fjättrad i Egypten, kom Eidotea till honom och sade: »Är du, främling, alldeles för mycket förblindad och tanklös eller är du med flit försumlig och njuter du af att lida olyckor, eftersom du redan länge blifvit kvarhållen på ön och du icke kan finna någon hjälp och dina mäns mod försvinner?» Protevs gaf honom slutligen följande upplysning: »Ser du, förr än du gick till sjös, hade du framför allt bort offra offer, som voro behagliga för Zevs och de andra gudarne, och du borde ha bedt, att du så fort som möjligt måtte komma till ditt fädernesland under seglingen på det dunkla hafvet. Ty det är ditt öde, att du icke skall få se dina vänner och komma hem till ditt välupptimrade hus och ditt fädernesland, förr än du far tillbaka till den från himmelen nedströmmande egyptiska flodens vatten och offrar heliga hekatomber till de odödliga gudarne, som bo i den vida himmelen; men då skola gudarne gifva dig den färd, som du önskar.»

En bland dessa syndande män är äfven Aigistos. Han satt i Argos och tjusade Agamemnons maka med sina ord. I början afvisade hon dock hans förslag, den af skönhet strålande Klytaimnestra, ty hon hade ett ädelt hjärta. Och så fanns det i hennes hem äfven en skald (en gudasänd man), hvilken Atrevs' son vid sin afresa till Troja hade allvarligen lagt på hjärtat, att han skulle skydda hans maka. Men då äntligen den af gudarne för henne bestämda frestelsen (*μοῖρα θεῶν*) fick makt öfver henne, så att hon lät sig besegras, då förde han skalden till en obebodd ö och lämnade honom kvar där för att blifva ett rof och byte för fåglar; men henne, som nu besvarade hans kärlek, förde han med sig till sitt hem och offrade många lårstycken på gudarnes heliga altaren och upphängde många offergåfvor, både väfnader och guld, därför att han hade lyckats i det förskräckliga dåd, som han i sitt innersta hade trott, att

han aldrig skulle kunna utföra. Hvilken hemsk bild af en förhärdad syndares hycklande gudstjänst!

Men för de irrande hjältarne finns det dock alltid ett hem, där man väntar dem tillbaka. Det sötaste vinet i Odyssevs' förrådskammare gömdes för honom, den djupt olycklige gudasonen, i förhoppning att han ändå till slut skulle räddas undan döden och dödsgudinnorna och vända åter hem från fjärran land. Och dock äro dessa irrfärder nödvändiga för människan, för Telemakos liksom för Odyssevs. Och när den världskringvandrande hjälten genomvandrat hafven och underjorden, återstår det för honom en ny vandring genom länderna för att där utbreda tron på hafshärskares makt; men till slut skall döden i mild gestalt nalkas honom, bildningens väldige missionär, som genom det att han led lärde lydnad. Och Menelaos, som äfven vandrat vida omkring och syndat mot gudar, han skall icke dö, utan de odödlige skola föra honom till det Elysiska fältet och jordens gränser, där den gullhåriga Radamantys bor och hvarest människornas lif är fritt från mödor. Icke finnes där snö, och så finns det icke någon lång vinter och aldrig någonsin häftigt regn, utan Okeanos sänder alltid dit den friskt susande västans fläktar för att vederkvicka människorna. Dit skall han komma, därför att han äger Helena och af de odödliga anses för Zevs' måg. Det är en glimt af hopp för dödens trålar; den blir klarare i Eneiden och flammar upp till fullt ljus i nya testamentets skrifter.

En motsats till dessa hjältar, som syndat, är Telemakos, som för att söka sin gudomlige fader far öfver det oändliga hafvet bort till det heliga Pylos och vidare till det strålande Lakedaimon. Kanske att någon bland människor kan säga honom, hvar hans fader finnes, eller att han får höra Guds röst, som säkrare än något annat meddelar människor kunskap. Om denne Telemakos säger drömbilden till Penelope: »Din son skall ännu komma hem, ty han har sannerligen icke begått någon synd mot gudarne.»

Liksom straffet för begångna synder drabbar icke blott deras föröfvare, utan äfven i större eller mindre mån dem,

som stå i beroende af honom, så äro goda gärningar en källa till välsignelse för den godes anhörige och underordnade. Så till exempel beder Penelope: »Hör mig, du egidbärande Zevs' dotter, du outtröttliga! Om den aldrig rådlöse Odyssevs någonsin i sina salar offrat åt dig feta lårstycken af en ox eller ett får, så tänk nu på dem och låt dem komma mig till godo och rädda min son åt mig och skydda honom från de gudlöst öfvermodiga friarne!»

* * *

När Hermes kommer till Kalypso, yttrar han till henne: »Zevs säger, att du har hos dig en man, som är den allra olyckligaste bland dem, som kämpade om Priamos' stad, och på det tionde året förstörde de fästet och bröto upp för att fara hem; men på återvägen syndade de mot Atene, och hon sände ut öfver dem en svår vind och svåra böljor. Då omkommo alla de andra ädla männen, men din gäst fördes hit, drifven af stormen och böljorna. Nu befäller dig Zevs att sända honom ifrån dig så fort som möjligt, ty det är icke hans lott att förgås fjärran från sina vänner, utan det är honom beskärmt att ännu få se sina vänner och komma till sitt högt upptimrade hus och sitt fädernesland.»

Kalypso meddelade Odyssevs underrättelsen om att han kunde få resa hem. Men han tviflade och fruktade, att hon endast ville draga öfver honom nytt lidande genom att förleda honom till något ondt. Då svarade hon: »Du är då en syndare (*ἄλιτρός*), som lärt dig rätt nyttiga ting (*οὐκ ἀποφώλια εἰδώς*), eftersom du tänker dig för, så att du talar ett sådant ord.»

Då han efter afresan från Ogygia seglat i sjutton dagar, plöjande det öppna hafvet, så kunde han på den adertonde dagen dunkelt skönja bergen på fajekernas land på den sida, där de voro honom närmast, och de syntes på samma sätt, som då man ser ett fikonträd i det luftspeglade (*ἠεροειδέι*) hafvet¹⁾. Då fick Poseidon se honom och sade

1) Jämför Tegnér, Fritjofs återkomst:

Sex dar han seglar, men på den sjunde
en mörkblå strimma han skönja kunde
vid himlaranden.

för sig själf: »Nu är han nära faiekernas land, där det är honom beskärft att komma ur det starka olycksnät (*μέγα πείρα οἰζύος*), som ligger öfver honom. Men jag menar minsann, att jag ännu skall drifva honom in i elände, så att han blir mer än belåten.» Och så uppväckte Poseidon en storm, och Odyssevs var nära döden. Men Leukotea kom till honom och sade: »Drag af dig dessa kläder och lämna flottan och låt den föras bort af vinden, men simma med dina armar och sök att komma fram till fajekernas land, där det är dig beskärft att finna räddning. Se här! Bred ut denna odödliga slöja öfver ditt bröst, och då behöfver du ej frukta att lida något ondt eller att gå förlo-rad.» Gudinnan lämnade honom sin slöja och försvann. Men den mångbepröfvade, höge Odyssevs betänkte sig noga och i sin ångest sade han då i sitt hugstora sinne: »Ack jag olycklige! Måtte nu icke någon bland gudarne lägga ut en snara för mig, då han befaller mig att lämna flottan! Men icke riktigt ännu skall jag lyda denne gud; ty med mina egna ögon har jag sett, att det är långt till det landet, där det enligt hans ord skulle finnas räddning för mig. Nej, så här skall jag göra, och det synes mig vara det bästa. Så länge som bjälkarna sitta ihop, fasthållna af träslåarna, skall jag dröja kvar här och härda ut med att lida olyckor. Men när vågen till slut söndersplittrar min flotte, då skall jag simma, emedan det verkligen ej finns något bättre, som jag kan uttänka.» Slutligen splittrades flottan af vågorna, och han måste simma med slöjan under bröstet. Men Poseidon fick se honom och skakade sitt hufvud och sade i sitt sinne: »Irre nu på detta sätt omkring i hafvet och lid mycket ondt, till dess du kommer till gudafostrade människor! Jag tror, att du likväl icke skall kunna klaga öfver för hårdt straff.» Ändtligen kom Odyssevs till en skönt böljande flods mynning, och då bad han: »Hör mig, härskare, hvem du än må vara! Jag har sökt dig med många böner och nu har jag funnit dig som min räddning undan hafvet och Poseidons vrede. En villfarande man, som söker skydd, är ju aktad till och med af de odödliga

gudarne; och därför kommer jag äfven till ditt flöde och dina knän, sedan jag utstått hårda strider. Ja, förbarma dig, o härskare, ty jag berömmar mig af att vara en tiggare inför dig.»

Slutligen kom Odyssevs i land, men då var han naken och visste icke, hvar han var.

* * *

När Odyssevs följande morgon vaknade, hade Atene sändt emot honom kungadottern Navsikaa för att gifva honom kläder och visa honom vägen till staden. Hon kom, liksom Tegnér's Maria, både som en hjälpens ängel, sänd i nöden, och som en skön och lockande frestare. Behärskad af en drömsyn, åstundade Nausikaa intet högre än att få den ståtliga främlingen till man, och hennes tankar lyste klart fram genom hennes ord. Men Odyssevs längtade endast till sitt hem och sin väntande maka. Inga lockelser kunna vidare fångsla honom, vore det också på den skönaste jord.

Liksom tredje och fjärde sångerna skildra förtörnade gudars straff, så framställes i sjetta och sjunde sångerna den moderliga omsorgen hos den nu blickade Atene. Huru många fina anmärkningar innehålla icke dessa bägge sånger om människolifvets lott! Ingenting sker på en slump i denna värld, utan i allt kan man spåra försynens finger. Resande och tiggare komma från Zevs, och den gåfvan (tiggarne) är liten, men gifven af kärlek. Stundom äro dessa resande odödliga varelser, som stigit ned från himmelen, och gudarne hafva någon förborgad mening med deras ankomst. Stundom komma de till människorna endast för att gifva dem tillfälle att utöfva kärlek och barmhärtighet.

Hvarje människa har sina lidanden, som drifva henne framåt och tvinga henne till handling. En källa till många lidanden är magen. Det finns ingenting, som är mera oförskämdt och pockande än magen, och han befäller en med tvångsmakt att tänka på honom, fastän man är riktigt bedröfvad och har sorg i sin själ. »Så har äfven jag, säger Odyssevs, sorg i min själ, men magen kommer mig att

glömma allt hvad jag har lidit, och han fordrar att bli fylld.» Och så tillägger han: »Men skynden eder hit vid morgonrodnadens uppgång på himmelen för att föra mig, den olycklige, till mitt fädernesland, om än först efter många lidanden. Må jag till och med förlora mitt lif, blott jag får se min egendom och mina tjänare och mitt högt upp-timrade hus!»

Det är äkta bondetyper vi möta i Odysseen, men hvilka bönder! De äro ställda högst upp på poesiens förklaringsberg. Deras idékrets är trång och deras världsåskådning naiv, men öfver den hvälfver sig en oändligt hög himmel.

* * *

Med dessa lösryckta tankar har jag velat antyda min uppfattning af diktens sju första sånger, af hvilka de flesta läsas i våra skolor. På samma gång har jag sökt att i någon mån beröra hufvudideen i dikten. Det är ett stortadt drama med en stark tragisk anstrykning, en dikt, som vill »förklara Guds vägar med människan», en dikt, som visar, att jorden är en uppfostringsanstalt och att hvar och en måste lida. Men lidandet kan inskränkas till ett minimum, kan stanna vid det af ödet bestämda måttet, om människan går de vägar, som gudarne utstakat. Och sin vilja ha de förkunnat genom talrika uppenbarelser från himmelen, genom gudasända skalder, genom folkens herdar, som få tankar från gudarne, och genom siare. Dessutom ljuder Zevs' stämma i hvarje bröst, som lyssnar till budskap från himmelen. Men föraktar man dessa bud, då ökas lidandet här i tiden, och slutligen störtar människan med sina i själen ingrodda synder ned i det afgrundsdjupa fördärfvet, och »den länge plågade dödens hemska öde rycker henne ned i Hades' boning.» Och dock är det ingenstädes sagdt, att detta är slutet på tillvaron. Homeros' folk födde en Sokrates och en Plato, de stora sijnre, som förebådade en ännu mera strålande dag.

P. G. Lyth.

Litteratur.

Engelsk-Svensk Ordbok — Skolupplaga — på grundvalen af Wenström-Lindgrens större Engelsk-Svenska Ordbok utarbetad af Erik Lindgren. Stereotyperad upplaga. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners Förlag.

Under de senare årtiondena ha som bekant vid de allmänna läroverken, flickskolorna och de enskilda undervisningsanstalterna såsom lexikaliska hjälpredor vid öfversättning från engelska till svenska uteslutande användts den på Hiertas förlag utgifna stereotypupplagan af »Engelskt Svenskt Handlexikon», det i Tyskland på Tauchnitz' förlag utgifna »Engelskt och Svenskt Handlexikon» samt det på Carlssons förlag utgifna, af C. G. Jungberg utarbetade »Engelskt Svenskt Handlexikon».

Att dessa ordböcker i intet enda afseende motsvara de rättmätiga anspråk skolan för närvarande måste ställa på en skolordbok, framgår tydligt och klart af de tidtals i komitébetänkanden¹⁾ och tidskrifter framträdande granskningar. Så yttrar den officiella språkkommissionen (1866) i fråga om Hiertas ordbok. »Att emellertid denna ordbok är långt ifrån att uppfylla skolans behof, derom torde tankarna ej vara delade. Hon är nämligen dels alltför ofullständig i afseende på själfva ordmaterialet, dels alltför fattig på fraser och exempel till förklarande af angifna betydelser hos de serskilta orden, och kan svårligen anses för annat än ett ordregister, mera lämpligt för den resande främlingen än för ynglingen i skolan».

Beträffande den i Tyskland på Tauchnitz' förlag utgifna ordboken yttrar Kommissionen: »Den är i afseende på vårt eget språk alltför felaktig för att kunna förordas till bruk vid elementarläroverken, hvartill den icke heller från början gerna kunnat vara afsedd».

Hvad slutligen angår den Jungbergska ordboken på Carlssons förlag, så har en granskare i den i Köpenhamn utgifna filologisk tidskrift en gång för alla visat, att den är af så underhållig beskaffenhet, att dent rent af bör förbjudas vid undervisningen.

1) Jfr t. ex. »Underdånigt Betänkande afgifvet den 1 September 1866 af den i Näder tillsatta Kommissionen för behandling af åtskilliga till Språkundervisningen inom Elementarläroverken hörande frågor.

De respektive granskarne ha äfven i sina granskningar ansett sig böra framhålla vikten och behovet af en vida större omsorg än hittills ägt rum i afseende på ordböckernas typografiska utstyrelse samt att en ytterst noggrann uppmärksamhet ägnas åt korrekturläsningen.

De båda af Hierta och Tauchnitz utgifna ordböckerna sakna som bekant uttalsbeteckning. I Jungbergs ordbok upptages däremot en uttalsbeteckning, som ända till oigenkänlighet rådbärkar det engelska uttalet. I fråga om val af uttalsbeteckning i en skolordbok yttrar Kommissionen »I den engelsk-svenska ordboken bör uttalet angifvas efter det Walkerska systemet¹⁾).

Af hvad vi ofvan yttrat framgår alltså ovedersägligen, att våra hittills varande trenne engelsk-svenska skolordböcker — Hiertas, Tauchnitz och Jungbergs — af den offentliga granskningens målsmän utdömts och att skolan hittills saknat en god och efter dess nuvarande litteraturbehof lämpad ordbok.

Då vi för ett par år sedan i Wenström-Lindgrens stora engelsk-svenska ordbok erhöello ett lexikaliskt verk af första rang²⁾, så hoppades vi att inom kort få motse en skolupplaga af densamma, utarbetad med fäst afseende på skolans behof i fråga om ordmaterial, uttalsbeteckning, begreppsskiftningar, hvardagsuttryck och fraser samt typografisk utstyrelse. Så skedde ock. För en tid sedan mottogo vi nämligen till anmälan i denna tidsskrift föreliggande skolupplaga af Dr Erik Lindgren, utarbetad på grundvalen af Wenström-Lindgrens större engelsk-svenska ordbok.

Då Dr Lindgren ej genom något företal närmare redogjort för den plan han följt vid utarbetningen eller angifvit de motiv, som i särskilda fall varit bestämmande, så är granskaren härutinnan naturligtvis hänvisad endast till själfva skolupplagan sådan den föreligger och till den stora upplagan.

Först sedan han genomgått den förra och gjort behöriga anteckningar samt anställt jämförelser emellan de särskilda artiklarna i de begge upplagorna, ha bearbetarens åtgöranden med önskvärd tydlighet framträd.

Dessa synas hufvudsakligen ha varit af hyfsande, polerande och korrigerande art. Strykningarna (af $\frac{2}{3}$ af den stora upplagan) ha tydligen företagits efter sorgfälligt urval, med ständig hänsyn till skolans och det allmänna lifvets behof. Såsom en följd häraf ha ock åtskilliga omstöpnningar i det hela måst göras, ett och annat nytt ord tilläggas, nya fraser och uttryck in-

1) Jfr ytterligare härom Ped. Tidskr. 1890, h. 9, sid. 332.

2) Jfr Ped. Tidskr. 1890, h. 9.

fickas, de gamla filas och korrigeras här och där, praktiskt mindre lämpliga vändningar utbytas mot mera direkt användbara sådana, samt svenska översättningen flerstädes omarbetas och göras mera adekvat¹⁾). Ett praktiskt och säkert sätt att uttröna, huruvida en skolordbok äger den nödiga fullständighet i ordmaterialet, som erfordras för att lämna lärjungen en god och exakt översättning af de i de engelska texterna förekommande ord, är onekligen att, liksom lärjungen själf plägar göra, uppslå de »svårare» orden sida för sida i några af de för skolorna utgifna »Engelska Författare» och efterse, huruvida ordboken klart, bestämdt och följdriktigt anger ordens ursprungliga och egentliga samt därur uppkomna härledda och oegentliga betydelse.

I detta syfte och på nyss antydda sätt ha vi genomgått några af de mera beaktansvärda »Engelska Författarne», nämligen de af Lektor Sturzen-Becker på P. A. Norstedt & Söners förlag utgifna »Cricket on the Hearth» by Dickens och »Historical Biographies» by Gardiner²⁾.

Vidare ha vi genomgått Massey's Village Tales af Dr Siljeström och Fawcett's Eminent Women of our Times af Miss May samt Winter's Bootles' Baby af Emil Rodhe. Ordboken har för hvarje fall bestått provvet på ett i allo tillfredsställande sätt.

I fråga om konstruktioner och idiomatiska uttryck har förf. äfven lyckats vinna nödig fullständighet.

Ett till ordboken fogadt bihang innehåller en utförlig lista å engelska egennamn med uttalsbeteckning. Vi äro öfvertygade att detta tillägg skall blifva mycket välkommet för en och hvar samt alldeles särskildt för dem, som studera Englands och Amerikas historia och geografi.

Ordboken framträder i en för våra förhållanden högst värdad typografisk utstyrelse.

1) Önskligt hade varit att förf. såsom regel betecknat — ate i adjektiv och substantiv samt — age⁴ a ell. ² e och ej¹ a. I öfverensstämmelse med det sydengelska uttalet, som med rätta blifvit följd, hade förf. äfven kunnat teckna wh som w och ej som hw. ¹ o före r hade ock kunnat moderniseras till ³ o. I fråga om tonvikten hos sammansättningar med archytrar Murray's Dictionary Part II. p. 430 »Established Compounds, as archangel, archbishop, archduke, etc., tend to have the main stress on arch — especially when they are prefixed to a name, as the Archduke Charles, Archbishop Cranmer».

2) Vi begagna oss här af tillfället att synnerligen förorda dessa begge af den erfarne, skicklige och nitiske lektor Sturzen-Becker så förtjänstfullt redigerade arbeten för det högre skolstadiet.

Då vi nu äntligen efter 30 års väntan lyckats erhålla en mönstergill engelsk-svensk skolordbok, så kunna vi ock hoppas, att hvarje lärare och lärarinna i engelska språket vid våra skolor måtte för lärjungen framhålla vikten och nödvändigheten af att använda den nya skolordboken, så snart läsning af författare inträder och ej de numera utdömda, af Hierta, Tauchnitz och Jungberg utgifna ordböckerna.

C. G. Mortén.

G. W. Wilhelmssons Registrator för tidningsurklipp.

Se der en af de mest innehållslösa produkter i bokform, som någonsin sett dagen. Om den därför också är värdelös, är en annan fråga. Att den är välkommen för dem som läsa tidningarne med ett lyriskt intresse, säger sig sjelf, men kan äfven en lärare för egen del och för sin undervisning hafva gagn deraf?

Både magistern och hans undervisning böra följa med sin tid. Men tiden går fortare än slutförsäljningen af gamla läroboksupplagor, stundom t. o. m. så fort, att icke ens författarne sjelfva hinna följa med, när en ny upplaga blir ekonomiskt nödvändig. Derfor måste våra läroböcker kompletteras och materialet för kompletteringen skola »våra samtida» bestå. Och hvarför tala blott om komplettering? Man skulle lika väl kunna hänvisa till våra samtida för deras korrigerering och kanske allra mest för deras illustrering.

Den som t. ex. har den lyckliga ställningen att få undervisa i geografi och den lyckliga lusten att icke vara antikverad och torr i sin undervisning, måste naturligtvis följa med i tidningarne, samla färiska uppgifter af statistiskt innehåll, uppgifter om nya kommunikationsleder och nya upptäckter, små reseskildringar o. d. Just detta intresse och detta arbete med ett fullt aktuellt material skall utan tvifvel gifva en viss fart åt undervisningen och vara mycket lärorikt både för läraren och lärjungarne. Och det fins också tillräckligt material för alla andra lärare. Religionsläraren kan också behöfva små statistiska uppgifter, han finner någon gång en lefvande skildring af någon främmande religions eller en kristen sekts läror och bruk, berättelser om missionen o. s. v. Historikern finner ett rikt material både i dagens historiskt viktiga händelser och i mycket af det som tages fram vid våra jubiler o. s. v., att icke glömma referaten från sjelfständiga forskares föreläsningar och skrifter. Klassikern finner ett och annat om gräfningar och upptäckter, fysikern om allehanda uppfinningar o. s. v., o. s. v.

Det ligger en stor konst i att kunna visa lärjungarne, att det, som de lära i skolan, hänger ihop med det levande lifvet. Redan den föreställningen, att magistern läser tidningarne icke blott för sitt nöjes skull eller till tidsfördrif, utan äfven för att lära något och lära något just i de ämnen, i hvilka pojkarne få lexor, kan vara nyttig. Och vill man någon gång alldeles särskildt påkalla lärjungarnes uppmärksamhet och ofelbart väcka deras intresse, behöfver man blott börja sin framställning med ett »jag läste för en tid sedan i en tidning», eller kanske ännu bättre »i går i Stockholms Dagblad» — ty ju konkretare desto bättre.

Vi drunkna i våra många tidningars öfversvallande mängd af notiser och uppsatser. Allt som icke intresserar oss, och det är ju nästan allt som står der, dödar oftast intresset äfven för det, som borde intressera oss, och kommer oss att hastigt glömma det mesta äfven af det, som har till en viss grad intresserat oss. Wilhelmssons »för tidningsurklipp» vill just hjälpa oss att rädda, ordna och göra tillgängligt det lilla, som kan hafva något värde just för den ene eller andre af oss. — »Boken» är praktiskt anordnad, praktupplagan (pris 3 kr.) dessutom mycket prydlig.

Uppgifter för skriftlig afgangsexamen vårterminen 1892.

Ämnen för uppsats på modersmålet.

1. Luther på Wartburg.
2. Gången af Roms eröfringspolitik efter Italiens underkufvande.
3. Jemförelse mellan utvandringen från Skandinavien under vikingatiden och i våra dagar.
4. Magnus Gabriel De la Gardie.
5. Den franska smakrikningen inom 1700-talets svenska vitterhet.
6. Om renen.
7. Sol- och månförmörkelse.
8. Hur ödet kastar än vår lott,
Ett land, ett fosterland vi fått.
Hvad fins på jorden mera värdt
Att hållas dyrt och kärt.

Latinskt öfversättningsprof.

Ulysses hade jemte andra grekiska furstar lofvat Menelaus före hans giftermål att hjälpa honom, om han för sin makas

skull utsattes för några förolämpningar. Men sedan fick Ulysses veta, att det var honom förutsagdt, att om han ginge till Troja, han först efter 20 år skulle komma tillbaka, och vare sig att han fruktade för detta öde eller emedan han lefde lycklig och nöjd på Ithaka med sin unga maka, var det hans afsigt att föredraga hemmets lugn framför ärans lockelser. När därför några grekiska furstar sändes till Ithaka för att påminna honom om hans gifna löfte, stälde han sig vansinnig, troende, att desse sålunda lättast skulle förmås att låta honom stanna hemma. Han spände en ox och en åsna för sin plog och sådde salt i fårorna i stället för säd. Listen skulle måhända hafva lyckats, om icke en af de utsände, som anade, huru saken förhöll sig, för att pröfva honom hade lagt hans lille son Telemach i fåran framför plogen. Bestört upplyfte fadren plogen för att icke skada gossen och röjde derigenom, att vansinnet var låtsadt och icke verkligt.

V. T. 1892.

Franskt öfversättningsprof.

Min herre! — Fastän det är mycket möjligt, att Ni ej längre minnes, att vi en gång träffats i Malmö, tar jag mig likväl friheten vända mig till Eder för att be om några upplysningar. Jag ämnar nemligen tillbringa en del af sommaren i södra Frankrike. För att komma dit så billigt som möjligt, tror jag, att det är bäst att fara med den ångbåt, som hvar fjortonde dag afgår från Malmö till Bordeaux. Ni skulle göra mig en stor tjänst med att låta mig veta, hvad tur- och returbiljetten kostar, och hvilken dag i början af Juli båten afgår från Malmö. I biljettpriset ingår ju äfven betalning för maten under resan? — Som jag i Malmö ej har några bekanta, vågar jag vända mig till Er, som der är den ende, för hvilken jag haft äran bli presenterad. — Mottag på förhand, min herre, uttrycket af min djupa tacksamhet.

N. N.

Tyskt öfversättningsprof.

a.

Ärade Herr Konsul! — Edert vänliga bref af den 13 Mars har jag ända tills i dag nödgats lemna obesvaradt, ty det har varit mig alldeles omöjligt att förr ge Eder de upplysningar, som Ni deri begärde. Icke ens nu är jag i stånd att fullständigt bedöma den person, om hvilken Ni har skrivit till mig. Jag tror mig dock kunna säga, att han åtnjuter godt anseende hos alla, som närmare känna honom. Han tyckes vara arbetsam och pålitlig, och han torde äfven vara nog van vid affärer för att

kunna bli Er till nytta som kommissionär. Kan Ni ej finna någon bättre, tror jag, att Ni bör vända Er till honom, och han skall utan tvivel göra sitt bästa för att väl motsvara Ert förtroende. — Jag ber om min vörnadsfulla helsning till fru konsulinnan, som alltid varit så vänlig mot mig, då jag haft nöjet att i Lybeck vara eder gäst, och jag förblifver alltid eder mycket tillgifve

N. N.

ö.

Ovidius berättar, att Apollo, som blifvit förargad på konung Midas, därför att han gaf sig ut för musikkännare utan att der-till ega någon befogenhet, lät växa ut åsneöron på honom, hvilka denne skickligt dolde under den höga österländska mössan. Ingen annan än hans barberare, som brukade klippa hans hår, fick veta hvad som händt konungen. Att röja denna hemlighet vågade icke barberaren, men han kunde ej heller tiga med den, ty den tryckte så på hans sinne, att han bragtes nästan till förtviflan. Han gick därför till ett aflägsset ställe, gräfdde en djup grop i jorden, hviskade i gropen sin hemlighet och fylde sedan åter igen den. Men öfver gropen växte högt gräs, och då det rördes af vinden, hviskade det ständigt: »Midas har åsneöron». Så blef hemligheten bekant för alla.

Engelskt öfversättningsprof.

Likasom så många andra hade lille Jakob aldrig riktigt kunnat lära sig, att vi böra kufva våra begär. Fick han om hösten i någon trädgård se ett plommonträd med vackra, mogna frukter, började han genast tänka efter huru han skulle komma åt dem. När ingen fans i trädgården, smög han sig dit och, vig som en katt, klättrade han upp i trädet och fylde sina fickor med de vackraste plommon, hvarefter han hoppade öfver planket och gick lugnt sin väg fram, som om ingenting hade händt. En trädgårdsmästare, som ofta varit utsatt för hans ofog, föresatte sig att utforska, hvem det var, som aldrig lemnade hans vackra plommonträd i fred. Han gömde sig därför bakom en tät buske vid den tid på dagen, då tjuften brukade komma. På det sättet lyckades han gripa Jakob, just då denne klef ned från trädet. Ni kan lätt föreställa er, att den gången plommonen blefvo ganska beska för den lille Jakob.

Geometriska uppgifter.

1. Att konstruera en triangel, då man känner två af dess höjder samt summan af de sidor, mot hvilka dessa höjder äro vinkelräta.

2. Två lika stora cirklar tangeras hvarandra utantill. Att dragas en sekant så, att det stycke deraf, som faller mellan cirklarne, blir dubbelt så stort som hvardera kordan.
3. Hvilken är orten för en rörlig punkt, hvars afstånd från två fasta punkter hafva ett gifvet inbördes förhållande?
4. Genom en hyperbels ena focus är mot den reella axeln dragen en perpendikel, som träffar kurvan i P. Tangenten i P. skär nämnda axel midt emellan centrum och focus. Huru stor vinkel bilda då asymptoterna med hvarandra?
5. I en cirkel äro på samma sida om medelpunkten två parallela kordor dragna; den enas båge är 108° , den andras 72° . Konstruera en cirkelsektor, hvars radie är dubbelt så stor som cirkelns och hvars yta är lika med den del af cirkeln, som ligger mellan kordorna!
6. a och b äro två gifna determinerade linier. Kan man geometriskt konstruera $\sqrt[3]{a^3 + b^3}$ och $\sqrt[4]{a^4 + b^4}$, samt, om så är, huru?
7. Två punkter på en cirkels periferi äro gifna. Drag från dessa punkter två parallela kordor, som tillsammans hafva en gifven längd!

Algebraiska uppgifter.

1. Om man i en aritmetisk progression af tre termer ökar den första med 8, blir den en geometrisk progression, hvars summa är 26. Hvilka äro termerna?
2. På ett jernvägståg som går mellan tvenne orter, finnas på andra klassen 64 personer mer än på den första, och på tredje klassen 166 personer mer än på den andra. Samtliga biljetterna äro betalda med 669 kronor 60 öre, hvarvid andra klassens resande betalat 163 kronor 20 öre mer än första klassens, men 40 kronor 80 öre mindre än tredje klassens. Då vidare biljettpriiset till första klassen är lika med summan af biljettpriiset till andra och tredje klasserna, så frågas efter personernas antal i hvarje klass samt dertill hörande biljettpreis.
3. Hvad är förhållandet mellan diagonalerna i en regulier 7-hörning?
4. En person har två ur och brukar bestämman tiden genom att taga aritmetiska mediet mellan bådas uppgifter; det endrar sig emellertid 4 minuter före i dygnet, det andra 11 minuter efter på ett dygn och sex timmar. En dag, då båda uren stälts rätt kl. 6 f. m. kom han dock för sent till ett bantåg; det afgick en minut tidigare än han beräknat. Huru dags var det?

5. Af tre räta linier skära hvarandra den första och andra under den spetsiga vinkeln α , den andra och tredje under den spetsiga vinkeln β , samt den tredje och första under den spetsiga vinkeln γ . Af den första linien projicieras ett stycke, hvars längd = m , på den andra linien; den erhållna projektionen projicieras på den tredje linien, den nya projektionen åter på den första linien, o. s. v. i oändlighet. Huru stor blir summan af linien m och alla projektionerna?
6. Om höjderna i en triangel äro h_1 , h_2 , h_3 , huru stora äro de motsvarande sidorna?
7. Hvilken af alla räta koner, som kunna omskrivas kring en gifven sfer, har minsta volymen?

Uppgifter af mekaniskt och fysikaliskt innehåll.

1. Från den öfversta punkten af ett 38 m. långt, lutande plan nedlägges en kropp utefter planet, och en sekund senare kastas en annan kropp i motsatt riktning från planets lägsta punkt. Med huru stor hastighet bör detta kast ske, för att kropparne skola mötas midt på planet, då detta med horisonten bildar en vinkel af 25° . Friktionen kan lemnas utan afseende. Accelerationen vid fritt fall är $9,8$ m.
2. En upprättstående ihålig cylinder, som upptill är öppen, men nedtill sluten, och hvars inre diameter är 16 cm., innehåller olja i tillräcklig mängd. Ofvanom denna finnes i cylindern en tätt slutande, cylindrisk kolf, som är rörlig utan nämnvärd friktion. Ett i båda ändarne öppet, lodrätt rör, hvars längd är 50 cm. och inre diameter 2 cm., är inkittadt i ett genom kolfven gående hål på sådant sätt, att rörets nedre mynning ligger i kolfvens underyta. Kolfven och röret väga tillsammans 3,4 kg. Om kolfven ytterligare belastas med 5,7 kg., fylles hela röret nätt och jemt med olja. Huru stor är oljans egentliga vikt?
3. En lodrät metallsträng är fäst med sin öfre ända i en fast punkt, med sin nedre vid en rak, enarmad häfstång. Strängen kan således spännas derigenom, att på häfstången hänges en gifven vikt. Hänges denna 27 cm. från stångens vridningsaxel, angifver strängen vid svängningen viss ton. Hvar skall samma vikt hängas, för att strängen skall angifva en ton, som är tersen till den förra? Häfstångens vikt kan lemnas utan afseende.
4. Ett kärl af 10 liters rymd fylles vid ett barometerstånd af 75 cm. med torr luft af 0° och igentäppes. Den så afstängda luften uppvärms derpå till 88° , och kärlet öppnas

- ånyo vid 72 cm:s barometerstånd. Beräkna vigten af den luft, som då lemnar kärlet, hvars utvidgning kan lemnas utan afseende. Luftens utvidgningskoefficient är $\frac{1}{273}$. Vigten af en liter luft af 0° och 76 cm:s tryck är 1,293 gr.
5. En viss mängd qvicksilfver uppvärms till 93° och hålles derpå i en vattenkalorimeter, hvars temperatur derigenom stegras från 6° till 14° . Hvilken blandningstemperatur skulle erhållits, om man i kalorimetern hade hållt blott halftva qvicksilfvermängden?
 6. En gifven samlingslins är sådan, att den af ett föremål på 18 cm:s afstånd från detsamma ger en verklig bild, som är lika stor som föremålet. Huru stark blir förstoringen, om denna lins användes som lupp för ett öga, hvars afstånd för tydligt seende är 27 cm.?
 7. En galvanisk stapel, bestående af 5 lika element, ordnade jemte hvarandra, så att de bilda ett par, slutes med en 15 m. lång ledningstråd, hvars elektriska motstånd är 1,2 ohm. Om elementen i stället ordnas efter hvarandra, erhålles samma strömstyrka, som i förra fallet, om den yttre ledningens längd ökas med 20 m. af samma slags tråd. Huru stort är motståndet i hvarje element?

Kongl. beslut.

Pensioner och löneförhöjning.

K. M:t har den 12 maj 1892 förklarad lektorn vid allmänna läroverket i *Hernösand*, kontraktsprosten m. m. *Jonas Widén*, berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked varder honom beviljad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära pension till belopp af 3,600 kr. årligen

— Rektorn vid allmänna läroverket i *Skellefteå*, *C. Ocklind*, har af K. M:t förklarats berättigad att efter erhållet afsked från rektorstjensten för sin återstående lifstid uppbära pension med 3,000 kr. årligen.

— Lektorn vid allmänna läroverket i *Norrköping* *C. H. B. Bergstedt*, som redan vid utgången af år 1887 varit berättigad till uppflyttning i andra lönegraden, men af förbiseende ej i behörig tid dertill anmält sig och i följd deraf först med år 1889 uppflyttats i berörda lönegrad, har af K. M:t den 12 maj 1892 såsom löneförhöjning för år 1888 tilldelats ett understöd af 500 kr.

— Till K. M:t har direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk öfverlemnadt och dervid till bifall förordadt en af gymnastikläraren vid högre latinläroverket å Norrmalm *C. C. A. Silow* gjord ansökning, att han, som i egenskap af gymnastiklärare vid allm. läroverket i Kristianstad år 1883 uppflyttats i tredje lönegraden och vid sistnämnda läroverk tjenstgjort till och med vårterminen 1883, hvarefter han tillträdt lärarebefattningen vid gymnastiska centralinstitutet, måtte, sedan han den 15 mars innevarande år af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk utnämnts till sin nuvarande befattning, förklaras berättigad att från och med den dag, denna befattning af honom tillträdtes, åtnjuta den för gymnastiklärare vid högre allm. läroverk bestämda lön i tredje lönegraden.

K. M:t har den 10 juni 1892 medgifvit, att *Silow* må från den tid, då han eger uppbära lön såsom gymnastiklärare vid högre latinläroverket å Norrmalm, åtnjuta sådan lön i tredje lönegraden.

Entledigande från rektorsbefattning.

Sedan domkapitlet i Vexjö den 14 maj 1892 beviljat lektorn vid allmänna läroverket i *Vexjö*, t. f. rektorn derstädes *H. S. Cederschiöld* afsked från hans lektorsbefattning fr. o. m. den 1 aug. detta år, har K. M:t, på gjord ansökning, den 27 sistlidne maj entledigat honom från och med sistnämnda dag från det honom den 19 maj 1885 meddelade förordnande att tills vidare bestrida rektorsbefattningen vid nämnda läroverk.

Ogillade besvär.

K. M:t har den 20 maj 1892 ogillat de besvär fil. doktorerna *J. A. Thomson* och *N. M. Sjöstrand* hvar för sig anført öfver domkapitlets i Skara beslut den 18 december 1891, hvarigenom fil. doktorn *Johan Bergman* utnämnts till lektor i latinska och grekiska språken vid allmänna läroverket i *Venersborg*.

Gillade besvär.

Hos K. M:t har fil. kand. *Lars Isidor Norström* anført besvär öfver domkapitlets i Göteborg den 16 december 1891 meddelade beslut, hvarigenom domkapitlet efter pröfning af inkomna ansökningshandlingar och bedömande af aflagda prof för en vid högre latinläroverket i Göteborg ledig adjunktsbefattning i franska, engelska och tyska språken, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, till innehafvare af denna befattning utnämnt vikarierande läroverksadjunkten *Christian Granqvist*.

K. M:t har den 10 juni 1892 låtit handlingarna i detta mål sig föredragas och deraf inhemtat bland annat:

att Granqvist, som är född 1847, aflagt mogenhetsexamen 1869; idkat studier vid universitetet i Lund och 1876 erhållit intyg af då tjänstförrättande professorn i nyuropeisk linguistik, att han egde sådana insigter i tyska, franska och engelska språken, att de i fil. kand.-examen kunde vitsordas med betyget »laudatur», genom K. M:ts resolution den 24 april 1890 förklarats behörig att söka och erhålla sådana adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allm. läroverk, med hvilka vore förenade undervisningsskyldighet i minst två af nyssnämnda språk; tjenstgjort såsom vikarierande och extra lärare vid allm. läroverk 15½ år; vid undervisningsprovet för nu ifrågavarande tjänst erhållit betygen »berömlig» i engelska och tyska samt »med utmärkt beröm godkänd» i franska språket;

att klaganden, som är född 1859, aflagt fil. kand.-examen 1881 och fil. lic.-examen 1887, genomgått profårskurs 1887—1888; tjenstgjort såsom vikarierande och extra lärare vid allm. läroverk något mer än tre år och dessutom vid ett enskildt högre läroverk ett år; vid undervisningsprovet för nu ifrågavarande tjänst erhållit betygen »berömlig» i franska och tyska samt »med utmärkt beröm godkänd» i engelska språket;

äfvensom att domkapitlet utnämnt Granqvist, enär han på grund af den erhållna dispensen måste betraktas såsom likställd med klaganden i afseende å profår och kand.-examen, särskildt med hänsyn till hans med högsta betyget bedömda tentamen i främmande lefvande språk, och han i fråga om tjenstgöring egde framför Norström ett betydande företräde, som icke syntes kunna uppvägas af dennes större lärdomsförtjenster.

Detta med hvad mera handlingarna innehålla har K. M:t tagit i öfvervägande; och enär klaganden är betydligt öfverlägsen Granqvist i lärdomsförtjenster samt likställd med honom i afseende på undervisningsskicklighet, har K. M:t pröfvat rättvist att, med upphäfvande af domkapitlets öfverklagade beslut, föreskrifva, att fullmakt å ifrågavarande adjunksbefattning vid högre latinläroverket i Göteborg skall för klaganden utfärdas.

Ansökning om resekostnadsersättning.

Fil. kand. S. G. Forsström, som under sistlidne mars månad tjenstgjort såsom vikarierande lektor vid allmänna läroverket i Nyköping, och som för att inställa sig till tjenstgöring måst resa från Upsala till förenämnda stad, hade hos K. M:t anhållit att få kostnaderna för sina resor från Upsala till Nyköping och åter till Upsala ersatta med ett belopp af 33 kr. 45 öre; men

K. M:t har den 12 april 1892 icke funnit skäl berörda ansökning bifalla.

Rätt att anställa mogenhetsexamen.

Sedan docenten vid universitetet i Lund, fil. doktorn *David Bergendal*, blifvit utsedd till föreståndare för *Lunds privata elementarskola*, har K. M:t den 12 maj 1892 medgifvit, att *B.* må i denna egenskap under en tid af fem år, räknadt från början af nästkommande hösttermin, ega rättighet ej mindre att vid nämnda läroverk anställa mogenhetsexamen med de lärjungar, som under minst två år begagnat undervisningen i läroverkets högsta klasser, ännu fven att vid lärjungarnes uppflyttning till den afdelning, som vid skolan motsvarar sjunde klassen vid statens allmänna läroverk, anställa mogenhetspröfning i tyska språket med dem, som undervisats å reallinien, samt i detta språk och naturalhistoria med dem, som tillhöra latinlinien.

— K. M:t har beviljat föreståndaren för *Lyceum för flickor* i Stockholm, filosofie doktorn *Gustaf Sjöberg* rätt att under ytterligare fem år vid nämnda läroverk anställa mogenhetsexamen.

Statsunderstöd åt flickskola.

Sedan kyrkoherden *E. Flygare* m. fl., hvilka af föreståndarinnan för *Virginska* flickskolan i *Kristianstad* *Emelie Virgin* från och med utgången af innevarande läsår öfvertagit nämnda läroanstalt, för hvilken ny föreståndarinna blifvit antagen och hvilken under benämningen *Kristianstads elementarläroverk för flickor* kommer att uppehållas efter samma plan som hittills, hos K. M:t anhållit, att det statsanslag å 1,500 kronor, som för hvar och ett af åren 1891, 1892 och 1893 genom nådiga brefvet den 23 januari 1891 tilldelats *Emelie Virgin*, måtte för senare hälften af innevarande år samt för år 1893 under stadgade vilkor utgå till sökandena såsom berörda flickskolas styrelse, så har K. M:t den 12 maj 1892 berörda ansökning bifallit.

Tillsättning af teckningsläraretjenst.

K. M:t har den 20 maj 1892 medgifvit, att teckningsläraretjensten vid högre latinläroverket i *Göteborg*, som alltsedan vårterminen 1882 uppehållits och fortfarande uppehålls af vikarie, må i stadgad ordning tillsättas.

Extra lärare vid läroverken.

I anledning af gjorda framställningar har K. M:t funnit godt medgifva, att för nästkommande läsår må vid nedannämnda allmänna läroverk anställas följande antal extra lärare, nemligen:

i *Stockholm*: vid högre latinläroverket på Norrmalm 10, vid h. allmänna läroverket på Södermalm 11, vid högre realläroverket 6, vid Jakobs läroverk 3, Katarina 3, Östermalms 7, vid läroverken i *Upsala* 2, *Gefle* 4, *Linköping* 1, *Norrköping* 4, *Westervik* 1, *Nyköping* 1, *Fönköping* 5, *Lund* 5, *Malmö* 9, *Kristianstad* 1, *Karlskrona* 4, *Helsingborg* 9, *Ystad* 1, *Karlshamn* 1;

i *Göteborg*: vid högre latinläroverket 4, högre realläroverket 12, vid femklassiga läroverket 4, vid läroverken i *Halmstad* 3, *Karlstad* 7, *Hernösand* 1, *Umeå* 1, *Luleå* 1, *Sundsvall* 4, hvilka lärare ega åtnjuta arfvoden enligt derom gällande bestämmelser:

att för samma läsår arfvoden, beräknade hvarterda efter 2,000 kr. för helt läsår, må utgå till åtta extra ordinarie lektorer, nemligen tre vid högre latinläroverket på Norrmalm, tre vid högre realläroverket och en vid Nya Elementarskolan i *Stockholm* samt en vid högre realläroverket i *Göteborg*; äfvensom

att vid hvardtera af högre allmänna läroverket å *Södermalm* och *Katarina* läroverk i *Stockholm* må anställas, utom de ofvan nämnda extra lärarne, jemväl en biträdande lärare med inskränkt tjenstgöringsskyldighet och arvode af 900 kr. för helt läsår, dock att i stället för dessa båda biträdande lärare må anställas en extra lärare med skyldighet att tjenstgöra högst fjorton timmar i veckan vid hvardtera af bemälda läroverk

Derjemte har K. M:t funnit godt medgifva, att för undervisning i teckning och välskrifning utöfver den tjenstgöring, som enligt nåd. cirkuläret den 18 maj 1878 kan utan K. M:ts tillåtelse teckningslärare åläggas, må för nästkommande läsår vid nedannämnda allmänna läroverk utgå särskilda arfvoden enligt de i berörda cirkulär angifna grunder till ordinarie teckningsläraren eller den, som af vederbörande eforalstyrelse förordnas till uppehållande af ifrågavarande undervisning, nemligen:

i *Stockholm*: vid högre latinläroverket på Norrmalm för 15 timmar i veckan, vid allmänna läroverket på Södermalm för 8, vid realläroverket för 24, vid Jakobs för 1, vid Östermalms för 5, vid *Upsala* för 6, vid *Linköpings* för 3, vid *Örebro* för 12, *Fönköpings* för 11, vid *Lund* för 5, vid *Malmö* för 10, vid *Helsingborgs* för 5, i *Göteborg*: vid högre latinläroverket för 3, vid realläroverket för 39, vid femklassiga läroverket för 7 och vid läroverket i *Karlstad* för 11 timmar i veckan.

Anslag till byrå för förmedlande af e. o. lärares anställning.

På en af styrelsen för svenska lärarälskapet gjord ansökan, hvaröfver direktionen öfver Stockholms stads undervisnings-

verk afgifvit utlåtande, har K. M:t den 10 juni 1892 funnit godt tilldela styrelsen såsom bidrag till bestridande af omkostnaderna för en af sällskapet inrättad byrå för förmedlande af extra ordinarie lärares anställning vid de allm. läroverken 200 kr. för hvar och ett af åren 1891 och 1892 eller tillsammans 400 kronor.

Utdelande af tidning till läroverk.

K. M:t har den 14 sisl. maj förordnat att allmänna läroverken i Lund, Malmö, Helsingborg, Kristianstad och Karlskrona skola erhålla hvarterda två exemplar af »*Tidning för idrott*» samt allmänna läroverket i Ystad ett exemplar af samma tidning.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning

Fil. lic. *A. E. Westholm* har, utan hinder deraf att han i fil. kand. examen icke erhållit betyg om godkända insigter i alla de ämnen, som äro föreskrifna för behörighet till adjunkts och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, af K. M:t den 20 maj 1892 förklarats behörig att söka och ifrågakomma vid tillsättning af dylika tjänster.

— Organisten i *Arboga* stadsförsamling *G. M. Celander* har af K. M:t erhållit rätt att söka nu lediga musiklärarebefattningen vid allmänna läroverket i Arboga, ehuru han icke uppfyllt de i § 74 af läroverksstadgan, sådan denna paragraf lyder enligt kongl. kungörelsen den 8 dec. 1881, föreskrifna vilkor för behörighet till musikläraretjenst vid allmänt läroverk.

Vägrad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Adjunkten vid folkskolläraryrkesseminariet i *Kalmar* *P. J. M. Svensson*, som anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i nämnda stad ledig adjunktsbefattning med undervisningsskyldighet i modersmålet, historia och geografi samt tyska språket, hade hos K. M:t anhållit, att han, som tillföre inför domkapitlet i Skara aflagt prof i modersmålet samt historia och geografi för den adjunktsbefattning han nu innehar, måtte vara befriad från skyldighet att för den nu sökta tjänsten aflägga ytterligare prof i sistnämnda ämnen, samt att denna befrielse måtte förklaras gällande äfven vid framtida ansökningar till adjunkts- och kollegabefattningar vid läroverken inom stiftet; men K. M:t har den 20 maj 1892 icke funnit skäl att berörda ansökning bifalla.

Beviljad dispens vid akademisk examen.

På hemställan af teol. fak. i *Upsala* har K. M:t medgifvit fil. kandidaterna *T. Torbjörnsson*, *J. A. Ronqvist*, *S. Fries*, *N. Söderblom*, *E. Arnell*, *A. Hultgren*, *F. Hillström*, *A.*

Lundebloom, F. Flodman, A. M. Magnusson, K. Nilsson, S. Freidenfelt, J. A. Carlsson, E. Bergman och S. Andersson. hvilkas fil. kandidatexamen ej upptager alla i teologisk filosofisk examen ingående ämnen, att det oaktadt aflägga teol. kandidat-examen.

— K. M:t har den 12 maj 1892 medgifvit, att studeranden vid universitetet i *Upsala E. J. Reinius* må vid afläggande af fil. kand.-examen enligt kongl. brefvet den 16 april 1870 med ändringar af den 26 jan. 1877 och den 12 sept. 1879 utbyta ämnet nordiska språk mot germanska språk.

— K. M:t har den 12 maj 1892 medgifvit, att docenten i historia vid universitetet i *Lund* fil. doktorn *J. C. V. Thyrén*, må aflägga juris kand.-examen, utan hinder deraf att han icke aflagt juridisk filosofisk examen eller i fil. kand.- eller licentiat-examen erhållit vitsord om godkända insigter i matematik.

— K. M:t har den 12 maj 1892 medgifvit, att studeranden vid universitetet i *Lund M. T. Sjögren* må i juridisk-filosofisk examen utbyta ämnet matematik mot ämnet nordiska språk.

Vägrad dispens vid akademisk examen.

Hos K. M:t hade studerandena vid universitetet i *Upsala A. M. Bergström* och *K. J. P:son Winge* anhållit om tillåtelse att i fil. kand.-examen utbyta, B. ämnet latin mot geologi och mineralogi samt W. ämnet latin mot astronomi; men K. M:t har den 20 maj 1892 icke funnit skäl att berörda ansökningar bifalla.

Personalnotiser.

Död: f. rektorn vid Karlskrona h. a. läroverk *C. V. Psarski* den 9 Juni, 76 år gammal.

Afsked har beviljats lektor *H. S. Cederschiöld* i *Vexiö* från o. m. d. 1 Aug.

Ansökan om rätt till pension har ingifvits af kollegan vid *Katarina* lvk i Stockholm dr *A. Ljung*.

Utnämder: Stockholm: fil. dr *T. Kahlmeter* till kollega i matematik, naturlära och modersmålet vid *Katarina* a. lvk; fil. kand. *L. W. Svensson* till adj. i modersmålet, naturlära samt historia och geografi; **Upsala:** fil. lic. *S. F. Eurén* till adj.; **Vexiö:** fil. dr *E. Zander* till adj.; **Ystad:** fil. kand. *J. N. Brandt* till kollega i franska, engelska och tyska; **Göteborg:** adj. dr *A. F. Kjellman* till kollega vid femkl. a. lvk.

Besvär: har lektor *J. Spångberg* anført öfver fil. dr *G. A. Adlerz'* utnämning till lektor i Sundsvall.

Tjänstledige: Stockholm: lektorn vid *Södermalms* h. a. lvk *H. R. Törneblad* från slutet af v. t. 1892 till slutet af v. t. 1893 för att vara

fullmäktig och deputerad i Riksbanken; **Malmö:** adj. O. A. Bundt från den 19 Maj till v.t.:s slut på grund af sjukdom; **Göteborg:** lektor E. Carlson från slutet af innevarande läsår till början af läsåret 1893—94 med skyldighet att under tiden afstå alla till tjensten hörande löneförmåner; **Luleå:** lektor L. G. Nilsson under nästa läsår; **Sundsvall:** adj. H. O. Hintze under nästa läsår; **Hernösand:** gymn. E. T. Munke'll under nästa läsår.

Förordnade: **Malmö:** stud. F. Feldt att uppehålla adj. Bundts lärarebefattning; **Skellefteå:** koll. M. G. Högbom att från och med början af h.t. tillsvidare upprätthålla rektorsbefattningen under förutsättning att rektor C. Ocklind före nästa läsårs början ant. afgår eller erhåller tjänstledighet; herr K. Ortman till v. musikl. och löjtn. K. Gyllengahn till v. teckn.l.; **Nyköping:** rektor S. Wägner att ytterligare 5 år vara rektor; **Hernösand:** kand. V. Dannel att uppehålla den lektorsbefattning i teologi, från hvilken lektor J. Widén anmält sig ämna före nästa läsårs början begära afsked; **Vexjö:** lektor A. H. Andersson att under en tid af 5 år från 1 Aug. bestrida rektorsbefattningen; **Trelleborg:** pastorsadj., fil. kand. A. Rydberg att tillsvidare uppehålla en otillsatt kollegabef.; **Askersund:** fil. kand. L. Norin till v. kollega, folkskoll. N. G. Kjellander till musikl. och löjtn. D. Lilliehöök till lärare i gymn. och teckning under h.t.; **Södertelje:** hr M. W. Wahlgren till extral., fanj. C. A. Nyblæus till teckn.l., folkskoll. P. Sörlin till musikl. och kapt. E. Seybold till gymn.l.; **Eskilstuna:** kand. J. A. Hoffman till v. kollega, fröken H. Salenius till v. teckn.-l.; **Strengnäs:** fil. kand. K. Hultbring till v. adj.; **Luleå:** fil. kand. A. G. L. Sandberg och adj. S. W. Westerlund till v. lektorer, fil. kand. D. A. Nyström till v. adj., fröken A. Hultqvist till v. teckn.-l. — allt under föruts. att vissa ansökningar om tjänstledighet varda beviljade —, fil. kand. E. Lindbäck till extral.; **Piteå:** fil. kand. G. Sandahl till v. adj.

Sökande: **Stockholm:** *adj.-befattn. i modersmålet, matematik och fysik vid Norra latinläroverket* sökes af adj. A. H. Blidberg, utn. kollegan fil. dr. T. Kahlmeter, fil. dr. A. Meyer, fil. lic. na C. F. Rydberg, A. Ringholm, R. Larssén, samt fil. kand. na K. E. Thorsnell, H. C. Askund, K. A. Vinell, K. V. Asperén och H. A. Klefbeck; *adj.-bef. i latin franska och engelska vid Nya elementarskolan* sökes af fil. dr. E. P. V. Österberg, fil. lic. na K. A. Linder och K. O. Wessman samt fil. kand. na E. Leatz och A. Söderlund; *gymn.l.-bef. vid Högre realläroverket* sökes af kapt. E. R. Seybold samt löjtn. na E. A. Wistrand, P. A. E. Mohlin, G. L. Kantzow och frih. G. W. M. Fleetwood; **Örebro:** *lekt.-bef. i svenska och filosofisk propædæutik* sökes af lektor Lindgren, docenterna Hellqvist, E. Sahlin, E. Wadstein och L. H. Åberg samt fil. dr. na A. Bendixson, B. Beskow, A. Elgström, K. Enghoff, A. Hjelmmerus, E. Lagerlöf, G. Norelius och K. Siljestränd.

Lediga tjänster: **Skara:** *lekt.-bef. i matematik och fysik.* fat.-dag d. 18 Juli; **Arboga:** *musikl.-bef.,* fat.-dag d. 7 Aug.; **Vexjö:** *adj.-bef. i latin grekiska och modersmålet,* fat.-dag d. 25 Juli; **Lund:** *adj.-bef. i franska, tyska och engelska,* fat.-dag d. 17 Aug.; **Kalmar:** *adj.-bef. i latin, grekiska och kristendöm,* fat.-dag d. 8 Aug.; **Oskarshamn:** *kollegabef. i kristendom, historia och geografi samt tyska språket,* fat.-dag d. 12 Aug.; **Umeå:** *musikl.-bef.* fat.-dag d. 18 Juli; **Visby:** *adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik* sökes inom 60 dagar från d. 24 Maj.

Till Redaktionen insända skrifter:

H. Herplund: Bidrag till den svenska skollagsstiftningens historia under partitidehvarvet 1718—1809. I: 1718—1760, jämte öfversigter och öfriga bilagor. Stockholm, C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

A. Stuxberg: Djurskizzer, 2:dra häftet. Göteborg, Wettergren & Kerber. Pris 0,90.

Smaastrykningen ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme XVII: 2, Pris 0,45.

L. Schröder: Det danske Hedeselskab 1866—91. Ved Udv. for Folkeoplysnings Fremme. Pris 0,75.

J. Brynildsen: Norsk-Engelsk ordbog, 16:de (sidste) hefte. Kristiania P. T. Malling 1892.

Verdandi, 1892: 2 och 3. (L. M. Vørn: Comenius' åsigt om språkundervisningen; H. W.: brev fra Norge; G. Nybtæus: om estetisk gymnastik i skolorna; F. Berg: vid hvilken ålder bör studiet af främmande språk begynna; bilaga härtill: utlåtande af prof. Steinthal; Spe: om öfverenskommelser rörande rättskrifningen, synnerligast rörande e-ä-tecknen; Hj. Berg: Brandtska flickskolan, en skolbild från århundradets början; J. Christensson: om skriftliga pröfningar i barnomsskolor; Uffe: dialog mellan en klassiker och en realist; bokanm.; Comeniussällskapet; Quousque Tandem Revy nr 14 & 15).

Tidskrift utg. af Pedagogiska Föreningen i Finland 1892: 3 (K. F. Slotte: demonstration af Mariottes lag; S. Levänän: matematiska meddelanden I; A. S. Steenberg: den lärda skolan i Danmark efter 1871; litt.-anm. m. m.)

Vor Ungdom 1892: 2 o. 3 (G. Staal: engelsk ungdom och dansk; O. Anderssen: om en metodisk Behandling af Lesestoffet i Modersmaal i Middelskolens överste Klasse; A. Hertel: lodret eller skrå Skrift ved skriveundervisningen i skolen; V. Hamilton: Naturhistoria i Middelskolen; C. F. Linderström-Lang: Privatläroforeningens Engageringsbureau; G. Fasting: Comenius-Tanker; H. Trier: fra Comeniuses Samtid; S. Bagge: Sören Sörensen; K. Bredstorff: Beretning om en Rejse i Okt 1891 for at lære de Frøbelske Börnehaver i Tyskland att kjende; E. Tybjerg: Arbejderundervisning i England; Litt. m. m.)

Nordisk Tidskrift 1892: 4 (K. Sondén: ett kapitel i Sveriges telefonväsendes utvecklingshistoria (1876—90); H. Edgren: om samskolor i Amerika; O. V. Staël von Holstein: om rätttegångsreformen i de nordiska länderna; K. F. Johansson: indernas bibel, Rigvedas uppkomst och betydelse; N. Hertzberg: har H. Ibsen hentet motiverne til sine problem-dramaer fra sociale og sædelige tilstande i sit Fædreland? E. Beckman: teudens och skönhet; litt.-anm.)

Svensk Tidskrift 1892; 8 (B. Morgenstjerne: Svar till en kjölig svensk unionsven; H. Hjærne: norska högerns realpolitik).

Ord och bild 1892: 6 (H. Wieselgren: "den välgörande filosofen"; P. Hallström: Var Lj, ett Amerika-minne; S. Lagerlöf: legenden om fågelboet; Rust Roest: på Sicilien; P. Hallström: François Villon; C. Lundin: under strecket; G. Fröding: farväl; konst m. m.)

Finsk Tidskrift 1892: 6 (E. Schybergson: den svensk-norska konflikten; E. Vest: J. G. Leistenius; A. Jensen: Smail agas död, af Ivan Mazuranitj; R. Kaufmann: den nya mysticismen; litt.-anm. m. m.)

Dagny 1892: 4 o. 5.

Hemåt 1892 3 o. 4.

I kommission hos C. E. Fritzes k. Hofbokhandel i Stockholm
har nyligen utkommit:

Bidrag till den svenska skollags-
stiftningens historia under
partitidehvarfvvet 1718—1809,

af

Hugo Hernlund.

Afd. I: B. Pris 5 kronor.

Af afd. I: A finnes ett mindre antal exemplar på samma
ställe att tillgå för ett pris af 1 kr. 50 öre exemplaret.

500 kronor

erhåller enhvar lunglidande, som efter begagnande af det världsberömda **Maltoso-Preparatet** icke finner säker hjälp. **Hosta, heshet, Astma, lung- och luftrörs-katarr, uppspottning** o. s. v. upphöra redan efter några dagars förlopp. Hundrade och åter hundrade hafva begagnat preparatet med godt resultat. Maltose är icke ett medel, hvars beståndsdelar hemlighållas; det erhålles genom inverkan af malt på majs. Attester från de högsta auktoriteter erhållas på begäran. Pris för 3 flaskor kr. 5, 6 flaskor kr. 9, 12 flaskor kr. 15.

Albert Zenkner,
upphinnare af Maltoso-Preparatet.
Berlin (26).

 Läs!

Hvar och en sin egen fotograf!

Mot insändande af 5 kr. sänder jag fraktfritt till alla platser i Sverige en mycket praktisk *Fotografiapparat*, med hvilken *enhvar* utan förkunskaper kan utföra verkligt vackra och goda fotografier 6 × 10 ctm. stora. Apparaterna lemnas under *garanti* med bruksanvisning.

Aug. Andersson.

Fabrik af fotografiska apparater
Deichmandsgd. *N* 2
Kristiania (Norge).

 Wilhelmssons Registrator
för tidningsurklipp

bör hvarje tidningsläsare skaffa sig. Alla *klippa ju* någon godbit, någon vigtig uppgift, referat eller dyl. *Nu* kan ordning och reda erhållas i urklippssamlingen.

Registratorn innehåller 100 trespaltiga paginerade sidor, välordnad register. Medel för urklippens fastsättande medföljer. — Erkännande omdömen i alla tidningar.

Erhålles genom alla bokhandlare eller direkt från

G. Walfrid Wilhelmsson,
Drottninggatan 100, Stockholm.

Kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken enligt förslag af 1890 års kommitté.

Nedanstående uppsats innehåller i något utvidgad form motiveringen för det utlåtande öfver kommitterades förslag beträffande kristendomsundervisningen, som afgafs af det läroverkskollegium, af hvilket författaren är en medlem. — Förvisningen om att domkapitlen skulle i sina utlåtanden framhålla alla viktigare skäl, som tala emot förslaget, samt önskan att icke onödigtvis förlänga kollegiets protokoll föranledde motiveringens utslutande ur detsamma. Då emellertid i de afgifna yttrandena saknas ett och annat, som äfven syns oss böra beaktas vid bedömande af kommitterades förslag, hafva vi ansett oss böra offentliggöra efterföljande anmärkningar.

Inträdesfordringarna.

Kommitterade hafva i fråga om fordringarna för inträde i första klassen föreslagit att utbyta »insikt i kristendomens hufvudlärar enligt Luthers lilla katekes» mot »känedom af textorden i Luthers lilla katekes.» Såsom skäl för denna åtgärd angifves, att den förra fordran är »lika svår som obestämd». Oss förefaller det nya förslagens fordran först och främst lika obestämd som den gamla. Förslaget lyder nämligen så: »För inträde i första klassen fordras att hafva *inhämtat känedom* af bibliska historien efter en kortare lärobok samt af textorden i Luthers lilla katekes, äfvensom att hafva *inlärt* minst tjugu psalmverser». — De olika uttrycken för den ur katekesen och den ur psalmboken hämtade kunskapen tyckas antyda, att det icke är fråga om utanläsning af textorden, utan i stället om en redogörelse för deras innehåll. Motiveringen å sidan 111 förutsätter emellertid, att den svåra fordran, som nu gällande skolstadga uppställer, är genom det nya förslaget undanröjd, och denna svåra fordran kan ju icke innebära någonting annat än redogörelse för innehållet i Luthers lilla katekes. I motiveringen synas alltså kommitterade icke fordra någonting mer än en ordagrann utan-

läsning af textorden, enligt själfva förslaget ordalydelse däremot en redogörelse för deras innehåll. Hvilketdera af de tvenne alternativen kommitterade verkligen åsyftat, är omöjligt att ensamt med ledning af deras eget utlåtande bestämdt afgöra. Obestämdheten står sålunda kvar. Redan denna äfven i det nya förslaget befintliga obestämdhet gör, att icke heller det svåra uti de nuvarande fordringarna är undanröjdt, utan i stället står kvar såsom ett möjligt alternativ. Men vi måste gå ännu längre. Då det väl knappast är tänkbart, att kommitterade, i uppenbar strid mot vår tids sträfvan på undervisningens område, skulle hafva velat uttala sig för en mekanisk utanläsning, så får antagandet, att förslaget egentligen åsyftar en *redogörelse för innehållet* af textorden i Luthers lilla katekes en till visshet gränsande sannolikhet. Dessa textord åter innehålla kristendomens hufvudläror. För dessa är det alltså, som äfven kommitterade i sitt förslag fordra redogörelse. Äfven det svåra uti de nu gällande fordringarna kvarstår sålunda uti de nya.

De nya fordringarnas enda företråde framför de gamla skulle följaktligen bestå däri, att de gifve föräldrar och lärare en vink om huru man lättast kan meddela barnen insikt i kristendomens hufvudläror. Nu gällande skolstadga förutsätter, att detta sker genom läsning af textorden och förklaringen på samma gång; det nya förslaget hvilat på den förutsättningen, att det lättast sker genom läsning af de ytterst koncisa textorden utan den bifogade förklaringen.

Läsandet af de nämnda textorden utan något slags förklaring skall emellertid omöjligen kunna bibringa ett barn insikt i kristendomens hufvudläror. Det gäller därför här endast att välja mellan den förklaring, katekesen själf gifver, och den, som hvarje enskild undervisare kan finna för godt att gifva. — Äro då föräldrar och lärare i allmänhet i stånd att gifva de dem anförtrodda barnen en bättre insikt i vår kristna tro utan ledning af katekesförklaringen än med ledning af densamma? För vår del äro vi fullt öfvertygade om att så icke är förhållandet, och vi tro, att blott ett jämförelsevis ringa fåtal af vårt lands föräldrar och lärare i detta hänseende äro af motsatt mening. På grund af nu anförda skäl anse vi de gamla inträdesfordringarna vara att föredraga framför de af kommitterade föreslagna nya.

Katekesen.

Beträffande lärokurserna hafva kommitterade vidtagit genomgripande förändringar. Första klassens nuvarande katekespensum skall enligt det nya förslaget läsas först i tredje klassen, men katekesläsningen skall icke desto mindre, såsom förut, afslutas

i femte. I tiden för katekesundervisningen föreslås alltså en minskning af tvenne år. Denna åtgärd motiveras sålunda: »Då det nämligen är en allmän pedagogisk regel, att man i all undervisning bör börja med det konkretare och först senare öfvergå till det abstraktare, måste den tidigare kristendomsundervisningens uppgift blifva att meddela barnet bilder af bibliska personer, berättelser om Guds ledning af deras lefnadsöden m. m. och först senare kan man med framgång ur detta material härleda de allmänna sanningar, vi böra tro och veta om Gud och människan.

Endast hos ett fåtal lärjungar torde man kunna förutsätta så mycken kristlig bildning från hemmet, att de redan vid sitt inträde i skolan äro mogna att börja med den mer abstrakta katekesundervisningen. För det stora flertalet torde tvenne års läsning af bibeln och bibliska historien ej vara för mycket såsom förberedande härför! Den mot liknande förslag gjorda invändningen, att därigenom dörren skulle öppnas för subjektivism, torde ej böra tillmätas synnerligt stor betydelse, då det ej är fråga om att undanskjuta katekesen, utan blott att uppskjuta dess läsning till dess en tillräcklig grund blifvit lagd för ett fruktbringande studium däraf» (sid. 144).

Emot denna motivering anse vi oss böra göra följande anmärkningar.

1) Den af kommitterade ofvan angifna skillnaden mellan undervisningen i biblisk historia och katekesundervisningen synes oss icke riktig. »Den tidigare kristendomsundervisningens uppgift», heter det, »måste blifva att meddela barnet bilder af bibliska personer, berättelser om Guds ledning af deras lefnadsöden m. m.; och *först senare* kan man med framgång ur detta material härleda de allmänna sanningar, vi böra tro och veta om Gud och människan.« — Med uttrycket »först senare» menas, såsom af sammanhanget framgår, den tid då katekesläsningen enligt kommitterades mening bör begynna. — Barnen skulle alltså en längre tid läsa bibliska historien utan att lära känna de allmänna sanningar, vi böra tro och veta om Gud och människan. Men hvartill tjänar då, kan man väl fråga, en i minnet inpräglad historia, så länge man ej fattat den allmänna sanning, den är ämnad att meddela? Skall icke historiens studium vara fruktbringande i och genom sig själf och blir det icke detta just genom de allmänna sanningar historien meddelar? Skulle dessa sanningars framträdande för barnets medvetande vara beroende af en först i en senare tid följande särskild undervisning, så blefve ju historieläsningen under de första skolåren ingenting annat än en magasinering i minnet af ett material, ämnadt att »först senare» använ-

das. Man väntar ju dock i stället, att den allmänna sanning, hvarje särskild berättelse afser att meddela, skall uppfattas af barnet, på samma gång berättelsen genomgås. Katekesen framställer dessa samma sanningar, på det sätt vår kyrka uppfattat dem, i en kort och klar form, ämnad att underlätta deras förståelse och deras förvarande i minnet för hela lifvet. Dess läsning bör därför, enligt vår tanke, försiggå samtidigt med läsningen af den bibliska historien, såsom ock för närvarande sker både i våra folkskolor och allmänna läroverk.

2) Men om man nu i likhet med kommitterade ansåge, att bibliska historien borde läsas uteslutande under ett par år, innan man börjar katekesundervisningen, följer då däraf, att katekesundervisningen vid de *allmänna läroverken* skall framflyttas till tredje klassen, såsom kommitterade hafva föreslagit? Ingalunda.

I själftva förslaget förutsätta kommitterade, att barnen före inträdet i allmänt läroverk genomgått småskolan.

Detta synes däraf, att förslaget för inträde i första klassen fordrar, att barnen skola hafva inhämtat just den i normalplanen föreskrifna kursen för småskolan. Då nu enligt normalplanen småskolorna i fråga om kristendomsundervisningen nästan uteslutande meddela undervisning i bibliska historien och lärokurserna i dessa skolor äro beräknade till 2 à 3 år, *så hafva ju i regeln lärjungar, som vinna inträde i de allmänna läroverkens första klass, läst biblisk historia 5 à 6 timmar i veckan under tvenne läsår.*

I motiveringen synas visserligen kommitterade utgå från en motsatt förutsättning. Det heter nämligen där: »Endast hos ett ringa fåtal lärjungar torde man kunna förutsätta så mycken kristlig bildning från *hemmet*, att de redan vid sitt inträde i skolan äro mogna att börja med den mer abstrakta katekesundervisningen.» Men äfven om barnen utan någon föregående skolgång anmälles till inträde vid allmänt läroverk, står dock kommitterades fordran fast, att de skola hafva inhämtat småskolans kurs. Det af kommitterade anförda skälet för uppskjutande af katekesläsningen kan möjligen motivera normalplanens kursfördelning i fråga om småskolor och folkskolor. I fråga om de allmänna läroverken äger det däremot icke giltighet, emedan den tidigare kristendomsundervisning, som motsvarar de af kommitterade uppställda fordringarna, såväl enligt kommitterades eget förslag till stadga för rikets allmänna läroverk som enligt normalplanen, faller utanför de allmänna läroverkens område.

3) Till försvar för de förändringar, förslaget påyrkar beträffande katekesundervisningen, anföres slutligen, att »det ej är fråga

om att *undanskjuta*, utan *blott* att *uppskjuta* densamma. Vore detta förhållandet, så skulle ju det nya förslaget både åsyfta och möjliggöra en lika grundlig katekesundervisning som nu gällande skolstadga.

Syftet med den föreslagna förändringen må emellertid hafva varit hurudant som helst, visst är, att den icke *blott uppskjuter*, utan i ganska betydlig mån verkligen *undanskjuter* och *inskränker* katekesundervisningen. Oss förefaller det, som om en noggrann granskning af förslaget måste bibringa hvar och en den uppfattningen, att detta också verkligen varit afsedt. Då genom läsårets förlängning katekesundervisningen, beräknad till en timme i veckan, enligt den nuvarande kursfördelningen skulle få tiden ökad från 155 till 172 timmar, men man icke allenast beröfvar den denna vinst, utan därtill frántager den mer än en tredjedel (34 procent) af den tid, den redan förut ägt, så kunna vi med bästa vilja icke inse, huru det är möjligt att benämna detta att *blott uppskjuta* och icke *undanskjuta* det ifrågavarande ämnet.

Man har svårt att hinna med en tillfredsställande katekesundervisning enligt den gamla kursfördelningen. Huru skulle det då komma att gå, ifall den nya blefve fastställd? Katekesläsningen skulle i betänkelig grad förtyligas och bli en tom utanläsning, som snart nog alldeles bortglömdes, efterlämnande likgiltighet, ovilja eller rent af hat mot denna del af undervisningen. Kommitterade erkänna, att ett ämne genom ytlig läsning blir ointressant och att en lärobok genom att begagna ett fyllicare framställningssätt blir för lärjungarna både lättfattligare och mer tilltalande. Hvarför tillämpas icke denna grundsats på katekesundervisningen, som väl i ej mindre grad än bibliska historien behöfver göras tilltalande och lättfattlig?

Den ifrågavarande inskränknigen af katekesundervisningen skulle komma att i flere hänseenden i icke ringa mån förrycka den uppfostran, kyrkan bör gifva sina medlemmar. Den alltför bristfälliga underbyggnad, konfirmanderna medföra från skolan påtvingar delvis redan nu konfirmationsberedelsen en för densamma främmande karakter. Genom den nya kursfördelningen skulle prägeln på de allmänna läroverkens lärjungars konfirmationsberedelse helt och hållet förändras. Kyrkan måste, såvida hon icke vill svika sin plikt, sörja för att hennes myndige medlemmar äga erforderlig insikt i kristendomens huvudläror i enlighet med hennes uppfattning af desamma. Har nu undervisningen i skolorna blifvit ordnad på ett sådant sätt, att lärjungarna vid konfirmationsåldern sakna insikt i den kyrkas lära, som genom dopet upptagit dem i sitt sköte och genom konfirmationen gör dem delaktiga af alla sina rättigheter och förmåner, så är det

kyrkans oafvisliga plikt att, så godt sig göra låter, söka afhjälpa denna brist genom själfva konfirmationsberedelsen. Denna kommer emellertid därigenom att, tvärtemot hvad förhållandet borde vara, erhålla en mer teoretisk än praktisk karakter. Enligt förhållandena under de senare åren vid det läroverk, undertecknad tillhör, skulle efter nya kursfördelningens införande nära 35 procent af konfirmanderna vid konfirmationsberedelsens början hafva läst endast tvenne af katekesens fem hufvudstycken, omkring 16 procent endast första hufvudstycket och något öfver 11 procent endast lilla katekesen; icke mer än omkr. 38 procent skulle hafva fullständigt genomgått hela katekesen. De konfirmerades medelålder har dock varit 16,05 år.

Innan vi lämna frågan om katekesundervisningen, vilja vi till sist fästa uppmärksamhet på en enligt vår mening beaktansvärd omständighet. Då den man, genom hvilken efter århundradens mörker sanningens ljus åter uppsattes på ljusstaken inom kyrkan, vidtog åtgärder för afhjälpan af den allmänt rådande, djupa okunnigheten i kristendomens sanningar, skref han icke en biblisk historia, utan i stället katekesen. Måne detta endast var ett pedagogiskt missgrepp?

Bibelkännadomen.

En annan af kommitterade föreslagen förändring är borttagandet af den öfversikt af de bibliska böckernas innehåll jämte underrättelser om deras författare, som enligt nu gällande ordning skall meddelas i 4:de och 5:te klassen. — Såsom skäl för denna förändring anföres »dels att för lärjungens ålder lämpliga underrättelser om de bibliska böckernas författare under det grundligare bibelstudiet alla klasserna igenom förutsättas af lärarne muntligen gifna eller lästa i bibelns text, dels att det syntes pedagogiskt oriktigt att gifva öfversikter, innan man kan förutsätta insikter» (sid. 144—145).

Att bibelstudiet i skolan för närvarande är sådant, att det gör en öfversikt af de bibliska böckerna jämte underrättelser om deras författare onödig, torde icke många kristendoms lärare vilja påstå. Den bibelläsning, som är föreskrifven för klasserna 6—7, blir på grund af bristande tid så knapphändig, att den ej ens förtjänar att omnämnas. Man läser några kapitel af en viss bok eller också en hel bok, bestående af några få (3 å 5) kapitel ett par år. Det är allt. Vi kunna såsom tämligen säkert antaga, att bibelläsningen i de ifrågavarande klasserna i allmänhet icke omfattar ens så mycket som ett kapitel i hvarannan af bibelns böcker. I kommitterades förslag äro visserligen för-

dringarna i fråga om bibelläsningen betydligt utvidgade, men huru skulle förhållandena faktiskt komma att gestalta sig?

Endast i klasserna 1—3 komme bibelläsningen att erhålla mera tid än nu; i de öfriga klasserna blefve förhållandet motsatt. Man betänke, att hela katekesen, med undantag af första hufvudstycket, skulle läsas först i 4:de och 5:te klassen samt därjämte valda psalmer, då däremot nu katekesläsningen i dessa klasser blott utgör repetition och ingen psalmläsning förekommer.

I klasserna 6—9 skulle studiet af kyrkohistorien enligt det nya förslaget betydligt utvidgas, ehuru den i dessa åt kristendomsundervisningen anslagna tiden genom läsarets förlängning skulle ökas med endast 8 timmar¹⁾. Att under sådana förutsättningar bibelläsningen icke komme att blifva grundligare än nu, utan snarare tvärtom synes oss alldeles visst. Följaktligen gör hvarken den nuvarande eller den af kommitterade föreslagna anordningen af kristendomsundervisningen den nu föreskrifna öfversikten af bibelns böcker onödig. — Att en lärjunge som genomgått 5 klasser vid högre allmänt läroverk bör känna sin bibel så mycket, att han vet, hvar han skall söka upplysning om de viktigaste momenten i den gudomliga uppenbarelsens historia samt den kristna trons förnämsta sanningar, torde väl ingen vilja bestrida. Lika litet torde någon vilja förneka, att en sådan yngling bör känna, hvilka böcker som höra till den heliga skrift samt hvilka deras författare äro. Men skall en sådan kunskap meddelas, så måste den, på grund af ofvan nämnda förhållanden, meddelas under form af öfversikt. Att hvarje förständig lärare söker att, så långt det är möjligt, basera en sådan öfversikt på läsning af de viktigaste ställena i de respektive böckerna säger sig själf. Pedagogiskt oriktigt torde det väl knappast kunna kallas att, äfven där bristande insikt måste förutsättas gifva öfversikter, då förhållandena icke tillåta meddelandet af insikter förut och man sålunda endast har att välja emellan en blott öfversikt eller ren okunnighet. Männe icke en på förhand gifven öfversikt kan vara pedagogiskt berättigad till och med där, hvarest sedermera insikter meddelas? Hvarföre äro våra bokförläggare angelägna om att få sina böcker recenserade? Är det icke därför att recensionerna locka läsare? Men hvad är en recension annat än en öfversikt? Skulle då icke en förutskickad öfversikt öfver de bibliska böckerna kunna locka till deras läsning, särskildt om läraren själf älskar dessa böcker, och under annan förutsättning torde själfva bibelläsningen gagna föga mer än en blott öfversikt.

¹⁾ Enligt beräkningar af lärarekollegiet i Wisby skulle kristendomsundervisningen i dessa klasser, i stället för att ökas med 8 timmar, minskas med 7. Se utlåtandet sid. 465.

På de af kommitterade anförda skälen synes alltså den nu föreskrifna öfversikten af de bibliska böckerna jämte underrättelser om deras författare icke böra borttagas.

Undervisningstiden på det högre stadiet.

På skolans högre stadium föreslå kommitterade för 8:de klassen en minskning af den åt religionsundervisningen anslagna tiden till *en* timme i veckan eller jämnt hälften af det nuvarande, redan allt för knappt tillmätta timantalet. Skälet för denna åtgärd lyder sålunda: »Då genom läsårets förlängning detta läroämne (kristendom) icke desto mindre för hela lärotiden erhållit ett ökadt timantal, torde ingen svårighet förefinnas att medhinna samma lärokurs som hittills». (sid. 138). Enligt kommitterades egen beräkning skulle visserligen religionsundervisningen genom läsårets förlängning vinna ett ökadt timantal under lärotiden i dess helhet icke blott på det lägre, utan äfven på det högre stadiet, ehuru på det senare obetydligt,¹⁾ men det är uppenbart för hvar och en, att den lilla tidsvinst af inalles 8 timmar, som faller inom 6:te och 7:de klasserna ingalunda kan uppväga den förlust, som skulle tillfogas den ifrågasvarande undervisningen genom den föreslagna inskränkningen af undervisningstiden i den 8:de klassen. Den ifrågasatta inskränkningen af religionsundervisningen de tvenne sista åren, då lärjungarna på grund af den högre förståndsutvecklingen väl måste förutsättas kunna bättre än förut tillgodogöra sig densamma, skulle följaktligen medföra en försämring af ungdomens religiösa bildning på skolans högre stadium i det hela.

Det förefaller egendomligt att kommitterade framlägga ett dylikt förslag just nu, då tidsförhållandena mer än någonsin bära vittnesbörd om behovet af en förstärkt religiös och sedlig bildning hos ungdomen. Ingen lär vilja bestrida, att en af hufvudorsakerna till den likgiltighet, det misstroende och den fientlighet emot kristendomen, som förefinnas hos många af de bildade klasserna, är bristande religiös och sedlig bildning. Många af de stöttestenar, som för de bildade ligga på kristendomens väg, skulle hafva kunnat undanrödjas genom en mera gedigen religionsundervisning i ungdomen. — Den kristliga bildning, som meddelas dem, hvilka äro ämnade att på ett eller annat sätt intaga en samhällsställning, som höjer dem

1) Enligt beräkning af Wisby läroverkskollegium blir den af kommitterade beräknade vinsten på skolans lägre stadium, åtminstone för vissa läroverk, betydligt reducerad, under det att enligt samma beräkning vinsten på det högre stadiet förvandlas till en förlust af 7 timmar, såsom förut anmärkts.

öfver massan af folket och kommer detta att se upp till dem såsom ledare och representanter för bildningen, borde väl åtminstone vara så grundlig, att de icke till följd af bristande insikt i kristendomens läror äro färdiga att antaga nästan hvilken villfarelse som helst såsom förnuftigare än kristendomen. Man bör kunna fordra, att en fullständig elementarundervisning bibringar lärjungarna den öfvertygelsen, att kristendomen *tål* att tänka på. Lärjungarna böra vid afläggandet af mogenhetsexamen äga så mycken mogenhet i kristendoms-kunskap, att de i någon mån fattat, att den kristliga världsåskådningen är den med människans väsen mest öfverrensstämmade och sålunda den som mest tillfredsställer både förstånd och hjärta. Men ett sådant resultat af undervisningen kan icke nås endast genom förändrad undervisningsmetod. Man måste äfven äga tillräcklig tid. — Ju mera eftertanke undervisningen kräver å lärjungens sida, desto långsammare måste man skrida framåt. såvida ej undervisningen skall blifva i väsentlig mån förfelad. Att då inskränka den förut knappa tiden just på det stadium, där undervisningen mest tager lärjungens egen eftertanke i anspråk, så att en lugnt fortskridande undervisning hart när omöjliggöres, kan icke anses välbetänkt. Bland kristendoms-lärare med någon insikt och erfarenhet torde meningarna vara föga delade angående önskvärdheten af förstärkt religionsundervisning vid de allmänna läroverken, i synnerhet på det högre stadiet.

I Tyskland har behofvet häraf nyligen klart och kraftfullt framhållits på en större församling af tyska skolmän¹⁾ samt den preussiska landskyrkans generalsynod²⁾. — Bägge dessa församlingar uttalade sig enhälligt för ett förökande af det antal religionsundervisningstimmar, hvilket kommitterade föreslå att *inskränka*³⁾.

Trosläran och kyrkohistorien.

Med afseende på de högre klassernas *lärokurser* hafva kommitterade föreslagit en genomgripande förändring. För real-

1) Die 3 Hauptversammlung des Evang. Schul-Kongresses in Bielefeld am 2 Okt. 1891.

2) Den 23. Nov. 1891.

3) Den af skolkongressen antagna resolutionen lyder sålunda: "Der Kongress stellt den Antrag, dass der Generalsynode und allen zuständigen Behörden die Notwendigkeit vorgelegt werde, auf unseren höheren Schulen dem christlichen Religionsunterricht gegenüber dem übrigen Unterricht eine kräftigere Stellung einzuräumen, sowohl inbezug auf die Ausbildung des gesamten Lehrpersonals, als auch inbezug auf die dem Religionsunterrichte gewidmete Zeit".

(Se Zeitschrift für den evangelischen Religionsunterricht Dec. 1891.)

linien har troslärans studium enligt kommitterades egna beräkningar af lästiden inskränkt till 55 procent af den nuvarande, detta under förutsättning att *alla* timmar i 8:de klassen samt hvarannan i 9:de användas till trosläran, ehuru kommitterade föreskrifva bibelläsning i bägge klasserna. — För latinlinien utgör under samma förutsättning den åt samma ämne anslagna tiden 57 procent, således för båda linierna föga mer än hälften, af den tid, som ämnet nu äger¹⁾. Det är för att vinna ökad tid åt kyrkohistorien kommitterade vidtagit en sådan åtgärd. — Skälen till den föreslagna förändringen angifvas i följande ord: »Kyrkohistorien har fått sig mera tid tillmätt genom uppskjutandet af troslärans studium. Man har härmed hoppats uppnå det resultat, att den ej vidare komme att behandlas hufvudsakligen såsom dogmhistoria, utan mera meddelade bilder af kyrkans framstående personligheter, och att äfven det innevarande århundradets kyrkohistoria kunde medhinnas.

Trosläran har blifvit uppskjuten till åttonde klassen, såsom redan nu är förhållandet å reallinien. Ty först när lärjungen genom kyrkohistoriens studium funnit, hvilket utvecklingsarbete ligger bakom troslärans dogmer, kan han inse dess rätta värde och betydelse (sid. 145). Såväl af den här anförda motiveringen som af de för kursfördelningen i de lägre klasserna anförda skälen synes, att kommitterade låtit det teoretiska intresset vara det bestämmande vid anordnandet af religionsundervisningen. Enligt vårt förmenande måste det praktiska intresset vara det bestämmande. Religionsundervisningens syftemål är alltigenom praktiskt. Det är här icke fråga om att förvärfva kunskap för kunskapens egen skull. Den praktiska synpunkten bör därför få vara den förhärskande icke blott vid själfva undervisningen, utan äfven vid undervisningens anordning. Hufvudsyftemålet är ju, att lärjungen vinner en totaluppfattning af kristendomen, som drifver honom till verksamhet, sätter hans vilja i rörelse, icke att hans insikt blir begreppsmässig.

Men äfven om man satte en dylik insikt såsom det främsta syftemålet för religionsundervisningen, borde det eftersträfvast på en helt annan väg än den, kommitterade anvisat. Denna leder icke till det föresatta målet, nämligen att lärjungarne skola inse det rätta värdet och den rätta betydelsen af troslärans dogmer.

1) Enligt af Wisby läroverkskollegium (se utlåtandet sid. 462—469) mot kommitterades beräkning af den effektiva lästiden framställda anmärkningar skulle de ofvannämnda siffrorna, åtminstone för en del af rikets läroverk, förändras till respektive 50 och 49. Tiden skulle alltså för reallinien inskränkas till jämnt hälften och för latinlinien till mindre än hälften af den, som nu är anslagen åt ämnet.

Enligt kommitterade skall detta mål uppnås genom att studera dogmernas historia. »Först när lärjungen genom kyrkohistoriens studium», heter det (sid. 145), »funnit, hvilket utvecklingsarbete ligger bakom troslärans dogmer, kan han inse dess rätta värde och betydelse». Men det dogmhistoriska stoff, som finnes i våra nu använda läroböcker i kyrkohistoria, är alltför obetydligt för att kunna bilda en tillräcklig grundval för insikten i dogmernas verkliga värde och betydelse. Skall lärjungen föras till en sådan insikt på den här anvisade vägen, så måste kyrkohistorien, vida mer än hittills varit fallet, blifva dogmhistoria. Icke ens det kyrkohistoriska studiet för prästexamen medför en så omfattande kännedom om de kristliga lärosatsernas historiska utveckling, att deras värde och betydelse tydligt inses därigenom, ännu mindre då den obetydliga kurs i kyrkohistoria, som läses för studentexamen. Och likväl vilja kommitterade, på samma gång de fordra en så ingående kännedom af läroutvecklingens historia, att kyrkohistorien i skolan ännu mindre än hittills skall behandlas från läroutvecklingens synpunkt, såsom af den i det föregående citerade motiveringen för troslärans uppskjutande till åttonde klassen framgår. Den af kommitterade föreslagna åtgärden leder följaktligen icke till det för densamma uppgifna ändamålet.

Men den rätta insikten uti troslärornas värde och betydelse vinnes icke genom att studera historien om huru de uppkommit, utan på en helt annan väg. Den vinnes genom att ställa de ifrågavarande lärorna i den heliga skrifts och den egna erfarenhetens ljus. Detta är den väg, som Kristus själf anvisat för att vinna visshet om lärans sanning (jfr Joh. 7: 17); det är ock den väg, som kyrkan anvisar. Det dogmhistoriska studiet kan bidra till befästande i vissheten, men det får aldrig blifva hufvudsaken i fråga om sökandet efter visshet.

Den grundsats, som förmått kommitterade att uppskjuta undervisningen i trosläran, strider mot den grundsats, som följes i fråga om alla andra undervisningsämnen. Skulle kännedomen om ett läroämnes utvecklingshistoria utgöra en nödvändig förutsättning för insikt i detsamma och skolans undervisning omgestaltas i enlighet med denna förutsättning, så komme den nuvarande undervisningen i alla ämnen att vändas upp och ned. Lärjungen skulle då först i hvarje ämne lära känna det arbete, som ligger bakom de läror, som nu meddelas honom. Så måste han då läsa grammatikens historia, historiens och geografins historia, matematikens historia, naturalhistoriens historia, fysikens och kemiens historia och filosofiens historia, i annat fall känner han ju icke, hvilket arbete som ligger bakom de satser, som läroböckerna innehålla. Orimligheten uti en sådan anordning af

undervisningen ligger i öppen dag. Och dock kräver kommitterades för kristendomsundervisningen uppställda grundsats en sådan anordning. Konsekvensens orimlighet vittnar om utgångspunktens oriktighet.

Känslan af det både från pedagogisk och religiös synpunkt enda riktiga i detta hänseende förmår oss att meddela våra barn de första religiösa och sedliga begreppen på ett utvecklingsstadium, där vi äro medvetna om att det skulle vara alldeles olämpligt och ändamålslost att meddela dessa begrepps historia.

Hufvudsaken i religionsundervisningen, äfven på det högre stadiet, är och förblir att meddela insikt i kyrkans lära, icke i historien om denna läras uppkomst.

Undervisning i religion är hufvudsak, undervisning i religionshistoria bisak. Först böra själfva läroerna, kristendomssanningarna, meddelas, sedan deras historia, i den mån den medhinnes. Skall något i undervisningen inskränkas eller därifrån uteslutas, så må det vara det senare, icke det förra. Man bör icke genom det sätt, hvarpå man meddelar de religiösa sanningarna, väcka den föreställningen hos lärjungarna, att kyrkan ännu söker efter sanningen. Man bör i stället låta dem, äfven genom själfva undervisningsmetoden, känna, att kyrkan är fast öfvertygad om att hon redan funnit sanningen.

Skulle bristande insikt i trosläroernas historiska utveckling utgöra ett hinder för läsning af religionsläran, hvad skall man då säga om katekesundervisningen? Föga upptages i religionsläran, som ej finnes berördt i katekesen. Det är blott den skillnaden, att det i trosläran är utförligare behandladt. Någon ny dogm, hvars värde ynglingen icke skulle inse förrän efter dogm-historiskt studium, förekommer icke. Af samma skäl, som anförts för troslärans uteslutande från 6:te och 7:de klasserna, skulle följaktligen katekesen uteslutas från undervisningen på det lägre stadiet och i folkskolan.

Hvad är det då för dogmer, som utgöra föremål för undervisningen? Den heliga skrifts frälsningssanningar, framställda från vår kyrkas ståndpunkt. Dessa sanningar framträda ju i samma ljus, äfven då de läsas direkt i skriften. Det är ju klart, att de ställen, som behöfva förklaring af en lärare, som står på vår kyrkas ståndpunkt, förklaras i enlighet med dess bekännelse. Men det är den betydliga fördelen med att studera en religionslära, att de särskilda hufvudsanningarna där, hvar på sin plats, i en viss ordning efter frälsningsuppenbarelseens historiska utveckling framhållas, under det att vid kursiv bibelläsning, det helt och hållet beror på lärarens omdöme, om och när de särskilda frälsningssanningarna skola närmare utvecklas. Den kristna lifs-

åskådningen framställes i religionsläran i sitt sammanhang på ett sätt, som historien aldrig kan ersätta.

Mig förefaller det, som om kristendomsundervisningen blefve mera fruktbärande för både förstånd och hjärta genom att mera omfatta själfva kristendomens läror, sådana de innehållas i vår kyrkas bekännelse, än historien om dessa lärors uppkomst, de afvikelser, som skett därifrån under tidernas lopp, eller vissa personers lidanden för sin tro o. s. v. Det har ock synts mig lättare att väcka lärjungarnes intresse vid undervisningen i själfva trosläran än vid undervisningen i kyrkohistorien. Detta förhållande har ock förekommit mig helt naturligt. Troslärorna beröra mera direkt hvar och en personligen. I kyrkohistorien är tillämpningen ofta mera långsökt. Kyrkohistoriens studium är ju godt och nyttigt, men det borde enligt min åsikt intaga en underordnad ställning i förhållande till studiet af kyrkans lära. Det är ju likväl genom denna senare, som det kristliga lifvet födes och näres.

Sträfvandena att undantränga troslärans studium till förmån för kyrkohistorien te sig följaktligen för mig såsom olycksbringande. Allt hvad jag varit i tillfälle att se och höra utaf försvaret för dylika sträfvanden har icke förmått rubba min öfvertygelse, att de mera skada än gagna religionens sak.

Edvard Wermcrantz.

Några anmärkningar vid "Skolgeografi af Ernst Carlson" förra kursen, Stockholm 1891.

När första upplagan af dåvarande lektor E. Carlsons skolgeografi år 1887 utkom, skedde detta med rätt stora anspråk. Lektor Carlson hade vid samma tid i »Redogörelse för Göteborgs realläroverk» publicerat en uppsats, hvori han bröt stafven öfver det sätt, hvarpå den geografiska undervisningen i Sverige bedrefs: denna sagnades vid universiteten och vore ej heller vid läroverken öfverensstämmande med nutidens fordringar och med den geografiska vetenskapens ståndpunkt¹⁾. Man kunde då vänta, att läroboken, som kort efter utkom, skulle framträda med nya upplag till höjande af geografiens studium. Ett oblidt öde ville emellertid, att den blott i allt för hög grad kom att innehålla bekräftelser på, att den geografiska undervisningen i vårt land i allmänhet lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I vetenskapligt afseende stod boken särdeles lågt; dess uppfattning af geografiska förhållanden var ofta mycket bristfällig, och den innehöll en mängd faktiska fel, särskildt ett rikt urval af gamla uppgifter, hvilka som föräldrade längesedan strukits ur vetenskapliga arbeten: man återfann här till sin öfverraskning den »uralbaltiska landryggen», »de iberiska bergen», »den stora bergknuten Fichtelgebirge» m. m. Till dessa brister kommo åtskilliga egendomligheter i stil och uttryckssätt, hvilka, lagda till de föregående, gjorde boken ytterst olämplig såsom lärobok samt kastade ett bjärt ljus öfver dess anspråk på att vara reformerande. Sedan dess hafva två

1) Vid Lunds universitet hade dock genom professor Weibull geografi länge varit ett undervisningsämne, och detta föranledde också d. v. ecklesiastikministern Wennerberg att vid 1889 års riksdag föreslå upprättandet af professor i geografi och statskunskap. Jag tillåter mig härmed citera biskop Billings ord under debatten i Första kammaren den 13 April 1889 rörande ofvannämnda förslag: »... ett troget och med mycken skicklighet utfördt arbete vid Lunds universitet. Der hafva nämligen sedan tio år tillbaka bemödanden gjorts att i geografi meddela en vetenskaplig undervisning liknande den vid de utländska universiteten och att sålunda af detta studium göra ett verklig vetenskapligt studium. Detta arbete har krönts med en ganska märklig framgång. Vid Lunds universitet har ett lifligt intresse upplomstrat för geografiens studium.»

nya och genomsedda upplagor utkommit, den sista 1891. Af flera tecken att döma har en annan hand än den ursprunglige författarens tagit stor del i den omarbetning, som boken undergått. Enligt utgifvarens slutord föreligger boken nu i sin stadgade framtidsform, och denna är verkligen sådan, att man till titelbladets »genomsedd» kan lägga »förbättrad». Då den positiva kritik förf. själf utöfvat genom bokens omarbetande nu nått *sitt* resultat, torde några anmärkningar från annat håll nu vara lämpliga.

Ett skärskådande och bedömande af den geografiska metod, som professor Carlson följer, erbjuder vissa svårigheter. Han har uppställt en på sitt sätt »analytisk metod, och efter denna har han skrivit sin bok, men i slutordet visar han sig ej allt för mycket hålla på sina åsikter härvidlag, utan medgifver, »att boken naturligen kan brukas på flera sätt» samt framställer ett helt förslag till annan ordning för bokens begagnande än den, som förefaller att vara den naturliga i fråga om läroböcker, den nämligen att börja med bokens början och sluta med dess slut. För hvar och en, som huser den nu gängse uppfattningen af geografien såsom en sammanhängande vetenskap och ett enhetligt studium, måste det synas något underligt att få en grundläggande lärobok i ämnet så uppställd, med så föga fast metod, »att den naturligen kan brukas på flera sätt». Jag skall nu först säga några ord om Carlsons ursprungliga metod, sådan den konsekvent följts vid lärobokens författande, förbehållande mig att därefter få kort beröra slutordets pedagogiska anvisningar.

Professor Carlson säger, att hans metod är en analytisk-syntetisk lärogång, och att lärjungen skall genom sammanfattning af redan kända enskildheter småningom förvärfva förmågan att överblicka större områden. Skolgeografien börjar alltså med ett särskildt lands geografi, med Sveriges, eller rättare sagt med de särskilda svenska landskapens. Det kan då frågas, om det är den riktiga metoden att låta lärjungen börja med ett bestämdt land, förrän han inhämtat den fysiska geografins allmännaste grunder eller åtminstone något af dem. Jag skulle vilja anse det för absolut nödvändigt, att man bibringar lärjungen kännedom om de allmännaste geografiska begreppen och sanningarna före studiet af ett lands specialgeografi. Han måste allra först veta, t. ex. att jorden är ett klot, han måste hafva reda på världshafvens och kontinenternas lägen och storlek i förhållande till hvarandra, på de allmännaste dragen af läran om klimatet (fastlandsklimat och oceaniskt klimat), på de förnämsta människoraserna o. d. Han måste veta, hvad högland och lågland är, hvad bergskedja och platå är m. m. Det är vidare tvunget, att han har kännedom om hvad breddgrad och hvad längdgrad är,

ty hur skall han annars kunna få någon riktig föreställning om kartan och huru denna skall användas? Det är alldeles omöjligt att göra undervisningen i något lands geografi fruktbarande utan att jämt och ständigt komma in på satser ur den allmänna geografien. Så, om man nu skall börja med Skandinavien och därvid läser om Norge och dess isfria hamnar, måste Golfströmmen omtalas, hvad den är och hvarifrån den kommer. Då är man med detsamma tvungen att tala om den Atlantiska oceanen, dess läge m. m., ej heller kan man undgå att nämna något om vattnets rörelse i världshafven. Då man i Carlsons geografi komme till Gotland och finge läsa om, att klimatet där är mildare än på fastlandet, måste man likaledes taga sin tillflykt till den allmänna geografien satser, för så vidt kunskapen om Gotlands klimat skall blifva annat än en lärd utanläxa. Upplýsningen, att Lappar och Finnar tillhöra den mongoliska rasen, är af tvivelaktigt värde för en lärjunge, som ännu ej läst om människosläktets indelning i raser. Sådana exempel kunna tagas i mångfald. Det är ej min mening att yrka på, att hela den allmän-geografiska framställning, som professor Carlson syntetiskt satt i slutet af sin bok, skulle sättas först och läsas först; det torde dock vara oundgängligt att hafva någon kortfattad öfversikt i början af boken. Professor Carlsons metod är till en del antagligen förestafvad af den lofvärda uppfattningen, att lärjungen skall börja med så att säga konkreta saker och ej med allmänna satser, hvilka möjligen kunde komma att stå som tomma abstraktioner. Det är därför han börjar med ett bestämdt lands geografi. Men låt också vara, att det är med fäderneslandets, detta utan förutsättningar började studium blir något lösryckt, något abstraheradt; det är ett land, men hvar ligger det, i öster eller i väster, är det högt eller lågt, hur är dess sammanhang med andra delar af jorden? Det förefaller, som om författaren här i viss mån ville efterlikna den fullkomligt analytiska metod, som börjar med hvad man i Tyskland kallar »Heimathkunde» och sedan fortskrider till allt aflägsnare länder och större vyer¹⁾. Men denna metod, — hvilken jag i förbigående sagdt på intet sätt vill rekommendera — är, sådan den i tyska arbeten framställes, något helt annat än den i den föreliggande boken följda. Den börjar nämligen i yttersta detalj med skildringen af skolhuset, ja skolsalen, dess läge åt solsida eller skuggsida, åt bestämdt väderstreck o. s. v. Man går vidare till närmaste höjder, skogar, bäckar, hus och byar, förklarande och analyserande. Härigenom vinnes insikt i den fysiska geografien, i de allmänna satserna,

1) Se t. ex. Matzat, Methodik des geographischen Unterrichts.

på samma gång som man lär sig hemortens och hemlandets geografi, och när lärjungen är färdig med fäderneslandet, är han beredd att kunna på ett fruktbarande sätt göra sig till godo framställningen af den öfriga världens geografi. Jämför man nu med detta det sätt, som enligt professor Carlsons bok skulle bli rådande, så ser man, att skillnaden är stor. Man skulle här börja med »en tämligen ingående behandling af de lärjungen närmast liggande föremålen». Det skulle väl vara fäderneslandets geografi, som härmed menades. Men det är i själfva verket alldeles icke med Sveriges geografi, som lärjungen kommer att börja. Det är med de svenska landskapens. Lärjungen får ej börja med redogörelsen för landets allmänna höjdförhållanden, m. m. Detta får han först i en återblick. Han skall först läsa alla de mer eller mindre lösryckta, isolerade provinsbeskrifningarna. Först behandlas Skåne. Det går då väl an för lärjungarne i detta landskap, hvilka få börja med studiet af sin hemort, men att gossar t. ex. i Svealand och Norrland skola få något vidare intresse för geografi, då de få börja med att utan vidare förutsättningar läsa om ett stycke land, som ligger någonstädes långt bort, kan jag ej tro. I hvad mån detta förfaringssätt står i öfverensstämmelse med satsen om att «framställningen börjar med en tämligen ingående behandling af de lärjungen närmast liggande föremålen», lämnar jag åt författaren själf att afgöra. För att nu komma till faktiskt bestående pedagogiska förhållanden må erinras om, att skolstadgan föreskrifver, att i klass I skall bland annat läsas det allmännaste om världsdelarne efter jordgloben. Detta måste då antingen ske utan lärobok, helt och hållet fristående, eller med utplockande af vissa punkter ur framställningen i slutet af boken.

Det är denna senare utväg författaren själf föreslår. Vi komma då till ett skäligen egendomligt förhållande. Författaren har framställt sin analytiskt-syntetiska metod, han har konsekvent skrivit hela sin lärobok i anslutning till densamma, och han har låtit förstå, att det är en hela den geografiska undervisningen reformerande metod. Så, i själfva slutordet, modifierar han alltsammans och gifver till bokens begagnande anvisningar, hvilka decideradt peka i samma riktning, som hittills brukliga läroböcker. Han råder att först läsa § 90, 135 och 140—152, innan man griper sig an med Skandinavien. Dessa föreslagna paragrafer innehålla satser ur den allmänna geografien, och det är alltså i viss mån till den gamla metoden, som förf. återvänder. Men hvarför har nu detta skett? Är det så, att författaren för att möjliggöra sin boks användande under den nu gällande skolstadgan har gjort detta offer af den stränga konsekvensen i sin

metod åt den bestående ordningen och såsom en nödfallsutväg företagit det ofvannämnda utplockandet, så har han ej därigenom försvagat de anmärkningar, som kunna göras mot hans ursprungliga metod. Är det åter så, att han verkligen insett svagheten i denna och vill på ofvan omtalta sätt råda bot därför, så måste frågas, hvarför har han då ej gjort ett sammandrag af geografiens viktigaste allmänna sätser och satt dem som inledning till boken, hellre än att gifva anvisning till detta utplockande? Ur pedagogisk synpunkt sedt, gör det ej ett godt intryck att finna en lärobok och en lärobok, som vill vara så metodisk som den förevarande, i själfva verket vara så litet helgjuten, att dess egen författare råder till att, om man så tycker, taga bitar af avslutningen till inledningen. Se vi på, hvad det är för saker, som författaren anser sig *möjligen* böra underrätta lärjungen om, förrän den analytiska metoden skall börja, så skola vi finna, att bland dem visserligen finnas redogörelser för hvilka världsdelarna och världshafven äro, för jordens skapnad och storlek, för gradnätet, för växlingen mellan dag och natt och mellan årstiderna, för indelningen i värmebälten m. m., men intet nämnes om de allmänna klimatologiska sätserna, om befolkningsförhållandena, om vattnets rörelse i hafven, ej heller något om ytförhållandena, andra ting att förtiga. Af hvad jag ofvan sagt torde dock framgå, att lärjungen ej kan aldeles undvara kännedomen om de sist uppräknade förhållandena. Det blir då lärarens sak att på egen hand söka komplettera lärobokens brister. Att göra detta genom att företaga ytterligare utplockningar från slutet af professor Carlsons bok är ej så lätt, alldenstund förf:s framställning af de allmänna sätserna är lämpad för ett vida högre stadium än nybörjarens. Det ligger för öfrigt i sakens natur och kan svårigen undvikas, att då en framställning af en sak skall åstadkommas genom urval ur en fylligare sådan, den förra ej kan bli en helhet. Så blir det också efter prof. Carlsons metod n:o 2. Efter mitt förmenande blir den geografiska undervisningen enligt denna lärobok ställd inför de båda alternativen; antingen skall man börja med ett maskinmässigt inpluggande af Sveriges provinser eller skall man, innan man börjar därmed, läsa några mer eller mindre sporadiska sätser ur den allmänna geografin.

Af ett arbete, hvilket likt det förevarande framträder med anspråk på att vara i eminent mening modernt och på höjden af den geografiska vetenskapens resultat, bör man kunna vänta, att det skall skildra länderna i ordningsföljd, d. v. s. i deras naturliga sammanhang. Lärjungen bör få föreställningen om att t. ex. Europa ej är en samling isolerade länder, utan verkligen en geografisk organism, *en* världsdel, hvars olika delar äro för-

medlade genom öfvergångsland. I detta afseende gör författaren sig skyldig till flera grofva försyndelser. Efter att hafva skildrat Skandinavien, d. v. efter bokens terminologi säga Sverige och Norge, öfvergår han till Öst-Europa — vi ha nu ändtligen fått Öst-Europa i stället för det gamla osvenska Ost-Europa—, och därom vore intet att säga, om blott Finland hade ställts före Ryssland, och det förras ställning såsom ett öfvergångsland och ett förbindelseled mellan Skandinavien och Ryssland hade betonats. Nu får lärjungen göra ett stort språng från Skandinavies högländ ut på den »slaviska slätten»; först efter Ryssland kommer som ett isoleradt bihang Finland. Att förf. i förbigående säger, att finska bergplatån norrut sammanhänger med det skandinaviska höglandet, motväger ej generalfelet i uppställningen. Om Finlands geografiska betydelse får lärjungen ingen egentlig föreställning. Annu värre fel möta oss, då vi komma till framställningen af Englands och Danmarks geografi. Efter framställningen af Mellan-Europa öfvergår förf. till att skildra de syd-europeiska halföarna, och först därefter kommer turen till de Britiska öarna. Med dessa slutar Europa, och man öfvergår till Asien. Genom detta framställningssätt komma de Britiska öarna ganska säkert att i lärjungens föreställning stå såsom något alldeles isoleradt, ty något sammanhang med eller någon öfvergång från det närmast föregående — Syd-Europa — finnes tydligen ej. Man får ej klart för sig, att de Britiska öarna genom läge, natur, befolkning, kortligen i alla afseenden höra samman med Mellan-Europa; att lärjungen får någon verklig geografisk uppfattning af England och dess betydelse, kan högeligen betviflas. Hvad särskildt Mellan- och Syd-Europa angår, vill jag anmärka, att det är föga lämpligt att avsluta Mellan-Europas geografi med framställningen af det bland sina berg och högsätter skäligen isolerade Schweiz. Frankrike däremot är det i alla afseenden ytterst lämpligt att skildra såsom förbindelseledet mellan Syd- och Mellan-Europa. Men för denna Frankrikes geografiska ställning visar sig författaren sakna blick. Vända vi oss så till framställningen af Danmarks geografi, så skola vi till vår häpnad finna Danmark söndradt från Skandinavien och satt in i Mellan-Europa. Detta är ett sätt, som först användes af Daniel i hans Lehrbuch der Geographie; i denna nämndes Danmark jämte Schweiz, Liechtenstein, Luxemburg, Belgien och Holland som Tysklands »Aussenländer». Sättet var förestafvadt ej af geografiska utan af storgermanska skäl; det var samma åskådning, som dikterat gamle Dahlmanns mera lyriska än egentligen upplysande geografiska anmärkning, att »Jylland är Germaniens utsträckta svärd, som delar hafvet». Den Danielska uppfattningen har ej delats af

efterföljande geografer, och det är då att beklaga, att en i Skandinavien utgifven bok slagit in på denna väg. Man behöfver ej vara Skandinav i ordets gamla mening för att finna det otillbörligt, att Danmark fått sin plats midt inne i Tyskland. Man behöfver blott vara geograf. Hvad som sagts om Finland och dess ställning som öfvergångsland gäller i ännu mycket högre grad om Danmark. Dettas plats i en verkligt geografisk lärobok är gifven, det skall skildras i sammanhang med den större skandinaviska halfön och såsom en föreningslänk mellan denna och Mellan-Europa. Danmarks geologiska förhållanden, hela dess natur är så lik södra Sveriges, att man ej kan söndra de båda länderna från hvarandra och förlägga dem till hvart sitt af de naturliga områden, i hvilka Europa indelas. Härtill kommer likheten i de etnografiska förhållandena och i allmänna kulturförhållanden, hvilken ytterligare är ett skäl att sammanföra Danmark med det öfriga Skandinavien och ej med Mellan-Europa. Geografien är vetenskapen ej blott om jorden, sådan den af naturen är, utan äfven sådan den genom människan och hennes verksamhet blifvit. Detta är en sats, som professor Carlson i sin bok visat sig åtminstone i teorien hylla. Den borde hafva hindrat honom från att sätta Danmark, till naturen bildande öfvergång från Skandinavien till Mellan-Europa, till befolkning och kultur skandinaviskt, lösryckt ur sitt sammanhang midt inne i Mellan-Europa. Hvad skall det blifva för sammanhang i lärjungens geografiska begrepp vid ett sådant förfarande? För en tänkande uppsvensk gosse måste det redan kännas besynnerligt att först skola behandla Ryssland och sedan därefter komma till det med Sverige likartade och i många afseenden förbundna Finland, och absolut förvirrande blir det för en sydsvensk lärjunge, som oupphörligen har tillfälle att iakttaga närheten, likheten och förbindelsen mellan Sveriges och Danmarks land, natur och folk, att först sedan han läst om Mellan-Europas förhållanden, om Karpaterna och »Massif Central», om Oder och Garonne få kunskap om, att i Mellan-Europa också ligger Danmark med Köbenhavn och med Helsingør, dit han från sitt eget land kan komma på 20 minuter. Hvad kan det nu vara för skäl, som förmått författaren till denna omrangering? Knappast någon större geografisk författare mer än Daniel har denna gruppering. Med Daniel delar Carlson äran; med Daniel har han satt den prydliga kronan på verket, då han fört Island till Mellan-Europa. För en nyhet sådan som den ifrågavarande borde kunna åberopas geografiska grunder och starka sådana. Men om nu inga öfverväldigande geografiska skäl förelågo att dela på Danmark och Sverige, så förefaller det mig, som om professor Carlsons

historiska sinne och nordiska sinne bort förbjuda honom att i onödan vidtaga den omtalta ändringen. Det torde måhända ej vara professor Carlson obekant, hvilken ovilja och förbittring Daniels geografi väckte inom Danmarks bildade kretsar; denna torde ej minskas, då Daniels exempel följes af ett svenskt arbete. För min del kan jag ej annat än beklaga, att det är en lektor bl. a. i geografi och professor i historia, som i de svenska skolorna vill lära, att Danmark och Sverige äro naturligen skilda åt: Det går emellertid med denna detalj af den nya geografiska metoden som med metoden i sin helhet. Förf. är ej allt för omedgörlig, och han har sitt slutord till hands. I detta på sitt sätt syntetiska slutord, säger han, »att framställningen af Danmark och Finland har så uppställts, att den — såsom på flera ställen anses önskvärdt — lätt kan utbrytas och anslutas till första årskursen». (Det vore synd att glömma, att efter den egentliga metoden Sverige, Norge och Ryska riket skola läsas i klass I, Danmark först i klass II.) Det är samma lättvindiga metod, som rekommenderats i fråga om den allmänna geografin; jag skulle dock vilja anmärka, att det är skillnad, och en stor skillnad, mellan att få ett land framställt i dess naturliga sammanhang — detta må nu för Danmarks vidkommande vara med Skandinavien, såsom de flesta geografer antaga, eller med Tyskland, som professor Carlson och hans lärofader Daniel tro — och att få det skildradt isolerad. Angående Danmark yrkar jag på, att det skall tagas tillsammans med Sverige och Norge, och att dess ställning som öfvergångsland skall betonas. Denna geografi framställer det som ett mellaneuropeiskt land; det är då ej mycket vunnet med att få denna framställning lösryckt. Vidare är det ej alldeles så lätt gjordt att »utbryta» och sammansmälta saker ur Carlsons geografi, som dess författare föreställer sig. Så skulle Danmarks geografi komma att hopplockas från skilda ställen å sidorna 43, 44, 49, 50 och 53—55. Hela den omnämnda förslagsmetoden ställer i ännu klarare dager, att för författarens geografiska åskådning såväl som i hans framställning världsdelen och dess geografi ej är något organiskt helt utan ett aggregat af skilda områden och deras beskrifningar. Det blir också det begrepp lärjungen får, om han skall läsa Europas geografi i den ordning, som skolgeografien utpekar: Sverige-Norge, Ryssland med Finland efter sig som ett bihang, Mellan-Europa utan England men med Danmark amalgameradt, via Schweiz Syd-Europa, England och efter England Asien, icke efter Turkiet, såsom eljest brukligt. Att man skall så mycket som möjligt gå från en sak till en med den besläktad, är en sats som är af genomgripande vikt för all sann pedagogik, men trots sin enkelhet tyckes den ännu ej

hafva ingått i författarens geografiska medvetande. Gör sig ej läraren vid begagnandet af prof. Carlsons bok alldeles speciel möda med att omstöpa och förklara den, så skall säkerligen en förvirring inträda i lärjungarnes begrepp, och hvad kunskap de än kunna få om olika länders fysiska och politiska förhållanden, någon sann, lefvande geografisk föreställning få de ej, och modern geografi blir det ej de studera.

I sammanhang med professor Carlsons indelning af världsdelar och länder må omnämnas hans uppfattning af naturliga gränser. Man känner sig besviken, då man finner honom härvidlag stå kvar på en så föråldrad ståndpunkt, att han talar om floder såsom naturliga gränser. Det har blifvit en af den moderna geografis viktigare satser, att en flod aldrig är naturlig gräns. Vattnet är här förenande, det skiljer ej. En flod betecknar ej en öfvergång från en natur till en annan, från ett klimat till ett annat, den är ej hinder för florans utbredning, ej för faunans, ej för människans. Samma landskap sträcker sig vanligen på båda sidor om floden, och samma folk bebod dess stränder. Man skall ej på hela jordklotet finna en flod, som verkligen utgör en naturlig skillnad, en naturlig gräns. Ytterst sällan skiljer en flod folkslag åt. Mig veterligen finnes egentligen endast ett exempel: Nedre Donau (Rio Grande del Norte kan ej anses vara något verkligt exempel, ej heller Saint-Lawrence). Naturliga gränser äro berg, träskmarker och framförallt öknar. Talet om floderna som naturliga gränser kommer dels af att den abstrakta kartbilden med sin markerade linie träd fram som det verkliga i stället för den egentliga verkligheten, dels och framför allt af förväxlingen mellan de båda begreppen naturlig gräns och strategisk gräns. Denna förväxling har haft ödesdigra följder i politiken, och den spökar fortfarande i skolgeografien. Så säger professor Carlson t. ex., att Donau och Sava äro naturliga gränser för Österrike, att Europas gräns mot Asien är Uralbergen, *Uralfloden*, Kaspiska hafvet o. s. v. (Erslev säger med riktigare geografisk uppfattning, att Europa söder om Ural öfvergår utan gränsskillnad i Asien, men att Uralfloden räknas som gräns). Hade författaren vid utarbetandet af sin geografi tagit tillräcklig hänsyn till moderna större geografiska verk hade han ej behöft begå nu anmärkta fel.

Hvad de hydrografiska förhållandena angår, har det varit ett gemensamt fel hos de flesta hittills använda läroböcker, att de alltför litet ställt floden och flodsystemet i förbindelse med höjdförhållandena. För de flesta lärjungar stå floden och berget som två alldeles skilda saker; man tänker ej på, att floden

kommer från höjden och rinner ned på slätten: begreppet Weichsel är för de flesta endast »en flod, som rinner ut i Frische Haff», ej den stora ådran som i sig samlar och bortför bl. a. Nord-Karpaternas källsprång och strömmar. Hade man en verkligt hydrografisk framställning af ett land, skulle man säkert ej vid den geografiska undervisningen få sådana svar som att Ober-Deutschland är = norra Tyskland eller att den nordligaste af de böhmiska terrasserna är den högsta. Orsaken till den bristfälliga uppfattningen hos lärjungarne är tvifvelsutän metoden att först efter framställningen af höjdförhållandena och utan organiskt sammanhang med denna behandla floderna, ordnade efter de haf, i hvilka de utfalla. Lärjungens kännedom om flodsystemen blir härigenom endast en mekanisk, yttre namnkännedom; visserligen säges också, att den och den floden kommer från det och det berget, men denna uppgift kommer att stå utan något vidare sammanhang; blott såsom en minnessak bredvid alla andra: namn på bifloder, städer vid floden o. s. v. I sammanhang med höjdsystemet borde redogöras för dess afvattningsförhållanden, såsom varande med det förra aldeles samhöriga ting; när man så hade genomgått t. ex. de olika europeiska områdena, kunde man repetitionsvis och för öfversiktens skull ordna floderna äfven efter den ordning, i hvilken de utmytna. Professor Carlsons geografi har i detta hänseende ej gjort några nämnvärda framsteg framför de förut brukliga läroböckerna. Vid skildringen af höjdförhållandena tar han nästan ingen hänsyn till floderna; då han behandlar Mellan-Europas floder, nämner han visserligen, att de komma från Alperna och från de kring dessa lägrade högländerna, men för det första är detta en väl allmänt hållen och i förbigående gjord upplysning, och för det andra blir den onekligen absolut felaktig, då bland dessa »från Alperna och från de kring dem lägrade högländerna» utgående floder uppräknas Eider, Kongeaa, Schelde — hvilken författaren uppgifver komma »från franska höglandet!» —, Mayenne, »från Normandies berg», Garonne, Somme, Vilaine och Adour! På en hydrografisk framställning sådan som denna behöfver man ej spilla många ord; den har dömt sig själf. Det bör nämnas, att professor Carlsson i sin återblick på Europa gör ett försök att ordna floderna efter annan grund än den gamla vanliga efter mynningsorter, hvilken han hitintills följt. Han går dock ej längre än att han talar om Europas norra och södra strömsida, och så som han framställt det, blir den norra och södra strömsidan i lärjungens föreställning svårligen annat än det norra och det södra mynnings-området. Hvad de utomeuropeiska floderna angår, äro särskildt de asiatiska rent slentrianmässigt ordnade. Såsom

ett exempel, belysande arten af Carlsons hydrografiska framställning, må nämnas, att skolgeografien å sid. 98 låter Jordan upprinna i dalsänkan mellan Libanon och Antilibanon. Det vore ett rent naturfenomen, detta, om det vore sant. En blick på någon större karta visar oss, att Jordan upprinner ganska högt upp på Hermon, i närheten af toppen Kasr Antar. Jag kan ej heller förstå, hurudan den uppfattning af Sydamerika, dess byggnad och hydrografi, månne vara, som dikterat uttrycket, att »då Anderna stänga vägen till Stilla Hafvet, alla [Sydamerikas floder] vändt sitt lopp österut mot Atlanten». Författaren tyckes dock ej vara alldeles säker på sin sak; redan på samma sida medgifver han, att Magdalena ej flyter österut, och förmodligen skall han gifva mig rätt i påståendet, att ej heller Atrato, Essequibo och La Plata göra så.

De etnografiska förhållandena äro i allmänhet i skolgeografien skildrade så, att förf. i framställningen låtit dem föregås icke blott af den fysiska geografien, hvilket är riktigt, utan äfven af den politiska, hvilket är ett afsteg från hittills använd metod, och ett ej lyckligt. Den politiska geografien är ofta i så hög grad betingad af de etnografiska förhållandena i landet, att den utan kännedom om och hänsyn till dem blir föga begriplig. Så t. ex. på Balkanhalfön. Har lärjungen fått en riktig kunskap om denna halfös naturliga förhållanden, däribland om Balkans svåröfverstigliga gränsmur, måste det vid studiet af de politiska förhållandena förefalla honom ganska underligt, att *ett* rike och ett nyupprättadt rike sträcker sig på båda sidor om berget, därest han ej förut fått reda på befolkningsförhållandena och här särskildt på Bulgarernas etnografiska område. Men detta har han i professor Carlsons bok ej fått läsa om. Framställningen härom kommer först efter den politiska geografien. Den i de flesta föregående läroböcker och större arbeten följda metoden att efter skildringen af landets natur, den fysiska geografien i egentlig mening, låta följa skildringen af folket för att sedan öfvergå till redogörelsen för hvad folket har gjort med och af landet, d. v. s. politisk geografi, förefaller så enkel och naturlig, att man har svårt att förstå, hvarför den nu ej längre skall få duga. Den i denna bok följda metoden visar ytterligare, på hvad för ett underligt lösryckande sätt dess upphofsman forskrider i den geografiska skildringen, och huru han, jag betonar det ännu en gång, ej visar sig hafva tillräcklig uppfattning af geografi såsom en sammanhängande vetenskap. Hvad angår den faktiska framställningen af etnografien, dristar jag mig hänvisa till större vetenskapliga arbeten såsom Peschel, Ratzel, Fr. Müller o. a. Genom att taga tillbörlig hänsyn till dessa skulle

förf. dels hafva kunnat göra sin framställning jämnare och öfver-skådligare, dels hafva undvikit felaktigheter. Så vill jag anmärka, att Österrike—Ungerns befolkningsförhållanden ej äro rätt öfver-skådligt framställda, och vid Balkanhalfön möter oss den vilsele-dande och orediga uppgiften, att Sydslaverna äro Serber, Bulgarer m. fl. stammar. Hvilka stammar menas nu med detta tillägg? Så vidt jag vet äro Bosniaker, Herzegoviner, Morlaker, Monte-negriner ej annat än Serber, Macedonier och Östrumelioter ej annat än Bulgarer. Att Mindre Asien har öfvervägande osmansk befolkning, och att i själfva verket Turkarnes etnografiska tyngd-punkt ligger i detta land, därom förmåler skolgeografien intet. Omdömet, att Hinduerna äro »ett frömsint folk», är för vidt; det gäller endast om Bengaleserna och är för öfrigt af föga vikt. De snedt ställda ögonen äro rasmärke ej för Mongolerna i all-mänhet, utan endast för Kineserna. Att Negritos på Sundaöarna äro samma folk som eljest kallas Papuas, upplyser ej författaren de äro här blott »af helt annan stam». Att inhemska, kristna folk ej finnas i Asien förutom i Armenien, är ett påstående, som, om man vill vara noggrann, ej är korrekt, i Kaukasusländerna finnas Georgier, i Syrien finnas t. ex. Maroniter. Uppgiften att Madagaskar bebos af de malajiske Hovaerne är ej korrekt; Hovaerne äro visserligen det härskande folket, men utgöra endast hälften af befolkningen; resten, Sakalaverna, äro af negertypen. Angående Hottentotterna visar sig författaren hafva skäligen egendomliga föreställningar; å sid. 122 uppgifver han, »att de ströfva omkring och lefva af jakt, och vilda örter» hvilket är absolut felaktigt. Hottentotterna äro som bekant ett boskaps-skötande folk. Änu värre är det på sid. 175, där det säges, att Hottentotterna betraktas som besläktade med Negrerna. Det skulle vara intressant att få veta, hvilken etnograf, som, utom författaren själf, har detta splitter nya betraktelsesätt. Då man i skolgeografien läser om Afrikas folkslag, väntar man att få höra något nämnas om dvärgfolken, men förgäfvdes. De äro dock så många, dessa dvärgstammar, Akka, Watwa, Doko, Abongo m. fl., de förekomma i så många olika trakter af världsdelen, och de äro nu genom Schweinfurts, Stanleys, Wolfs och v. François' resor på pass kända, att ett ignorerande af att sådana finnas i en modern skolgeografi ej torde kunna rättfärdigas, särskildt som de ju äro en företeelse af mycket stort etnografiskt intresse. Liksom i allmänhet etnografiska frågor skulle också någon upplysning om dvärgfolken väcka lärjungarnes lifliga intresse. På sid. 127 meddelas att Nya Guineas invånare, Papuas, äro för civilisation otillgängliga. Härom torde dock författaren knappast veta något bestämdt, enär inga försök gjorts att civilisera dem.

Hvad man känner om Papuas från andra öar är ingalunda egnadt att bekräfta de tvärsäkra orden. Hvad för öfrigt Papuas beträffar, får lärjungen ingenstädes någon upplysning om, att de äro en egen människoras. I den ytterligt summariska och delvis felaktiga redogörelsen å sid. 175 för människoraserna äro hvarken Dravidas eller Papuas omnämnda. Lärjungen har dock i boken mött deras namn med det beskedet, »att de äro af helt annan stam».

Skolgeografien har den förtjensten, att den i högre grad än förut brukliga läroböcker sysselsätter sig med samfärdsförhållandena, särskildt med de stora världsvägarna. Detta är en lofvärd sak, som ej borde försummas i någon geografisk lärobok. Det borde därvid vara af vikt att ej blott nöja sig med uppräknandet eller angifvandet af samfärdslinierna, utan äfven så vidt möjligt säga, hvarför vägen just går *där*, hvilka förhållanden i landets horisontala eller vertikala utsträckning, som äro orsaken därtill o. d. Till större delen kan detta ske i sammanhang med framställningen af höjdförhållandena, och det skall säkert äfven på det lägre stadiet väcka lärjungarnes intresse. Skildringen af t. ex. Frankrikes höjdförhållanden blir betydligt mera effektiv, om man med ett par ord visar lärjungen, hvarför den gamla härvägen såväl som den moderna järnvägen går öfver Poitiers eller att den viktiga vägen förbi Belfort just möjliggjorts genom den »burgundiska porten», luckan mellan Vogeserna och Jura. Min mening är ej, att man vid hvar enda samfärdslinie, som förekommer, skall ängsligt redogöra för, genom hvilka dalar eller omkring hvilka höjder den går; endast det vill jag, att framställningen af de stora förbindelseleden äfven skall visa, huru människans arbete så att säga gått fram i de spår, som naturen tecknat före. Lärjungen skall framför allt beröfvas den nu allt för gängse föreställningen, att en väg, en järnväg eller en kanal dragits fram där den går endast genom ett yttre maktspråk, och att den lika väl kunde linierats upp i någon annan riktning. Jag finner nu, att denna skolgeografi ej så ofta, som den bort och kunnat, ställer samfärdslinien i förbindelse med de naturliga förhållandena. Allt för ofta, särskildt vid de utomeuropeiska världsdelarna, sker omnämmandet af samfärdselin isoleradt, utan samband med höjd- och kulturförhållandena. De indiska järnvägarne tvärs öfver halfön nämnas: det skulle hafva varit ganska lätt att säga, att linien Bombay-Allahabad går fram i en stor naturlig sänka vid Dekans nordrand, sänkan mellan Vindhya och Satpura. Författaren, som dock omnämner den egentligen endast beslutade sibiriska stillahafsjärnvägen, har ej ett ord om den existerande, mycket viktiga flodvägen från Irkutsk till Tjumen,

»den sibiriska Tracht», hvilken är det förnämsta ledet i karavanvägen från Europa till Kina. Ett godt tillfälle att visa förbindelsen mellan samfärdslinierna, att lemna en illustration till världstrafiken, har förf. låtit gå sig ur händerna vid omnämmandet af Singapore och Batavia. Det hade då lätt kunnat sägas, att Suez-routen, fortsatt genom Malakkasundet höjt Singapore till dess ställning, under det att den inträffade minskningen på routen Kap—Sundasundet varit orsaken till, att Batavia gått tillbaka för Singapore, holländska Indien för det engelska. Af en sådan upplysning skulle lärjungen måhända lära sig mera geografi än af åtskilliga nya namn och siffror. Om Afrika säges, att ingen annan världsdel har så få och korta järnvägar, och häri har han rätt, men då denna utsago kompletteras med, att »sådana finnas endast på Medelhafskusten, Kaplandet och på Mauritius», kunde författaren varit något mindre positiv. Senegambien har 396 km. järnvägar, bland hvilka särskildt linien Medina-Bafoulabe är viktig, såsom varande första ledet i förbindelsen mellan Senegal och Niger. Réunion har 126 km.; endast 22 km. mindre än Mauritius. Portugals afrikanska kolonier hafva 191 km., och ytterligare 755 km. äro under byggnad; bland de i gång varande är särskildt linien från Lourenço Marques vid Delagoa Bay till den sydafrikanska republikens gräns (under fortsättning till Pretoria) af stor vikt såsom tjänande till att emancipera boersrepublikernas exporthandel från beroendet af England och öfverhufvud såsom varande en från portugisisk-boersk sida gjord krafffull stöt mot det engelska elementet i Sydafrika. Jag yrkar ej på, att professor Carlson skulle upptagit alla dessa järnvägar i sin framställning; han kan dock ej hafva haft andra skäl än bristande kunskap för att förneka dem. Hade författaren kastat en blick t. ex. på de Handtkeska generalkartorna, som numera användas af lärjungarne i flera skolor, så hade han ej behöft komma med dessa oriktiga uppgifter. Egendomligt är, att författaren vid omtalandet af en så viktig samfärdsled som den under byggnad varande Nord-Östersjökanalen tyckes vara okunnig om denna kanals läge, åtminstone att döma af den underliga uppgiften, att den skall gå från Kiel till Ejder. Å sid. 73 uppgifves, att världstrafiken från England till Indien går öfver Brindisi. Det är posten och de högre klassernas persontrafik, som går där, men detta är ej detsamma som världstrafiken.

Författarens intresse för samfärdsförhållandena visar sig äfven däri, att han bifogat sin bok en järnvägskarta öfver Skandinavien eller en del däraf. Denna karta är dock föga tillfredsställande. Närmast ser den ut att vara tagen ur någon tidtabell, och som bihang till en sådan kan den gå an, när det därvidlag endast

gäller att angifva liniernas ungefärliga utsträckning till tjänst för den resande allmänheten, som vill veta kortaste vägen. På en järnvägs-karta, som sättes in i en geografisk lärobok, kan man dock hafva något större fordringar; utan att kräfvä, att kartbildens skall vara ideal, kan man dock begära, att den ej skall hafva allt för grofva fel, och att den korrekt skall angifva liniernas sträckning. Lärjungen skulle med ledning häraf kunna i sin atlas eller på en större fysisk karta göra reda för åtminstone större järnvägar, särdeles i hemorten, huru de begagna sig af höjdförhållandena, om de följa någon betydande floddal eller sänka o. s. v. En järnväg hvars sträckning det i detta hänseende torde vara instruktivt att följa, är Väst-kustbanan i Sverige särdeles dess sydligare del. Se vi nu något närmare på kartan, skola vi finna åtskilliga egendomligheter. Utgå vi från söder, finna vi ön Hven vara försvunnen¹⁾ Väst-kustbanans sträckning har ej fått förbli oförändrad. Den gamla tvisten om riktningen genom Sinarpsdalen eller Stafverhults-dalen har i verkligheten afgjorts till den förras och Båstads förmån. På denna karta går dock järnvägen midt emellan dalarna öfver Hulrugeröd, där den gamla »Kongevejen» med möda går rätt uppför Hallandsås. Norr om Halmstad ligger den branta Nyårsåsen i vägen för banan och tvingar denna att vid Gullbrandstorp göra en stark böjning i västlig riktning; på skolgeografiens karta får vägen gå rakt fram, således rätt öfver den 324 fot höga och branta höjden. Att efter detta ingen hänsyn tagits till den krok järnvägen nödgas göra i Hallands smalaste del, emellan sjön Lygnaren och hafvet förvånar ej. Zar Nikolaus I drog på papperet efter linial en bana från Petersburg till Moskwå; i denna bok har det skett på samma sätt med Väst-kustbanan. Resultatet blef det samma i båda fallen, metodens storslagna enkelhet stod ej i öfverensstämmelse med naturen. Ännu ett par exempel! Linien Vadstena—Ödeshöj går på denna karta ej söder om Omberg ut till Vettern. Den gör det i verkligheten, och det är dess förnämsta betydelse: den fortsättes af ångbåtslinien Hästholmen—Hjo och är därigenom ett led i en trafiklinie tvärs igenom landet. En lärjunge vid Kristianstads läroverk skulle troligen något rubbas i sin tilltro till läroboken och dess karta, då han af den finner, att Immeln-banan ej går till Immeln. Danmark har på den ifrågavarande kartan undergått märkliga förändringar. Att Randers flyttats från Randersfjord och blifvit en landtstad, är redan betänkligt. Der-

1) Framställningen af norra Sverige är på järnvägs-kartan så till vida egendomlig, att Dalälven fått sin mynning tilltäppt och förvandlats till en kontinental flod.

till kommer, att Nissum- och Limfjordarne fått sina utlopp tillstoppade, och i Limfjorden har vester om Morsø placerats en ö, uppkommen genom Thyholms sönderhuggande, till och från hvilken järnvägen ledes tvärs öfver sund, af hvilka det sydligaste tyckes vara bredare än lilla Bält. Det faktiska förhållandet är, att i Danmark ej finnes mer än 2 järnvägsbroar öfver salt vatten, nämligen vid Aalborg och mellan Laaland och Falster. Kartan föregifver sig vara järnvägskarta öfver Sverige, Norge och Danmark. Af Sverige saknas emellertid de nordligaste delarna, och af Danmark Sydsjælland, Sydfyn och Laaland—Falster, hvilka senare landsdelar tyckas vara aldeles uppgångna i Mellan-Europa. Alltså syns ej på kartan den järnväg, som för närvarande är en af de allra viktigaste utfartsvägarna från Sverige-Norge till Kontinenten, nämligen Gjedserbanan, Västkustbanans naturliga fortsättning. Huru pass fullständig järnvägskartan är i fråga om Danmark, syns för öfrigt däraf, att i den synliga delen af detta lands karta saknas Gribskovbanan, Klampenborgbanan — den danska järnväg, som kanske är mest känd af svenskar —, båda de östsjälländska linierna, den sydfynska banan, linien Tommerup—Assens, vidare Ribe—Riksgränsen och Skagen—Fredrikshavn, hvarjämte linierna Odense—Strib och Vemb—Lemvig äro särdeles illa ritade. Det synes vara meningen att äfven upptaga under byggnad varande järnvägar: i teckenförklaringen fins särskild beteckning för sådana, och en del af Mora—Persberg är också på sådant sätt betecknad. Emellertid saknas hvad det i boken främst upptagna landskapet Skåne beträffar all antydan om de vid bokens utgifvande för längesedan beslutna Skåne—Smålands, Wittsjö—Markaryds och Klippan—Röstånga banorna likaledes söker man fåfängt den småländska Kosta—Lessebo-banan — den första järnvägen i riket efter Decauvillesystemet — hvilken dock nu är öppen för allmän trafik. Någon kan kanske tycka, att jag ställer för stora frodringar på denna järnvägskarta. De äro dock blott två, a) att kartan skall vara, hvad den ger ut sig för, och b) att den skall vara korrekt. Idén att förse boken med järnvägskarta kan vara bra, så framt kartan är bra. Det borde ej hafva varit svårt att skaffa en sådan, på t. ex. den stora postkartan öfver Sverige äro järnvägarna korrekt återgifna, och ett återgifvande af denna i förminskad skala torde väl ej hafva varit omöjligt. Den här föreliggande kartan torde kunna tjäna till att bibringa lärjungen någon rent yttre mekanisk kännedom om järnvägslinierna, en kännedom som dock lämpligare och bättre inhemtas af Sveriges Kommunikationer och af Fabers Rejseliste; såsom hjälpmedel vid studerandet af samfärdslinierna i geografisk anda, i deras sammanhang med fysiska förhållanden

är den otjänlig. Så pass suddig och vårdslös som den är, passar den ej i en lärobok; för denna är undvikande af vårdslöshet ett af de förnämsta livsvillkoren. Medan jag talar om kartor, vill jag säga ett par ord om en detalj på en annan karta, som finns i skolgeografien. På den växtgeografiska kartan sid. 87 finns en grof felaktighet. Bokens nordgräns är markerad med en linie, som ungefär följer Sverges västkust, går in i Skåne och i väst-östlig riktning genom detta landskap ungefär på Malmö breddgrad! Naturligtvis vet författaren, att detta är alldeles galet, och det är då ganska märkvärdigt, att han låtit felet kvarstå.

Förutom med dessa och ännu några andra kartor har professor Carlson försett sin bok med tabeller, ordförklaringar och bilder. Tabellerna innehålla jämförande sifferuppgifter angående såväl fysiskt som politiskt geografiska förhållanden. Säkert är, att sådana tabeller kunna vara af stor nytta: en jämförande sifferuppgift bibringar ofta lärjungen säkrare föreställning än hvad en lång beskrifning skulle göra. Det är emellertid skada, att det funnits lämpligt att konsekvent angifva alla yttnehåll i hektar. Olikformigheten i yttuppgifter i olika verk är en sak som länge känts besvärlig; än har man haft att räkna i kvadratmil, än i kvadratkilometer m. m. För min del skulle jag vilja anse uppgifterna i kvadratmil vara i och för sig de lämpligaste för läroboken såsom minst till talet och lättast att ihågkomma. Då emellertid denna beräkningsgrund nästan öfverallt utträngts af kvadratkilometersräkningen, inser jag, att man därför ej kan utslutande fasthålla vid kvadratmil. Men om nu kvadratkilometern, såsom erfarenheten visat, genom de stora tal man kommer till är svår att räkna med och att fasthålla i minnet, hvad skall man då säga om hektaren? Det torde för lärjungen och ännu mer för läraren blifva ganska brydsamt att röra sig med och att fasthålla tal sådana som t. ex. att staten Minnesota är 21 millioner hektar, Halland 492,000, Brasilien 836 millioner, Asien 4 milliarder 450 millioner. Jämförelsen mellan de olika vidderna, hvilken dock är ett af tabellernas förnämsta *raisons d'être*, blir genom dessa svindlande tal högst betydligt försvårad. Dessutom mötes lärjungen annorstädes af uppgifter i kvadratkilometer; så räknar Svedelius-Nyströms statskunskap, hvilkenär den förnämsta svenska läroboken i sitt ämne, så räknar Almanach de Gotha, den förnämsta uppslagsboken härvidlag. För att tabeller sådana som de ifrågavarande skola blifva rätt fruktbarande, böra de meddela sina yttuppgifter i kvadratkilometer, helst kanske med kvadratmilsuppgifter tillsatta inom parentes. Om tabellen N:o 12, den skandinaviska befolkningen i Nord-Amerika, anmärker jag, att den, som är uppsatt efter 1880 års census, är totalt föräld-

rad, något som förf. i en anmärkning själf medger med upplysning, att befolkningen nu är dubbelt så stor, som i tabellen uppgifves. Jag kan då ej inse, hvarför denna senare bibehållits.

Att förklaringar öfver främmande ord och begrepp bifogats är välbetänt: jag kan dock ej aldeles förlika mig med den plan i uppställningen, att de placerats efter texten som ett bihang. Skolgossar ha i allmänhet en viss och ofta ganska stark obenägenhet för att bläddra i boken efter förklaringar. En förklaring i en not faller genast i ögonen. I fråga om själfva förklaringsarna anmärker jag ett par detaljer. Uppgiften att en svensk mil är = 10,69 km. är ej fullständig, vi ha också en svensk nymil, och denna är = 10 km. Brahminer är vidare ej det samma som präster.

Illustrationerna äro i allmänhet väl utförda, men frågan är, om en geografisk lärobok öfverhufvud taget bör vara illustrerad. På grund af sakens natur kunna aldrig så många illustrationer meddelas, att lärjungen får en något så när fullständig fortlöpande serie af bilder till texten, och då nu väl hvarje läroverk är försedt med geografiska bilderatlas och planscher, såsom Ferdinand Hirts och Lehmanns, genom hvilka ett fylligare resultat i ofvannämnda afseende kan och bör ernås, så förefaller det mig som om illustrationer, mer eller mindre sporadiskt förekommande i läroboken, ej äro af den nytta, att de uppväga det fördyrande af boken, som de förorsaka.

Stilen och uttrycks sättet i bokens första upplaga lämnade som bekant åtskilligt öfrigt att önska. I de senare upplagorna hafva missförhållanden af denna art mestadels afhjälpts: vi slipa nu att höra talas om sjöar, som ligga på sluttningar o. d. Dock kvarstå ännu flera olämpliga uttryck och vändningar; framför allt vid de oftast mer eller mindre naiva folkkaraktistikerna. Så säges om Skåningarne: »Den skånske bonden är känd för sitt något tröga lynne och breda uttal, men är en mycket duktig och omtänksam jordbrukare. Vid arbetet går han vanligen i traskor och äter sin sura limpa till alla mål». Vid Norge säges, att »fisket aftagit, emedan sillen sökt sig andra vägar, och det idkas numera här nästan endast till husbehof. Däremot har folket en rätt god inkomstkälla i den mängd af resande» S. 140 anser förf., att »Antillerna kunna betraktas som topparne af en undervattenskedja». Då topparne äro så bra tilltagna, torde kedjan själf i lärjungarnas föreställning antaga kolossala dimensioner. Vid skildringen af strömförhållandena vid Amazonas' mynning har förf., då han redogör för tidvattnets inströmmande i floden, gifvit sina känslor luft i ett om urskogens yppiga prakt påminnande uttryck: »sjömän och fiskare, krokodiler

och hafsdjur fly förskräckta undan denna naturkrafternas fruktansvärda brottning.»

Jag skall sluta denna uppsats med att framställa ytterligare några anmärkningar mot några enskilda ställen i boken. Uppgiften å sid. 1, att i Skåne endast Kullen och Hallandsås skjuta brant ut i hafvet, är felaktig; på östkusten ligger Stenshufvuds massiv. Sid. 38 säges, att Dyna flyter åt väster, bör vara nordväst. Uppgiften å sid. 41, att de ryska bönderna äro lidelsefullt tillgifna den grekiska kyrkan, kan i betraktande af den utvecklade sekterismen, särskildt den vidtutseende »stunda»-rörelsen, ej anses absolut riktig. Å sid. 47 möter oss den föräldrade uppfattningen af Fichtelgebirge som medelpunkten för en östlig bergsgrupp i Tyskland. I ett arbete, som vill vara så modernt som det föreliggande, borde detta ha undvikits. Fichtelgebirge är ett berg, som endast därför att det innehåller ett flodcentrum, antagits vara en centralupphöjning i Tyskland, men det har i detta senare fall ej mer betydelse än hvilket annat berg som helst. Sid. 48 talas om platån Côte d'or. Côte d'or är alldeles icke någon platå, utan en smal kalkstensrygg, som förbinder de nordliga utlöparne från Cevennerna med Plateau de Langres. Å sid. 49 nämnas »de två bergiga halföarne Bretagne och Normandie». Förf. borde veta, att Normandie hvarken är bergigt eller någon halfö, utan lägre, väl odlade höjdsträckningar; från Normandie utgår halföbildningen Cotentin. Sid. 56 uppgifves, att franska är hela Belgiens skriftspråk. Belgien har dock en ganska utvecklad flamsk litteratur. Vid uppräknandet å sid. 60 af de östeikiska kronländerna få hvarken Schlesien, Salzburg eller Bukowina vara med, och de ungerska sägas vara Ungern, Siebenbürgen, Kroatien, Slavonien. Detta är vilseledande. Siebenbürgen har ingen själfständig ställning, utan är helt uppgånget i Ungern, och Kroatien-Slavonien är ett i vissa fall autonomt kronland. Mot uppgiften å sid. 63, att »Orléans ligger i en härlig frukt- och vintrakt», kan ställas Guthe-Wagners i »Lehrbuch der Geographie», att landskapet Orléanais »wenig günstigen Boden hat und auch nur schwach bevölkert ist». Dussieux i »Geographie générale» säger om landsdelen, att i den kunde odlas mycket vin. Carlsons uttryck kan möjligen anses såsom ej alldeles uteslutande de andra citerade, men det torde bibringa lärjungen en föreställning om Orléanais' och la Solognes härlighet, den där borde reserveras åt andra franska provinser. Sid. 69: »Portugal har liksom Spanien förlorat det mesta af sina kolonier i Ostindien och Sydamerika». Jag betvivlar, att författaren kan uppgifva, hvad för kolonier i Ostindien Spanien har haft, såvida han ej möjligen skulle mena de portu-

gisiska under tiden 1580—1640. Sid. 74 borde på tal om Italiens produkter äfven hafva nämnts produktionen af råsilke, hvilken ju näst den kinesiska är den största i världen. Vid framställningen af Balkanhalvön säges, att Donaudalen begränsas i söder af Balkan, hvilket naturligtvis är alldeles oriktigt; det är af den bulgariska högslätten. Uttrycket att »åt söder ligga Pindos och Parnassos» är ytterst oegentligt: Pindos är namnet på ett helt bergssystem i västra delen af Balkanhalvön, Parnassos är en enstaka dubbeltopp. Att staten Bulgarien ligger mellan Donau och Balkan är ej alldeles rätt: bland annat ligger huvudstaden Sofia på andra sidan Balkan. Den thessaliska slätten, viktig genom sin betydliga sädesproduktion, borde hafva omnämnts. Bosporen säges vara 1,5 km. bred; vanliga uppgiften är 0,5 km. Sid. 84 uppgifves Hindostans västliga del vara torr och ökenartad; detta gäller ej om hela, ty Pendjab är då ingen öken. Då professor Carlson å sid. 97 låter Eufkrat hafva ett kortare lopp genom bergen än Tigris, gör han ett generalfel på många hundra kilometer. Sid 104: vid uppräknigen af de engelska besittningarna har förbigåtts Nord-Borneo, som dock är ett land af Skotlands storlek. Å sid. 112 säges, att »Sudan är ett bredt höglandsbälte, som sträcker sig tvärs genom Afrika». Detta är absolut felaktigt. Sudan-området är i sin helhet ej något bergland, utan till största delen kull- eller slättland. Här och där resa sig enstaka bergsgrupper och smärre platåer. Erslevs karakteristik af Sudan är vida riktigare än Carlsons. Öfver huvud taget hade de gamla, brukliga namnen Högsudan och Lågsudan bort mana förf. till att närmare sätta sig in i förhållandena. Att »Sudans högland västerut skiljes från Atlanten genom ett lågt kustbälte», håller ej öfverallt streck; Sierra Leone har klippkust. Af en modern lärobok kunde man kanske väntat, att den skulle visat sig hafva följt med forskningen så pass, att den nämnt de stora Rudolf- och Stephaniesjöarne, hvilka genom Telekis resor visat sig vara viktiga källsjöar till Nilen. Deras utfallsflod Sobat har funnits vara betydligt större än hittills antagits, och borde hafva nämnts likaväl som och kanske förr än Atbara. Vid uppräknandet af inhemska vädnen i Afrika, sid. 121, förbigås såväl Liberia som det vidsträckta Mahdiväldet, däremot nämnes det i fullkomlig anarki verande och skäligen intresselösa Aschanti. Skulle några negerriken utom Dahome upptagits, borde det väl hafva varit Muata-Jamwo-riket med dess underliga kvinnostyrelse och Uganda. Å sid. 123 omtalas handel och bytesmedel i Afrika. Kaurisnäckan, som är gångbart mynt i hela Väst-Sudan, omnämnes ej, ej heller Maria-Theresiathalern. I fråga om Afrikas politiska indelning har boken, trots

sin modernitet, ej reda på, att hela Västra Sahara och Väst-Sudan (utom kusten mellan Cap Bojador och Cap Blanco) förklarats för franskt, så att det franska området går från Medelhafvet till Guineakusten. Sid. 123 och ff. använder förf., då han talar om Australkontinenten, det föråldrade och nu nästan öfverallt ur bruk komna namnet Nya Holland. Framställningen af de nordamerikanska Cordillererna är oredig och oriktig — sid. 139 —; det säges, att Sierra Nevada — och Kaskadbergen — följa Stilla Hafvets kust. Om den kaliforniska dalen, som i alla afseenden är en ytterst betydelsefull geografisk företeelse, säges icke ett ord. Lärjungen får troligen den alldeles oriktiga föreställningen, att Sierra Nevada stryker fram ute vid kusten.

Hvad slutligen angår den vidfogade framställningen af den allmänna matematiska och fysiska geografin, så skall jag villigt erkänna, att den har sina förtjänster, ehuru jag i själfva principfrågan, framställningens plats i boken, måste hänvisa till hvad jag förut yttrat. Angående detaljer vill jag endast anmärka, att jag ej riktigt fattar det berättigade i, att en framställning af kalendarern får plats i en geografi. Vidare hade det varit lämpligt och med modernare principer öfverensstämmande, om till grund för jordklotets uppdelning i värmebälten, zoner, lagts utom, som i boken sker, polar- och vändkretsar äfven isotermer; det hade då blifvit en naturlig indelning vid sidan af en teoretiskt matematisk.

Någon kan möjligen tycka, att jag här skett framställt allt för mycket i detalj gående anmärkningar. Jag skulle dock vilja erinra om, att ett af de första grundvillkoren för en läroboks lämplighet är, att den är absolut korrekt, och att hvarje fel, som den studerande, vare sig lärare eller lärjunge, kan finna i läroboken, framför allt i den geografiska, där det gäller exakta uppgifter, minskar hans tilltro till densamma och därigenom äfven, hvad lärjungen beträffar, hans intresse för ämnet; och framför allt bör här gälla, att »endast det bästa är godt nog». Då denna bok vill vara en i ordets bästa mening modern bok, så bör den också bedömas efter modern måttstock och efter den moderna vetenskapens resultat i det ämne den behandlar. Det går ej att skriva en lärobok nu för tiden, allra minst i en så snabbt framåtgående vetenskap som geografi, om ej författaren själf fullkomligt behärskar ämnet, dess innehåll och dess metodik. Han måste själf vara vetenskapsman i detta afseende. Och det är härvidlag som jag anser, att den förnämsta bristen finnes hos professor Carlsons geografi. Jag skall ej neka, att boken har sina förtjänster, i begränsning, i markering af viktigare saker, i sammanfattande återblickar, i yttre anordningar. Men den saknar i betänklig grad uppfattningen af geografin som en sam-

manhängande vetenskap. Med allt yttre intresse för förbindelser och samfärdsleder är dock professor Carlsons framställning allt för sönderhackad, allt för löslig. Det är mera kunskap om särskilda länder den meddelar, än kunskap om jorden och dess folk. Så modern boken än vill vara, äro dock på flera ställen dess uppfattningar af saker och ting alldeles föråldrade; den har ej som sig borde blifvit genomträngd af forskningens resultat. Därtill komma allt för många osäkerheter och rena felaktigheter i framställningar och uppgifter samt en viss vårdslöshet.

Jag kan då ej finna, att professor Carlsons bok är i någon väsentlig mån ägnad att gifva anstöten till den geografiska undervisningens höjande i vårt land. Behovvet af en verkligt modern geografisk lärobok för de svenska allmänna läroverken är ganska stort, och det är ännu ej tillgodosedt.

Till slut ännu några ord! I fråga om den geografiska undervisningen är det något, som man behöfver ännu mer än goda läroböcker, och det är dugliga, i ämnet vetenskapligt utbildade lärare. Det är alltså äfven undervisning i geografi vid universitetet, som vi behöfva. Tyvärr är dock denna ännu icke på ett tillfredsställande sätt ordnad. Allt för länge saknade geografien all officiel ställning vid de svenska universitetet, ehuru vid nästan alla andra lands universitet lärostolar i ämnet blifvit upprättade. Förlidet år bestämdes omsider, att geografi skulle ingå i universitetsstudierna. I den kungliga stadgan af den 17 April 1891 rörande förändrade examina inom filosofiska fakulteten upptogs ämnet geografi, men under formeln »statskunskap med geografi». Det blef således på det märkligaste sätt sammankoppladt med ämnet statskunskap. Professorn i detta senare ämne vaknade en vacker dag upp såsom professor äfven i geografi: han hade blifvit det genom en lagstiftningsåtgärd. Ett sådant, kuriöst, sätt att utan vidare uppdraga undervisningen i geografi åt en lärare i statskunskap utan att på något sätt uttröna, om denne vore villig eller ens kompetent till att sköta den, innebär tydligen alldeles inga garantier för att undervisningen i geografi skall blifva fruktbarande, knappt ens för att det skall blifva någon undervisning. I stället för att anförtro den geografiska undervisningen åt den, som därtill kunde visa sig kompetent, dekreterade man en lärare i geografi.

Lund.

Arthur Stille.

Comenius-sällskapet och dess tidskrift.

I slutet af Oktober eller början af November d. å. håller det nybildade Comenius-sällskapet sitt konstituerande sammanträde i Berlin.

I Juni 1891 utfärdades ett upprop till firande af en Comeniusfest och i sammanhang dermed till upprättande af en levande minnesvård öfver den store förkämpan för en naturenlig folkupfostran. Det var första uppslaget till stiftandet af ofvannämnda sällskap, hvars syfte är, dels att ånyo väcka till lif Comenii och hans själsfränders sträfanden dels att i deras anda verka bildande och uppfostrande på den nu levande generationen.

För dessa uppgifter vill sällskapet närmast verka

- a) genom att utgifva Comenius', hans föregångares, lärares och själsfränders viktigare skrifter och bref, så vida dessa ej finnas utgifna i användbara upplagor;
- b) genom historiska och dogmatiska forskningar ang. de gammalevangeliska församlingarna¹⁾ deras föregångare, efterföljare och religionsförvandter, förnämligast genom utgifvande af källskrifter för deras historia;
- c) genom samlande af böcker, handskrifter, urkunder o. s. v., som äro nödvändiga för förenämnda två uppgifters lösning.

Sällskapet utgöres dels af valda *Diplom-medlemmar*, som inbjudas att understödja sällskapets vetenskapliga verksamhet, dels af *Beskyddare* — personer eller korporationer, som årligen betala 100 Mark — och *Stiftare*, d. v. s. personer eller korporationer, som årligen betala 10 Mark eller en gång för alla 100 Mark, dels slutligen af *ordinarie medlemmar*, hvilka årligen betala 5 Mark. Dessutom kan styrelsen kalla personer, som inlagt särskild förtjenst om sällskapet, till hedersledamöter.

Ledningen af sällskapets verksamhet är anförtrordt åt en centralstyrelse, bestående af 27 medlemmar. Dess ordförande är f. n. *Archiv-Rath Dr Keller*, Münster, genom hvilken nitiska verksamhet sällskapet kommit till stånd. Hvert tredje år hålles generalförsamling i Berlin. Filialer bildas, der ett tillräckligt antal medlemmar det önska.

1) Waldenser, Böhmska bröder, Mähriska bröder, Schweizerbröder o. s. v.

Sällskapet räknade den 24 juli innev. år 845 medlemmar i olika länder, äfven några i Sverige. Sin verksamhet har sällskapet börjat med lofvärdt nit. Af dess tidskrift — *Monatshefte der Comenius-Gesellschaft* (Leipzig, R. Voigtländer; pris för årg. 10 M., för medl. gratis) — föreligga två häften af rätt stort intresse. I första häftet meddelas bl. a. en kronologisk förteckning öfver Comenius' nära 140 utgifna och outgifna skrifter, kortare meddelanden om den första upplagan af *Orbis pictus* och ett och annat ur hans historia samt en öfersigt af de sista 50 årens Comenius-litteratur. Andra häftet innehåller bl. a. en framställning af Comenius' interkonfessionela fredsideal samt en öfersigt af litteraturen angående Raticius.

Det är Redaktionen ett nöje att få fästa uppmärksamheten både på Comenius-sällskapet och på dess tidskrift.

Anmälningar om inträde i sällskapet och årsbidrag mottagas af C. E. Fritzes K. Hofbokhandel, Stockholm.

Enar Sahlin.

Litteratur.

Engelska läseböcker för flickskolor under medverkan af C. G. Morén utgifna af lärare och lärarinnor. Lägre stadiet. Första häftet. Stories by Mrs. Molesworth af Miss F. Hodges vid Lunds elementarläroverk för flickor. Stockholm 1891. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris 1 kr.

D:o d:o för mellanstadiet. Första häftet. Stockholm 1891. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris 1,25.

English Reading for Schools. Urval ur nyare engelska författares skrifter med ord- och sakförklaringar af Hilda Casselli, biträdande lärarinna vid statens normalskola för flickor, och J. Persson, rektor vid Arboga allm. läroverk. I. Jackanapes by Juliana Horatia Ewing. Utgifven af Hilda Casselli. Stockholm 1891. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris häft. 65 öre, inb. 90 öre.

D:o d:o II. Shreds and Patches or Passages from the lives of the Molyneuxes by E. N. Leigh Fry. Med förklaringar af J. Persson. Första häftet. Stockholm 1892. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris häft. 1,25, inb. 1,50.

I och med ofvanstående fyra häften har den engelska skolboks-litteraturen, som på senare åren blifvit i särdeles hög grad

tillgodosedd, vunnit en ytterligare tillökning. De två förstnämnda arbetena med text af Mrs. Molesworth, redigerad af Miss F. Hodges, äro uteslutande afsedda för flickskolor, såsom man finner af titel och förord. Det är i sanning ingen lätt sak att bland den stora mängden af engelska barnböcker göra ett passande urval för svenska skolor. Om man också kan antaga, att jämnåriga svenska och engelska barn ha lika smak för samma slags litteratur, så är därmed ej sagdt, att berättelser, skrifna för engelska barn och för dem passande, *eo ipso* lämpa sig till skolbruk i Sverige för motsvarande åldersstadier. För de våra tillkommer nämligen en faktor, som ej får lemnas ur räkningen vid litteraturvalet, vi mena det främmande språkets svårigheter, för att icke tala om den egendomliga, för främlingen ovana lokalfärg, som ofta försvårar en riktig uppfattning af vissa engelska skildringar. I »Juvenile Literature as it is» -- hvilken citeras såsom en slags inledning i båda de af Miss Hodges utgifna häftena -- har den engelske litteraturkritikern Edward Salmon uttalat sina erfarenheter om »what boys read» och »what girls read» och med afseende härpå framlagt en egendomlig statistik, som, med siffror vill visa i hvilken olika grad de mest framstående engelska författare och författarinnor äro omtyckta och lästa särskildt af gossar och särskildt af flickor. Att en sådan statistik måste blifva temligen otillförlitlig, undgår ingalunda Mr. Edward Salmon själf, och den synes icke heller ha vilseledt våra utgifvare af engelsk skolbokslitteratur, hvilka där- emot, och med rätta, tillgodogjort sig de anvisningar, som 1888 års »flickskolekommitté» gifvit för valet af ungdomsläsning på främmande språk. Om än det ampla vitsord, som Mr. Edward Salmon skänker Mrs. Molesworth's författarskap, tål vid en rätt betydlig modifikation, åtminstone från svenska läsares synpunkt, så vilja vi därmed ingalunda ha sagt, att Miss Hodges öfver hufvud gjort ett mindre lyckligt val, då hon bestämde sig för att upptaga »Stories by Mrs. Molesworth» i den föreliggande samlingen, men vi tro, att, särskildt bland dem för det lägre stadiet afsedda, historien om »Mother's tiresome blue ring» kunde med fördel utbyttas mot någon annan, ty den synes mera anlagd på att ge någon mamma vissa vinkar för en behöflig själf- uppfostran, än på att utgöra en roande läsning för barn, och den torde förefalla »tiresome» ej mindre för den förre än för de senare. Vi kunna omöjligen dela Mr. Edward Salmon's uppfattning, att Mrs. Molesworth inlagt någon särskild förtjänst om ungdomslitteraturen, därigenom att hennes böcker, såsom Mr. Edward Salmon uttrycker sig, »contain many hints to both child and parent».

Ordförteckningarna med uttalsbeteckning och betydelser äro omsorgsfullt och väl upprättade. Endast i det för mellanstadiet afsedda häftet ha vi funnit anledning till ett par anmärkningar: sid. 1, r. 9 återges *place*, med *plats, ställe*; sammanhanget fordrar *landtställe*. Samma sida, r. 15, öfversättes *horsey* med »som mycket sysselsätter sig med hästar»; vi föreslå *hästkarl* eller, kanske bättre, *hästvurm*. Sid. 21, r. 11 förekommer *teeny*, i ordförteckningen oriktigt *teny*. Dessutom kan anmärkas, att några af textens egennamn saknas i ordförteckningen, t. ex. s. 46, r. 21, s. 17, r. 11.

Såsom man lätt förstår, gå våra obetydliga anmärkningar ingalunda ut på att förringa värdet i det hela af nu granskade 2:ne häften. Vi anse oss tvärtom på goda grunder kunna till det bästa anbefalla dem för det lägre och mellanstadiet i våra flickskolor.

Hvad angår de utkomna häftena af English Reading for Schools, så är I. *Jackanapes by Juliana Horatia Ewing* helt enkelt »a story of unique beauty» för att återigen och nu med full anslutning citera Mr. Edward Salmon. Med hänsyn till språkliga svårigheter är Jackanapes måhända endast tjänlig för skolans högsta klass, men enligt vårt förmenande i lika hög grad passande för såväl goss- som flickskolor.

II. *Shreds and Patches etc. by E. N. Leigh Fry* ställer sig värdigt vid sidan af den föregående så till innehåll som form och kan i likhet med denna mycket väl användas både i goss- och flickskolor, sannolikt äfven på mellanstadiet. Ord- och sakförklaringar, med synnerlig omsorg och pedagogisk urskiljning utarbetade, åtfölja båda serierna i särskilda små häften — en anordning, som kan ha både olägenheter och fördelar, kanske mest dock det senare, för så vidt läraren därigenom lättare kan kontrollera, huruvida en grundligare öfverläsning i hemmet verkligen egt rum. Såsom ett önskningsmål må uttalas, att ordförklaringarna till Jackanapes i en möjligen blifvande ny upplaga något tillökas, ty anmälaren måste tillstå, att han vid genomläsning af denna bok funnit sig mycket tveksam i fråga om den rätta tolkningen af åtskilliga uttryck, som ej äro i förklaringarna belysta. — Vi kunna ej annat än lyckönska skolan till den tillökning i läsebokslitteratur, som särskildt med de två sistnämnda arbetena kommit henne till del, och vi konstatera med tillfredsställelse, att rubriken »förra häftet» lofvar fortsättning på »Shreds and Patches».

Henning Wendell.

Till Visings Franska Språklära.

(Insändt)

Redaktionen anmodas påpeka, att de af lektor Örtenblad i dubbelhäftet 5—6 af Ped. Tidskr. i Visings Franska Språklära anmärkta, vilseledande tryckfelen s. 172: *Je l'ai vue pleurant. Je l'ai vu pleurant*, i stället för *Je l'ai vue pleurante. Je l'ai vue pleurant*, och s. 212: *substantiviska konstruktioner med à*, i stället för *substantiviska konstruktioner och infinitiver med à*, genom insatta kartongblad blifvit undanröjda i hela upplagan, utom de först utsända friexemplaren.

Kongl. beslut.

Pension, löneförhöjning och arfvode.

Med skrifvelse har direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk till K. M:t öfverlemnadt en af kollegan vid *Katarina* allmänna läroverk, fil. d:r *Adam Ljung* gjord ansökning, att honom måtte tillerkännas rätt att efter erhållet afsked från kollegabeställningen åtnjuta pension enligt gällande bestämmelser; varande genom bifogade handlingar styrkt, att sökanden, som är född den 7 januari 1825 och således 67 år gammal, under 37 $\frac{1}{2}$ år varit anställd såsom lärare vid ofvannämnda läroverk, samt att han numera är till helsan försvagad. Vid föredragning af detta ärende den 8 sistl. juli har K. M:t funnit godt förklara Ljung berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked varder honom beviljad, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära pension till belopp af 3,000 kr. årligen.

— Hos K. M:t har adjunkten vid allmänna läroverket i *Vesterås* *F. G. B. Rollin* anhållit, att han, som den 20 sistlidne maj erhållit fullmakt såsom adjunkt och den 1 nästlidne juni tillträdt sin befattning, måtte på grund af föregående tjenstgöring såsom vikarierande adjunkt eller extra lärare vid allmänt läroverk förklaras berättigad att från och med sistnämnde dag uppbära lön i tredje lönegraden. K. M:t har den 8 juli 1892 funnit godt förklara Rollin berättigad att från och med den dag, då han tillträdt sin adjunksbefattning, åtnjuta lön i tredje lönegraden med 2,500 kr. årligen.

— Hos K. M:t har lektorn vid allmänna läroverket i *Fönköping* *Ingvar Olsson* anhållit, att han, som den 6 sistlidne april blifvit utnämnd till lektor och den 1 nästlidne juni tillträdt sin

befattning, måtte på grund af föregående tjenstgöring, jemlikt nådiga kungörelsen den 12 september 1890, förklaras berättigad att från och med tillträdesdagen uppbära lön i andra lönegraden. K. M:t har den 8 juli 1892 funnit godt förklara Olsson berättigad att från och med den 1 nästlidne juni åtnjuta lön i andra lönegraden med 3,000 kr. årligen.

— K. M:t har i skrivelse af den 15 sistl. juni funnit godt medgifva, att adjunkten vid allm. läroverket i *Vesterås* *J. P. D. Nordenson* må från och med den 1 sistl. april åtnjuta lön i tredje lönegraden med 2,500 kronor samt att t. f. rektorn vid pedagogien i *Hedemora* *I. V. Norström* må från början af innevarande års vårtermin och så länge han innehar sin nuvarande befattning för denna sin tjenstgöring uppbära arvode efter 1,800 kronor för år räknadt.

— Hos K. M:t hade vik. kollegan vid pedagogien i *Hjo* *J. Th. Nyman* anhållit, att han, som efter aflagd fullständig fil. kandidat-examen och genomgången profårskurs från och med läsåret 1885 och 1886 tjenstgjort dels såsom extra lärare och vik. kollega vid allmänt läroverk dels ock såsom vik. kollega och vik. rektor vid pedagogien i *Hjo*, måtte tillerkännas rätt att från början af innevarande års vårtermin och så länge han innehar förordnande såsom kollega vid nämnda pedagogi för denna tjenstgöring uppbära arvode efter 1800 kr. för år räknadt. Vid föredragning den 15 juli 1892 af detta ärende har K. M:t funnit godt denna ansökning bifalla.

Ersättning för mistadt lönetillägg.

Hos K. M:t har lektorn vid allmänna läroverket i *Kalmar* *Arvid R. Isberg* anhållit, att han, som skolat tillträda sin lektorsbefattning den 1 oktober nästlidet år, men som, till undvikande af rubbning i undervisningen från nämnda dag till sistförflutna vårtermins slut erhållit tjenstledighet för att fortfarande uppehålla honom meddeladt förordnande att tjenstgöra såsom vikarierande lektor vid allmänna läroverket i *Vexjö*, till följd hvaraf han icke blott gått miste om det särskilda lönetillägg efter 500 kr. för läsår, som tillkomme honom såsom ordinarie lektor, utan äfven nödgats till sin vikarie, hvilken vore ordinarie adjunkt, afstå af sin lön, utom vanligt vikariearvode, ett tillägg efter 250 kr. för helt läsår, måtte dels berättigas uppbära ersättning för ofvanberörda mistade lönetillägg dels ock erhålla befrielse från utgörandet af förutnämnda tilläggsarvode.

Vid föredragning af detta ärende den 8 dennes har K. M:t funnit godt ifrågavarande ansökning i så måtto bifalla, att Isberg må, såsom ersättning för det han gått i mistning af det på tiden

för tjänstledigheten belöpande löntillägget vid sin lektorsbefattning, uppbära ett deremot svarande belopp, som skall utgå af allmänna medel.

Gratifikationer.

På framställning af rektorn vid allmänna läroverket å *Södermalm* C. von Friesen, hvaröfver direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk afgifvit utlåtande, har K. M:t den 8 sisilidne juli funnit godt medgifva, att till adjunkten vid nämnda läroverk *S. G. Dahl*, hvilken ordnat och förtecknat läroverkets boksamling, må såsom godtgörelse för detta hans arbete utgå 400 kr., deraf 100 kr. af läroverkets biblioteks- och materielkassa och 300 kr. af statsmedel.

— I en till K. M:t ingifven ansökning har vikarierande gymnastikläraren vid högre latinläroverket å *Norrmalm* *G. Kantzow* anhållit, att han, som i egenskap af vikarierande gymnastiklärare vid nämnda läroverk för läsåret 1890—1891 uppburit arvode efter 1,100 kr. för läsår, men deremot för läsåret, 1891—1892, sedan å läroverkets stat uppförts egen gymnastiklärare, endast efter 1,000 kr. för läsår, måtte, enär hans arbete vid läroverket icke minskats, utan tvärtom ökats, erhålla en gratifikation af 100 kr. Vid föredragning häraf den 8 sistlidne juli har K. M:t funnit för godt till berörda ansökning lemna bifall.

Godtgörelse för öfvertid åt e. o. lärare.

Sedan till K. M:t inkommit ansökningar och framställningar derom, att åtskilliga under sistförflutna vårtermin vid allmänna läroverk tjänstgörande vikarierande och extra lärare, hvilka måst efter terminens slut vid läroverken qvarstanna under nedannämnda antal dagar för att såsom examinatoreer deltaga i den muntliga mogenhetsexamen, måtte derför tillerkännas särskild ersättning, nämligen: vik. lektorerna vid läroverket i *Karlskrona* *C. E. Schöldström* och *C. Vibling* äfvensom vik. adjunkten vid samma läroverk *K. F. H. Thedenius* för 13 dagar vik. lektorn vid läroverket i *Luleå* *A. Sandberg* för 12 dagar; extra läraren vid läroverket i *Karlstad* *A. Lönnergren* för 11 dagar; extra lärarne vid läroverket i *Jönköping* *G. Österdahl* och *C. F. Lindwall* för 10 dagar; vik. lektorn vid läroverket i *Skara* *V. Pettersson* och vik. lektorn vid läroverket i *Vesterås* *K. P. Hägerström* för 7 dagar; vik. lektorn vid läroverket i *Hernösand* *D. O. F. Oseen*, vik. lektorn vid allmänna läroverket i *Örebro* *G. R. Lindstam* och vik. adjunkten vid läroverket i *Kristianstad* *O. H. Borgström* för 6 dagar, samt vik. lektorn vid läroverket i *Vexjö* *A. R. Isberg* och vik. adjunk-

ten vid samma läroverk *I. Olsson* samt vik. adjunkten vid läroverket i Falun *V. Hammarstrand* för 5 dagar; har K. M:t vid föredragning häraf funnit godt medgifva, att omförmälda lärare må åtnjuta godtgörelse för ofvannämnda antal dagar efter de grunder, enligt hvilka deras arfvoden under terminen utgått.

Arfvode till adjunktsvikarie.

Sedan adjunkten vid allm. läroverket i *Karlstad S. W. Tenow* blifvit enligt föreskrifterna i kongl. brefvet den 12 juni 1892 förordnad att såsom vikarie från och med den 19 sistlidne januari tillvidare bestrida rektorsbefattningen vid treklassiga allm. läroverket i Åmål har eforus öfver Karlstads stifts allmänna läroverk med afseende å angelägenheten att till vikarie för uppehållande af Tenows adjunktsbefattning erhålla lämplig och fullt kompetent person samt för undvikande af täta ombyten, med öfverlemnande af en utaf rektor vid Karlstads allm. läroverk i ämnet gjord framställning, anhållit det K. M:t täcktes medgifva, att den vikarie, som förordnas att uppehålla Tenows adjunktsbefattning, finge uppbära arfvode efter 2,000 kr. för läsår, derest han fullgjort villkoren för att kunna till adjunkt vid allmänt läroverk utnåmnas. Vid föredragning den 1 sistlidne juli har K. M:t funnit godt att till berörda framställning lemna bifall, med rättighet för eforus att förordna vikarie för Tenow tills vidare under den tid Tenow tjenstgör såsom t. f. rektor i Åmål.

Anslag åt Pedagogiska biblioteket i Stockholm.

Åt Pedagogiska biblioteket i Stockholm har K. M:t på ansökan af Stockholms läraresällskaps styrelse beviljat ett anslag af 1,500 kr. såsom understöd förnämligast för inköp af pedagogisk litteratur och inbindning af böcker.

Förvaltning af donationsmedel.

Sedan K. M:t genom nåd. bref den 22 november 1877 medgifvit, att förvaltningen af den så kallade *Dahlska apologist-fonden* vid allmänna läroverket i *Kristianstad* finge öfvertagas af rektor och lärarekollegium vid nämnda läroverk och att med fondens afkastning under då löpande läsår finge på föreslaget sätt förfaras, samt K. M:t tillika anbefalt domkapitlet i Lund att till K. M:t inkomma med förslag om afkastningens framtida användande, så har domkapitlet i Lund, som på särskilda framställningar erhållit anstånd med förslagets afgifvande, senast genom k. brefvet den 5 oktober 1891 till slutet af innevarande år,

uti skrifvelse den 6 innevarande månad hemställt, att enär frågan om de allmänna läroverkens omorganisation fortfarande väntade på sin lösning och det under sådana förhållanden syntes föga lämpligt att redan nu göra förslag till ordnande af' den särskilda undervisning, som borde af nämnda fond bekostas, K. M:t täcktes medgifva domkapitlet ytterligare anstånd med afgifvande af berörda förslag samt att med fondens afkastning finge tills vidare förfaras på sätt genom k. brefvet den 22 november 1877 föreskrifvits för då löpande läsår. K. M:t har den 15 sistlidne juli funnit godt, med bifall till den af domkapitlet gjorda framställning medgifva, att med det anbefalda förslagets afgifvande må anstå till slutet af vårterminen 1895.

Extra teckningsundervisning.

I anledning af en utaf eforus öfver *Kalmar* stifts allmänna läroverk gjord framställning har K. M:t den 8 juli 1892 funnit godt medgifva, att för undervisning i teckning vid allmänna läroverket i Kalmar tre timmar i veckan utöfver den tjenstgöring, som enligt nådiga cirkuläret den 18 maj 1878 kan utan K. M:ts tillåtelse teckningslärare åläggas, särskildt arfvode må, enligt de i nyssnämnda cirkulär angifna grunder, för nästkommande läsår utgå till ordinarie teckningsläraren eller den, som af eforus förordnas till uppehållande af ifrågavarande teckningsundervisning.

Undervisningstidens fördelning på hvarje dag.

Med förmålan, att lärarekollegierna vid högre latin- och realläroverken i *Göteborg* uti särskilda skrivelser hos eforus öfver Göteborgs stifts allmänna läroverk anhållit, att den dagliga undervisningstiden vid sagda läroverk måtte från och med början af nästkommande läsår så anordnas, att undervisningen toge sin början kl. 8 förmiddagen och fortginge i läroämnena till kl. 10 f. m. samt derefter från kl. 12 på dagen till kl. 3 e. m., äfvensom att lärarekollegiet vid förstnämnda läroverk förordat ett af lärverkets gymnasiklärare framställt förslag, att hvar och en af femte, nedre sjette och öfre sjette klasserna måtte en dag i veckan få sin lästid från kl. 8 till 11 f. m. och från kl. 12 till 2 e. m. för att kunna förehafva anbefald fäkt- och exercisöfning kl. 2 till 3 e. m., har eforus med öfverlemnande af lärarekollegiernas framställningar i ärendet, hemställt att, enär med en dylik anordning af undervisningen i läroämnena icke någon väsentlig fördel vunnas, derest icke af rasttiden emellan kl. 10 på f. m. och 12 på dagen en timme, der så pröfvades lämpligt, finge användas för något öfningsämne, K. M:t täcktes medgifva, dels att den så kallade frukostrasten måtte kunna inskränkas till en timme

vid ofvan berörda läroverk, dels ock att, med denna inskränkning, undervisningen i sjetten klassen en dag i veckan måtte fortgå under tre på hvarandra följande lärotimmar före rasten. K. M:t har den 8 dennes ej funnit skäl att till efori framställning lemna bifall.

— Lärarekollegiet vid *Upsala* h. allm. läroverk hade hos eforus föreslagit, att under instundande läsår tiden för skolarbetet måtte få framflyttas om morgnarna från klockan $\frac{3}{4}$ 7 till kl. $\frac{3}{4}$ 8, i sammanhang hvarmed middagsrasten skulle för alla skolans afdelningar inträda kl. 3 och det så kallade eftermiddagsarbetet för några afdelningar minskas samt för de öfriga icke ökas. K. M:t, hvars pröfning ifrågavarande ärende understälts, har medgifvit, att vid allmänna läroverket i *Upsala* under nästkommande läsår $\frac{3}{4}$ timme af de två timmarnes ledighet efter morgonlektionerna må användas för gymnastiköfningarna, dock med vilkor att dessa öfningar ske i omedelbar anslutning till en föregående eller efterföljande undervisningstimme och icke följa efter tre sammanhängande lektionstimmar.

Utvidgning af statens läroverk på enskild bekostnad.

K. M:t har, på derom af stadsfullmäktige i *Sölvesborg* gjord framställning, funnit godt medgifva, att undervisningen vid treklassiga allmänna läroverket i nämnda stad må, i likhet med hvad under nästförfutna läsår egt rum, för läsåret 1892—1893 utan kostnad för statsverket, få utsträckas till det omfång, som för rikets allmänna läroverk är föreskrifvit för fjerde och femte klasserna; att för detta ändamål må anställas 2 extra lärare, hvilka jemte rättighet att af *Sölvesborgs* kommun, enligt dess åtagande, uppbära arvode efter de grunder, som gälla för extra lärare vid rikets allmänna läroverk aflönning, finge åtnjuta de förmåner i afseende å tjänstårs- och lönetursberäkning, som äro extra lärare vid statens läroverk tillförsäkrade; äfvensom att de lärjungar, hvilka komma att tillhöra 4:de och 5:te klasserna, må förklaras ega samma förmån, som på grund af § 33 i stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 nov. 1878 tillkommer lärjungar vid de allm. läroverken.

— K. M:t har medgifvit, att undervisningen vid treklassiga läroverket i *Falköping* må under nästkommande läsår på stadens bekostnad utsträckas till ett omfång, som för rikets allmänna läroverk är föreskrifvit för fjerde och femte klasserna.

Beviljad uppskof med stipendiatresa.

K. M:t har den 1 sistlidne juli funnit godt medgifva, att lektorn vid allm. läroverket i *Kristianstad* *J. Young*, som af

de för innevarande år anslagna medel till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk erhållit ett stipendium å 750 kr., må till nästkommande års sommar uppskjuta ifrågavarande resa.

Ogillade besvär.

Hos K. M:t har kaptenen i Kongl. Vermlands Fältjägar-kår grefve *G. A. Cronhielm* anført besvär öfver direktionens öfver Stockholms stads undervisningsverk den 15 mars innevarande år meddelade beslut, hvarigenom direktionen, efter pröfning af inkomna ansökningshandlingar rörande gymnastiklärarebefattningen vid Östermalms allmänna läroverk, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, till innehafvare af denna befattning antagit och förordnat löjtnanten vid kongl. Första Lifgrenadierregementet Per Adolf Emil Mohlin. K. M:t har den 29 juli 1892 icke funnit skäl att göra ändring i direktionens öfverklagade beslut.

— Hos K. M:t har fil. kand. *A. F. Bersell* anført besvär öfver domkapitlets i Strengnäs den 31 nästlidne mars meddelade beslut, hvarigenom domkapitlet efter pröfning af inkomna ansökningshandlingar och bedömande af aflagda prof för en vid allmänna läroverket i Eskilstuna ledig kollegabefattning i tyska språket, modersmålet och matematik, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, till innehafvare af denna befattning utnämnt fil. doktorn J. Rodhe. K. M:t har den 29 juli ej funnit skäl att göra ändring i domkapitlets öfverklagade beslut.

— Hos K. M:t har lektorn vid allmänna läroverket i Malmö *C. G. Lindbom* anført besvär öfver direktionens öfver Stockholms stads undervisningsverk den 29 sistlidne mars meddelade beslut, hvarigenom direktionen efter pröfning af inkomna ansökningshandlingar och bedömande af aflagda prof för en vid högre realläroverket i Stockholm ledig lektorsbefattning i fysik och kemi, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, till innehafvare af denna befattning utnämnt fil. doktorn Karl Tomas Moll. K. M:t har den 29 juli 1892 icke funnit skäl att göra ändring i direktionens öfverklagade beslut.

Profjärskurserna.

Sedan föreståndarne de praktiska profjärskurserna till kongl. ekklesiastik-departementet inkommit med redogörelser för profjärs-tjenstgöringens anordning och gång vid vederbörande allmänna läroverk under innevarande års vårtermin äfvensom med uppgifter,

i hvad mån särskilda lärare varit tagne i anspråk för kandidaternas handledning, jemte förslag till arfvoden åt förståndare och lärare, har K. M:t den 8 juli 1892, på derom gjord hemställan, funnit godt anvisa till arfvoden åt föreståndare och lärare för nämnda termin följande belopp nemligen:

vid läroverket i Stockholm:

till föreståndaren för den teoretiska kursen kr. 750; till föreståndaren vid den praktiska kursen vid högre latinläroverket å *Norrmalm* kr. 500; till föreståndaren för den praktiska kursen vid högre allmänna läroverket å *Södermalm* kr. 500; till föreståndaren för den praktiska kursen vid *högre realläroverket* kr. 500; till lektorerna C. J. Rogberg kr. 30; O. P. Wigert kr. 200; C. Lindman kr. 60; till e. o. lektorn S. J. A. Boije af Gennäs kr. 80; till adjunkterna O. A. Stridsberg kr. 40; G. A. Ling kr. 190; A. V. Bodstedt kr. 170; J. E. L. Vendels kr. 20; T. Mazér kr. 30; till vik. adjunkten P. J. Wallqvist kr. 20; till rektorn C. v. Friesen kr. 75; till lektorerna M. Höjer kr. 30; E. Lundberg kr. 60; F. Berglund kr. 50; E. Brate kr. 150; J. Lundman kr. 25; till vik. lektorn A. Östervall kr. 25; till adjunkterna I. T. Ruus kr. 100; F. Aulin kr. 25; K. S. Widebeck kr. 25; A. W. Göthe kr. 25; till vik. adjunkten G. A. Gustafsson kr. 25; till extra lärarne A. Svensson kr. 75; C. W. Pettersson kr. 25; K. L. Olsson kr. 50; C. Walin kr. 25; A. Meyer kr. 30; J. O. Balke kr. 20; till rektorn S. Almqvist kr. 150; till vik. lektorn T. Moll kr. 120; till e. o. lektorn A. Lindhagen kr. 110; till adjunkterna T. F. Löfgren kr. 150; C. R. Hellberg kr. 115; C. I. Lalin kr. 50; till e. o. lektorn E. Österberg kr. 45; till vik. adjunkterna K. A. Winell kr. 70; L. V. Svenson kr. 50.

vid läroverket i Upsala:

till föreståndaren för den teoretiska kursen kr. 500; till föreståndaren för den praktiska kursen kr. 500; till lektorerna P. F. L. Bagge kr. 200; O. V. Knös kr. 60; G. Bäcklin kr. 150; till adjunkterna P. G. Boëthius kr. 70; E. E. Andersson kr. 70; H. J. Siljeström kr. 140; D. P. S. Bolin kr. 70; M. B. Svedérus kr. 50; J. O. G. Åstrand kr. 50; G. Ericsson kr. 50; S. F. Eurén kr. 50; E. G. Schram kr. 40; K. G. Malm kr. 40; till vik. adjunkten J. F. Palmgren kr. 40.

vid läroverket i Lund:

Till föreståndaren för den teoretiska kursen kr. 500; till föreståndaren för den praktiska kursen kr. 500; till lektorerna

G. Pettersson kr. 110; S. L. Törnqvist kr. 110; J. Möller kr. 110; B. J:son Bergqvist kr. 110; J. Lenander kr. 110; till adjunkterna F. O:son Gadde kr. 110; E. Neander kr. 220; M. Jernell kr. 110; E. Malmström kr. 110; vik. adj. G. Billing kr. 110.

— Nedannämnda lärarekandidater äro hänvisade att från början af innevarande års hösttermin genomgå profår:

i *Stockholm*: fil. d:r O. E. Malmström, fil. licentierna E. H. N. Arosenius, K. E. Dahmén och G. F. Zetterberg, teol. kandidaterna E. M. Haller och S. E. Sjöblom samt fil. kandidaterna G. E. O. Arcadius, N. Behring, G. J. Bergman, K. H. Bäckström, C. P. C. Cavallin, E. J. A. Clementz, F. B. Drakenberg, A. W. Falk, A. Friberg, E. A. Johansson, K. E. Johnsson, A. Kjellberg, A. F. W. Lindwall, C. L. Nordström, L. W. A. Nyberg, C. T. Palmgren, S. A. Palmgren, K. H. L. Sjöström, A. P:son Winge och C. E. Winterros.

i *Upsala*: docenten K. L. Hagström, fil. doktorerna D. T. Hector och A. L. Kjellberg, fil. lic. I. Damm, teol. kand. J. Florén samt fil. kand. J. A. Karlsson;

i *Lund*: fil. d:r J. Erikson, fil. licentierna P. A. Montelius och C. H. A. Rydberg samt fil. kandidaterna O. Anderberg, I. D. Danielsson och J. G. Fletcher;

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Hos K. M:t har fil. kand. *F. O. Balke* anhållit, att han, hvars kandidatexamen enligt kungörelsen den 10 mars 1892 angående ändrad lydelse i vissa delar af stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878 berättigade till sökande af adjunks- och kollegabefattningar, måtte, utan hinder deraf att nämnda kungörelse vore påbjuden att tillämpas först från och med nästkommande läsår, förklaras behörig att anmäla sig såsom sökande till en ledigförklarad adjunksbefattning i kemi, matematik och fysik vid Södermalms högre allm. läroverk, till hvilken ansökningstiden utginge den 11 innevarande juli. K. M:t har den 1 juli 1892 låtit detta ärende sig föredragas och dervid funnit godt att till berörda ansökning lemna bifall.

Vägrad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Hos K. M:t har fil. kand. *Karl Idmin Ågren* anhållit, att han, som genomgått föreskrifven profårskurs och sedermera under tre läseterminer tjenstgjort såsom extra eller vikarierande lärare vid allmänt laroverk, måtte förklaras behörig att, utan

hinder deraf att hans fil. kand.-examen icke omfattar alla de för behörighet till adjunkts- och kollegabefattningar vid allmänna läroverk föreskrifna ämnen, söka dels en ledig adjunktsbefattning i ämnena latin, grekiska och modersmålet vid läroverket i Vexjö dels ock en dylik befattning uti latin, grekiska och kristendom vid läroverket i Kalmar, med vilkor att han inom de tider, som blefve utsatta för prof till nämnda läraretjenster, kompletterade sin fil. kand.-examen medelst undergående af pröfning i ämnet germanska språk. K. M:t har den 8 dennes icke funnit skäl till berörda ansökning lemna bifall.

— Hos K. M:t har fil. kand. *G. A. Bohlin* anhållit, att han, som aflagt godkänd fil. kand.-examen i de ämnen, hvilka enligt k. kungörelsen den 10 mars 1892 angående ändrad lydelse i vissa delar af stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878 erfordras för behörighet till adjunkts- och kollegabefattningar och som genomgått föreskrifven profårskurs samt flera lästerminer tjenstgjort såsom vikarierande lärare, måtte, ehuru hans examen aflagts före utfärdandet af omförmälda nåd. kungörelse, förklaras behörig att från och med nästa läsårs början söka och innehafva adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk. Vid föredragning häraf har K. M:t den 15 sistlidne juli, enär sökanden enligt ofvan nämnda nåd. kungörelse är behörig att från och med läsåret 1892—1893 söka omförmälda lärarebefattningar, *icke* funnit ansökningen till vidare åtgärd föranleda.

— Sedan K. M:t den 24 augusti 1888 medgifvit, att fil. kand. *K. A. Ahlstedt*, utan hinder deraf att han i sin kandidatexamen icke erhållit vitsord om godkända insigter i främmande levande språk och att han icke genomgått profårskurs, finge, derest han fullständigade sin examen med betyg i historia, anses behörig att anmäla sig såsom sökande till adjunkts- och kollegabeställningar vid rikets allmänna läroverk; så har Ahlstedt i en af domkapitlet i Kalmar till K. M:t öfverlemnad ansökning, anhållit, att K. M:t täcktes med uppgifvande af berörda vilkor förklara Ahlstedt behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar inom Kalmar stift eller, derest denna begäran icke kunde bifallas, åtminstone en vid allmänna läroverket i Kalmar för närvarande ledig adjunktsbefattning i ämnena latin, grekiska och kristendom. K. M:t har den 29 juli 1892 icke funnit skäl till den gjorda ansökningen lemna bifall.

Beviljad dispens vid universitetsexamen.

Hos K. M:t har fil. lic. *Robert Larssén* anhållit att, utan hinder deraf att hans fil. kand.-examen icke omfattade alla för

behörighet till adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk föreskrifna ämnen, varda förklarad behörig att söka och erhålla dylika tjänster. K. M:t har den 8 juli 1892 funnit godt att till berörda ansökning lemna bifall.

Vägrad dispens vid universitetsexamen:

Hos K. M:t hafva studerandena vid universitetet i *Upsala* *A. E. O. Andersson* och *O. G. M. Hjertstedt* anhållit, Andersson om tillåtelse att i fil. kand.-examen, hvilken han ämnade aflägga enligt de före nådiga stadgan af den 17 april 1891 gifna bestämmelser, utbyta ämnet latin mot mekanik, samt Hjertstedt att få under loppet af läsåret 1892—1893 aflägga nämnda examen i ämnena germanska, romanska och nordiska språk, teoretisk filosofi och latin samt estetik med litteratur och konsthistoria, men i öfrigt i enlighet med de före nåd. stadgan af den 17 april 1891 gällande bestämmelser. K. M:t har den 8 dennes icke funnit skäl att till berörda ansökningar lemna bifall.

Personalnotiser.

Döde: kollegan vid Åmåls läroverk *K. L. Karlsson* den 30 Juli, 48 år gammal; vik adjunkten vid Vesterås läroverk, fil. kand. *J. E. G. Hvasser* den 14 Aug., 38 år gammal.

Afsked har beviljats lektorn i Vexiö Abr. Rundbäck och musikal i Venersborg *Emil Hjort*.

Tjänstledige: **Venersborg:** adj:na *A. Sahlén* och *S. Tengblad* under h. t. på grund af sjukdom; **Karlshamn:** teckn.-l. *L. Nilsson* under nästa läsår på grund af sjukdom; **Stockholm Norr:** musikal. *J. F. Decander* under nästa läsår; **Östersund:** teckn.-l. *G. Mühlfeld* under nästa läsår; **Lidköping:** koll. *A. Toutin* under nästa läsår på grund af sjukdom; **Vexiö:** adj. *J. G. A. Södergren* under nästa läsår för helsans vårdande och ordnande af samlingarne i Smålands forsal;

Inspektör: till inspektör öfver allm. läroverket i **Sköfde** har förordnats kontraktsprosten *H. E. Yllander*.

Förordnade: **Kristianstad:** fil. kand. *C. A. A. Mollstadius* till extra lärare, fil. d:r *K. Enghoff* o. fil. kand. *O. Ericsson* till vik. adj:r; **Karlskrona:** fil. d:r *C. Wibling* samt fil. kand:na *A. F. Kullberg* o. *E. Leufvén* till extra lärare; **Skellefteå:** fil. kand:na *H. Fahlander* o. *A. Tilander*; till extra lärare **Karlstad:** fil. d:r *A. R. Larsson* till vik. adj; **Sundsvall:** fil. lic. *K. A. Linder* samt fil. kand:na *N. L. Andersson* o. *G. Rose* till extra lärare, löjtn. *S. Hellgren* till vik. gymn.-l. under föruts. att ordinarie gymn.-l. erhåller sökt tjänstledighet, samt fil. d:r *H. Larsson* att uppehålla lektorsbef. i modersmålet och hist. med geografi till dess densamma varder med ordinarie besatt; **Umeå:** fil. kand:na *K. Hjort* o. *G. Bergendahl* till extra lärare, kapten *G. N. Nyström* till vik. gymn.-l. under föruts. att ordinarie gymn.-l. erhåller sökt tjänstledighet; **Hernösand:** fil. lic. *R. V. Täckholm* till extralärare; **Piteå:** frkn *E. K. Ericson* till vik. teckn.-l. o. frkn *A. Häggbom* till vik. gymn.-l; **Linköping:** fil. kand. *A. Juringius* till extra

lärare, fil. kand:na A. Rydberg o. A. Kristoffersson till vik. adj:r, hr F. Löfgren till vik. teckn.-l.; **Vestervik**: fil. kand. N. B. Petersson till extra lärare, frkn A. Holmberg till vik. teckn.-l.; **Vimmerby**: fil. lic. J. F. Ljung till vik. koll., organisten J. P. Johansson till vik. musickl. och kapten Fr. Broms till vik. gymn.-l.; **Skara**: fil. lic:na A. V. Hallstedt o. J. F. E. Carlson samt fil. kand:na G. A. Bohlin, O. G. Sundell och E. V. Lidner till vik. adjunkter; **Venersborg**: adj. K. Kjellberg till vik. lektor, fil. dr:na J. Rodhe och W. Petersson samt fil. kand. C. F. Jonsson till vik. adjunkter; **Lidköping**: fil. kand. J. A. Horner till vik. koll.; **Alingsås**: fil. kand:na O. Blohm och G. Norén till vik. kollegor, fil. kand. Ch. Norelius och hr Th. Nattsén till extra lärare (eventuelt), frkn W. Sjöstedt till vik. teckn.-l. och organisten K. Karlberg till vik. musickl.; **Falköping**: fil. kand. S. Damgren till extra lärare, stationsskrifvaren Cl. Andersson till vik. teckn.-l. och löjtn. F. Forssman till vik. gymn.-l.; **Sköfde**: löjtn. R. Oson Gyllenrain till vik. gymn.-l.; **Hjo**: fil. kand. J. T. Nyman till vik. kollega, löjtn. A. D. Graaf till vik. gymn.-l., och frkn H. Graaf till vik. musickl.; **Kristianstad**: fil. dr: K. Enghoff och fil. kand. O. Ericsson till vik. adjunkter samt pastor C. A. A. Mollstadius till extra lärare; **Karlskrona**: fil. dr: C. Wibling samt fil. kand:na A. F. Kullberg, F. Leufvén och K. T. Hj. Thedenius till extra lärare.

Sökande: Stockholm, Södermalm: adj.-bef. i kemi, matematik och fysik sökes af fil. dr:na A. V. Petersson, J. G. H. Ihrfelt och A. Meyer, fil. lic:na C. F. Rydberg och A. E. Ringholm, samt fil. kand:na K. A. Winell, P. G. V. Hammarstrand, H. G. Asklund, J. O. Balke, C. F. Lundvall och J. E. Sandström; **Sundevall: lekt.-bef. i modersmålet samt historia och geografi** sökes af lektor J. A. Lagermark, fil. dr:na A. Brissman, G. R. Fähræus, H. Larsson, N. F. Lilliestråle, A. Rydfors, K. K:son Siljestränd, C. L. Wibling och A. Åkerblom; **Venersborg: lekt.-bef. i matematik och fysik** sökes af fil. dr:na O. H. Fröding, W. Petersson, G. Timberg och E. Solander; **Umeå: musickl.-bef.** sökes af organisterna M. Ekblom och A. Th. Gevellius samt musikdirektörerna F. E. Nilsson, F. Hjort och P. Englund; **Vexjö: adj.-bef. i latin, grekiska och modersmålet** sökes af adj. A. P. Collén, fil. dr:na A. Lönnergren, J. O. Nilsson o. B. Risberg, fil. lic:na G. A. Englund, S. J. A. Rodenstam och J. E. Åselius samt fil. kand:na Alenius, A. Hederström, C. A. R. Ljungdahl, L. Morin och K. J. Ågren; **Visby: adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik** sökes af fil. lic. A. G. A. Hoffman och fil. kand:na A. Juringius, A. P. Skoglar, D. Högbohm, A. Fridell och H. Fjellander; **Kalmar: adj.- bef. i latin, grekiska och kristendom** sökes af: fil. dr: A. Lönnergren, fil. lic. F. J. A. Rohdenstam samt fil. kand:na A. Wetterling, A. Hederström och S. Alenius; **Lund: adj.- bef. i franska, engelska och tyska** sökes af: fil. dr:na E. Münchmeyer och C. A. Ljunggren, fil. lic:na T. Hasselqvist, W. Kropp och J. Kjederqvist samt fil. kaud:na G. E. Rodhe, O. A. Olanders och A. Borg; **Oskarshamn: koll.-bef. i kristendom historia och geografi samt tyska språket** sökes af: fil. dr: G. A. Karlsson, teol. o. fil. kand. G. Remmer samt fil. kand:na A. Hederström, O. A. Perman, B. K. Engström, I. Törnstrand, K. A. Waldén, J. P. Liljestränd, J. V. Asplund, S. Assarsson, D. G. Thörning och H. Holmström.

 Läs!

Hvar och en sin egen fotograf!

Mot insändande af 5 kr. sänder jag fraktfritt till alla platser i Sverige en mycket praktisk *Fotografiapparat*, med hvilken *enhvar* utan förkunskaper kan utföra verkligt vackra och goda fotografier 6 × 10 ctm. stora. Apparaterna lemnas under *garanti* med bruksanvisning.

Aug. Andersson.

Fabrik af fotografiska apparater
Deichmandsgd. *N* 2
Kristiania (Norge).

500 kronor

erhåller *enhvar* lunglidande, som efter begagnande af det världsberömda **Maltoso-Preparatet** icke finner säker hjälp. **Hosta, heshet, Astma, lung- och luftrörs-katarr, uppspottning** o. s. v. upphöra redan efter några dagars förlopp. Hundrade och åter hundrade hafva begagnat preparatet med godt resultat. Maltose är icke ett medel, hvars beståndsdelar hemlighållas; det erhålles genom inverkan af malt på majs. Attester från de högsta auktoriteter erhållas på begäran. Pris för 3 flaskor kr. 5, 6 flaskor kr. 9, 12 flaskor kr. 15.

Albert Zenkner,
uppfinnare af Maltoso-Preparatet.
Berlin (26).

Om den Euklideiska geometrin såsom undervisningsämne.

Bland olika bildningsämnena har geometrin städse intagit ett af de främsta rummen. Det är icke svårt att finna orsakerna härtill. Det är ju för det första tydligt, att en om också aldrig så elementär kännedom om rummet för oss måste utgöra en väsentlig betingelse för studiet af den yttre naturen. För det andra har man städse i geometriens stränga bevisningsmetod sett ett medel att utveckla barnets förstånd i mera formelt hänseende. Detta senare skäl förklarar också tillfullo den särskildt framskjutna ställning geometrin intog i äldre tider, då hon ännu var den enda vetenskap, som hunnit en någotsånär tillfredsställande grad af formel fulländning.

Den gamla grekiska geometrin bevarade långt in i nyare tider sin dominerande plats och detta förhållande bör ju alls icke kunna förvåna oss, om vi sammanställa det med hvad vi känna om öfriga grekiska disciplinernas ställning under samma tid. Men hvad som kan vara ägnadt att väcka en viss förvåning är, att de grekiska metoderna ännu i dag behålla sin plats inom den elementära undervisningen. Onekligen tyder detta förhållande på en ovanlig bärkraft, på ett inneboende värde. Men det synes mig, som om man på många håll icke fullt uppfattat, hvori detta värde egentligen ligger, eller hvad som är det väsentliga i den grekiska geometrin. Följden häraf har blifvit, att de förändringar i formen man ansett sig böra vidtaga visst icke alltid varit de lyckligaste; tid efter annan ha läroböcker i geometri utkommit, hvilka mer eller mindre troget följt Euklides, utan att man dock kan säga, att någon enda af dem trängt till grunden af mästarens tankegång och lyckats framhåva denna fri från allt oväsentligt.

Å andra sidan har naturligtvis den grekiska geometrin funnit en mängd anhängare, som i sin stereotypa beundran fullkomligt gått upp i bokstafven, och man kan knappast vara blind för att Euklides' *Elementa* under århundradens läsning småningom

öfvergått till ett slags ofelbar bok, ett faktum hvarmed den samtidigt inträdande katekesmässiga geometriläsningen står i den fullständigaste harmoni.

Det må vara tillräckligt att anföra detta, för att man skall inse, af hvilken vikt en opartisk och noggrann kritik af Euklides' Elementa är för den elementära geometriundervisningen. Helt säkert skall en sådan en gång lämna oss material till en fullt tillfredsställande lärobok i geometrins grunder. För att i min mån söka bidra härtill har jag nedskrifvit följande rader.

Jag vill redan från början ange, hvilka fordringar jag anser man bör ställa på den geometriska undervisningen. Dessa äro hufvudsakligen följande: undervisningen bör vara strängt vetenskaplig, och den bör vara lämpad efter barnets fattningsförmåga. Dessa fordringar äro för öfrigt icke att betrakta såsom väsentligen skilda. Det är nämligen min uppfattning, att den strängt vetenskapliga metoden i allmänhet också är den i pedagogiskt afseende mest tillfredsställande. För att ej bli missförstådd skall jag söka att förklara mig något närmare.

Ett vetenskapligt bevis är som bekant i allmänhet icke utfördt i detalj. Man kan således icke säga, att det är strängt, i annan mening, än att det är sådant, att det genom ett noggrannare utförande kan göras fullkomligt strängt. Detta är just min mening om geometriundervisningen. Det är fullkomligt tillåtet och ur pedagogisk synpunkt ofta synnerligen lämpligt att utelämna vissa saker, särskildt sådant som för barnet framstår som omedelbart klart. Men hela systemet och hvarje sats för sig måste uppställas så, att det blir möjligt att endast genom tillägg, utan någon väsentlig förändring åstadkomma en strängt vetenskaplig lärobyggnad. Först härigenom kan geometriundervisningen få någon verklig betydelse för den formella utvecklingen af barnets förstånd. och först härigenom blir det för lärjungen möjligt att framdeles djupare intränga i den geometriska vetenskapen.

Det är ur denna synpunkt jag i det följande vill söka granska Euklides' framställning af geometrins grunder. Härigenom tror jag mig icke blott bäst tillgodose rättvisans kraf, utan äfven vinna i tydlighet och korthet.

Då man vill uppbygga en fullständig geometri, utgår man som bekant från vissa grundbegrepp och vissa grundsatser¹⁾. På dessa ställer man den fordran, att de skola vara nödvändiga och tillräckliga. Den förra fordran är så att fatta, att det icke skall vara möjligt att uppbygga en geometri på ett mindre antal grund-

1) Den som intresserar sig för att se, huru man fullständigt genomför detta, vill jag hänvisa till: Killing: »Über die Grundlagen der Geometrie.» Crelles Journal T. 109. Berlin 1892.

begrepp och grundsatser. Den andra fordran innebär, att man verkligen på den gifna grunden skall kunna bygga alla de definitioner och satser, som en fullständig geometri bör innehålla.

Hos Euklides förekommer intet grundbegrepp i texten upptaget. Han börjar med att definiera, i det han refererar sig till sin läsares allmänna rumsföreställningar utan att närmare ange hvilka. Detta är ett exempel på ett utelämnande af det slag, som jag ofvan betecknat som tillåtligt och lämpligt.

Däremot har Euklides uppställt åtskilliga grundsatser. Dessa äro hvarken tillräckliga eller nödvändiga. Att de ej äro tillräckliga är naturligt, då det icke varit författarens uppgift att framställa alla grundsatser. Han har här såsom ifråga om grundbegreppen ansett sig böra utelämna de enklaste. Men han har ej gjort detta med någon likformighet. Detta måste betraktas som ett fel, som blir af stor betydelse, då man vill använda Euklides' verk som lärobok. Erfarenheten ger nämligen vid handen, att barn äro mycket känsliga för dylikt. Lärjungen framställer t. ex. gärna den frågan: hvarför skall det behöfva stå upptaget, att »det hela är större än hvar och en af sina delar».

Man kan ej svara honom, att man velat göra en förteckning öfver alla de obevisliga satser man behöfver använda inom geometrin; ty denna förteckning skulle i sådant fall vara fullständig.

Då väl ingen vill förorda en lärobok byggd på en sådan princip, återstår således endast att konsekvent genomföra utelämnandet af alla grundsatser. Då vinner man också den viktiga likformigheten i behandlingen af geometrins grundbegrepp och grundsatser.

Låt oss nu se till, huru Euklides' grundsatser uppfylla det ofvan uttalade nödvändighetsvilkoret. Det är lätt att öfvertyga sig om, att intet af Euklides' s. k. axiom är nödvändigt. Betrakta vi nämligen först de båda axiom, som i de vanliga upplagorna äro försedda med nummer 10 och 12, så veta vi, att det är möjligt att uppbygga en geometri utan dessa förutsättningar. Då Euklides infört dem, har han således specialiserat sin uppgift, han har behandlat den särskilda rumform, som man efter honom benämnt den Euklideiska.

Att en sådan specialisering äfven är lämplig vid den elementära undervisningen, torde vara tydligt. Emellertid kan man fråga sig, hvarför man vid undervisningen föredrager Euklides' rumform framför någon annan. Härfor tala tvänne omständigheter, dels den att den Euklideiska geometrin i viss mening är enklare än någon annan, dels den att hvarje rumform kan betraktas såsom i sina minsta delar Euklideisk, och att så-

ledes denna geometri åtminstone måste ge en approximativ framställning af vår rumform.

I en lärobok i geometri blir det naturligtvis nödvändigt att ange de inskränknigar, som motsvara 10:de och 12:te axiomen; men man anger dem såsom sådana, ej såsom grundsatser.

Öfriga hos Euklides förekommande axiom behandla allesamman storhetsbegreppet. De kunna alla återföras på grundsatser angående fasta kroppars rörelse. Då Euklides ändå måste förutsätta dessa grundsatser, äro alla de ifrågavarande »axiomen» att betrakta såsom enkla och synnerligen lätt bevisade satser.

Ehuru således Euklides' inledande framställning af storhetsbegreppet lider af stora fel, är dock hans uppfattning af detta begrepp fullkomligt klar. Man ser detta hvarje gång begreppen »lika stor med», »större» och »mindre» förekomma; särskildt tydligt framträder det i de satser, som behandla parallelogrammers storlek, t. ex. första bokens 35:te sats. Här är det klart, att bevisföringen stöder sig på ett likhetsbegrepp, som skulle kunna framställas sålunda: »Lika stora äro de, som så kunna sönderdelas, att deras delar täcka hvarandra parvis»; eller allmännare: »lika stora äro de kroppar, som så kunna sönderdelas, att mot hvarje till den ena kroppen hörande del svarar en till den andra hörande, som kan intaga samma rum som den förra delen en gång intagit, och omvänt. I nära sammanhang med denna definition stå analoga definitioner på begreppen »större» eller »mindre.» [Se inledningen till Euklides' 5:te bok].

På denna punkt når den grekiska geometrin sin kanske mest fulländade form. Det är förvånande att se, att det likhetsbegrepp som först i senaste tid inom aritmetiken intagit sin grundläggande plats, och gifvit åt denna vetenskap all den stränghet och elegans, hvaraf den är mäktig, redan på ett så tidigt stadium stod fullt klart och färdigt för den geometriska vetenskapens idkare. Men det är ännu mera förvånande att se, huru föga flertalet af Euklides' utgifvare och bearbetare förstått att intränga i det verkligen fina och djupa i den store mästarens tankegång.

Erfarenheten från de svenska skolorna visar, huru geometriundervisningen lider genom att de primära begreppen om likhet och olikhet icke från början ställas fullkomligt klara. Storhetsbegreppet kommer icke till sin rätt, och till följd häraf öfvergår studiet på många punkter till en utanläsning utan åskådning som underlag, men med ett ideligt citerande och upprepande af de s. k. axiomen med ty åtföljande nummer.

Jag nämde ordet åskådning. Ja, det förhåller sig verkligen så, att det likhetsbegrepp, som vetenskapen betraktar som den

enda hållbara grunden att bygga på, också måste bli en hörsten i hvarje pedagogiskt riktig geometriundervisning. Ty man är väl ändå ense om, att en sådan måste byggas på åskådning. Gif ett barn två olika formade papperslappar och bed det afgöra, hvilken som är större. Det skall ej dröja länge förrän barnet finner, att den enklaste metoden att afgöra denna fråga är att rifva sönder den ena papperslappen och lägga bitarne på den andra, så att de täcka så stor del af denna som möjligt. Se där det Euklideiska storhetsbegreppet, se der grundvalen för den modärna matematiken.

Man har talat och skrivit mycket om åskådning inom geometriundervisningen och man har sökt sätta detta önskemål i verket. Den svenska skolstadgan föreskrifver särskildt, att en kurs i åskådningslära skall föregå den stränga geometriska bevisföringen. Detta har också genomförts, och det åtminstone i de bättre utrustade läroverken på ett någotsånär tillfredsställande sätt. Men man har alls icke nått det mål man afsett. Icke håller kan man säga, att denna åskådningsundervisning tillvunnit sig något större förtroende hos lärarne. Orsaken är att man ej satt den i något som hälst sammanhang med »den stränga geometriska bevisföringen.» Uttrycket är betecknande, ty åtminstone på många håll antyder det den uppfattningen, att en sådan bevisföring kan genomföras utan någon åskådning som grundval. Men det är just de enklaste åskådningsresultaten, som utgöra geometriens grundbegrepp och grundsatser, och på dem måste ju hvarje sträng bevisföring vara uppbygd. Därför är det lika vetenskapligt som pedagogiskt riktigt att i den fortsatta undervisningen bibehålla den grad af åskådning, som ändå var oundgänglig vid grundens läggande.

Jag skall med några ord söka ange, huru jag tänker mig detta genomfördt. Den förberedande undervisningens ändamål bör vara att uppöfva åskådningsförmågan till den punkt, att geometriens grundbegrepp och grundsatser stå fullt klara för lärjungen. I sammanhang härmed har man att klargöra de elementära satser, hvilka man icke vill bevisa, men som ändå måste förutsättas i läroboken. Allt detta kan vinnas genom en lämplig användning af fasta kroppar af vissa enkla former¹⁾.

Sedan öfvergår man till den egentliga undervisningen, hvarvid plangeometrin, såsom vanligen sker, först inträder. Härvidlag

1) Härvid bör ihågkommas, att det i allmänhet är onödigt och på ett så tidigt stadium kanske också olämpligt att använda andra kroppar än sådana, hvilkas kantlinjer kunna sammanställas af räta linjer och cirklar. Då det här endast gäller att utveckla vissa föreställningar, är det fördelaktigt att meddela undervisningen muntligt, utan användande af lärobok.

är det, som bristen på sammanhang i användningen af åskådning i allmänhet framträder. Det är visserligen sant, att man låter lärjungen rita figurer, men dels sker detta icka alltid, dels är det icke tillräckligt. Först genom att använda papperslappar tunna pappskifvor och dylikt som symboler för plana figurer vinner man inom plangeometrin samma grad af åskådlighet, som bruket af de fasta kropparne nu ger oss inom den förberedande undervisningen, och först härigenom kan det för geometrin så ytterst viktiga rörelsebegreppet komma till sin rätt.

Detta begrepp är hos Euklides liksom inom den grekiska geometrin i allmänhet så vidt möjligt är undanskymdt. Man spårar öfverallt en sträfvan att uppbygga en geometri oberoende af begreppen rörelse och tid. Men man ser lika ofta, huru fåfång denna sträfvan är, och huru den leder till bevisningsmetoder, som säkerligen annars aldrig fått plats hos Euklides, och som äro onödigt svåra och därför i en lärobok olämpliga. Å andra sidan är det lätt att inse, hvilken lättnad det måste vara för ett barn, att hvarje gång då bevisföringen fordrar, att t. ex. en triangel skall läggas på en annan, verkligen få utföra denna rörelse, verkligen se hur sidor och vinklar passa ihop o. s. v. Man behöver endast tänka på den famösa femte satsen i Euklides första bok för att inse, hvilken nytta man kan hafva af en sådan metod.

För att ej bli för vidlyftig skall jag ej uppehålla mig med exempel, som visa, huru mycket klarare och tydligare storhetsbegreppet framstår vid en på detta sätt fortsatt åskådningsundervisning. Jag vill endast i detta sammanhang nämna några ord, som närmast beröra vissa satser i Euklides' andra bok. Det är lätt att se, hvilken fördel man här kan hafva af att använda en figur af papper, hvilken man på lämpligt sätt viker och skär itu, så att man erhåller de önskade delarne.

Men ehuru dessa och analoga satser med en dylik bevismetod synes mig rätt lämpliga på ett mycket tidigt stadium, taga de alldeles för mycken tid på ett högre. Deras förekomst i en lärobok i geometri strider mot den principen, att i en sådan endast verkligt viktiga saker böra upptagas. För öfrigt erhållas de som omedelbara följder af de enklaste aritmetiska satserna, så snart man endast bevisat, att en rektangels yta i kvadratcentimeter uttryckes genom det tal, som är produkten af de tal, som uttrycka sidornas längder i centimeter. Detta bevis, som vare sig man vill nöja sig med en approximativ framställning eller vill genomföra det strängt i sammanhang med det irrationela talbegreppet, alltid måste fotas på ofvan framställda begrepp om likhet och olikhet, står som en gränspunkt mellan den Euklideiska geometrin och den s. k. planimetrien, för hvilken det bildar en

oundgänglig utgångspunkt. Att före denna sats inom geometrin införa några som helst planimetriska beteckningar, föreställnings-sätt eller bevis måste betecknas som absolut förkastligt, emedan det leder till en fullständig förvirring i fråga om, hvad som *är* ett geometriskt bevis och hvad som icke är det. Euklides' framställning präglas på denna punkt af en sträng konsekvens, hvaraf vissa moderna läroboksförfattare torde ha åtskilligt att lära.

Jag öfvergår till ett studium af definitionerna. I en fullständig lärobyggnad måste dessa baseras på grundbegreppen och de om dessa uttalade grundsatserna. Men i en lärobok är en sådan fullständighet onödig och säkerligen också olämplig. Här kan man med fördel utelämma definitioner på en del begrepp, som genom den förberedande åskådningsundervisningen redan stå klara för lärjungen. I hvilken grad detta utelämnande skall ske, måste naturligtvis alltid i viss mån bero på tycke och smak och i öfrigt på förhandenvarande omständigheter.

På de definitioner man uppställer måste man emellertid ställa vissa fordringar, som icke alltid blifva beaktade, och af hvilka jag särskildt vill framhäfva följande tvänne. Då man definierar en storhet, bör samtidigt visas, att det definierade begreppet verkligen är en storhet. Definitioner böra alltid stå i samband med existensbevis för det definierade.

Den första af dessa fordringar innebär, att man bör uppge en metod att afgöra, huruvida en storhet af det definierade slaget är större eller mindre än en annan storhet af samma slag. I och med detsamma en sådan metod föreligger, är också en viss storhet definierad, och i sjelfva verket kan man aldrig definiera en storhet på annat sätt. Om man redan från början fasthölle detta, skulle man kunna undvika många svårigheter, som nu möta vid den fortsatta matematiska undervisningen. [Jag tänker här närmast på införandet af de irrationela talen.]

Euklides' framställning är på denna punkt otillfredsställande. Längder, arealer och volymer definierar han icke, och hans försök till definitioner af begreppen plan och solid vinkel uppfylla icke nu nämnda fordran och äro således icke att betrakta som definitioner. Men alla dessa fel äro af en mera formel än reel natur, i det att Euklides ändå alltid är fullt medveten om dessa begrepps verkliga natur och i allmänhet för sina bevis så, som om de vore på ett tillfredsställande sätt definierade.

Detta är emellertid mera, än hvad man kan säga om åtskilliga af Euklides' nyare utgifvare. Så t. ex. förekommer i den Strömerska upplagan under definition 4 första boken ett sådant försök till definition som: en rät linje är kortaste afståndet mellan tvänne punkter. Den sammanblandning af skilda be-

grepp, som här förekommer, vittnar tillräckligt om, huru föga utgifvaren förstått att uppfatta storhetsbegreppets betydelse.

Jag öfvergår till den andra af de ofvan uppställda fordringarne. Man vet, hvilken vikt den grekiska geometrin i allmänhet lägger på existensbevis. Euklides tillåter sig icke att för ett bevis' skull använda en linje, som delar en vinkel midt i tu, förr än han visat, huru man genom en bestämd konstruktion kan draga denna linje. Orsaken är tydlig: konstruktionen tjänar som bevis för, att det verkliga existerar en bissektris.¹⁾

Samma noggrannhet framträder i allmänhet i fråga om definitionerna. Så t. ex. uppvisas tillvaron af en liksidig triangel, af en tangent till en cirkel o. s. v. Dock är Euklides' anordning af definitionerna i formelt hänseende olycklig, emedan den hindrar honom att ställa hvarje särskild definition i samband med motsvarande existensbevis. Det är förunderligt att se, att man ännu i åtskilliga läroböcker bibehåller denna anordning, men ännu värre är det, att man på många håll låter lärjungen lära sig definitionerna i den ordning de stå, lösryckta från allt sammanhang med hans vetande.

Oriktigheten af en sådan metod framträder isynnerhet bjärt, då man betraktar definitionen på parallela linjer. »De räta linjer sägas vara parallela med hvarandra, som äro i samma plan, och aldrig kunna råkas, om de oändligen utdragas.» Att sådana linjer verkligen existera, framträder här för lärjungen som en ny fordran på geometrin, som ett nytt »axiom.» Först senare får han göra bekantskap med den 27:de satsen i första boken, där Euklides verkligen uppvisar deras tillvaro. Men jag frågar: huru ofta uppfattas och framställes denna sats som ett existensbevis för parallela linjer?

Euklides' bevis lider emellertid af det felet att icke stå i omedelbart sammanhang med det »axiom» hvarpå det stöder sig, nämligen det, att tvänne räta linjer icke kunna innesluta något rum. I stället refererar sig hans bevis till den 16:de satsen, där detta axiom är underförstådt i bevisningen. Härigenom vållas en viss otydlighet, som verkar skadligt, särskildt då det gäller en sats af den vikt som detta existensbevis.

Att Euklides' definitioner på rät linje, plan och cirkel icke stå i samband med något existensbevis är naturligt, då dessa begrepp förekomma vare sig expressis verbis eller implicite i hans s. k. postulat. Dessa definitioner äro föröfrigt knappast att anse som

1) Nödvändigheten af detta och dylika bevis tycks i allmänhet icke vara fullt uppskattad.

Se: Utåtande af 1871 års Lärobokskommission. Sid. 31.

Jfr. Kommissionens kritik af Euklides' Elementa, sid. 126.

sådana och ha väl af Euklides närmast betraktats som grundbegrepp, hvilka han velat beskrifva.

Jag skall nu söka visa, huru jag tänker mig, att man bör framställa de första definitionerna inom geometrin. Härvid vill jag särskildt framhåfva möjligheten af att samtidigt tillfredsställa vetenskapliga och pedagogiska anspråk. Jag skall söka göra min framställning åskådlig genom att ange vissa detaljer, utan att jag därför betraktar dessa som de enda möjliga.

Om man vill, kan man börja med att med användande af gränsbegreppet definiera begreppen yta, linje och punkt. Härvidlag bör man naturligtvis påpeka det olika antal af dimensioner som tillkomma dessa; men man bör taga sig till vara för att i likhet med Euklides införa dubbla definitioner.

Emellertid kan allt detta också i läroboken förbigås och betraktas som för lärjungen klart genom den förberedande åskådningsundervisningen. Man har då att börja med definitionen af en rät linje. Härvidlag bör den föreställning lärjungen äger om en god linjal tjäna som underlag, men denna föreställning måste närmare preciseras och det så, att man framkommer till en i vetenskapligt afseende tillfredsställande definition på rät linje. För detta ändamål har man att ange en metod att afgöra, huruvida en viss linjal är bra eller icke. Man tar en linjal, som är likadan som den gifna och ställer deras kanter tillsammans. Man håller den ena linjalen stilla och låter den andra röra sig så, att två punkter på dess kant alltid ligga stilla. Om vid hvarje sådan rörelse alla punkter på kanten sammanfalla med den första linjalens kant, så äro våra linjaler tillfredsställande.

Så snart detta är fastställt, är det lätt att uppvisa den räta linjens ägenskap att vara bestämd genom tvänne godtyckliga, icke sammanfallande punkter. Man behöfver endast framhålla, att hvarje punkt på linjalen, som ej tillhör själfva kanten, måste ändra läge, då linjalen vrides om sin kant. Häraf följer nämligen, att en rät linje, som har två punkter gemensamma med kantlinjen, icke kan gå genom en utom denna belägen punkt, utan fullständigt måste sammanfalla med kantlinjen.

I sammanhang med denna ägenskap hos den räta linjen står dess ägenskap att vara förskjutbar i sig själf och således vara obegränsad. Häraf följer, att den räta linjen består af ett enda sammanhängande stycke, och att en yta, som innehåller en rät linje, af henne måste skäras i tvänne delar.

Vid hela denna framställning utgår man omedelbart från åskådningen. Naturligtvis är det möjligt att återföra det framställda på enklare satser, och med den utgångspunkt jag här

valt låter detta sig godt göra, men i en elementär lärobok synes det mig icke nödvändigt att föra undersökningen längre tillbaka.

Hvad angår själfva undervisningen kan den tydligen göras mycket åskådlig, utan att man därför behöfver någon stor materiell. Inledningen till läroboken synes mig lämpligen kunna till det yttre uppställas ungefär så, som hr Julius Petersen gjort det i sina läroböcker. Det är dock tydligt, att hr Petersen gör sig skyldig till ett fel, då han återför den räta linjens begrepp på något så pass kompliceradt som ljusets fortplantning. Uppenbarligen har han i och med detsamma satt en gräns för ett djupare inträngande i den geometriska vetenskapen.

När man nu vill fortsätta undersökningen, har man först att generalisera hvad åskådningen lärt om vissa speciella räta linjer, och man bör uppställa följande antagande: »Genom två godtyckligt valda punkter kan alltid läggas en och endast en rät linje.» Detta antagande innehåller Euklides' 10:de axiom. Sedan kan man lämpligen öfvergå till att definiera begreppet triangel. Detta begrepp tjänar som grundlag för definitionen af ett plan: »om en rät linje rör sig så, att hon alltid har två punkter på sidorna i en triangel, så beskriver hon ett plan: Denna definition möjliggör användandet af åskådning i vidsträckt mån. Man kan t. ex. skaffa sig en triangel bildad af vertikalt stående skarpa kanter. Denna placerar man horisontelt i en större låda, som i tillräcklig mån är fylld med fin sand. Sedan för man en linjal med kanten mot triangeln, hvarvid sanden erhåller en plan yta. Genom definitionen inses för öfrigt lätt, att ett plan är bestämdt af tre punkter. Häraf följa åter de båda viktiga satserna, att ett plan kan förskjutas i sig själf, och att det kan vändas om och läggas i sig själf.

Ett vetenskapligt framställningssätt fordrar, att man nu bevisar de satser, som kunna byggas på redan befintliga förutsättningar och definitioner. Dessa satser erhålla härigenom en allmänare karaktär, än de skulle få, om man redan från början införde det s. k. parallelaxiomet och derigenom specialiserade sitt studium till den rent Euklideiska geometrin. Här såsom annars visar sig också, att den vetenskapliga metoden bäst tillfredsställer pedagogiska kraf. Bland de ifrågavarande satserna behöfver jag endast exempelvis nämna satser om trianglars kongruens, om vertikalvinklar, om likbenta trianglar, för att man skall se, i hvilken hög grad denna del af geometrin är mäktig af åskådning och huru fördelaktigt den således är som undervisningsämne på ett tidigt stadium.

Härefter kan man lämpligen öfvergå till cirkelns definition och i sammanhang härmed uppställa några af dess viktigaste

ägensker. Bland dessa vill jag särskildt framhålla den att vara förskjutbar i sig själf. Denna ägenskap sätter oss nämligen i stånd att jämföra olika delar af samma cirkelperiferi och således att betrakta en sådan del som en storhet. Man kan också på detta sätt erhålla en metod att jämföra vinklar.

Genom uppställandet af cirkelbreppt blir man i stånd att föra existensbevisen för en liksidig triangel, för en rät vinkel, för en bissektris till en vinkel samt för en midtpunkt på en begränsad rät linje.

Först nu är tiden inne att angripa den svåra frågan om parallela linjer. »Om en rät linje är dragen vinkelrätt mot en annan, och om denna skäres vinkelrätt af en tredje, så kunna den första och den tredje icke träffas. Ty om de träffades i en punkt, skulle de nödvändigt också träffas i en med denna symmetriskt belägen punkt. Då nu två räta linjer icke kunna träffa hvarandra i två punkter, så kunna de betraktade linjerna alls icke ha någon punkt gemensam. Sådana räta linjer sägas vara parallela.» Ungefär så tänker jag mig den inledande framställningen. Man kan nu visa fall, då en rät linje, som skär en af två parallela räta linjer, också skär den andra. Detta resultat utsträcker man sedan till allmängiltighet, i det man uppställer följande antagande: »Hvarje rät linje, som skär den ena af två parallela räta linjer, skär också den andra.»

Det torde icke vara nödvändigt att vidare ingå i detaljer. Man bevisar de enklaste satserna om parallela linjer, och öfvergår därefter till en framställning af trianglars och parallelogrammers relativa storlek, hvarvid man naturligtvis börjar med definitionen på en yta betraktad som storlek, d. v. s. på en areal.

Sedan återstår ett närmare studium af cirkeln för att man skall kunna komma i besittning af det mått af vetande, som innehålles i Euklides' 4 första böcker och hvilket ur viss synpunkt kan betraktas som ett afslutadt helt.

Ända hitintills har ämnet betraktats ur rent geometrisk synpunkt och behandlats med rent geometriska metoder. Euklides fortsätter att göra detta. Men i allmänhet har man inom undervisningen på denna punkt afvikit från honom. Orsaken härtill torde vara snarare formel än reel. Det är nämligen förhållandet att proportionslärans satser och bevis, då de klädas i geometrisk form, i allmänhet bli tämligen tunga och långa och därigenom för lärjungen svårfattliga. Huruvida detta är ett fel, som nödvändigt vidlåder den geometriska formen, skall jag lämna osagdt, men säkert är, att man genom att nu införa, om jag så får säga, en aritmetisk terminologi, *kan* åstadkomma en öferskådlig och kort framställning af den ifrågavarande delen af geometrin. Att

detta likväl aldrig genomförts på ett tillfredsställande sätt torde få tillskrifvas den omständigheten, att man ännu icke äger en fullgod lärobok i aritmetik. Först i samband med en sådan blir det möjligt att ordna den fortsatta geometriska undervisningen på ett lyckligt sätt. Jag skall därför också här afstå från att ingå på denna fråga.

Det återstår mig att nämna några ord om den konstruktiva geometrin. Konstruktionen är ju, om jag så får säga, ett förverkligande af teorin. Omvänt måste det, som genom konstruktion visar sig verkligt, också existera. Detta gör att konstruktionen aldrig med fördel kan skiljas från den teoretiska undervisningen i geometri. Den måste ända från början gå vid sidan af teorin. Då man t. ex. betraktar begreppet fast kropp som ett grundbegrepp, måste man för att göra undervisningen åskådlig samtidigt förutsätta, att man är i besittning af en fast kropp. På samma sätt, måste man, då man postulerar begreppet rät linje, anta, att man äger en fast kropp, hvars begränsning innehåller en rät linje.

Man ser, att krafvet på åskådlighet redan vid en blott teoretisk undervisning nödvändiggör vissa verktyg. Det är tydligt, att man om dem måste förutsätta allt, som teorin utsäger om de tankeföremål de symbolisera. I enlighet härmed måste de s. k. postulaten hos Euklides anses alltför speciela. Euklides första »postulat» innebär med nödvändighet, att man kan flytta en linjal så, att dess kant kommer att innehålla tvänne godtyckligt uppgifna punkter. Men är detta en gång förutsatt, så följer däraf, att hvarje rät linje kan utdragas hur långt man behagar.

På samma sätt förutsätter Euklides' tredje postulat, att man äger en fast kropp. Men då måste de allmänna rörelselagarne vara tillämpliga på denna speciela kropp. Här af följer icke blott det tredje postulatet, utan äfven lösningen till flere andra konstruktionsuppgifter, hvaribland jag särskildt vill framhålla den, som är föremålet för Euklides' andra och tredje sats (första boken). Dessa satser kunna betraktas som ett exempel på, huru en falsk uppfattning af sträng geometrisk bevisföring leder till metoder, som för hvarje lärjunge med någon smula praktiskt sinne måste stå som en gåta.

I sammanhang härmed vill jag också framhålla en annan omständighet. Euklides betraktar på förhand vissa uppgifna konstruktioner såsom möjliga. Valet af dessa måste förefalla läsaren tämligen godtyckligt, och han frågar sig gärna: hvarför kan jag icke likväl förutsätta möjligheten att konstruera några andra kurvor. Ställer man däremot redan från början konstruktionen i samband med de teoretiska grunderna, så bortfaller detta sken-

bara godtycke och undervisningen vinner i naturlighet och enhetlighet.

Det torde för öfrigt icke vara något tvifvel om att fullt medvetna och just teoretiska motiv varit för Euklides bestämmande, då han vid valet af de s. k. postulaten inskränkt sig till att betrakta konstruktionerna af cirkeln och den räta linjen som möjliga. Bristen i hans framställning bör väl kanske uteslutande tillskrifvas den inom den grekiska geometrin tyvärr så allmänt utbredda fruktan för begreppet rörelse.

Jag har sökt visa, huruledes de stora vetenskapliga företäden, som Euklides' framställning äger, också äro lika stora pedagogiska förtjänster, och omvänt huruledes de fel, som göra hans verk olämpligt vid den första undervisningen, i allmänhet låta återföra sig på brister i vetenskapligt afseende. Jag har endast, innan jag slutar, att vidröra ett fel, som är af rent formel natur, och som därför närmast berör sakens pedagogiska sida. Jag syftar här på terminologin.

Man kan uppställa den fordran, att terminologin skall vara så enkel som möjligt. Detta innebär dels, att man ej väljer onödigt konstiga ord och ej betecknar ett och samma begrepp med allt för många namn, dels att man ej namnger flera begrepp än nödvändigt är.

Hvar och en vet, huru mycket vi ha i arf från den tid, då modersmålet var uteslutet från den högre forskningen, ja till och med ansågs odugligt som grund äfven för den mest elementära bildning. Inflytande från denna tid spåras icke minst inom geometriundervisningen. Man uppfyller geometrin med en massa grekiska och latinska termer som endera kunna ersättas med bättre ord ur modersmålet, eller också, och det i de flesta fall, utan saknad undvaras. Härmed vill jag nu icke ha sagt, att man ur sin terminologi bör fördrifva alla ord af utländskt ursprung. Vill man stå på en hållbar grund, måste man ta hänsyn till det faktiskt föreliggande språkbruket, och gör man det, skall man hos oss svenskar gärna acceptera sådana ord som »kvadrat» och »cirkel», under det man bestämdt måste utesluta sådana som »proposition», »romboid», »gnomon» o. s. v. För proposition använder man hellre det svenska ordet sats; har man definierat parallelogram, rektangel och kvadrat, så är det både öfverflödigt och skadligt att för öfriga firsidiga figurer införa nya termer, särskildt om man för detta ändamål nödgas ta sin tillflykt till ord, som aldrig kunna anses äga hemortsrätt inom svenska språket.

Mången gång tar begäret efter svårfattliga termer så öfverhanden, att det begrepp, som skall betecknas, blir alldeles undan-

skymdt. Ett slående exempel härpå har man i den svenska skolstadgans verkligen praktfulla uttryck: »analytiska expressioners konstruktion.» Man ser, huru ordet expression, som föröfrigt allmänt förekommer i svenska läroböcker, är ägnadt att bortleda läsarens tankar från det i själfva verket åsyftade storhetsbegreppet.

Jag skall icke vidare ingå i detalj. Om åtskilliga ord är det för öfrigt icke så lätt att yttra sig bestämdt, då ju alltid smak och andra omständigheter måste spela en viss roll. Men jag har velat fästa uppmärksamheten på, hur nödvändigt det är att bortskaffa den tunga dräkt, i hvilken man så gärna tycks vilja kläda den första framställningen af den geometriska vetenskapen, som annars skulle vara så ägnad att väcka barnets intresse och så mäktigt kunna bidra till dess andliga utveckling.

Stockholm i September 1892.

Gustav Cassel.

Antikritik af kritiken

i

"Några anmärkningar vid Skolgeografi af Ernst Carlson, förra kursen, Stockholm 1891".

I senaste häftet af denna tidskrift stod att läsa under ofvan anförda titel en uppsats, undertecknad Lund, Arthur Stille, och riktad mot min geografiska lärobok. Uppsatsen innehöll en del insinuationer mot läroboksförfattarens person, hvilka lämnas i sitt värde, men berörde för öfrigt i lätt kåseristil geografiska småting och viktiga frågor om hvart annat. Det är i några af de senare — för så vidt de angå läroboken och den geografiska undervisningen — jag ej kunnat lämna recensentens mening oemotsagd, då den i flera afseenden vittnar om en skef eller rent af oriktig uppfattning.

Recensenten börjar med att säga, det min lärobok framträdte »med rätt stora anspråk»; den skulle ha utgått från några bålstora planer att helt och hållet reformera det geografiska studiet i vårt land. Detta är nu en uppenbar misstyndning. Redan genom sin titel »Skolgeografi» anger boken sitt blygsamma, enbart pedagogiska syfte. Den har aldrig gifvit sig ut för att vara någon banbrytare för en ny quasi-akademisk uppfattning af »geografien såsom en sammanhängande vetenskap» (!) utan endast velat tjäna skolorna såsom ett försök att meddela geografisk undervisning efter annan metod och med lämpligare stoffurval än hittills — ett försök, närmast framkalladt af de erfarenheter författaren såsom lärare i ämnet vid ett realläroverk haft tillfälle att göra och af den bekantskap med ämnets ställning i andra länder han under en i sådant ändamål företagen resa inhämtat. Försöket var djärft måhända; men att det ej alldeles misslyckats, torde väl få anses framgå däraf, att den ifrågakvarande läroboken under en femårig tillvaro upplefvat tre starka upplagor och efter vederbörlig pröfning vunnit insteg vid läroverken i 33 af rikets städer, bland dem Stockholm och Göteborg — en opinionsyttring från mina kamraters sida inom

lärarekåren, som jag sätter mycket högt. Att jag åter vid utgifvandet af en lärobok efter ny plan i ett slutord angaf planens grunddrag och ungefär samtidigt publicerade min reseberättelse — hvarvid jag äfven måste göra en tillämpning på våra inhemska förhållanden, som då frågan ett par år senare var före vid en sammankomst i Svenska antropologisk-geografiska sällskapet i Stockholm¹⁾, från flere af vårt lands förnämste auktoriteter på ifrågavarande område vann ytterligare bekräftelse — det torde de flesta, i motsats till recensenten, finna mera naturligt än »anspråksfullt».

* * *

Men till hufvudanmärkningarna!

Kritiserande lärobokens uppställning, erkänner rec., att i boken visserligen följts en analytisk-syntetisk lärogång, som från framställningen af ämnets enskilda delar fortgår till sammanfattande öfersikter af större områden. Men han påstår, att denna plan eller åtminstone en god del däraf tagits tillbaka genom anvisningarna i slutordet, där det heter, att vissa grundbegrepp, tryckta längre fram i boken, kunna användas såsom inledande öfersikt, och han klandrar bittert förf:s yttrande, att boken kan brukas på flera sätt. I en lärobok måste man börja i början och sluta i slutet; ett annat tillvägagående »måste synas underligt för hvar och en, som hyllar den nu gängse uppfattningen af geografien såsom en sammanhängande vetenskap»²⁾, menar recensenten.

Nåväl, beror nu det mycket omordade »sammanhanget» inom den geografiska vetenskapen på något så ofantligt enkelt, som att man börjar i början af en bok och sedan läser de olika länderna i en viss af ålder predestinerad ordningsföljd, då vore ju ganska lätt att i en följande upplaga åstadkomma annan ordning genom omflyttning af styckenas plats, måhända med någon ändring här och där af deras form. Men förf. har verkligen haft sina skäl för den gjorda anordningen, skäl, som hos praktiska pedagoger vunnit erkännande. I Skolgeografien tillämpas nämligen för första gången i en svensk geografisk lärobok den grundtanken, att man vid undervisningen i nära anslutning till kartan och annan åskådningsmateriel bör utgå från

1) Se *Ymer* 1890, sid. 92 o. f.

2) Det låter på rec:s framställning som han ville framhålla predikaten »sammanhängande» såsom typiskt för den moderna geografien. Jag trodde snarare denna egenskap, långt ifrån att för henne vara karaktäristisk, utgöra ett för alla vetenskaper gemensamt kännetecken.

framställningen af områden, som i möjligaste mån bilda ett fysiskt helt — ej från den politiska indelningen — för att sålunda från början fästa lärjungens uppmärksamhet därvid, att det är landets konfiguration och öfriga naturförhållanden, som här äro hufvudsaken, och ej de genom kartans röda eller blå linier markerade gränserna. Först sedan den fysiska sidan hos en dylik naturlig hufvuddel blifvit studerad, öfvergår man till angifvande af den politiska indelningen samt de viktigaste etnografiska och statistiska fakta för samma område. Sålunda behandlas först Skandinaviska halfön, därpå Östeuropa, Mellaneuropa m. fl. Europas hufvuddelar, hvarpå det inhämtade sammanfattas i en öfersikt af Europa. Därefter behandlas de främmande världsdelarne i starkare sammandrag än Europa och slutligen sammanfattas det hela genom en öfverblick af den allmänna geografin, för hvilken lärjungen på ett framskridet stadium är mera mogen och för hvars rätta förstående han genom de inhämtade detaljerna vunnit anknypningspunkter.

Ett sådant tillvägagående förutsätter emellertid, att lärjungen på förhand skall äga någon kännedom om kartan, hvilket fordras redan för inträde i allmänna läroverkens 1:a klass¹⁾, äfvensom att de aldra allmännaste geografiska begreppen om jordens form, världsdelar och världshaf, väderstreck, zoner o. s. v. blifvit honom meddelade. Detta torde enligt många pedagogers mening, den jag delar, lämpligast ske muntligen »efter jordgloben», såsom det i den för läroverkens 1:a klass föreskrifna undervisningsplanen ganska välbetänt heter²⁾. Men enligt andra erfarna lärares åsikt, den jag respekterar, lemnar en dylik grundläggande undervisning ej tillräckligt resultat, om den ej stödes af bokens ord; för deras del alltså har jag i slutordet tillåtit mig påpeka, att ett lämpligt underlag för en inledande undervisning lätt kan vinnas genom användande af de antydda §§ af grundbegreppen, hvilkas plats inuti läroboken ej torde vålla någon van lärare eller normalt begåfvad lärjunge nämnvärda svårigheter. Att åter ställa dessa §§ i början af boken, skulle dels rycka dem ur det af rec. så ifrigt påyrkade »sammanhaget», hvaruti de onekligen stå till den allmänna geografin, dels ock lätteligen föranleda en alltför vidlyftig behandling af den allmänna inledningen. Ty att utsträcka denna — det må nu ske med eller utan lärobok — längre än till det allra oundgängligaste eller, såsom rec. föreslår, till en öfersikt af klima-

1) Läroverksstadgan § 24, mom. 1, f.

2) Ordalagen i undervisningsplanen, som först i den senare delen af det ifrågavarande momentet talar om en »kortfattad lärobok», synes verkligen äfven förutsätta, att dessa grundbegrepp böra muntligen meddelas.

tologiens, etnografiens, terränglärans viktigaste sanningar o. s. v., det tvekar jag ej att beteckna som ett pedagogiskt missgrepp. Lärjungen är nämligen på ifrågavarande stadium långt ifrån mogen att förstå så allmänna och komplicerade förhållanden. Han är lyckligtvis håller icke så logiskt anlagd, att han — för att taga rec:s eget exempel — innan han hör talas om Golfströmmen, måste ha fått en utveckling om hafsströmmarnes inflytande på klimatet eller, innan han hör talas om lapparna, känner behof af en öfversikt af människoracerna. En kortfattad förklaring af läraren i sammanhang med meddelandet af ett nytt, främmande faktum tillfredsställer honom långt mer än en föregående teoretisk utredning af hithörande förhållanden. Dessa enstaka fakta, att lappen är en mongol med den racens kännetecken, att Golfströmmen har ett förmildrande inflytande på klimatet, och andra dylika fakta skola i framtiden lära honom förstå den allmänna fysiska öfversikten — ej tvärtom, såsom rec. och många med honom i tysk-teoretisk-pedagogisk välmening förorda.

Ett annat undantag — vida viktigare än den af rec. förmenade inkonsekvensen i afseende å grundbegreppens meddelande — har jag inledningsvis tillåtit mig från den utstakade planen att från skildringen af mindre fysiska helheter fortgå till större dylika, nämligen vid framställningen af Skandinaviska halfön. Här har jag utgått från landskapen, ehuru dessa endast i undantagsfall (t. ex. Skåne, Gottland, Öland) utgöra ett fysiskt helt. Detta har skett, dels emedan lärjungens uppfattning af kartan till en början behöfver klargöras och befastas genom studiet af ett mindre område, hvilket i många fall genom särskilda landskaps- eller länskartor kan främjas, dels ock emedan på detta sätt en noggran och säker kunskap om fosterlandets olika bygder bäst vinnes, hvilken kunskap — däri torde de flesta pedagoger ge mig rätt — om den ej i 1:a klassen grundligt förvärfvas, sedan alltid blir mer eller mindre bristfällig. Genom en dylik anordning kan ock den lärare, som så finner lämpligt, börja med det landskap, där lärjungen är hemma, och i anslutning till läroboken och kartan utvidga framställningen däraf. En på sådant sätt framkallad intimare bekantskap med hembygden blir uppenbart af helt annan art än den beryktade tyska »Heimatkunde» med dess pedantiska förklaringsmani, hvaraf väl rec. men ingalunda läroboken kan sägas smittad.

Det torde väl sålunda få anses ådagalagdt, att Skolgeografien — med vissa modifikationer, dem alla förståndigt uppgjorda system böra medgifva — mer än någon förutvarande svensk geografisk lärobok följer en fast analytisk-syntetisk me-

tod. Och att denna metod i en del afseenden tillåter olika tillämpningar, lærer väl af de fleste, som ej dyrka den stränga, i detalj regelbindande franska uniformiteten, betraktas snarare som en fördel än som en brist.

* * *

En annan af rec:s hufvudmärkningar drabbar ländernas ordningsföljd; Finland måste naturligtvis läsas före Ryssland, Danmark före Mellaneuropas fysiska geografi o. s. v. Ja, så är det efter gamla slentrianen, det är sant; och hade denna väl från sin ståndpunkt rätt, för så vidt som den utgick från ett politiskt-etnografiskt betraktelsesätt. Men att den s. k. »moderna uppfattningen af geografin» skulle komma med sådana invändningar, förefaller så mycket mer förvånande, som den moderna geografin — då hon är, hvad hon ger sig ut för att vara, och icke blott och bart »sammanhängande» — just utgår från att betrakta de fysiska förhållandena som grundvalen, för att ej säga, såsom enda föremålet för den geografiska vetenskapen; så betraktas nämligen saken af Richthofen, Gerland, Supan, Penck och andra berömda forskare, som framgått ur Oskar Peschels lifaktiga skola och i våra dagar med skäl gälla som den geografiska vetenskapens koryféer. Från en sådan, verkligt modern geografisk ståndpunkt måste det falla naturligast att betrakta Finska bergplatån såsom ett af de höglandspartier, som på olika sidor äro lägrade kring Stora slaviska slätten, samt halfön Jylland och Danska öarna såsom i fysiskt afseende samhöriga med Mellaneuropa, äfven om därvid — såsom i Skolgeografien skett — lämpligen bör påpekas att Finska platån till sin geologiska byggnad är nära förenad med Nordskandinaviska höglandet (sid. 37) och att Danska öarnas natur är i hög grad likartad med Skånes (sid. 53). Någon slags hopröring eller — såsom rec. kallar det — »amalgamering» i ena fallet mellan Finland och Ryssland, i det andra mellan Danmark och Tyska riket torde hos för öfrigt klart tänkande personer af en dylik anordning ej vara att befara, då alla de nämnda länderna i politiskt afseende behandlas under alldeles olika rubriker, ehuru naturligen i enlighet med lärobokens plan *efter* framställningen af den fysiska beskaffenheten hos det större område, med hvilka de i fysiskt afseende höra tillsammans.

Skulle däremot någon lärare af andra, icke geografiska skäl önska att redan under första läsåret i st. f. i början af det andra behandla Danmark — hvilket dock den fastställda undervisningsplanen ingalunda föreskrifver — så har jag tillåtit mig påpeka, att detta äfven med användande af Skolgeografien lätt

nog låter sig göra, ehuru enligt min tanke intet förloras genom att uppskjuta studiet häraf till andra läsåret. Att åter gamle Daniels geografi (hvilken framställning i parentes sagdt — såsom den sakkunnige genast inser — ej ens är kongruent med, än mindre i något afseende gifvit impuls åt min anordning) i Danmarks bildade kretsar lär ha väckt ovilja och förbittring, berodde naturligen på helt andra, alls ej hithörande anledningar. Från finska och äfven danska fackmäns sida har jag ej rönt annat än välvillig kritik¹⁾, hvadan äran af upptäckten, att i nämnda anordning skulle ligga något nationellt otillständigt, helt och hållet tillkommer rec. För hvar och en opartisk betraktare ligger i öppen dag, att den fysiska synpunkten, som beherskar hela Skolgeografiens framställning — i skarp motsats till Daniels — här varit den enbart afgörande. För öfrigt är det ej med verkliga förhållandet öfverensstämmande, såsom rec. flere gånger upprepar, att Danmark behandlas »midt inne i Mellaneuropa»; det skildras i fysiskt afseende i samband med sin hufvuddel, det är sant, men vid framställningen af samma områdes politiska förhållanden är det i en särskild afdelning stäldt främst bland Mellaneuropas 7 stater, hvadan rec:s farhåga, att en »sydsvensk lärjunge» genom en sådan anordning skulle bli »absolut förvirrad», torde få betraktas som tämligen starkt öfverdrifven.

Hvad vidare Brittiska öarnas plats efter Sydeuropa beträffar, så medgifves gärna, att denna anordning snarare kan ge anledning till anmärkningar. I fysiskt som i andra afseenden höra dessa öar onekligen nära tillsammans med Mellaneuropa och kunna, såsom utgörande en alldeles själfständig afdelning, utan ringaste svårighet redan nu i den ordningen läsas. Men anledningen, att Brittiska öarna i läroboken fått den plats de f. n. intaga är — liksom den omständigheten att Östeuropa går

1) Finnen *Elis Lagerblad* yttrar t. ex. i företalet till 1:a uppl. af sin geografiska lärobok (Helsingfors 1888) följande: »Manuskriptet var redan till största delen färdigt och de första arken uppsatta under sommaren i Då förf. under hösten fick kännedom om den kort förut utkomna »Skolgeografien» af lektor E. Carlson, blef han ej litet öfverraskad att finna i fjol. detta arbete fullkomligt samma uppställning i detalj. Hufvudplanen var dock väsentligen olika och behandlingen en annan beträffande Europa och Asien, men de öfriga världsdelarne tämligen lika. Då emellertid lektor Carlsons förträffliga arbete aldrig kan lämpa sig för den geografiska undervisningen i Finland, har förf. icke genom ändringar sökt åstadkomma någon större olikhet, utan fastmer, där grupperingen och framställningen varit tilltalande, upptagit dem i sin bok». I utlandet återropas således som mönster samma bok, hvilken varit utsatt för det hos oss vanliga ödet att bedömas hårdare af landsmän än af utlandets fackmän, därför att den ej genast är i allo fullkomlig!

före Mellaneuropa — af rent pedagogisk art. Vid behandlingen af deras politiska och statistiska förhållanden (för att nu ej tala om det kinkiga uttalet af åtskilliga brittiska ortnamn) förekommer åtskilligt, som lättare torde fattas, sedan lärjungen under studiet af det öfriga Europa vunnit hållpunkter för ett bättre förstående häraf. Öarnas fristående läge i förhållande till kontinenten har möjliggjort ett sådant afskiljande, och i fråga om öfvergången till Asien, hvilken världsdel först efter en sammanfattning af Europa ett följande läsår behandlas, torde dessa öars och Turkiets plats i läroboken ej spela någon som hälst rol i lärjungens föreställning, förutsatt att läraren rätt sköter sin sak.

Anledningen åter att Island i förbigående kommit att behandlas i sammanhang med Mellaneuropas politiska geografi torde för hvarje välvillig bedömare ligga så nära till hands, att rec verkligen icke behöft att här åter draga fram sitt stora nummer, Daniels föråldrade bok. Någonstädes skulle ön behandlas och, då man ej gärna kunde göra den till en själfständig afdelning, samordnad med Mellaneuropa, var väl intet naturligare än att kortfattadt omnämna den i sammanhang med Danmarks öfriga biländer.

* * *

I afseende å de hydrografiska förhållandena påpekar rec., att framställningen af flodsystemen bör sättas i samband med höjdförhållandena, att vattnet är förenande och ej åtskiljande, att floderna i den moderna geografiska terminologien ej kallas naturliga gränser o. s. v.

Allt detta är sanningar, alltför välbekanta för att det skulle falla någon in att bestrida dem. Förvånande är endast, att rec. ej vill erkänna, hvad sakkunnige just framhållit som en förtjänst hos Skolgeografien, att den mer än sina föregångare tagit hänsyn härtill, så att floderna med sina vattenområden skildras såsom ett helt (ej såsom förr, t. ex., Rhea uppdelad på Schweiz, Tyskland och Holland), att världshafven fått en särskild afdelning o. s. v. Att vid framställningen af höjdförhållandena »nästan ingen» hänsyn tagits till floderna, är uppenbart oriktigt, se t. ex. angående Skandinaviska halfön (sid. 31), Östra högasiens (sid 92), Nordamerikanska låglandet (sid. 140) m fl. ställen, hvarjämte sambandet mellan terrängförhållandena och bevattningen flitigt framhållits vid redogörelsen för floderna. Att åter ytförhållandena och bevattningen här i den grundläggande 1:a kursen — ej så i den 2:a — upptagits under olika §§ har skett uteslutande af pedagogiska skäl, emedan det väsentligen

underlättar inlärandet och bevarandet i minnet, då olika grupper af företeelser genom lärobokens uppställning särskiljas. För en sådan anordning kunna de yppersta både vetenskapliga och pedagogiska mönster påvisas¹⁾, och det nära sambandet mellan nämnda företeelser kan, sedan orientering skett genom kartan och läroboken, med fördel ytterligare framhållas af en intresserad lärare. Likaledes torde från populär pedagogisk ståndpunkt låta försvara sig att, då det gäller att på ett åskådligt sätt skilja tvänne områden från hvarandra, kalla en flod, som flyter i utkanten af det ena och som på kartan lätt iakttages (t. ex. Ural), för en gränsflod, ehuru detta uttryckssätt ej stämmer med den vedertagna vetenskapliga terminologien, som i många afseenden är en annan än den, som användes i en lärobok.

* * *

Rec. klandrar ytterligare, att redogörelsen för ett lands politiska indelning föregår skildringen af dess etnografiska förhållanden. Det torde emellertid vara uppenbart, att ett sådant tillvägagående har goda pedagogiska skäl för sig, ty lärjungen måste först vara lokaliserad i ett land, innan han kan göra de olika folkstammarnes utbredningsförhållanden klara för sig. Det bätar honom t. ex. föga — för att just taga rec:s exempel — att veta det nord- och sydbulgarer förenat sig i en stat, förr än han vet, hvar och hur Bulgarien och Östrumilien äro belägna. Vidare torde ock de flesta pedagoger ge mig rätt däri, att det är en stor lättnad vid undervisningen, om i en lexbok det stoff, som skall memoreras, t. ex. afdelningarna om den politiska indelningen och städerna, finnes samladt på ett ställe och först inläres, innan det som mera resonnementsvis meddelas, skall framställas och inhämtas; man har då vunnit viktiga stöd-jepunkter för det nya som skall inläras. Detta har i flere fall vållat, att just af pedagogiska skäl åtskilliga fakta, som höra nära tillsammans men delade i olika serier lättare inläras, i läroboken — såsom rec. flerstädes klagar — blifvit åtskilda. Men att af delarne samla ett helt torde för läraren vara en vida angenämare uppgift än att ur en lång och brokigt sammanväfd framställning åt lärjungen utplocka det viktigaste att memoreras. På läraren, som har att vid sidan af läroboken leda begagnandet af kartan, läseboken och annan materiel, beror väsentligen om lärjungen skall få något helt utaf sina geografiska studier. Läroboken kan endast verka stödjande och utredande.

* * *

1) T. ex. *Reclus: Nouvelle Géographie universelle, Ruge's, Foncin's, Guyot's* geogr. läroböcker m. fl.

Hvad angår de mange detaljanmærkningarna skall jag här ej, så frestande det än kunde vara, gå särdeles vidlyftigt in på dem. De kunna till sin natur delas i tre slag: ett fåtal berättigade, en stor del oberättigade eller tvistiga samt rena smakfrågor.

För det första slaget af anmärkningar, beriktiganden — de må nu ske på ett mer eller mindre braskande sätt — är en förf. alltid tacksam och söker naturligen för framtiden tillgodogöra sig dem. Ty ej minst i ett ämne som geografi, där uppgifter af det mest heterogena slag: geologiska, naturhistoriska, etnografiska, historiska, statistiska, språkliga, estetiska och ännu andra, måste upptagas och prövas, är det rätt mänskligt, om förf., trots alla bemödanden, skulle göra sig skyldig till ett eller annat förbiseende; det torde t. o. m. kunna hända en vetenskapsman af facket, hvilken är den enda rec. vill tillåta att skriva en geografisk lärobok. För alla mig bekanta läroböcker i geografi på svenska och andra kulturspråk — och de äro ej så få — skulle jag kunna uppställa en än längre lista på felaktigheter och oegentligheter, än den rec. behagat prestera i afseende på min bok. Men jag drifver inte sådan sport; det är för lättköpt ära att slå sig till riddare på andras små svagheter. Och att rec. verkligen, ehuru hans kritiska opus i mer än en dimension är rätt ansenligt, ej lyckats åstadkomma mera än som framlagts af giltiga anmärkningar, det tager jag som ett ringa bevis, att boken ej måtte vara så dålig som rec. velat ha den stämplad.

Äro de berättigade anmärkningarna ej särdeles många, så äro dylika af oberättigad eller tvistig art så många flere. Jag tager här blott ett par exempel ur högen, såsom då rec. på öfver två sidor kritiserar den lilla järnvägskartan öfver Skandinavien och där upptäcker, att ön Hven saknas, att Nissum- och Limfjordarna fått sina utlopp(!) tillstoppade, att Klampenborgsbanan samt Wittsjö—Markaryds och Klippan—Röstångabanorna m. m. dylikt förbigåtts etc. etc. Till allt detta svarar jag endast, att sådana saker, som de här uppräknade, har det aldrig fallit mig, näppeligen många andra håller, in att söka på den lilla öfversiktskartan; skulle någon finna lämpligt att drifva dylika detaljstudier med lärjungarne, tager han naturligen fram en specialkarta öfver området. Afsikten med järnvägskartan i läroboken har naturligen endast varit att visa riktningen af hufvudlinierna och det ändamålet torde hon, utarbetad som den är af sakkunnig person, kunna fylla. Skulle däremot alla de småting, som rec. önskar finna på en så liten kartbild, där införas, blefve denna väl i det närmaste för sitt ändamål obrukbar, emedan den skulle förlora sin öferskådlighet. Den andra klandrade kartan öfver

Europas växtgeografi är hämtad ur det stora, under prof. Kirchhoffs ledning utgifna verket »Unser Wissen von der Erde» och torde, om också behäftad med en bristfällighet i en detalj, som för framtiden skall rättas, dock i det hela vara rätt instruktiv.

Ett annat exempel på dylika obefogade anmärkningar är, då rec. förklarar, att uppgifterna i tab. 12 öfver den skandinaviska befolkningen i Amerika äro »totalt föråldrade», hvilket tabellen själf synes medge, då den fullt ärligt anger dem vara grundade på 1880 års folkräkning. Därmed hänger nu helt enkelt så tillsammans att, emedan i Amerika, liksom i många andra länder, folkräkning sker blott hvar tionde år och uppgifterna om födelseorterna äro bland de statistiska data, med hvilka vid bearbetningen först i andra hand tages itu, så är än i dag ifrågasvarande beräkning, grundad på 1880 års siffror, den färskaste af tillförlitlig art, som finnes tillgänglig.

Ett tredje exempel, särdeles egnadt att belysa arten af rec:s kritik, är då han kommer med följande tirad, att »Skolgeogra, sien å sid. 98 låter Jordan upprinna i dalsänkan mellan Libanon och Antilibanon. Det vore ett rent naturfenomen, detta om det vore sant. En blick på någon större karta visar oss, att Jordan upprinner högt upp på toppen Kasr Antar». Detta låter ju så tvärsäkert, att man nästan vore frestad tro, att rec. grundligt undersökt saken och hade rätt. Men i själfva verket har han bara sett slarfvigt på kartan, sannolikt Andrés atlas, där orden »Oberste Jordanquelle» af en med förhållandena mindre förtrogen person lätt kan hänföras till toppen Kasr Antar, medan de i själfva verket äro att föra till en vattensamling vid Hasbeja i dalen mellan Libanon och Hermon, hvilket senare berg endast är en utlöpare från Antilibanon. Detta framgår alldeles tydligt af en verkliga »större» karta och beskrifningen hos Reclus¹⁾, hvadan det alltså står fast, att Jordan — alldeles som det heter i skolgeografien — flyter från dalsänkan mellan Libanon och Antilibanon genom den därifrån åt söder utgående djupa depressionen i Palestinas högplatå (»El Ghor»), hvilket just är karakteristiskt för denna flod.

På liknande sätt förhåller sig med en hel del af rec:s »sakanmärkningar», då man går dem på lifvet, hvadan jag på dem ej skall spilla många ord. I rena smakfrågor åter båtår föga att tvista. Dit räknar jag t. ex. frågan om, huruvida, såsom rec.

1) »Les torrents supérieurs, parfois roulent une masse d'eau considérable, mais souvent à sec, qui naissent dans les vallées septentrionales du Ouadi-et-Teim, terrasse avancée du Hermon, ne sont pas le Jourdain; le fleuve ne commence que près de Hasbeya par une puissante fontaine, retenue par le barrage d'une étang». Reclus, L'Asie antérieure, 727.

yrkar, i en kortfattad etnografisk öfversigt sådan som Skolgeografiens, den ännu ej tillräckligt utredda frågan om de afrikanska dvärgfolken bör upptagas till behandling; det händer så lätt, att ungdomen fäster alltför öfvervägande vikt vid sådana där »trefliga notiser» och därvid förgäter hufvudsaken. Till smakfrågorna räknar jag ock, huruvida ordförklaringarna böra stå under eller efter texten, om läroboken bör vara illustrerad eller ej etc.; i senare afseendet vill jag dock hafva anmärkt, att afbildningar i boken bidraga att göra denna kär för lärjungen och att *en* karaktéristisk bild i sammanhang med texten på ett helt annat sätt inpräglar sig i lärjungens minne än en hel serie af bilder i en bilderatlas, där de många samtidiga intrycken uttränga hvarandra och snart förflyktigas. Däremot vill jag ge rec. rätt i anmärkningen mot tabellernas arealsiffror i mill. hektar. Denna ändring i förra upplagan genomfördes på råd af en mycket sakkunnig person och har obestriddligen vissa fördelar vid jämförelser mellan mill. hektar och mill. inbyggare; men då kvadratkilometern nu är världsmått, bör äfven vår ungdom vänjas att bruka den och jag skall därför, då en ny upplaga af Skolgeografiens 1:a kurs påfordras, återgå därtill såsom redan skett i den i dagarne utkomna nya upplagan af 2:a kursen.

* * *

Mycket vore ännu att tillägga, men det sagda torde vara nog för att framhålla den ifrågavarande sakens och kritikens rätta halt

Rec. fordrar af en geografisk lärobok, kort och godt, att den skall vara »absolut korrekt». Ingen, som vågat sig på det mödosamma försöket att åstadkomma en lärobok i hvilket ämne som helst — en uppgift, som i parentes sagdt är betydligt kinkigare än att skriva ihop en kritik eller t. o. m. en akademisk handbok i ämnet — lär vara naiv nog att, trots de allvarligaste bemödanden i detta afseende, hoppas annat än att småningom närma sig ett sådant ideal. Men såsom en mindre obillig motfordran på en kritik torde kunna framställas, att kritikern, om han ej just besitter sakkunskap och opartiskhet, dock i sin lofvärda ifver att korrigera inskränker sig till att rätta hvad som kan vara orätt och ej söker få orätt det, som är rätt. Kan han därjämte undvika småaktighet, men i stället visa prof af humanitet och god ton, så mycket bättre för honom själf och för allmänheten.

Innan jag hortlägger pennan, måste jag dock ännu — så obehagligt det än är att röra vid obefogadt i diskussionen indragna personliga moment — bestämdt tillbakavisa ett par af rec:s insi-

nuationer, som afse att nedsätta förf. och arbetet i de godtrogenes ögon.

Rec. framhåller på flere ställen den gamle hederlige, men längesedan föräldrade Daniel såsom förf:s »lärofader». Detta är — såsom ofvan påvisats och af hvarje sakkunnig genast inses — alldeles falskt. Hade rec. någon större beläsenhet i den moderna geografiska litteraturen, så hade han ej haft svårt finna, det Skolgeografiens källor äro att söka helt annorstädes och djupare

Rec., som ogärna vill medgifva läroboken någon som hälst förtjänst men ändock tvingas erkänna att många af de föregående upplagornas brister afhjälpts i den senaste, tager då sin tillflykt till att framkasta den förmodan, det »af flere tecken att döma en annan hand än den ursprunglige förf:s tagit stor del i den omarbetning boken undergått». Det synes mig som om det varit mera honnett, liksom det är med verkliga förhållandet öfverensstämmande, att förutsätta, det förf. under sitt arbete på boken vunnit i erfarenhet — »nemo nascitur artifex», inte en gång som geografisk läroboksförfattare — och att han i senaste upplagan, hvilken, såsom afsedd för fem i st. f. tre klasser måst grundligt omarbetas, själf mäktat tillgodogöra sig denna erfarenhet och andras anmärkningar. Några andra medhjälpare än dem, till hvilka jag i slutordet uttalat min tacksamhet, har jag — ty värr — ej haft och är därför tämligen ensam ansvarig för bokens fel och möjliga förtjänster. Rec:s metod att efter sin egen kritiska förmåga bedöma andras förmåga af själfkritik har alltså här visat sig något vilseledande.

Rec. bryter slutligen stafven öfver Skolgeografiens vetenskapliga värde och förklarar, att den »ej är i någon väsentlig mån ägnad att gifva anstöt (1) till den geografiska undervisningens höjande i vårt land.» Detta domslut, som något svärfvar på målet, får kanske ej anses fullt afgörande, då det kommer från en person, hvilkens vetenskapliga kompetens på det geografiska området satts i egendomlig dager genom halten af hans kritik, en person, som, i stället för att vädja till den vetenskapliga produktionen, åberopar Biskop Billing — hr Biskopens obestridliga talang i andra afseenden i all ära — såsom auktoritet i fråga om den geografiska undervisningens ståndpunkt vid akademien.

Läroboksförfattaren får väl trösta sig med, att andra, sakkunnige kritici fällt andra omdömen om Skolgeografien, då de kallat den »ett framsteg»¹⁾, »ett ganska märkligt uppslag inom de geografiska läroböckernas område»²⁾ eller förklarat, att »denna boks

1) Verdandi 1887, 237.

2) C. A. Z. Pedag. tidskr. 1888, 61.

förtjänster äro betydande»¹⁾ eller t. o. m. uttalat, att »den uppgift, som den moderna geografin ställer som sitt mål att i första rummet gifva en riktig kunskap om jordytans konfiguration och terrängbildning, om klimat, växt- och djurvärld, med ett ord om de fysiska förhållandena, och i andra rummet om de politiska samt om begge i deras inbördes vevverkan, har onekligen i vårt land fullständigast blifvit löst af Carlson»²⁾.

Själfr har förf. af Skolgeografin med sitt försök endast afsett att gagna studiet af detta ämne vid de svenska läroverken, en uppgift, för hvilken jag trots alla smådliga angrepp skall fortfara att varmt intressera mig. Att jag för öfrigt bestämdt skiljer på geografin som vetenskap och geografin som skolämne — därvid fattande hennes uppgift i våra dagar på ett helt annat och, jag vågar tro, till och med modernare sätt än rec. — det har jag i min uppsats i Ymer 1890 tillräckligt betonat för att här behöfva upprepa. Jag vill blott tillfoga, att mitt pedagogiska system inom geografin för att rätt bedömas måste ses i sitt sammanhang; den 1:a kursen är endast afsedd att vara grundläggande för det lägre skolstadiet (kl. 1—5), medan den som ett komplement förutsätter den nyligen i ny upplaga utkomna 2:a kursen, afsedd för det högre skolstadiet (kl. 6—7). Invändningen härvid, att latinliniens lärjungar f. n. sluta geografis studium redan i 5:te klassen, så vill jag framhålla, att *ett* af de mest trängande behofven för den geografiska undervisningens höjande vid läroverken är att vinna fast fot för densamma äfven på latinliniens högre stadium. Först så kan man hoppas, att hos ungdomen väcka ett verkligt lifaktigt intresse för geografis studium, som sedermera skall sätta frukt vid akademien.

Göteborg i September 1892.

Ernst Carlson.

1) *O. A. S. Pedag. tidskr.* 1889, 245.

2) *A. Kempe Pedag. tidskr.* 1891, 417

Några ord med anledning af Växjö-adjunkternas cirkulär.

Vidräkning med Hr H.

Då insändaren skref sin i n:o 2 af denna tidskrift intagna uppsats om Växjö-adjunkternas cirkulär, förutsåg han naturligtvis, att denna artikel skulle väcka ond blod bland adjunkterna, och antog också, att protester icke skulle uteblifva från deras sida. En sådan protest har ändtligen blifvit synlig i häftet 5 och 6 under rubriken: *Hvad vilja adjunkterna* af H.

I sak innehåller Hr H:s uppsats nästan ingenting annat än hvad som redan är framhållet i Växjö-adjunkternas cirkulär. Det kan därför synas vara fullkomligt öfverflödigt att vidare orda om hans artikel, men då ins. detta oaktadt här upptager den samma till granskning, så gör han det för att få tillfälle dels att påvisa, hvilka svaga halmstrån Hr H. gripit efter i sin nödställda belägenhet, dels att tillägga åtskilligt, som icke berördes i den föregående uppsatsen.

1. *Lärdomsmeriter såsom befordringsgrund.*

Lärarekåren eller rättare en del däraf åtnjuter ännu i vårt land med rätta anseende för grundliga insikter och är till en icke oväsentlig del bärare af den kultur, som utgör vårt lands stolthet. Detta vill Hr H. icke veta af. Läraren skall i stället »blifva bärare af ett jämförelsevis nytt begrepp, nytt åtminstone i fråga om erkännande, ett begrepp, som heter *pedagogik*». Ej såsom vetenskapsmän, utan såsom »bärare af pedagogiken» kunna lärarne hoppas att »skattas högt af tusenden» och skola komma att »bland sina tacksammaste lärjungar räkna många, som inom vetenskapen nått tinnarne», på detta sätt skola de »för alla tider inrista sina namn i den svenska skolans annaler». Såsom exempel på dylika bärare af pedagogiken nämnas F. E. Borg, C. Råäf och G. M. Sommelius. Dessa exempel äro verkligen också belysande, i det att de väl visa, huru pass outplånligt minnet af exklusiva »bärare af pedagogiken» inristas. Till och med inom lärarekåren (om undantag göres för de landskap, inom

hvilka personerna i fråga haft sin hufvudsakliga verksamhet) torde nämligen de tre uppräknade store pedagogerna vara föga bekanta; jo, minnet af en af dem fortlefver i talrika lustiga anekdoter, som berättas om honom. Och vill man i Hofbergs Biografiska lexikon och Nordisk Familjebok, dit äfven namn, som icke äro så synnerligen illustra, hittat vägen, skaffa sig upplysning om herrar Borg, Rääf och Sommelius, så söker man förgäfvos, ty där finnas de icke upptagna.

Hr H. vill icke höra talas om några lärdomsmeriter, då det gäller lärarebefordran. Äfven de praktiska undervisningsproffen falla honom icke på läppen, ty . . . »de äro i själfva verket lärdomsprof». I stället skall långvarig och »väl vitsordad» tjänstgöring utgöra befordringsgrund. Det ytterst grannlaga och maktpåliggande värfvet att utfärda tjänstgöringsbetyg, hvarpå befordran uteslutande skulle bero, vill Hr H. anförtro åt rektor, hvilken han synes antaga äga förutsättningar för att bedöma undervisningen i skolans alla läroämnen på skolans alla stadier. Dessutom »kunna vi ju tänka oss — tillägger Hr H. — att här som t. ex. i Baden regeringen utsände kompetente inspektörer, som i förening med rektor bedömde en lärares skicklighet och användbarhet». »Mot en sådan kontroll skulle adjunkterna säkerligen icke ha något att invända», utbrister hr H. med oförliknelig naivitet.

Tjänstgöringens *beskaffenhet* är onekligen ganska svår att bedöma, i synnerhet om det skall ske af rektor ensam eller i förening med kringresande inspektörer, som vid sina korta besök få se läroverket i ett slags högtidsskrud i stället för att få tillfälle att blicka in i skolans hvardagslif. Lärdomsmeriterna däremot kunna ganska noga bedömas och med hvarandra jämföras, hvilket för den underlägsne dock faller sig en smula olägligt.

Hr H. är uppenbarligen ingen vän af grundliga studier. Så t. ex. klandrar han prof. Odhner, därför att denne gifvit en ung man, som i fil. lic.-examen önskade laudatur, väsentligen till uppgift att studera franska revolutionen så grundligt som möjligt. Huruvida personen i fråga hade för afsikt att blifva lärare, framgår icke tydligt af framställningen, men meningen var väl det. »Jag vågar tro», tillägger Hr H., »att Hr O. skulle danat en bättre skolman, om han fordrat t. o. m. betydligt mindre, men någorlunda jämnt fördeladt på antiken, medel- och nyare tiden i stället för att skapa en lärd specialist på 20 år af världshistorien». Hr H. är verkligen sublim. Han låtsar icke veta, att i fil. kand.-examen fordrats och ännu fordras en allmän öfversikt af gamla tidens, medeltidens och nya tidens

historia och att en ännu utförligare sådan kurs ingår i fil. lic.-examen. Önskar någon erhålla högsta betyget i lic.-examen, så måste han naturligtvis läsa mer än den ganska utförliga allmänna öfversikten; han måste därjämte speciellt ägna sig åt en viss del af ämnet. Anser Hr H., att prof. O. icke skulle gjort någon skillnad mellan betygen A, AB och B i fil. lic.-examen? Eller skulle prof. O. för betyget A i fil. lic.-examen hafva fordrat *en* kurs af lärarekandidaterna och *en annan* af dem, som uppgåfvo sig icke hafva för afsikt att blifva lärare?

Hr H. inser icke, huru ytterst viktigt det är för en lärare, åtminstone i de öfre klasserna, att grundligt hafva studerat någon speciell del af sitt hufvudämne, så att han någorlunda beherskar den dithörande literaturen och kan röra sig själfständigt på detta område. Den, som så studerat ett parti af sitt hufvudämne, saknar helt visst icke förmåga att med samma framgång studera andra delar däraf. Han har också ganska visst fått ett lefvande och verkligt vetenskapligt *intresse* samt en brinnande lust att fortsätta sina studier. Huru viktigt detta senare är, inser en hvar, som har klart för sig, att inom vetandets värld stillastående är liktydigt med tillbakagång. En lärare med verkligt vetenskapligt intresse bör kunna »gifva lyftning åt sin undervisning genom att någon gång för den vetgirige ynglingen öppna en utsikt åt vetenskapens omätliga fält, dit skolundervisningen skall bana vägen».

I sammanhang härmed må anföras några ord ur en uppsats af rektor Almquist (Verdandi 1890 s. 40), hvilka ord bilda en skarp kontrast mot Hr H:s tvärsäkra påstående: »Den, som några år tillhört en profärsinstitution, han vet allt för väl, huru klen de lärda herrarne ofta reda sig på skolmannens område, enär denna verksamhet äfven af dem kräfver nytt arbete». Hr A., också tillhörande en profärsinstitution och det såsom föreståndare, yttrar: »Jag hörde en gång föreståndaren för profärskursen vid ett latinläroverk i starka ordalag beklaga sig öfver profkandidaternas icke allenast ringa mogenhet, utan äfven bristande kunskaper; men, menade han, såg man på kandidatbetyget ett laudatur eller insigniori cum laude, sak samma hvar, så kunde man vänta sig ett dugligt lärareämne. Detta är naturligtvis en paradox, men den innehåller äfven efter min erfarenhet af profärsförhållandena en verklig sanning, nämligen den, att den mognad i teoretiskt hänseende, som kräfves för en god lärarebildning, ej gerna kan vinnas utan verkligt grundliga studier i något eller några hufvudämnena Men profärstjänstgöringen har, efter min erfarenhet åtminstone, bestämdt visat, att i ett ämne, där kandidatbetyget är approbatur eller non sine, kunskaperna

ej räcka ens för undervisningen i de lägre klasserna, såvida de icke understödjas af goda skolkunskaper — jag minnes till och med en kandidat med cum laude i ett ämne, där det dock visade sig, såsom han själf måste erkänna, att kunskaperna ej räckte till att undervisa i andra klassen. Det har ej visat sig någon märkbar skillnad mellan dem, som haft ett lägre betyg, och dem, som ej alls haft betyg i ämnet, till och med om dessa, såsom ofta varit händelsen i kemi, gjort sin första bekantskap med ämnet under profårskursen».

Det är icke omöjligt, att en person med svaga kunskaper kan vara en duglig eller till och med mycket duglig lärare, men detta beror då på en eminent lärareförmåga. Särdeles framstående anlag för lärarekallet kunna naturligtvis finnas såväl hos dem, som äga goda kunskaper, som hos dem, som äga en svag underbyggnad, och själfklart är, att, om framstående pedagogisk förmåga understödjes af synnerligt gedigna kunskaper, resultatet blir bättre, än om lärarens kunskaper lämnas åtskilligt öfrigt att önska.

Vid läsningen af Hr H:s utgjutelser mot lärdomsmeriter och gedigna kunskaper erfar man ett egendomligt intryck, om man har kännedom om den sträfvan efter ökad upplysning, som i synnerhet på sista tiden framträdtt bland folkskolornas lärarepersonal och som haft till följd anordnande af fortsättningskurser. Bland folkskolornas lärare och lärarinnor har man nämligen fått klart för sig betydelsen af fortsatta studier och ökade kunskaper. Man inser där, att det icke är nog med de reglementerade kurserna, utan att fortsatt utbildning och förkofran i studier äro nödvändiga villkor för framgångsrikt arbete i skolans tjänst. Folkskolornas lärare och lärarinnor ha visat sig inse, att det för dem kan vara nyttigt att studera till och med ämnen, som icke läsas i folkskolorna. Så t. ex. hafva i de för folkskolans lärarekår anordnade kurserna i tyska språket deltagit en termin 34, en annan 49 folkskolelärare — eller lärarinnor. Denna sträfvan efter upplysning hedrar kåren, i synnerhet som den ringa aflöningen lagt väsentliga hinder i vägen för deltagande i de icke afgiftsfria kurserna. Jämför härmed Hr H:s hänfulla uppräknande af titlarne på åtskilliga i Lund utgifna doktorsafhandlingar! Förmodligen anser Hr H. äfven de tarfligaste profårsafhandlingar såsom behandlande pedagogiska frågor mera meriterande för en lärare än de af fil. fakulteten godkända doktorsafhandlingarna.

Hr H. vill icke veta af lärare, som sysselsätta sig med vetenskapligt författarskap. Vål bör en skolman vara rustad med alla förutsättningar för att kunna följa med sin vetenskaps ut-

veckling, men att bita sig fast på en eller annan punkt för att där bringa vetenskapen ett tuppsjät framåt, det tillhör ej skolmannen», ja, det kunde till och med *skada* honom.

Växjö-adjunkterna och deras eftersägare visade sig icke vara till den grad ogynnsamt stämda mot författarskap som Hr H. Han ställer dem i skuggan och vill icke tillerkänna vetenskapligt skriftställereri någon betydelse såsom befordringsgrund. Ja, enligt Hr H. bör en lärare icke alls befatta sig med dylikt, ty »vetenskapligt skriftställereri och pedagogisk duglighet i sin högsta potens stå snarare till hvarandra i omvänd än i direkt proportion». Enligt Hr H:s funderingar borde lärareaspiranten således kunna med framgång söka lägga sin pedagogiska duglighet i dagen genom *dåliga* vetenskapliga afhandlingar, ty ju sämre afhandlingar, dess bättre pedagoger. Lyckligtvis står Hr H. helt visst tämligen ensam med denna sin åsikt, och hans vidskeppliga fruktan för vetenskaplig författareverksamhet förefaller troligtvis de flesta icke så litet löjlig.

Hr H. tyckes också förbise, att i nu gällande skollag (§ 43 mom. 3) rent af *föreskrifves*, att årsredogörelse »åtminstone hvar tredje år skall innehålla en af rektor eller annan lärare vid något af de läroverk, för hvilket den redogör, författad vetenskaplig afhandling». Ehuru man på ett eller annat håll synes hafva svårt att ställa sig denna föreskrift till efterrättelse, så är det så mycket lättare på andra att göra det, och om dessa afhandlingar yttrar frih. Djurklou i Sv. Tidskr. 1875 s. 758, att »de lämna i allmänhet ganska aktningvärda bevis, att den gamla sanningen *docendo discimus* kan sträcka sig vida utöfver det vetenskapliga idislande, som fordom så kraftigt bidrog att inom skolvärlden dana dessa försvunna typer af lärda, men godmodiga gamla pedanter, som äfven våra dagars män kunna erinra sig från sin skoltid». Det är dessa gamla original, som Hr H. önskar återse. Äfven i andra länder innehålla de allmänna läroverkens årsredogörelser dylika afhandlingar; särskildt är detta fallet i Tyskland, där, som bekant, hvarje år värdefulla vetenskapliga afhandlingar publiceras såsom »programafhandlingar»¹⁾. Att tyska skolväsendet står så högt, beror utan allt tvifvel till en väsentlig del på lärarnes intresse för studier och själfständig forskning. I Tyskland hafva också de allmänna läroverken att uppvisa namn, som genom sin vetenskapliga verksamhet gjort sig kända långt utom Tysklands gränser. Här må endast erinras

1) I Tyskland lär i vissa fall uppflyttning i högre lönegrad göras beroende af programafhandling. Huruvida dylikt afhandlingstväng skulle vara lämpligt i vårt land är tvifvel underkastadt.

om t. ex. filologerna Weissenborn och Kühner samt historikern Weber. I detta afseende stå vi långt efter tyskarne. En författare (—h— i Sv. Tidskr. 1875 s. 466) anmärker också, att i vårt land vetenskaplig forskning och fortsatta vetenskapliga studier icke äro så vanliga inom lärarekåren, som de borde vara och som de i Tyskland också äro.

Det har till och med föreslagits, att såsom ett medel till lärarekårens höjande vid läroverken skulle liksom vid universitetens pris utdelas för förtjänstfulla vetenskapliga afhandlingar för att på detta sätt sporra lärarne till större produktivitet, och vi tro också, att en sådan åtgärd skulle visa sig ganska nyttig och verksamt bidra till lärarekårens och därmed läroverkens höjning.

Mycket olyckligt skulle vara, om den dag en gång komme, då på lärdomsmeriter — så väl akademiska examensbetyg som vetenskaplig författareverksamhet — icke skulle få fästas särskildt afseende ens vid tillsättning af de högre lärareplatserna vid de allmänna läroverken.

Hvad följden blefve, om vid tillsättning af såväl högre som lägre lärareplatser hänsyn skulle tagas endast eller hufvudsakligen till långvarig och »väl vitsordad» tjänstgöring, inses lätt. Lärarekåren skulle då ännu mera, än fallet för närvarande är, rekryteras af personer, som sakna håg och fallenhet för den s. k. lärda banan. Det vore bekvämare, skulle dessa tänka, att plugga vett i pojkar än t. ex. pligg i skor, och kunde de blott träffa på en beskedlig rektor, som icke vore allt för kinkig vid utfärdande af tjänstgöringsbetyg, skulle de ofelbart en gång i tidens fullbordan blifva ordinarie adjunkter samt, slutligen, om de finge lefva tillräckligt länge, befordras till lektorer. Därför besluta de sig för att lyckliggöra skolan och till hennes disposition ställa de pund, hvarmed en icke alltför gifmild natur utrustat dem. Personer, som hafva intresse för studier, skulle icke hafva några utsikter på skolbanan i följd af deras olyckliga böjelse för läsning, böcker o. d. Slikt folk skulle nämligen under den nya regimen svårligen kunna befria sig från misstanken att vara dåliga pedagoger, i synnerhet om de författat vetenskapliga afhandlingar af något värde. Hvar och en, som då hade för afsikt att kasta sig in på lärarebanan, skulle naturligtvis inse, att han måste på så kort tid som möjligt absolvera sin examen, och han skulle icke hafva den aflägsnaste tanke på att söka förvärfa sig grundliga kunskaper, ty af dem och höga examensbetyg skulle han icke hafva någon nytta. Hufvudsaken skulle vara att samla icke kunskaper, utan *tjänstår*. Afläggandet af examen blefve en sport, och målet för dessa sporttäflingar

blefve: tjänstårsberäkning i och för vinnande af ordinarie anställning först såsom adjunkt och på gamla dagar såsom lektor.

I synnerhet lektorsgraden skulle komma att lida af ett dylikt befodringsystem. Den skulle komma att utgöras uteslutande af äldre, mer eller mindre utslitna lärare, en kärntrupp af riktiga urpedagoger, som för länge sedan druckit sig otörstiga ur kunskapens källa och som samvetsgrannt afhölle sig från alla offer åt Minerva. Utsikten till befodran skulle icke heller sporra deras yngre kamrater till dylik tempeltjänst, och ingenting skulle under den nya regimen vara ägnadt att väcka lärarne ur den andliga dvala, hvori de på grund af sitt enformiga arbete så lätt försjunka. Invanda i en undervisningsmetod, som har sitt berättigande i de lägre klasserna, och redan tröttkörda i skolans tjänst, skulle dessa lektorer icke förmå att ackommodera sin undervisning efter det högre skolstadiets behof — och snart, men försent komma till insikt om, att de gjorde sig skyldiga till ett misstag, då de, i känslan af sin öfverlägsenhet och på grund af sina tjänstår, föllo offer för lektorsgradens förföriska lockelser.

Icke endast de allmänna läroverken utan äfven universiteten skulle taga skada af detta system, ty de förra läroanstalterna skola ju bland annat lägga den grund, hvarpå universiteten skola bygga vidare. Men är grunden svag — och mycket svag skulle den blifva med en sådan lärarekår — så måste den antingen läggas om eller också blir den derpå uppförda byggnaden i stil med grunden.

Har någon olägenhet förmärkts, på grund däraf att enligt nu gällande skollag afseende skall fästas vid lärdomsmeriter, särskildt vid tillsättning af lektorat? Nej, man har, såvidt insändaren känner, lika litet att anmärka mot de nya lektorernas nit, intresse och undervisningsskicklighet som mot deras kunskaper, och skulle möjligen i ett eller annat enstaka fall anledning till anmärkning finnas, så upphäfves regeln därigenom icke. Af framstående skolmän har insändaren hört den satsen framställas: ju kunskapsrikare en lärare är, dess bättre är han som lärare, i synnerhet på det högre stadiet.

Orsaken, hvarför adjunkterna äro så afvoigt stämda mot lärdomsmeriterna, är naturligtvis den, att de önska uppflyttas i lektorsgrad på en bekväm genväg. Om de aflagt vederbörliga examina, kunna de liksom andra kompetenta söka och erhålla lektorat. Täflan står dem liksom hvar och en öppen, och många adjunkter hafva också blifvit lektorer, men för flertalet synes förvärfvandets af lärdomsmeriter vara förenadt med för stora svårigheter, och därför tagas också de flesta nya lektorer, såsom här nedan skall visas, bland extra lärarne eller de vikanierande

lärarne. Då Växjö-adjunkterna afläto till adjunkterna sin bannlysningbulletin mot lärdomsmeriterna, så kunde de med stor säkerhet förutse, att den skulle mottagas med stort jubel från adjunkternas djupa leder. Att det i själfva verket var fråga om att exploitera läroverkens och universitetens lifsintressen i adjunkternas tjänst, det förbisåg man eller det brydde man sig icke om.

2. *Docenters anställning i de allmänna läroverkens tjänst.*

Docenterna komma så ofta på tal i Hr H:s uppsats, och hans åsikter om dem, särskildt om deras anställning vid de allmänna läroverken, äro af den art, att vi icke anse oss böra förbigå denna fråga med tystnad.

Hr H. framhåller mycket riktigt, att en gammal major icke är den bästa postmästaren, men anser påtagligen docenterna lika främmande för lärarebanan som majoren för posttjänstemannabanan. De docenter, som ingå på lärarebanan, hafva dock genom akademiska prof och profår förberedt sig på lärarekallet likaväl som hvar och en annan, som ger sig ut i skolans tjänst. Att deras akademiska prof så väl vitsordats, att de förordnats till docenter, bör väl icke för dem stänga skolvägen eller liksom genom ett trollslag göra dem lika främmande därför som majoren för postbanan. Om än aldrig så väl förberedd för lärarekallet, borde enligt Hr H. en fil. doktor endast genom att ut sättas för den malheuren att förordnas till docent förlora alla utsikter till befordran vid de allmänna läroverken. Hvarför? Jo, enligt Hr H. »gifver erfarenheten vid handen, att vetenskapligt skriftställer och pedagogisk duglighet i sin högsta potens snarare stå till hvarandra i omvänd än direkt proportion». Detta bestrides dock på det allra bestämdaste af den dagliga erfarenheten. De docenter, som vunnit anställning vid de allmänna läroverken, anses nämligen allmänt, så vidt ins. har sig bekant, hafva tillfört läroverken en stor fond af pedagogisk duglighet.

Till stöd för min mening, att det för läroverken är en fördel att få rekrytera sin lärarekår med docenter, kan jag anföra en auktoritet, prof. Löfstedt, som särskildt i egenskap af censor, men dessutom såsom föreståndare för den teoretiska profärskursen och lärare vid flere läroverk torde få anses hafva haft tillfälle att bättre än de flesta sätta sig in i denna fråga och med hvarandra jämföra olika lärare. Han framhåller nämligen — i en reservation till lärareexamenskommitténs betänkande (Stockh. 1878, s. 52), — att det stadgandet, att endast den föreslagna lärareexamen skulle bereda kompetens till lärareplatser vid de

allmänna läroverken, skulle komma att *»verka ofördelaktigt äfven för elementarläroverken själfva»*, emedan dessa, i samma mån som fil. lic.-examen blefve sällsyntare »skulle vinna allt mindre tillfälle till hvad de hittills ansett för en *»vinst»*, nämligen att vid behof få med sin lärarekår införlifva yngre akademiska lärare och fackmän i läroverkets egna ämnen». Äfven andra yttranden i samma riktning skulle kunna anföras, men de äro alldeles öfverflödiga.

För att visa, att docenter äro olämpliga som elementarlärare, framdrager Hr H. exempel — inalles 3! Hvilka 3 f. d. docenter, f. d. lektorer, men numera professorer han afser, kan man lätt förstå, dels emedan man icke har synnerligt många att gissa på, dels emedan Hr H. alltigenom fäster sig uteslutande vid det ena af våra statsuniversitet. Då han företar sig att på detta sätt med en lyckligtvis sällspord taktlöshet utpeka personer, som alla tre inlagt stora förtjänster om läroverken särskildt genom sina utgifna läroböcker, kunde man med skäl vänta, att de skvallerhistorier han framdrager vore sanna, men så är icke fallet med de båda första. Sannt är däremot, att en f. d. lektor och f. d. docent icke ville vakta i studentskrifningarne på en viss veckodag, emedan han betraktade den såsom sin arbetsdag. Var detta så farligt? Den person, Hr H. utpekar, har dock genom sina talrika för elementarundervisningen afsedda eller undervisningsfrågor behandlande skrifter utträttat så mycket, att han kan sägas hafva bättre än de flesta lärare använt sin tid och mer än de allra flesta gagnat just de allmänna läroverken. Hr H. torde dessutom nog känna andra lärare än f. d. docenter, som vilja undandraga sig vaktjänstgöring vid studentskrifningarna och detta helt enkelt af det skäl, att de finna denna tjänstgöring tråkig. Och om Hr H. ville anställa närmare efterforskningar inom lärarekåren, så skall han för visso komma till det resultat, att, om bland någon grupp af lärare önskan att undandraga sig sina skyldigheter särskildt framträder, det icke är bland f. d. docenter.

Hr H. förebrår 2 af de 3 utpekade för bristande intresse för skolundervisningen. I synnerhet dessa båda hafva dock t. ex. genom sina skrifter, af hvilka en del behandla pedagogiska frågor af stor vikt, lagt i dagen ett verkligt intresse för skolundervisningen, och jag vågar påstå, att det intresse för skolundervisningen, som visar sig i handling, är mycket mera värdt än det, som endast visar sig i ord. Brist på intresse för lärarkallet kan Hr H. för öfrigt finna bland dem, som hvarken äro eller varit docenter.

Låt om oss emellertid antaga, att Hr H., som säger sig under 15 år haft anställning vid olika läroverk, verkligen funnit 3 docenter eller f. d. docenter, som icke visat sig fullt lämpliga såsom lärare. Jag vill då fråga, huru många andra lika olämpliga eller ännu mer olämpliga lärare, som icke varit docenter, har han under dessa 15 år funnit vid desamma läroverken. Besvarar han frågan sanningsenligt och tillämpar han samma utmärkta slutledningsmetod som förut, så kommer han otvifvelaktigt till det resultat, att äfven de elementarlärare, som icke varit docenter, äro olämpliga eller måhända ännu mer olämpliga såsom lärare.

Huru frestande det än kunde vara, vill ins. icke vara nog inhuman (humanisterna lära annars, om man får fästa något afseende vid den erfarenhet, Hr H. förvärfvat, utmärka sig för allt annat än humanitet) att följa Hr H:s taktik och framdraga exempel på lektorer, som förut varit adjunkter, men hvilka såsom lektorer icke varit sådana, som de bort. Och allra minst skulle ins. vilja af dessa exempel draga den konklusionen, att adjunkter icke böra befordras till lektorer. Ins. håller dessutom före, att vi icke böra *utpeka* hvarken den ene eller den andre.

För att visa, att adjunkter ingalunda så sällan befordras till lektorer, som man skulle kunna tro fallet vara, då man läser jeremiaderna i Växjö-adjunkternas cirkulär »till deras tjänande bröder», anförde jag efter prof. Hildebrandsson en tabell, hvaraf synes, att bland de 162 personer, som 1879 voro lektorer, 64 före utnämningen varit adjunkter, under det att endast 50 varit docenter och 29 fil. doktorer utan ordinarie anställning¹⁾.

Den af mig anförda statistiken (1879) omfattar enligt Hr H.: »en period, som ligger långt före införandet af nya kandidatexamen» (1870), och enligt Hr H. var det med denna senare examen, som »docentfabrikationen först började bedrifvas i större skala». Jag har sökt kontrollera denna Hr H:s uppgift och fun-

1) På det att den anförda tabellen icke skulle blifva onödigt vidlyftig, uteslöts 4 rader, innehållande uppgifter, som, såvidt af tabellen framgår, icke beröra frågan om adjunkternas och docenternas befordran till lektorer (»Lärare vid praktiska eller enskilda läroverk 4», »Lärare i levande språk eller naturvetenskap 6», »Prester utan skoltjänst 2», »Obekante 7») och jag angaf genom en rad, att *uteslutning* gjorts uti det inom *citations-tecken* anförda utdraget ur prof. H:s tabell. Detta ger Hr H. anledning att s. 217 påstå, att jag adderar $64 + 50 + 29 = 162$. Man måste befinna sig i en mycket hjälplös belägenhet för att kunna komma fram med dylikt, så mycket mer som Hr H. sid. 208 säger: »Redan den statistik, Hr X. framdrager; visar, att icke 40 % af lektoraten voro besatta med forna adjunkter». Här har också Hr H., då han uträknade procenttalet, använt slutsumman 162 och icke 143.

nit, att vid 1881 års slut 59 i Upsala aflagt fil. lic-examen och att 16 af dessa blifvit docenter (= 27 %) samt att från och med 1882 till och med 1890 191 aflagt fil. lic-examen i Upsala och att af dessa 53 blifvit docenter (= 27,7 %)¹⁾. Beträffande »docentfabrikationen» före införandet af nya kand.-examen har jag sett den uppgiften, att 1863 och 1866 promoverades i Upsala 105 personer, af hvilka 27 blefvo docenter i fil. fakulteten (= 25,7 %). Till en mera omfattande undersökning saknar jag för närvarande tid och lust; en sådan är också ofverflödig, ty redan af det anförda framgår, att Hr H:s påstående beträffande den i hans ögon så förhatliga »docentfabrikationen» är, liksom hans flesta uppgifter, gripet ur luften. Då genom införande af fil. lic-examen fordringarna i väsentlig grad ökats, skulle man visserligen väntat, att bland fil. licentiaterna betydligt flere än 27 % blifvit docenter, men att så icke är fallet torde bero såväl därpå, att äfven fordringarne för att kunna förordnas till docent skärpts, som i synnerhet därpå att det icke ansetts lämpligt att vid universiteten fästa för många docenter. Uppenbart är, att antalet docenter i Upsala och i Lund ej få jämföras. På det senare stället förordnas af helt naturliga skäl jämförelsevis (d. v. s. i jämförelse med licentiaternas antal) flere till docenter.

Efter att hafva sökt visa, att docenter äro olämpliga såsom elementarlärare, framkommer Hr H. med det påståendet, att »lektoraten under en följd af år varit så godt som reserverade för universitetets docenter till förfång för verkets egna lägre tjänstemän, adjunkterna», och till stöd för denna mening har han efter Dahls matrikel uppgjort en förteckning på de lektorer, som blifvit utnämnda under åren 1880—85 och kommit till det resultat, att de med afseende på sin ställning före lektorsutnämningen låta fördela sig på följande sätt:

»Teologie kandidater	3
Adjunkter eller kolleger	9
Utan föregående ordinarie anställning	16
Docenter	22

50.»

1) Medräknade äro icke de, som efter 1890 aflagt fil. lic-examen, emedan flere af dessa kunna antagas ännu icke fått sina docentspecimina färdiga. Det må också tilläggas, att det uppgifna antalet i Upsala 1882—90 aflagda lic.-examina vid förnyad granskning måhända skall finnas icke fullt korrekt, men felet är i sådant fall mycket obetydligt. Likaså är det möjligt, att en eller ett par docentutnämningar efter utgifningen af sista studentkatalogen undgått min uppmärksamhet. — Såsom synes, jämföras här ofvan fil. doktorer, som aflagt fil. kand.-examen efter 1853 års stadga, med fil. licentiat, emedan de förre äro mer jämförliga med licentiat än med vår tids fil. doktorer.

För att kontrollera denna tabell har jag också genomgått Dahls matrikel och fann då, att hr H. studerat densamma ungefär på samma sätt som en viss potentat lär studera bibeln. För jämförelses skull meddelas här den tablå, som jag med ledning af D:s matrikel uppgjort:

I.	Ordinarie adjunkter (kolleger, apologist) vid allm. läroverk (seminar.)	10 ¹⁾
	(Bland dessa 3 f. d. docenter).	
II.	Ikke ordin. lärare vid allm. läroverk:	
	1. Tjänstgörande vid allm. lärov. utan ordinarie anställning	21 ²⁾
	(Bland dessa 4 doc., af hvilka 3 icke vistats vid univ. en enda termin såsom docenter, samt 4 f. d. docenter).	
	2. Lärare vid enskilda läroverk t. ex. Beskowska skolan	8
	(Bland dessa 1 f. d. doc., som aldrig vistats vid univ. såsom docent)	
	3. E. o. amanuenser i riksarkivet, icke docenter	2
	(Förut tjänstgjort vid allm. lärov. resp. 6 och 8 term.).	
	4. Teol. kand. utan anställn. vid allmänt (och enskildt?) läroverk	1
	5. Docenter utan anställning vid allm. läroverk	11

53

Såsom läsaren behagade finna, förete de båda tablåerna högst väsentliga olikheter. Jag fäster mig icke så mycket därvid, att slutsummorna icke äro lika, ty ett eller annat namn har lätt nog kunnat förbises (såsom t. ex. de i »Rättelser och tillägg» anförda namn), men jag fäster mig så mycket mer vid Hr H:s gruppering af docenterna. I sin ifver att bringa upp deras antal har Hr H. till sin grupp »Docenter» hänfört åtminstone 2 af de 3 f. d. docenter, som *före utnämningen till lektorer voro ordinarie adjunkter!* Äfven dessa äro således af Hr H. förda till den grupp, som omfattar »presenter», öfver hvilka han beskärmar sig.

Hr H. har dessutom bland sina 22 docenter upptagit åtminstone 4, som efter afslutade gradualstudier, ehuru förordnade till docenter, direkt gifvit sig ut i de allmänna läroverkens tjänst och där sedan oafbrutet tjänstgjort. En af dessa hade vid sin utnämning till lektor tjänstgjort vid allmänna läroverk icke mindre än 10 terminer. Alla dessa föras dock af Hr H. till den grupp,

1) Bland dessa 10 äro medräknade 1 apologist och 1 adjunkt, hvilka båda haft rektors förordnande och utnämnts till lektorer 1880—85. Hr H. har medräknat endast den ene.

2) Bland dessa en rektor utan ordinarie anställning i statens tjänst, de öfriga 20 extralärare eller vikarierande lärare.

som han anser ha gjort obehörigt intrång på lärarebanan och som enligt hans mening icke bort konkurrera med adjunkterna.

Bland de 22 till lektorer utnämnda »docenterna» figurerar en (lektor 1884), som utnämndes till docent våren 1866, men som från början af 1867 ända till och med vårterminen 1882¹⁾, då han mottog förordnande såsom rektor vid högre allmänt läroverk, haft sin verksamhet långt från universitetet såsom föreståndare för ett större elementarläroverk för flickor. — En annan bland de 22 (lektor 1880) blef docent i sept. 1868 och fick afsked från docenturen i febr. 1873, men vistades icke vid universitetet såsom docent mer än möjligen 2 terminer. Vid sin utnämning till lektor hade han tjänstgjort (utom 5 terminer vid lärarinneseminariet och 6 terminer såsom lärare för arffurstarne 13 terminer såsom lärare vid allmänna läroverk och dessutom antagligen åtskilliga terminer vid enskilda läroverk. — En tredje f. d. docent hade vid sin utnämning till lektor tjänstgjort vid allmänna läroverk 8^{1/2} terminer. Detta oaktadt anser Hr H. alla dessa hafva gjort intrång på lärarebanan till förfång för adjunkterna.

Om vi nu öfvergå till de 11 docenter, som vid lektorsutnämningen icke hade anställning vid allmänt läroverk, så skola vi finna, att äfven de icke voro så främmande för skolan, som Hr H. tyckes vilja inbilla denna tidskrifts läsare. Icke mindre än 5 af dem hade nämligen före lektorsutnämningen haft anställning vid allmänt läroverk 2—5 terminer. De återstående hafva alla (utom möjligen 2) tjänstgjort vid enskilda läroverk.

Jag har anfört dessa data och fakta för att visa, till hvilka misstag (för att begagna ett mildt uttryck) Hr H. gjort sig skyldig vid uppställningen af sin tablå²⁾. Men Hr H. synes anse, att med förordnande till docent bör följa förlust för all framtid af alla utsikter att kunna erhålla lektorat, och detta äfven om docenten aldrig vistats vid universitetet såsom docent, utan genast efter afslutade universitetsstudier ägnat sig åt skolans tjänst.

Af öfversikten här ofvan visar sig tydligt, att adjunkternas fruktan för konkurrensen med docenterna såsom »predestinerade till lektorat» är ganska omotiverad. Det framgår nämligen, att

1) I Dahls matrikel står genom tryckfel 1872.

2) Hvarken af prof. Hildebrandssons förut citerade broschyr eller af de »Anteckningar ur Ecclesiastikdepartementets Berättelser om statens allmänna läroverk för gossar», som äro intagna i tredje häftet af denna tidskrift för detta år, framgår, huru många af de docenter, som blifvit lektorer vid utnämningen kvarstått såsom docenter vid universitetet och där vistats. Det stora flertalet af dessa docenter är utan tvifvel f. d. docenter, som vid utnämningen tjänstgjort vid allmänna läroverk.

det företrädesvis är kompetenta extralärare och vikarierande lärare och med dem likställda lärare vid enskilda läroverk, som utnämnas till lektorer. Från dem hotar den största faran vid lektorstillsättningarna, men endast ett fåtal bland dessa lärare äro eller hafva varit docenter.

Huru mycken tilltro man bör skänka åt det sanningsvittne, som djärfves påstå, »att lektoraten under en följd af år varit så godt som reserverade åt universitetets docenter till förfång för verkets egna lägre tjänstemän, adjunkterne» och att docentens specimen enligt vedertagen praxis skall förskaffa honom första lediga lektorat, synes till fullo af ofvanstående. Man vet sannernigen icke, om man skall förvånas mest öfver den oblyghet, hvarmed han, som beskyller en annan för falsarier, framkommer med sina sanningslösa uppgifter, eller öfver den oförsynta djärfhet, hvarmed han framställer påståenden, hvilkas egenskap af osanningar, är så lätt att ådagalägga.

Sedan vi konstaterat det faktum, att de flesta nya lektorer tagas ur extralärarnes eller de vikarierande lärarnes krets, återgå vi till jämförelsen (sid 74) mellan promoverade fil. dr E. och promoverade fil. dr F. Vi göra detta så mycket hellre, som enligt Hr H:s testimonium mina »oblyga försök att vilseleda den mindre sakkunniga allmänheten där måhända framträda mest ohöljdt.» E. och F. hafva, såsom vi erinra oss ur Växjö-adjunkternas cirkulär, samtidigt fullgjort alla kompetensvilkor för sökande af lektorat och med väsentligen lika betyg för såväl teoretiska som praktiska prof; därefter ger sig E. ut i skolans tjänst, under det att F. kvarstannar vid universitetet.

Äfven om F. förordnas till docent, blir hans ställning icke så lycklig, som Hr H. synes tro. Enligt honom åtnjuta docenterna »ej sällan» stipendier, lika stora som extralärarnes löner och få dessutom räkna tjänstår efter inträde i skolans tjänst. Äfven häri misstager sig Hr H. Såsom docent kan nämligen F. under de närmaste åren icke räkna på docentstipendium, ty dessa stipendier äro jämförelsevis helt få i fil. fakulteten, och de äldre docenterna hafva naturligtvis företräde. Icke heller kan F. utan mycket besvär och arbete få räkna tjänstår vid inträde i skolans tjänst. Genom Kgl. bref af år 1885 och fil. fakultetens med anledning däraf utfärdade närmare föreskrifter hafva nämligen villkoren för lönetursberäkning för docenter, som icke äro innehafvare af docentstipendium, så ändrats, att det numera torde vara yfterst få docenter, som vid inträde i läroverkens tjänst få räkna tjänstår från sin vistelse vid universitetet såsom docenter.

Vill F. genom författarskap meritera sig — och det är det, som saken här gäller — då har han dessutom icke tillfälle att

offra mycken tid på enskilda lektioner, kollegier o. d. Han måste således af egna medel uppoffra eller genom skuldsättning anskaffa åtminstone 1,500 kr. per år, under det att E. för 8 månaders arbete såsom vikarierande lärare förtjänar 1,800 kr. Efter några år söka E. och F. samma lektorstjänst. F., som meriterat sig genom författarskap, förbigår E., som icke kunnat förmå sig att under de 4 månader af året, då han varit ledig, göra något för sin befordran. Hvarför? Jo, svarar Hr H., »det är naturligtvis hans *ansträngande* och *neruslitande* tjänst, hvilken i lyckligaste fall låter honom använda sin ledighet till *välbehöflig hvila* (!) eller till . . . *förberedelse* för sin verksamhet» (!?). E. måtte vara en konstig kropp. Icke mindre än 4 månader af året anser han sig behöfva till ledighet: 3 månaders sommarvala och 1 månads vintersömn — »förberedelsen» skola vi icke tala om för att icke göra oss löjliga. En sådan latmask som E. förtjänar verkligen icke att komma i åtanke vid befordran.

Nog är lärarens kall ansträngande, men icke blir han öfveransträngd under terminerna och ännu mindre behöfver han sofva bort ferierna. Glöm icke, Hr H., alla dessa adjunkter, som under läseterminerna hafva privatskola, tjänstgöra i flickskolor eller andra skolor, för att icke tala om de många andra slag af ofta ganska ansträngande och tidsödande verksamhet (t. ex. i banker, tidningar, såsom försäkringsagenter, sekreterare och revisorer), som många adjunkter ägna sig åt!¹⁾ Glöm icke heller, Hr H., att det i främsta rummet är extralärare och vikarierande lärare, som faktiskt befordras till lektorer! Dessa hafva, enligt hvad erfarenheten visar, tid att meritera sig för lektorat. De använda icke 4 månader af året till *hvila*. Följa adjunkterna Hr H:s recept, så sofva de ifrån sig lektorat. *Vill* och *kan* E. genom vetenskapliga specimina meritera sig, nog hinner han med det, men det är — förstås — bekvämare att blifva befordrad efter att hafva använt en tredjedel af året »till välbehöflig hvila».

Min jämförelse (sid. 74, 75) mellan E. och F. är således fullt riktig; och det »oblyga försöket att vilseleda den mindre sakkunniga allmänheten» får Hr H. skriva på sitt eget redan förut allt för stora syndaregister. Min beräkning, att efter 15 års tjänstgöring adjunkten E. uppburit 35,000 (eller efter vikarierande lärares nu varande aflöning 36,500) kr., under det att lektor F., som dock kvarstannat längre tid vid universitetet, uppburit endast 32,500 kr. eller möjligen något mera, är också fullt riktig.

1) Detta framställes naturligtvis icke såsom någon *anmärkning*, utan endast för att visa, att en adjunkts tjänstgöring icke är så ansträngande, som Hr H. vill låta påskina.

3. Tjänstgöringsskyldighet.

Växjö-adjunkterna uttalade i sitt cirkulär, att adjunkternas tjänstgöringsskyldighet bör minskas. »De lägre klasserna äro i allmänhet större och innehålla betydligt flere för studier obehäfvande lärjungar». »Undervisningen därstädes är mera tålmodspröfvande och nervslitande och tager betydligt mera lärarens rent pedagogiska förmåga i anspråk, i ty att det alltid är svårare att sänka sig till barnets utvecklingsståndpunkt än den redan vuxne ynglingens».

Om dessa skäl hade någon betydelse, borde väl adjunkterna vara belåtna med att få undervisa i de öfre klasserna, då tillfälle därtill erbjudes. Men Hr H. är tvärtom mycket missbelåten därmed, att adjunkter få undervisa VI och VII. Han vill, att de adjunkter, som ha »förmånen» att få en (enligt Växjö-adjunkterna) mindre ansträngande tjänstgöring i de öfre klasserna, dessutom skola få minskad tjänstgöringstid. Han tyckes till och med ifrågasätta, att dessa adjunkter skulle komma i åtnjutande af en tredje förmån: högre lön. I min förra uppsats ha dessa frågor så utförligt behandlats, att det nu kan vara nog med att låta Hr H. och Växjö-adjunkterna vederlägga hvarandra.

I stället må här framhållas en sak, som flere gånger påpekats, men som adjunkterna synas hafva mycket svårt att fatta, och det är, att *inom skolstaten liksom inom andra stater och kårer finnas olika grader: mera fördelaktiga och mindre fördelaktiga tjänster*. Kompetensfordringarna äro ofta desamma för de mera fördelaktiga som för de mindre fördelaktiga platserna, men så är icke fallet på lärarebanan, utan för vinnande af lektorskompetens fordras, från maturitetsexamen räknadt, *mer än dubbelt så lång tid*, som kräfvades för vinnande af adjunktskompetens (Ny Eckl. Tidn. 1891 N:o 45)¹).

Adjunkterna hafva icke anfört några skäl, hvarför just inom lärarekåren den demokratiska jämnlighetsprincipen skulle tillämpas och hvarför just inom vårt lands lärarekår i motsats mot

1) Hr H. har »lyckats komma i besittning af en statistik öfver fil kand.- och fil lic.-examina, som aflagts i Lund 1877—84». Han tyckes icke känna till Eneströms »Statistiska undersökningar rörande studie- och examensförhållandena vid de svenska universiteten» (Stockh. 1888). Lyckan att komma i besittning af en examensstatistik, som gäller för båda universiteten och omfattar tiden 1870—86, kan där i rikaste mått beskännas honom. Med tillhjälp af detta arbete kan han icke komma till annat resultat än en ins. i N. Eckl. Tidn. 1891 N:o 45, som yttrar, att »åtminstone ingen medelmåttigt utrustad student behöfver för vinnande af adjunktskompetens offra mer än 3,9 år, häri inberäknadt profår».

andra länders särskilda grader skulle vara bannlysta. I stället hafva goda skäl anförts, hvarför den nu varande gradskillnaden bör bibehållas.

Emedan de betydligt ökade studiekostnader, som en lektorsaspirant nödvändigt måste underkasta sig, ingalunda stå i proportionerligt förhållande till den högre lön, som han såsom lektor erhåller, så är det från ekonomisk synpunkt sedt redan nu *ytterst oklokt* att förvärfva lektorskompetens, äfven om denna kompetens omedelbart efter disputationsprof och profår skulle bereda lektorsaspiranten anställning såsom lektor (Ped. Tidskr. 1892, s. 79, 80). Detta oakadt vilja adjunkterna göra lektoraten ännu mindre lockande. Så t. ex. vilja de öka lektorernas, men minska sin egen tjänstgöringsskyldighet. Enligt adjunkternas förslag skulle nämligen en adjunkt tjänstgöra 22—26 tr, hvaremot lektorer, som icke äro domkapitelsledamöter och som utgöra det stora flertalet, skulle tjänstgöra 22—24 tr. En lektor skulle sålunda kunna åläggas tjänstgöra 24 tr, medan en adjunkt skulle kunna slippa undan med 22 tr. Detta är så mycket obilligare, som det vid granskning af årsredogörelserna visar sig, att adjunkterna vid de högre allmänna läroverken endast undantagsvis (måne någonsin?) tjänstgöra det maximum af timmar, som de kunna åläggas tjänstgöra, och att de i medeltal icke undervisa mer än omkring 24,4 tr (Ped. Tidskr. 1892, s. 83). Det skulle således enligt adjunkterna icke vara nog med, att lektorsbefattningarna i ekonomiskt afseende äro sämre än adjunkturerna; de skulle också med afseende på tjänstgöringsskyldigheten göras ännu mindre lockande, i det att en lektor skulle kunna åläggas undervisa mer än en adjunkt. Och ett så befängdt galet förslag kan finna en försvarare!

Att undervisa i t. ex. VI: 1 anser Hr H. vara liktydigt med att sköta lektorstjänst, antagligen emedan adjunktprof afläggas i V¹). Också ett skäl! Skollagen bestämmer icke, om undervisningen i en viss klass skall skötas af lektorer eller adjunkter, men det ligger i sakens natur, att lektorerna såsom egande den högre kompetensen undervisa i de högre klasserna, så långt tillgången på lektorer medger, och att adjunkter och extralärare sedan få taga vid. Ofta kan dock vid skemats uppgörande icke undvikas, att en eller annan adjunkt får undervisa i en abiturientafdelning och i VII: 1. Om i sådant fall adjunktens undervisning inskränkes till 24 tr, så har ett afdrag af 4 tr gjorts från

1) Det kan vara skäl att i sammanhang härmed påpeka, att man på ett ställe föreslagit, att adjunktprof må kunna afläggas eventuellt i V, i IV eller i III. Und. utlåt., s. 519 och 524).

de 28 tr, som han enligt skollagen kan åläggas undervisa. Det är för öfrigt nog med att hänvisa till hvad jag härom yttrat i min föregående uppsats (s. 82).

I sammanhang med frågan om tjänstgöringsskyldigheten må följande påpekas endast såsom bevis på, huru litet Hr H. har reda på sig. Sid. 212 yttrar han, att »rektor befrias från en del af sin undervisningsskyldighet». Har-Hr. H. icke kändedom om, att rektor vid högre läroverk — och därom är frågan — enligt § 13 mom. 2 i skollagen har att undervisa 12—16 tr, eller vill han hafva sagdt, att rektor befrias från en eller annan af sina 12 undervisningstimmar? Att rektor undervisat mindre än 12 tr har, såvidt ins. känner, förekommit endast i sådana fall, då rektor haft partiell *tjänstledighet*, och då kan rektor icke sägas åtnjuta »befrielse från en del af sin undervisningsskyldighet».

Sid. 213 påstår Hr H., att lektorerna i naturvetenskap icke hafva några skripta att rätta och att de undervisa nästan endast i V och VI¹⁾. Lektorerna i naturalhistoria och kemi undervisa hufvudsakligen i VI L och R samt VII R; vid läroverk, som icke äro fullständiga på reallinien, finnes ofta ingen lektor i naturalhistoria. Hvad beträffar lektorernas i naturvetenskap befrielse från rättandet af skripta, så kan anledningen därtill icke sökas i skollagen (Se Und. utlåt., s. 514). För öfrigt torde lektorerna i naturvetenskap icke oftare än lärare i öfriga ämnen vara befriade från rättandet af skripta.

* * *

Att vederlägga *alla* misstag, oriktigheter och förvrängningar, som förekomma i Hr H:s opus, är icke min afsikt, men ett och annat, som icke kan hänföras under de 3 behandlade rubrikerna, må dock tilläggas hufvudsakligen såsom bevis på Hr H:s dråpliga argumentation.

(Sid. 216). Jag har icke uppgifvit, att marknadslof, skurlof, skridskolof o. s. v. komma adjunkterna mer till godo än lektorerna. Läs bättre innantill! Mitt yttrande är riktadt mot Växjö-adjunkternas falska påstående, att adjunkterna »icke erhålla det ringaste sådant addrag» (d. v. s. loftimmar).

(Sid. 216). Mitt påstående, att en officer icke kan blifva generalstabsofficer utan att hafva genomgått krigshögskola, stämplas af Hr H. såsom ett ... *falsarium!* Han förmenar, att inom

1) Här synes Hr H. anse, att VI icke tillhör det s. k. lektorstadiet, utan skall vara reserverad för adjunkterna.

det militära generalstaben motsvarar universitetet och regementet skolan och tyckes således icke veta, att för anställning vid universitetet till och med såsom professor icke nödvändigt fordras att hafva aflagt någon examen. På samma sätt som för vinnande af anställning såsom lektor fordras vissa prof (fil. lic.-examen och disputation) utöfver de för adjunkter nödvändiga, så fordras också af en blifvande generalstabsofficer en särskild kurs utöfver den för vanliga officerare obligatoriska. Min jämförelse är således fullt riktig.

(Sid. 217). I min förra uppsats har jag (sid. 75) sagt, att »adjunkternas lönevillkor icke alls skulle förbättras genom deras befordran till lektorer», emedan de icke skulle kunna räkna på att hinna upp i lektorsgraden förrän efter allra minst 10 års tjänstgöring. En adjunkt i tredje lönegraden (3000 kr.) skulle nämligen, om han blefve lektor, börja såsom lektor i första lönegraden och icke få mer än 3000 kr. i lön. Detta har Hr H. icke kunnat fatta, utan utbrister »skillnaden mellan en lektors och en adjunkts lön, 1000 kr., är således för Hr Xy = ingenting». Hr H. tyckes verkligen vara något trögtänt.

(Sid. 217). Då jag (s. 75) citerat ett yttrande ur N. Eckl. Tidn. och om detta sedan tillägger, att i det »ligger någon öfverdrift», så påstår Hr H., att jag ger detta vitsord åt — min egen framställning! Jag har icke kunnat motstå frestelsen att anföra detta som ett ytterligare prof på Hr H:s makalösa bevisföring.

Slutligen få vi icke utan vidare lämna åt glömskan det oväntade sätt, hvarpå Hr H. söker bemantla det plagiat af Växjö-adjunkternas cirkulär, hvartill oväntadt många adjunkter gjort sig skyldiga. Hr H. förvånar sig öfver, att jag klandrat adjunkterna, emedan de antagit det från Växjö utgångna cirkuläret utan att omforma detsamma. Han anser det *vittna fördelaktigt om adjunkternas anspråkslöshets*, att icke hvar och en satt sig att mästra detta förslag, och jämför adjunkternas utlåtande med en af ett par tusen människor undertecknad petition. Här förefinnes dock en högst väsentlig skillnad. Adjunkterna ha icke undertecknat en gemensam petition. De ha af regeringen fått sig tillfälle beredt att yttra sig om det nya skollagsförslaget, men i stället för att utarbeta ett själfständigt utlåtande företogo sig adjunkterna i det ena kollegiet efter det andra att helt och hållet eller delvis afskrifva Växjö-cirkuläret och framlämna detta såsom sitt eget opus *utan att angifva källan*. Det händer stundom den kriorättande läraren, att han gör den trefliga upptäckten, att en lärjunges uppsats helt och hållet eller delvis öfverensstämmer med en annans. Han får

då det nöjet att anställa efterforskningar och söka taga reda på, huruvida den ene afskrifvit den andre eller båda öst ur en gemensam källa. Samma nöje ville åtskilliga »bärare af det nya begreppet pedagogik» bereda Kgl. M:t., då de dit insände likalydande uppsatser, som hvar för sig göra anspråk på att vara originalarbete. Gärna medgifves, att det vittnar om anspråkslöshet hos dessa adjunkter, att de nedlätit sig att använda ett tillvägagående, som företrädesvis plägar användas af de lataste bland deras lärjungar. Men då Hr H. yttrar, att »den väsentligaste innebörden af adjunkternas reformförslag är en sträfvan att häfda och värna om sin verksamhets rättmätiga ära», så vågar jag påstå, att denna *ära* icke tillgodosetts genom detta förfaringssätt, som gjort den digra boken »Underdån. utlåt. och yttranden» till en både löjlig och sorglig företeelse och som är ägnad att för kommande släkten i en högst besynnerlig dager framställa en stor del af Sveriges lärarekår vid slutet af det nittonde århundradet.

Xy.

Litteratur.

Carl Aug. Zachrisson: *Lärobok i världshistorien* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1890 (VI + 330 sidor).

Carl Aug. Zachrisson: *Lärobok i Sveriges historia jämte grunddragen af Norges och Danmarks historia. Hufvudsakligen efter C. T. Odhners läroböcker utarbetad för högre flickskolor.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1891 (320 sidor).

De historiska läroböcker, som hittills mest användts i Sveriges flickskolor äro Odhners lärobok i fäderneslandets historia för skolans lägre klasser samt Pallins Lärobok i allmänna historia för allmänna läroverkens mellanklasser. Ännu i slutet af 1880-talet lästes dessa böcker i *alla* flickskolor, ehuru Höjers lärobok i 6 skolor var på väg att undantränga Odhners (se flickskolekomiténs utlåtande 1888). I de flesta skolor lästes inga utförligare böcker än de nu nämnda, men på några ställen användes i de högre klasserna Odhners Lärobok i Sveriges Norges och Danmarks historia för skolans högre klasser samt Pallins och Schottes motsvarande läroböcker i allmän historia. Hvar och en som undervisat i historia i flickskolornas högre klasser torde emellertid ha gjort den erfarenheten, att hvarken de mindre eller de större läroböckerna äro fullt lämpliga. De förra äro för knapphändiga, de senare för vidlyftiga, utom möjligen för gymnasialafdelningen i de få skolor, som förbereda till studentexamen. Flickskolekomitén yttrar härom följande: »Medgifver man, att den högre flickskolans uppgift är att meddela högre allmänbildning, och att denna icke är tänkbar utan att åtminstone grundläggningen till en verklig historisk bildning deri ingår, så borde man också medgifva, att uppgiften endast på ett ytterst ofullkomligt sätt löses af den flickskola, som nöjer sig med att föra sina lärjungar vid 16 års ålder till samma mått af historisk insigt, som innehafves af 11- till 13-års gossar. Tvifvelsutan vittnar det därför om en riktigare uppfattning af historiens vikt för allmänbildningen, när man vid åtskilliga flickskolor vill föröka det genom de mindre läroböckerna inhem-

tade lilla kunskapsmättet genom tillägg af en drygare kurs, med användning af de större läroböckerna af Odhner, Pallin och Schotte». Men äfven dessa böcker anser komitén »oaktadt sina många obestridliga förtjenster icke motsvara den högre flickskolans behof», och det utaf flere skäl, af hvilka ett är det, som nyss nämndes, att de äro för vidlyftiga. Men dessutom anser komitén, att man bör tillämpa helt andra principer än hittills varit vanligt; den vill nämligen hafva en gemensam lärobok i allmän och svensk historia, affattad i aforistisk form såsom en tysk »Leitfaden». — För öfrigt vilja vi angående den s. k. »lilla Pallin» anmärka, att den numera förekommer i en sådan mängd olika upplagor, att det är förenadt med mycket stora svårigheter att begagna den i skolor, där man icke anser sig kunna påbjuda, att samma upplaga skall af alla lärjungar i klassen användas, och så är ju i allmänhet fallet i privata läroverk. — Af allt detta framgår tydligen, att behofvet af nya läroböcker i historia, särskildt lämpade för den högre flickskolan, verkligen är trängande.

Lektor Zachrisson har nu sökt afhjälpa denna brist och har för det ändamålet utgifvit först en lärobok i världshistorien (1890) och sedan en lärobok i Sveriges historia (1891). Redan den omständigheten, att förf. skrivit två läroböcker, och icke en, visar, att han ej i allo följt komiténs anvisningar; och gran-skar man innehållet närmare, finner man, att han ingalunda tillämpat några nya grundsatser, utan tvärtom tämligen nära »följt sina föregångare i spåren», för att begagna hans eget uttryck i förordet till den ena boken. Det är således inga »aforistiska», registerartade läroböcker, som allmänheten nu får göra bekantskap med, utan materialet är omsorgsfullt utarbetadt, och stilen ledig. Det nya, hvarigenom lektor Zachrissons läroböcker skilja sig från Odhners och Pallins, gäller hufvudsakligen *omfånget*, och det är egentligen endast i den punkten, som förf. anslutit sig till flickskolekomitén. I detta hänseende äro väl också vissa förändringar mest behöfliga; det är antagligen ingen, som förnekar nyttan och nödvändigheten af en dylik reform. Däremot tro vi, att förf. har gjort rätt i att vänta med förverkligandet af komiténs principiella nyheter, ty det torde ännu vara en mycket omtvistad sak, om en lärobok i tabellform verkligen skulle kunna afhjälpa de onekligen sorgliga missförhållanden inom historieundervisningen, hvilka komitén påpekat. Åtskilliga uppenbara olägenheter äro förenade med användandet af en sådan lärobok, och komitén har dessutom själf icke varit enig i denna fråga (se professor Löfstedts reservation).

Af förorden till de läroböcker, som här anmälas, framgår, att författarens mening varit, att hans arbeten skulle utgöra »melanlänkar» mellan de hittills använda mindre och större läroböckerna af Odhner och Pallin. Han säger sig hafva för detta ändamål begärt och erhållit dessa herrars tillstånd att använda de af dem utgifna läroböckerna. Emellertid märker man en viss skillnad mellan världshistorien och läroboken i svensk historia. Den förra är verkligen ett själfständigt arbete, och likheten med Pallin inskränker sig hufvudsakligen till en del yttre anordningar. Den senare åter är egentligen en bearbetning. Där finner man föregångarens namn icke blott i förordet, utan äfven på titelbladet, och boken kan också närmast betraktas såsom en förkortad upplaga af Odhners större lärobok, men då det just är denna läroboks stora omfång, som gör densamma olämplig för flickskolan, och icke egentligen dess beskaffenhet i öfrigt, så bör författarens arbete i alla fall vara välkommet, i synnerhet som det är gjort af fullt kompetent person.

Förf. är ju, med sin erfarenhet och långa praktik såsom lärare i flickskolor, kanske mer än någon annan skicklig att bedöma hvad som i historiska läroböcker för de högre klasserna bör upptagas, och det är också vår mening, att de olägenheter, som varit förenade med läsningen af Odhners och Pallins läroböcker, verkligen blifva undanröjda, om man vid undervisningen använder lektor Zachrissons nya läroböcker. Men detta hindrar icke, att man kan hafva olika åsikter om ett och annat med afeende på urvalet; det fins troligtvis ingen läroboksförfattare, som lyckats tillfredsställa alla anspråk i den vägen. Angående världshistorien skulle vi vilja påpeka en sak, nämligen att det vore önskligt, om frågor rörande författning och förvaltning kunde behandlas något utförligare. Hithörande förhållandenn äro synnerligen svåra att tydliggöra för lärjungarna, särskildt om läraren eller lärarinnan, såsom ofta är fallet, saknar djupare detaljkunskaper i ämnet, och det vore därför under sådana omständigheter en god hjälp, om dylika saker i läroboken framställes, visserligen icke med stor vidlyftighet, men tämligen utförligt, och framför allt i en klar och koncis form. De partier af allmänna historien, som vi särskildt åsyfta, äro exempelvis följande: Aten under Perikles, Roms författning under republikens tid, under Cæsars diktatur och under kejsartiden, den sist nämnda särdeles intressant såsom bildande öfvergången mellan den antika staten och den moderna, vidare det frankiska rikets författning under Karl den stores tid, engelska parlamentets historia, Ryssland under Peter den store, de franska författningarna i vårt århundrade. — Om man nu på sina ställen utvidgar framställningen

af samhällsskicket, måste man kanske göra indragningar på annat håll, för att icke omfånget skall blifva för stort, och vi se ingen annan möjlighet än att förkorta krigshistorien. Vi hafva visserligen icke en sådan panisk förskräckelse för krig som en del reformpedagoger nu för tiden, en förskräckelse som ibland förefaller nästan löjlig. Kan man emellertid vinna några afsevärda fördelar genom att på lämpliga ställen inskränka krigskildringarna till ett minimum, så kan det ju löna mödan att försöka. Peloponesiska kriget, romarnes krig med sina grannar i början af republikens tid, krigen mot cimbrer och teutoner, den engelsk-franska tronföljdsstriden, de Napoleonska krigerna nämna vi såsom exempel på partier, som utan synnerlig skada skulle kunna förkortas. — I detta sammanhang bör kanske nämnas, att förf. i öfrigt visst icke försummat de inre förhållandena, utan däråt egnat vederbörlig uppmärksamhet; för medeltiden och nyare tiden finnas till och med i slutet af hvarje tidevarf förtjänstfulla öfversigter under rubriken »Den allmänna odlingen».

Sveriges medeltidshistoria är kanske delvis onödigt vidlyftig, hvarmed sammanhänger, att namnrikedomen är väl stor. Magnus Nilsson, Ragnvald Knaphöfde, Ulfhild, Rikissa, Knut Långe, Holmger, Helvig, Gerhard I, Johan Filipsson, Ramundaboda, Gälakvist m. fl. namn på personer och orter äro föga anmärkningsvärda. Men vi erkänna villigt, dels att dylikt ofta är en smaksak, dels att det vid undervisningen är mycket lätt att utesluta ett eller annat namn, som läraren anser vara öfverflödigt. Beträffande omfånget af Sveriges nyare historia, som naturligtvis är viktigast, kan — synes det oss — ingen väsentlig erinran göras. Att dödsår utsatts vid framstående personers namn, är en välbetänkt åtgärd; de behöfva ju icke alltid inläras, men författarens motivering i förordet är fullkomligt riktig, nämligen att det skett för att på kortaste sätt antyda, under hvilken tid sådana personer utöfvat sin verksamhet. De stycken, som benämnas »Samhällsskick och odling» äro nästan lika utförliga som i »stora Odhner», men då boken egentligen är afsedd för de högre klasserna, så är därom intet annat än godt att säga. — För öfrigt gäller om båda de ifrågavarande böckerna, att förf. tryckt vissa delar med fin stil för att underlätta en utgällring, hvilken är nödvändig t. ex. i skolor, där lektionstiden i allmänhet eller i vissa klasser är knappt tillmätt. Detta borde kanske ha tillämpats i ännu större utsträckning än som skett.

Vi öfvergå nu till frågan om ämnets indelning och gruppering. Förf. har med afseende på den saken i allmänhet icke afvikit från Odhners, Pallins och Schottes anordningar. Den enda förändring, som är i ögonen fallande, gäller romerska kej-

sartiden, som förf. indelar på följande sätt: Kejsar Augustus, De närmast följande kejsarne, De flaviska kejsarne, De goda kejsarne, Soldatkejsarne, Samregenterna. Dessa rubriker äro nog karakteristiska, men undertecknad, som redan förut i en annälän i Stockholms dagblad i förbigående yttrat sig härom, skulle vilja förorda en förenkling. Man kunde nämligen (enl. Mommsen och Hammarstrand) fördela kejsartiden i två perioder, den första från 31 f. Kr. till 284 e. Kr. och den andra, sammanfallande med förf:s »samregenter», från 284 till 395, men en sådan förändring sammanhänger med hvad ofvan är sagdt om en något utvidgad redogörelse för författningen, ty det är dennas olika beskaffenhet, som är indelningsgrund vid den nu föreslagna tudelningen¹⁾. — Att »kyrkans och påfvedörets förfall» omtalas under rubriken »Tyskland» (medeltidens tredje tidevarf), är en oegentlighet, som dock blir lätt afhjälpt, om man sätter en gemensam rubrik för Tyskland och Italien.

De faktiska uppgifterna äro säkra och pålitliga, hvilket är en *conditio sine qua non*, för att en historisk lärobok skall kunna rekommenderas. Dock förekommer i väslsdhistorien, som ju måste betraktas som en verkligt ny lärobok, helt naturligt ett och annat, som icke är fullt korrekt, men som lätt kan rättas i en ny upplaga. Sid. 137 står, att till parlamentet inkallades 1265 »för första gången äfven ombud för ridderskapet och jordägarna i grefskapen samt för borgerskapet i flera städer». Ombud för de mindre vasallerna kallades redan före magna chartas utgifvande (1215), och ombud för de fria jordägarna förekomma åtminstone på 1250-talet, men det är nog sannt, att borgerskapets representanter 1665 inkallades för första gången, och vidare att de ifrågavarande klasserna först vid den tiden började få något regelbundet politiskt inflytande. — Kejsar Fredrik Barbarossa gick icke öfver *Bosporen* (sid. 142), utan öfver Hellesponten (under tredje korståget). — Att tyska ordensstaten i Preussen upprättades 1283 (sid. 145), är väl rent tryckfel?

Författarens framställningssätt är synnerligen redigt och klart, och språket vördadt. Det hela gör ett mycket godt intryck, och vi anse oss kunna — delvis på grund af egen erfarenhet — på det lifligaste tillstyrka införandet af lektor Zachrissons läroböcker i våra flickskolor, särskildt hans världshistoria, ty på det området är behöfvet af en ny lärobok mest kännbart.

S. Bergh.

1) Mommsen säger (*Römisches Staatsrecht*, II, sid. 710): »Die staatsrechtliche Verschiedenheit zwischen der diocletianisch-constantinischen Monarchie und dem von Augustus und Tiberius begründeten Principat ist mindestens ebenso gross wie die zwischen diesem und der alten Republik»

Engelska Talkurser, I. Teaterpjäser af Broughton, Campbell och Hamilton, utgifna af C. G. Morén. C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

C. G. Morén: *Engelsk Läsebok för allmänna läroverk och flickskolor. Förra kursen.* C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

Emil Rodhe: *Engelsk Läsebok för nybörjare.* C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

Med ofvan nämnda böckers utgifvande har den aktade förlagsfirma, som redan i så hög grad riktat skolbokslitteraturen särskildt inom det moderna språkområdet, gifvit denna en värdefull tillökning.

Den af hr Rodhe redigerade läsebokstexten afser, såsom titeln angifver, det lägre stadiet, då deremot de af hr Morén valda texterna äro ämnade för mellanstadiet och det högsta.

Att uttala ett bestämdt omdöme om användbarheten och lämpligheten af en skolbok, innan man vid undervisning pröfvat den, torde i allmänhet vara vanskligt nog. Detta dock mindre i fråga om läseböcker än språkläror. Hvad anmälarerna, äfven utan att ännu på den antydda praktiska vägen ha hunnit pröfva nu i fråga varande arbeten, anser sig tryggt kunna säga, är, att *texterna synas vara särdeles väl valda och afpassade för de med dem afsedda olika ändamålen.* En för dem alla gemensam förtjänst är den, att de med afseende på innehållet tyckas vara egnade att *intressera sina unga läsare och läsarinor* samt att de erbjuda *det nyaste* och på samma gång *af den litterära kritiken erkänt bästa* inom den engelska ungdomslitteraturen. Såsom en särskild förtjänst i hr Rodhe's läsebok vill anmälarerna framhålla de valda berättelsernas korthet och rika omvexling.

Hvad angår det urval af texter, som hr Morén här framlagt, vittnar det lika mycket om den öfvade pedagogiska blick som den sällsporda noggrannhet, hvilka man är van att finna hos denne sedan lång tid tillbaka så väl kände läroboksförfattare.

De representanter för den moderna engelska prosan, från hvilka material hemtats till läseboken, äro alla mönstergilla, och vi finna bland dem nämligen sådana som *Green, Lecky, Mc Carthy, Farrar, Kipling.* Tanken att till material för talkurser välja dramatisk litteratur är, såsom hvar och en finner, afgjordt praktisk genom den gifna dialogiska formen.

Hvad angår ordlistor och ordböcker, som i särskilda häften komma att åtfölja samtliga de nu anmälda arbetena, så föreligga de ännu ej fullt färdiga i tryck, men efter de prof att döma, som vi haft tillfälle att se, komma de att uppfylla alla

de anspråk, som på dem billigtvis kunna ställas. Från skolans synpunkt måste anmälaren uttala en säkerligen af flertalet skolmän delad tillfredsställelse öfver att transskriptionssystemet *icke* kommit till användning. Med hänsyn till papper, tryck och yttre utstyrelse lemna de anmälda böckerna intet öfrigt att önska.

Henning Wendell.

Kongl. beslut.

Dispens från kompetensvilkor vid sökande af ordinarie lärarebefattning tillika dispens från fordringar för det högre arfvodet för e. o. lärarebefattning.

Uti en till domkapitlet i Hernösand aflåten skrifvelse har rektorn vid allmänna läroverket i *Luleå*, med erinran att han till vikarierande lektor i främmande levande språk vid läroverket under nästkommande läsår föreslagit fil. kandidaten *A. G. L. Sandberg*, hvilken under de fyra senast förflutna läsåren till stort gagn för läroverket tjenstgjort vid detsamma såsom vikarierande lektor med undervisningsskyldighet i ofvannämnda ämnen, anhållit, att domkapitlet måtte söka utverka, att Sandberg — hvilken under läsåren 1889—1891 då han uppehållit rektorns lektorsbefattning vid läroverket, jemlikt nåd. brefvet den 28 november 1884 åtnjutit arfvode af 2,000 kr. årligen och som, sedan denna befattning blifvit besatt med ordinarie innehafvare genom nådiga brefvet den 14 augusti 1891, jemväl för det derpå följande läsåret tillerkänts enahanda arfvode — finge äfven under läsåret 1892—1893 åtnjuta arfvode till nämnda belopp. Vid föredragning af detta ärende den 28 juli 1892 har K. M:t funnit godt medgifva, att, derest Sandberg under instundande läsår kommer att såsom vikarie bestrida lektorsbefattningen i främmande levande språk vid läroverket i *Luleå*, Sandberg må ega att för denna tjenstgöring uppbära arfvode, beräknadt efter 2,000 kr. för läsår.

— K. M:t har den 23 sistl. juli bifallit en af extra läraren vid *Gefle* h. allm. läroverk, regementspastorn *K. B. Hennig*, gjord ansökan, att han, som förklarats behörig att, utan hinder deraf att han icke aflagt filosofie kandidatexamen eller genomgått profårskurs, söka och innehafva ej mindre sådana adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allm. läroverk, i hvilka kristendom ingår såsom undervisningsämne, än äfven andra adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken inom *Upsala*

stift, måtte förklaras berättigad att från och med innevarande års vårtermin för tjenstgöring såsom extra eller vikarierande ämneslärare vid allmänt läroverk uppbära det för sådana lärare stadgade högre arfvode af 1,800 kr. för år räknadt.

— Hos K. M:t har vik. kollegan vid pedagogien i Köping *O. L. Starnberg*, anhållit att han, som med full kompetens till adjunkts- och kollegabefattningar under tjugu läseterminer med synnerligen goda vitsord tjenstgjort vid allm. läroverket och pedagogien i Köping, måtte enär den kollega, för hvilken Starnberg förordnats att tills vidare vikariera, tjenstgjorde såsom rektor, få, i öfverensstämmelse med hvad i liknande fall egde rum från och med nästkommande termin, åtnjuta arfvode med 2,000 kr. för läsår eller, derest denna begäran icke kunde bifallas, att ett arfvodestillägg af 300 kr. för läsår, räknadt från början af sistförflutne vårtermin, måtte honom beviljas.

Vid föredragning af detta ärende har K. M:t den 29 juli 1892 medgifvit, att Starnberg må från och med början af innevarande års vårtermin, och så länge han innehar sin nuvarande befattning, för denna sin tjenstgöring uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt.

— Hos K. M:t har fil. kand. *O. S. G. Norlander*, anhållit att han, som under fem läsår med utmärkta vitsord tjenstgjort såsom vik. adjunkt vid allm. läroverk och hvilens kandidatexamen omfattade för behörighet till adjunkts- och kollegabefattningar vid de allm. läroverken i k. kung. den 10 mars 1892 föreskrifna ämnen, men som icke genomgått stadgad profårskurs, måtte, utan hinder af sistberörda omständighet, förklaras behörig att efter ingången af instundande läsår söka och erhålla lärarebefattningar af ofvannämnda slag vid läroverken och pedagogierna samt berättigas att med sagda läsår såsom e. o. lärare uppbära högre arfvode än det han hittills åtnjutit, 1,200 kr. årligen. Vid föredragning häraf har K. M:t funnit godt bifalla den gjorda ansökningen i hvad den afser behörighet till omfördälda lärarebefattningar samt tillika medgifva, att Norlander må för tjenstgöring såsom extra eller vik. ämneslärare vid rikets allm. läroverk eller 2-klassiga pedagogier uppbära arfvode beräknadt efter 1,800 kr. för år.

— Hos K. M:t ha fil. kandidaterna *C. A. Olsson* och *A. P. Skoglar*, hvilka efter aflagd fil. kandidatexamen af K. M:t förklarats behöriga att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid de allm. läroverken, Olsson, oaktadt han icke genomgått profår, och Skoglar, ehuru han i nämnda examen icke undfått betyg om godkända insigter i vare sig botanik eller zoologi, anhållit, att de, som sistförflutna vårtermin tjenstgjort såsom extra lärare

vid högre realläroverket i Göteborg, måtte förklaras berättigade att från och med början af innevarande kalenderår åtnjuta arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt. Vid föredragning häraf har K. M:t funnit godt medgifva, att Olsson och Skoglar, må från och med början af innev. års vårtermin för tjenstgöring såsom extra eller vik. lärare vid allm. läroverk uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt.

Allmänna läroverkens kassor.

Rektorn vid allmänna läroverket i *Upsala* hade såsom förvaltare för läroverkets kassor nödgas vid exekutiv auktion inropa en arbetaren C. F. Carlsson tillhörig fastighet, uti hvilken läroverket tillhöriga fonder och kassor egde inteckningar till säkerhet för fordringar å sammanlagdt 8,000 kr. Rektorn anhöll sedermera hos K. M:t att för nämnda fonders räkning få söka lagfart å den sålunda förvärfvade egendomen. Sedan domkapitlet i *Upsala*, justitiekanslersembetet och statskontoret afgifvit yttrande öfver ansökningen, har K. M:t den 5 aug. 1892 funnit den gjorda ansökningen icke föranleda vidare yttrande, än att rektor eger ställa sig till efterrättelse gällande föreskrifter angående förvaltningen af allmänna läroverks tillhörigheter och om skyldighet för köpare af fast egendom att derå söka lagfart.

— Eforus öfver Lunds stifts allmänna läroverk har till K. M:t öfverlemnadt en af rektorn vid allmänna läroverket i *Malmö*, efter uppdrag af delegerade vid förvaltningen af nämnda läroverks byggnadsfond, gjord ansökning, deri bemålde rektor — med förmälan att byggnadsfonden i medeltal under sista femårsperioden haft en årlig inkomst af 4,572 kr., under det att utgifterna derifrån under nämnda tid i medeltal årligen uppgått till 3,293 kr., samt att kontanta tillgången vid sista årsredogörelsen utgjort 20,147 kr. 89 öre, hvilket belopp inom kort helt och hållet eller till största delen torde tagas i anspråk för behöfliga större reparationer — hemställt, att den årliga kostnaden för underhållet af de i läroverkshuset anbragta värmeapparater, hvilken kostnad i medeltal under fem år uppgått till 632 kr. 46 öre, hädanefter måtte få påföras läroverkets ljus- och vedkassa, hvilken i sista årsräkningen uppnått en behållning af 4,781 kr. 70 öre.

K. M:t har icke funnit skäl att till den gjorda ansökningen lemna bifall.

Utsträckt undervisning.

K. M:t har medgifvit, att undervisningen vid treklassiga allmänna läroverket i *Varberg* och *Örnsköldsvik* må för nu

ingående läsåret utan kostnad för staten utvidgas, i Varberg till det omfång, som är föreskrifvet för 4:de och 5:te klasserna, och i Örnsköldsvik till 4:de klassen.

— Med anledning af ökad lärjungeantal vid *Köpings* pedagogi har K. M:t medgifvit, att för ingångna läsåret må der anställas en extra lärare.

Inskränkning i gymnastiköfningar.

Under åberopande deraf att en ny gymnastikbyggnad, som i *Sundsvall* uppfördes för det allm. läroverket derstädes, tilläventyrs icke blefve färdig förr än vid nästkommande vårtermins början samt att den vid läroverket för närvarande använda gymnastiklokalen icke egde utrymme för större gymnastikafdelningar, har nämnda läroverkskollegium väckt förslag derom att vid läroverket samma inskränkning i gymnastiköfningarna, som beviljats för läsåret 1891—1892, måtte medgifvas jemväl för instundande läsår, intill dess den nya gymnastikbyggnaden kunde komma till användning, och att följaktligen gymnastiköfningarna finge ega rum för första klassen kl. 2—2,30 fem dagar i veckan och för de öfriga klasserna alla söckendagar kl. 10—10,30 samt 11,30—12, hvarigenom hvarje gymnastikafdelning erhöle fyra halftimmar i veckan. Och har läroverkskollegium tillika föreslagit, att öfningarne för bibringande af en utsträckt krigsbildning, hvilka enligt nådigt tillstånd varit vid läroverket instälda under sistlidne vårtermin finge under instundande hösttermin derstädes fortgå under sex veckor. K. M:t har den 28 juli 1892 ifrågasvarande ansökan bifallit.

Extra lärare vid pedagogi.

K. M:t har i skrifvelse af den 26 augusti 1892 funnit godt medgifva, att vid *Köpings* pedagogi må för läsåret 1892—1893 anställas en extra lärare med vilkor, att *Köpings* stad dels tillhandahåller ändamålsenlig lokal för undervisningen, dels ock till extra lärarens aflöning bidrager med hvad som erfordras för att denna skall komma att uppgå till det belopp, som extra lärare vid de allmänna läroverken ega att i arfvode uppbara.

Öfverlåtelse af läroverksbyggnader.

K. M:t har förordnat, att rektorsgården och skollokalen tillhöriga indragna pedagogien i *Borgholm* må under af domkapitlet i Kalmar angifna vilkor öfverlemnas till Borgholms stad såsom dess egendom; såväl gården som skollokalen hafva inköpts och underhållits af staden. I sammanhang härmed har K. M:t

 Läs!

Hvar och en sin egen fotograf!

Mot insändande af 5 kr. sänder jag fraktfritt till alla platser i Sverige en mycket praktisk *Fotografiapparat*, med hvilken *enhvar* utan förkunskaper kan utföra verkligt vackra och goda fotografier 6 × 10 ctm. stora. Apparaterna lemnas under *garanti* med bruksanvisning.

Aug. Andersson.

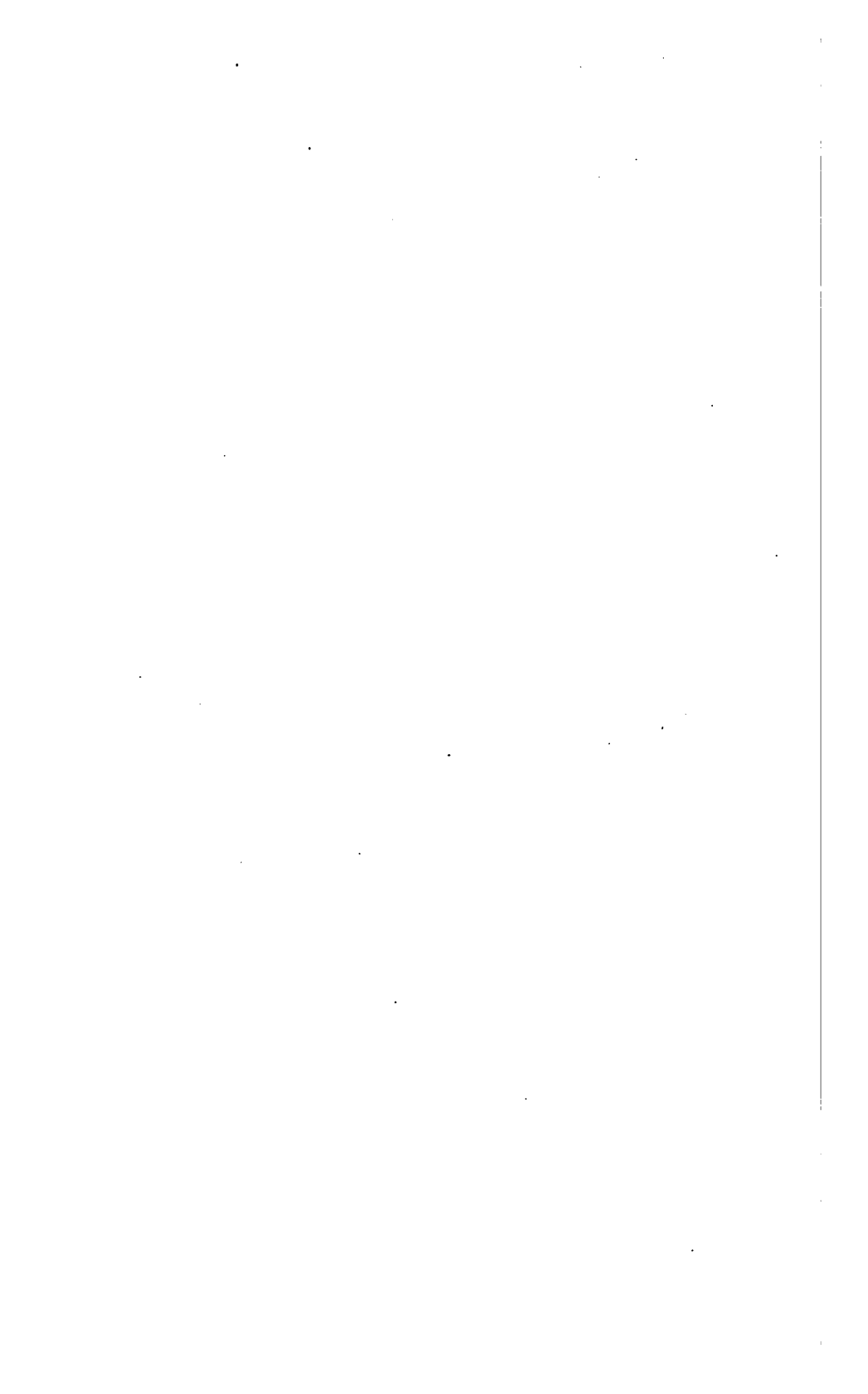
Fabrik af fotografiska apparater
Deichmandsgd. *N° 2*
Kristiania (Norge).

500 kronor

erhåller enhvar lunglidande, som efter begagnande af det världsberömda **Maltoso-Preparatet** icke finner säker hjälp. **Hosta, heshet, Astma, lung- och luftrörs-katarr, uppspottning** o. s. v. upphöra redan efter några dagars förlopp. Hundrade och åter hundrade hafva begagnat preparatet med godt resultat. Maltose är icke ett medel, hvars beståndsdelar hemlighållas; det erhålles genom inverkan af malt på majs. Attester från de högsta auktoriteter erhållas på begäran. Pris för 3 flaskor kr. 5, 6 flaskor kr. 9, 12 flaskor kr. 15.

Albert Zenkner,
uppfinnare af Maltoso-Preparatet.
Berlin (26).

No 10 missing

1

K. Hermansson; Visby: *adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och matematik* sökes af fil. lic. A. Hoffman samt fil. kand:na A. P. Skoglar, A. Fredell och H. Fjellander; **Lund:** *adj.-bef. i franska, engelska och tyska språken* sökes af fil. dr:na E. Münchmeyer och C. A. Ljunggren, fil. lic:na T. Hasselqvist, W. Kropp och J. Kjederqvist samt fil. kand:na G. E. Rodhe, O. A. Olanders och A. O. Borg.

Lediga platser: Jönköping: *adj.-bef. i kristendom, modersmålet samt historia och geografi*, fat.-dag den 26 sept.; **Östersund:** *adj.-bef. i tyska och engelska språken samt modersmålet*, fat.-dag den 31 okt.; **Hernösand:** *lektors-bef. i kristendom och hebreiska språket*, fat.-dag den 7 nov.; (med bef. är Häggdångers prebendepastorat förenadt, dock med skyldighet för den blifvande lektorn att jämlikt k. cirkuläret den 28 april 1882, om och när K. M:t så beslutar, prebendepastoratet afträda mot fyllnad i den med tjensten förenade lön till belopp, hvartill inkomsten af prebendepastoratet finnes i lönestat upptagen); **Eskilstuna:** *koll.-bef. i kristendom, modersmålet och tyska språket*, fat.-dag den 7 nov.; **Växjö:** *lektors-bef. i franska och engelska språken*, fat.-dag den 7 nov., samt *lektorsbef. i modersmålet och tyska språket*, fat.-dag den 7 nov.; **Skara:** *gymn.-l.-bef.*, fat.-dag den 7 nov.; **Borås:** *gymn.-l.-bef.*, fat.-dag den 14 nov.

Till Redaktionen insända skrifter:

O. Hoppe: Svensk-Tysk Ordbok. Skolupplaga. Stereotyperad upplaga. 391 s., Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris b. 6 kr.

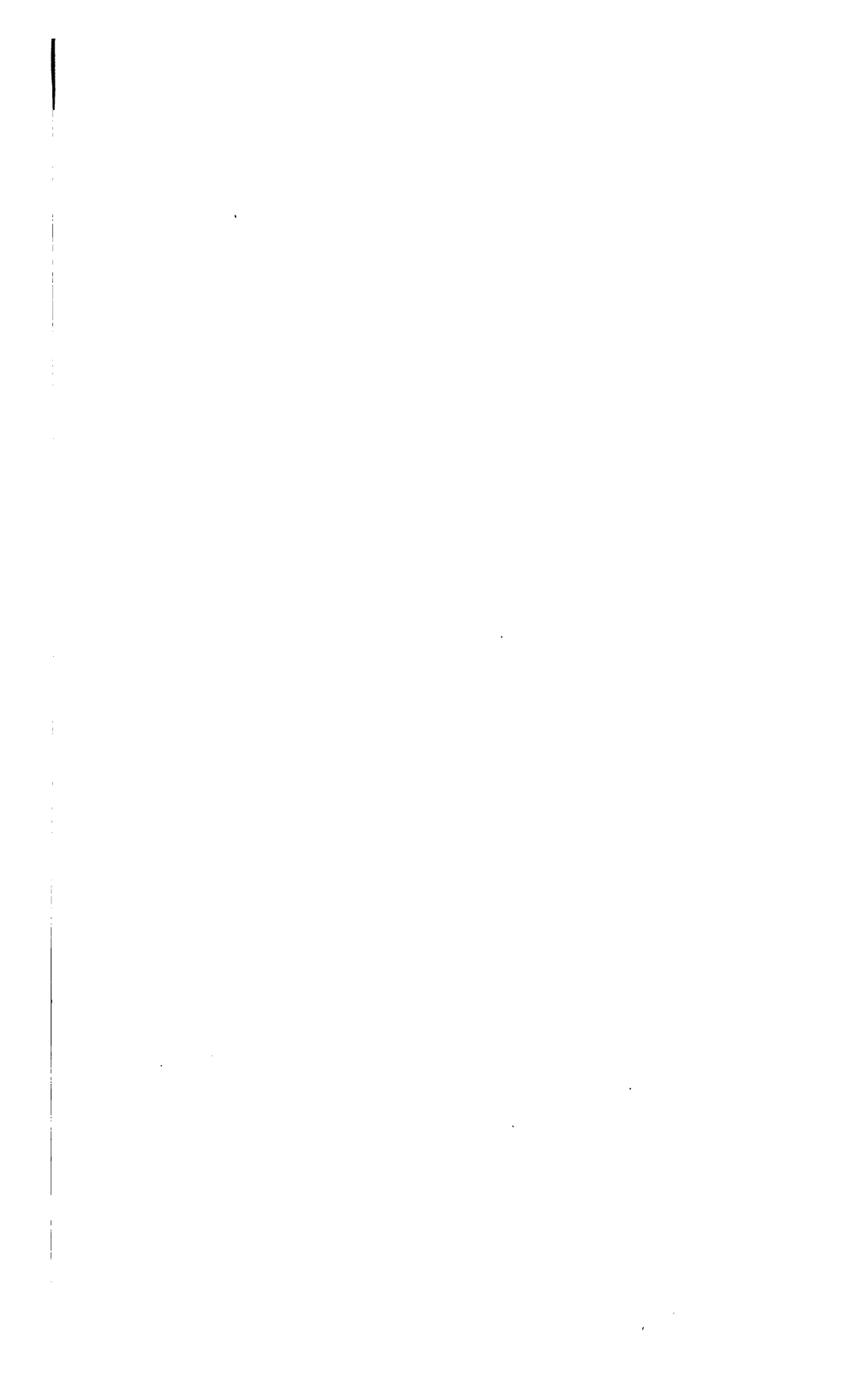
H. Ross: Norsk Ordbog. Tillæg till »Norsk Ordbog» af I. Aasen. 9—10. Christiania og Kjöbenhavn, Alb. Cammermeyer. (Kompl. i 15 å 17 H., Pris 12 kr.)

J. A. Comenius: Stora Undervisningsläran. Öfversättning från originalet af —eE—. Första häftet, 136 s. 8:o. Pris 1,50. [Skrifter af uppfostringskonstens stormän, utgifna af Otto Salomon: VI] Göteborg, Wettergren & Kerber.

J. J. Rousseau: Emil eller om uppfostran. Svensk tolkning af J. Bergman. Med förord af O. Salomon. Första häftet. [Arbetet utkommer i 10 häften å 50 öre] Göteborg, Wettergren & Kerber.

A. Stuxberg: Djurskisser, några blad ur våra dagars forskning. h. 3—5. [Arbetet har nu utkommit fullständigt i 5 häften, 272 s. 8:o, pris 4,50] Göteborg, Wettergren & Kerber.

V. Knös: Homeros' Odysseia i urval och sammandrag, med inledningar och förklaringar. 4:de häftet: IX—XIII. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris h. 2 kr., b. 2,50.

Läs!

Hvar och en sin egen fotograf!

Mot insändande af 5 kr. sänder jag fraktfritt till alla platser i Sverige en mycket praktisk *Fotografiapparat*, med hvilken *enhvar* utan förkunskaper kan utföra verkligt vackra och goda fotografier 6 × 10 ctm. stora. Apparaterna lemnas under *garanti* med bruksanvisning.

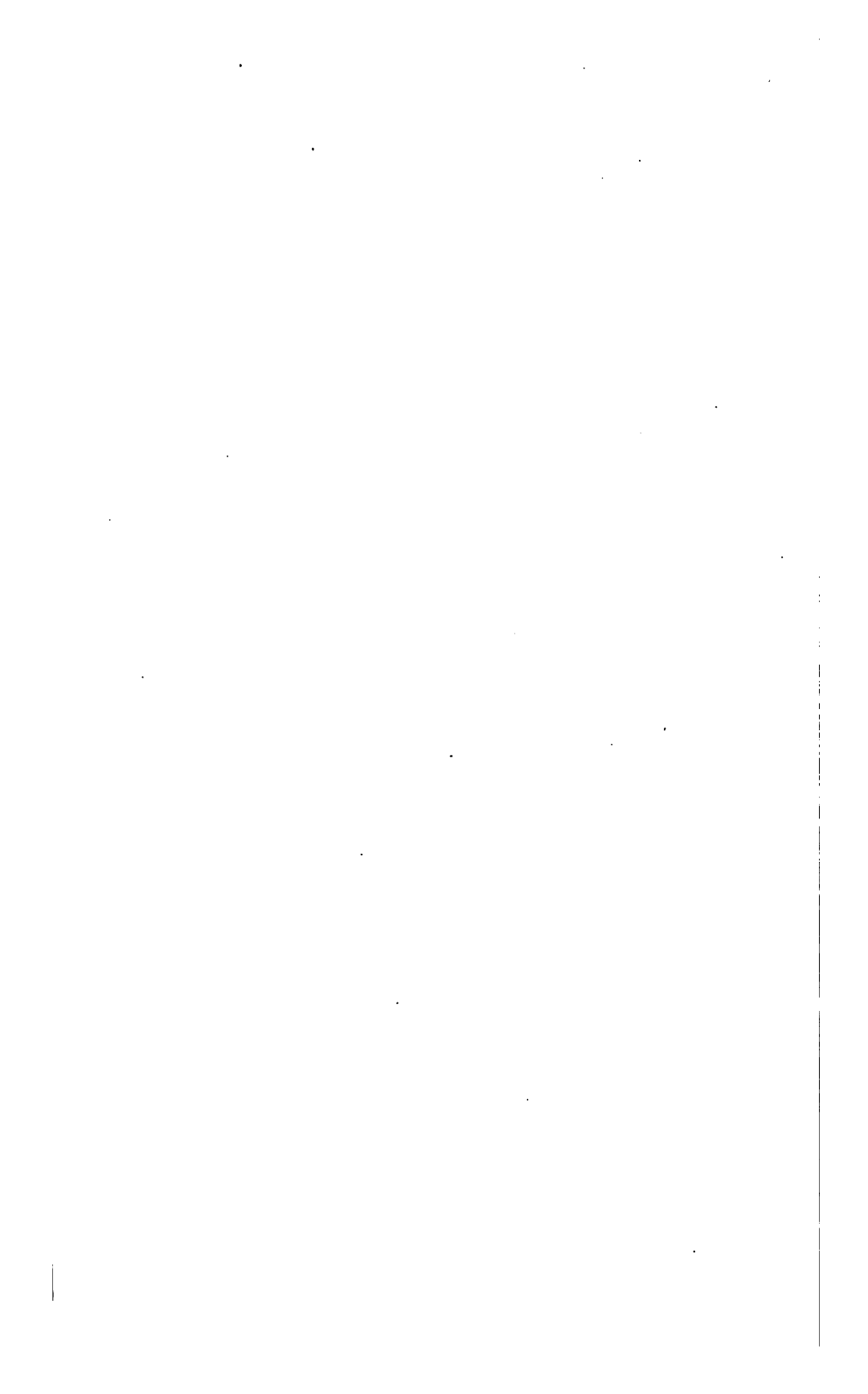
Aug. Andersson.
Fabrik af fotografiska apparater
Deichmandsgd. *N° 2*
Kristiania (Norge).

500 kronor

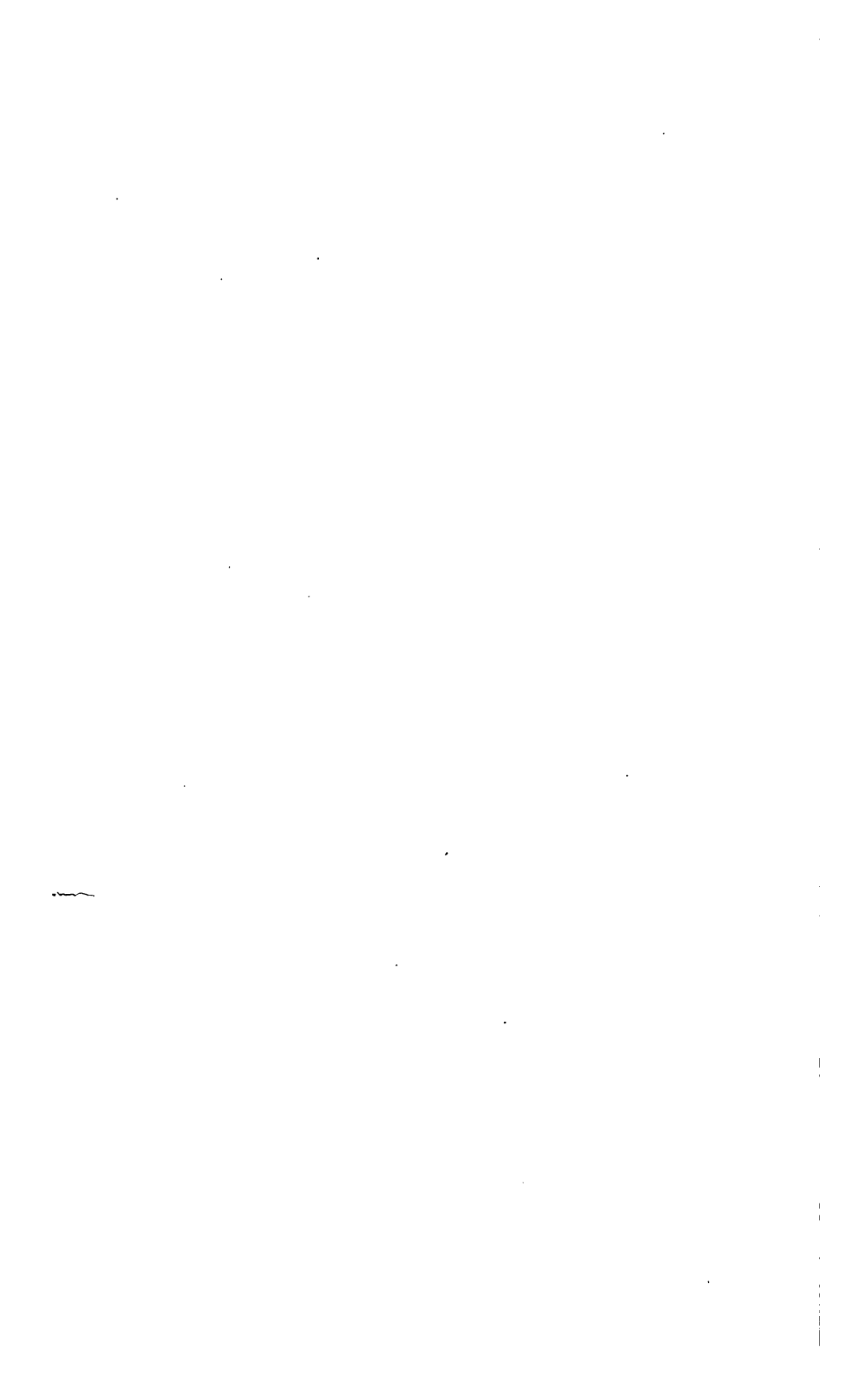
erhåller *enhvar* lunglidande, som efter begagnande af det världsberömda **Maltoso-Preparatet** icke finner säker hjälp. **Hosta, heshet, Astma, lung- och luftrörs-katarr, uppspottning** o. s. v. upphöra redan efter några dagars förlopp. Hundrade och åter hundrade hafva begagnat preparatet med godt resultat. Maltose är icke ett medel, hvars beståndsdelar hemlighållas; det erhålles genom inverkan af malt på majs. Attester från de högsta auktoriteter erhållas på begäran. Pris för 3 flaskor kr. 5, 6 flaskor kr. 9, 12 flaskor kr. 15.

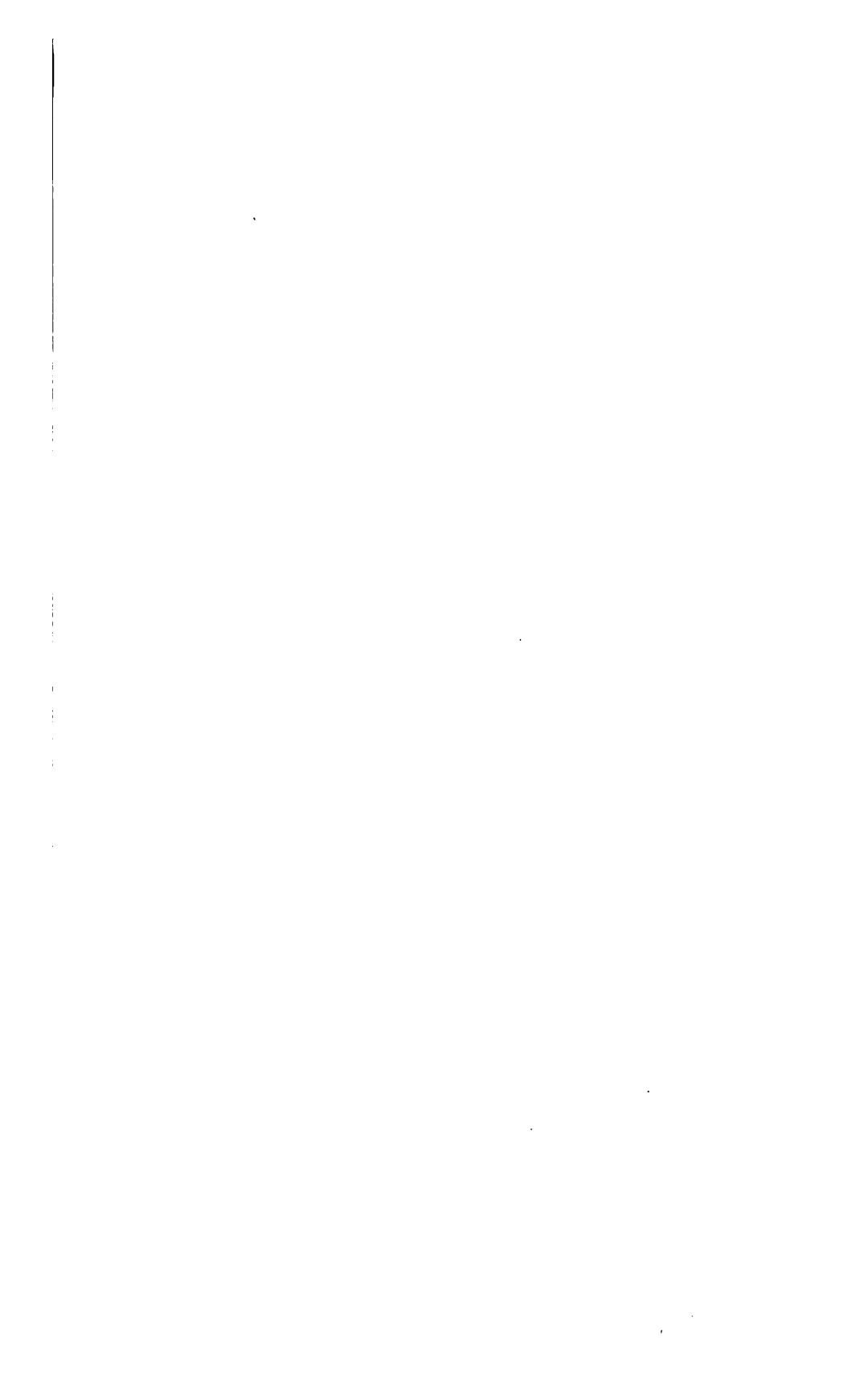
Albert Zenkner,
uppfinnare af Maltoso-Preparatet.
Berlin (26).

No 10 missing

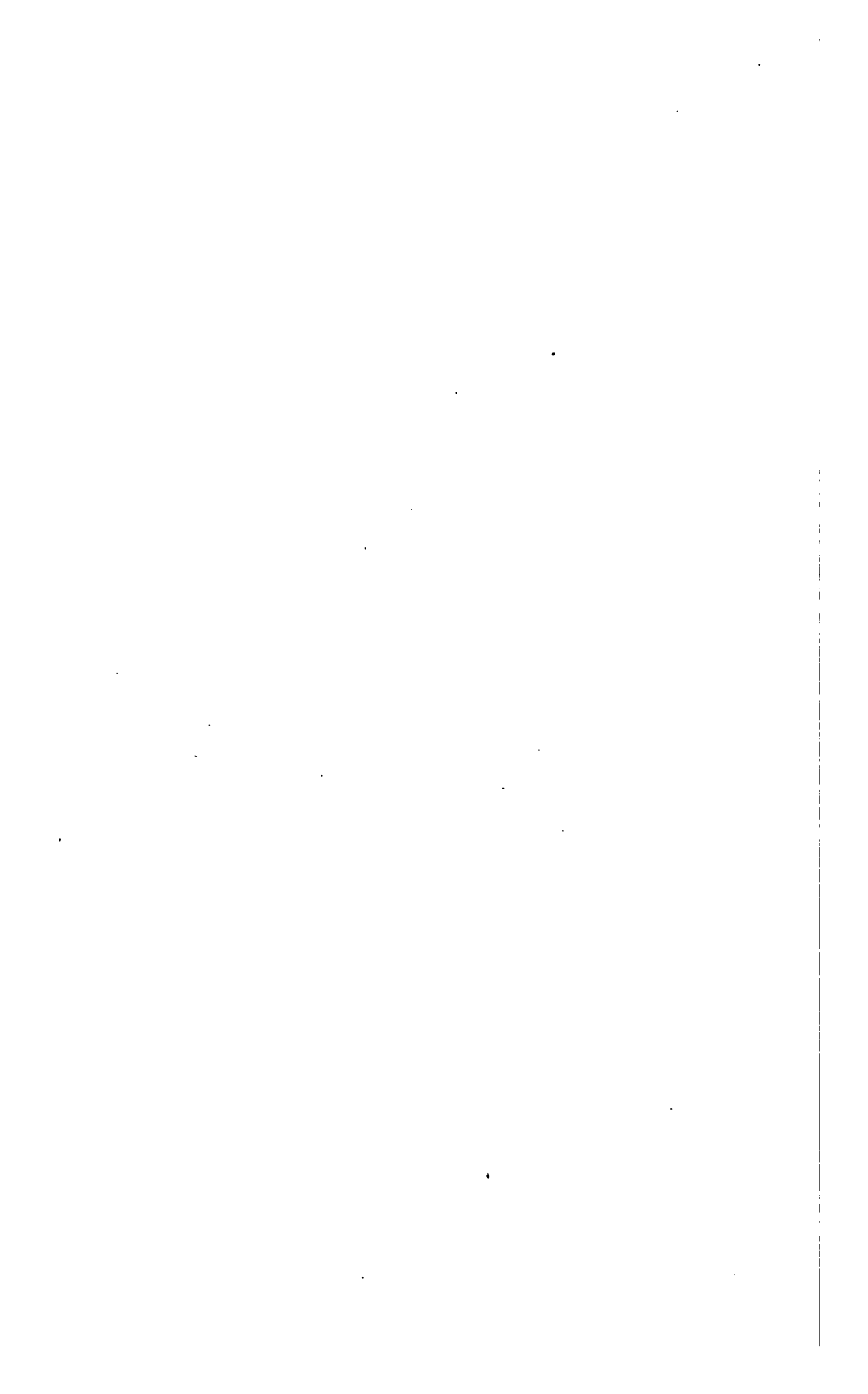

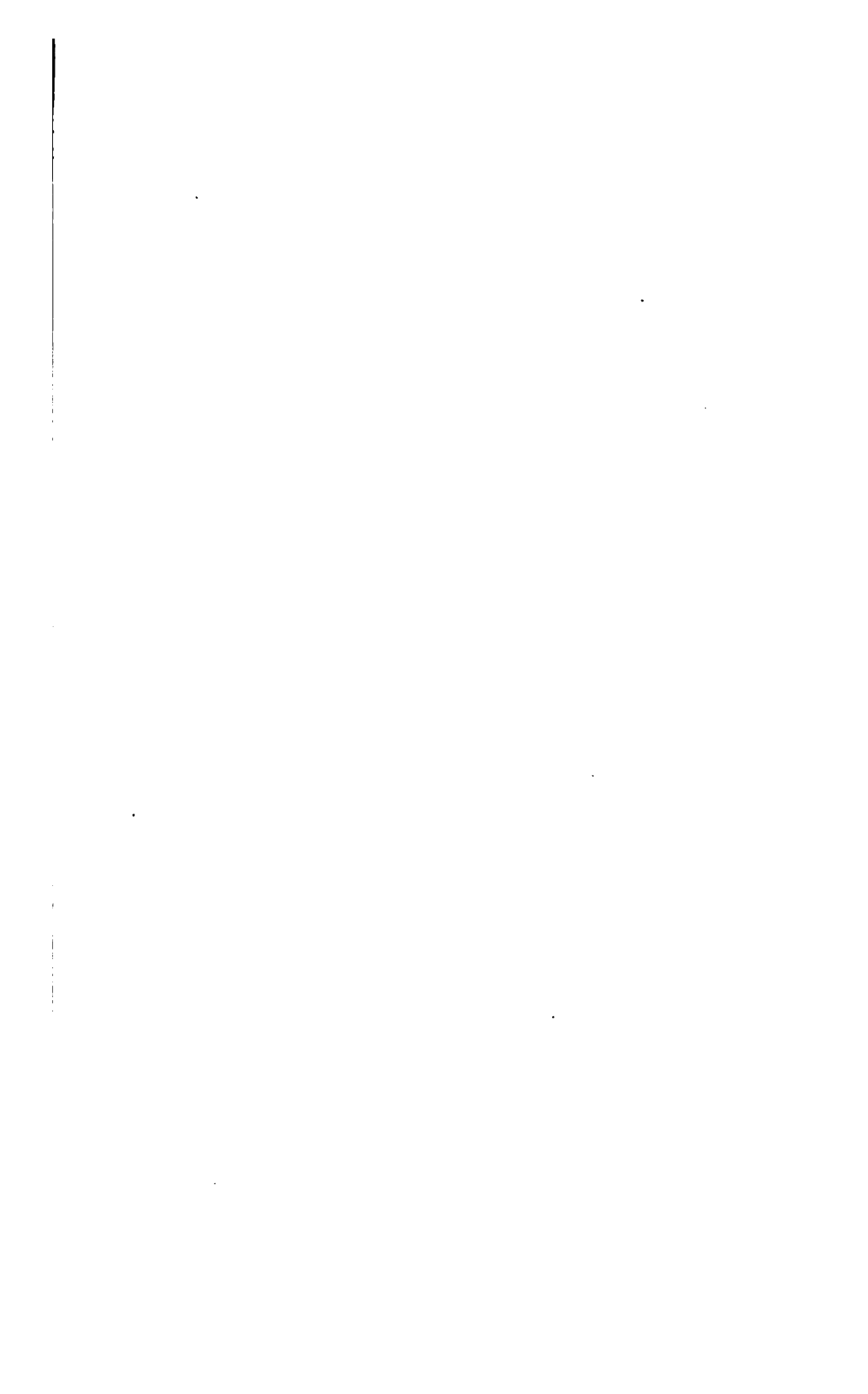

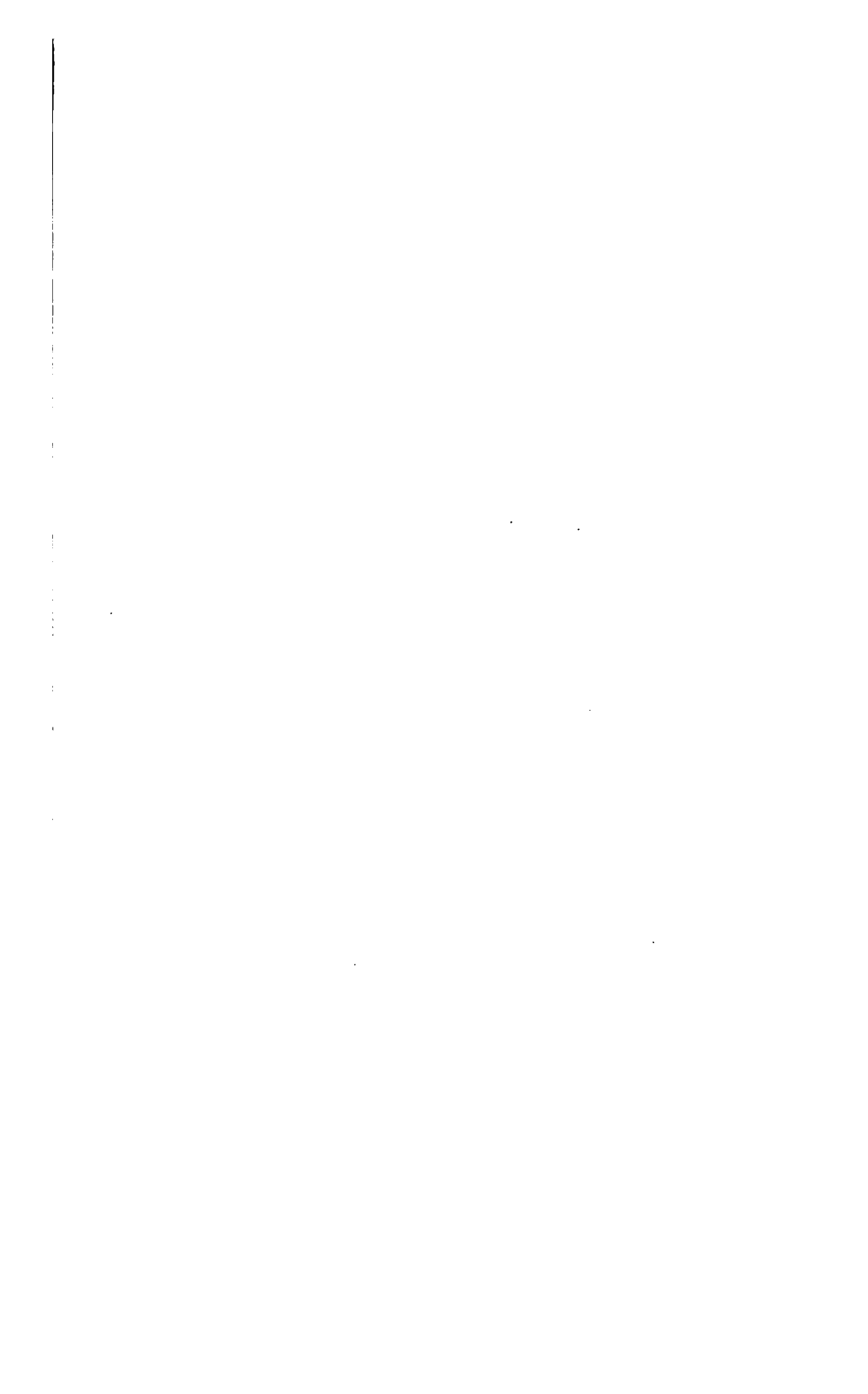

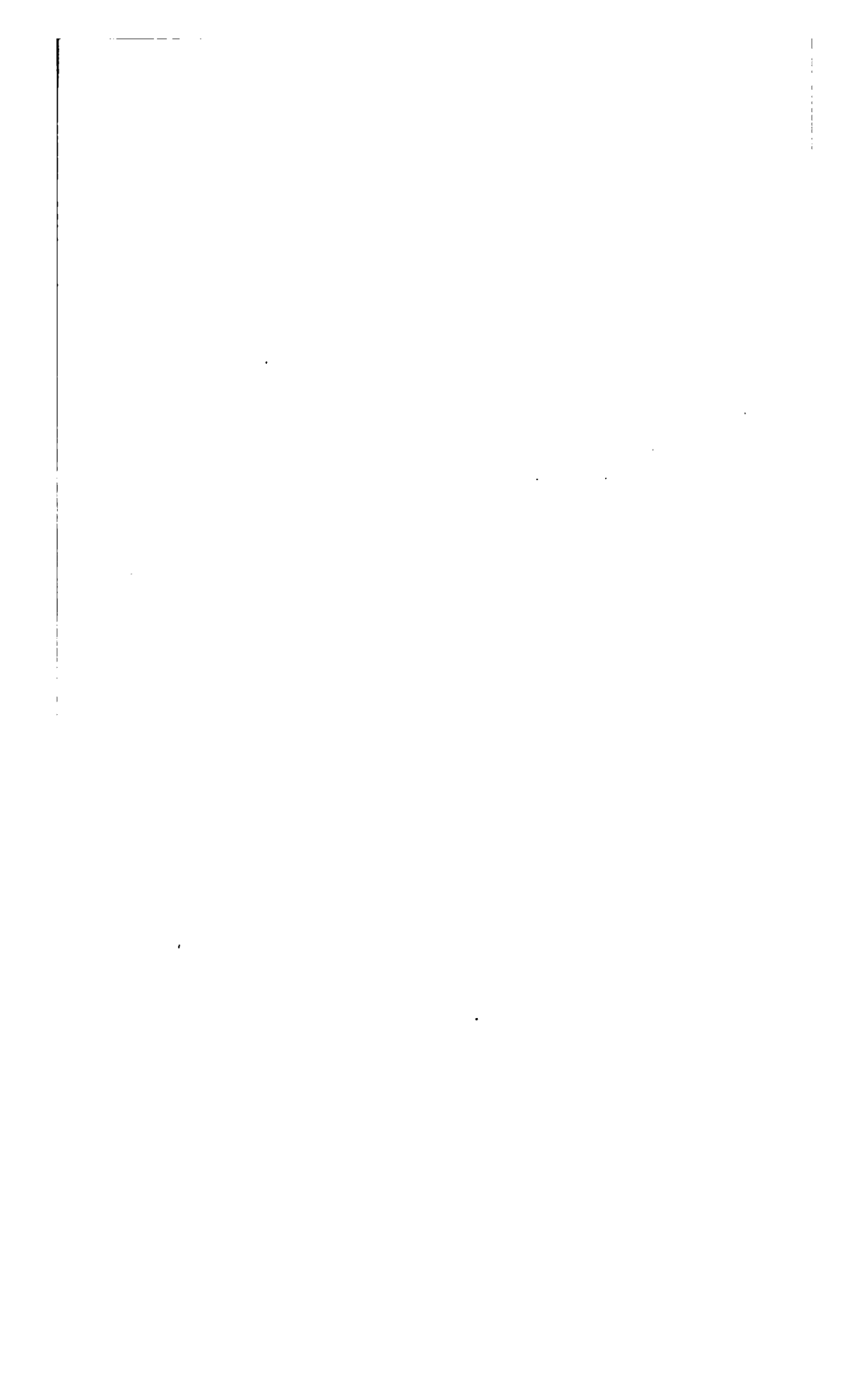

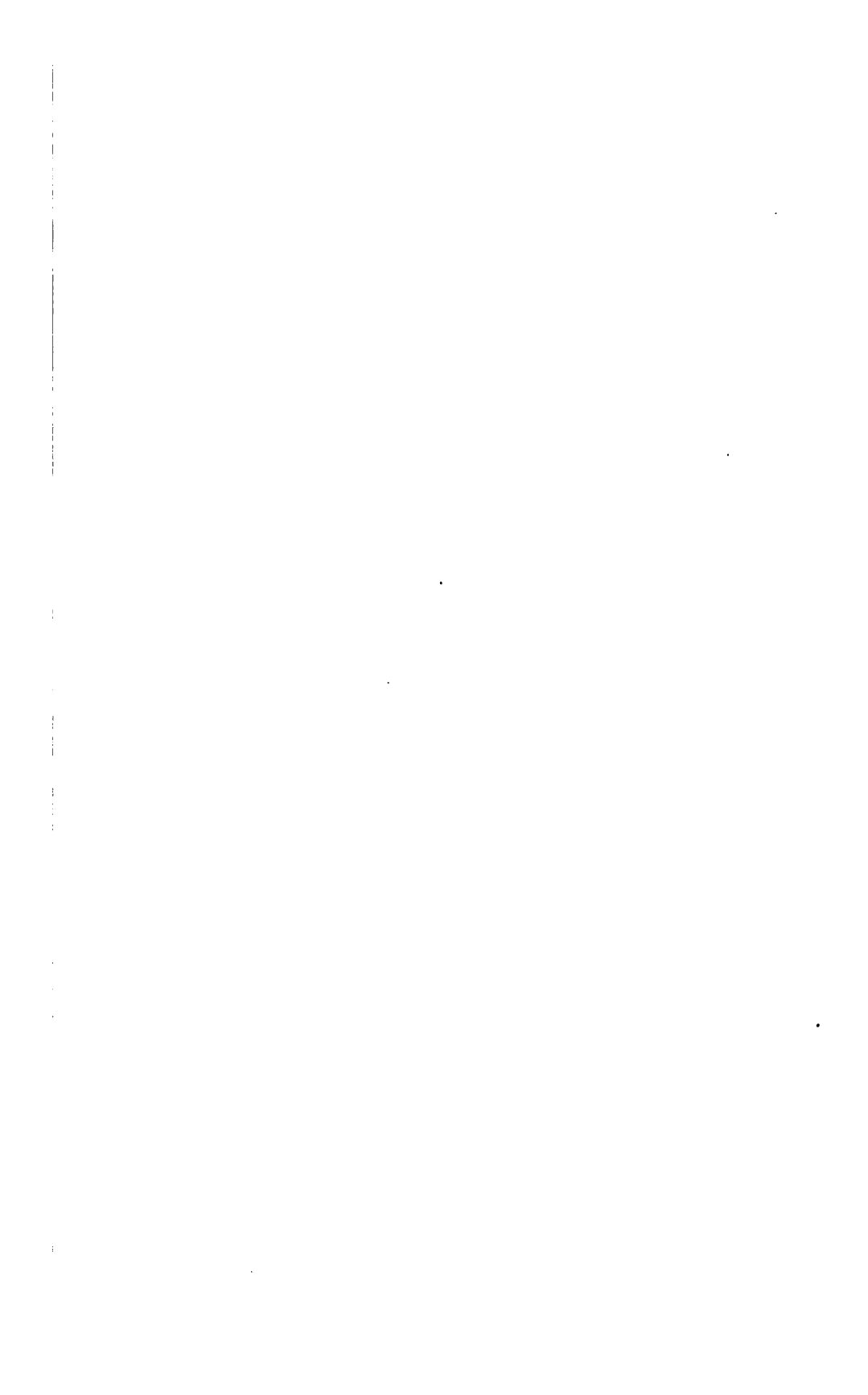

Vertical line on the left side of the page.

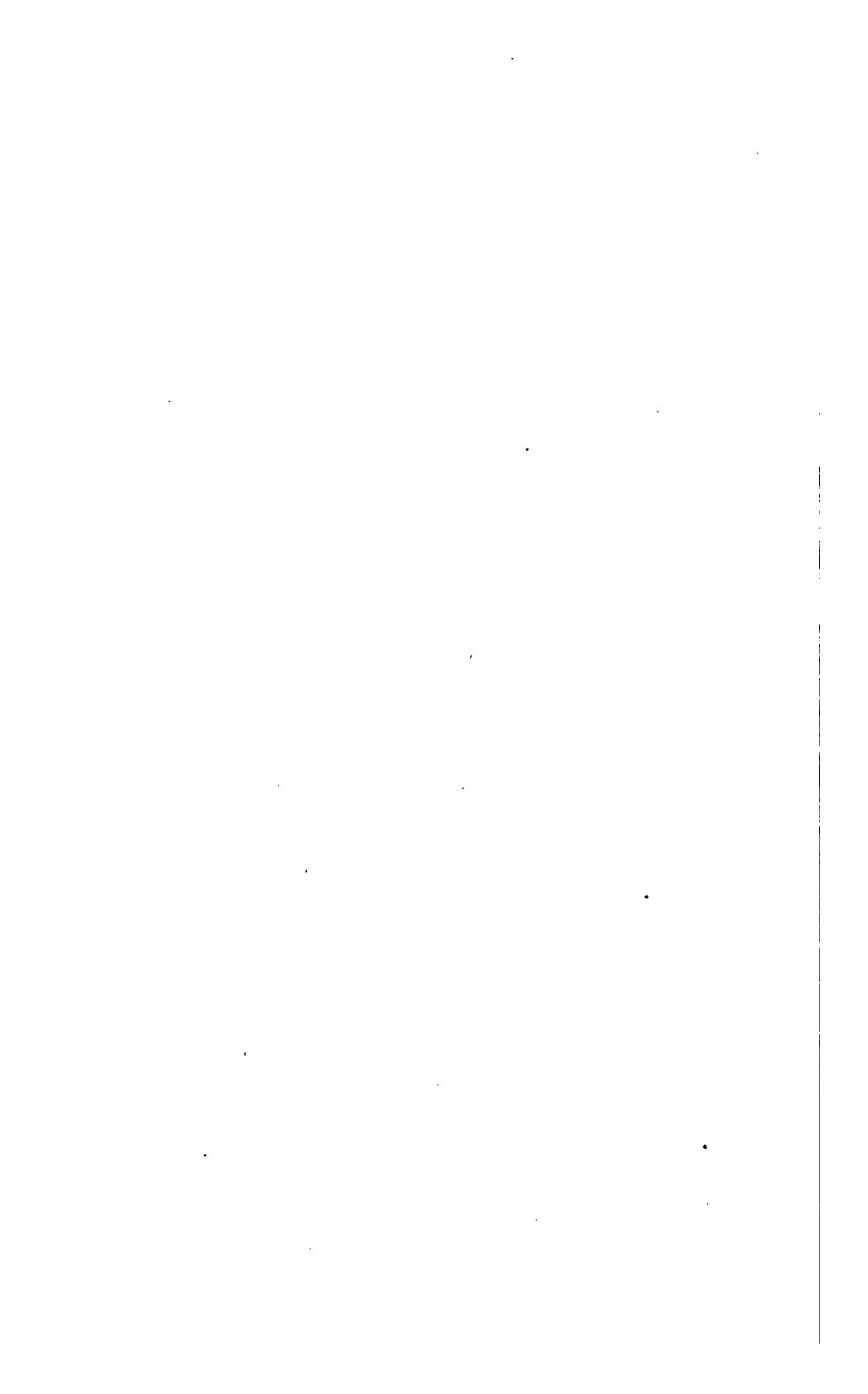
Vertical line on the right side of the page.

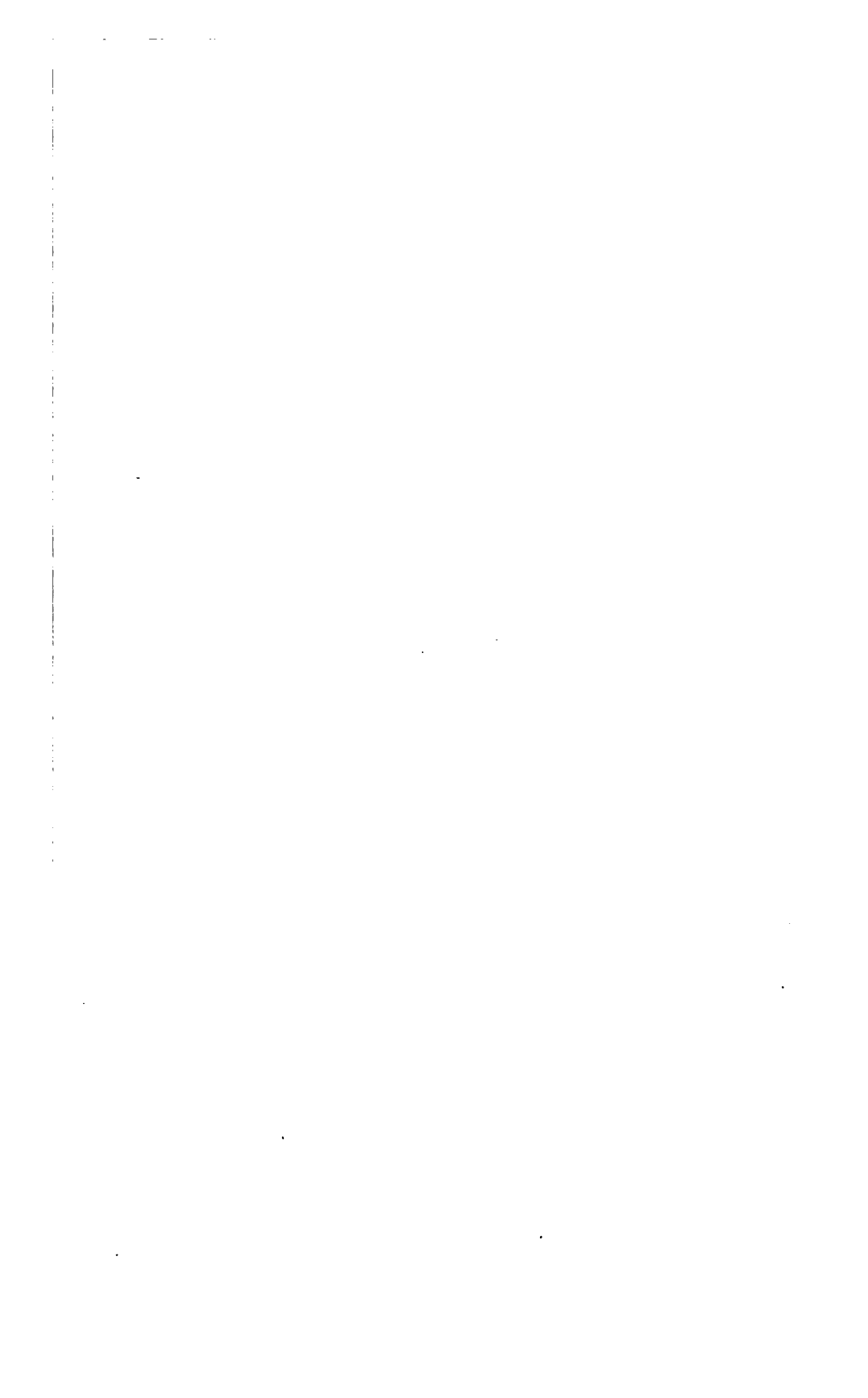

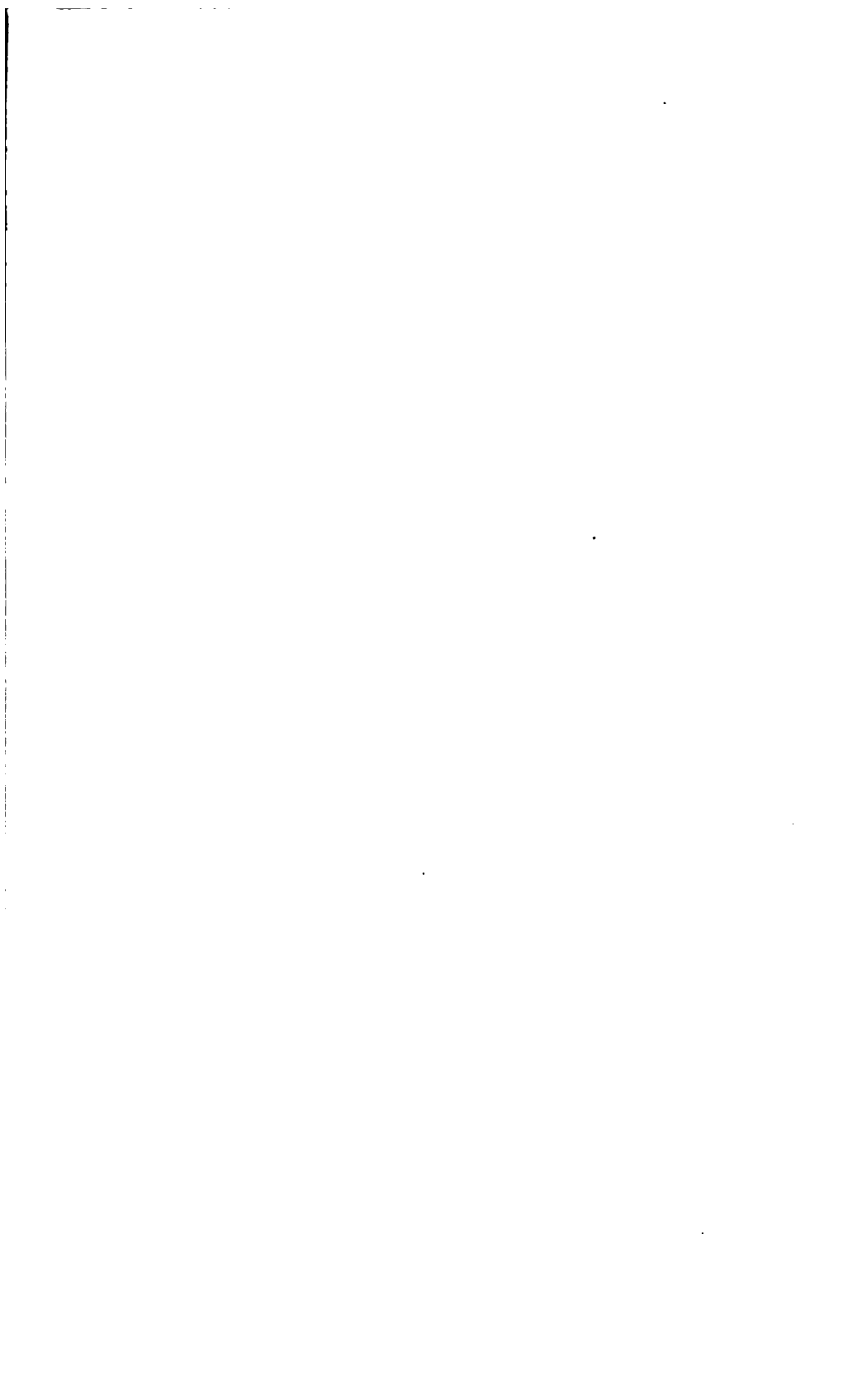

Vertical line of text on the left margin.

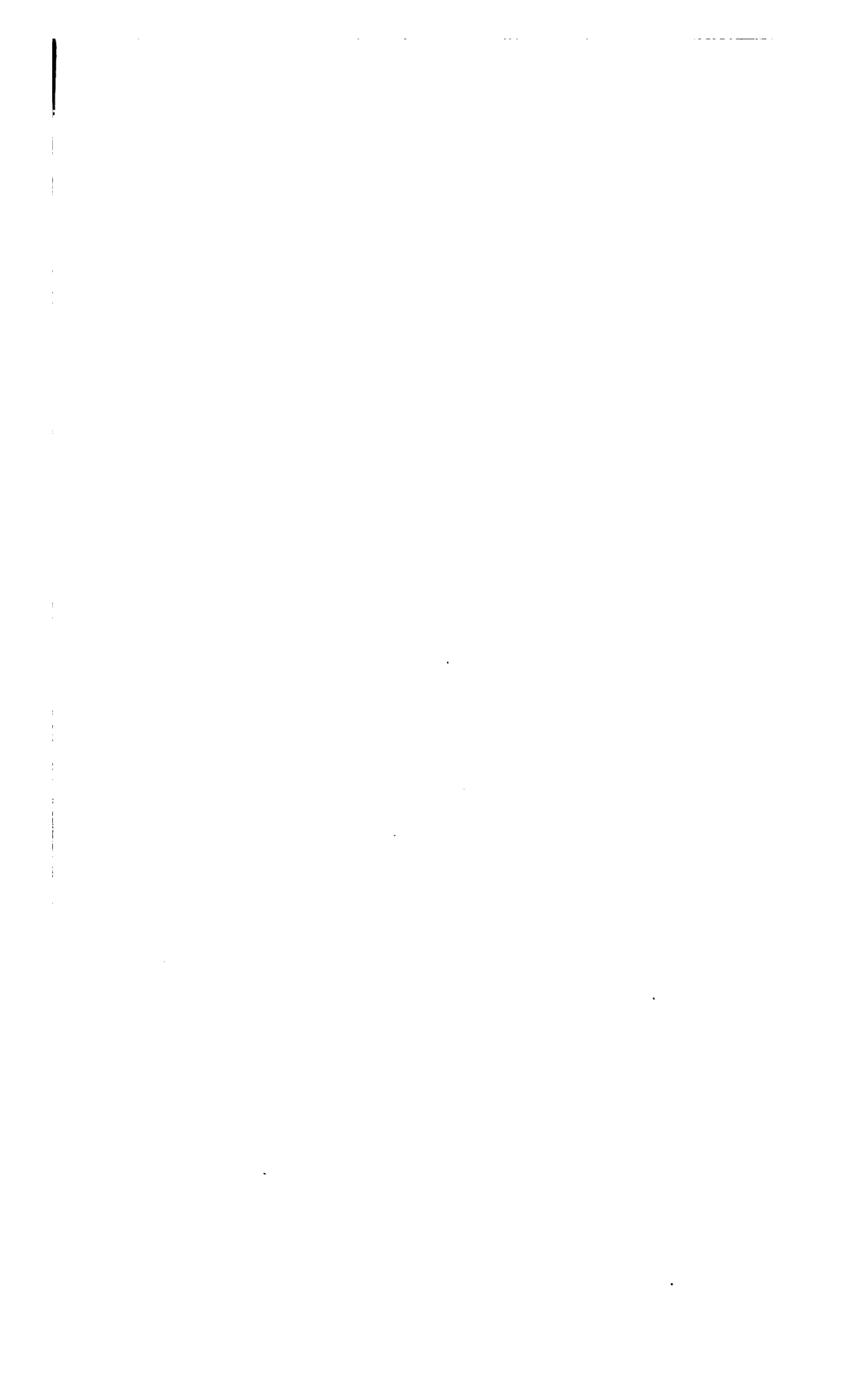
Vertical line of text on the left margin.

Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen.

Svar på hr Rollins uppsats i fjärde häftet af pedagogisk tidskrift för år 1892.

(Forts. från föreg. häfte.)

Jag öfvergår nu till den andra delen af hr R:s svar, som har följande öfverskrift:

De likbenämnda räknesättens enhet.

Hur, frestande det än kunde vara att få bemöta *alla* hr R:s »anmärkingar och iakttagelser», så tvingas jag dock — för att ej trötta läsaren — att inskränka mig till de mera viktiga i denna afdelning.

I början af sid. 164 anför hr R. mitt yttrande angående aritmetikens artificiella indelning efter de fyra enkla räknesätten m. m. (som läsaren själf kan genomgå).

Hr R:s stridssätt är särdeles egendomligt. Sedan hr R. anført mina påståenden, är det hans plikt och skyldighet att vederlägga dem, ty har han ingenting att invända, så är referatet af mina anföranden obefogadt, ty dem känner läsaren förut. I stället för att komma fram med vederläggningen, uttrycker han antingen sin förvåning eller sitt förakt eller sin förkastelsedom öfver det sagda i så bittra ordalag som möjligt. Att föra en strid på detta sätt är synnerligen lätt, men det är ej nobelt.

Oaktadt jag kunde anse mig vara befriad från att vidare yttra mig i detta ämne, så vill jag ändock göra några tillägg till det förut sagda för att ytterligare belysa frågan, som är så utomordentligt viktig. För ändamålet väljes följande räkneupp-

gift: A. inköpte varor. Han sålde dem med en vinst, hvars förhållande till inköpssumman var $\frac{4}{3}$ d. v. s. vinsten var 4 trettioendelar af inköpssumman. Försäljningssumman var 595 kr.

Huru stor var inköpssumman?

När en quatuorspeciesräknare M. skall lösa denna uppgift, så är hans första tanke: hvilket räknesätt skall användas? Han finner det ej, hvarför han vänder sig till läraren, som ger honom den upplysningen, att han skall använda multiplikation (s. k. delningsdivision kan äfven användas; i bråkräkning kan hvilket som helst af dessa bägge s. k. räknesätt användas). M. »multiplicerar» då 595 kr. med $\frac{3}{4}$. Det erhållna svaret förklarar läraren vara oriktigt. Läraren nödgas då upplysa M. om, att »multiplikatorn» skall vara $\frac{31}{35}$ i st. f. $\frac{4}{3}$. Någon förklaring öfver tillkomsten af $\frac{31}{35}$ är mycket svår att afgifva enligt »systemet», hvarför den öfverhoppas. Förekommer någon, så sker den efter en formel, som är annekterad från algebran, om hvilken vetenskap M. ej ens har en aning.

Med detta exempel har jag velat visa, hur vanskligt det är att stödja räkningen på quatuorspecies. Det är ej nog med att finna det räknesätt, som skall användas vid lösningen af en uppgift, hvilket 1869 års kommitterade påstått, utan räknaren måste äfven veta, med hvilka tal han skall räkna. — Slår man in en gång på »räknesättsvägen», så måste man också fortgå på densamma och läraren måste oupphörligen vara beredd på att hjälpa lärjungen fram öfver svårigheterna, antingen genom direkta upplysningar eller genom formler. En formel glömmes mycket fort, emedan han ej förstår den. Men äfven om han kommer i håg den, så vet han ej, när den skall användas. Därtill kommer, att det förståndsodlande elementet i räkningen helt och hållet bortfaller, hvarigenom arbetet blir för lärjungen fullkomligt intresselöst. Kommitterade af år 1869 utdömde, såsom bekant är, de extra räknesätten. Oaktadt nu 23 år äro förgångna, sedan påbudet utfärdades, så finnas de ändock kvar i de flesta räkneböcker och exempelsamlingar. Den enda verkan, som påbudet har haft, är, att rubrikerna »regulæ de tri», »bolagsräkning» o. s. v. tryckas med fin stil i marginalen i st. f. med fetstil på särskilda rader.

En lärjunge N., som ej är fängslad i quatorspeciesbojorna, löser uppgiften på följande sätt: Emedan förhållandet mellan vinsten och inköpssumman är $\frac{4}{31}$, så skola, om vinsten delas i 4 och inköpssumman i 31 lika delar, vinstens delar blifva lika med inköpssummans delar. Försäljningssumman, som är lika stor med vinsten och inköpssumman tillsammans, består således af 35 (4 + 31) sådana delar. Sålunda delas 595 kr. i 35 lika delar, då hvarje del blir 17 kr. Därefter tages 31-falden af 17 kr., som är 527 kr., hvilken är inköpssumman.

(När läraren förelägger lärjungarne dylika uppgifter, som äro ytterst allmänna, bör han till en början åskådliggöra lösningen genom räta linier uppritade på svarta taflan, som antagas föreställa de i uppgifterna förekommande storheterna. De räta linierna indelas i öfverensstämmelse med uppgifterna.)

Lösningen af en räkneuppgift sönderfaller i tvenne skilda delar: 1) En analys af uppgiften, hvarigenom vägen för räkningen utstakas. 2) Räkningen.

Af dessa delar är den första den svåraste, på samma gång, som den är den mest intresseväckande, därför att den är förståndsodlande. Ordnas nu räkningen efter »räknesätt», såsom nu sker, så bortfaller i de flesta fall den första delen, i det räkaren helt naturligt blott anstränger sig för att finna räknesättet, som skall användas och detta sker i de flesta fall på gissningens väg. Lärjungar, som sakna matematisk begåfning (och deras antal är betydligt öfvervägande), nödgas alltid tillgripa denna utväg. De uppgifter, som vanligen förekomma i exempel-samlingarna, äro därför försiktigtvis så anordnade, att lärjungarne mycket lätt kunna gissa sig till räknesättet. När vid läraremöten räkneundervisningen någon gång kommer under diskussion, så affattas nästan alltid resolutionen så, att man endast skall eftersträfvä räknefärdighet. Med räknefärdighet förstås: *dels* färdighet att analysera en uppgift, *dels* att med eller utan användning af siffror som hjälpmedel verkställa uträkningen. Den diskussion, som föregått resolutionens affattande, ger vid handen, att man med räknefärdighet endast förstått den senare delen. Lärare och lärarinnor resa hem till sina skolor glada och styrkta i sina åsikter samt bedrifva undervisningen såsom förut

d. v. s. de sysselsätta barnen endast med mekanisk räkning. Man skulle nu kunna vänta och hoppas, att barnen skola uppnå stor färdighet och säkerhet, men detta är långt ifrån händelsen. Denna mekaniska räkning inläres oftast på ett mycket lättvindigt sätt: man gifver barnen föreskrifter, huru de skola gå tillväga med siffrorna för att erhålla ett rätt svar i stället för att genom lämpliga åskådningsmedel visa, hvarför de böra gå tillväga på det uppgifna sättet. Åskådningsmedlen tala nämligen till barnen ett språk, som vi lärare ej förmå efterlikna. Genom okunnighet i grunderna för räknemekanismen begå barnen oupphörligen fel, hvarifrån de eljest varit befriade. Det är i synnerhet nollornas sättande på rätta ställen, hvaruti de mest fela. För att så fort som möjligt komma fram med barnen till den mekaniska räkningen, låter läraren dem allt för tidigt syssla med siffrorna, innan talbegreppet är klart. Vidare förbigås helt och hållet de nödiga föröfningarna. Barnen öfverlemnas att sköta sig själfva. Vid sitt räknearbete äro de nödsakade att taga till hjälp: fingrar, punkter, streck m. m., hvarigenom en mängd oarter uppkomma, som sedan äro ytterst svåra att utrota. Kontrollräkning, som är så nödvändig för barnen att använda, förbigås merendels. Den mekaniska räkningens inlärande kräfver af läraren ett planmässigt tillvägagående. Allra minst går det an, att, såsom nu sker, låta barnen sköta sig själfva utan särskilda föröfningar, som skola ske under lärarens ledning.

När jag kommer in i en skola och ser den ena lärjungen sträfva igenom sina 100 additionsexempel, en annan sina 100 subtraktionsexempel o. s. v., så ledes mina tankar till hästar, som stå tjudrade vid pålar och nödgas gnaga och gnaga om igen på det magra betet för att hemta näring.

Räkneundervisningssättet i våra skolor måste ändras så:

- 1) Att räkningen blir enkel och naturlig, hvarigenom den äfven blir fullt begriplig för barnen och i följd däraf förståndsodlande.
- 2) Att det språk, som därvid användes, är för barnen fullt fattligt. Modersmålet bör så mycket som möjligt användas, och när tekniska termer hämtade från latinet behöfva anlitas, så bör detta ej ske, förrän de äro nödvändiga, och då böra deras innebörd af läraren så tydligt förklaras, att barnen ej missuppfatta

dem, hvilket så ofta plägar vara händelsen. 3) Att lärjungarne kunna reda sig med frågor, som förekomma i det dagliga affärlifvet.

Vi skollärare borde mera än som nu sker taga reda på arten af de frågor, som förekomma i det dagliga affärlifvet, i st. f. att idisla med räkneuppgifter ärfda från forntiden, som aldrig nu förekomma, och som till på köpet mången gång äro falskt beräknade (sammansatta regula de tri-uppgifter). Våra sociala förhållanden, som blifva allt mer och mer invecklade, gifva uppslag till nya räkneuppgifter. — När det nu omöjligen kan medhinnas i våra skolor att genomgå alla arter af räkneuppgifter, så är det en tvingande nödvändighet att bedrifva undervisningen så, att den blir verkligt förståndsodlande. Sker detta, så skola sedan våra lärjungar på egen hand eller med en ringa hjälp kunna lösa de räkneuppgifter, som sedan möta dem i det praktiska lifvet.

På sidan 44 i mitt förra svar nämnde jag, att man i bråkläran vid tydandet af en del produkter och förhållanden (kvoter) måste utbyta *delarnes antal* mot *förhållande, det hela* mot *den föregående* och *hvarje del* mot *den efterföljande*, men anmärkte, att man redan i läran om de hela talen kunnat upptaga dessa benämningar, hvarigenom full öfverensstämmelse vunnits, och att det var *pedagogiska* skäl, som höllo mig tillbaka, ty *delarnes antal* var för barnen lättfattligare än *förhållande*. Därpå svarar hr R.:

»Principen för aritmetikens behandling har han (undert.) funnit i begreppen det hela, delarna och deras antal. Men han nödgas snart nog medgifva, att den ej alltid kan användas vid tydandet af produkter och förhållanden (kvoter) på bråklärens område.»

På sid. 42 i mitt svar står, att principen om det hela, delarna och deras antal är synnerligen lämplig till att göra barnen förtrogna med talen och deras egenskaper, hvilket är någonting helt annat, än hvad hr R. sagt. — Vidare anmärkes, att, om *pedagogiska* skäl ingenting betyda för hr R., så borde åtminstone hans hederskänsla förbjuda honom, att, när han anför sin motståndares yttranden, utesluta dem, som för motståndaren äro

de viktigaste. För öfrigt borde hr R. känna till: att allt hvad som gäller om det allmänna äfven gäller om det enskilda; men att allt hvad som gäller det enskilda ej alltid gäller om det allmänna. (Det är just mot denna sistnämnda lag, som »systemet» brutit, då det i bråkläran upptagit orden »multiplicera» och »dividera», som passa i läran om de hela talen, men ej i läran om bråktalen. Uttrycket: »multiplicera med en fjärdedel» är en orimlighet, ty orden »multiplicera» och »fjärdedel» motsäga hvarandra. Man har här begått samma fel, som jag skulle hafva gjort, ifall jag sagt delarnas antal vara »en fjärdedel» »Man ser grandet i sin broders öga, men bjälken i sitt eget blifver man icke varse.» Hr R. måtte anse tidskriftens läsare sakna all omdömesförmåga, då han tillåter sig, att dels förvrida dels stympa sin motståndares anförande.

Längre ned på sidan 164 säger hr R.:

»Han (undert.) uttrycker sin förvåning öfver, att man vid bråkräkning icke upptagit begreppet *förhållande*, hvarigenom alla svårigheter skulle vara undanröjda. Hvad väsentligt skulle vara vunnet med upptagande af detta *namn*, må lemnas därhän, ty *saken* är, såsom jag förut erinrat, redan tillstädes och definierad i och med kvoten vid innehållsdivision.»

Om hr R. förelägger sina lärjungar uppgifter hämtade från »Lärogången», sid. 101—106, så torde det ganska snart bli klart äfven för hr R., huru nödvändigt det är att skilja mellan två så skilda begrepp som *kvot* och *förhållande*, när talläran tillämpas på *verkliga* storheter. Låtom oss nu till en början granska definitionen å den s. k. innehållsdivisionskvoten, sådan den allmänt förekommer uti läroböckerna.

»Kvoten mellan tvenne storheter a och b af samma slag, är det tal, som utmärker, huru många gånger b innehålles i a.» Denna definition är strängt taget blott giltig, då a är en mångfald af b. Den är alldeles oduglig, då b är större än a, ty om en storhet kan man aldrig säga, att den innehålles i en mindre. Definitionen är således *för trång* och således enligt den obehagliga logiken *falsk*. Emellertid har den gällt som riktig, och man har utgått från denna falska definition för att leda sig till

sättet att beräkna en »innehållsdivisionskvot». Antag den, som skall beräknas, vara:

$$\frac{3}{4} \text{ m.} : \frac{1}{2} \text{ m.}$$

(Vanligen användas för ändamålet ej verkliga storheter utan tal, hvarigenom härledningen blir ännu ofattligare.)

Det sker på följande »klassiska» sätt: $\frac{1}{2}$ m. innehålles i 1 m. 6 ggr, således innehålles $\frac{1}{2}$ m. i $\frac{1}{2}$ m., som är 4 ggr mindre, 4 ggr mindre än 6 d. v. s. $\frac{2}{3}$ ggr. Uti $\frac{2}{3}$ m., som är 3 ggr större än $\frac{1}{2}$ m. måste $\frac{1}{2}$ m. innehållas 3 ggr mer, d. v. s. $\frac{10}{6}$ ggr, då måste $\frac{2}{3}$ m., som är 5 ggr mer än $\frac{1}{2}$ m. innehållas i $\frac{2}{3}$ m. 5 ggr mindre, således $\frac{10}{6}$ eller $\frac{5}{3}$ ggr.

Därur extraheras receptet för den s. k. »innehållsdivisionen»: »vänd upp och ner på divisorn och multiplicera», hvilken är densamma, som gäller för den s. k. delningsdivisionen.

Tror verkligen hr R., att barnen kunna fatta definitionen och den därur gjorda härledningen, som vimlar af oriktiga uttryckssätt, och är det tänkbart att lärjungen skall hafva någon nytta af ofvanstående sammelsurium, då det blir fråga om att tillämpa sina med »svett och möda» förvärfvade kunskaper på lösning af praktiska räkneuppgifter? — Att förhållandet mellan $\frac{3}{4}$ m. och $\frac{1}{2}$ m. är $\frac{3}{2}$ kan lätt tydliggöras för barnen. Bägge längderna uppritas på svarta tafian och uppdelas i delar, som äro lika stora med längdernas största jämna del, som är $\frac{1}{2}$ m. Längden $\frac{3}{4}$ m. innehåller då 9 och $\frac{1}{2}$ m. 10 delar. Längden $\frac{3}{4}$ m. innehåller således 9 delar, som äro tiondelar af $\frac{3}{4}$ m., hvadan man säger, att

$\frac{3}{4}$ m. är 9 tiondelar af $\frac{3}{4}$ m. eller med andra ord:

Förhållandet mellan $\frac{3}{4}$ m. och $\frac{1}{2}$ m. är $\frac{3}{2}$, som återgifves i matematisk skrift med

$$\frac{3}{4} \text{ m.} : \frac{1}{2} \text{ m.} = \frac{3}{2}.$$

(Öfversättningen: » $\frac{3}{4}$ m. innehålles i $\frac{1}{2}$ m. $\frac{3}{2}$ gånger» af denna likhet är orimlig.)

I ofvanstående sats förekomma tvenne längder $\frac{3}{4}$ m. och $\frac{1}{2}$ m., hvilka jämföras med hvarandra, samt ett tal $\frac{3}{2}$, som angiver sambandet dem emellan. Allteftersom man i satsen vill framhålla $\frac{3}{4}$ m. (den föregående) storheten, som jämföres, eller $\frac{1}{2}$ m. (den efterföljande) storheten, i afseende på hvilken jämförelsen

sker, eller talet $\frac{9}{10}$ (förhållandet) återgifves sambandet på följande tre sätt:

$$1) \frac{9}{10} \cdot \frac{2}{3} \text{ m.} = \frac{2}{5} \text{ m.}$$

$$2) \frac{2}{3} \text{ m.} : \frac{9}{10} = \frac{2}{3} \text{ m.}$$

$$3) \frac{2}{3} \text{ m.} : \frac{2}{3} \text{ m.} = \frac{9}{10}.$$

Längden $\frac{9}{10} \cdot \frac{2}{3}$ m. eller $\frac{2}{3}$ m. säges vara *produkt* af $\frac{9}{10}$ och $\frac{2}{3}$ m., längden $\frac{2}{3}$ m. : $\frac{9}{10}$ eller $\frac{2}{3}$ m. säges vara *kvot* af $\frac{2}{3}$ m. och $\frac{9}{10}$, samt talet $\frac{2}{3}$ m. : $\frac{2}{3}$ m. eller $\frac{9}{10}$ säges vara förhållandet mellan $\frac{2}{3}$ m. och $\frac{2}{3}$ m. När man räknar med *verkliga* storheter, så är *kvoten* äfven en verklig storhet (här en längd), då däremot *förhållandet* alltid är ett tal. (De tekniska termerna *produkt* och *kvot* kunna mycket väl undvaras vid den grundläggande undervisningen i bråkläran och dess tillämpningar. Däremot är ordet *förhållande* nödvändigt, emedan det begrepp, som det representerar, är ett af matematikens viktigaste.) Här af finner man, huru vidt skilda de begreppen äro, som angifvas med orden *förhållande* och *kvot*. Att benämna dem med samma namn, såsom hr R. vill, skulle leda till den största förvirring och oreda. För mig är det ofattligt, huru en framgångsrik undervisning i bråkläran och dess tillämpningar skall kunna ske utan ett strängt åtskiljande af de bägge begreppen genom särskilda namn. Man kan sätta i fråga, huruvida *namnet* »förhållande» är lämpligt eller ej. Olika författare hafva föreslagit följande benämningar: *mätetal*, *måttstal*, *storlekstal*, *ration*, *rationsexponent* m. fl., men emedan den allmännast använda är *förhållande*, har den af mig blifvit vald. Här af bör det blifva klart äfven för hr R., att det ej är mitt påfund att åtskilja de bägge begreppen genom särskilda namn. Ytterligare skäl må anföras: Analogien

$$\frac{2}{3} \text{ m.} : \frac{2}{3} \text{ m.} = 18 \text{ kr.} : 20 \text{ kr.}$$

öfversättes med:

förhållandet (ej kvot) mellan $\frac{2}{3}$ m. och $\frac{2}{3}$ m. är lika med förhållandet mellan 18 kr. och 20 kr, emedan det ena såväl som det andra förhållandet är talet $\frac{9}{10}$.

(Skulle m. borttagas efter $\frac{2}{3}$ och kr. efter 20, så skulle analogien (ekvation) blifva orimlig, emedan den förra *kvoten*, är $\frac{9}{10}$ m. och den andra är $\frac{9}{10}$ kr., hvilka naturligtvis ej äro lika stora. Skulle bägge m. och bägge kr. borttagas, så skulle den åter blifva sann och då kunde man tyda bägge talen, antingen

som *kvoter* eller som *förhållanden*.) Vidare kan anföras, att i matematiska och fysiska läroböcker användes alltid ordet *förhållande* (ej kvot) i definitionerna å π , de trigonometriska talen, egentlig vikt, egentligt värme o. s. v. När nu ordet *förhållande* oupphörligen förekommer i den matematiska literaturen, så kan det ej annat än väcka synnerlig förvåning, att det begrepp, som motsvarar ordet ej klargöres för lärjungarne. När detta ord sedan möter dem i matematiken, så befinnas de egade mest dunkla och virriga föreställningar om detta ords innebörd. Felet består däri, att man på en mycket kort tid genomgår en abstrakt bråklära, där kvot och förhållande sammanblandas, och därefter tillämpar denna på konkreta storheter. I forna tider gällde som lag vid undervisningen, att man skulle börja med det abstrakta och därefter öfvergå till det konkreta. Man fann sedan, att denna abstrakta undervisning lemnade blott en ytlig minneskunskap, som för lärjungen var oanvändbar. Därefter yrkades, att undervisningen i det abstrakta och det konkreta skulle gå jämsides. I den pedagogiska världen har nu en annan vind börjat blåsa. Man yrkar nu, att lärjungarne först skola göras *fullt* förtrogne med det konkreta och därefter öfvergå så småningom till det abstrakta, hvarvid synnerlig vikt fästes vid, att lärjungarna öfvas, att själfva ur det konkreta leda sig till regeln, som då blir för dem verkligt lefvande. Öfverallt hör man fullt berättigade klagomål öfver de små resultat, som räkneundervisningen i våra skolor lemnar. Regeringen tillsätter kommittéer för att råda bot för det onda. En mängd läroböcker och exempelsamlingar utarbetas och omarbetas i öfverensstämmelse med kommitteernas betänkanden (man förvånar sig med skäl öfver de respektive författarnes beredvillighet och tillmötesgående att foga sig efter hvarje nytt förslag). Stundom ser man, att en och annan författare bjuder till att vara själfständig och ger ut räkneböcker med *regler* trots kommitterades »betänkande».

(Får man sätta tro till förläggares annonser, så skulle det hafva skett på yrkande af lärare och till och med — folkskoleinspektörer.) Meningen är naturligtvis, att barnen skola inlära dessa *regler*. Om dylika böcker med *regler* komma till större

användning i våra skolor, så har undervisningen i räkning tagit ett *stort* steg — baklänges. Det var längesedan pedagogiken utdömde reglerna vid den första undervisningen.

Nya böcker antagas i skolorna och utbytas efter en kort tid mot andra, då ingen förbättring inträder, oaktadt lärarne anstränga sig af alla krafter. Man har aldrig ens satt i fråga, att felet möjligen kunde ligga i räkneläraans ordnande efter quatuorspecies. Min enskilda tro är, att felet just ligger däri, och att någon märkbar förbättring ej skall ernås, förrän man slår in på en annan väg, som är för barnen enklare och naturligare.

På sid. 45 af mitt förra svar nämnde jag, att ordet *multiplicera* i bråkläran stundom betyder *mångfaldiga*, stundom *dela*, stundom *bäggedera i förening*; att ordet *dividera* hade samma betydelser, men ändock angaf en annan handling än *multiplicera*, samt anmärkte, att detta var orimligt o. s. v. I slutet af sid. 164 har hr R. anfört dessa mina yttranden — han har till och med anmärkt min djärfhet att hafva skämtat öfver det »högviktiga» ämnet — men trogen sin taktik glömmer han att vederlägga det sagda; han öfvergår i stället genast till den barska »klämman», hvilken skulle presentera sig ganska bra, ifall den föregåtts af en *grundlig* vederläggning och utredning af frågan, men emedan dessa nu saknas, så sväfvar »klämman» i luften och gör ett öfvervägande komiskt intryck. »Klämman» har följande lydelse:

»När nu läsaren ser dessa åsikter framställda, så väntar han blott, att konsekvensen skall dragas, och att hr N. äfven skall yrka på de gamla räknetecknens afskaffande. Hvad skall man göra med gemensamma tecken för räkningar och resultaten af operationer, hvilka omöjligen kunna sammanfattas i en rimlig definition? Men nej, här stannar hr N:s reformifver, ty ett steg till och rimlighetens gräns vore öferskriden. Saken och tecknet måste finnas kvar, men namnet får ej användas.»

Hvad »räknetecken», »tecken för räkningar», »tecken för resultaten af operationer» hafva att skaffa med de skiftande och de med hvarandra motsägande betydelserna af orden multiplicera och dividera, har man svårt att fatta. Emedan hr R. ej anfört något angående hufvudfrågan, så vill jag ytterligare redo-

göra för mina åsikter angående de s. k. operationstecknen, eller som hr R. stundom kallar dem »räknetecken», hvilka han omnämnt i klämmen.

Såväl i »läroängän» som i mitt svar har jag mycket tydligt uttalat, att de s. k. operationstecknen +, —, . eller ×, :, √, log, sin., cos, o. s. v. äro tecken, som jämte siffror och bokstäver användas för att angifva tal eller verkliga storheter, samt att det är en *missuppfattning* att betrakta dem såsom tecken för vissa räkningar, som skola verkställas med talen, som de åtskilja. (Man skulle kunna kalla dessa tecken extra taltecken.) Jag har vidare påpekat, att det endast är de bestämda hela talen, som ensamt med siffror kunna betecknas. För betecknandet af de öfriga talen, hvilkas antal är oändligt många gånger större än de bestämda hela talens, äro dessa tecken nödvändiga. Därtill kommer mitt uttalade omdöme, att vårt talbeteckningssystem är utmärkt. Oaktadt hr R. känner till allt detta, så har han ändock »panna» att påstå, att konsekvensen af mina yttranden är dessa teckens afskaffande. — Det hade varit hr R:s uppgift att visa, att min uppfattning är oriktig, innan han framkommit med sina högtrafvande fraser, men detta har han ej gjort, utan tvärtom gifvit mig rätt i min uppfattning, men sagt, att man skall dröja med uttalandet af den fulla sanningen, till dess lärjungarne kommit fram till algebran, då man skall — såsom hr R. behagar uttrycka sig — »modifiera och precisera» de förut använda definitionerna. — Mer härom i det följande.

Jag öfvergår nu till en fullständigare utredning af dessa teckens betydelse. Man öfversätter »7 + 8 + 9» med: Du skall addera talen 7, 8 och 9 och »85 : 5» med: »Du skall dividera 85 med 5», och allting är godt och väl. Så träffar man på »3 : 7», som lärjungen naturligtvis äfven öfversätter med: »Du skall dividera 3 med 7». Lärjungen är då »ställd»; han kan ej företaga sig någonting. Likväl säger hr R. på sid. 411 i sin anmälan: »Likaså fattar han (lärjungen) *lätt*¹⁾, att »3 : 7» betyder, att 3 *skall*¹⁾ delas i 7 lika delar». Huru det är möjligt för lärjungen

1) Kursiveradt af undert.

att fatta, att en handling *skall* verkställas, som är utförbar, är för mig en gåta. Var det då så underligt, att jag af hr R. fordrade en redogörelse för, huru denna räkning *skulle* ske, då han sagt, att lärjungen *lätt* fattar den? (Se noten å sid. 163.) När lärjungarne kommo till sådana uttryck som »3 : 7», så borde läraren hafva sagt, att den öfversättning, som hitintills blifvit gifven, var *falsk* (definitionen på uttryckets betydelse var för *trång* och således enligt logikens obevekliga lagar *falsk*) samt anført den rätta tydningen. I stället uppfann man — för att rädda situationen — följande öfversättning: »3 : 7» är en tecknad division (härifrån härleder sig det märkliga uttryckssättet: »tecknad räkning»), hvilken öfversättning är fullkomligt meningslös. Den var blott afsedd att lura barn (»knepet» har ej heller lyckats finna efterföljd vid tydningen af de öfriga »extra tecknen»;

så-
 lunda säger man ej, att t. ex. $\sqrt[5]{7}$ är en tecknad rotutdragning). Nu säger hr R., att den gamla öfversättningen ändock bör följas, emedan den bättre tilltalar barnen än den riktiga, då de genom tecknet få angifvet, hvad som skall *göras*. Hr R. borde hafva uttryckt sig på följande sätt: »Ifrån barndomen har jag blifvit vand vid att uppfatta tecknen på det gamla sättet och inplantat samma åskådningssätt hos mina lärjungar och har ej därpå funnit några menliga följder. Huruvida det vore *bättre* eller *sämre* att genast från början göra barnen förtrogna med tecknens *verkliga* betydelse, kan jag omöjligen yttra mig om, då jag ej pröfvat saken.» — Den ståndpunkt, som nu hr R. intager, har jag äfven intagit. Jag lemnade den för ungefär 30 år sedan och kommer aldrig mer att återvända dit. Sedan denna tid har mitt trägna arbete i skolan och mitt förstånd gifvit mig tydliga anvisningar, att jag genast från början borde för barnen omtala den fulla sanningen. Några menliga följder häraf har jag ej kunnat märka. Barnen fatta lätt tecknens betydelse och verkställa sina räkningar i öfverensstämmelse härmed. (Antalet af de »extra tecken», som behövas för den undervisning, som här är i fråga, är fyra. Antalet är således ej afskräckande stort). När de t. ex. få upplysning om, att » $\frac{1}{4}$. 36 kr.» betecknar en penningssumma, som är 3 fjärdedelar af 36 kr., så uppgifva de utan

några föreskrifter om räknesätt och uppställningar m. m., att penningssumman är 27 kr., och när de få veta, att » $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{1}{2}$ » betecknar en längd, hvaraf $\frac{3}{4}$ m. utgör hälften, så säga de, att denna längd är $\frac{3}{4}$ m., utan något mitt åtgörande. Däremot har jag sett och ser ännu oupphörligen många menliga och afskräckande följder af det gamla åskådningssättet. Mångfaldiga gånger har det väckt min förtviflan, då jag till lärjungar, som fullständigt genomgått sina räkneböcker, framställt enkla räknefrågor och i stället för svar erhållit följande: »jag vet ej, hvad jag skall göra». Då jag bedt dem genomgå uppgiften och noga begrundade den, hafva de visat sig därtill vara oförmögna, emedan de saknat öfning. Detta är frukten af den »draksäd» man utsått. Uppgifterna, torde någon invända, hafva varit för svåra. Nej — de hafva varit så enkla, att barn, som hafva vants vid att tänka, med lätthet afgifvit rätt svar, oakadt de ej förr hört dylika frågor.

(Forts.)

K. P. Nordlund.

Några ord i frågan om »lektorer och adjunkter».

Ett litet inlägg i denna fråga torde förtjena ett billigt afseende, ehuru undertecknad icke varit i tillfälle att taga del af alla dertill hörande uppsatser.

Att en lärares kall är lika mödosamt, i hvilken klass han än undervisar, torde i allmänhet kunna medgifvas. Deraf skulle följa, att tjänstgöringstiden i allmänhet borde vara lika stor för alla lärarne vid ett läroverk och bero på behovet derstädes.

Hvad åter undervisningen i de högre klasserna angår, fordrar denna obestridligt ett större mått af kunskaper och förmåga att följa med vetenskapernas utveckling och framsteg.

Derföre har man såväl här som i andra länder ansett, att de kunnigaste lärarne skulle vara »öfverlärare», och gifvit dem högre lön. Man har af dem fordrat en högre examen, doktorsgraden, och svårare prof. Deras studier och framstegen deri

betingas ej blott af ökade kostnader för den akademiska kursen utan äfven af deras flit, arbete och begåfning. Att dessa lärare blifva bättre aflönade, är väl icke obilligt.

Dock måste skolan på dem ställa en oeftergiflig fordran, att de verkliga skola vara *skickliga* att undervisa på sin plats. Deras »lärdomsmeriter» böra icke bestå i vanliga »specialafhandlingar» utan hufvudsakligen i de betyg, de förskaffat sig i examina, under profärskurser och vid lektorsprof. Vid de senare borde den sökande mer än hittills genom omfattande teser i de till tjensten hörande ämnena söka visa sin skicklighet både som pedagog och vetenskapsman. Om dessa prof kunde afläggas inför en examenskommission i hufvudstaden eller vid ett universitet, skulle många olägenheter kunna afhjelpas. Utnämning skulle kunna ske i K. Ecklesiastikdepartementet.

Det vore äfven önskligt, att hvarje fullständigt högre läroverk kunde få ett tillräckligt antal af »öfverlärare» (lektorer).

Hvad åter de öfriga lärarne, »adjunkterna», beträffar, vore önskligt, att deras verkliga kunskaper mer än hittills vid lärareplatsernas tillsättande beaktades. Alltså bör en »licentiat» hafva ett visst företräde framför en »kandidat», så att icke ensamt den vid lärareprovet visade lättheten att undervisa blir den viktigaste befordringsgrunden. Jag har under min långa tjenstetid sett rätt många, som aflagt lysande lärareprof, blifva temligen klena eller ointresserade lärare, och tvärtom. Dessa prof skulle äfven kunna afläggas inför en examenskommission. Utnämning skulle kunna ske genom eforus, rektor och en af den förre för hvarje gång tillkallad »sakkunnig».

Linköping den 20 oktober 1892.

N. C. Kindberg.

Litteraturanmälan.

Die Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau, besprochen von *G. Uhlig*. Heidelberg 1892. XXIV + 104 s. imp. 8:o.

Denna stora broschyr är en högst intressant företeelse inom den nyaste pedagogiska litteraturen, ej minst för oss, som så länge skördat frukterna af det skolsystem med latinlös underbyggnad, hvilket de nyaste skolreformatörerna i Tyskland ansett vara för sina syften det lämpligaste. Som bekant, har der en mängd sådana uppträdt under de senare åren med begäran att

få de skandinaviska ländernas, särskildt Sveriges, skolsystem infördt vid de tyska gymnasierna, således med uppskjutande af latinet till fjerde och grekiskan till nedre sjetten klassen. En jättepetition anskaffades i detta syfte, och frågan var före i den tyska riksdagen, dock utan att vinna pluralitet. Tysklands unge kejsare var en tid intresserad för saken och sammankallade under hösten 1890 till Berlin en stor konferens af de mest framstående representanter för statsförvaltning, industri, universitet, kyrka och gymnasium från hela det tyska riket. Efter en långvarig, ytterst grundlig och mångsidig diskussion utföll kongressens beslut så, att de gamla språken *icke* skulle framflyttas utan inträda som nu: latinet i 1:a (lägsta) klassen och grekiskan i den fjerde. Beslutet fattades med 28 röster mot 15¹⁾.

I ett annat afseende medgaf deremot konferensen en obetydlig inskränkning i tiden för de klassiska språken, nämligen så, att antalet timmar skulle kunna något litet minskas. Det var hufvudsakligen den prussiska regeringen, som tog fasta på detta medgifvande och tog bort en eller två timmar i hvarje klass, hvar emot sydstaternas flesta regeringar beslutit att bibehålla det gamla, mycket höga timantalet från början till slut. Med denna obetydliga minskning i blott några af staterna kunde reformvännerna naturligtvis icke vara belåtna. De fortsatte och fortsätta sin agitation för det beprisade svenska systemets införande.

Men motpartiet, vännerna af de tyska gymnasiernas fortfarande orubbad bestånd och af en grundlig skol- och nationalbildning på klassisk grundval, har ej heller varit tiggande och överksam. En »humanistisk förening» bildades redan år 1889 (då den förut nämnda jättepetitionen började sättas i gång) i syfte att bevara de klassiska språkens ställning i Tyskland orubbad, och denna förening räknade inom kort mellan 4 och 5000 medlemmar af alla bildade samhällsklasser i hela Tyskland. Kort derefter bildades »gymnasialföreningen», hvilken i samma syfte arbetar oförtrutet genom tidskrifter, broschyrer m. m. och som har medlemmar äfven i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Båda föreningarnas upphofsman och mest nitiske och skicklige förkämpe, rektorn och honorarprofessorn i Heidelberg G. Uhlig, har i år ökat sina förtjenster om nämnda föreningar och deras sträfvanden genom ofvan nämnda broschyr, i hvilken han riktar ett afgörande slag mot det svenska systemets anhängare eller mot »latinhatarne» i Tyskland.

Det skall i denna broschyr undersökas, om de utlofvade välsignelserna af »enhetsskolan» i verkligheten kunna påräknas,

1) Jfr Pedagog. Tidskrift för år 1891 s. 201 ff. och 325 ff.

eller om icke tvärtom det föreslagna nya systemet skulle medföra stor skada. Det är gifvet, att förf. vid denna undersökning måste taga i betraktande den i de skandinaviska länderna vunna *erfarenheten*, och att en kritik af det högre skolväsendet i dessa länder således kommer att utgöra en icke obetydlig del af arbetet.

* * *

Det är hufvudsakligen *sju* förmenta missförhållanden i de tyska gymnasierna (med både latin och grekiska obligatoriska) som enligt reformvännernas löften skulle försvinna, och *sju* motsvarande förmåner, som skulle vinnas genom det dansk-norskdanska skolsystemets införande.

1. *Öfverbefolkningen på de lärda banorna skulle upphöra.*

1. Locka de tyska gymnasierna nu verkligen ynglingar in på »den lärda vägen»? Förf. förnekar detta i sig orimliga påstående och åberopar den dagliga erfarenheten och statistiken. Äro de lärda banorna öfverfyllda — äfven alla andra banor äro det — så eger detta förhållande rum, *ehuru* gymnasierna alltid starkt »tillspetsa» sig d. v. s. nödga en mängd lärjungar att i de nedre och mellanklasserna utgå till för dem mer passande sysselsättning, på banor, der de i regeln visa sig bli nyttiga arbetare efter några års latinläsning. Sådana utgöra det stora flertalet af de i gymnasierna (liksom af de i realgymnasierna) intagna lärjungarne. Klassen VI 2 i de preussiska gymnasierna uppnås endast af 34, VII 1 af 26, VII 2 af 23, och mogenhetsbetyg förvärfvas blott af 22 procent af alla i gymnasierna intagna¹⁾. Med afseende på öfverbefolkningen visa sig således gymnasierna ega en tillbakahållande och gallrande förmåga.

Men — invänder man — dessa 22 procent äro för mycket; ty alla desse, som blifvit förklarade mogne, fortsätta och *måste* fortsätta vid universitetet. Mot detta djerfva påstående visar förf. att antalet af dem, som genomgått gymnasium och aflagt mogenhetsexamen men derefter *icke* fortsätta sina studier vid universitetet utan gå ut på andra banor, år för år tilltager. I Baden t. ex. utgjorde deras procenttal år 1870 4, men år 1890 ej mindre än 23 eller nära $\frac{1}{4}$ af de mogne förklarade. Detta är fallet lika mycket i universitetsstäder, der ynglingarne skulle kunna

1) Ligger man härtill högre och lägre realgymnasier (med latin obligatoriskt från lägsta klassen), högre och lägre realskolor och borgarskolor, hvilka jemte gymnasierna (med grekiska) alla motsvara våra allmänna läroverk, så visar sig procenttalet af de i högre skolor än folkskolorna intagne lärjungar, som aflägga studentexamen, försvinnande litet i jemförelse med deras procenttal i Sveriges »enhetsskolor.»

vara särskildt frestade att stanna kvar och blott flytta öfver från gymnasiets till universitetets salar.

2. Men — heter det — om gymnasierna icke locka in på den lärda vägen, skulle dock »enhetsskolan» med treårig latinlös underbyggnad göra det ännu mindre. »Läraren skulle efter det tredje skolåret ha klart för sig, om gossen passar för studier eller icke.» »Lärarens omdöme — invänder förf. — underskattas vanligen; här öfverskattas det».

»En af nutidens mest framstående naturforskare, skarpsinnig, snillrik och mångsidig vetenskapsman, berättade mig en gång, att han färdig genom vid flyttning till tertia (4:de klassen). Min far, fortfor han, fattade saken från den rätta sidan, nämligen bakifrån, men min mor trodde mig vara misskänd, gick till magistern och klagade och sade, huru snäll och flitig jag var, hvarpå läraren svarade: Ja, min fru, men när begåfnig saknas till den grad, så hjälper ingen flit.»

Det är icke så lätt för läraren att vid en viss tidpunkt af en gosses skolgång bestämt säga, om han kan bli duglig för studier. När han emellertid anser sig böra och kunna råda en lärjunge till att lemna skolan, der han ej passar, då har han vanligen gjort upp räkningen utan föräldrarna, hvilka i sin ifver eller fäfånga att få se sina söner som studenter sällan erkänna, att dessa äro klent begåfvade. Hellre erkänna de och taga på sig skulden för sönerns lätja, men . . . »skulle min Karl icke ha anlag»? Derför taga föräldrarna sällan anlagen och begåfnigen i betraktande vid valet af bildningsanstalt (bildningslinie) för deras barn¹⁾.

3. Om således den lugna *eftertanken* skingrar hoppet om att enhetsskolan skall hämma öfverfyllnaden på de lärda banorna, så talar *erfarenheten* ett ännu kraftigare språk. Det blir de skandinaviska länderna, och i synnerhet Sverige, som här erbjuda det varnande bevisningsmaterialet. Genom läroverks- och universitetsstatistiken från dessa länder visas, att deras antal, som fortsätta sina studier ända till och vid universitetet, har, i stället för att minskas, betydligt ökats allt från den tid, då de klassiska språken framflyttades. 1873 års svenske skollagstiftare, hvilken byggde på samma lösa förhoppningar som de tyske efterparne, utlofvade, att hans skolordning skulle minska tillströmningen till universitetet. Huru gick det? Från år 1881 eller 1882, då *minskningen* skulle börja, vidtog tvärtom en vida större *tillökning*

1) Den nye preussiske kultusministern skall i kammaren ha yttrat, att följden af »enhetsskolans» införande (för de tre lägsta klasserna) skulle blifva den, att »nicht weniger Schüler Latein lernen, sondern dass die Schüler weniger Latein lernen.»

än någonsin förut, och tillökningen har fortgått till de senaste åren. Att siffrorna *nu* äro i nedgående, kan ej vara enhetsskolans förtjänst, då denna är oförändrad, utan beror tydligen af andra omständigheter.

Bland offentliga yttranden i frågan, som anföras från Sverige, anmärka vi då varande professor Odhners anförande i »Underdån. utlåtanden och yttranden angående läroverkskomiténs den 25 Aug. 1884 daterade Betänkande.» I likhet med många andras åsigt har prof. O. der förklarar, att universitetens öfverhopande med kient begåfvade och för studier odugliga personer är en naturlig följd af skolorganisationen, sådan den utvecklats sig från år 1849 o. s. v. »I Sverige verkar således — säger förf. riktigt — enhetsskolan just det, som man hos oss hoppas (och som man i Sverige har hoppats) kunna genom den samma förhindra.» I Schweiz, der läroverken ha en liknande inrättning, är erfarenheten den samma.

4. Enhetsskolan skulle således än mer öka öfversvämningen på den lärda vägen. Af alla dem, som nu gå in i en latinlös skola och derigenom ha vunnits för det praktiska lifvet, skulle många, då de i den nya skolan nådde det stadiet, der valet mellan latin- och reallinien skall göras, välja den förra. *Äregirighet och fåfänga skall locka många in på studievägen, hvilka ursprungligen varit ämnade för en annan lefnadsbana.* Dessa träffande ord bekräftar förf. med den sorgliga statistik, som i synnerhet Sverige har att erbjuda, i det reallinien här är föga befolkad och lefver ett mer eller mindre tynande lif, utom der hon får lefva och verka *fritt* i särskildt läroverk, såsom i Stockholm och Göteborg.

Vårt referat hotar att svälla ut allt för vidt; vi måste nu börja fatta oss kortare.

II. Enhetsskolan skall — har man lofvat — skydda lärjungarne för *öfveranstängning*. Att denna förhoppning måste komma på skam med en läsordning, som ger gossen föga att göra och lära under de tre första åren och sedan på ett betänkligt sätt hopar svårare ämnen på hvarandra under en farlig utvecklingsperiod, är lätt att visa. Äfven i denna punkt talar erfarenheten från Norden ett tydligt språk. Klagomål öfver lärjungarnes öfveranstängning vid Sveriges läroverk hade knappast blifvit hörda före år 1849, och efter 1873 (då, som bekant, latinet uppflyttades till fjerde klassen) ha de ingalunda aftagit men väl tilltagit. — »Enhetsskolan skulle skydda mot öfveranstängning; hon skall väsentligen öka faran för en sådan.»

III. Enhetsskolan skulle *underlätta valet af bildningslinie*, då valet skulle uppskjutas 3 år. Äfven detta hopp bevisas

vara bedrägligt, och erfarenheten, särskildt från Sverige, faller utslaget.

Icke bättre går det med reformifrarnes följande djerfva påstående (IV), som med mycken skärpa vederlägges, nämligen att »*sju åttondelar af gymnasiernas alumner för en åttondels skull erhålla en oändamålsenlig och förvänd bildning.*» Hvad först angår dem, som utgå ur gymnasierna på olika praktiska lefnadsbanor, visas, att desse i allmänhet blifva lika dugande män och nyttiga medborgare som de, hvilka fått sin skolbildning vid andra läroanstalter (med eller utan latin). Och hvad dem angår, som afgå till universitetet, behöfde man endast hänvisa på den högre ståndpunkt, som universiteten och den vetenskapliga odlingen i Tyskland innehafva, för att inse, att gymnasierna i detta afseende (*dessa skolors förnämsta uppgift*) på ett förträffligt sätt motsvara sitt ändamål. Man jemföre — nej, vi vilja icke jemföra incommensurabla storheter: de tyske och de svenske nyblifna studenternas mogenhet. Men då äfven vid några universitet i Tyskland missbelåtenhet med studenternas mogenhet blifvit, i synnerhet af professorer i medicin och naturvetenskaper, uttalande framdrager förf. protester häremot af *alla* fakulteter vid universiteten i Halle, Leipzig, Berlin, Königsberg, Tübingen, Göttingen, Greifswald, Marburg, Bonn, Kiel, Strassburg, Breslau och Münster, hvilka alla fordra att gymnasiernas undervisningsplan *icke rubbas*. Härtill komma liknande uttalanden från en mängd enskilda berömda naturvetenskapsmän m. fl.

Det följande påståendet (V), att »*latinets är olämpligt och alldeles för svårt för försteklassare*» gendrives fullständigare, än det orimliga påståendet synes oss förtjena.

Kort och träffande, måhända något för kort, bemötes nästa sats (VI), att enhetsskolan skall utjemna eller undanröjda de rådande *sociala* missförhållandena: »*excellensens och arbetarens son skulle dricka ur en och samma vetandets bägere.*» Hvem känner icke igen dessa hemlandstoner från de svenska debatterna i skolfrågan, i synnerhet under 1830- och 1840-talen? Förf. nöjer sig med att i korthet uppvisa orimligheten i påståendet och tager såsom exempel, bland andra, officerarne, som i *Tyskland* icke lära ha någon *låg* social ställning, men som väl i de flesta fall ha utgått från realgymnasium eller realskola.

Slutligen gendrives det sjunde påståendet, den utlofvade sjunde hufvudfördelen af enhetsskolan: att den skulle befria från de stora *pekuniära uppoffringar*, som nu betunga både enskilda och kommuner.

Resultatet af förf:s undersökning och bevisning blir således detta: »en del af de missförhållanden, som enhetsskolan

skulle undanrödja, skulle hon icke blott icke aflägsna utan till och med stegra, och andra nya skador skulle hon framkalla.» Säsom afskräckande exempel framhålles nu till slut tillståndet, hvad skolbildning och universitetsstudier angår, i Danmark, Norge och Sverige, hvarvid Sverige, liksom förut, har den tvedydiga äran att spela hufvudrolen. Det är ingen ljus tafra, som förf. nu målar, stödd på en noggrann kännedom om skolförhållandena i dessa länder, hvilken han förvärfvat dels genom autopsy, dels genom korrespondens och offentliga utlåtanden och aktstycken.

»Den klassiska undervisningen — heter det — har i följd af språkens framskjutande kommit i en progressiv paralyti eller stisis, eller huru man vill kalla sjukdomen, som tyckes komma att bli galopperande.» »Den klassiska bildningen glider allt längre ned på det sluttande planet och är på väg att snart störta i afgrunden.» Är det bättre stäldt med öfriga läroämnen vid de skandinaviska ländernas läroverk? Nej, förf. visar, hvad vi i Sverige allt för väl veta förut, att *alla* ämnen lidit stora, för generationer obotliga, skador genom det nu rådande skolsystemet, enligt hvilket skolbyggnaden är lagd upp och ned, enligt hvilket de exakta vetenskaperna skola bortfuskas i den spädnare åldern, då minnet borde öfvas i stället för att förslöas, och minnet i stället onaturligt anstränges vid en nu framskriden ålder till skada för förståndsodlingen och den mer vetenskapliga bildningens grundläggande.

Slutligen frågar författaren, huru det skulle gå med den allmänna *belåtenhet*, som enligt reformatörernas löfte skulle bli en följd af enhetsskolan. I betraktande af dels sakens egen natur dels de ständiga klagomålen och striderna i de med enhetsskolan välsignade skandinaviska länderna är det ej underligt, att förf. (och vi med honom) finner, att »denna profetia är den mest komiska af alla.»

Det är ett högst förtjenstfullt arbete, utmärkt genom en grundlig och objektiv undersökning och stort skarpsinne, på hvilket vi hafva velat fästa särskildt den svenska skolverldens uppmärksamhet. Det förtjenade uppmärksammas äfven af den allmänhet, som tror sig kunna utan vidare på stående fot lagstifta för Sveriges ungdoms uppfostran och bildning, liksom om detta vore den lättaste sak i verlden.

Vi ha nämnt »gymnasialföreningen» och »den humanistiska föreningen» i Tyskland. Skulle icke en sådan förening kunna bildas i Sverige? Den skulle icke bli en ensidig inrättning, som blott såge *en* sida till godo. Den skulle arbeta på att betrygga

och förbättra den klassiskt humanistiska bildningen i vårt fädernesland, men å andra sidan skulle den reala och praktiska bildningen aldrig kunna få en bättre vän, än *äfven den* finge i en sådan förening. Ty denna skulle sträfva för det helas väl och afse olika bildningsbehofs rättvisa tillfredsställande, till gagn ej mindre för det praktiska livvets än de vetenskapliga studiernas behof, till en början genom de särskilda bildningsliniernas frigörande från hvarandra. Dess mål skulle blifva — *sum cuique*.

Vare sig att en dylik förening kommer till stånd i Sverige eller icke, rekommendera vi den väl redigerade tyska tidskriften »*Das humanistische Gymnasium*» (Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung). Den sändes gratis i fyra häften om året till alla, som för 2 kr. om året ingå som medlemmar af »Gymnasialverein.»

D.

Tillägg:

Redaktionen af Ped. Tidskr. mottager med nöje anmälan om inträde i »Gymnasialverein» och skall gerna förmedla afgifternas öfversändande.

J. Bergman: *Q. Horatii Carmina Selecta. Horatii Oden i urval med inledning, anm. etc.* Till skolornas tjenst. Stockh. 1892. A. V. Carlsons Bokförlagsaktiebolag.

Ifrågavarande bok afser att afhjelpa ett känt behof af ett urval bland Horatii lyriska dikter och synes, såsom urval betraktad, visst icke oäfven. Ty om man gör en jämförelse mellan det urval, som läses vid diplomatakademien Theresianum i Wien, och Lektor Bergmans urval, så finner man, att af de 27 oden, som der fordras, 20 äro upptagna af Lektor Bergman. Vid Theresianum läses utom 27 oden 2 epoder: 2 och 13; 4 satirer: 1. 1, 3, 4; 2. 1 samt ep. I. 12, hvadan omfånget i de båda urvalen torde kunna anses ungefär lika.

Hvad texten i Bergmanska urvalet angår, så är den lik våra vanliga skolupplagors. Någon förteckning öfver tryckfel finnes ej, ehuru sådana ej saknas. Så står t. ex. i *M* 28 = 3. 1. 31 i texten *culpante*, men i anmärkningarne till samma ställe *crepante*, hvilken senare läsart lär finnas i någon mycket gammal edition. Ett annat tryckfel kan påvisas i anmärkningen till *M* 37 = 3. 30. 10, der det läses *dicat*, medan texten har *dicar*. Dock dessa småsaker må lemnas å sido, enär de ju lätt kunna afhjelpas. Värre vore, om en närmare undersökning af Lektor Bergmans anmärkningar skulle visa, att hans bok är förfelad såsom skolbok.

Vi vilja derföre i korthet undersöka, huruvida en del af hans förklaringar äro riktiga och egnade, att för den studerande ungdomen underlätta begripandet af de dikter, hvilka de skola belysa. Citaten göras här efter de ostympade upplagornas numrering.

- I. 1. 1. Här anmärkes mot utgifvarens förklaring af *atavis*, att han anför ett svenskt låneord »atavistiskt», hvilket ord helt säkert ej finns hos någon svensk före utgifvaren sjelf. Troligen menar han »atavism», som brukas i naturvetenskapliga afhandlingar.
- v. 17. »*Rura* torde här särskildt poetiskt beteckna det fasta landet i motsats mot hafvet». Häremot invändes, att då svårigen *oppidi sui* kan dit hänföras, såsom rätteligen bör ske.
- v. 35. »Meningen, fritt återgifven, torde vara: om du insätter i ditt bibliotek dessa mina dikter» o. s. v. Samma modesta form för anmärkningen som i här näst föregående rader! Det är väl ändå meningen, att, då man företagit sig att ge förklaringar till Horatius, dessa böra vara så pass tydliga och bestämda, att skolynglingen vågar lita på, att de äro riktiga. Nu ser det deremot ut, som om här föreläge så stora svårigheter, att icke ens utgifvaren sjelf vågar vara säker på tolkningens riktighet. Låtom oss emellertid antaga, att *inseris me vatibus* här är tolkad riktigt, och sedan fråga lektor Bergman, huru man bör öfversätta 2. 5. 21.
- I. 3. 1. *Sic te diva potens Cypri* etc. Küster påstår, att *sic* här står liksom *ergo* i I. 24. 5 för att omedelbart försätta läsaren »in medias res», hvilken förklaring synes mycket bättre än lektor Bergmans, som uppfattar *sic* = *hac condicione* och vill, att reddas, trots det parentetiska »*precor*», skall uppfattas såsom styrdt af ett underförstådt ut *consecutivum*.
- I. 21. 13. Att *bellum lacrimosum* särskildt betyder inbördeskrig eller för att använda utgifvarens uttryck »krig mellan medborgare i samma folk», är troligen ej alldeles säkert. Troligen beder skalden, att Apollon må afvända krig, hunger och pest, alldeles såsom kristenheten i litanian beder: »för pest och hungersnöd, för krig och örlig bevarare oss milde Herre Gud».
- I. 22. 6. Då utgifvaren såsom förklaring till *inhospitalem Caucasum* hänvisar till Aeschylus' Prometeus v. 20, tror jag att våra skolynglingar ha föga gagn af hans anmärkning. Skulle någon af dem vara så försigkommen, att han läser Aeschylus, lär han ej behöfva denna hänvisning. Nu visar den, att utgifvaren läst Aeschylus men tjenar till intet för öfrigt.

- v. 15. *Jubæ tellus*. Lektor Bergman afgör, att här menas den yngre Juba, hvilken han synes föreställa sig såsom en i Romarnes ögon lustig figur, hvilken man blott behöfde nämna för att få folk att draga på munnen. Commentatorer af minst lika stor auktoritet som lektor Bergman påstå, att det är icke blott är ovisst, hvilken Juba här menas, utan att det för öfrigt är alldeles likgiltigt.
1. 24. 6. *Cui Pudor quando* etc. Utgifvarens förklaring är följande: »cui—quando, två frågeord i samma sats, ett exempel på latinets s. k. brachylogi eller koncisa uttrycksätt». Då lektor Bergman svårligen kan vara okunnig om, att vi här ej hafva en sats med 2 frågeord utan en s. k. sammansatt relativsats (se första exemplet till § 239 hos Törnebladh-Lindroth), måste man taga denna grofva »bock», som icke ens uppmärksammats vid korrekturläsningen, såsom ett bevis på den brådska och lindriga värdslöshet, hvarmed arbetet utförts.
- v. 11. Att *frustra* hör först och främst till *poscis*, är alldeles oomtvistligt. Lektor Bergman påstår dock, att det hör till *pius*.
1. 29. 1. *Icci, beatis nunc Arabum invides*. »*Beatis* är säger, utg., »ett lämpligt epitet till innevänarne i *Arabia felix*». Utan att förneka riktigheten häraf påpekar anmälarer, att *beatis* här hör till *gasis*. Också i vårt språk förekommer uttryck sådana, som dessa: rika förråd, rika skatter.
1. 34. 10. *Invisi* är ju endast en latinsk öfversättning af *αἰδώς*, hvilket ord svårligen bör öfversättas med *ogerna* sedd.
1. 37. 1. Nu komma vi till det berömda: »*Nunc est bibendum* etc. som också fått ett rum i urvalet. Anledningen till diktandet af detta ode var, såsom bekant, budskapet om Cleopatras död. Att detta budskap kunde väcka sådant jubel hos hvarje romersk patriot, förklaras deraf, att ingen dödlig, icke ens Hannibal, i högre grad än hon varit föremål för Romarnes hat. Orsaken till detta hat åter var, att hon ville blifva världens herskarinna och göra Alexandria till hufvudstad. Lämpligt ställes vid sidan af en sådan inledning Ciceros bekanta: »*Nemo sobrius saltat*» etc.

Men låtom oss öfvergå till Lektor Bergmans anmärkning till 4:de versen, der *tempus erat* identifieras med *tempus esset*. Nu förhåller det sig så, att man i en riktig öfversättning till svenska tolkar ifrågavarande tvänne ord med: *nu* hade det varit ett tillfälle. Skälet, hvarför så bör öfversättas, är, att Horatius vill säga, att de segerfester, som senaten lät påbjuda efter Alexandrias fall, nu varit på sin rätta plats, ty först i och med Cleopatras död var

- segern fullständig. Tempus esset vore helt säkert ett dåligt uttryck.
1. 38. 8. *Dedecet myrtus neque me sub arta, Vite bibentem.* »Bibentem har sålunda (sic) en kausal bibetydelse», säger Lektor Bergman. Det är väl meningen, att denna kausala bibetydelse skall framgå af sammanhanget. Anmälaren får dock tillstå, att han trots de ifrigaste bemödanden ej mäktat fatta detta sammanhang, vare sig emedan han ej har skarp-sinnighet nog, eller emedan kanske något sådant sammanhang ej finnes. Naturligtvis översätter lektor Bergman såhär; »nog duger myrten åt mig, eftersom jag ej är absolutist».
 2. 2. 11. »*Uterque Pænus = et Hispaniæ colonus et Carthaginiensisingenuus*». Denna anmärkning är så lärd, att den måst uttryckas på latin. Till så dåligt latin borde man dock ej underlåta att citera den förf, från hvilken man lånar, så vida man ej själf vill stå för det.
 2. 3. 3. *Temperatam a lætitia* etc. Utgifvaren har i sin anmärkning riktat vårt språk med en fin fras: »stålsätta mot fröjd», ty han översätter med: stålsatt äfven mot övermodig fröjd.
 - v. 19. *Exstructis in altum divitiis.* Här tror sig lektor Bergman möjligen ha funnit en anspelning på att han (Dellius) nedlagt sin förmögenhet på en slottslikt uppbyggd villa. Risum teneatis, amici!
 - v. 22. o. 23 *an pauper* etc, »eller om du (är så) fattig och lågättad, (att du t. o. m.) måste bo under bar himmel (l. saknar tak öfver hufvudet)». Af denna anmärkning framgår tydligt, att utg. här liksom i. 3. 1. äflas att inlägga en sådan mening, att ett consecutivt ut skall kunna underförstås. Här lyckas det dock ännu mindre än på det förra stället, ty *sub divo* hör fullt ut lika mycket till *dives et natus ab Inacho*, som till *pauper et infima de gente*. *Sub divo* står i motsats till *Orci*.
 2. 6. 7. *Maris et viarum* höra till modus, säger utg. De bästa editorer hänföra det dock till lasso och hänvisa till uttrycken: notus animi, integer vitæ, m. fl.
 2. 15. 2. *Undique latius Extentur visentur Lucrino stagna lacu* »Från alla håll skall man strömma tillsammans för att se konstgjorda dammar af större utsträckning än Lukriner-sjön» Ordet »undique» synes hafva gjort utgifvaren mycket hufvudbry, eftersom han för förklaringen tillgripit en förtviflad utväg. Denna förtviflade utväg är att låta *visentur* betyda »strömma tillsamman för att se».
 2. 16. 13. *Vivitur parvo bene, cui* etc Diplomatisk nog-

grannhet är här nödig vid citerandet af utgifvarens anmärkning. Se här: »vivitur — (ei) cui = vivit is, cui. Dativus agentis förekommer hos skalder äfven vid enkla tempora». Alldeles riktigt!

Men här uti 2. 16. 13. förekommer ingen dativus agentis, ty det *ei*, som utg. insatt här i anmärkningen och inom parentes, står icke i texten, och *cui* står i dat. för *splendet*.

3. 1. 37. *Sed Timor et Minæ Scandunt eodem* = »klättra lika högt som ägaren (i sitt tornlika palats)». »Sie verhunzen das Bild», säger Lessing, i sitt *Vade mecum* für Pastor Lange. Så vill anmälaren här tillropa Lektor Bergman. Naucks anmärkning till dessa ord lyder: steigt auf Schiff und Ross. Troligen vill utgifvaren i 3. 30 9. öfversätta så här: »dum Capitolium Scandet cum tacita virgine pontifex» »så länge en pontifex och en vestal skall klättra till Capitolium».
3. 8. 5. *Utriusque linguæ* etc. Det framgår tyvärr ej fullt tydligt af denna anmärkning, huruvida lektor Bergman menar, att både grekiska och latin voro främmande språk för Mæcenæus.
3. 9. 12. »*animæ* = den älskades sjä». Skada att utg. ej beaktat Lektor Fahlcrantz fina öfversättning af ordet.
- v. 19. »Kastas ur brädet». Contamination af fraser! Man säger »Kastas ur sadeln», men »slås ur brädet».
3. 12. 5. »*Operosæ*, handarbetsgudinnans». Hur detta kan vara möjligt, förstår anmälaren ej, då ju *operosæ Minervæ* är genit. obj. till *studium*.
8. *Bellerophonte*. Tror verkligen lektor Bergman, att våra skolunglingar af sig sjelfva skola inse, att man här måste förutsätta en nominativform *Bellerophontes*?

Men det må vara nog af anmärkningar, särskildt som de redan anförda torde mer än tillräckligt bevisa, att ifrågavarande urval af Horatianska sånger behöfver nya och grundligt omarbetade kommentarier, innan det kan vara skolungdomen till tjänst. Dock innan anmälaren nedlägger pennan, kan han ej neka sig nöjet att påpeka en märkvärdighet, som står i anmärkningarne till *M* 22 = 2. 9. 20, der till *rigidum Niphaten* lemnas den upplysningen, att floden Tigris der söker sina källor. Alla andra floder sägas söka *hafvet*. En annan märkvärdighet, som lektor Bergman ansett värd ett *obs.*, är rimsluten i 14. = 1. 31. 5. *Non æstuosæ grata Calabriæ*. Ja, det rimmar alldeles liksom oxe och lie! Dock är det troligen en ren tillfällighet och alldeles icke värdt att särskildt påpekas, såvida ej många liknande fall kunna tydligt uppvisas hos Horatius.

Att den metrisk afdelningen skall vara god, kan man utan vidare antaga på den grund, att utgifvaren är en lycklig latinsk versifikatör.

Sainte-Beuve säger på något ställe om sina samtidas talrika versifierade öfversättningar af Horatii lyrik, att de vittna om »une sorte de légère infirmité morale et de douce maladie». Om icke med samma ord, så dock i samma riktning skulle man kunna yttra sig om lektor Bergmans företag att kommentera Horatius. Han ville gagna det allmänna och trodde, att saken var mycket enklare än den i själfva verket är. När en ny, omarbetad upplaga kommer, hoppas anmälaren att den skall uppfylla alla krafven på en god edition af valda sånger icke blott ur Horlyra tiiska dikter utan äfven innehålla en och annan satir och epistel.

Axel Jacobsson.

Alex. E. Widholm: *Fransk Språklära i sammandrag.* Tredje upplagan. Stockholm 1892.

Redan för tretton år sedan utgaf lektor Widholm sin första franska språklära, som med sina fel i alla fall var den första, på svenska utgifna, franska grammatika, som kunde kallas fullständig. Åtta år senare utgaf förf. sin första upplaga af »fransk språklära i sammandrag». Den andra upplagan utkom snart därefter (1890), och nu föreligger en tredje. Man har alltså skäl att lyckönska förf. till ett arbete, som tydligen rönt liflig efterfrågan; och som den senaste upplagan innehåller väsentliga förbättringar är det att antaga, att denna lärobok fortfarande skall hålla sig uppe, trots att den numera har att bestå konkurrensen med såväl Visings nya grammatika som den af herrar Gullberg och Edström omarbetade upplagan af Oldes språklära.

Som jag redan för mer än tre år sedan (i Pedagogisk Tidskrift, Marshäftet 1889) underkastat första upplagan af Widholms »språklära i sammandrag» en grundlig recension, kan jag denna gång fatta mig ganska kort, så mycket mer som jag, redan då andra upplagan utkom (1890), hade den stora förnöjelsen att konstatera, det förf. i de allra flesta fall tagit hänsyn till de anmärkningar, jag i min recension ansåg mig befogad göra, samt äfven vidtagit de förändringar jag föreslagit. De ytterst få fall, där detta ej egt rum, äro, det medgifver jag, af underordnad vikt; dock vill jag vidhålla mina anmärkningar och går nu att komplettera dem med några andra.

Den *Uttalslära*, som författaren nu presterar, är, så vidt jag kunnat finna, korrekt och fullständig, ehuru kortfattad. Uttrycket *droit de gens*, sid. XIII r. 28 torde böra ändras till

droit des gens. I § 9, där rättskrifningen behandlas, hade bort redogöras för franskans egendomliga användning af bindestrecket (*trait d'union*).

Vid tal om bestämda artikelns utsättande i franskan emot bruket i svenskan (22) hade såsom första regel bort nämnas bruket af bestämda artikeln ss. totalitetsmärke framför substantiv (d. v. s. ämnesnamn, abstrakta och pluraler) i allmän bemärkelse. Totalitetsartikeln är visserligen omnämnd straxt förut (20) i en allmän regel, men — jag har vid många tillfällen under min undervisning fått påminnelse om denna brist — där säges ej, att svenskan vanligast saknar artikel i detta fall, ej heller nämnes, hvilka slags substantiv som kunna stå i denna bemärkelse.

Vid 22, 2) kunde lämpligen tillagts de båda orden *le lendemain* och *la veille* (följande dag, föregående dag), hvilka utan tillägg af *suivant* och *précédent* stå med bestämda artikeln.

I Anm. 2 under 22, 3) nämnes, att *monsieur* ej tager bestämd artikel i attributiv ställning. (Detta är ju ej heller fallet i svenskan). Tilläggas bör här nödvändigt pluralisformen *messieurs*, då ju svenskan just framför pluralen använder artikel (jfr herrarne Dubois = *messieurs* Dubois).

I Anm. under 24, 2) säges, att bestämda artikeln utsättes, om appositionen innehåller en superlativ. Rättare vore: om appositionen utgöres af en superlativ eller af ett af superlativ föregånget substantiv. (Det heter ju nämligen oftast t. ex. *Il mourut à X., village le plus voisin.*)

I Anm. under 24, 5) borde framhållits, att *ni . . . ni* ej heller verkar obestämd artikels bortfallande (t. ex. *Ce son n'était ni un chant d'oiseau ni une voix humaine*).

I 79, 2) borde förf. lemnat några exempel för att klargöra huru den »omöjliga förbindelsen af pronomen» undvikas, särskildt vid *faire* (t. ex. *Cela nous fait vous aimer*).

Det sätt, hvarpå förf. i sin sista upplaga behandlar relativt pronomen (105—108), är att beteckna som en afgjord förbättring, särskildt däri, att reglerna för bruket af *dont* kommit till heders genom att tryckas med gröfre stil och ej, ss. i förra upplagan, inrymmts i små anmärkningar i petitstil.

På tal om konjunktivens användande i hufvudsatser hade varit lämpligt att nämna och förklara den skenbara konjunktivformen i uttrycket *qui vive*.

I 164 borde nämnas bruket af ren infinitiv efter uttrycket *ne faire que*, där ju *faire* ej är att betrakta som modalt hjälpverb.

Med afseende på det vid 177, 3) anförda exemplet *il a attaqué l'ennemi et l'a battu* (hvilket författaren tydligen anser

som det enda riktiga) vågar jag uttala den förmodan, att det äfven vore appropabel franska att säga: *il a attaqué et battu l'ennemi*, d. v. s. alldeles som i svenskan.

Vid 184, 6) bör nödvändigt, för klarhetens och fullständighetens skuld, tilläggas: och vid *il y a que* (då meningen är nekad). Exemplet *il y a six mois que je ne l'ai vu*, som anförs i anm. under 183, 4) för att visa bruket af ensamt *ne* för svenskt »icke», förutsätter öfversättningen: »jag har icke sett honom på sex månader». Samma exempel kunde med fördel användts för att visa bruket af pleonastiskt *ne*, ty öfversättningen: »det är sex månader sedan jag såg honom» är minst lika vanlig och alltså värd att taga hänsyn till.

Som man finner, äro mina anmärkningar denna gång hvarken många eller betydande. I min recension af förra upplagan anmärktes, att boken väl kunde tåla vid en ytterligare »sammandragning»; en sådan har nu också vidtagits, och på 205 sidor gifver oss förf. en lärobok, som i fullständighet lemnar nästan intet öfritt att önska. Då det sålunda ej är antagligt, att förf. skall känna sig manad att utgifva någon ytterligare, förändrad upplaga af sitt arbete, må det tillåtas mig att — säkerligen talar jag här å mångas vägnar — uttala ett tack till författaren för hvad han uträttat för franska språkets noggrannare studium vid våra läroverk.

Olof Örtenblad.

J. O. Ekmark: *Läsebok till Allmänna historien*. Första delen: Gamla tiden. Andra delen: Medeltiden. C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

Ofvanstående arbete utgör en mycket värdefull tillökning af vår skolboksliteratur. De egenskaper, som i främsta rummet fordras hos en historisk läsebok, exakta uppgifter och ett intresseväckande framställningssätt, äro här på ett förtjänstfullt sätt förenade. Vi sakna visserligen icke förut historiska läseböcker, men enligt min uppfattning öfverträffar ingen af de äldre arbetena denna. Hon behandlar alla sidor af historien med en fullständighet, som ingalunda tröttnar läsaren, men som gifver de skildrade personerna och förhållandena just den åskådlighet, som ett dylikt arbete bör lemna. I följd af den utförlighet, hvarmed författaren behandlat de viktigaste partierna, blir hans skildring icke en något vidlyftigare omskrifning af läroboken, utan lemnar en både omfångsrikare och grundligare kunskap än denna samt inför äfven lärjungen på områden, hvilka knappast ens .antydningssvis ingå i den historiska läroboken.

Skulle någon anmärkning göras med afseende på författarens sätt att behandla sitt ämne, så vore det den, att måhända väl mycket medtagits; men detta är i en *läsebok* af vida mindre betydelse än om framställningen är knapphändig och torr, och det är för öfrigt en smaksak att här uppdraga gränsen. Sådant arbetet nu är, fyller det icke blott sitt ändamål att lemna den intresserade lärjungen en klarare bild af gångna tider, utan det torde äfven blifva af stort gagn för de undervisare i historia, hvilka icke äro historici ex professo, och hvilkas strängt upptagna tid icke tillåter dem att i större specialarbeten komplettera sina historiska kunskaper.

Den första delen behandlar den gamla tidens historia. Greklands och Roms historia upptager naturligtvis lejonparten af denna del och torde vara det parti af arbetet, som minst skiljer sig från framställningen i andra dylika läseböcker, hvilket ju är en naturlig följd däraf, att källorna här för alla läseboksförfattare äro någorlunda desamma och ytterst härflyta från de antika historieskrifvarne. De stora hufvudragen af dessa folks historia äro ganska säkert fixerade, hvadan de nyaste forskningarna föga ändrat den bild af antiken, som kan inrymmas inom en skolboks trånga omfång, och som vi därför återfinna lika hos olika författare. En och annan detaljändring kan dock ibland behövas. Så t. ex. ådagalägger Aristoteles nyupptäckta skrift om Athens författning, att Solon icke blott »minskat skuldbördan» (s. 78) för de fattiga, utan alldeles aflyftat henne.

De österländska folkens historia är däremot stadd i en rask utvecklingsprocess; hvad som i går hölls för en säker sanning är i dag visadt vara oriktigt. Här är det därför svårare att undgå misstag; men så vidt vi kunna finna, har författaren i det stora hela lyckats lemna en fullt tillfredsställande teckning äfven af österlandet. Visserligen kan man betvifla någon enstaka uppgift, men detta inverkar ej på det nämnda allmänna omdömet.

Medeltidens historia, särdeles den äldre medeltidens, liknar i det afseendet Orientens, att den är stadd i en liknande omdaning, som lempat oss en ny uppfattning icke blott af detaljer utan äfven här och där af själfva grunddragen. Det är en stor förtjänst hos denna läsebok, att den för det mesta framlägger den nyaste uppfattningen af hithörande förhållanden. Men äfven i andra afseenden utmärker sig denna medeltidshistoria framför de flesta andra. Bland dess många förtjänster vilja vi särskildt framhålla, att den på ett så berömvärdt sätt skildrar medeltidens kultur och samfundsförhållanden. Vi bedja att till bevis därpå få hänvisa till den äldre medeltidens historia, skildringen af de germanska folkens statsskick, feodalväsendet, påfveväldets uppkomst,

riddarväsendet, städerna och längre fram humanismen, upptäcktsresorna o. s. v. Tysklands historia har ej i detta arbete för mycket undanträngt de andra större vesteuropeiska staternas. Att östra och norra Europas historia nästan alldeles saknas är alldeles riktigt. Kunskapen om den senare bör meddelas i samband med Sveriges historia, och de Slaviska folken stå under detta tidskede i allt för ringa sammanhang med vesterlandet och dess kulturströmningar för att behöfva medtagas. Annat är förhållandet med mongolerna, men dessa skildras äfven både i sammanhang med Marco Polos resor och i den afdelning, som handlar om medeltidens handelsvägar.

På ett område håller sig dock denna läsebok på en föråldrad och numer inom vetenskapen öfvergifven ståndpunkt, och det är vid framställningen af Konrad II, Henrik III och Henrik IV af Tyskland. Här framställs (liksom i Pallins lärobok) Henrik III såsom Tysklands store kejsare, under det att hans fader Konrad i verkligheten representerar det tyska kejsardörets blomstringstid; Henrik III:s kortsynta politik var orsaken till kejsarmaktens förfall, som Henrik IV med snille och kraft sökte förhindra. Detta är i korthet sagdt den nuvarande uppfattningen af dessa tre saliska kejsare. Synnerligen märkligt är det omslag, som den nyaste forskningen åstadkommit i bedömandet af Henrik IV, som länge hånats för Canossa-färden, hvilken nu ter sig som ett politiskt schackdrag af mäterligt art, isynnerhet då man betänker den tidens olika uppfattning af dylika kyrkliga späkningar. Henrik IV räknas nu såsom en af Tysklands störste regenter, hvars förtjänst det är, att det tyska kejsardömet kunde upprätthållas ända till midten af det trettonde århundradet, i stället för att ramla redan i det elfte, såsom följden af Henrik III:s politik skulle hafva blifvit. Utrymmet tillåter oss icke att närmare utveckla skälen för denna nya uppfattning, utan vi hänvisa i stället läsaren till K. W. Nitzsch: Geschichte des deutschen volkes bis zum Augsburger religionsfrieden eller till B. Gebhardt: Handbuch der deutschen Geschichte I.

Äfven mot Columbus historia kan en likartad anmärkning göras. Den är baserad på Las Casas skildring, men dennes ensidiga lofprisande har mycket modifierats af den nyare forskningen, representerad i synnerhet af H. HARRISSE, RUGE, PESCHEL, BÜDINGER m. fl. och till sina resultat korteligen framstald i Christoph Columbus von Sophus Ruge. Vi vilja därför uppmana författaren, att när en ny upplaga af hans arbete utgifves, omarbete dessa partier af boken, särdeles det förra, i öfverensstämmelse med den historiska vetenskapens nuvarande ståndpunkt.

Vårt slutomdöme om arbetet är, att skolan i detsamma vunnit en särdeles utmärkt hjälpredda vid det historiska studiet,

hvilken är värd att vinna en vidsträckt användning. Äfven för den bildningssökande allmänheten för öfrigt kan arbetet rekommenderas, ty inom ett begränsadt omfång och på ett intressant sätt meddelar det en ganska fullständig öfversigt af den allmänna historien.

J. F. Nyström.

Beriktigande.

I den anmälan af Hj. Berwalds lärobok i plangeometri, som var intagen i förra numret af denna tidskrift, förekom äfven en anmärkning rörande allmängiltigheten af definitionen på tangering. Anledningen till denna anmärkning har bortfallit, derigenom att definitionen i fråga blifvit ändrad i de rättelser till boken, som, enligt hvad upplyst blifvit, tryckts och utdelats redan innan anmälan skrefs. De voro dock för mig okända. Anmärkningen bör följaktligen också bortfalla, dock ej därför att definitionen i rättelserna blifvit gjord allmängiltig, hvilket varit önskligt, utan därför att den uttryckligen inskränkts till att gälla för det fall, att en rät linie eller cirkel tangerar en cirkel. Det bör kanske här nämnas, att författaren i ett tillägg redogör för, hvilken utsträckning denna definition tål vid.

G. Bäcklin.

Kongl. beslut.

Uppflyttning i högre lönegrad m. m.

Kollegan vid *Katarina* allmänna läroverk *Thore Kahlmeter* samt adjunkterne vid de under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverk *Sten Johan Axel Boije af Gennäs* och *Lars Wilhelm Svenson* hafva af K. M:t förklarats berättigade att åtnjuta lön, Kahlmeter från och med den 1 sislidne juli i tredje lönegraden med 2,500 kr. årligen, Boije från och med samma dag i andra lönegraden med 2,000 kr. för år och Svenson från och med den 1 nästlidne augusti likaledes i andra lönegraden med 2,000 kr. årligen.

— Kollegan vid allmänna läroverket i *Norrtelje* *J. E. Mählén* har af K. M:t den 7 oktober 1892 förklarats berättigad att från och med den 1 juli detta år åtnjuta lön i tredje lönegraden med 2,500 kr. årligen.

— Kollegan vid allmänna läroverket i *Ystad Johan Noak Brandt* har af K. M:t den 28 okt. 1892 förklarats berättigad att från och med den 1 sisl. sept. åtnjuta lön i andra lönegraden med 2,000 kr. årligen.

— K. M:t har medgifvit, att lektorn vid allmänna läroverket i *Linköping O. Klockhoff*, som skolat tillträda sin befattning vid detta läroverk den 1 maj innev. år, men som erhållit tjänstledighet fr. o. m. nämnda dag till vårterminens slut för att såsom vikarie fortfarande uppehålla den lektorsbefattning vid allm. lärov. i Sundsvall, han dittills innehaft, må såsom ersättning för det han gått i mistning af det på tiden för hans tjänstledighet belöpande lönetillägget vid sin lektorsbefattning uppbära ett deremot svarande belopp, som skall utgå af allmänna medel.

*Gymnastikundervisningen vid Nya Elementarskolan och
Jakobs allmänna läroverk.*

Sedan K. M:t med anledning af riksdagens bifall till K. M:ts framställning angående indragning af gymnastiklärarebefattningen vid Jakobs allmänna läroverk anbefalt direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet att inkomma med yttrande angående ordnandet för framtiden af gymnastikundervisningen vid nämnda läroverk och Nya Elementarskolan, samt bemälda direktion sådant yttrande afgifvit, har K. M:t den 7 oktober 1892 förordnat, att gymnastiska centralinstitutet skall från och med år 1893 tills vidare meddela gymnastikundervisning åt lärjungarne vid Jakobs allmänna läroverk och de fyra högsta årsafdelningarne vid Nya Elementarskolan kostnadsfritt samt åt sistnämnda skolas fem lägre årsafdelningar mot en ersättning af 600 kr. för år, hvilket belopp skall utgå af den besparade gymnastiklärarelönen vid Nya Elementarskolan.

*Afslagen ansökan om tillstånd att såsom åhörare närvara
vid undervisning.*

Vid föredragning af en utaf fabriksidkaren G. Aschan gjord ansökning om tillstånd för hans son Albert Aschan att få vid allmänna läroverket i *Eksjö*, ehuru icke inskrifven såsom lärjunge vid läroverket, såsom åhörare närvara vid undervisningen i *latin* uti femte klassen, har K. M:t den 22 oktober 1892 icke funnit skäl till ifrågakvarande ansökan lemna bifall.

*Föreskrifter om pröfning i antropologi och logik för
lärarekompetens.*

Sedan den 10 sistlidne mars föreskrifvits, att i vissa fall filosofie licentiat eller kandidat, i hvilken licentiat- eller kandidatexamen teoretisk filosofi icke ingår, skall för behörighet till ämneslärarebefattning vid rikets allmänna läroverk hafva undergått särskild pröfning i antropologi och logik, har K. M:t den 14 sistlidne oktober stadgat:

att berörda pröfning skall vara blott muntlig och, såvida icke universitetskanslern på filosofiska fakultetens förslag genom särskildt förordnande annorlunda bestämmer, verkställas af samme lärare, som i filosofie kandidatexamen examinerar i teoretisk filosofi;

att denna pröfning må kunna anställas äfven med den, som ännu icke undergått vare sig filosofie licentiat- eller kandidatexamen; samt

att i afseende å pröfningen skall i öfrigt i tillämpliga delar gälla hvad i nådiga stadgan angående fil. kandidat- och licentiatexamen den 17 april 1891 är angående efterpröfning stadgat.

*Kompetens till lärarebefattning och det högre arfvodet
för extralärare.*

Hos K. M:t hade fil. kand. *Föns Christer Nilsson* anhållit, att han, som i kand.-examen undfått vitsord om godkända insigter i ämnena teoretisk filosofi, latin, nordiska språk, germaniska språk, historia, statskunskap och geologi samt genomgått föreskrifven profårskurs, måtte förklaras behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk äfvensom att för tjenstgöring såsom extra ordinarie ämneslärare vid dylikt läroverk från och med innevarande läsår uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt; men enär sökanden enligt k. kungörelsen den 10 mars 1792 angående ändrad lydelse i vissa delar af stadgan för rikets allmänna läroverk eger behörighet till adjunkts- och kollegabefattningar vid dylika läroverk, har K. M:t den 28 okt. 1892 funnit den gjorda ansökningen icke föranleda vidare yttrande.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Hos K. M:t hade lektorn vid allmänna läroverket i Venersborg *S. Tessing* anhållit, att han, som anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i *Lund* ledig lektorsbefattning i *latinska* och *grekiska* språken, måtte varda befriad ifrån afläggande af undervisningsprof för denna befattning och i stället

få räkna sig till godo de betyg han erhållit för sitt den 13 oktober 1891 inför domkapitlet i Skara aflagda undervisningsprof för lektorat i samma ämnen; och har K. M:t den 7 oktober 1892 medgifvit, att T. må utan afläggande af undervisningsprof ifrågakomma vid tillsättning af ofvan omförmälda lektorsbefattning vid allmänna läroverket i Lund.

— Hos K. M:t hade fil. kand. *J. A. Norner* anhållit att han, som efter aflagd fil. kand.-examen genomgått föreskrifven profårskurs, måtte, då han i nämnda examen, hvilken omfattade förutom andra ämnen teoretisk filosofi, latin och nordiska språk samt nyuropeisk lingvistik, erhållit betyget med beröm godkänd i sistnämnda ämne, och detta betyg, enligt af examinator lemnadt intyg gälde insigt i franska, tyska och engelska språken, förklaras behörig att anmäla sig såsom sökande till adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk samt berättigas att för tjänstgöring såsom extra eller vikarierande ämneslärare från innevarande hösttermins början uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt; och har K. M:t den 7 oktober 1892 härtill lemnat bifall.

— Hos K. M:t har fil. kand. *Nils Hagsten* anhållit, att han, som efter aflagd fil. kand.-examen genomgått föreskrifven profårskurs, måtte, då han i nämnda examen erhållit vitsord om minst godkända insigter i ämnena teoretisk filosofi, latin, grekiska, nordiska språk samt nyuropeisk linguistik, förklaras berättigad att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk äfvensom för tjänstgöring såsom extra ordinarie ämneslärare vid dylika läroverk, från och med innevarande läsåår uppbära arfvode med 1,800 kr. för år räknadt; och har K. M:t den 28 okt. 1892 till berörda ansökning lemnat bifall.

— Hos K. M:t hade fil. kand. *Carl Sigfrid Tideman* anhållit, att han, som efter aflagd fil. kand.-examen genomgått föreskrifven profårskurs och under nära 15 terminer varit anställd såsom extra lärare vid allmänna läroverket i Malmö, måtte, utan hinder deraf att hans nämnda examen icke omfattade ämnet teoretisk filosofi, förklaras behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk äfvensom att från och med vårterminen 1893 för tjänstgöring såsom extra ordinarie ämneslärare vid dylika läroverk uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt; men K. M:t har den 28 okt. 1892 icke funnit skäl berörda ansökning bifalla.

Beviljad dispens vid akademisk examen.

K. M:t har den 7 oktober medgifvit, att studeranden vid universitetet i Lund *H. F. Wrangel von Brehmer* må i

juridisk filosofisk examen utbyta ämnet matematik mot nordiska språk.

— Fil. kand. *Adolf Henrik Nathanael Lindegren*, som aflagt fil. kand.-examen och inskrifvits i teologiska fakulteten vid universitetet i Upsala, innan kongl. kung. angående ändring i vissa paragrafer af universitetsstatuterna den 17 april 1891 med den i § 132 gifna bestämmelsen om fil. kandidats rätt att aflägga teol. kand.-examen utfärdades, har af k. m:t den 14 oktober 1892 förklarats berättigad att utan föregående pröfning i de uti sagda författning föreskrifna ämnen aflägga teologie kandidatexamen.

Personalnotiser.

Döde: rektorn vid Hedemora pedagogi *F. J. Westling* den 28 Okt., 67 år gammal; adjunkten i Nyköping, fil. dr. *C. G. Gustafsson* den 8 Nov., 49 år gammal.

Utnämde: **Göteborg:** till teckn.-l. vid h. latinläroverket hr *J. A. Holmqvist*; **Sundsvall:** till lektor i modersmålet och historia dr *N. F. Lilliestråle*; **Stockholm:** till adj. i latin, franska och engelska vid Nya elementarskolan *E. P. W. Östberg*; **Gefle:** till adj. i latin, modersmålet och tyska fil. kand. *H. A. Vestring*; **Linköping:** till adj. i kristendom, historia och modersmålet fil. lic. *P. E. Lagerberg*; **Strengnäs:** till adj. i historia och geografi, modersmålet och matematik kollegan *V. Samuelsson*.

Sökande: **Vexjö:** *lektorsbef. i modersmålet och tyska* sökes af adj. *J. H. Th. Rosengren*, docenterna *G. E. Hellqvist*, *E. V. Sahlin*, *V. E. Wadstein*, fil. dr:n *A. R. Larsson*, *L. Larsson* och *K. K:son Siljestränd*; *lektorsbef. i franska och engelska* sökes af adj. *E. G. Zander*, *V. H. Beronius*, doc. *O. H. Andersson*, fil. dr:n *P. E. Lindström*, *C. A. Ljunggren*, *C. E. Münchmeyer*, *G. E. Schiött* och *C. A. Vindahl*; **Hernösand:** *lektorsbef. i kristendom och hebreiska* sökes af lektorn *A. W. Hacklin*, komministern, teol. kand. *C. O. F. Wimmercrantz* och teol. kand. *J. O. C. Norberg*, af hvilka dock *Wimmercrantz* förklarats inkompetent på grund af ofullständiga ansökningshandlingar; **Östersund:** *adj.-bef. i tyska, engelska och modersmålet* sökes af fil. lic. *W. Kropp* samt fil. kand:n *B. A. Finell*, *S. G. Lönnqvist*, *O. A. Perman*, *C. Fahlcrantz* och *G. V. Bergendahl*; **Eskilstuna:** *koll.-bef. i kristendom, modersmålet och tyska* sökes af fil. lic. *A. Heimer* samt fil. kand:n *J. V. Asplund*, *G. A. Bohlin*, *K. F. Ewerth*, *L. Norén*, *O. A. Perman* och *K. A. Vestling*; **Skara:** *gymn.-l.-bef.* sökes af löjtn *L. Svensson*, *C. G. von Zweigbergk*, *J. Friberg*, *A. Stenberg*, *A. Härleman* och *K. O. P. Hofflander*.

Lediga tjänster: **Stockholm:** *adj.-bef. i historia och geografi, modersmålet och tyska språket vid högre realläroverket*, fat.-dag den 28 Nov.; *koll.-bef. i kristendom, modersmålet, historia och geografi vid Katarina allm. läroverk*, fat.-dag den 28 Nov.; **Hernösand:** *adj.-bef. i kristendom, tyska och modersmålet*, fat.-dag den 5 Dec; **Arboga:** *tekn.-l.-bef.*, fat.-dag d. 13 Dec.

Till Redaktionen insända skrifter:

S. Wägner: Filosofiens historia i sammandrag. I: ^o, den grekiska filosofiens och medeltidsfilosofiens historia. Lund, Collin & Zieckerman Pris 2,50.

V. T. Rosenqvist: Biblisk historia för elementarläroverken. Helsingfors, Söderström & C:o 228 s. 8:o.

Hedda Andersson: Berättelser ur Nya Testamentet för barn. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris kart. 0,65.

Daniel Elfstrand: Engelsk läsebok jämte ordlista och förklaringar. Senare afd., ordlista. Sid 161—291. Stockholm, Hugo Geber. Pris för komplett exemplar 2,50, inb. 3 kr.

C. Chr. Sylwan: Elementerna af planimetrien. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 128 s. 8:o. Pris h. 1,25, kart. 1,50

John Ekström: Mindre lärokurs i linearringning för folkskolor. Stockholm 1892. Pris bunden 0,45.

Memoria correspondente à los años 1890 y 1891, presentada à la dirección general de i. pública por el inspector nacional de i. primaria Urbano Chucarro. Montevideo 1892

Vor Ungdom 1892: 5 (A Ræder: historieundervisningen; P. Christensen: Aftenskolen; N. A. Vodder: selvvirksomhed og selvtaenkning; V. Olsvig: nyfilologernas kongres i Berlin 1892: Litt.-ann. m. m.)

Central-Organ für die Interessen des Realschulwesens (T. Adrian: über den Rückgang der Gedächtniskraft in unserer Zeit; H. Polokowsky; die Universität zu Córdoba; Litt.-Anz.)

Boletin de enseñanza primaria, Montevideo juli 1892.

Nordisk Tidskrift: 1892: 6 (Hans Forssell: guld och silver II; O. W. Staël von Holstein: om rättgångsreformen i de nordiska länderna III; E. W. Dahlgren, den nyare forskningen ang. Columbus och nya världens upptäckt; H. F. Berner: det sveitsiske demokrati I; litt.-ann.)

Tidskrift för kristlig tro och bildning 1892: 4 (J. Nyqvist: Brytningarne i nutidens samhället; C. Norrby: i bekännelsefrågan; U. L. Ullman: i judefrågan; Red.: prästmötena i Upsala, Lund, Strängnäs och Kalmar 1891; litt.-ann.)

— 1892: 5 (H. Råbergh: om bekännelse och kyrkofrihet; P. Eklund: om den kyrkliga vetenskapens framåtskridande; en liten brevvexling, meddelad af W. Rudin, med tillägg af Red.; P. A. Montelius: religiösa litteraturens inflytande på nederländska måleriet i 15:de århundradet; litt.-ann.)

Arkiv för nordisk filologi V: 2 (H. Schück: Volundsagan: L. Larsson: kann man av aksentureringen i isländska handskrifter draga några slutsatser rörande det ekspiratoriska hufvudtryckets plats? E. Brate: härads; A. Kock: grammatiska och etymologiska undersökningar i nordiska språk I—IV; V. Gadmundsson: Litklæði; E. Rørdam: en anmärkning.)

J. J. Rousseau: Emil eller om uppfostran, svensk tolkning af J. Bergman, 3-dje häftet. Göteborg, Wettergren & Kerber.

Ola Bergström: Uppfostrans historia. I. 148 s. 8:o. Göteborg, Wettergren & Kerber.

Aksel Josephson: Avhandlingar och program utgivna vid svenska och finska akademier och skolor under åren 1855—1891. 2:dra häftet.

Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen.

Svar på hr Rollins uppsats i fjärde häftet af pedagogisk tidskrift för år 1892.

(Forts. från föreg. häfte.)

Hr R. har i sin anmälan (sid. 411) fäst sig vid uttrycket » $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ », som han lösryckt från sitt sammanhang. (På sid. 459 i detta svar har jag bifogat det ställe i min bok, hvarifrån det blifvit taget.) Emedan hr R. åter i sitt svar upptagit det, så vill jag nu bemöta hans inlägg och sedan granska det vanliga sättet att behandla beräkningen af detsamma. Hr R. säger på sid. 411 : »Ett uttryckssätt som följande: » $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ » (som utmärker en längd, hvaraf $\frac{3}{4}$ m. utgör 9 tiondelar) kan utbytas mot det enklare tecknet $\frac{3}{4}$ m. innebär ett språk, som icke synes afpassadt för den ifrågavarande ståndpunkten.» I mitt förra svar (sid. 50 och 51) nämnde jag, att denna tydning ej medför några svårigheter för lärjungarna och visade förfaringssättet, samt yttrade slutligen: »hr R. kan ej neka till, att » $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ » har den ofvan angifna betydelsen. Nu vill hr R., att det dessutom skall beteckna en räkneoperation, som skall företagas med längden $\frac{3}{4}$ m. och talet $\frac{9}{10}$. Att i *ett* uttryck inlägga två så olika betydelser är en påtaglig orimlighet.» Därpå svarar nu hr R., att man har rätt att tillägga en beteckning den betydelse, hvarom man vill komma öfverens. Detta är sant, men med ett *mycket viktigt* förbehåll, och detta är, att man ej förut öfverenskommit om, att tecknet skall hafva en annan betydelse. Och det är just detta förhållande, som här eger rum. Hvarje matematiker *måste* erkänna, att » $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{9}{10}$ » betecknar en längd, hvaraf $\frac{3}{4}$ m. utgör 9 tiondelar, och då kan man ej öfverenskomma om en annan betydelse åt uttrycket. Sedan man t. ex. öfverenskommit, att siffran 7 skall vara tecken för talet *sju*, så går det ej an att sedan öfverenskomma, att tecknet 7 äfven skall vara tecken t. ex. för talet »fem-

tisex». Skulle ett sådant själfsvåld få inrota sig, så blefve studium af matematik sedan en omöjlighet. Det är just denna dubbelydning, som af hr R. förordas, och som åstadkommit så mycken oreda och förvillelse vid räkneundervisningen. Att, såsom hr R. föreslår, till en början tala till barnen en »modifierad» sanning (= tala osanning) och sedermera först i algebran »modifiera och precisera» det osanna (= tala sanning) är absolut förkastligt och leder till de svåraste följderna, såsom förut är visadt. Nu frågas: har man i algebran verkligen gifvit tecknen sin *verkliga* betydelse? Nej. — Man uppfattar dem äfven där som tecken för någonting, som skall *göras* (det är ej så lätt, som hr R. tror, att få lärjungarna att ombyta åskådningssätt). — Detta framstår allra tydligast i ekvationsläran, som inledes med en mängd föreskrifter, huru lärjungarna skola *göra*, för att erhålla ett rätt svar, hvarvid användas sådana uttryckssätt som: *hyfsa, flytta öfver, stryka ut, skaffa bort, jaga bort, taga bort genom motsatt operation* o. s. v., hvilka syfta på taltecknen och ej på de begrepp, som de representera. Hade nu lärjungarne från början fått lära sig att rätt tyda den matematiska skriftens innehåll, så hade alla dessa klumpiga och vilseledande föreskrifter varit öfverflödiga, och lärjungarna hade kunnat reda sig hufvudsakligen på egen hand, om uppgifterna blifvit genetiskt ordnade. Ekvationsläran hade i sådant fall kunnat upptagas redan i början af algebran och behandlats jämsides med det öfriga, som strängt taget är ett bihang till ekvationsläran, hvilken är algebrans kärna. Därtill kan läggas, att det är denna lära, som mest intresserar lärjungarne, emedan de märka, hvartill den är gagnelig.

Nu skall visas, huru man förfar vid beräkningen af $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{1}{10}$. Läraren säger, att $\frac{3}{4}$ m. : $\frac{1}{10}$ betyder, att man skall dividera $\frac{3}{4}$ m. med $\frac{1}{10}$; därefter visar läraren, huru divisionen tillgår, nämligen: att tecknet (:) utbytes mot (.) samt $\frac{1}{10}$ mot $\frac{10}{1}$; slutligen förkortas produktbråket »korsvis» och multiplikationen verkställs i täljaren och nämnaren, hvarefter svaret $\frac{3}{4}$ m. är färdigt. — Mot detta sätt anmärkes, att lärjungen ej får klart, hvad division egentligen är, han får blott en artificiell (ordet här taget i sin egentliga betydelse) anvisning, huru han skall få ett rätt svar. Följden här af blir, att han vid lösningen af praktiska uppgifter

ej inser, när han skall följa den gifna anvisningen, hvilket erfarenheten dagligen bekräftar. Om läraren använder ordet »dividera», så borde han hafva upplyst lärjungen, hvad som menas med att dividera. I sådant fall skulle han säga: att dividera $\frac{1}{3}$ m. med $\frac{1}{9}$ betyder: att finna en längd, hvaraf $\frac{1}{3}$ m. utgör 9 tiondelar, hvilket sammanfaller med min bestämning. Att använda ordet »dividera» är högst olämpligt, då lärjungen förut fått sig meddelad en bestämning om detta ords betydelse, som är stridande mot den nya.

På sid. 411 i hr R:s anmälan står:

»När för öfrigt författaren vill, att 15 böcker: 3 skall betyda delarnas storlek och 15 böcker: 3 böcker delarnas antal, så synes han råka ut för just den oegentlighet, att *ett och samma* betecknar olika saker.»

Huru är det möjligt att tyda denna sats på mer än ett sätt, nämligen att »15 böcker: 3» och »15 böcker: 3 böcker» äro *ett och samma*? Nu vill hr R. hafva satsen tydd så som om efter orden *ett och samma* stode: *tecken (:)*, och säger, att jag tyder den på ett *underligt* sätt. Genom denna tillsats efter »ett och samma» förbättras ej saken för hr R. — Att jag använder tecknet (*:*) i dessa tvenne olika bemärkelser har sin grund helt enkelt däri, att jag följt en allmän öfverenskommelse, som är gjord i den matematiska världen, hvarom hr R. ej borde vara okunnig (här »spöka» åter *kvot* och *förhållande*). Något misstag kan ej ega rum, då uttrycken i sin helhet äro olika. Huruvida det skulle vara ändamålsenligt att använda två olika tecken för att skarpare åtskilja de bägge begreppen är en sak, som ej hör hit att diskutera; faktum är, att de i matematisk skrift angifvas med samma tecken (*:*), och detta har jag ställt mig till efterrättelse. Undras må, hvad hr R. skulle sagt, om jag komponerat ett nytt tecken. Det är omöjligt för mig att göra hr R. till lags.

Hr R. har sitt eget sätt att fatta ords betydelser, som äro helt och hållet afvikande från den allmänna uppfattningen. Sålunda påstår hr R. på sid. 166 i sitt svar, att i *lösningen* af en räkneuppgift ej inbegripes analysen utan blott räkningen. Enligt allmänt gängse språkbruk inbegripes i detta ord allt det tankearbete,

som kräfvades för *svarets* erhållande. Skulle en person A., som skall besvara en räkneuppgift, sakna förmåga att verkställa hela analysen eller en del däraf, och nödgas anlita en annans hjälp, så säger man *allmänt*, att A. har haft hjälp med *lösningen*, hvaraf tydligen framgår, att språkbruket inbegriper under ordet *lösning* äfven analysen.

Ett upplysande exempel må anföras: Sju personer i ett sällskap taga afsked af hvarandra genom handslag. Huru många handslag verkställdes? A., som skall besvara denna fråga, kan det ej, utan vänder sig till B. och begär upplysning. B. säger då: föreställ dig personerna ordnade i ett led. Föreställ dig vidare, att den första i ledet tar afsked af alla de öfriga samt sedan lemnar sällskapet. Föreställ dig, att den andra gör på samma sätt o. s. v. Efter dessa vinkar finner A. själf lätt, huru svaret 21 erhålles, nämligen genom addition af talen 6, 5, 4, 3, 2 och 1. Om nu hr R. framställer frågan: »Har A. ensam *löst* frågan?» till en person hvilken som helst, så skall han svara: Nej. — Hr R. torde nu således själf inse, att hans tydning af ordet *lösning* är helt och hållet stridande mot det allmänna språkbruket.

Sedan hr R. skref sin anmälan har han gjort en *stor* upptäckt. I slutet af sid. 166 läses den och har följande lydelse: »Det är *ett stort misstag**) att man kallar *delarnas* antal för multiplikator eller divisor eller kvot. *Delarnes* antal kallas för *delarnes* antal helt enkelt. Men när man så uttrönt uppgiftens art, så inser man, hvilket räknesätt, som leder till dess lösning, och då händer, att *det tal, som anger delarnes antal*¹⁾, ena gången blir multiplikator, andra gången divisor, helt enkelt därför, att uppgiften i det ena fallet var en helt annan än i det andra.»

Till en början anmärkes, att ordställningen: *det tal, som anger delarnes antal* är den klaraste tautologi; den bör i stället vara: *delarnes antal*. Jag har mycket grubblat öfver, hvad det »långa talet» skall betyda, men misslyckats. Personer hafva blif-

1) Kursiveradt af undert.

vit rådfrågade, men de hafva ej heller kunnat tyda gåtan. Att delarnes antal *blir* multiplikator, men ej får *kallas* multiplikator etc., är så höglärdt, att jag ej mäktar fatta det. Låtom oss taga ett exempel: A. delade sin kassa i 7 lika delar. Hvarje del var 85 öre. Huru stor var A:s kassa? Här är tydligen delarnes antal 7. När nu »talen ställas upp», 85 öre ofvanför och 7 nedanför, så kallas ju delarnes antal 7 multiplikator och 85 öre multiplikand. Hr R. borde hafva gifvit definitioner på multiplikator, divisor och kvot, ty *han* måste åt dessa ord ge en annan tydning, än vi andra dödlige. När hr R. gjort detta, så kunna vi vidare talas vid om saken; intilldess lemna vi den *stora* upptäckten åt sitt öde.

På sid. 47 i mitt svar anmärktes, att man ej varit konsekvent vid namngifvandet af räknestätt. Sålunda finnas ej namn för sätten att finna en vinkels sinus, cosinus, ett tals logaritm o. s. v. Skälet dertill angafs af mig vara, att matematikern ej har behof däraf. Hr R. däremot uppger skälet vara, att vi begagna oss af tabeller, hvilka mödosamt blifvit utarbetade af lärda män. Är detta skälet riktigt, så borde äfven räknestätten multiplikation och division vara öfverflödiga, emedan vi använda tabeller vid dessa räkningar. Deras utarbetande har visserligen ej varit mödosamt, men icke kan detta inverka på saken. Ej heller kan det bero därpå, att vi hämta talen ur bok i stället för ur minnet. Vidare få lärjungarne i skolorna mycket ofta till uppgift att beräkna tals logaritmer, vinklars sinus och cosinus o. s. v. utan att använda tabeller. För öfrigt är t. ex. »räknestättet» för finnandet af t. ex. \log till $\sqrt[7]{0.75689 \cdot \sqrt{11}}$ med tabeller tillräckligt inveckladt för att förtjäna ett eget namn; men som sagdt, det har visat sig vara öfverflödigt. Hr R:s skäl kan sålunda ej vara det rätta.

På samma sid. 47 fäste jag uppmärksamheten vid de olämpliga benämningarne: delningsdivision och innehållsdivision. Hr R. anser äfven, att läroboksförfattarne kunde hafva infört några lämpligare, men gör följande märkliga tillägg: »att de (namnen)

oaktadt så talrika invändningar, dock trängt sig fram, bevisar blott, att de äro oundgängliga(!), något som jag i min föregående uppsats velat påpeka.»

Hr R. tyckes hysa samma åsigter som klassikern S., hvilken yttrade: »När man en gång begått en dumhet, så skall man också soutenera den.» Om hr R. genomläser Tegnér's utmärkta arbete: »Språkets makt öfver tanken», så torde han komma på andra tankar i denna för oss lärare så ytterst viktiga sak. Vi kunna ej vara nog uppmärksamma på det språk, som vi tala till våra lärjungar, och när vi en gång funnit, att en benämning är oriktig, så är den äfven skadlig, och då är det vår *plikt* att med all kraft verka för dess utrotande. Att namnen delningsdivision och innehållsvision samt delvis betydelsen af dessa ord hafva trängt sig fram till lärare och lärarinnor är mig bekant, men däremot hafva de ej trängt sig fram till lärjungarna, ty när man frågar dem i ämnet, får man ej något svar.

De ifrågavarande benämningarna började att användas omkring år 1860. Man märkte vid delningen af t. ex. en penningssumma, att man borde göra barnen noga uppmärksamma på den stora skillnaden mellan *delarnes antal* och *hvarje del* samt trodde då, att detta bäst skulle ske genom antagande af de bägge intetsägande benämningarna.

Förslaget hade ej åsyftad verkan, ty barnen begrepo ej, hvad som menades med dem. — Huru man på ett mycket enkelt sätt kan komma från namnen på »räknesätten», och så att barnen fullt fatta själfva saken, skall visas genom en redogörelse för lösningen af tvenne uppgifter. 1) För 24 kr. köpas 936 ark skrifpapper. Huru mycket köpes för 1 kr.? *Svar*: 39 ark. *Förklaring*: 936 ark delas i 24 lika delar. Hvarje del innehåller då 39 ark, således köpas för 1 kr. 39 ark. 2) Huru många böcker skrifpapper erhållas af 936 ark? *Svar*: 39. *Förklaring*: 936 ark delas så, att hvarje del innehåller 24 ark eller 1 bok. Delarnes antal blir då 39, således är böckernas antal 39.

Skulle dessa uppgifter lösas af en person, som ej lärt sig använda siffror, men hade pappersarken till hands, så skulle han gå tillväga med arken på ofvan uppgifna sätt för att erhålla

svaren. Därför är det så lätt att genom åskådningsmedel för barnen klargöra skillnaden mellan dessa bägge uppgifter, ehuru räknemekanismen är densamma. Detta behandlingssätt anser hr R. naturligtvis vara för simpelt. — Inga latinska benämningar och inga namn på räknesätt förekomma.

Denna fråga står i nära samband med en annan viktig fråga.

I min »lärogång» är upptagen en mängd vid räkneundervisningen förekommande termer och uttryck, som dels äro öfverflödiga dels bevisligen oriktiga; äfvenså finnas förslag till nya benämningar i st. f. de utdömdas. Vore det ej nödvändigt att dessa viktiga frågor upptogos till behandling af lärarne i räkning. Till en början kunde den viktiga saken diskuteras i tidsskrifter och skoltidningar samt sedan vid läraremöten slutbehandlas. Både lärare och lärjungar lida mycket af det närvarande tillståndet. En lärare tvingas mången gång att vid undervisningen ändra oriktiga uttryck, som barnen inlärt af en annan lärare. Icke sällan händer det, att bevisligen riktiga uttryck blifvit af lärare utbytt mot falska. Att barnen skola lida mycket af denna villervalla, då de för den ene läraren skall uttrycka sig på ett sätt och för en annan på ett annat sätt, är lätt att inse. Slutet blir, att de ej våga lita på lärarens utsago. Det har väckt min synnerliga förvåning, att de kommitteer, som haft till uppgift att granska utgifna läroböcker i räkning, med en så len hand berört denna sak, oaktadt den med skäl räknas till undervisningens hjärtpunkter.

Jag går nu att bemöta det, som hr R. yttrat på senare delen af sid. 167, som läsaren torde genomgå. Sammanfattningen af det sagda är: att, om 1 kilogram af en vara kostar ett uppgifvet pris, så erhålles priset på ett helt antal kilogram af samma vara genom prisets multiplikation med det hela talet. Är kilogramtalet ett bråk, så fordrar »konsekvensen», att man äfven då skall säga, att svaret erhålles genom prisets multiplikation med bråket. När priset å ett helt antal kilogram är gifvet, så erhålles priset å 1 kilogram genom prisets division med det hela talet. Är kilogramtalet ett bråk, så fordrar äfvenledes »konsekvensen», att man äfven då skall säga, att räknesättet är division.

Låtom oss i föreställningen åhöra en lektion, som hr R. håller med en lärjunge L.! Hr R. tillämpar naturligtvis sina principer. Hr R.: 1 kilogram socker kostar 72 öre. Hvad kostar $\frac{1}{4}$ kg. af samma vara? L.: 18 öre. Hr R.: Det är rätt. Hvilket räknesätt använde du? L.: Division. Hr R.: Nej — du använde multiplikation. L.: Det är besynnerligt; hr R. har själf lärt mig det räknesätt, som jag nu begagnade och då kallade han det division. Hvarför skall det nu kallas multiplikation? Hr R. framställer då dogmen »om de likbenämnda räknesättens enhet», men utan åsyftad verkan. Slutligen säger hr R.: »Det kan tyckas vara besynnerligt, men om du kommer så långt i dina studier, att du får läsa algebra, så skall saken blifva klar.» L.: Jaså — algebran måtte vara en högst märkvärdig vetenskap. Därefter framställer hr R. följande uppgift: $\frac{1}{4}$ kilogram kaffe kostar 48 öre. Hvad kostar 1 kg. af samma vara? L.: 1 kr. 92 öre. Hr R.: Det är rätt. Hvilket räknesätt använde du? L.: Multiplikation. Hr R.: Det är orätt. — Fortsättningen lika med det föregående.

På detta sätt gestaltar sig läran »om de likbenämnda räknesättens enhet» och dess tillämpning i skolan. Men dogmen är ej blott i pedagogiskt hänseende förkastlig utan äfven i vetenskapligt, ty ett bland de första och viktigaste kännetecknen på en vetenskap är, att den skall vara fri från motsägelser. Vid dogmens tillämpning träffar man på den ena motsägelsen efter den andra. Hvad man den ena gången sagt vara sant, förklaras vara osant en annan gång. — Förtjänar dylikt namnet vetenskap? Quatuorspecieslärans achilleshäls är och har alltid varit multiplikation och division i bråk, och det hjälper ej att genom sofismer, »modifikation» och tillskrufvade definitioner försöka att uppehålla den sjuka saken. Förr eller senare skall det blifva klart för hvar och en, att det ej längre går an att ordna tal-läran efter »räknesätt».

När i vår barndom de latinska räknetermerna nådde våra öron, förnummo vi en obehaglig känsla. Vi föreställde oss att bakom de främmande orden dolde sig en mängd mystiska saker, som vi omöjligt kunde fatta. Vi gingo emellertid på i

vårt anletes svett och arbetade med siffrorna efter gifna föreskrifter. Vi begrepo ej frågan, ej heller det sätt, som vi, använde, men tack vare vårt ypperliga talbeteckningssystem fingo vi ändock ganska ofta rätta svar. Mycket väl minnas vi huru angenämt det var, när läraren upplyste oss om, att *multiplícera* betydde *mångfaldiga* och att *dividera* betydde *dela*. Vi tyckte oss genom dessa upplysningar åtminstone begripa något af saken. Det var en ljusglimt i den mörka natten. Dessa öfversättningar inetsade sig sedan i våra själar och kunde ej borttagas — allra minst genom några orimliga definitioner. Emellertid funno vi i bråkläran, att dessa ord tilldelades en annan betydelse, men vi iakttog, att, när tecknet (\times eller $.$) förekom i uttrycket, vi skulle säga multiplicera och när tecknet ($:$) förekom, skulle vi säga dividera. Något rimligt skäl till denna godtycklighet kunde vi ej finna. Orden *multiplícera*, *dividera*, *multiplikation* och *division* i bråkläran öfvergingo till *slagord*, bakom hvilka doldes en grof okunnighet. Vill man göra sig besvär med att samvetsgrant undersöka saken, så skall man finna, att hos den ungdom, som nu undervisas i våra skolor, råder samma okunnighet. Hvarför kunna ej dessa fyra ord *alltid* få behålla den betydelse, som de en gång erhållit i läran om de hela talen, dit de äfven höra? (Några egentligen nya räknesätt finnas ej i bråkläran, ty vi använda där endast dem vi hafva inhemtat i läran om de hela talen. Hvad som tillkommer i bråkläran är bråkbegreppet. När detta blir klart utredt, reda vi oss sedan med de räknesätt vi inhemtat i läran om de hela talen, såsom vi lätt kunna finna. Skall en produkt eller kvot af två bråk bestämmas, så sker det genom tvenne multiplikationer med hela tal. Hvad addition och substraktion i bråk angår, så äro dessa »räknesätt» mycket invecklade, men några nya räknesätt krävas ej. Åtskilliga viktiga satser ur tal-läran äro nödvändiga att genomgå med lärjungarne, innan de kunna fatta beräkningar af bråks summor och skillnader. Allt detta gör, att dessa äro bland de fyra räknesätten i bråk de svåraste. Emedan addition och substraktion i hela tal äro de lättfattligaste, hafva de blifvit genomgångna före de bägge andra. »Konsekvensen» har sedan bjudit att »de likbenämnda räkne-

sätten i bråk äfven skulle ställas främst; en anordning, som uppenbarligen strider mot en af pedagogikens grundlagar, som bjuder, att man skall gå från det enklare och lättare till det svårare. — Såsom vi alla veta, är den officiella titeln på quatorspecies: de fyra *enkla* räknesätten i hela tal och bråk. Att addition och subtraktion i bråk blifvit kallade *enkla* räknesätt är en lek med ord och visar, huru gamla oriktiga talesätt kunna få gå oanmärkta.) Hvad är det, som hindrar oss från att säga: att produkten af $\frac{1}{2}$ och 36 är 18, samt att räknesättet är *division*; att produkten af 2 och 36 är 72, och att räknesättet är *multiplikation*; att kvoten af 36 och $\frac{1}{2}$ är 72, och att räknesättet äfven är *multiplikation*; då undslippa vi, att af barnen beslås med tvetalen. Detsamma förekommer ju i potensläran; sålunda säger man: att 2-potensen af 256 är 65536, och att räknesättet är *multiplikation*; $\frac{1}{2}$ -potensen af 256 är 16, och att räknesättet är *kvadratrotutdragning*, d. v. s. ett annat räknesätt. För min egen del anser jag det vara öfverflödigt att vid dylika frågors besvarande *namngifva* räknesättet. På frågan: »hvad är kvoten af 32 och $\frac{2}{3}$?» kan lärjungen svara: 5 fjärdedelar af 32, som är 40, hvarigenom han utom afgifvandet af svaret äfven anger, huru han erhållit det. Quatuorspeciesläran har därjämte »afplat af sig» en mängd intetsägande och meningslösa uttrycksätt. I hr R:s svar återfinnas flera dylika, såsom: tecknad räkning, tecknad multiplikation, tecknad resultat af en operation o. s. v. På ett ställe (sid. 167) säger han till och med, att $\frac{7}{8} \cdot 13\frac{3}{8}$ kg. är multiplikation (här sammanblandas *multiplikation* och *produkt*). Frågas nu: Huru är det möjligt att få någon klarhet i räkning, då man om uttrycket $\frac{7}{8} \cdot 13\frac{3}{8}$ kg., som betecknar en tyngd, hvilken är 7 åttondelar af $13\frac{3}{8}$ kg., säger, att det är multiplikation? Det är sannerligen icke godt att vara med som lärjunge, då undervisningen skall meddelas med användande af dylika uttrycksätt. — Vid den geometriska undervisningen lägges, såsom vi alla veta, en synnerlig stor vikt vid, att lärjungen meddelar bevisen på ett klart och tydligt språk. Att vid den aritmetiska undervisningen ställa samma kraf på lärjungen är ej möjligt, hufvudsakligen af det skäl, att de latinska termerna ej lämpa sig härtill. Därtill kommer lärjungarnes oför-

måga att använda dem, emedan de ej förmått fatta deras betydelse. Härigenom försvinner en mycket viktig del af aritmetikens stora värde som uppfostringsmedel.

Ehuru quatuorspeciesläran eller som hr R. kallar den: »traditionella skatten» företer åtskilliga brister och ofullkomligheter, så är den dock i ett fall *ovärderlig* — och det är för författare af räkneböcker och exempelsamlingar. Planen för uppställningen af dylika böcker är på förhand bestämd. (Eljest plägar planen för läroböcker i andra ämnen förorsaka författarne mycket arbete). Den är i hufvudsak ungefär den samma som användes på 1600-talet af Agrelius, hvilkens lärobok enligt Hultman användes här i Sverige i 180 år. De förändringar, som böra vidtagas, inhemtas lätt af sista normalplanen och sista kommitténs betänkande. Några synnerligen djupgående insikter krävas således ej af författarne. Valet af uppgifter går äfven synnerligen lätt. Man »omger sig» med en mängd exempelsamlingar (tillgången är riklig) och tillämpar Kajsa Wargs grundsats: »Man tager, när man så hafva kan.» (Citat anses vara öfverflödiga.) Uppgifterna inpassas i de »lådack» dit de höra. Någon vidlyftig lärareerfarenhet är sålunda äfven obehöflig. En och annan typografisk fint uppfinnes likväl understundom af författaren, som särskildt framhåller den i företalet. Icke så sällan riktar äfven författaren vårt synnerligen rika förråd af oriktiga räknetermer med några nya. — Räkneboken blir fördelaktigt anmäld. Recensenten förklarar exemplen vara väl »valda» och »lagom svåra» — ty att plåga barnen med tankeanstängningar går ej an. Boken skickas sedan till Pål och Per. Pål blir af författaren ombedd att antaga boken i sin skola. Pål, som anser boken vara hvarken bättre eller sämre än de öfriga, säger sig kunna »för gammal vänskaps skull» antaga den lika väl som någon annan. Per, som hyser stort förtroende till Påls omdöme, antar den äfven. Boken får en strykande afsättning — för en tid — sedan blir den utträngd af en annan, som sedan i sin tur delar den förres öde o. s. v. Fabeln lärer: Vill någon bli författare med minsta möjliga insikter och erfarenhet i ett ämne, så bör han välja aritmetikens, så länge quatuorspecies sitta vid styret.

I mitt förra svar anfördes några rader ur en välvillig anmälan af »läroängän» i *Nyt Tidsskrift i Mathematik*, som utgifves i Köpenhamn. Ur samma anmälan anför nu hr R., att anmälarén »ikke på alle punkter samstemmer med Forf.» och anser det vara möjligt, att den danske anmälares uppfattning icke så mycket skiljer sig från hr R:s. Då det är mig fullkomligt obekant, hvilka dessa skiljepunkter äro, så kan jag ej beröfva hr R. detta hopp, hvilket gerna unnas honom. Men hvarför skall hr R. behöfva »gå på andra sidan ån efter vatten»? Hr R. vet mycket väl, att ett »håpnadsväckande» stort antal lärare i matematik hafva samma åsichter som han i de stycken, hvarom vi här afhandlat. Han har ju således stora skäl att vara stolt och belåten.

Till slut uttrycker hr R. en önskan att få höra åsikter uttalade äfven från andra håll beträffande nu berörda frågor. En dylik önskan är äfven min; men för att dessa åsikter skola hafva något värde, så böra de hafva blifvit förvärfvade genom förslagens tillämpning i skolan, då deras uttalande kan blifva af mycket gagn. Den strid, som hr R. har börjat med mig, är blott en liten »förpostfåktning». Hufvuddrabbningen kommer att utkämpas i skolan, dit striden rätteligen bör förläggas.

Slutligen går jag nu att framställa de väsentligaste differenspunkterna mellan det nu rådande undervisningssystemet och mitt förslag.

Det är alla bekant, att en af matematikens hufvuduppgifter är tals och andra storheter's jämförelse med hvarandra. Vid denna jämförelse utgår man i elementarmatematiken från trenne olika synpunkter. I stället för att uttrycka mig i allmänna ordalag, skall jag, för att tydliggöra saken, välja penningssummorna 81 öre och 3 öre vid de två första jämförelserna och i den tredje talen 81 och 3, emedan en jämförelse af verkliga storheter från den tredje synpunkten ej är möjlig. — Den första jämförelsen består däri, att man undersöker, huru mycket 81 öre öferskjuter 3 öre. Denna penningssumma är 78 öre. Denna sanning återgifves på svenska språket med:

A) 81 öre är 78 öre mer än 3 öre.

Den andra jämförelsen består däri, att man uppdelar 81 öre så, att hvarje del blir 3 öre, då delarnes antal blir 27. Denna sanning återgifves med:

B) 81 öre är 27-falden af 3 öre.

Den tredje jämförelsen (mellan talen 81 och 3) består däri, att 81 uppdelas i faktorer, som alla äro lika med 3, då deras antal blir 4. Denna sanning återgifves med:

C) 81 är 4-potens af 3.

(Man kan ej säga, att 81 öre är 4-potens af 3 öre.)

I dessa tre fall är det 81 (öre), som jämföres med 3 (öre). Resultatet af jämförelsen blef i första fallet *penningssumman* 78 öre, som kallas *skillnad*. I det andra: *talet* 27, som kallas *förhållande* och i det tredje: *talet* 4, som kallas *logaritm*. Hvar och en af dessa satser A, B och C innehåller trenne delar: 1) storheten, som jämföres, 2) storheten, i afseende på hvilken jämförelsen sker, 3) storheten, som anger sambandet dem emellan. Nu kan läraren i hvilken som helst af dessa tre satser (typer) bestämma tvenne bland storheterna och låta lärjungen beräkna den tredje, hvilka öfningar äro särdeles lämpliga att inleda ekvationsläran. Hvar och en af dessa tre satser återgifves i matematisk skrift på följande tre olika sätt, allteftersom man vill i satsen framhålla den ena eller den andra af de tre storheterna:

A) 1) $3 \text{ öre} + 78 \text{ öre} = 81 \text{ öre}.$

2) $81 \text{ öre} - 78 \text{ öre} = 3 \text{ öre}.$

3) $81 \text{ öre} - 3 \text{ öre} = 78 \text{ öre}.$

B) 1) $27 \cdot 3 \text{ öre} = 81 \text{ öre}.$

2) $81 \text{ öre} : 27 = 3 \text{ öre}.$

3) $81 \text{ öre} : 3 \text{ öre} = 27.$

C) 1) $3^4 = 81.$

2) $\sqrt[4]{81} = 3.$

3) $\log_3 81 = 4.$

Häraf finna vi, att man för A-typens återgifvande i matematisk skrift nödgats upptaga tvenne hjälptecken + och —. För B-typen användas äfven blott tvenne, nämligen: \times eller $.$ och : eller bråkstrecket —. För C-typen användes äfven två, näm-

ligen \vee och \log . . Därtill kommer, att 4 (logaritmen) sättes öfverst till höger om 3 (talet i afseende på hvilket jämförelsen sker). Ehuru det är blott typerna A och B, hvarmed vi här hafva att syssla, har ändock C-typen blifvit medtagen för att visa »den röda tråd», som genomgår det hela. Äfven nu kan läraren i en af dessa matematiska Satser, hvilken som helst bestämma två storheter och låta lärjungan bestämma den tredje. Genom dessa öfningar få lärjungarne en inblick i matematikens innandömen och grundläggningen till den viktiga ekvationsläran är lagd. I det gamla systemet har man, af lätt insedda skäl, ej kunnat syssla med någonting annat än sökandet af den storhet, som står till höger om liketstecknet och detta har skett i de flesta fall på ett artificiellt sätt, såsom förut är visadt. Vid den grundläggande undervisningen i läran om de hela talen har det i *pedagogiskt* hänseende varit olämpligt att använda ofvanstående allmänna benämningar. I stället hafva blifvit använda: det hela, hvarje del och delarnes antal, sålunda har satsen B) 3 öfversatts med: När det hela (det, som tänkes vara deladt) är 81 öre och hvarje del är 3 öre, så är delarnes antal 27. Vid lösningen af praktiska räkneuppgifter hafva äfven samma termer blifvit använda. När en lärjunge skall redogöra för lösningen af följande räkneuppgift: »Huru många kilogram järn erhållas för 10 kr. 62 öre, då hvarje kilogram kostar 18 öre?», har han svarat: I denna uppgift är *det hela* 1062 öre och hvarje del 18 öre. Delarnes antal sökes. Efter denna analys af uppgiften företager han sedan den mekaniska räkningen.

Nu kunna analoga matematiska satsformer (ekvationer) uppställas, i fall de jämförda talen äro bråk. (Se sid. 460 i denna uppsats). Häraf framstår otvunget sambandet mellan läran om de hela talen och läran om bråktalen. Skall samma mål ernås på quatuorspeciesvägen, så kan det ej ske på annat sätt än genom brott mot tankelagarna. När de uttryck, som ingå till venster i A- och B-satserna, förekomma enstaka, så användas såsom benämningar på dem: *summa*, *skillnad*, *produkt*, *kvot* och *förhållande*. I de begrepp, som representeras af dessa namn, och som äro förtydligade och förklarade genom ekvationerna, hafva vi ett ytterligare samband mellan de hela talen och bråktalen, utan att behöfva söka denna öfverensstämmelse på ett oärligt

sätt. De rätta namnen på tecknen + — . : äro därför *summa-, skillnads-, produkt-, kvot- och förhållande-tecken* och ej *additions-, subtraktions- multiplikations- och divisions-tecken*, som nu äro de brukliga här i Sverige, och hvilka åstadkommit så mycken förvirring och oreda. Hufvudskillnaden mellan mitt förslag och det gamla systemet är, att jag börjar så fort som möjligt med att göra barnen förtrogna med den fullständiga matematiska satsen, hvarigenom barnen blifva bättre förtrogna med talens verkliga innebörd, än om de förekomma enstaka. Det gamla systemet däremot utgår från den ena satsdelen (den venstra), som tydes på ett oriktigt sätt, d. v. s. i öfverensstämmelse med quatuorspeciesprincipen. Utom andra menliga följer af denna oriktiga tydning, som jag påvisat i det föregående, tillkommer en mängd från latinet hämtade termer, som man varit nödsakad att släpa med sig, ehuru de varit för barnen helt och hållet obegripliga. I afseende på lärjungarnes förmåga att tillämpa det, som blifvit inlärdt, på lösningen af praktiska uppgifter, så är det en själfklar sak, att den lärjunge, som åtnjutit en enkel och naturlig undervisning, som han fullkomligt fattat, bör lättare kunna reda sig, än en annan, som blifvit undervisad efter ett ytterst svårfattligt och ovetenskapligt system.

En strid, analog med denna, har utkämpats på ett annat område, nämligen vid undervisningen i innanläsning. I gamla tider användes vid denna undervisning s. k. innanläsningstabeller. Den första tabellen innehöll ord med två bokstäfver: ba, be, bi, bo, bu o. s. v. För hvarje ny tabell ökades på med en bokstaf. Den sista innehöll ord med många bokstäfver, såsom: kakelugnsmakaregesäll o. s. v. Hvad orden betydde, som barnen utläste, var likgiltigt. Barnen voro indelade i grupper. Hvarje grupp sysslade med sin tabell och läsningen öfvervakades af en s. k. monitör. Läraren satt lugn i katedern och öfvervakade det hela. Så framstod en »upprorsmakare», som störde den idylliska friden. Han sade, att man så fort som möjligt borde låta barnen få läsa fullständiga enkla satser, såsom: »En ko åt hö.» o. s. v. och att läraren skulle samtala med barnen öfver det lästa. Detta naturliga och välbetänkta förslag möttes med en storm af ovilja. Motståndarne funno, att det nya arbetssättet skulle blifva mycket besvärligare (att det skulle blifva intressantare för dem

själfva och nyttigare för barnen, togo de ej med i beräkningen); de framdrogo därföör både möjliga och omöjliga skäl för det bestående, som naturligtvis var förträffligt, men ändock afgick förslaget med fullständig seger. Någon lärare eller lärarinna torde nu ej finnas, som vill återgå till det gamla. Mellan denna i största korthet skildrade strid, som nu är avslutad, och den, som nu pågår, finnas flere likheter. Huru den nu påbörjade striden skall sluta, kommer framtiden att utvisa.

I denna min uppsats har jag nu framlagt hufvudgrunderna af mitt s. k. reformförslag. Det tillhör nu läsaren att döma i frågan. På det att läsaren må kunna fälla en objektiv dom, bör han i föreställningen sätta sig ned på skolbänken utan alla förutsättningar — hvilket är ganska svårt — och försöka att se saken med lärjungens ögon, ty det är från denna synpunkt förslaget är utarbetadt. Min sträfvan har alltid varit att med matematiken som hjälpmedel uppfostra lärjungarne till själfständigt tänkande människor. Under detta mitt arbete har jag af lärjungarna själfva erhållit många ovärderliga vinkar och upplysningar, som kommit mitt förslag till godo. De fleste lärare i matematik, som äro fullt nöjda med räkneundervisningens närvarande tillstånd, hafva på det högsta ogillat mitt uppträdande. Personer, som ej varit kompetenta att yttra sig i frågan, hafva stödt sig på fackmännens omdömen och uttalat sin förkastelse, mången gång i bittrare ordalag än fackmännen själfva hafva gjort. De borde hafva besinnat, att en fackmans omdöme stundom kan vara osant, och detta borde hafva hållit tillbaka den hårda domen. Vanligen sakna fackmännen erfarenhet i den grundläggande undervisningen i räkning, ty de anse det vara under sin värdighet att sysselsätta sig med någonting så simpelt. Någon förhoppning, att mina ord skola rubba dessa personers fasta tro på det beståendes förträfflighet, har jag aldrig vågat hysa. Men det finnes andra personer och däribland lärare i matematik, som med mig äro ense, att det nuvarande tillståndet är ohållbart. Det är för dessa, som uppsatsen blifvit skriven i den förhoppning, att den skall blifva till något gagn.

K. P. Nordlund.

Elementär framställning af teorin för Grammes ring.

I denna tidskrift har nyligen synts en liten polemik mellan Lektor E. Sundberg och Professor Wijkander angående förklaringen af Grammes ring, och synes det som om de båda motståndarne dock torde vara ense i den frågan, att i sjelfva verket den vanliga förklaringen är vetenskapligt ohållbar, och att de magnetiska kraftlinierna måste för förklaringen användas, om en riktig, eller ens i hufvudsak riktig, framställning skall vinnas. Det har äfven påpekats, att rektor Floderus och prof. Wijkander i sina läroböcker komma till rakt motsatta resultat beträffande strömmens riktning, fastän de utgå från alldeles samma principer, och är det äfven i sjelfva verket en ren tillfällighet, hvilket resultat man får, då man utgår från så besynnerliga förutsättningar. Bland många andra fel, som vidlåda alla dylika förklaringar, kan t. ex. nämnas, att man betraktar alla strömmar, som gå på åskådarens sida från ringens ytterkant och inåt, såsom sins emellan likariktade, under det att de i sjelfva verket med hvarandra bilda alla möjliga vinklar från 0° till 180° . Vidare tages alldeles ej i betraktande, att de Ampèreska strömmarna äro *molekularströmmar*, hvadan magneten endast för en punkt på jemförelsevis större afstånd kan få betraktas såsom en solenoid, men ingalunda för en på densamma trädd ring¹⁾. När man betänker allt detta, jemte de inkast, som af lektor Sundberg gjorts mot teorien, så finner man det helt naturligt, att motsatta resultat på detta sätt kunna framgå ur samma antaganden, och man måste instämma med honom i, att man måste medtaga kraftlinierna för att få en tillfredsställande teori. Då emellertid

1) För att visa, att solenoider på nära håll förhålla sig annorlunda än magneter, behöfver man blott tänka sig två solenoider vända med sina nordändar mot hvarandra och nära intill hvarandra men den ena något högre belägen eller på sidan om den andra. Då gå de hvarandra närmaste strömdelarne i *samma* riktning, hvadan attraktion och ej repulsion blifver följden.

hvarken han eller, så vidt vi veta, någon annan utvecklat en dylik *elementär teori*¹⁾, så vill jag här söka framställa en dylik.

I. Förutsättningar:

A) *Ampères lag jemte Biots och Savarts lag* enligt följande formuleringar:

1) Om ett fast strömelement verkar på en rörlig magnet-nordända, så vill strömelementet drifva polen i en linie, som är vinkelrät mot det plan, som bestämmas af polen och strömelementet; riktningen bestämmas genom den bekanta Ampèreska regeln, att den går till venster för en person som simmar i strömmens riktning med ansigtet vändt mot magneten. Skulle polen ligga i strömelementets förlängning, så är verkan = 0 och växer med vinkeln mellan strömelementet och föreningslinien mellan dess midtpunkt och polen, så att den blir starkast, då denna vinkel blir 90°. (Den är näml. proportionel med sinus för densamma). Är deremot polen fast, men strömelementet rörligt, så sträfvar detta att förflytta sig i motsatt riktning häremot.

2) Om ett rörligt strömelement befinner sig i ett magnetiskt fält, som ej härleder sig från en enda magnetpol, utan från ett godtyckligt antal sådana, så verkar fältet dock alltid på ett rörligt strömelement så, som om en magnetnordända befunno sig i förlängningen af den kraftlinie, hvari elementet befinner sig, och i den riktning, *hvarifrån* kraftlinien kommer.

Coroll. Om strömelementet tänkes vara vinkelrätt *Fig. 2.* mot kraftlinien, så vill det således röra sig i en linie, som är vinkelrät mot både det sjelft och kraftlinien, aldrig utefter någondera. I *fig. 2* rör sig sål. elementet E åt höger eller venster, allteftersom strömmen går uppåt eller nedåt genom papperets plan.

B) *Lents' lag*: Om en ledare, om den genomflötes af en ström i en viss riktning (t. ex. uppåt, mot åskådaren), ville röra sig åt ett visst håll (t. ex. åt höger), så induceras i stället i ledaren en ström i motsatt riktning (nedåt, från åskådaren), om ledaren tvingas att röra sig åt detta håll (höger).

Coroll. I en ledare, som står vinkelrät mot kraftlinierna, men rör sig parallelt med desamma, uppkommer således ingen ström.

1) Ingredienserna till en sådan finnas dock hos Jul. Petersen i hans nytgifna arbete »læreboeg i magnetisme og electricitet.

II. *Magnetiska fältet vid Grammes ring*
(tänkt såsom stillastående).

Detta utmärker sig derigenom att

a) Fältet *inom ringen* är fritt från kraftlinier.

b) *Utom ringen* utgå kraftlinierna från N, insugas i ringen, hufvudsakligen i de närmast till N belägna delarne, utgå åter från de till S närmaste delarna och insugas i S.

c) Huru kraftlinierna gå i *sjelfva järnet* är för vårt ändamål af ingen betydelse, då ingen ledare der kan röra sig. De äro därför ej utritade i figuren.

III. *Grammes ring* (under förutsättning af stillastående järnkärna och rörliga spiraler).

a) *Vid ringens innerkant* kunna inga induktionsströmmar uppkomma, enär der ej finnas några kraftlinier och således intet magnetiskt fält.

b) *Vid ringens sidokanter* (de i figuren mot åskådaren och från åskådaren vända delarna) kunna till äfventyrs strömmar uppkomma, men då de i alla fall blifva motsatta på de båda sidorna, så upphäfva de hvarandra och spela ingen roll.

c) *Vid ringens yttre kant*. Om en ström vid A ginge nedifrån och *uppåt* (vinkelrätt mot papperets plan), så skulle den vilja röra magnetpolen N åt venster, således sjelf af det magnetiska fältet drifvas åt höger. Om således ringen röres medsols, så uppkommer vid A en (relativt stark) ström *nedåt* (från åskådaren, vinkelrätt mot papperets plan). Vid B

Fig. 3.

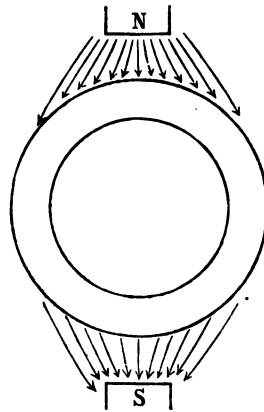
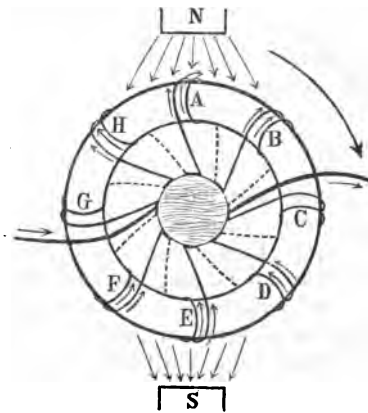

Fig. 4.

och H upprepas samma fenomen i något försvagad skala. Om vid C och G öfverhufvud några kraftlinier existera (de äro i alla händelser mycket svaga), så gå de i alla fall i det närmaste parallelt med spiralens rörelseriktning och kunna därför (enligt B. coroll.) aldrig uppväcka några induktionsströmmar. Genom ett fullständigt lika resonnemang som vid A, B och H fås, att vid E, D och F strömmarne måste vara riktade *uppåt* (mot åskådaren, vinkelrätt mot papperets plan) hvaraf på vanligt, bekant sätt följer, att totalförloppet blir det i fig. 4 antydda.

Ad. Meyer.

Om frukt-kapitlets behandling vid den botaniska undervisningen.

I sin i dubbelhäftet 5 & 6 af denna tidskrift intagna uppsats »Försök till frukt-kapitlets behandling vid den botaniska undervisningen i de allmänna läroverkens högre studium» yttrar Herr S. Bengtsson (s. 193), att särskildt min (i Lärobok i botanik för de allmänna läroverkens högre klasser uttalade) åsikt beträffande de s. k. falska frukterna förefaller konstlad. Då man häraf möjligen kunde draga den slutsatsen, att jag i min lärobok sökt göra gällande någon ny eller åtminstone mindre allmänt antagen uppfattning af begreppet falsk frukt, har jag föranledts att återupptaga frågan till behandling.

Det är efter en jämförelse af de definitioner på falsk frukt (skenfrukt), som förekomma i läroböcker af J. E. Areschoug, S. Almqvist och mig, som Herr B. kommer till ofvannämnda resultat. Det hade varit lämpligt att redogöra äfven för några andra senare författares uppfattning rörande detta begrepp, åtminstone för Varmings (Allmindelig Botanik. Anden Udg. 1886 s. 300, Lundströms öfvers. 1882 s. 245). Då hade visat sig, att den uppfattning af falsk frukt, som förekommer i min lärobok, är densamma som Varmings, och att denna uppfattning för öfrigt delas äfven af Almqvist åtminstone i det väsentligaste, ehuru han är mera kortfattad i sin redogörelse för skenfrukten. (Se t. ex. sid. 102, där bland annat den undersittande frukten hos Umbelliferæ icke betraktas såsom skenfrukt).

En annan fråga är, om denna Varmings uppfattning är lämplig, eller om man bör utmönstra begreppet falsk frukt ur den

botaniska terminologien. Herr B. har försökt den sista utvägen i sin öfersikt af de olika fruktformerna.

Enligt Herr B:s definition är frukten *det efter och i följd af befruktningen utvecklade fruktämnet*. Mot denna definition har jag intet att invända¹⁾, men Herr B. har icke kunnat fasthålla vid densamma i sin öfersikt af fruktformerna. Den passar nämligen icke in på sammansatt frukt, eftersom »det är i första hand blomaxelns ovanliga utveckling, som betingar en dylik bildning». Den anförda definitionen passar icke heller in på Herr B:s inflorescensfrukt, emedan här »under mognaden olika främmande delar, än höglblad, än hylleblad än stamdel, än flera af dem i förening, utvuxit och metamorfoserats samt trädt i ett intimt förhållande till en samling af fruktämnen, hopslutande det hela liksom till en högre enhet, hvilken ock affaller vid mognaden såsom en sådan».

Icke heller framgår fullt tydligt, huru Herr B. uppfattar vissa bildningar, som gemenligen sammafattas under namn af falska frukter (skenfrukter). Det ser visserligen ut, som om han ville betrakta dem alla *antingen* såsom sammansatta frukter *eller* såsom inflorescensfrukter, men till ingendera af dessa kan man föra den falska frukten hos t. ex. Elæagnus. Det synes mig, som om Herr B. icke gjort fullt klart för sig skillnaden mellan å ena sidan falsk frukt och å andra sidan sammansatt frukt samt fruktställning (hvilket namn är att föredraga framför det af honom använda inflorescensfrukt). Mullbäret t. ex. lämnar oss exempel dels på falska frukter (»småfrukterna») dels på fruktställning. Smultron och hallon äro båda sammansatta frukter, emedan de bestå af flera frukter, som utvecklats ur en enda blomma men smultronet lämnar oss dessutom exempel på falsk frukt, emedan blomaxeln däri ingår. Detta åskådningssätt synes mig vida enklare än Herr B:s.

Bäst vore visserligen, om man bland de redan förut allt för många botaniska konstorden kunde utmönstra icke blott *falsk frukt* utan och *sammansatt frukt*, men hvad den förra termen beträffar, är detta i rent vetenskapliga arbeten förenadt med svårigheter, och svårigheterna ökas i betydande grad, då det är fråga om botaniska läroböcker, afsedda för de allmänna läroverken. Liksom menige man vill nämligen skolynglingen gärna betrakta t. ex. smultronet såsom ett helt, såsom något slags frukt, låt vara att han slutligen inser, såväl att det icke är

1) Begreppet *frukt* begränsas som bekant, dock af vissa förf. äfven på andra sätt. Se härom Bucheau: Zwei Abschnitte aus der Praxis des bot. Unterrichtes p. 18 (Progr. d. Realschule beim Domenthor Bremen 1890).

en frukt i samma mening som t. ex. plommonet, som också att smultronörtens verkliga frukter utgöras af nötter. Termen falsk frukt är enligt mitt förmenande ingalunda olämplig. Vi böra icke utgifva det för falskt eller oäkta, som ej passar in i vårt uppjordade skema, säger Herr B., men en bildning, som benämnes falsk frukt, är såsom helt betraktad *ingen frukt*, och ur den synpunkten finnes intet att anmärka mot uttrycket *falsk frukt*. Man talar ju dessutom om t. ex. falsk dikotomi, falska skiljeväggar liksom pseudoparenchym, skenaxel m. m.

Termen *sammiansatt frukt* kan däremot lättare undvaras. Också har denna term undvikits i min kortfattade lärobok (Stockholm 1891.)

Herr B. uppger, att i en undersittande frukt ingen som helst gräns kan utpekas mellan hvad som är fruktblad och hvad som är stamparti, och att man följaktligen ej kan afgöra, huruvida blomaxeln och fruktbladen äro lika eller olika till sin konsistens. I vissa fall går detta ganska lätt (hos t. ex. *Elæagnus*), hvaremot det i sådana fall, där de äro lika till sin konsistens, onekligen är svårt, om icke omöjligt; här kan emellertid icke gärna bli tal om falsk frukt. Men om i en undersittande frukt den yttre delen af »fruktväggen» är mjuk och den inre är hård, så följer däraf icke, att det är blomaxeln, som bildar den mjuka delen, och fruktbladen, som bilda den hårda. Kan man visa, att t. ex. hos Juglans den yttre mjuka delen är bildad af blomaxeln och den inre hårda af fruktblad, så är frukten naturligtvis att betrakta såsom en falsk frukt, men »dass die Nuss (bei Juglans), wie Casimir De Candolle meint, bloss von den Carpiden gebildet sei, ist sehr möglich und wahrscheinlich, doch zur Zeit nicht sicher erweisbar» (Eichler, Blüthendiagr. II p. 38).

Jag instämmer fullkomligt med Herr B. däri, att man bör så mycket som möjligt utmönstra alla onödiga botaniska konstord, och vill i samband därmed rekommendera till strykning några termer, som blifvit upptagna i hans öfversikt. *Vingfrukt* är ett biologiskt begrepp, lika öfverflödigt som t. ex. vingfrö, hårfrukt. *Balja* och *skida* äro egentligen endast betydelselösa termer, som vanligen anföras såsom karakterer för två allmänt bekanta familjer --- jag säger betydelselösa termer, ty med dessa namn afses mycket olikartade frukter, som träffas hos växter, tillhörande de ifrågakvarande familjerna. Ja, få växtfamiljer förete en större växling i afseende på fruktens byggnad än den ena af dessa båda familjer, Leguminosæ. Under namn af *nötter* måste man sammanföra mycket olikartade bildningar, och det finnes ingen anledning att ge ett särskildt namn åt gränsens frukter, i synnerhet som äfven vissa halvgräs ha fröet med hela sin yta fast sammaväxt med den tunna fruktväggen. *K. B. F. Forssell.*

Kritik öfver en kritiker.

»Ne quodcumque volet poscat sibi fabula credi.»

Horatius (De arte poet. v. 339).

Vik. lektorn Axel Jacobsson har hedrat min i augusti d. å. utgifna skolupplaga af *Horatii Oden i urval* med en recension, till hvars förtjänster bl. a. hör dess fullkomliga frihet från de artigheter och personliga hänsyn, som annars icke sällan utmärka anmälningar, skrifna af vänner till de anmälda skrifternas författare. Min vän recensentens angelägenhet att intaga denna frigjorda ståndpunkt har t. o. m. gått så långt, att han sorgfälligt undvikit att nämna någon *enda*¹⁾ förtjänst hos det anmälda arbetet och i stället uteslutande sysselsatt sig med dess verkliga och inbillade skuggsidor, häri olik alla andra, som mig veterligen uttalat sig om boken. Detta förfaringssätt tillika med anmälares med framgång krönte sträfvan att anslå den f. n. inom vår pedagogiska litteratur, som det synes, modernaste *tonen*, har gifvit hans recension karaktären af ett försök till hvad man på skol- och studentspråket kallar »stukning.»

Huru pass berättigadt och lyckadt detta försök varit, skall det blifva min uppgift att nu undersöka.

Granskaren har framställt icke mindre än 29 detaljanmärkingar mot min skrift. Att ett så stort antal fel verkligen borde *kunnat* af en omild kritiker framletas ur första upplagan af ett detaljrikt arbete, hälst då anmärkningarna riktats mot framställningens form lika mycket som mot dess innehåll, det är i och för sig icke otänkbart och skulle tvifvelsutänkt kunna ske med första upplagan af de flesta liknande arbeten. Men hvad som verkligen är egnadt att förvåna, det är det ringa värde som samtliga rec:s anmärkingar med 3 eller 4 undantag visa sig äga. Anmälares har t. ex., oakadt den öfverlägsna min han antagit, visat sig äga så ringa beläsenhet i Horatiuslitteraturen,

1) Ty att rec. som en förtjänst anför, att 20 af oderna i mitt urval äfven läsas i Theresiastiftelsens skola i Wien, samt att han utan undersökning antager, att den metrisk afdelningen är god (mot den har jag dock själf ett och annat att anmärka) — detta kan jag ej finna vara några egentliga erkännanden.

att han med ironiska leenden stundom stämplar som fel, hvad de mest erkända Horatiuskommentatorer förklarar riktigt.

De 29 parafelen låta fördela sig i tre olika grupper,

Den *första* — betecknande nog synnerligen talrika — gruppen utgöres af hvad man kan kalla »småkitsligheter, anmärkningar rörande rena bagateller i formen, såsom att jag låtit den guldlockiga Chloë »kastas ur brädet» i st. för »slås ur d:o»; att jag skulle riktat vårt modersmål med ordet »atavistisk¹⁾», samt med frasen »stålsatt mot öfvermodig fröjd» (ab insolenti temperatam laetitia); att min anmärkning om Maecenas' kännedom af främmande språk skulle innebära, att jag ansett äfven latinet främmande för M. (en tolkning af mina ord, hvilken endast är möjlig för den som *vill* misstyda den); att jag koketterat med ett citat ur Aischylos²⁾); att jag underlåtit att för lärjungarne meddela nominativformen till ablativen Bellerophonte, liksom det vore en kommentators skyldighet att ersätta ett lexikon; att jag bildligt låtit floden Tigris »söka sina källor» (= hämta sitt vatten) i Armenien, i st. f. att söka hafvet, m. m. Dylika anmärkningar, hvilkas riktighet eller oriktighet knappast synas mig ens förtjäna någon diskussion, hade mera anstått en mycket gammal och — om rec. här tillåter mig på förekommen anledning göra en verklig ordnybildning — »pedantificerad», än en så ung och lofvande skolman som granskaren, hvilken borde, för att anföra ett yttrande af Wikner, fäldt om ungdomen, »allt för nyss hafva ammats vid naturens allnärande modersbarm för att ha hunnit förtorka till en så ensidig partikularism och brist på blick för det väsentliga.» Dessa anmärkningar tjäna, synes det mig, knappast till något annat än att fästa hrr möjligen disputerandes uppmärksamhet på granskaren såsom en i nödfall ej alldeles oavvändbar tredje opponent.

Till denna grupp räknar jag rec:s anm. till I. 1, 1; I. 2, 6; I. 2, 1³⁾); 2. 2, 11; 2. 3, 5; 2. 3, 19⁴⁾); 3. 8, 5; 3. 9, 19;

1) Denna ära måste jag dock afvisa. alldenstund jag blifvit förekommen hundraåtta gånger. Tviflar möjligen rec. därpå, så kan jag hänvisa till ett exempel ur högen, hämtadt ur prof. G. v. Dübens artikel »Atavism» i Nord. Fam. bok (»atavistiska spår»). Mitt uttryck var — det anmärkes i förbigående — »atavistisk», ej adverbet »atavistiskt.»

2) Jämför i detta afs. Wintzells helt nyss utgifna, i åtskilligt förtjänstfulla, om väl valda källskrifter vittnande, men för skolstadiet alldeles för vidlyftiga och med för stor apparat utrustade edition. Citat från i skolan ej lästa förf., däribland grekiska tragici, äro här ganska talrika.

3) Att *beatiss* till formen är att hänföra till *gasis* kan ingen skolyngling förbise. Men har rec. aldrig hört talas om »hypallage»? Jfr. Liv. I, 1, 4 »maiora rerum initia»; 4, 4 »iusti cursum amnis», och enligt min mening äfven Hor. Od. 1. 37, 7: »regina dementes ruinas.»

4) Rec. hänvisas till mina reflexioner med anl. af anm. till 2. 15, 2.

3. 12, 8; 2. 9, 20, således *mer än tredjedelen af samtliga anmärkingar*. Det vore frestande att till gengäld påpeka några verkliga oegentligheter i stilen ur rec:s egen uppsats, såsom t. ex. »bevara oss, milde Herre Gud» i st. f. »bevara oss etc», den egendomliga motiveringen af första punkten m. fl. oegentligheter som endast förtjäna nämnas för att erinra därom, att »den som predikar för andra ej själf får vara straffelig», men jag lemnar denna eljes ingalunda otacksamma uppgift för att vända mig till den andra gruppen af granskarens angreppspunkter.

Till denna *andra* grupp räknar jag sådana punkter, där det kan tvistas om riktiga uppfattningen af Horatii mening, och där granskaren och jag hafva motsatta, på objektiva grunder stödda åsikter, äfvensom sådana punkter, där rec. tydligen af ofrivilligt missförstånd¹⁾ tillskrifvit mig en oriktig uppfattning.

Hit höra följande ställen, beträffande hvilka jag nu vill i ordning besvara anmärkningarna.

I. 1, 17. *Rura oppidi sui* kan mycket väl betyda »det fasta land, som omger hans stad» just i motsats mot det oroliga hafvet. Den betydelse af »landsbygd» i mots. mot stad, som ligger i ordet *rus*, elimineras naturligtvis icke genom en sådan tolkning. Jfr. Frigells anm. »*quamquam* rura laudat, reficit rates», där rura tydligen anses stå i motsats mot sjölifvet.

v. 35. Granskaren kritiserar här den »modesta» form jag användt. Jag vet icke, om rec., hvilken, om jag ej missminner mig, hoppade öfver den klass i skolan, där man läser latinsk elementarbok, fick lära sig hvad som däremot inpräglades hos mig, nämligen att *modestia* just var en *dygd*, som prydde alla (äfven recensenter), men jag erinrar honom om att han själf längre fram (anm. till I. 21, 13; I. 21, 15 m. fl. st.) klandrar mig för *motsatsen*, för att jag just användt kategorisk form. Inför en så sträng domare står jag i samma belägenhet som tjuften, hvilken måste beklaga sig öfver att han blef straffad, vare sig han bröt sig in eller bröt sig ut. Det hjälper ej att invända det meningen på de senare ställena ej är så säkert bestyrkt som på detta, ty rec. själf betviflar ju riktigheten af min mening här.

Hvad själfva saken beträffar, så borde jag ej behöfva erinra, att *insero* lika väl kan tänkas med en bok, som med »den knidiske Gyges» (2. 5, 21) till objekt.

I. 3, 1. Att jag ej står ensam om min uppfattning af *sic*, kan inhämtas bl. a, af en så allmänt tillgänglig bok som Caval-

1) utan att jag likväl kan finna mina uttryck genom någon större otydlighet hafva dertill gifvit anledning.

lins lexikon (art. *Sic*). Jfr för öfrigt följande parallelställen: Hor. Od. I, 28, 25; Prop. III, 6, 1; Tib. II, 5, 121; Verg. Buc. 9, 30 m. fl. De allra senaste Horatiuseditorer jag känner Paulsson-Wintzell ed. i okt. 1892, äro äfven af samma mening som jag.

I. 21, 13. Vål är kriget i allmänhet *lacrimosum* (jfr. *πολύδακρυς ἄρης*), men blir det naturligtvis dubbelt, om det såsom här, rasar mellan landsmän, och min mening har, såsom förklaringens ord angifva, varit att säga, det *Horatius* ej brukar detta eller liknande epitet om hvilket krig som hälst. Emellertid vill jag gärna lenna denna fråga öppen, ty den omständighet, hvarpå jag stödt mig, att nämligen H. ej *brukar* epitetet behöfver ju ej nödvändigt innebära, att han ej *kunnat* bruka det. Denna anm. kan därför möjligen öfverföras till grupp 3 (se nedan).

I. 22, 15. Då värdet af anmärkningen på detta ställe egentligen enligt rec:s ord, beror på graden af min »auktoritet» som kommentator, torde tvisten lämpligen böra uppskjutas till dess något större enhällighet i denna viktiga fråga blifvit uppnådd, än som är möjlig mellan granskären och mig. Dock vill jag hafva uttaladt, att vinsten af en *konkret* föreställning, som lärjungen så att säga kan taga på, är mångfaldigt mer värd än den möjligen objektivt riktiga, men intresselösa uppgiften, att det är oviss, hvilken Juba som menas. Att för öfrigt äfven kommentatorer af en auktoritet, som anmälares ej skall kunna bestrida, liksom jag mena, att skalden åsyftar dan yngre Juba, kan rec. finna i Dillenburgers stora latinska edition, 3:dje uppl., sid. 70.

I. 24, 11. Att *frustra* hör till *poscis* behöfver ej omtalas, att det äfven hör till *pius* kan däremot lätt förbises. Äfven den Wintzellska editionen, som, att döma af uttryckens stundom ordagranna likhet, varit granskarens närmaste källa, delar dock min uppfattning, att *frustra* äfven hör till *pius*.

I. 54, 10. Af samma mening, som jag här uttalar, äro många, bl. a. äfven i hufvudsak Kiessling (ed. Berlin 1890), som citerar II, 14, 23: *invisas cupressos*, hvilket anm. ej torde vilja öfversätta med »osedda cyresser.»

I. 38, 8. Anmälares öfvertygelse, att jag skulle öfversätta på ett så befärgadt sätt, som han här till sina läsares — och min egen — munterhet låtit mig göra, har varit så stark, att han t. q. m. inledt sitt psevocitat med ordet »naturligtvis.» Naturligtvis har emellertid icke den aflägsnaste tanke på en sådan tolkning kunnat falla mig in. Att anm. ej inser det kausala, kan jag ej hjälpa. Jag öfversätter: »myrten misskläder hvarken dig, som är en slaf (och därför ej behöfver fråga efter etiketten). ej heller mig, *enär* jag tömmer min bågare i skygd af dess täta

rankor (bakom hvilka oinvigda blickar svårligen kunna tränga och upptäcka, att jag saknar den eleganta rosen).

2. 2, 11. Är latinet *felaktigt*, torde felet angifvas. Till något värtalighetsprof är kommentaren icke afsedd.

2. 3, 22—23. Bevisa omöjligheten, eller blott osannolikheten, af min tolkning, som är stödd såväl på parallelstället III, 2; 5 som på många Horatiustolkares auktoritet, deribland Kiesslings. Kan rec. ej åstadkomma en sådan bevisning, har han dömt sig själf.

2. 6, 7. Granskaren är här nog djärf att ställa »de bästa editorer» emot mig. Hvilka äro »de bästa eitorer»? Höra Dillenburg och Nauck dit? Dessa stå på min sida. Jag begagnar för frigt tillfället att beklaga, det min vistelseort f. n. omöjliggör tillträde till den jämförelsevis fullständiga vetenskapliga apparat, som stod mig till buds under utarbetningen. Jag beklagar detta så mycket mer som jag *vet*, att mitt svar i händelse jag nu hade tillträde till densamma, skulle kunna blifva ännu mera effektivt och öfvertygande.

2. 15, 2. Hvar och en, som läser anmälares egen anmärkning rätt innantill, skall inse, huru obefogadt det är att utan vidare påstå mig ha tolkat *visentur* med »strömma tillsammans för att se (!)». Men jag har tillåtit mig en egen tolkning, som — det skall ej granskaren kunna neka — är trognare mot originalet än den vanliga. Häri har jag ansett mig berömvärd snarare än klandervärd. Jag öfversätter *undique* såsom det egentl. betyder med »från alla håll» och *visere* med »besöka», »komma att se», hvilket också är detta ords egentliga betydelse. Och att »från alla håll skola konstgjorda dammar besökas af skåde-lystna» är det samma som »från alla håll skall man strömma samman för att se konstgjorda dammar», det torde medgifvas.

Väl vet jag att *undique visentur* vanligen öfversattes med »skola öfverallt »skådas (= finnas)», men hvem har dekreterat, att numera inga nya tolkningsförsök kunna göras? Att de nya meningar jag på ett och annat ställe framställt icke härröra, som rec. synes tro, af okunnighet, utan grunda sig på verkliga skäl, därom kan han öfvertyga sig genom att följa med detta arbets-års tyska filologiska tidskriftsliteratur.

2. 16, 13. Det skall behövas mycket af hvad rec. (evfemistiskt) kallar »diplomatisk noggrannhet» för att här ej inse, att min anm. om dat. agentis hör till mitt förklaringsvis gifna uttryck *vivitur* — (*ei*), *cui* och ej till textens *vivitur* — *cui*.

Likaså är min anm. om rimsluten i I. 31, 5 afsedd att motivera rimsluten i den svenska versifierade öfversättning jag själf gifvit af detta ode, hvilken i ifrågavarande vers lyder:

»Ej hjordars mängd från solig kalabrisk ängd,
ej guld han ber, ej Indiens elfeben,
ej jordagods, hvars åkrar Liris
sköljer med tigande böljas flöde.»

Naturligtvis har jag ej ansett det latinska rimmet för något godt sådant.

3. 9, 12. Naturligtvis har icke min mening varit att förbättra det Fahlcrantziska uttrycket utan endast att till förekommande af missförstånd påpeka hvart *animæ* är att hänföra. Meningen har således icke varit att gifva den bästa möjliga öfversättning däraf.

3. 12, 5. Här är det min tur att af brist på skarpsinne ej fatta anmälares mening. Skulle ej ett personligt uttryck — hälst ett personifieradt och figurligt såsom epitet och namnet på en gudinna — kunna stå i gen. obj.?

Jag kommer nu till den *tredje* och sista gruppen af anmärkningar, till hvilken jag räknar sådana som jag erkänner vara befogade, och för hvilka jag därför skulle vara rec. tacksam, därest de icke vore så lätt funna, att jag själf för länge sedan antecknat dem för att i en följande upplaga iakttaga rättelse.

Om denna grupp kan jag fatta mig kort, då jag icke har något att invända och — framför allt — af det skäl, att den inskränker sig till — summa 3. säger tre, eller möjligen 4 anmärkningar. Detta var alltså pudelns kärna! *Tiondedelen* af de pilar, som min motståndare riktat mot mig — icke utan att hafva förgiftat en och annan — har träffat. Såren äro dock icke dödliga. De träffade ställena äro:

2. 24, 9, där icke ens den dummaste skolyngling bör kunna vilseledas af det tydligen af förbiseende vållade misstaget;

1. 37, 1, där granskarens anmärkning är befogad endast så till vida att min förklaring bort vara fullständigare. Men hvad »erat = esset» beträffar, hvad annat innebär väl t. ex. den Wintzellska alternativt gifna, som mig synes alldeles riktiga, förklaringen (sid. 155): »erat kan ock fattas såsom eftersats till en utelmnad hypotetisk försats.» Att *esset* vore sämre latin än *erat*, är klart och borde betonas;

3. 1, 37, där granskaren har obetingadt rätt, ehuru likväl ingen omening uppstår genom min visserligen här förkastade förklaring.

Skulle jag härtill äfven lägga det förut berörda I. 21, 13, så har jag för visso gjort min kritiker all den rättvisa han förtjänar, hälst om jag tillfogar erkännandet, att åtskilliga tryckfel, dock helt få af vilseledande narur, insmugit sig, särskildt i det genom ett misstag för tidigt tryckta tredje arket.

Jag har nu i detalj besvarat granskningen. Dess författare citerar med satirisk syftning på mig ett par yttranden af Lessing och Sainte-Beuve. Jag vill också anföra ett citat, hämtadt från en ämnet närmare liggande källa och valdt med hänsyn till den ringa faktiska innebörden af de många i så triumferande ton framställda anmärkningarna. Det lyder:

»Parturiunt montes, nascetur ridiculus nuus.»

Att fel dock icke saknas, är jag den siste att förneka, hälst som jag redan själf iakttagit några. Men icke har min vän recensenten påpekat dem — om jag undantagør de tre ofvan anförda obetydligheterna samt tryckfelen. Menar han därför, att kritiken i dess afsedda egenskap af tillintetgörande, kan anses framgångsrik, så vågar jag, efter hvad ofvan är anfördt, tryggt hemställa till de sakkunnige, om det icke nu är mig det tillkommer att utropa: »Rlsum teneatis, amici!» eller på gammal och god, ehuru något fri svenska öfversatt: »skrattar bäst dan som skrattar sist.»

I trots af den förkastelsedom, granskaren fällt öfver editionen, hvilken dom i verkligheten ungefär innebär, att den vore såsom skolbok oanvändbar, har den emellertid vunnit stor spridning, att döma af till förläggaren ingångna omreqvitioner från icke få ställen, och en ny upplaga torde snarare än jag vågat hoppas blifva nödvändig.

För de påpekningar af fel och oegentligheter, som dessförrinnan kunna komma mig till del, är jag tacksam. Tacksamheten skall ökas, om de utmärka sig för en något urbanare form och framför allt för större saklig befogethet än nu varit fallet. November 1892.

Johan Bergman.

. Litteraturanmälan.

J. M. Secher. *Grekisk-romersk Konsthistoria.* Till de svenska läroverkens tjänst öfversatt och bearbetad af **P. Rödström.** Sthlm, P. A. Norstedt & Söner 1892. 52 sidd. 8:o. Pris inb. i mjukt klotb. 1 kr.

Då krafvet på medtagande af realia vid undervisningen i de klassiska språken numera torde få anses vara allmänt erkänt, måste man med glädje se, att skolorna erhålla härför lämpliga läroböcker. För grekiskans vidkommande har man hittills knappast inom någon bransch af realia egt en tillfredsställande skolbok. Med ofvan nämnda arbete har en gren, konsthistorien, blifvit tillgodosedd.

Och man har därmed otvifvelaktigt börjat i rätt ända. Öfversättaren har säkerligen rätt, då han, i fråga om valet mellan de olika slagen af grekiska realia, anser en enkel och saklig framställning af konsthistorien som det på en gång lättfattligaste och mest intresserande. Med de planschverk, fotografier, gips-afgjutningar m. fl. hjälpmedel, som nu stå undervisningen i grekisk konsthistoria till buds, kan denna göras mera lefvande och åskådlig än någon annan gren af den grekiska filologien. Då ett sådant studium därjämte är särskildt ägnadt att skärpa iakttagelseförmågan, då någon kännedom om den grekiska konstens hufvudmoment med nödvändighet ingår i nutidens allmänbildning och då slutligen detta undervisningsämne kan anordnas så att det får en icke ringa praktisk betydelse, måste det medgifvas vara synnerligen lämpligt att använda några timmar på studium af den grekiska konsten. Men till denna hör väsentligen den romerska konsten som en fortsättning, hvarför grekernas och romarnas konst måste behandlas i ett sammanhang.

Ett ur skolans synpunkt särdeles passande planschverk till den antika konsthistorien är *Seemanns* »Kunsthistorische Bilderbogen, Handausgabe I.» Måhända ännu förträffligare afbildningar innehåller *Baumeisters* »Denkmäler des klassischen Altertums». Detta storartade, lexikaliskt ordnade arbetes planscher äro utgifna särskildt under titel: Bilderhefte aus dem griech. und röm. Altertum.

En för skolans behof förträfflig vägledning i grekisk-romersk konsthistoria innehåller *Sechers* »Græsk-romersk Kunsthistorie til

Skolebrug», Khn 1888. Denna lärobok har äfven anmälan ett år användt vid undervisningen, och kan han sålunda på grund af egen erfarenhet vitsorda dess lämplighet hvad beträffar innehållet. Men det danska språket vållar våra läroverks elever icke ringa svårighet, särskildt i ett arbete som detta, hvilket måste röra sig med en mängd tekniska termer, hvilkas svenska motsvarighet ej är dem på förhand bekant. Därför har lektor *Rödström* företagit sig att öfversätta boken, och detta har han, så vidt anm. kunnat finna, gjort på ett förträffligt sätt.

Men det är ej blott och bart en öfversättning som här föreligger, det är också en, om ock mindre väsentlig, bearbetning, afpassad efter våra skolförhållanden och i allmänhet väl motiverad. De förändringar, som i den svenska upplagan vidtagits, äro hufvudsakligen följande:

Karaktäristikerna öfver de särskilda perioderna och konstnärerna äro för åskådlighetens skull kursiverade (ex. sid. 28, 31, 38). Vidare ha af samma skäl de olika skolorna inom plastiken inledts med särskild, numrerad rubrik; så sid. 20 och 25, 28 och 31, 47 och 48, sid. 16 har rubriken »den första stora blomstringsperioden» och sid. 26 motsvarande rubrik tillagts.

Tillägg af öfvers. äro: Några intressanta *Måttbestämningar*, ex. vid Partenon sid. 17, Feidias' Atenabilder sid. 21 och Panteon sid. 42; *Artemistemplet i Efesus* sid. 10; en något utförligare behandling af det doriska och joniska systemet; en notis om Polykleitos sid. 26. Följande tillägg äro gjorda med hufvudsakligt afseende därpå, att motsvarande bilder finnas i Seemanns ofvannämnda planschverk: *Medusatypen* sid. 13 not, *Hekategruppen* sid. 36, *Scipios sarkofag* sid. 45, *Diocletianus' palats i Salona* sid. 46, *Nilen* sid. 47 samt några ord om *sten- och stämpelskärarkonsten* sid. 32 f.

Följande uteslutningar äro gjorda därför, att motsvarande afbildningar saknas hos Seemann: Skopas' verksamhet i Tegea originalet sid. 39, Dexileosmonumenhet sid. 42, Heliosgruppen sid. 47, Venus och Romas dubbeltempel sid. 54, Palatium sid. 56, Hadrianus' Mausoleum sid. 57 och Kolosserna på Monte Cavallo sid. 59.

I öfrigt erkännande det berättigade i dessa tillägg och utelämnningar, anser anm. dock, att de två sist anförda konstverken äro af den betydelse och det intresse, att de förtjänat att i boken bibehållas.

De planer, som den danska upplagan innehåller, — af olika slags tempel och kolonner, af Propyleerna och Erekteion — har öfvers. utelemnat, och härigenom har priset på den sv. uppl. kunnat sättas billigare än på den danska.

I originalet hänvisas dels till Seemann, dels till Baumeisters Denkmäler. Då det senare arbetet är mycket dyrt, så att knappast något läroverksbibliotek torde hafva råd att skaffa sig detsamma, har öfvers. inskränkt hänvisningarna till Seemanns arbete, hvilket endast kostar 3,50 Mark och sålunda utan svårighet kan af lärjungarna anskaffas eller af läroverksbiblioteken i erforderligt antal för tillfällig utlåning tillhandahållas. Baumeisters »Bilderhefte» — 8 häften à 1.25 Mark — torde skolbiblioteken också kunna tillhandahålla till förevisning i klassen, hvilket tillvägagående i hög grad skulle underlättas, om läraren i sitt ex. af konsthistorien antecknade hänvisningar till dessa. — På några ställen har öfvers. hänvisat till ett par allmänt spridda arbeten, nämligen Tregder »Kort Udsigt over den græske Kunsts Historie» och Schuchardt »Schliemanns Upptäckter, öfvers. och bearbetad af Centervall».

Ett vilseledande tryckfel har anm. påträffat: *Agasandros*, för *Agasandros* sid. 37 r. 13.

Det lilla förträffliga arbete, som härmed anmäles, rekommenderas på det lifligaste icke blott för latinlinien A, hvarför det närmast synes vara afsedt, utan äfven för latinlinien B, hvilken icke bör sakna kännedom om det viktigaste af antikens konst. Men boken kan också anbefallas som ett komplement till gamla historien på alla linierna.

Sedan sålunda undervisningen i den grekiska konsthistorien blifvit så väl tillgodosedd, må man önska och hoppas, att snart nog lika kortfattade och i skolan användbara framställningar af *grekiska mytologien* och *antikviteterna* skola se dagen.

Hernösand i okt. 1892.

F. V. Ln.

Kongl. beslut.

Löneförhöjning m. m.

Hos K. M:t har lektorn vid allm. läroverket i *Karlskrona G. E. Axelson* anhållit, dels att, då han, som förut varit adjunkt vid allm. läroverket i Jönköping och i sådan egenskap varit berättigad till uppflyttning i andra lönegraden från och med år 1891, af förbiseende sökt och erhållit dylik uppflyttning först från och med år 1892, sökanden måtte tillerkännas ett belopp, motsvarande den löneförhöjning, som bort tillkomma honom för år 1891, dels ock att, då sökandens tjänstgöring såsom adjunkt enligt hans förmenande varit väsentligen lika med den, som åligger lektor, han måtte jemlikt kongl. kung. den 12 september 1890 förklaras berättigad att från och med den 1 juli innevarande år, då han tillträdde sin lektorsbefattning, uppbära lön i andra lönegraden för lektorer; och har K. M:t den 18 november 1892 medgifvit, att A. må såsom löneförhöjning för år 1891 åtnjuta ett belopp af 500 kr., hvaremot K. M:t icke funnit skäl bifalla sökandens anhållan om uppflyttning i andra lönegraden såsom lektor.

Extra arfvoden för gymnastiklärare.

K. M:t har den 25 november 1892 anvisat extra arfvoden för innevarande läsår åt vederbörande gymnastiklärare vid nedannämnda läroverk med följande belopp, nemligen: högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm 650 kr; högre allmänna läroverket å Södermalm i d:o 350, högre realläroverket i d:o 350, allmänna läroverket i Upsala 400, Gefle 250, Linköping 350, Norrköping 350, Skara 350, Örebro 400, Vexjö 275, Jönköping 400, Lund 500, Malmö 500, Kristianstad 250, Karlskrona 150, Helsingborg 300, högre latinläroverket i Göteborg 350, högre realläroverket i d:o 500, allmänna läroverket i Kalmar 300 och Karlstad 350 kr.

Förflyttning af lärare.

Hos K. M:t har läraren vid pedagogien i *Lindesberg t. f.* rektorn vid allm. läroverket i Sala *Carl Johan Mortimer Vahlén* anhållit, att han måtte vid förestående indragning af nämnda pedagogi varda förflyttad såsom kollega till läroverket i *Sala*, samt att, i fall denna anhållan blefve bifallen, honom måtte på grund af bestridd tjänstgöring tillerkännas rätt att såsom kollega uppbära lön i fjerde lönegraden.

Vid föredragning af detta ärende har K. M:t den 25 november 1892 föreskrifvit, att W. skall förflyttas till allm. läroverket i Sala såsom kollega, i hvilken egenskap domkapitlet i Vesterås skall ega att för honom utfärda fullmakt.

Beträffande frågan om W:s lönegrad såsom kollega har K. M:t, då vid ansökningen icke fogats de handlingar, som i k. cirkuläret den 12 september 1890 äro föreskrifna, icke funnit skäl att nu ingå i pröfning af densamma.

Skolundervisning om rusdrycker och djurskydd.

Men anledning af riksdagens framställning i ämnet har K. M:t den 4 dennes utfärdat cirkulär till domkapitlet, direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya elementarskolan samt öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor angående undervisning om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar samt med erinran om angelägenheten för lärare att fästa ungdomens uppmärksamhet på mildhet emot djur, de må vara tama eller vilda.

Slöjdundervisning.

K. M:t har den 25 november medgifvit, att för uppehållande af undervisning i slöjd vid allmänna läroverket i Sala under åren 1893 och 1894 må för hvarterdera året af läroverkets biblioteks- och materielkassa användas ett belopp af 100 kr.; börande i läroverkets årsredogörelse lemnas uppgifter angående slöjdundervisningen.

Förlängd dimissionsrätt.

Skolföreståndaren K. E. Palmgren, som den 9 mars 1888 undfått rättighet att vid »Praktiska arbetsskolan för barn och ungdom» till och med år 1892 anställa mogenhetsexamen, har af K. M:t den 25 november tillerkänts rätt att vid nämnda skola, numera kallad *Palmgrenska samskolan*, under ytterligare fem år anställa sådan examen.

Gillade besvär öfver lektorsutnämning.

Hos K. M:t har lektorn vid allmänna läroverket i Gefle *Jacob Spångberg* anfört besvär öfver domkapitlets i *Hernösand* beslut den 25 maj innevarande år, hvarigenom domkapitlet till innehafvare af en vid allmänna läroverket i *Sundsvall* ledig lektorsbefattning i kemi och naturalhistoria, till hvilken bland andra klaganden anmält sig såsom sökande, utnämnt fil. doktorn G. A. Adlerz.

K. M:t har låtit handlingarne i detta mål sig föredragas och deraf inhemtat bland annat,

att A., som är född 1858, aflagt fil. kand.-examen 1882 samt fil. lic.-examen och disputationprof för doktorsgrad 1887, genomgått profårskurs 1888—1889, tjenstgjort såsom vik. lektor vid läroverket i Sundsvall två år, och vid det för tjenstens aflagda undervisningsprof erhållit betygen »med utmärkt beröm godkänd» i kemi och naturalhistoria samt »med beröm godkänd» i fysik;

att klaganden, som är född 1846, aflagt fil. kand.-examen enligt 1853 års stadga och disputationprof för doktorsgrad 1872, genomgått profårskurs 1873—1874, förordnats till docent i entomologi vid universitetet i Upsala 1876, blifvit utnämnd till lektor i naturalhistoria och kemi vid läroverket i Sundsvall 1880 och vid läroverket i Gefle 1882, varit anställd såsom e. o. lärare vid allmänna läroverk omkring 2¹/₂ år och såsom ordinarie lektor tolf år, samt vid ett år 1878 aflagdt lektorsprof i ämnena naturalhistoria, kemi och matematik, vitsordats för undervisningsskicklighet med betyget »Laudatur».

Detta med hvad mera handlingarne innehålla har K. M:t tagit i öfvervägande; och när klaganden måste anses vara med Adlerz likställd i afseende på lärdomsförtjenster och är honom något öfverlägsen i betyg för undervisningsskicklighet samt tjenstgjort betydligt längre tid än Adlerz, har K. M:t den 2 december 1892 pröfvat skäligt att, med upphäfvande af domkapitlets öfverklagade beslut, föreskrifva, att fullmakt å ifrågavarande lektorsbefattning skall för klaganden utfärdas.

Gillade besvär öfver inkompetensförklaring.

Fil. lic. *F. J. A. Rodenstam* hade hos domkapitlet i *Kalmar* anmält sig såsom sökande till en vid allmänna läroverket i nämnda stad ledig adjunksbefattning i latinska och grekiska språken samt kristendom, men genom beslut den 31 sisl. aug. förklarade domkapitlet R:s ansökning icke kunna till pröfning upptagas, när de vid densamma fogade betygsafskrifter icke kunde anses behörigen styrkta.

R. besvärade sig häröfver hos K. M:t under anförande, att hans ansökningshandlingar vore skrifna på tre innanför hvart dera lagda ark, af hvilka det yttersta innehöll sjelfva ansökningen, det andra på första sidan särskildt vidimerade meritförteckningen och det innersta arket samt tredje sidan af det mellersta afskrifter af betyg m. m., betecknade med litt. a—j; att alla tre arken varit med tråd hopfästade, samt att afskrifternas öfverensstämmelse med originalhandlingarna varit af två personer bestyrkt i ordalag, som tydligen gäfve till känna, att vidimationen afsåge alla nio afskrifterna.

Enär ifrågavarande afskrifter genom det af klaganden iaktagna förfarande, måste anses vara behörigen styrkta, har K. M:t den 2 dec. 1892 pröfvat skäligt upphäva domkapitlets öfverklagade beslut; i följd hvaraf domkapitlet hade att klagandens ansökning till ofvan omförmälda läraretjenst ånyo till behandling upptaga samt, utan hinder af sitt förra beslut, vidare i målet lagligen förfara.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Hos K. M:t har fil. kand. *Emil Lindbeck*, anhållit, att han, som efter aflagd fil. kand.-examen genomgått föreskrifven profårskurs, måtte, då han i nämnda examen erhållit vitsord om minst godkända insigter i ämnena teoretisk filosofi, latin, historia, nordiska språk och nyuropeisk lingvistik, förklaras behörig att söka adjunkts- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk samt berättigad att för tjenstgöring såsom extra ordinarie ämneslärare från och med innevarande hösttermin uppbära arvode efter 1,800 kr. för år räknadt; och har K. M:t den 4 nov. berörda ansökning bifallit.

— Hos K. M:t har fil. kand. *John Söderqvist* anhållit, att han, som under 30 läseterminer tjenstgjort såsom e. o. lärare vid allmänt läroverk, måtte utan hinder deraf, att han ej genomgått föreskrifven profårskurs och icke i sin fil. kand.-examen undfått vitsord om godkända insigter i alla de ämnen, som äro föreskrifna för behörighet till adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, förklaras behörig att söka och erhålla dylika tjänster; och har K. M:t den 2 december 1892 ansökningen i så måtto bifallit, att S. må, derest han i erforderligt ämne kompletterar sin fil. kand.-examen, vara behörig att söka och erhålla adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken.

Rätt att söka lektorsbefattning, med hvilken prebendepastorat är förenadt.

Hos K. M:t hade teol. kand. *F. O. C. Norberg* anhållit, att den omständigheten, att sökanden, som är född år 1864, ej uppnått laga ålder för tillträddande af pastorat, måtte förklaras icke utgöra hinder för honom att ifrågakomma vid tillsättningen af en utaf honom sökt lektorsbefattning i kristendom och hebreiska språket vid allmänna läroverket i *Hernösand*, med hvilken befattning prebendepastorat vore förenadt; men, enär enligt gällande bestämmelser hinder af ofvan omförmälda art icke möter för N. att vid tillsättning af berörda lektorsbefattning ifrågakomma, har K. M:t funnit den gjorda ansökningen icke föranleda vidare yttrande.

Vägrad dispens vid akademisk examen.

K. M:t har den 25 november afslagit en af folkskoleläraren *Axel Leonard Kristofer Jonson* gjord ansökning att få aflägga teoretisk teologisk examen, ehuru han icke aflagt teologisk-filosofisk examen.

Efterpröfning för fil.-kand.-examen i statskunskap med geografi.

I en till K. M:t ingifven ansökan hade fil. kand. *J. A. Butsch* anhållit, att honom måtte tillåtas att, för vinnande af behörighet till lärarebefattning vid allmänt läroverk enl. kongl. kung. den 10 mars 1892, inför filosofiska fakulteten i Upsala undergå särskild pröfning i geografi och deröfver erhålla betyg, som jemte förut förvärfvadt betyg i statskunskap, finge räknas sökanden till godo, såsom om han i fil. kand.-examen erhållit betyg i statskunskap med geografi; och har K. M:t den 18 november 1892 med anledning af berörda ansökning funnit godt förklara, att fil. kand. eller licentiat, hvilken enligt gällande bestämmelser erhållit betyg i statskunskap, må ega rätt att enligt de fordringar, som gälla för fil. kand.-examen, undergå efterpröfning och erhålla betyg i ämnet statskunskap med geografi.

Examination i mineralogi i fil. kand.- och licentiatexamen.

Jemte eget utlåtande hade kanslern för universitetet i Lund till K. M:t öfverlemnadt en af filosofiska fakulteten vid nämnda universitet gjord und. framställning, det K. M:t täcktes, med ändring af hvad i gällande författningar finnes bestämdt derom, att uti fil. kand.- och licentiatexamen kemi ensamt för sig utgör eget examensämne, medan deremot ämnet geologi är förenadt med mineralogi till ett examensämne, föreskrifva, att tills vidare, när omförmälda examina afläggas vid universitetet i *Lund*, ämnet mineralogi skall vara förbundet med kemi till ett examensämne under benämning kemi med mineralogi, men deremot geologien ensam utgöra ett examensämne.

Vid föredragning häraf har K. M:t den 18 november 1892 icke funnit skäl till denna framställning lemna bifall.

Enär ifrågavarande afskrifter genom det af klaganden iaktagna förfarande, måste anses vara behörigen styrkta, har K. M:t den 2 dec. 1892 pröfvat skäligt upphäfva domkapitlets öfverklagade beslut; i följd hvaraf domkapitlet hade att klagandens ansökning till ofvan omförmälda läraretjenst ånyo till behandling upptaga samt, utan hinder af sitt förra beslut, vidare i målet lagligen förfara.

Beviljad dispens vid sökande af lärarebefattning.

Hos K. M:t har fil. kand. *Emil Lindbeck*, anhållit, att han, som efter aflagd fil. kand.-examen genomgått föreskrifven profärskurs, måtte, då han i nämnda examen erhållit vitsord om minst godkända insigter i ämnena teoretisk filosofi, latin, historia, nordiska språk och nyuropeisk lingvistik, förklaras behörig att söka adjunks- och kollegabefattningar vid rikets allmänna läroverk samt berättigad att för tjenstgöring såsom extra ordinarie ämneslärare från och med innevarande hösttermin uppbära arfvode efter 1,800 kr. för år räknadt; och har K. M:t den 4 nov. berörda ansökning bifallit.

— Hos K. M:t har fil. kand. *John Söderqvist* anhållit, att han, som under 30 läseterminer tjenstgjort såsom e. o. lärare vid allmänt läroverk, måtte utan hinder deraf, att han ej genomgått föreskrifven profärskurs och icke i sin fil. kand.-examen undfått vitsord om godkända insigter i alla de ämnen, som äro föreskrifna för behörighet till adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, förklaras behörig att söka och erhålla dylika tjänster; och har K. M:t den 2 december 1892 ansökningen i så måtto bifallit, att S. må, derest han i erforderligt ämne kompletterar sin fil. kand.-examen, vara behörig att söka och erhålla adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken.

Rätt att söka lektorsbefattning, med hvilken prebendepastorat är förenadt.

Hos K. M:t hade teol. kand. *J. O. C. Norberg* anhållit, att den omständigheten, att sökanden, som är född år 1864, ej uppnått laga ålder för tillträdande af pastorat, måtte förklaras icke utgöra hinder för honom att ifrågakomma vid tillsättningen af en utaf honom sökt lektorsbefattning i kristendom och hebreiska språket vid allmänna läroverket i *Hernösand*, med hvilken befattning prebendepastorat vore förenadt; men, enär enligt gällande bestämmelser hinder af ofvan omförmälda art icke möter för N. att vid tillsättning af berörda lektorsbefattning ifrågakomma, har K. M:t funnit den gjorda ansökningen icke föranleda vidare yttrande.

Vägrad dispens vid akademisk examen.

K. M:t har den 25 november afslagit en af folkskoleläraren *Axel Leonard Kristofer Jonson* gjord ansökning att få aflägga teoretisk teologisk examen, ehuru han icke aflagt teologisk-filosofisk examen.

Efterpröfning för fil.-kand.-examen i statskunskap med geografi.

I en till K. M:t ingifven ansökan hade fil. kand. *Œ. A. Butsch* anhållit, att honom måtte tillåtas att, för vinnande af behörighet till lärarebefattning vid allmänt läroverk enl. kongl. kung. den 10 mars 1892, inför filosofiska fakulteten i Upsala undergå särskild pröfning i geografi och deröfver erhålla betyg, som jemte förut förvärfvadt betyg i statskunskap, finge räknas sökanden till godo, såsom om han i fil. kand.-examen erhållit betyg i statskunskap med geografi; och har K. M:t den 18 november 1892 med anledning af berörda ansökning funnit godt förklara, att fil. kand. eller licentiat, hvilken enligt gällande bestämmelser erhållit betyg i statskunskap, må ega rätt att enligt de fordringar, som gälla för fil. kand.-examen, undergå efterpröfning och erhålla betyg i ämnet statskunskap med geografi.

Examination i mineralogi i fil. kand.- och licentiatexamen.

Jemte eget utlåtande hade kanslern för universitetet i Lund till K. M:t öfverlemnadt en af filosofiska fakulteten vid nämnda universitet gjord und. framställning, det K. M:t täcktes, med ändring af hvad i gällande författningar finnes bestämdt derom, att uti fil. kand.- och licentiatexamen kemi ensamt för sig utgör eget examensämne, medan deremot ämnet geologi är förenadt med mineralogi till ett examensämne, föreskrifva, att tills vidare, när omförmälda examina afläggas vid universitetet i *Lund*, ämnet mineralogi skall vara förbundet med kemi till ett examensämne under benämning kemi med mineralogi, men deremot geologien ensam utgöra ett examensämne.

Vid föredragning häraf har K. M:t den 18 november 1892 icke funnit skäl till denna framställning lemna bifall.

2. Femklassiga läroverk.

Läroverk.	Klasser och linier.						Summa.				Summornas summa.	
	1	2	3	4		5		Gemens. linie.	Real-linie.	Latin-linie.		
	Gemens. linie.			R	L	R	L					
Stockholm:												
Jakob	59	49	46	37	—	22	—	154	59	—	213	
Katarina	50	42	45	24	8	13	8	137	37	16	190	
Östermalm	70	87	80	69	16	37	20	237	106	36	379	
Norrtelje	11	9	10	6	1	3	4	30	9	5	44	
Enköping	19	15	10	6	3	4	3	44	10	6	60	
Söderhamn	20	18	15	15	2	9	4	53	24	6	83	
Eksjö	12	21	13	1	6	4	9	46	5	15	66	
Vadstena	10	26	17	11	0	9	8	53	20	8	81	
Mariestad	11	16	17	9	2	3	3	44	12	5	61	
Borås	18	29	21	18	9	5	7	68	23	16	107	
Lidköping	17	13	14	6	5	3	3	44	9	8	61	
Sköfde	25	28	20	14	5	9	4	73	23	9	105	
Eskilstuna	23	27	20	15	5	10	4	70	25	9	104	
Arboga	10	11	16	5	2	5	3	37	10	5	52	
Karlshamn	22	40	42	27	6	20	4	104	47	10	161	
Landskrona	14	27	21	19	6	14	3	62	33	9	104	
Uddevalla	31	23	27	13	6	13	6	81	26	12	119	
Göteborg	70	69	58	46	9	36	4	197	82	13	292	
Oskarshamn	21	18	16	10	—	8	—	55	18	—	73	
Kristinehamn	16	25	17	20	2	12	0	58	32	2	92	
Piteå	13	21	10	10	7	5	2	44	15	9	68	
Haparanda	12	11	13	1	3	5	0	35	6	3	45	
Summa	554	625	548	382	103	249	99	1727	631	202	2560	

3. Treklassiga läroverk.

Läroverk.	Klasser och linier.						Summa.				Summornas summa.
	1	2	3	4		5		Gemens. linie.	Real-linie.	Latin-linie.	
	Gemens. linie.			R	L	R	L				
Söderköping	10	12	15	0	5	—	—	37	0	5	42
Vimmerby	11	10	11	—	—	—	—	32	—	—	32
Alingsås	18	17	19	13	1	16	6	54	29	7	90
Falköping	19	27	15	—	9	—	6	61	—	15	76
Askersund	7	9	9	—	—	—	—	25	—	—	25
Sala	24	15	11	—	—	—	—	50	—	—	50
Vernamo	0	4	6	—	—	—	—	10	—	—	10
Sölvesborg	4	13	16	9	0	9	0	33	18	0	51
Ronneby	6	6	7	—	—	—	—	19	—	—	19
Trelleborg	12	6	7	—	—	—	—	25	—	—	25
Engelholm	14	16	14	—	9	—	—	44	—	9	53
Varberg	20	14	11	12	0	4	0	45	16	0	61
Marstrand	5	4	3	—	—	—	—	12	—	—	12
Strömstad	14	8	9	—	—	—	—	31	—	—	31
Åmål	6	11	16	—	—	—	—	33	—	—	33
Filipstad	13	22	15	12	1	—	—	50	12	1	63
Arvika	16	19	21	—	—	—	—	56	—	—	56
Skellefteå	7	8	7	4	5	2	3	22	6	8	36
Örnsköldsvik	16	13	10	11	0	—	—	39	11	0	50
Summa	222	234	222	61	30	31	15	678	92	45	815

antal vid rikets allmänna läroverk och pedagogier.

Att deremot en klass saknas genom brist på lärjungar betecknas med o.

läroverk.

Summa			Summoras summa.	Särskild fördelning af L. 6—7.										Summa för L. 6—7.	Summoras summa	
Gemens. läro- verk.	Real- läro- verk.	Latin- läro- verk.		L. 6: 1		L. 6: 2		L. 7: 1		L. 7: 2		Summa				
				Icke- greker.	Greker.	Icke- greker.	Greker.	Icke- greker.	Greker.	Icke- greker.	Greker.	Icke- greker.	Greker.			
263	85	336	684	68	12	46	8	47	7	29	8	190	35	225	1	
216	139	104	459	21	5	8	4	8	6	9	3	46	18	64	2	
142	337	—	479	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
123	124	64	311	18	—	5	0	14	0	8	3	45	3	48	4	
180	94	149	423	27	6	23	3	14	4	12	10	76	23	99	5	
135	69	80	284	9	2	7	4	7	2	6	2	29	10	39	6	
54	18	56	128	9	1	6	2	4	1	3	1	22	5	27	7	
153	60	145	358	17	10	12	6	11	7	15	2	55	25	80	8	
174	94	122	390	27	5	16	2	6	4	8	4	57	15	72	9	
91	76	9	176	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	
119	53	146	318	18	7	12	11	6	10	14	14	50	42	92	11	
74	52	64	190	11	3	7	1	3	1	10	3	31	8	39	12	
26	7	56	89	8	1	5	4	7	0	4	5	24	10	34	13	
193	106	116	415	18	4	18	3	10	4	6	7	52	18	70	14	
90	53	78	221	11	3	5	3	6	3	10	4	32	13	45	15	
110	42	110	262	12	11	12	7	5	10	5	7	34	35	69	16	
112	71	52	235	12	2	6	0	9	1	2	3	29	6	35	17	
113	15	155	283	17	6	13	6	17	1	11	8	58	21	79	18	
133	74	170	377	29	11	23	5	8	9	12	7	72	32	104	19	
134	66	232	432	34	19	28	13	18	10	17	15	97	57	154	20	
248	114	166	528	25	8	17	11	6	8	11	8	59	35	94	21	
110	101	84	295	16	1	8	3	6	6	4	2	34	12	46	22	
126	25	114	265	15	9	15	5	7	3	9	6	46	23	69	23	
133	115	108	356	23	5	12	3	18	4	9	2	62	14	76	24	
83	30	70	183	9	4	7	2	7	4	6	1	29	11	40	25	
153	—	246	399	33	14	30	12	12	12	19	16	94	54	148	26	
306	300	—	606	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	
97	21	94	212	14	6	6	5	7	7	9	4	36	22	58	28	
141	64	100	305	8	5	6	9	9	3	8	3	31	20	51	29	
142	122	132	396	9	10	12	3	15	3	19	5	55	21	76	30	
95	25	78	198	14	6	6	4	7	2	8	2	35	14	49	31	
83	36	66	185	11	0	5	0	9	2	12	3	37	5	42	32	
56	24	72	152	14	4	6	3	10	3	10	1	40	11	51	33	
65	11	61	137	10	1	9	0	8	2	8	1	35	4	39	34	
130	81	5	216	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	
70	34	48	152	4	3	4	2	2	2	1	4	11	11	22	36	
4673	2738	3688	11099	571	184	395	144	323	141	314	164	1603	633	2236		

garne i dess 5:e klass här fördelade på kl. 5 och 6: 1 samt lärjungarne i dess 6:e klass och läsning af grekiska först med dess 6:e klass.

2. Femklassiga läroverk.

Läroverk.	Klasser och linier.						Summa.				Summornas summa.
	1	2	3	4		5	Gemens. linie.	Real- linie.	Latin- linie.		
	Gemens. linie.			R.	L.	R.				L.	
Stockholm:											
Jakob	59	49	46	37	—	22	—	154	59	—	213
Katarina	50	42	45	24	8	13	8	137	37	16	190
Östermalm	70	87	80	69	16	37	20	237	106	36	379
Norrtelje	11	9	10	6	1	3	4	30	9	5	44
Enköping	19	15	10	6	3	4	3	44	10	6	60
Söderhamn	20	18	15	15	2	9	4	53	24	6	83
Eksjö	12	21	13	1	6	4	9	46	5	15	66
Vadstena	10	26	17	11	0	9	8	53	20	8	81
Mariestad	11	16	17	9	2	3	3	44	12	5	61
Borås	18	29	21	18	9	5	7	68	23	16	107
Lidköping	17	13	14	6	5	3	3	44	9	8	61
Sköfde	25	28	20	14	5	9	4	73	23	9	105
Eskilstuna	23	27	20	15	5	10	4	70	25	9	104
Arboga	10	11	16	5	2	5	3	37	10	5	52
Karlshamn	22	40	42	27	6	20	4	104	47	10	161
Landskrona	14	27	21	19	6	14	3	62	33	9	104
Uddevalla	31	23	27	13	6	13	6	81	26	12	119
Göteborg	70	69	58	46	9	36	4	197	82	13	292
Oskarshamn	21	18	16	10	—	8	—	55	18	—	73
Kristinehamn	16	25	17	20	2	12	0	58	32	2	92
Piteå	13	21	10	10	7	5	2	44	15	9	68
Haparanda	12	11	13	1	3	5	0	35	6	3	45
Summa	554	625	548	382	103	249	99	1727	631	202	2560

3. Treklassiga läroverk.

Läroverk.	Klasser och linier.						Summa.				Summornas summa.
	1	2	3	4		5	Gemens. linie.	Real- linie.	Latin- linie.		
	Gemens. linie.			R.	L.	R.				L.	
Söderköping	10	12	15	0	5	—	—	37	0	5	42
Vimmerby	11	10	11	—	—	—	—	32	—	—	32
Alingsås	18	17	19	13	1	16	6	54	29	7	90
Falköping	19	27	15	—	9	—	6	61	—	15	76
Åskersund	7	9	9	—	—	—	—	25	—	—	25
Sala	24	15	11	—	—	—	—	50	—	—	50
Vernamo	0	4	6	—	—	—	—	10	—	—	10
Sölvesborg	4	13	16	9	0	9	0	33	18	0	51
Ronneby	6	6	7	—	—	—	—	19	—	—	19
Trelleborg	12	6	7	—	—	—	—	25	—	—	25
Engelholm	14	16	14	—	9	—	—	44	—	9	53
Varberg	20	14	11	12	0	4	0	45	16	0	61
Marstrand	5	4	3	—	—	—	—	12	—	—	12
Strömstad	14	8	9	—	—	—	—	31	—	—	31
Åmål	6	11	16	—	—	—	—	33	—	—	33
Filipstad	13	22	15	12	1	—	—	50	12	1	63
Arvika	16	19	21	—	—	—	—	56	—	—	56
Skellefteå	7	8	7	4	5	2	3	22	6	8	36
Örnsköldsvik	16	13	10	11	0	—	—	39	11	0	50
Summa	222	234	222	61	30	31	15	678	92	45	815

4. Tvåklassiga pedagogier.

Läroverk.	Klasser.			Summa.
	1	2	3	
Hjo	7	5	—	12
Södertelje	7	15	12	34
Köping ¹⁾ .	21	12	21	54
Nora	²⁾ 16	³⁾ 12	—	28
Hedemora	4	4	—	8
Grenna . . .	3	3	—	6
Kungälf	⁴⁾ 7	⁵⁾ 9	—	16
Summa	65	60	33	158

¹⁾ Läser på 4 klasser; 8 lärjungar i R. 4, här förda till 3:e.

²⁾ 9 i lägre och 7 i högre afd.

³⁾ 9 i » » 3 i » » »

⁴⁾ 2 i » » 5 i » » »

⁵⁾ 8 i » » 1 i » » »

5. Enklassiga pedagogier.

Läroverk	Antal lärj.
Ulricehamn	6
Lindesberg	12
Simrishamn	¹⁾ 48
Falkenberg	17
Mönsterås	25
Summa	108

¹⁾ 18 i 1:a, 19 i 2:a och 11 i 3:e afd.

Sammandrag efter klasser och linier.

Läroverk.	1		2		3		4		5		6: 1		6: 2		7: 1		7: 2		Summa.			
	Gemensam linie.						R.		L.		R.		L.		R.		L.		G. R. L. S:a			
	I	2	3	4	5	6	R.	L.	R.	L.	R.	L.	R.	L.	R.	L.	R.	L.	G.	R.	L.	S:a
36 högre	1255	1667	1751	965	733	746	719	413	755	240	539	204	464	170	478	4673	2738	3688	11099			
22 femklassiga	554	625	548	382	103	249	99	—	—	—	—	—	—	—	—	1727	631	202	2500			
19 treklassiga	222	234	222	61	30	31	15	—	—	—	—	—	—	—	—	678	92	45	815			
Summa	2031	2526	2521	1408	866	1026	833	413	755	240	539	204	464	170	478	7078	3461	3935	14474			
7 tvåkl. pedagog.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	158		
5 enkl. d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	108		
																				Summa		14740

Stockholm den 18 November 1892.

Simon Nordström.

Till billigaste priser i vårt land säljes alla sorter

Musikinstrument

såsom: Violiner, Altvioliner, Cello, Kontrabas, Guitarrer, Zittror, Psalmodikon, Pedalzittra, Guitarrluta, Flöjtar, Klarinetter, Flygelzittror.

Prima Messingsinstrument

af svensk modell, tjock plåt och bästa ventiler.

Mekaniska instrumenter, såsom Nytt förbättradt Vefinstrument, s. k. **Phönix**, **Ariosa** och **Intona** med metall-notblad. Dessa nya sorter öfverträffa alla äldre dylika, såsom: **Ariston**, **Melodion**, **Manophan** etc.

Speldosor af prima Schweizerarbete.

Med musik finnes äfven ett stort sorteradt lager af föremål, såsom: Cigarrställ, Likörställ, Tallrikar. Dryckeskannor, Album, Syskrin, Cigarrlådor m. m. **Bigotphones**, skämtinstrumenter för Julkarnevalen. Äfven instrumenter för barn finnes många sorter samt leksaker med musik. Prima **Dragspel** och **Mungigor**, **Oocarina**, m. fl.

Notpaper af prima sort.

G. Malmgrens

Musik-Instrumenthandel i Göteborg.

Priskurant gratis och franko.

Hofleverantörerna till H. M. Konung Oscar II,

Bröderna Hals

Pianino och Flyglar

prisbelönta i Paris. London, Bruxelles, Melbourne, Stockholm med första priser och kungl. medaljen i guld.

Säljas på ytterst beqväma vilkor, med små månatliga betalningar, utan att större summa än en månadsbetalning (15 kr.) erlägges vid köpet, utan ränteberäkning, till fabriakens priser, emot mångårig garanti.

Br. Hals fabrik är den största i Norden. Tillverkade antalet piano öfver 11,000.

Fabriken etablerad 1847.

Priserna, Kr. 600, 700, 800, 900, 1,000 för Pianinon. Kr. 1,300—2,500 för Flyglar.

Priskurant gratis och franco från Fabriakens egen depôt.

G. Malmgrens

Instrumenthandel i Göteborg.

Priskurant gratis och franco

S.T.A. 0765

461 af 1890
Aeril af 1890

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÅN, UNIVERSITETSLÅRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

PR

1892

FÖRSTA HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
K. P. Nordlund: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen	1
E. Sahlin: Lärarexamen, seminarieår och profår i Preussen	10
Aug. Wijkander: Om den elementära framställningen af Grammes ring	21
Litteratur:	
I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära jämte en Afhandling om Akcent; — Svenska språkets Beteckningslära i kortfattad framställning; — Om grunderna för ändringar uti svenska språkets rättskrifning; — Om teckensystem och ljuvenlighet; — Om samhörighet och dess förhållande till ljuvenlighet i språkbeteckning; — Svensk Uttals-Ordbok (E. B.)	23
C. Rethwisch: Jahresberichte über das höhere Schulwesen (E. Sahlin)	31
Uppgifter för skriftlig afgangsexamen höstterminen 1891	33
Kongl. beslut	38
Personalnotiser	39

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 18 Januari.

Till **billigaste priser** i vårt land säljes alla sorter

Musikinstrument

såsom: Violiner, Altvioliner, Cello, Kontrabasar, Guitarrer, Zittror, Psalmodikon, Pedalzittra, Guitarrluta, Flöjtar, Klarinetter, Flygelzittror.

Prima Messingsinstrument

af svensk modell, tjock plåt och bästa ventiler.

Mekaniska instrumenter, såsom Nytt förbättradt Vefinstrument, s. k. **Phönix**, **Ariosa** och **Intona** med **metall-**notblad. Dessa nya sorter **öfverträffa alla** äldre dylika, såsom: **Ariston**, **Melodion**, **Manophan** etc.

Speldosor af prima Schweizerarbete.

Med musik finnes äfven ett stort sorteradt lager af föremål, såsom: Cigarrställ, Likörställ, Tallrikar, Dryckeskannor, Album, Syskrin, Cigarrlådor m. m. **Bigotphones**, skämtinstrumenter för Julkarnevalen. Äfven instrumenter för barn finnes många sorter samt leksaker med musik. Prima **Dragspel** och **Mungigor**, **Occarina**, m. fl.

Notpapper af prima sort.

G. Malmgrens

Musik-Instrumenthandel i Göteborg.

Priskurant gratis och franko.

Hofleverantörerna till H. M. Konung Oscar II,

Bröderna Hals

Pianino och Flyglar

prisbelönta i Paris. London, Bruxelles, Melbourne, Stockholm med första priser och kungl. medaljen i guld.

Säljas på **ytterst** bekväma vilkor, med små månatliga betalningar, **utan** att större summa än en månadsbetalning (15 kr.) erlägges vid köpet, **utan** ränteberäkning, till **fabrikens** priser, emot mångårig garanti.

Br. Hals fabrik är den största i Norden. Tillverkade antalet piano öfver 11,000.

Fabriken etablerad 1847.

Priserna, Kr. 600, 700, 800, 900, 1,000 för Pianinon. Kr. 1,300—2,500 för Flyglar.

Priskurant gratis och franco från Fabrikens egen depôt.

G. Malmgrens

Instrumenthandel i Göteborg.

Priskurant gratis och franco

S.T.A. 0765

461 af 1890
Aerol at

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÅN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

PR

1892

FÖRSTA HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
K. P. Nordlund: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen	1
E. Sahlén: Lärarexamen, seminarieår och profår i Preussen	10
Aug. Wijkander: Om den elementära framställningen af Grammes ring	21
Litteratur:	
I. A. Lyttkens och F. A. Wulff: Svenska språkets Ljudlära och Beteckningslära jämte en Afhandling om Aksent; — Svenska språkets Beteckningslära i kortfattad framställning; — Om grunderna för ändringar uti svenska språkets rättskrifning; — Om teckensystem och ljudenlighet; — Om samhörighet och dess förhållande till ljudenlighet i språkbeteckning; — Svensk Uttals-Ordbok (E. B.)	23
C. Rathwisch: Jahresberichte über das höhere Schulwesen (E. Sahlén)	31
Uppgifter för skriftlig afgangsexamen höstterminen 1891	33
Kongl. beslut	38
Personalnotiser	39

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 18 Januari.

ANMÄLAN.

Pedagogisk Tidskrift, tjuguoåttonde årgången,

utgifves nästkommande år efter i det hela oförändrad plan af undertecknad med biträde af skolmän, universitetslärare och andra för undervisningen och skolorna nitälskande personer.

Tidskriften kommer att innehålla *uppsatser* i pedagogiska frågor, *recensioner* af viktigare arbeten inom det pedagogiska området, *kongliga beslut och förordningar* af mindre omfattning, som angå de allmänna läroverken, samt *personalnotiser* m. m. Särskildt skall tidskriften bemöda sig att genom kompetenta personer anmäla och *recensera nyutkomna läroböcker*. Slutligen skall tidskriften meddela referater ur viktigare *pedagogiska reserättelser* och söka följa den högre skolundervisningens utveckling i främmande kulturländer; så vidt denna kan erbjuda något större intresse för tidskriftens läsekrets.

Redaktionen utbeder sig värdsamt det understöd af allmänheten, utan hvilket tidskriften ej kan ega bestånd och åt hvilket den hittills haft att glädja sig.

Priset för årgången, omfattande sammanlagdt 28 & 30 ark, fördelade på 12 häften, som utgifvas omkring den 15:de i hvar månad, är **7 kr. 50 öre**. Prenumeration mottages såväl å **postanstalt** som i **bokhandel**. Om 5 exemplar hos utgifvaren beställas från samma läroverk, lemnas det **5:te exemplaret gratis**.

Distributionen genom bokhandel, som naturligtvis ej kan göras så snabbt som genom posten, ombesörjes såsom förut af C. E. Fritzes Kongl. Hofbokhandel, Stockholm.

Annonser införas till ett pris af 12 kr. för hel sida, 8 kr. för half, 5 kr. för fjerdedels sida.

Litteratur, som önskas anmäld och granskad, insändes till redaktionen, adr. Upsala.

Tidskriftens äldre årgångar säljas, då requisition göres hos redaktionen, till följande nedsatta priser nämligen årgångarne 1870—1874 å 1 kr. för årgång; 1875—1879 å 2 kr. 50 öre; 1880—1885 å 3 kr.; 1885—1889 å 5 kr., allt postporto obereknadt.

Upsala den 15 Dec. 1891.

Enar Sahlin,

Redaktör af Pedagogisk Tidskrift.

Till Redaktionen insända skrifter:

Ewert Wrangel: Fosterlandskärleken i den svenska litteraturen (Skrifter utgifna af Lunds stads och omnejds försvarsförbund: II) Lund C. W. E. Gleerup. Pris 0,35.

Moderna engelska författare för flickskolor, under medverkan af C. G. Morén utgifna af lärare och lärarinnor: III:

Mrs Henry Fawcett, eminent women of our times, af Elizabeth May. Norrköping, M. W. Wallberg, 100 s. 8:o. Pris 1,25

Moderna engelska författare för högre allmänna läroverk, under medverkan af C. G. Morén utgifna af lärare i engelska: III:

Mrs Massey, village tales, af Herman Siljeström. Norrköping, M. W. Wallberg. 78 s. 8:o. Pris 1 kr.

A. C. L. Grove-Rasmussen: Viti för og nu eller Kristendom blandt Menneskødere, Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme. 152 s. 8:o. Pris b. 1 Kr.

Svensk Tidskrift, utg. af doc. F. v. Schéele [20 häften om året, pris 10 kr.] 1891: 16 och 17 (S. J. Boëthius: ord vid Gustaf-Adolfsfest i Upsala den 6 Nov. 1891; Hj. Edgren: de nyare språkens studium vid våra läroverk; L. H. Å.: olika värdsåskådningar, I; J. A. Eklund: några tankar om nervlifvet och det sedliga; O. H. Müller: predikanter i New-York, I och II (öfvers.); Selma Lagerlöf: mors porträtt; liter. notiser).

— 1891: 18 (Thomas Otrygg: en fosterländsk angelägenhet; F. U. Wrangel: de nyaste konstföreteelserna på Stockholms horisont; L. H. Å.: olika värdsåskådningar, II; E. Alkman: ny lyrik; liter. notiser).

Finsk Tidskrift, utg. af F. Gustafsson och M. G. Schybergson [ett häfte i månaden, pris i Sverige 12 kr.] Dec. 1891 (J. Hedberg: Finlands kronojordar och deras förvaltning; A. Allardt: en börsrättsfråga i Bergå socken på 1600-talet; V. H—n: studentlif af F. C. Philips, öfvers.; Albin A.: Herr Orfeo, öfvers.; litt.-anm.).

Ord och Bild, illustrerad månadsskrift, utgifven af Karl Wählin [pris pr årg. 10 kr.] 1892: I (Oscar II, oljemålning af O. Björck; Sita Birgitta, freskomålning i Göteborgs nya el-läroverk för flickor af Carl Larsson; Sveriges fana, dikt af Fr. Holmgren med vignett af T. Wählin; När bladen falla, af Helena Nyblom; Strandbilder, 1 och 2, dikter af A. T. Gellerstedt; Birgitta, af Henr. Schück, med 2 illustr.; en handskrift af Birgitta med facsimile: Hur tankarna komma och gå, några intryck från Skansen af Gust. af Geijerstam, med 13 teckningar af D. Ljungdahl; Advent, dikt af Oscar Levertin med 3 teckningar af Albert Edelfeldt; Om lungotens aftagande, af Curt Wallis; Ett nyårsbesök i landsorten på 1840-talet, 14 teckningar af Stift; Konst: Nacka nya kyrka af H—o, med 3 teckningar af G. Ringström; Musik: W. A. Mozart, af Lay; Vilhelmina Norman-Neruda, af E. G., med porträtt; första arket af Constance, roman af Th. Bentzon, öfvers.).

Dagny, tidskrift för sociala och litterära intressen, utgifven af Fredrika-Bremer-Förbundet [pris pr årgång: för Förbundets medlemmar 2,50, för icke medlemmar 4,00] 1891: 8 (A. D.: Spörsnål; poem; Alfhild Agrell: godhet, julberättelse; Esselde: samskolan åter på dagordningen; Ur en svensk statsmans brevvexling med sin femtonåriga dotter, kulturbild från 1822, forts.; Böcker för barn och ungdom julen 1891, från Fredrika-Bremer-Förbundets bok-komité).

Vår Ungdom, Tidskrift för Opdragelse og Undervisning, udgivet af H. Trieg, og E. Voss [6 Hæfter om Aaret, Pris 6 Kr.] 1891: 6* (J. Ottosen: om historieundervisning; A. Jensen: den danske folkeskole, og sogneprest Johannes Clausen; A. Mikkelsen: sløjdværktøj; A. Hertel: lodret eller skraa; Skrift ved Skriveundervisningen i Skolerne; J. Flood: Tegning i Smaaskolen; F. Bech: fra de døvstummes Verden; Litt.-anm.).

Svensk Läraretidning, veckoblad för lärare, uppfostrare och skolvänner; utg. af Emil Hammarlund. Pris för årg. 3,50. 1891: 10.

Djurskyddet, organ för Nordens djurvänner, profnummer; pris för årgång 1, 70, för 10 expl. 12,50.

De värlöses vän, profnummer; pris för årgång 1,20; tillsammans med tidskr. Djurskyddet 2,90.

Tidskrift för trädgårdsodlare, redigerad af Erik Lindgren, profnummer; pris för årg. 2,50.

Colsmann & Co

Britannia-Metallvarufabrik *Werdohl*, Westfalen erbjuder sina **Skolbläckhorn** af Metall med Porcelaininsättning och ställbara lock.

Qual I per styck 50 Pfennig

» II » » 40 »

Vid parti om 50 stycken leverera vi franco Lübeck. Dessa bläckhorn äro af flere vederbörande erkända såsom varande ytterst praktiska och berömvärda och äro anbefalda af våra Kungliga Regeringar. (G. 25625)

Lysekils Högre Folkskola

(nyinrättad)

förklaras härmed ledig till ansökan hos undertecknad inom sextio dagar från ledighetens första kungörande i Post- och Inrikes-Tidningar. Läroämnenäa blifva, utom vanliga, Tyska och Engelska språken. Löneförmåner: fria husrum (4 eller 5, deraf 2 mindre, kök m. m.) och bränsle samt ett tusen fyrahundra kronor årligen. Platsen är att tillträda genast efter laga tillsättning.

Lysekil den 23 December 1891.

P. J. Been,

Skolrådets ordförande.

(G. 27326)

Sammlungen von künstl. Krystallen für den

Unterricht in der Chemie und Mineralogie, empfohlen in der Zeitschrift für den physikalischen Unterricht. Verlag Julius Springer, Berlin, Juniheft 1890 etc. etc. Ferner:

Sammlungen von Mineralien in losen Krystallen, Krystallmodellen etc. bietet an C. Goldbach, Heidelberg.

N. B. Ankauf und Eintausch guter Mineralien.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN:

MED BITRÅDE AF SKOLMÅN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

ANDRA HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
K. P. Nordlund: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen (forts)	41
D:r Curt Schaefer: Franskans formella bildningsvärde (ins. af Lektor A. M. Petersson)	53
Xy. Växiö-adjunkternas cirkulär till adjunkterna vid de allmänna läroverken	66
Litteratur:	
C. M. Zander: Latinsk språklära	85
Kongl. beslut	90
Personalnotiser	95
Insända skrifter	97
Annonsér	99

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 22 Februari.

ANMÄLAN.

Pedagogisk Tidskrift, tjuguoåttonde årgången,

utgifves nästkommande år efter i det hela oförändrad plan af undertecknad med biträde af skolmän, universitetslärare och andra för undervisningen och skolorna nitälskande personer.

Tidskriften kommer att innehålla *uppsatser* i pedagogiska frågor, *recensioner* af viktigare arbeten inom det pedagogiska området, *kongliga beslut och förordningar* af mindre omfattning, som angå de allmänna läroverken, samt *personalnotiser* m. m. Särskildt skall tidskriften bemöda sig att genom kompetenta personer anmäla och *recensera nyutkomna läroböcker*. Slutligen skall tidskriften meddela referater ur viktigare *pedagogiska reseberättelser* och söka följa den högre skolundervisningens utveckling i främmande kulturländer, så vidt denna kan erbjuda något större intresse för tidskriftens läsekrets.

Redaktionen utbeder sig vördsamt det understöd af allmänheten, utan hvilket tidskriften ej kan ega bestånd och åt hvilket den hittills haft att glädja sig.

Priset för årgången, omfattande sammanlagd 28 å 30 ark, fördelade på 12 häften, som utgifvas omkring den 15:de i hvar månad, är **7 kr. 50 öre**. Prenumeration mottages såväl å **postanstalt** som i **bokhandel**. Om 5 exemplar hos utgifvaren beställas från samma läroverk, lemnas det **5:te exemplaret gratis**.

Distributionen genom bokhandel, som naturligtvis ej kan göras så snabbt som genom posten, ombesörjes såsom förut af C. E. Fritzes Kongl. Hofbokhandel, Stockholm.

Annonser införas till ett pris af 12 kr. för hel sida, 8 kr. för half, 5 kr. för fjerdedels sida.

Litteratur, som önskas anmäld och granskad, insändes till redaktionen, adr. Upsala.

Tidskriftens äldre årgångar säljas, då requisition göres hos redaktionen, till följande nedsatta priser nämligen årgångarne 1870—1874 å 1 kr. för årgång; 1875—1879 å 2 kr. 50 öre; 1880—1885 å 3 kr.; 1885—1889 å 5 kr., allt postporto obereknadt.

Upsala den 15 Dec. 1891.

Enar Sahlin,

Redaktör af Pedagogisk Tidskrift.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÄDE AF SKOLMÄN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

TREDJE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
E. Wrangel: Bör uppfattningen af ämnet "Historia" vid våra högre bildningsanstalter reformeras?	101
P. G. Lyth: Ett svårtolkadt ställe hos Horatius	111
E. Sundberg: Den elementära framställningen af Grammes ring enligt rektor Floderus' och professor Wijkanders läroböcker (genmäle)	112
Johan Bergman: Latinet i framtidens skola; jämte en efterskrift af Red.	117
Till frågan om befordringar till lektorsbefattningar	124
Litteratur:	
Gleerupska Univ.-Bokhandelns Vägglanscher för åskådningsundervisning: IV: Jordytans hufvudformer	125
Kongl. beslut	126
Personalnotiser	133

UPSALA,
PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 22 Mars.

Orell Füssli's Förlag, Zürich.

Moderne Zeichenschule, Methodisch geordnetes Vorlagenwerk für Volksschulen, Mittelschulen und kunstgewerbliche Lehranstalten von J. Häuselmann. Sechs Hefte von je 20 Tafeln in feinem Farbendruck und in eleganter Mappe.

- I. Heft: Die Elementarformen geradliniger Ornamente Pris 4 Mark.
II. Heft: Die Elementarformen bogenliniger Ornamente Pris 6 Mark.
III. Heft: Stilisirte Blatt- und Blütenformen.
Einfache Flachornamente antiken und modernen Stils Pris 6 Mark.
IV. Heft: Die Spirale als Grundform des vegetabilen Ornaments Pris 6 Mark.
V. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben I. Pris 6 Mark.
VI. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben. II. Pris 6 Mark.

Lösa häften säljas. Hvarje häfte bildar ett helt för sig för motsvarande stadium inom skolan. Hela verket komplett i ett enda omslag 28 Mark.

Ur pressens omdömen:

Hannoversche Schulzeitung. De Häuselmanska ritplanschererna utmärka sig framför andra sådana genom sorgfälligt valda, mönster giltiga former, fint utförande och smakfull färgläggning. Den som är angelägen om en rationel, bildande teckningsundervisning, får ej lemna »Moderne Zeichenschule» å sido. Undervisning efter dessa planscher måste icke blott sätta lärjungen i stånd att lära sig tekniskt rita, utan också hos honom väcka sinne för sköna former och färger och bjuda hans själ sund näring. Själ och sinne, hand och öga sättas lika mycket i verksamhet genom »Moderne Zeichenschule». Jag känner intet bättre hjälpmedel för teckningsundervisningen.

Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht in Düsseldorf. Utförandet är i *allmänhet vackert* gjordt, till en del också i praktiga färger. Fördelaktigt utmärker sig »Moderne Zeichenschule» derigenom, att den icke blott förete ett begränsadt antal verkliga goda blad, utan innehåller blad för blad och steg för steg blott former af verkliga ornamentala anläggning och klar genetisk utveckling.

Glosers Annalen 1885 N:o 107. »Moderne Zeichenschule», på hvars utförande den största omsorg nedlagts, är alltigenom lämplig för främjandet af den moderna teckningen med dess industrielt praktiska riktning och kan därför varmt rekommenderas åt folkskolor, allmänna läroverk och konstindustriella skolor liksom åt alla dem som sysselsätta sig med ornamentritning.

Aargauisches Schulblatt, 1885, N:o 3. Arbetet rekommenderar sig sjelf såväl genom sin lyckade metodiska anordning, som också genom sitt lika vackra utförande och sin solida utstyrel.

Dr. Stühlen-Forbach. Den uppenbara täflan, som sedan några år råder mellan konstnärer, skolmän och bokförläggare på de praktiskt tekniska vetenskapernas område lemnar en rikedom af materiel. I detta hänseende framstår »die Moderne Zeichenschule såsom något utsökt». etc. etc.

Preussische Schulzeitung, 1885, N:o 33 Allt detta gifves med en sådan metodisk sorgfällighet och sakkännedom och med ett så enkelt och öfvertygande angifvande af behandlingen, att kärlek och intresse för saken måste uppstå hos hvarje lärjunge: ett verkligt vackert planschverk för teckning.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÄN. UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

FJERDE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
J. Gerdin: Om åskådlighet vid undervisningen i historia	137
Th. Mazer: Ett inlägg i religionsundervisningsfrågan	153
Birger Rollin: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen	160
Enar Sahlin: Behöfvas närmare bestämmelser ang. extra och vikarierande lärares tjänstgöringsbetyg	168
Litteratur:	
J. Paulson: Phædri Fabulæ Aesopiæ Selectæ (K. Wahlstein)	172
Horatiuslektyr (R. L.)	175
Kongl. beslut	176
Simon Nordström: De under vårterminen 1892 närvarande lärjungarnes an- tal vid rikets allmänna läroverk och pedagogier	183
Personalnotiser	184
Annonser	185

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 25 April.

Orell Füssli's Förlag, Zürich.

Moderne Zeichenschule, Methodisch geordnetes Vorlagenwerk für Volksschulen, Mittelschulen und kunstgewerbliche Lehranstalten von J. Häuselmann. Sechs Hefte von je 20 Tafeln in feinem Farbendruck und in eleganter Mappe.

- I. Heft: Die Elementarformen geradliniger Ornamente Pris 4 Mark.
- II. Heft: Die Elementarformen bogenliniger Ornamente Pris 6 Mark.
- III. Heft: Stilisirte Blatt- und Blütenformen.
Einfache Flachornamente antiken und modernen Stils Pris 6 Mark.
- IV. Heft: Die Spirale als Grundform des vegetabilen Ornaments Pris 6 Mark.
- V. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben I. Pris 6 Mark.
- VI. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben. II. Pris 6 Mark.

Lösa häften säljas. Hvarje häfte bildar ett helt för sig för motsvarande stadium inom skolan. Hela verket komplett i ett enda omslag 28 Mark.

Ur pressens omdömen:

Hannoversche Schulzeitung. De Häuselmanska ritplanscherne utmärka sig framför andra sådana genom sorgfälligt valda, mönstergiltiga former, fint utförande och smakfull färgläggning. Den som är angelägen om en rationel, bildande teckningsundervisning, får ej lemna »Moderne Zeichenschule» å sido. Undervisning efter dessa planscher måste icke blott sätta lärjungen i stånd att lära sig tekniskt rita, utan också hos honom väcka sinne för sköna former och färger och bjuda hans själ sund näring. Själ och sinne, hand och öga sättas lika mycket i verksamhet genom »Moderne Zeichenschule». Jag känner intet bättre hjälpmedel för teckningsundervisningen.

Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht in Düsseldorf. Utförandet är i *allmänhet vackert* gjordt, till en del också i präktiga färger. Fördelaktigt utmärker sig »Moderne Zeichenschule» derigenom, att den icke blott förete ett begränsadt antal verkliga goda blad, utan innehåller blad för blad och steg för steg blott former af verkliga ornamentala anläggning och klar genetisk utveckling.

Glosers Annalen 1885 N:o 107. »Moderne Zeichenschule», på hvars utförande den största omsorg nedlagts, är alltigenom lämplig för främjandet af den moderna teckningen med dess industriellt praktiska riktning och kan därför varmt rekommenderas åt folkskolor, allmänna läroverk och konstindustriella skolor liksom åt alla dem som sysselsätta sig med ornamentritning.

Aargausches Schulblatt, 1885, N:o 3. Arbetet rekommenderar sig sjelf såväl genom sin lyckade metodiska anordning, som också genom sitt lika vackra utförande och sin solida utstyrel.

Dr. Stühlen-Forbach. Den uppenbara täflan, som sedan några år råder mellan konstnärer, skolmän och bokförläggare på de praktiskt tekniska vetenskapernas område lennar en rikedom af materiel. I detta hänseende framstår »die Moderne Zeichenschule» såsom något utsökt», etc. etc.

Preussische Schulzeitung, 1885, N:o 33 Allt detta gifves med en sådan metodisk sorgfällighet och sakkämdom och med ett så enkelt och öfvertygande angifvande af behandlingen, att kärlek och intresse för saken måste uppstå hos hvarje lärjunge: ett verkliga vackert planschverk för teckning.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÄN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

FEMTE OCH SJETTE HÄFTENA.

Innehåll:

	Sid.
Simon Bengtsson: Försök till fruktkapitlets behandling vid den botaniska undervisningen	189
L. Berger: Om bruket af konjunktiv i indirekt tal i tyskan	203
H: Hvad vilja adjunkterna? (Ett genmäle).	207
Johannes Paulsson: Johan Amos Comenius	219
Litteratur:	
Johan Vising: Fransk Språklära II (Olof Örtenblad)	237
Carl Stegman: Latinsk Grammatik (C)	242
E. Yell: Svenskt-Engelskt Parlörlexikon (C. G. Morén)	244
Kongl. beslut	248
Meddelande från Svenska Läraresällskapet	252
Personalnotiser	256
Till Redaktionen insända skrifter	258

—◆—

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 15 Juni.

På W. Schultz' i Upsala förlag har utkommit:

Lindeberg, K. M., Lärobok i fysik. *Fjärde uppl. Inb. 2: 50.*

Denna upplaga, hvaruti stafningen ändrats i öfverensstämmelse med Svenska akademimens ordlista samt tillökts med spektraltafeln.

Malmström, C. G., Sveriges Statskunskap i kort sammandrag. *Nionde upplagan. Öfversedd af J. Fr. Nyström. Inb. 1 kr. (1892).*

Nionde upplagan är tillökad med en öfversikt af *Svenska Statskicket*s historia, hvilken i korta drag lämnar en skildring af den svenska författningens och förvaltningens utveckling från äldsta tider till våra dagar.

Landtmanson, C., Öfningsbok för den första undervisningen i Svenska språkets rättstafning och i Satslära. Andra upplagan. Inb. 75 öre (1890).

—, Bidrag till läran om den svenska prosastilen. Korta anvisningar för de allmänna läroverken utarbetade. *Fjärde upplagan. Inb. 75 öre (1889).*

Lundberg, A. V., Staflista öfver svenska språket. Inb. 1 kr. (1890).

Schiller, Wilhelm Tell, Ein Schauspiel. Med kommentar och karta utgifven af *K. A. Hellstén*. Inb. 1: 25.

Voltaire, Histoire de Charles XII. Andra upplagan. Utgifven med förklaringar af *A. Lundberg*. Inb. 1: 50.

Laurell, Fr., Förteckning öfver viktigare i Sverige på fritt land odlade träd och buskar med svenska namn enligt den binära nomenklaturen. Inb. 80 öre (1891).

Elowson, G., Lärobok i Aritmetik. Andra omarbetade och tillökta upplagan. Med figurer. Inb. 1: 75 (1890).

Lindeberg, K. M., Öfningsuppgifter till begagnande vid undervisningen i fysik vid de allmänna läroverken. Andra upplagan. Inb. 2 kr.

Passande för skolpremier:

Rudin, W., Bibelns enhet. 1: 50, inb. 2 kr.

Svedelius, W. E., Afsked från studenterna. Tredje upplagan m. portr. 1: 25, inb. 2 kr.

— och **J. F. Nyström**, Handbok i Sveriges, Norges och Danmarks Statskunskap. Andra upplagan omarbetad. Med sakregister. 3 kr., inb. 4 kr.

— — —, Nordamerikas Förenta Stater. 2: 75.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÄDE AF SKOLMÄN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

SJUNDE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
Anteckningar vid läsningen af de första sångerna af Odysseen af P. G. Lyth	259.
Litteratur:	
Engelsk-Svensk ordbok af Erik Lindgren	275.
C. W. Wilhelmssons Registrator för tidningsurklipp	278.
Uppgifter för skriftlig afgangsexamen vårterminen 1892	279.
Kongl. beslut	284.
Personalnotiser	290.
Till Redaktionen insända skrifter	292.
Annonser	293.

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 18 Juli.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÄN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

ÅTTONDE HÄFTET.

Innehåll:

	Sip.
E. Wermerantz: Kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken enligt förslag af 1890 års kommitté.	295.
Arthur Stille: Några anmärkningar vid "Skolgeografi af Ernst Carlson"	308.
E. Sahlin: Comenius-sällskapet och dess tidskrift.	330.
Litteratur:	
Engelska läseböcker för flickskolor } (H. Wendell)	331.
English Reading for Schools }	
Kongl. beslut	334.
Personalnotiser	344.

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 22 Augusti.

Såsom bilaga medföljer:

Dr Robert Tigerstedt: *Om spritdryckerna; för lärare och ungdomens uppfostrare.*

Orell Füssli's Förlag, Zürich.

Moderne Zeichenschule, Methodisch geordnetes Vorlagenwerk für Volksschulen, Mittelschulen und kunstgewerbliche Lehranstalten von J. Häuselmann. Sechs Hefte von je 20 Tafeln in feinem Farbendruck und in eleganter Mappe.

- I. Heft: Die Elementarformen geradliniger Ornamente Pris 4 Mark.
II. Heft: Die Elementarformen bogenliniger Ornamente Pris 6 Mark.
III. Heft: Stillsirte Blatt- und Blütenformen.
Einfache Flachornamente antiken und modernen Stils Pris 6 Mark.
IV. Heft: Die Spirale als Grundform des vegetabilen Ornaments Pris 6 Mark.
V. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben I. Pris 6 Mark.
VI. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben. II. Pris 6 Mark.

Lösa häften säljas. Hvarje häfte bildar ett helt för sig för motsvarande stadium inom skolan. Hela verket komplett i ett enda omslag 28 Mark.

Ur pressens omdömen:

Hannoversche Schulzeitung. De Häuselmanska ritplanscherne utmärka sig framför andra sådana genom sorgfälligt valda, mönster, giltiga former, fint utförande och smakfull färgläggning. Den som är angelägen om en rationel, bildande teckningsundervisning får ej lemna »Moderne Zeichenschule» å sido. Undervisning efter dessa planscher måste icke blott sätta lärjungen i stånd att lära sig tekniskt rita, utan också hos honom väcka sinne för sköna former och färger och bjuda hans själ sund näring. Själ och sinne, hand och öga sättas lika mycket i verksamhet genom »Moderne Zeichenschule». Jag känner intet bättre hjälpmedel för teckningsundervisningen.

Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht in Düsseldorf. Utförandet är i allmänhet vackert gjort, till en del också i praktiga färger. Fördelaktigt utmärker sig »Moderne Zeichenschule» derigenom, att den icke blott företer ett begränsadt antal verkliga goda blad, utan innehåller blad för blad och steg för steg blott former af verkliga ornamentala anläggning och klar genetisk utveckling.

Glosers Annalen 1885 N:o 107. »Moderne Zeichenschule», på hvars utförande den största omsorg nedlagts, är alltigenom lämplig för främjandet af den moderna teckningen med dess industriellt praktiska riktning och kan därför varmt rekommenderas åt folkskolor, allmänna läroverk och konstindustriella skolor liksom åt alla dem som sysselsätta sig med ornamentritning.

Aargausches Schulblatt, 1885, N:o 8. Arbetet rekommenderar sig sjelf såväl genom sin lyckade metodiska anordning, som också genom sitt lika vackra utförande och sin solida utstyrel.

Dr. Stühlen-Forbach. Den uppenbara täflan, som sedan några år råder mellan konstnärer, skolman och bokförläggare på de praktiskt tekniska vetenskapernas område lemnar en rikedom af materiel. I detta hänseende framstår »die Moderne Zeichenschule såsom något utsökt». etc. etc.

Preussische Schulzeitung, 1885, N:o 33 Allt detta gifves med en sådan metodisk sorgfällighet och sakkämedom och med ett så enkelt och öfvertygande angifvande af behandlingen, att kärlek och intresse för saken måste uppstå hos hvarje lärjunge: ett verkliga vackert planschverk för teckning.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÄDE AF SKOLMÅN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

NIONDE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
Gustaf Cassel: Om den Euklideiska geometrin såsom undervisningsämne	347.
Ernst Carlson: Antikritik af kritiken i "Några anmärkningar vid Skolgeografi af E. Carlson"	361.
Xy: Några ord med anledning af Växjö-adjunkternas cirkulär	374.
Litteratur:	
Carl Aug. Zachrisson: Lärobok i Sveriges historia (S. Bergh) . . .	394.
Engelska Talkurser, I.	
C. G. Morén: Engelsk Läsebok (H. Wendell)	399.
Ernst Rodhe: Engelsk Läsebok }	
Kongl. beslut	400.
Personalnotiser	406.
Till redaktionen insända skrifter.	408.

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 24 September.

Orell Füssli's Förlag, Zürich.

Moderne Zeichenschule, Methodisch geordnetes Vorlagenwerk für Volksschulen, Mittelschulen und kunstgewerbliche Lehranstalten von J. Häuselmann. Sechs Hefte von je 20 Tafeln in feinem Farbendruck und in eleganter Mappe.

- I. Heft: Die Elementarformen geradliniger Ornamente Pris 4 Mark.
II. Heft: Die Elementarformen bogenliniger Ornamente Pris 6 Mark.
III. Heft: Stilisirte Blatt- und Blütenformen.
Einfache Flachornamente antiken und moderner Stils Pris 6 Mark.
IV. Heft: Die Spirale als Grundform des vegetabilen Ornamentals Pris 6 Mark
V. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben I. Pris 6 Mark.
VI. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben. II. Pris 6 Mark.

Lösa häften säljas. Hvarje häfte bildar ett helt för sig för motsvarande stadium inom skolan. Hela verket komplett i ett enda omslag 28 Mark.

Ur pressens omdömen:

Hannoversche Schulzeitung. De Häuselmannska ritplanschererna utmärka sig framför andra sådana genom sorgfälligt valda, mönster, giltiga former, fint utförande och smakfull färgläggning. Den som är angelägen om en rationel, bildande teckningsundervisning, får ej lemna »Moderne Zeichenschule» å sido. Undervisning efter dessa planscher måste icke blott sätta lärjungen i stånd att lära sig tekniskt rita, utan också hos honom väcka sinne för sköna former och färger och bjuda hans själ sund näring. Själ och sinne, hand och öga sättas lika mycket i verksambet genom »Moderne Zeichenschule». Jag känner intet bättre hjälpmedel för teckningsundervisningen.

Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht in Düsseldorf. Utföraudet är i *allmänhet vackert* gjordt, till en del också i praktiga färger. Fördelaktigt utmärker sig »Moderne Zeichenschule» derigenom, att den icke blott företer ett begränsadt antal verkliga goda blad, utan innehåller **blad för blad och steg för steg blott former af verkliga ornamentala anläggning och klar genetisk utveckling.**

Glosers Annalen 1885 N:o 107. »Moderne Zeichenschule», på hvars utförande den största omsorg nedlagts, är alltigenom lämplig för främjandet af den moderna teckningen med dess industriellt praktiska riktning och kan därför varmt rekommenderas åt folkskolor, allmänna läroverk och konstindustriella skolor liksom åt alla dem som sysselsätta sig med ornamentritning.

Aargauisches Schulblatt, 1885, N:o 3. Arbetet rekommenderar sig sjelf såväl genom sin lyckade metodiska anordning, som också genom sitt lika vackra utförande och sin solida utstyrsel.

Dr. Stühlen-Forbach. Den uppenbara täflan, som sedan några år råder mellan konstnärer, skolmän och bokförläggare på de praktiskt tekniska vetenskapernas område lemna en rikedom af materiel. I detta hänseende framstår »die Moderne Zeichenschule såsom något utsökt». etc. etc.

Preussische Schulzeitung, 1885, N:o 33 Allt detta gifves med en sådan metodisk sorgfällighet och sakkännedom och med ett så enkelt och öfvertygande angifvande af behandlingen, att kärlek och intresse för saken måste uppstå hos hvarje lärjunge: ett verkliga vackert planschverk för teckning.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÅN. UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

ELFTE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
K. P. Nordlund: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen (Forts) . . .	453.
N. C. Kindberg: Några ord i frågan om lektorer och adjunkter	465.
Litteratur:	
G. Uhlig: Die Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau. (D.)	466.
J. Bergman: Q. Horatii Carmina Selecta (Axel Jacobsson)	473.
Alex. E. Widholm: Fransk språklära (Olof Örtenblad)	478.
J. O. Ekmark: Läsebok till allm. historien (J. Fr. Nyström)	480.
G. Bäcklin: Beriktigande	483.
Kongl. beslut	483.
Personalnotiser	487.
Till redaktionen insända skrifter.	488.

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 18 November.

Orell Füssli's Förlag, Zürich.

Moderne Zeichenschule, Methodisch geordnetes Vorlagenwerk für Volksschulen, Mittelschulen und kunstgewerbliche Lehranstalten von J. Häuselmann. Sechs Hefte von je 20 Tafeln in feinem Farbendruck und in eleganter Mappe.

- I. Heft: Die Elementarformen geradliniger Ornamente Pris 4 Mark.
II. Heft: Die Elementarformen bogenliniger Ornamente Pris 6 Mark.
III. Heft: Stilisirte Blatt- und Blütenformen.
Einfache Flachornamente antiken und moderner Stils Pris 6 Mark.
IV. Heft: Die Spirale als Grundform des vegetabilen Ornaments Pris 6 Mark.
V. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben I. Pris 6 Mark.
VI. Heft: Freie Compositionen und Ornamente verschiedener Stilarten in Farben II. Pris 6 Mark.
- Lösa häften säljas. Hvarje häfte bildar ett heft för sig för motsvarande stadium inom skolan. Hela verket komplett i ett enda omslag 28 Mark.

Ur pressens omdömen:

Hannoversche Schulzeitung. De Häuselmannska ritplanscherne utmärka sig framför andra sådana genom sorgfälligt valda, mönster, giltiga former, fint utförande och smakfull färgläggning. Den som är angelägen om en rationell, bildande teckningsundervisning, får ej lemna »Moderne Zeichenschule» å sido. Undervisning efter dessa planscher måste icke blott sätta lärjungen i stånd att lära sig tekniskt rita, utan också hos honom väcka sinne för sköna former och färger och bjuda hans själ sund näring. Själ och sinne, hand och öga sättas lika mycket i verksamhet genom »Moderne Zeichenschule». Jag känner intet bättre hjälpmedel för teckningsundervisningen.

Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht in Düsseldorf. Utförandet är i allmänhet vackert gjordt, till en del också i praktiska färger. Fördelaktigt utmärker sig »Moderne Zeichenschule» derigenom, att den icke blott företar ett begränsadt antal verkligen goda blad, utan innehåller blad för blad och steg för steg blott former af verkligen ornamentala anläggning och klar genetisk utveckling.

Glosers Annalen 1885 N:o 107. »Moderne Zeichenschule», på hvarts utförande den största omsorg nedlagts, är alligenom lämplig för framjandet af den moderna teckningen med dess industriell-praktiska riktning och kan därför varmt rekommenderas åt folkskolor, allmänna läroverk och konstindustriella skolor liksom åt alla dem som sysselsätta sig med ornamentritning.

Aargauisches Schulblatt, 1885, N:o 3. Arbetet rekommenderar sig sjelf såväl genom sin lyckade metodiska anordning, som också genom sitt lika vackra utförande och sin solida utstyrel.

Dr. Stählen-Forbach. Den uppenbara tållan, som sedan några år råder mellan konstnärer, skolmän och bokförläggare på de praktiskt tekniska vetenskapernas område lemnar en rikedom af materiell. I detta hänseende framstår »die Moderne Zeichenschule» såsom något utsökt!», etc. etc.

Preussische Schulzeitung, 1885, N:o 33 Allt detta gifves med en sådan metodisk sorgfällighet och sakkännedom och med ett så enkelt och öfvertygande angifvande af behandlingen, att »Arbetet och intresse för »saken» måste uppstå hos hvarje lärjunge: ett verkligen vackert planschverk för teckning.

PEDAGOGISK TIDSKRIFT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

MED BITRÅDE AF SKOLMÅN, UNIVERSITETSLÄRARE M. FL.

UTGIFVEN AF

ENAR SAHLIN.

1892

TOLFTE HÄFTET.

Innehåll:

	Sid.
K. P. Nordlund: Ifrågasatta reformer vid räkneundervisningen (Forts o. slut)	489.
Ad. Meyer: Elementär framställning af teorin för Grammes ring	505.
K. B. J. Forssell: Om frukt-kapitlets behandling vid den botaniska undervisningen	508.
Johan Bergman: Kritik öfver en kritiker	511.
Litteratur:	
P. Rödström: Grekisk-romersk konsthistoria (J. V. Lu.)	518.
Kongl. beslut	521.
Simon Nordström: De under höstterminen 1892 närvarande lärjungarnes antal vid rikets allmänna läroverk och pedagogier	526.
Personalnotiser	530.
Annonser	531.

UPSALA,

PÅ UTGIFVARENS FÖRLAG.

Den 17 December.

Register öfver årgången 1892 medföljer Januarihäftet.

ANMÄLAN.

Pedagogisk Tidskrift, tjugunionde årgången,

utgifves nästkommande år efter i det hela oförändrad plan af undertecknad med biträde af skolmän, universitetslärare och andra för undervisningen och skolorna nitälskaude personer.

Tidskriften kommer att innehålla *uppsatser* i pedagogiska frågor, *recensioner* af viktigare arbeten inom det pedagogiska området, *kongliga beslut och förordningar* af mindre omfattning, som angå de allmänna läroverken, samt *personalnotiser* m. m. Särskildt skall tidskriften bemöda sig att genom kompetenta personer anmäla och *recensera nyutkomna läroböcker*. Slutligen skall tidskriften meddela referater ur viktigare *pedagogiska reseberättelser* och söka följa den högre skolundervisningens *utveckling* i främmande kulturländer, så vidt denna kan erbjuda något större intresse för tidskriftens läsekrets.

Redaktionen utbeder sig värdsamt det understöd af allmänheten, utan hvilket tidskriften ej kan ega bestånd och åt hvilket den hittills haft att glädja sig.

Priset för årgången, omfattande sammanlagdt 28 å 30 ark, fördelade på 12 häften, som utgifvas omkring den *15:de* i hvar månad, är **7 kr. 50 öre**. Prenumeration mottages såväl å **postanstalt** som i *bokhandel*. Om 5 exemplar hos utgifvaren beställas från samma läroverk, lemnas det **5:te exemplaret gratis**.

Distributionen genom bokhandel, som naturligtvis ej kan göras så snabbt som genom posten, ombesörjes såsom förut af C. E. Fritzes Kongl. Hofbokhandel. Stockholm.

Annonser införas till ett pris af 12 kr. för hel sida, 8 kr. för half, 5 kr. för fjerdedels sida.

Litteratur, som önskas anmäld och granskad, insändes till redaktionen, adr. Upsala.

Tidskriftens äldre årgångar säljas, då requisition göres hos redaktionen, till följande nedsatta priser nämligen årgångarne 1870—1874 å 1 kr. för årgång; 1875—1879 å 2 kr. 50 öre; 1880—1885 å 3 kr.; 1885—1889 å 5 kr., allt postporto obereknadt.

Upsala den 15 Dec. 1892.

Enar Sahlin,

Redaktör af Pedagogisk Tidskrift.

Till Redaktionen insända skrifter:

- O. E. Westin:** Kinematikens element. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. VII + 73 s. 8:o. Pris 2 kr., i väfband 2,50.
- J. A. Afzelius:** Engelsk elementärbok. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 240 s. 8:o. Pris i väfband 2 25.
- Lotten Lagerstedt:** Kokbok för skolkök och enklare matlagning. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 253 s. 8:o. Pris kart. 1 kr.
- Otto och John Pählman:** Skrifkonstens historia och utveckling från äldsta till senaste tid, hvarvid särskildt afseende fästes på vart nuvarande alfabet. Med talrika illustrationer och jämförelsetabeller. Stockholm, Bröderna Pählmans förlag. 66 s. 8:o. Pris 1,50.
- J. J. Rousseau:** Emil eller om uppfostran; svensk tolkning af J. Bergman. Häft 2. Göteborg, Wettergren & Kerber.
- J. Ekström:** Meddelande No 2 om Lärkurs i lineärritning för folkundervisningsanstalter. 16 s. 8:o.
- Monatshefte der Comenius-Gesellschaft I: 3.** (A. Israel: das Verhältnis der "Grossen Unterrichtslehre" des Comenius zu der Didaktik Ratkes, I; J. Kvacsala: zur Lebensgeschichte des Comenius. (Forts.); Kleinere Mitteilungen u. s. w.)
- Vor Ungdom 1892: 6** (C. L. Wilkens: Poesiens Oprindelse; H. G. Johannesen: Læreruddannelse; J. Skjoldborg: Midtpunktet i Almueskolens Undervisning; M. Basnussen: De klassiske Sprog i Skolen; J. Meyer: Almuejugebørns Uddannelse til Huslighed; A. Langsted: Projection som Anskuelsesmiddel; J. G. Pinholt: Et Skoleforhold for 50 Aar tilbage; Litt. Ann. m. m.)
- Verdandi, 1892: 4** (A. L. Sandholm: Om kombination af lærematerialet; L. Zegolson: Hoface Mann; K. L. Olsson: vid hvilken ålder bör studiet af främmande språk begynna? Uffe: geografiska kursar: Ryssland; Bokom.)
- Tidskrift för folkundervisningen 1892: 3.**
- Boletin de Enseñanza primaria 1892: 8—10.**
- Nordisk Tidskrift 1892: 7** (H. E. Beraer: det sveitsiske demokrati II; Th. Rein: Pontus Vikner; F. Becken: Ny-Carlsberg glyptothek; Hj. Edgren: språkhistoriska ordböcker, en blick på deras vetenskapliga och nationella betydelse; Litt. ann.)
- Ord och Bild 1892: 12** (F. v. Udde: julnatten, tre teckningar; S. Jolin: Scheele; A. U. Bååth: jungfru Gertrud; E. Grandinson: teatern vid Trädgårdsgatan; Ellen Nyblom: lif; H. Samzelius: marknadsresan till Jokkmokk; Litt. m. m.)
- Svensk Tidskrift 1892: 15** (C. O. Nordensvan: ytterligare om vårt försvar; R. Kjellen: den norska landtvärnsklausulen; H. Hjärne: minnesstal på Gustaf Adolfs-dagen 1892: litt. not.)
- 1892: 16 (Cec. Bååth-Holmberg: Carl XV och Louis De Geer; E. Alkman: Anne-Charlotte Leffler; H. Hjärne: anmärkingar till betydning af dr R. Kjellens landtvärnskritik; litt. not.)
- Finsk Tidskrift, nov. 1892** (L. Meehelin: om lagkodifikation i Finland; A. Lönnbeck: svenska teatern; J. Ahrenberg: på prestgården; Minna Cantl: handelsman Roller, öfers. af K. A. Tavaststjerna: Litt.-ann. m. m.)

Jul- och Premieböcker för ungdomen:

Amerika, dess upptäckt, eröfring och 400-åriga utveckling, af **O. W. Ålund**. Rikt illustr. med illustr. och kartor.
4 kr. Inb. 5: 50.

Sjömanslif. Minnen och äfventyr från skilda verdensdelar,
af **P. W. Lundström**. Rikt illustr. 3; 75. Inb. 5 kr.

Den siste friseglaren, af **P. Sparre**. Rikt illustr. 3 kr.
Inb. 3: 50.

Adolf Findling, af **P. Sparre**. Rikt illustr. 2: 50. Inb. 3 kr.

Erik XIV och Johan III. Histor. roman af **Carl Blink**.
2 delar. 4 kr. Inb. 5: 50.

Albert Bonniers förlag.

500 kronor

erhåller enhver lunglidande, som efter begagnande af det världsberömda **Maltoso-Preparatet** icke finner säker hjälp: **Hosta, heshet, Astma, lung- och luftrörs-katarr, uppspottning** o. s. v. upphöra redan efter några dagars förlopp. Hundrade och åter hundrade hafva begagnat preparatet med godt resultat. Maltose är icke ett medel, hvars beståndsdelar hemlighållas; det erhålles genom inverkan af malt på majs. Attester från de högsta auktoriteter erhållas på begäran. Pris för 3 flaskor kr. 5, 6 flaskor kr. 9, 12 flaskor kr. 15.

Albert Zenkner,
uppfinnare af Maltoso-Preparatet.
Berlin (26).

